ADUNAREA IZVOARELOR VECHIULUI DREPT ROMÎN

CARTE ROMÎNEASCĂ DE ÎNVĂȚĂTURĂ 1646

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÎNE

CARTE ROMÎNEASCĂ DE ÎNVĂȚĂTURĂ

Coperta de *Mircea Cristescu*

ADUNAREA IZVOARELOR VECHIULUI DREPT ROMÎNESC

VI

CARTE ROMÎNEASCĂ DE ÎNVĂȚĂTURĂ

EDIȚIE CRITICĂ

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÎNE

Ediţia a fost întocmită de

COLECTIVUL PENTRU VECHIUL DREPT ROMÎNESC AL ACADEMIEI R.P.R.

condus de

ACADEMICIAN ANDREI RĂDULESCU

şi format din

ALEXANDRU COSTIN, VASILE GRECU, VINTILĂ GAFTOESCU, CONSTANTIN TEGĂNEANU, GHEORGHE VLĂDESCU-RĂCOASA, ANIBAL TEODORESCU, GHEORGHE CRONŢ, RADU DIMIU, OVID SACHELARIE, GHEORGHE NICOLAIASA

La o parte din lucrări au participat

ANICUŢA POPESCU şi MIRCEA M. SADOVEANU

INTRODUCERE

Situaţia economică, socială şi politică a Moldovei în prima jumătate a secolului al XVII-lea

Economia Moldovei din prima jumătate a secolului al XVII-lea începe să aibă un caracter agrar din ce în ce mai accentuat. Domeniile boierilor și ale mănăstirilor crescuseră prin acapararea unor noi pămînturi ale ţăranilor liberi [1]). Boierimea moldoveană nu mai era o boierime militară şi de aceea își căuta veniturile îndeosebi pe calea extinderii și exploatării moșiilor, urmărind prin acțiunile ei politice să-și consolideze poziția de clasă stăpînitoare.

Deoarece moşiile constituiau principala sursă de venituri pentru feudali, aceștia începură să le exploateze nu numai pentru a obține cantitatea de produse necesare gospodăriei lor, ci și pentru piață, fenomen caracteristic de altfel multor ţări europene [2]). Din cauza monopolului turcesc, în Moldova nu s-a putut însă dezvolta în mod liber exploatarea agricolă în vederea producţiei de cereale pentru piaţa mondială.

Documentele din prima jumătate a secolului al XVII-lea arată că boierii şi mănăstirile au urmărit sporirea veniturilor lor din moşii prin creşterea producției agricole, intensificînd exploatarea ţăranilor dependenţi. Continuînd să deposedeze pe ţărani de pămînturile lor, boierii şi mănăstirile au avut nevoie și de brațele de muncă ale ţăranilor, încît interzicerea strămutării ţăranilor apăru ca o necesitate pentru stăpînitorii feudali. Legarea ţăranilor de glie și sancționarea fugii lor au avut loc tocmai în această perioadă [3]).

---

[1]) Vezi, de ex. *Documente privind istoria Romîniei*, A, XVII, vol. III, nr. 30. Pentru domeniile bisericeşti, vezi *ibid.*, nr. 73. În privinţa latifundiilor ce se constituiesc, vezi *ibid.*, vol. IV, nr. 261, 276, 296, 335.

[2]) K. Marx, *Forme premergătoare producției capitaliste*, Buc., E.S.P.L.P., 1956, p. 31 53; F. Engels, *Decăderea feudalismului și ridicarea burgheziei*, Buc., Ed. P.C.R., 1945, p. 7.

[3]) Vezi în acest sens P. P. Panaitescu, *Dreptul de strămutare al ţăranilor în ţările romîne (pînă la mijlocul secolului al XVII-lea)*, în *Studii şi materiale de istorie medie*, vol. I, Buc., 1956, p. 111—117.

Măsurile represive luate împotriva țăranilor de către statul feudal dovedesc că rezistența și protestul acestora deveniseră un fenomen general. Răscoalele țărănești s-au intensificat la sfîrșitul secolului al XVI-lea și începutul secolului al XVII-lea. În tratatul încheiat la 1595 între Ștefan Răzvan și Sigismund Bathory se prevede cu privire la Moldova pedeapsa cu moartea pentru cei care « ar năvăli cu forța în casele și curțile boierilor » și se stabilește ca țăranii « care s-ar adăposti într-ascuns pe moșii străine, să fie aduși înapoi » [1]. Pedepsirea țăranilor fugiți și readucerea lor pe moșie formează obiectul multor porunci domnești înainte de Vasile Lupu [2]. Termenele pentru urmărirea țăranilor fugiți au variat de la un an pînă la șapte ani [3]. Din seria actelor interne referitoare la readucerea țăranilor pe moșie, amintim în deosebi așezămîntul lui Miron Barnovschi din 16/26 ianuarie 1628 din care se vede că este vorba de o măsură cu caracter general [4]. Vasile Lupu a dat el însuși cîteva porunci pentru interzicerea fugii țăranilor. Pravila din 1646 n-a făcut decît să consacre și ea printr-o dispoziție generală interzicerea dreptului de strămutare a țăranilor dependenți.

Dezvoltarea forțelor de producție a determinat și o remarcabilă dezvoltare a meșteșugurilor. La orașe meșteșugurile din prima jumătate a secolului al XVII-lea se caracterizează prin desfășurarea muncii în ateliere, unde se confecționau obiecte și pentru piață, oglindind progresul realizat în specializarea muncii. Producătorii de mărfuri erau în același timp și negustorii propriilor lor produse, dar apărură și negustorii propriu-ziși, ca intermediari între producători și consumatori [5].

Meșteșugurile s-au dezvoltat și pe domeniile feudale în cadrul economiei închise, dar unii boieri și unele mănăstiri aveau și în orașe ateliere meșteșugărești și instalații industriale pentru sporirea veniturilor lor.

Achiziționînd prăvălii și case în orașe, feudalii urmăreau să desfacă și pe acestă cale produsele domeniilor lor [6]. În același timp, pentru a scăpa de situația lor servilă, mulți meșteșugari sătești se stabileau în orașe, devenind astfel oameni liberi.

Organizîndu-se la început în asociații numite frății, meșteșugarii s-au constituit, pe la mijlocul secolului al XVII-lea, în bresle cu statute proprii [7].

---

[1]) Textul tratatului în colecția Hurmuzaki, *Documente*, vol. III, partea I, Buc., 1880, p. 479.

[2]) Cf. *Doc. priv. ist. Rom.*, A, XVII, vol. III, nr. 68, 116, 120, 159.

[3]) Vezi P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 111—117.

[4]) B. P. Hasdeu, *Arhiva istorică*, vol. I, p. 175—176.

[5]) Vezi St. Olteanu, *Meșteșugurile din Moldova în secolul al XVII-lea*, în *Studii și materiale de istorie medie*, vol. III, Buc., 1959, p. 190—196.

[6]) *Ibidem*, p. 196—197.

[7]) *Doc. priv. ist. Rom.*, A, XVII, vol. II, nr. 452; *ibid.*, vol. III, nr. 301.

Această organizare profesională a fost sprijinită de domnie, care urmărea să se consolideze şi pe această cale, opunînd marii boierimi noile forţe sociale ce susţineau monarhia [1]). Şi din acest punct de vedere al sprijinirii meşteşugurilor de către domnie, apariţia pravilei din 1646 a fost determinată de condiţiile istorice concrete ale Moldovei.

Comerţul intern a cunoscut progrese importante datorită dezvoltării meşteşugurilor, dar comerţul exterior, avînd ca obiect mai cu seamă grînele şi vitele, era acaparat în mare măsură de negustorii şi cămătarii turci şi greci [2]). Ca şi meşteşugarii, negustorii alcătuiau o categorie socială de bază în oraşele moldovene, după cum dovedesc înseşi denumirile de atunci ale uliţelor orăşeneşti. Documentele atestă diferenţieri de avere în rîndurile negustorilor şi meşteşugarilor. Aceste elemente orăşeneşti au contribuit şi la dezvoltarea culturii şi la izbînda limbii romîne în administraţie, în literatură şi în biserică. Apariţia «Cărţii romîneşti de învăţătură» din 1646, ca legiuire tipărită în limba romînă, a fost determinată şi de aceste noi forţe sociale.

Oraşele moldovene au cunoscut în această perioadă frămîntări sociale proprii. Meşteşugarii şi negustorii moldoveni luptau împotriva asupririi fiscale, împotriva stăpînitorilor feudali, împotriva grecilor şi turcilor [3]). Mişcările sociale au căpătat astfel un caracter complex, răzvrătirea socială împletindu-se cu manifestările îndreptate împotriva elementelor străine. Frămîntările interne s-au mai complicat şi cu contradicţiile dintre mica boierime şi marea boierime şi mai ales cu răzvrătirile împotriva domnilor [4]).

În prima jumătate a secolului al XVII-lea, dominaţia otomană asupra Moldovei s-a agravat în primul rînd prin majorarea haraciului. De la 30-32 000 de taleri — sumă cerută Moldovei la începutul secolului al XVII-lea — haraciul s-a ridicat la 70-75 000 de taleri în timpul domniei lui Vasile Lupu [5]). Această dublare a tributului a fost însoţită şi de alte impuneri grele, între care cele mai apăsătoare au fost contribuţiile cerute de turci pentru nevoile campaniilor lor.

Dominaţia otomană s-a agravat şi din cauza politicii de aservire pe care a practicat-o clasa conducătoare, care se împăcase cu această dominaţie, deoarece îi permitea să ţină populaţia sub cele mai strivitoare sarcini economice. Rapacitatea otomană s-a manifestat în chip deosebit prin practica mazilirii şi înlocuirii domnilor. Pentru a stoarce sume cît mai mari şi cît mai

---

[1]) F. Engels, *Decăderea feudalismului şi ridicarea burgheziei*, Buc., Ed. P.C.R., 1945, p. 6 — 8.

[2]) Vezi N. Iorga, *Istoria comerţului romînesc*, vol. I, Buc., 1925, p. 259 şi urm.

[3]) Vezi *Doc. priv. ist. Rom.*, A, XVII, vol. III, nr. 159, 162.

[4]) Cf. Gh. Cronţ, *Dreptul bizantin în ţările romîne. Pravila Moldovei din 1646*, în «Studii», an. XI (1958), nr. 5, p. 50.

[5]) Vezi M. Berza, *Haraciul Moldovei şi Ţării Romîneşti în sec. XV — XIX*, în *Studii şi materiale de istorie medie*, vol. II, Buc., Ed. Academiei R.P.R., 1957, p. 17—29.

des din vînzarea tronului, turcii încurajau intrigile grupurilor boierești interesate să aducă în scaunul țării pe partizanii lor. În scurta perioadă de 34 ani ce precede domnia lui Vasile Lupu, s-au perindat pe tronul Moldovei 14 domni; în acești ani (1600-1634) istoria înregistrează de fapt 18 domnii, deoarece 4 dintre cei 14 domni au ocupat tronul de cîte două ori, la diferite intervale [1]).

Avînd o durată de 19 ani, excepțional de lungă în raport cu domniile precedente, domnia lui Vasile Lupu (1634-1653) a reprezentat prin însuși acest fapt o perioadă de consolidare a autorității monarhice, care a făcut cu putință întocmirea și tipărirea cuprinzătoarei legiuiri ce s-a numit « Cartea romînească de învățătură » din 1646.

Întocmirea Cărții romînești de învățătură

Deși contactul cu viața bizantină, pe de o parte, și prezența grecilor care vin în Țara Romînească și Moldova în număr tot mai mare, pe de altă parte, făcuseră să circule la noi unele lucrări juridice avînd la bază vechea legislație romano-bizantină, cu toate acestea obiceiul pămîntului continua să reglementeze raporturile juridice dintre oameni cu aceeași putere ca și în trecut.

La o dată care a fost considerată a fi anul 1632 — deci mai înainte de începutul domniei lui Vasile Lupu — logofătul Eustratie scrisese « Pravila aleasă ». Această pravilă era în realitate o traducere adecvată a unuia din exemplarele Manualului lui Manuil Malaxos care circulau în țară, cuprinzînd reguli canonice, practici religioase, reguli privitoare la logodnă, căsătorie, despărțenie, viol, zestre, moștenire, convenții, lucrări agrare, construcții pe locul altuia, posturi, judecăți etc. [2]).

Acest Eustratie — pe adevăratul său nume Dragoș Istratie, după cum rezultă dintr-un document de danie făcută mănăstirii Bisericani la 28 august 1632 — este întîlnit fie ca parte, fie ca martor în mai multe acte de danii, cumpărări de moșii etc. Ieșit din slujba de logofăt al treilea la începutul anului 1632, el este dat că a încetat din viață în cursul anului 1646 [3]).

Logofătul Eustratie, pe care istoricii noștri îl consideră a fi autorul « Letopisețului moldovenesc » la care se referă deseori Grigore Ureche în cronica sa [4]), se dovedește a fi fost un cărturar care cunoștea limbile clasice și

---

[1]) Vezi I. Ionașcu și Fr. Pall, *Elemente de cronologie*, în *Doc. priv. ist. Rom.*, *Introducere* vol. I, Buc., Ed. Academiei R.P.R., 1956, p. 490—491.

[2]) T. Cipariu, *Principie de limbă și de scriptură*, Blaj, 1866, p. 110; I. Bianu, *Columna lui Traian*, 1882, p. 210.

[3]) C. A. Stoide, *Contribuție la biografia lui Eustratie logofătul*, în « Arhiva », Iași, ianuarie-aprilie 1934, p. 2 și urm.

[4]) *Letopisețul Țării Moldovei*, ed. Giurescu, Buc., 1916; idem, *Noi contribuțiuni la studiul cronicilor moldovene*, Buc., 1908, p. 87; vezi și ed. C. C. Giurescu, *Letopisețul Țării Moldovei de Grigore Ureche Vornicul și Simion Dascălul*, Craiova, 1942, precum și ed. P. P. Panaitescu, *Grigore Ureche, Letopisețul Țării Moldovei*, Buc., 1958, p. 24—25.

dreptul bizantin cel puţin din manuscrisele greceşti şi din traducerile lor slavoneşti, pe care le avea la îndemînă şi pe ai căror autori îi enumeră în lucrarea sa: Zonara, Balsamon, Armenopol, Vlastare, Fotie Ţarigrădeanul [1]). Cu toate că prin conţinut era un nomocanon bizantin, « Pravila aleasă » a lui Eustratie, întocmită în limba romînă, răspundea nevoilor societăţii feudale romîneşti.

Straturile sociale care s-au ridicat în Moldova în acel timp luptau să se introducă limba romînă în cancelaria domnească şi în biserică, iar monarhia găsea în folosirea limbii romîne o pîrghie pentru unitate spre a-şi asigura autoritatea în instituţiile ţării.

Profitînd de îndelungatele războaie turco-persane, domnii ţărilor noastre, — atît Vasile Lupu cît şi Matei Basarab şi cei doi Rákóczi — reuşesc să dobîndească o oarecare independenţă faţă de Imperiul otoman, în ciuda împotrivirii marilor boieri. Ca urmare, pe tărîm politic se observă o apropiere între ţările noastre şi strînse legături cu Rusia, Ucraina şi Polonia pentru a putea dobîndi independenţa deplină, iar pe tărîm cultural o intensă activitate pentru cultivarea limbii poporului şi pentru unificarea spirituală. Limba romînă triumfă nu numai în scrieri, în biserică şi în cancelaria domnească, dar şi în actele interne mărunte, în zapise, testamente, inscripţii etc. [2]).

Constituirea dreptului scris începu în Moldova prin a avea la bază izvoare bizantine şi prin a răspunde deopotrivă cerinţelor bisericii care « conserva prin religie orînduirea de stat feudală laică » [3]) şi necesităţilor monarhiei interesate în opera de centralizare statală. « Pravila aleasă » a lui Eustratie nu a văzut lumina tiparului. Ea reglementa prea sumar disciplina penală care devenise necesară în mod deosebit statului feudal al Moldovei.

În 1646 ieşi la lumină, în tipografia de la Trei Ierarhi, prima pravilă oficială a Moldovei sub titlul de: *Carte romînească de învăţătură de la pravilele împărăteşti şi de la alte giudeaţe*, legiuire iniţiată şi evident aprobată de domn prin porunca ce figurează în însăşi foaia de titlu: « Cu zisa şi cu toată cheltuiala lui Vasile voivodul şi domnul Ţării Moldovei ». Această « zisă », adică ordinul domnului, apare şi mai limpede în finalul prefeţei care precede textul pravilei: « După tocmala şi nevoinţa mării sale domnului, datu-s-au învăţătură şi mie unui mai mic şi nice de o treabă a mării sale rob, Evstratie biv logofet, de am scos aceaste pravile şi le-am tălmăcit den scrisoare grecească pre limbă romînească ca să poată înţeleage toţi ».

---

[1]) Vezi I. Peretz, *Curs de istoria dreptului romîn*, vol. II, partea a II-a, ed. a II-a, Buc., 1928, p. 310.

[2]) Vezi şi Gh. Cronţ, *Dreptul bizantin în ţările romîne. Pravila Moldovei din 1646*, în « Studii », an. XI (1958), nr. 5, p. 34.

[3]) K. Marx şi F. Engels, *Opere*, ed. rusă, vol. XVI, partea I, p. 295.

Vasile Lupu apare astfel ca fiind inițiatorul «Cărții romînești de învățătură». Domnul avea nevoie de o legiuire cuprinzătoare nu numai pentru că urmărea să imite și pe această cale monarhia bizantină, ci și pentru că era exponentul clasei stăpînitoare, care avea nevoie de măsuri penale unitare pentru păstrarea ordinei sociale existente. Într-adevăr din dispozițiile cu caracter penal ale pravilei se constată că s-a urmărit întărirea puterii domnului și a aparatului de stat. Supunerea față de dispozițiile domnului este o datorie ce trebuia îndeplinită cu strictețe. Chiar «rugămintea domnilor iaste ca și cînd are îngrozi pre neștine» (gl. 58). Injuriile privind persoana domnului sînt acum pedepsite cu cea mai mare severitate, oricare ar fi vinovatul. În cazul săvîrșirii unei astfel de infracțiuni, judecătorul trebuie să raporteze domnului și să aplice pedeapsa ordonată de acesta (gl. 49).

Injuriile privind persoana dregătorului domnesc, cît și împiedicarea de a-și exercita funcția încep să fie considerate ca injurii aduse domnului, iar împăcarea părților nu stinge încriminarea (gl. 1, 43, 44). În cazul cînd slujbașul domnesc săvîrșește un abuz, atunci injuriile și chiar instigarea la răzvrătire nu se mai consideră ca injurii privind persoana domnului (gl. 1). Dregătorul tras la răspundere pentru o infracțiune săvîrșită din porunca domnească trebuie să dovedească cu acte sau martori, că într-adevăr a primit acea poruncă (gl. 58). Pravila cuprinde deci dispoziții privitoare la întărirea puterii domnului și a dregătorilor săi, deci la centralizarea puterii de stat.

Vasile Lupu constatase de altfel personal abuzurile dregătorilor domnești, după cum ne informează logofătul Eustratie în prefața pravilei: «și mai vîrtos vădzînd nedreptățile și asuprealele mișeilor carele fac cei neînvățați și neînțelegători, diregătorii și giudeațele de pre la toate scaunele Moldovei». Suprimarea abuzurilor — credea domnul — putea fi obținută printr-o legiuire care să cuprindă «toate tocmealele ceale bune și giudeațele celor buni... împărați».

Înfățișarea pravilei Nu ni s-a păstrat manuscrisul original al acestei legiuiri. Pravila tipărită în 1646 este un in-folio cuprinzînd la început 17 foi nenumerotate, apoi 186 foi de text numerotate.

Titlul este cuprins într-un chenar avînd doi stîlpi, deasupra cărora apar, la colțuri, chipurile sf. Gheorghe și sf. Ion din Suceava, iar între ele, ale celor trei ierarhi, Vasile, Grigore și Ioan. În josul titlului, la unele exemplare, este scris cu litere latine: *Se Cz* [1]. Fiecare pagină are 27 de rînduri.

Tiparul, cu o frumoasă literă chirilică, negru și roșu, se înfățișează foarte îngrijit, cu caractere mari și curate. Inițialele capitolelor, frontispiciile și

[1] Vezi I. Bianu și N. Hodoș, *Bibliografia romînească veche*, vol. I, Buc., 1903, p. 156.

finalele sînt aceleaşi ce au servit la tipărirea « Cărţii romîneşti de învăţătură » din 1643 a mitropolitului Varlaam al Moldovei.

Pe verso foii de titlu se află stema domniei Moldovei, purtînd în jur iniţialele *Io V*[asile] *V*[oievod] *B*[ojiu] *M*[ilostiu] *G*[ospodar] *Z*[emli] *M*[oldavscoi], iar sub ea, stihurile omagiale, aceleaşi din Cazania mitropolitului Varlaam. În următoarele trei pagini se află prefaţa biv logofătului Eustratie, după care urmează o amănunţită tablă de materii pe 27 pagini.

Prefaţa logofătului Eustratie

După versurile care însoţesc stema domniei şi care omagiază pe domn, urmează prefaţa cu care Eustratie însoţeşte textul şi prezintă pravila. Începînd cu o parabolă în care scripturile sînt comparate cu captarea izvoarelor de apă de către « înţelepţii şi putearnicii lumii ... pentru binele şi răpaosul » celor mulţi, Eustratie pune în lumină străduinţele lui Vasile Lupu care, « cu multă osîrdie s-au nevoit ... de-au cercat pre multe ţări ... de-au găsit ... dascali şi filosofi ... de-au scos den cărţi elineşti şi lătineşti toate tocmealele ceale bune ... ».

Iniţiativa pregătirii pravilei este deci atribuită domnului care « au dat învăţătură » şi a dispus ca logofătul Eustratie să scoată, adică să aleagă pravilele şi să le traducă în limba ţării.

Autorul pravilei

Întocmirea «Cărţii romîneşti de învăţătură» nu a constat numai în simpla ei traducere după un text grecesc, ci şi în alegerea materialelor şi în ordonarea lor, astfel încît pravila să se prezinte ca o lucrare unitară. Dacă titlul ei nu ne dă nici o indicaţie asupra persoanei traducătorului, în schimb prefaţa logofătului Eustratie ni-l arată pe el ca pe singurul autor al lucrării: « După tocmala şi nevoinţa mării sale domnului datu-s-au învăţătură şi mie unui mai mic şi nice de o treabă a mării sale rob Evstratie biv logofet, de am scos aceaste pravile şi le-am tălmăcit den scrisoare grecească pre limbă romînească ». Această afirmaţie este verosimilă, întrucît Eustratie era cunoscut lui Vasile Lupu cu competenţa şi cu faima ce i-o dădea, între altele, după cum am văzut, « Pravila aleasă » din 1632.

S-a susţinut însă că sarcina întocmirii pravilei nu ar fi fost încredinţată în mod exclusiv lui Eustratie, ci unei comisii de oameni învăţaţi, după cum s-ar părea că reiese din însăşi prefaţa lui Eustratie: « Drept aceaia cu multă osîrdie s-au nevoit măriia sa de au cercat pre multe ţări, pănă l-au îndireptat Dumnedzău de-au găsit oameni ca aceia, dascali şi filosofi, de-au scos den cărţi elineşti şi lătineşti toate tocmealele ceale bune şi giudeaţele celor buni creştini şi svinţi împăraţi ». Acei « dascali şi filosofi », despre care vorbeşte prefaţa, nu sînt colaboratorii lui Eustratie, membri ai unei comisii instituite de domn, ci autorii nomocanoanelor şi manualelor bizantine, care circulau

în manuscrise în sud-estul european, ajuns sub influenţa canonico-juridică a Bizanţului. Eustratie face probabil aluzie la Zonara, Balsamon, Vlastare, Fotie Ţarigrădeanul, pe care îi aminteşte în « Pravila aleasă ».

La aceste nume se mai adaugă încă şi numele lui Farinaccius, despre care se spune în chiar textul « Cărţii romîneşti de învăţătură » că era un « dascal mare şi tocmitoriu de pravile » (gl. 66, zac. 8). Că aceştia erau « dascalii şi filosofii » pe care îi evocă Eustratie, iar nu membrii unei comisii instituite, ar mai rezulta din chiar textul prefeţei, care arată că ei « au scos den cărţi elineşti şi lătineşti toate tocmealele ceale bune şi giudeaţele celor buni creştini şi svinţi împăraţi... carele să cheamă acmu Pravilele împărăteşti » — text ce nu are nevoie de interpretare. În sfîrşit, este edificatoare însăşi afirmaţia logofătului Eustratie, în aceeaşi prefaţă, că lui i s-a dat învăţătură să aleagă materialul şi să-l tălmăcească.

Este admisibil însă ca Eustratie să fi fost ajutat în executarea lucrării lui, între alţii şi de către învăţatul grec Meletie Sirigos, originar din Creta, al cărui nume apare pentru prima oară în 1632 într-o însemnare făcută chiar pe manuscrisul « Pravilei alese » a lui Eustratie [1]). Acel Sirigos a fost de mai multe ori în Moldova şi ar fi putut participa la pregătirea pravilei din 1646. Această părere a fost împărtăşită de unii dintre istoricii noştri ca Erbiceanu [2]), Xenopol [3]), Iorga [4]), precum şi de unii jurişti ca S. G. Longinescu [5]), St. Gr. Berechet [6]) şi V. Dongoroz [7]).

Cuprinsul pravilei « Cartea romînească de învăţătură » din 1646 cuprinde reglementări corespunzătoare trăsăturilor societăţii respective din prima jumătate a secolului al XVII-lea [8]).

Tabla de materii, care poartă titlul de: « Pravile împărăteşti alease den svitocul împăratului Iustiniian, pentru multe fealuri de giudeaţe cu tot răspunsul lor, rînduite pre 252 de începături », cuprinde afară de titlurile capitolelor, indicaţii esenţiale privitoare la cuprinsul fiecărei subîmpărţiri.

---

[1]) I. Peretz, *op. cit.*, p. 284, care reproduce pe T. Cipariu, *Principie*, p. 110.

[2]) C. Erbiceanu, *Cronicarii greci carii au scris despre romîni în epoca fanariotă*, Buc., 1888, *Introducere*, p. XL.

[3]) A. D. Xenopol, *Istoria romînilor din Dacia Traiană*, Buc., vol. VII, ed. a III-a, 1929, p. 140, nota 183.

[4]) N. Iorga, *Vasile Lupu ca următor al împăraţilor de Răsărit în tutelarea patriarhiei de Constantinopole şi a bisericii ortodoxe*, în « Anal. Acad. Rom. », Mem. Secţ. Ist., Seria II, tom. XXXVI, 1913—1914, p. 215.

[5]) S. G. Longinescu, *Istoria dreptului romînesc*, Buc., 1908, p. 138 şi 160.

[6]) St. Gr. Berechet, *Istoria vechiului drept romînesc*, Iaşi, 1933, p. 171.

[7]) Vintilă Dongoroz, *Dreptul penal*, Buc., 1939, p. 76.

[8]) Vezi şi L. V. Cerepnin, *« Sobornoe Ulojenie » din 1649 şi Pravila lui Vasile Lupu din 1646 ca izvoare pentru istoria aservirii ţăranilor în Rusia şi Moldova*, comunicare prezentată la Sesiunea Institutului de Studii Romîno-Sovietic din iunie 1958. Citat după Gh. Cronţ, *op. cit.*, p. 50.

Pravila începe cu o culegere de reguli aplicabile plugarilor — *leges colonariae* — intitulate: « Pravile tocmite, alease și scoase pentru toți lucrătorii pămîntului, anume: pentru plugari, pentru lucrătorii viilor, pentru nămiți și pentru păstori, arătînd împreună tuturor giudețul și certarea ce li se va da fieșcăruia după deala sa, carii vor îmbla cu nedireptate ».

Această parte a pravilei, care cuprinde 11 capitole numite pricini, fiecare pricină avînd mai multe zaceale, conține dispoziții privitoare la raporturi juridice dintre sătenii sau dintre stăpînii de moșii și vecini: încălcarea hotarelor, schimburile de pămînturi, pămînturile părăsite, împărțirea roadelor, furtișaguri, răspunderea pentru vite, pentru pomi, incendii, situația semănăturilor și construcțiilor pe locuri străine, pentru mori etc., prevăzîndu-se sancțiuni pentru abateri.

După reglementările « pentru plugari » urmează « Pravile împărătești », care conțin 5 pricini (XII—XVI) și care sancționează furtișagurile. Această parte a « Cărții romînești de învățătură » formează legătura ce s-a crezut necesară între regulile privind pe plugari și restul dispozițiilor penale ale cărții.

Urmează apoi sub același titlu de « Pravile împărătești » un număr de 78 capitole, numite glave, care sancționează alte infracțiuni de ordin penal ca: suduirea dregătorilor, falsificarea de monedă, uciderea, răpirea, bigamia, adulterul, proxenetismul, incestul, raptul, ierosilia, violul, sodomia, injuria, determinîndu-se și pricinile pentru care judecătorul apără de pedeapsă sau o micșorează.

« Cartea romînească de învățătură » cuprinde și o sumă de dispoziții de drept civil ca: reguli relative la moștenire (gl. 15), la căsătorie și despărțenie (gl. 17—21), la pierderea zestrei (gl. 16), la repudierea soției (gl. 25), la obligația soției de coabitație cu soțul (gl. 26), la comori (gl. 6), la atribuirea către mănăstire a averii călugărului fugit (gl. 68) etc.; de asemenea, reguli de ordin canonic ca: hulirea patriarhului (gl. 49), hiclenirea cinului călugăresc (gl. 67), abateri călugărești (gl. 67—68).

Legiuirea corespunde condițiilor istorice ale Moldovei, a cărei societate, împărțită în clase, era bazată pe exploatarea feudală. Ea consacră dependența țărănimii legată de pămînt: « Cînd va fugi țăranul de la locul și de la stăpînu-său, nime nicăiuri să nu-l priimască, iară de-l va și priimi de odată, de sîrg să-l întoarcă înapoi » (pr. I, zac. 18). Abaterea este sancționată cu dublă amendă, una pentru domnie și alta « boiarinului celuia a cui va fi țăranul », fiind astfel asigurată constrîngerea domnească pentru executarea pedepsei. Pravila prevede privilegii penale pentru boierime (gl. 62, zac. 3 și 9) și un tratament diferențial în fața legii pentru celelalte stări și trepte ale poporului, pentru bogați și săraci, oameni de jos, « țărani groși și proști » (pr. 13, zac. 104; gl. 51, zac. 2).

«Cartea romînească de învăţătură» socotea că femeia «iaste mai proastă ... decît bărbatul» (gl. 41) prin «neputinţa şi slăbiciunea firei» (gl. 51). Pravila reglementează purtarea bărbatului faţă de soţia sa, interzice vrăjmăşia lui (gl. 22), arată cazul în care poate să o bată (gl. 23), o apără de «vătămare» (gl. 24), dar admite pentru vinovăţii grave să o alunge din casă «cu putearea sa, fără de leage şi fără ştirea giudeţului» (gl. 25). Legiuitorul moldovean a reţinut din izvoarele folosite şi unele dispoziţii referitoare la micşorarea pedepselor: «mai puţin să vor certa muerile decît bărbaţii la greşeale ce vor face» (gl. 59, 1), afară numai de cele «ce să fac împrotiva dumnedzăeştii pravile şi a pravilei firei omeneşti» (gl. 59, 2).

Pravila prevede pedepse foarte aspre pentru faptele ce ating fie siguranţa personală, fie interesele de clasă ale domnului şi boierilor. Infracţiunile respective sînt, în fond, manifestări obişnuite ale luptei de clasă în orînduirea feudală.

Spiritul religios, caracteristic legislaţiilor medievale, este precumpănitor pentru incriminările referitoare la viaţa de familie, la viaţa erotică şi în genere la fapte de domeniul moralei. Acelaşi spirit religios intervine în fixarea unor pedepse de drept canonic, precum şi în discriminările prevăzute în raporturile juridice cu păgînii şi cu evreii. Pravila absolvă, de exemplu, furtul de la păgîni (pr. 15, zac. 176) şi îndulceşte pedeapsa evreului infractor care trece la creştinism (gl. 64, zac. 2—3).

Biserica, clerul şi monahismul fac obiectul multor dispoziţiuni penale laice, după cum pe de altă parte, pedepse cu caracter canonic sînt prevăzute pentru infracţiuni interesînd domeniul privat laic, ceea ce oglindeşte sprijinul reciproc pe care şi-l acordă statul şi biserica pentru apărarea poziţiilor clasei dominante, acest sprijin fiind în general caracteristic societăţii feudale [1]. Atunci cînd un eretic era judecat şi apoi trimis de autoritatea bisericească înaintea judecătorului laic spre executare, acesta era obligat să aplice sancţiunea fără altă cercetare (gl. 58, zac. 10).

Puterea părintească, maritală, puterea stăpînului faţă de angajaţii şi robii săi, depăşesc limitele exerciţiului unui drept de corecţie. În cadrul acestor puteri sînt prevăzute unele impunităţi chiar în caz de omor. Pravila a îndreptat către incidenţa legii penale multe fapte pe care obiceiul pămîntului le socotea a fi de natură civilă, lărgind astfel domeniul infracţiunilor ce priveau interesele individului, persoana sau patrimoniul lui.

---

[1]) Cf. F. Engels, *Războiul ţărănesc german*, ed. a III-a, Buc., E.S.P.L.P., 1958, p. 38 şi urm.

În pravila din 1646 pedepsele sînt bazate îndeosebì pe răzbunare şi au ca scop intimidarea şi expiaţiunea; în genere sînt aflictive, arbitrare şi variate. Caracterul neuman al represiunilor penale se oglindeşte în însăşi varietatea celor mai cumplite pedepse ca: arderea de viu, lepădarea la fiare sălbatice, legarea de cozile cailor, turnarea de plumb topit în gură etc. Pedepsele privative de libertate sînt, în schimb, foarte rare. Mutilările, bătaia în toate chipurile, confiscarea bunurilor, sînt foarte frecvente; de asemenea surghiunul sau expulzarea. Globirea intervine sub toate formele, fie ca pedeapsă cumulativă, fie alternativă sau unică.

Legiuitorul moldovean are meritul de a fi cules cît mai mult din izvoarele pe care le-a avut la dispoziţie, cauzele ce apără sau micşorează pedeapsa, considerînd rolul ce joacă în determinarea pedepsei: dolul, vîrsta, slăbiciunea firii, beţia, nebunia, mînia, somnambulismul, dragostea; mai ales obiceiul locului şi boieria. Nu lipsesc dintre aceste cauze prevederile pentru destoinicia în meşteşuguri preţuite şi «binele ce va face neştine locului şi moşiei lui» (gl. 63, 3).

Tentativa şi recidiva nu sînt reglementate deosebit şi cînd intervin în cazuri anume prevăzute, la unele infracţiuni, sînt sancţionate arbitrar. În schimb complicitatea este tratată dezvoltat în cele din urmă nouă capitole ale pravilei (gl. 69—78).

În sfîrşit, se întîlneşte de foarte multe ori întrebuinţată formula *la voia judecătorului*, cu aparenţa unei sancţiuni mai blînde, dînd posibilitatea unei proporţionalizări a pedepsei pe cale judecătorească. Înţelesul acestei dispoziţii îl găsim însă precizat în pravilă: «să va certa după cum va fi voia giudeţului, ce să dzice cum va fi şi omul acesta ce-au făcut une ca acealea şi cum va fi şi cel suduit şi ocărît; vor socoti dece au-l vor goni şi-l vor scoate den moşiia lui şi-i vor lua toate bucatele domneşti, sau-l vor trimite la ocnă, sau va rămînea fără de cinste, care lucru iaste mai rău de toate, că nu-l creade nime ce grăiaşte, nice să creade nicăiuri mărturiia lui, nice iaste volnic să dea al său cui va vrea, nice să facă zapis cuiva, nice să moşnenească ocina cuiva, şi alte ca aceastea; sau iarăşi pre unul ca acela să-l poarte pre uliţe pren tot tîrgul sau să paţă altă pedeapsă, după cum va fi voia giudeţului, avînd giudeţul de pururea puteare de lucrure ca aceastea să cearte şi cu moarte» (gl. 50, zac. 2). «Voia giudeţului» domina în justiţia Moldovei. Unul din scopurile pravilei, arătat în prefaţă, era tocmai acela de a frîna arbitrarul judecătoresc, «vădzînd nedreptăţile şi asuprealele mişeilor carele fac cei neînvăţaţi şi neînţelegători, diregătorii şi giudeaţele de pre la toate scaunele Moldovei», ceea ce însemna că învăţăturile pravilei ţinteau să determine judecătorului căile de urmat în exercitarea liberei sale voinţe de a pedepsi.

Izvoarele pravilei Pagina de titlu a « Cărții romînești de învățătură » arată că lucrarea a fost tradusă după « multe scripturi di în limba ilenească pre limba romînească » fără nici o altă indicație asupra acestor izvoare, iar logofătul Eustratie confirmă în prefață că el a făcut alegerea pravilelor pe care le-a tradus din limba greacă: « Am scos aceaste pravile şi le-am tălmăcit den scrisoare grecească ». Tot prefața vorbeşte despre osteneala lui Vasile Lupu care a cercetat prin multe țări pînă ce a găsit lucrările « elineşti și lătineşti », din care acei dascăli şi filosofi au extras « tocmealele ceale bune », denumite Pravilele împărăteşti. Alte indicații asupra izvoarelor sale « Cartea romînească de învățătură » nu oferă. Pe de altă parte, Eustratie nu lămureşte dacă, la întocmirea pravilei moldovene, au fost folosite mai multe manuscrise din cele ce conțineau extrasele făcute de « dascali şi filosofi » din vechile lucrări elineşti şi latineşti.

Amintitele cercetări laborioase întreprinse prin « multe țări », ca şi descoperirea dascălilor şi filozofilor, apar ca o exagerare la Eustratie, fiind menite să măgulească vanitatea domnului, deoarece lucrări redactate fie în limba greacă, fie traduse în slavoneşte, erau cunoscute mai de mult în țările noastre. Dovadă stă faptul că însuşi Eustratie se referise la ele în a sa « Pravilă aleasă ».

Cea mai veche încercare de a lămuri izvoarele « Cărții romînești de învățătură » se datorează lui Dimitrie Cantemir, care în *Descrierea Moldovei* arată în capitolul « Despre legile Moldovei », că după ce Alexandru cel Bun a făcut un extras din Basilicale, acestea nu au putut înlătura diferitele obiceiuri împrumutate de la vecini. Cu chipul acesta « la moldoveni s-au ivit două feluri de legi: una scrisă, întemeiată pe legile împăraților romani şi țarigrădeni şi pe hotărîrile soboarelor bisericeşti şi una nescrisă, care ar putea fi numită *datina* norodului, cum se numeşte şi în limba noastră cea veche slavonească *obicei*, care înseamnează datină şi *obicei* ». Dar, continuă Cantemir, urmărind de-aproape prefața lui Eustratie la « Cartea romînească de învățătură », « pentru că aceste obiceiuri nu sînt scrise şi au fost adesea restălmăcite de către judecătorii cumpărați și folosiți ca să sprijine strîmbătatea, Vasile Lupu Albanezul, domn al Moldovei, în veacul trecut, a pus oameni cinstiți şi cunoscînd legile țării [1]) să adune laolaltă toate legile scrise şi nescrise alcătuindu-se din ele un codice deosebit de legi, rămas şi astăzi călăuza judecătorilor din Moldova pentru împărțirea dreptății » [2]). Concluziile lui Cantemir

[1]) Traducere greșită a cuvintelor *legumque patriarum*, care înseamnă « şi ai legilor părinteşti », adică ai legilor naționale, ai legilor țării, iar nu « legile țărilor ».

[2]) Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Buc., E.S.P.L.A., 1956, p. 200, 201. Pentru raportul dreptului scris cu dreptul comunităților rurale, vezi şi P. P. Panaitescu, *Începuturile dreptului scris în limba romînă*, în « Studii », an. VII (1954), nr. 4, p. 215—228; V. Costăchel, P. P. Panaitescu, A. Cazacu, *Viața feudală în țările romîne*, Buc., 1957, p. 521,

cu privire la pravila lui Alexandru cel Bun, susținute în esență îndeosebi de către S. G. Longinescu [1]), au fost considerate fără temei istoric și juridic în urma cercetărilor făcute în special de C. A. Spulber [2]).

« Oricît am dori să ne mîndrim cu o astfel de pravilă la 1400, totuși n-avem dovezi certe despre existența ei. Dácă a existat însă, avem cea mai veche dovadă a romanității dreptului nostru, căci ea era greco-romană » [3]). Într-adevăr, cele 11 pricini, cuprinzînd 94 paragrafe, care alcătuiesc prima parte a « Cărții romînești de învățătură », sub titlul de « Pravile tocmite, alease și scoase pentru toți lucrătorii pămîntului », sînt traducerea în limba romînă a vechiului Νόμος Γεωργικός [4]), cod rural bizantin. Izvoarele acestui cod sînt legile împăraților romani, unele dispoziții din biblie care « aveau putere de lege în fața oricărei instanțe judecătorești » [5]) și legile împăraților bizantini. Textul acestei legi agrare a fost anexat în mod obișnuit textului Eclogii Isauriene [6]).

Traducerea logofătului Eustratie pare a fi fost făcută după o versiune care era cea mai apropiată de versiunea pusă de Armenopol la sfîrșitul Exabiblosului său din 1345 [7]). Manualul lui Armenopol era cunoscut lui Eustratie, de vreme ce acest autor fusese amintit, între alții, în manuscrisul pravilei sale din 1632, cu indicația: « Iară Armenopol, a fost giudeț în cetatea Solunului, întru totu cinstit și învățat » [8]).

Textul romînesc are însă în realitate cu 11 paragrafe mai puțin decît originalul, lipsindu-i mai întîi cele șase paragrafe ale preambulului, apoi paragraful 3 din titlul V, Περὶ ζημίας [Pentru pagube ce să va face în țarină], paragraful 4 din titlul VI, Περὶ φόνων ζώων [Pentru uciderea dobitoacelor], paragraful 6 din titlul VIII, Περὶ ἐμπρησμοῦ [Pentru arsuri și toate fealurile de pojar] și paragrafele 10 și 11 din titlul X, Περὶ καινοτομιῶν

și V. Al. Georgescu, *La réception du droit romano-byzantin dans les Principautés roumaines (Moldavie et Valachie)*, în *Mélanges H. Lévy-Bruhl*, Paris, 1958.

[1]) S. G. Longinescu, *Istoria dreptului romînesc*, Buc., 1908, p. 159—206; de același, *Pravila lui Alexandru cel Bun*, Buc., 1923.

[2]) Vezi C. A. Spulber, *Le Code d'Alexandre le Bon et les Basiliques dans les Principautés Roumaines*, în *Académie Roumaine, Bulletin de la Section Historique*, tom. XXIV, 2, Buc., 1943.

[3]) A. Rădulescu, *Romanitatea dreptului nostru*, Buc., 1939, p. 12.

[4]) D. C. Arion, *Le* « Νόμος Γεωργικός » *et le régime de la terre dans l'ancien droit roumain*, Paris, 1929, p. 9.

[5]) F. Engels, *Războiul țărănesc german*, ed. a III-a, Buc., E.S.P.L.P., 1958, p. 48—49.

[6]) C. A. Spulber, *L'Eclogue des Isauriens*, 1929, p. 128.

[7]) G. E. Heimbach, *Const. Harmenopuli Manuale legum sive Hexabiblos*, Lipsiae, 1851, p. 828 și urm. Textul grecesc ce publicăm în *Anexe* este cel din ultima ediție critică a lui W. Ashburner, *The Farmer's Law*, apărută în « The Journal of Hellenic Studies », vol. XXX, 1910, p. 85 și urm. și reprodus de I. Zepos și P. I. Zepos, *Jus Graeco-Romanum*, vol. II, p. 65—71, dar în ordinea din ediția lui G. E. Heimbach, de unde sînt scoase și paragrafele care lipsesc în redacția primitivă editată de Ashburner.

[8]) I. Peretz, *op. cit.*, p. 311.

[Pentru ceia ce vor zidi sau vor răsădi pre locul altuia] [1]). Cauza acestor omisiuni poate fi atribuită nu traducătorului romîn, ci manuscrisului folosit, deoarece nu toate exemplarele aflate în circulaţie cuprindeau textul complet. Astfel, este destul să amintim aici că traducerea latină a manuscrisului lui Armenopol cuprinzînd şi Legea agrară, tipărită de Ioannes Mercerus la Lausanne în 1575, nu era completă; la fel era şi traducerea în limba neogreacă tipărită de Alexios Spanos la Veneţia în 1744 [2]).

În ceea ce priveşte cealaltă mare parte a materiei « Cărţii romîneşti de învăţătură », cercetările făcute de S. G. Longinescu au adus lumină asupra izvorului folosit de Eustratie. Condus atît de indicaţia aflată în prefaţa pravilei, care vorbeşte de alegerea tocmelilor bune din cărţi elineşti şi « lătineşti », cît şi de menţiunea aflată în glava 66, zac. 8, cu privire la învăţatul « Farinascu », calificat drept « dascal mare şi tocmitoriu de pravile », care « au strîns toate pravilele ceale împărăteşti, şi încă să ispiti şi să nevoi cu învăţătură ca aceaia să cunoască care pravile şi obiceae să socotesc la oblastiile creştineşti în toată lumea », Longinescu a izbutit să identifice izvorul « latinesc » folosit de Eustratie.

Găsind în textul pravilei indicată data de 1598 în legătură cu « Farinascu », Longinescu a dovedit că acesta este jurisconsultul italian Prospero Farinacci cu numele latinizat de Prosper Farinaccius. Renumit mai cu seamă ca penalist, Farinaccius a trăit între anii 1544—1618 şi a scris, între altele, un vast repertoriu penal, doctrinal şi practic, intitulat *Praxis et theoricae criminalis*, tipărit în Veneţia (1607—1621) şi în alte oraşe. Această lucrare a fost obîrşia părţii a doua, care constituie partea principală a « Cărţii romîneşti de învăţătură ».

După ce a semnalat încă din 1908 numele lui Farinaccius [3]), Longinescu a publicat în 1912, sub titlul general de *Legi vechi romîneşti şi izvoarele lor*, un important volum consacrat Pravilei Moldovei din vremea lui Vasile Lupu, în care este cuprins textul integral al acestei pravile pus în paralelă cu izvoarele sale şi anume: pentru primele 94 paragrafe, textele corespunzătoare în limba latină din *Leges colonariae (ex libris Iustiniani piae memoriae imperatoris selectae)*, culese din lucrările lui Leunclavius [4]) şi Heimbach [5]), iar

---

[1]) S. G. Longinescu, *Legi vechi romîneşti şi izvoarele lor*, vol. I, Buc., 1912; idem, *Pravila Moldovei din vremea lui Vasile Lupu. Introducere*, p. K; idem, *Părerile d-lor N. Iorga şi I. Peretz despre Pravila lui Vasile Lupu* (extras), Buc., 1915.

[2]) D. C. Arion, *op. cit.*, p. 20—21.

[3]) S. G. Longinescu, *Istoria dreptului romînesc din vremile cele mai vechi şi pînă azi*, Buc., 1908; idem, *Pravila lui Vasile Lupu şi Prosper Farinaccius, romanistul italian*, Buc., 1909.

[4]) Iohannes Leunclavius, *Ius Graeco-Romanum*, Frankforti, 1596, p. 256 — 265.

[5]) G. E. Heimbach, *Const. Harmenopuli Manuale legum sive Hexabiblos*, Lipsiae, 1851, p. 828—851.

începînd de la pricina 12 a pravilei, textele din *Praxis et theoricae criminalis* a lui Farinaccius. Longinescu nu se mulţumeşte însă numai să insereze textele din Farinaccius, ci arată totodată şi izvoarele lor, ceea ce dă, fără îndoială, o valoare şi mai mare lucrării sale.

Cînd s-a întocmit însă « Cartea romînească de învăţătură », logofătul Eustratie se vede că a avut în vedere nu textul original al lui Farinaccius, a cărui ordine în tratarea materiei nu a urmat-o, ci un extras redactat, după toate probabilităţile, în limba greacă, de vreme ce atît pagina de titlu a pravilei, cît şi prefaţa lui Eustratie, vorbesc numai de tălmăcirea din limba « ilenească », « den scrisoare grecească », necunoscută nouă [1]). La această lucrare va fi fost adăugată materia din acel Νόμος Γεωργικός cu care începe pravila. Nu avem însă — cel puţin pînă acum — nici un indiciu că un asemenea extras ar fi fost redactat chiar în vederea întocmirii pravilei; dar este probabil că el să fi existat la acea dată [2]).

Faţă de textul latin al lui Farinaccius, Eustratie a încercat să dea un text romînesc explicit şi sistematizat care apare în general vădit amplificat, cîteodată ca rezultat al apropierii şi chiar al combinării mai multor texte latine. Uneori însă corespondenţa între cele două texte aproape lipseşte [3]).

Cu toate că se bazează în esenţă pe izvoare bizantine, « Cartea romînească de învăţătură » oglindeşte şi unele influenţe juridice slave. Este vorba în primul rînd de influenţa dreptului slav asupra Legii agrare — unul din izvoarele principale ale acestei pravile.

---

[1]) Vezi şi I. Peretz, *op. cit.*, p. 349, 363, 366—367.

[2]) I. Peretz a semnalat existenţa în Biblioteca Academiei R.P.R. a două manuscrise greceşti, sub cotele 532 şi 588 (*Pravila lui Vasile Lupu şi izvoarele greceşti*, în « Arhiva », Iaşi, 1914, XXV, p. 203—220). Privite din punct de vedere paleografic, aceste manuscrise datează însă, după toate probabilităţile, din sec. XVIII (C. Litzica, *Catalogul manuscriptelor greceşti din Biblioteca Academiei Romîne*, p. 155, nr. 305, pentru *ms.* 532 şi p. 156, nr. 308, pentru *ms.* 588). Ele sînt la rîndul lor, fără îndoială, copii ale unor manuscrise mai vechi care vor fi fost poate, şi mai complete. Manuscrisul 532 în întregime şi manuscrisul 588, care în pag. 227—342 este un miscelaneu juridic, cuprind o serie de articole, de ale căror conţinut şi formulare textele respective din *Cartea romînească de învăţătură* se apropie cu mult mai mult — deseori pînă la identitate chiar — decît de *Quaestiones* ale lui Farinaccius.

[3]) « *Leges colonariae* au rînduieli scurte şi cuprinzătoare, pe cînd *Praxis et theoricae criminalis*, împărţită în *quaestiones* şi *numeri*, fiind o scriere doctrinală, nu numai că nu are scurtimea cuprinzătoare a unei legi, dar pe lîngă întindere, din cînd în cînd spune acelaşi lucru de mai multe ori. De aceea legiuitorii moldoveneşti, n-au putut spicui în acelaşi fel rînduielile de care aveau nevoie. Din *Leges colonariae*, afară de § 5 din titlul VII *De arboribus* (vezi mai jos § 74), pe care l-au prescurtat, au tălmăcit în întregime pe toate celelalte paragrafe, dar mai pe larg, cu lămuriri şi pilde, spre a putea fi înţelese mai lesne şi cu unele schimbări cerute de împrejurări; iar din *Praxis et theoricae criminalis* foarte deseori au prescurtat, uneori au luat prescurtarea de-a gata din summarium, care se găseşte înaintea fiecărei quaestio cîteodată au luat pilda, pe care o dau, din alt numerus decît acela pe care-l spicuiau, şi în sfîrşit au făcut de asemenea schimbările cerute de împrejurări » (S. G. Longinescu, *Legi vechi romîneşti şi izvoarele lor*, vol. I, *Pravila Moldovei din vremea lui Vasile Lupu*, Buc., 1912, p. R).

Istoricește se constată că la sfîrșitul secolului al VI-lea și în cursul secolului al VII-lea, mase compacte de slavi au pătruns în Peninsula Balcanică, s-au contopit apoi treptat cu unele populații din Imperiul Bizantin, influențînd relațiile sociale proprii obștilor sătești din perioada de trecere de la sclavagism la feudalism.

Cercetările întreprinse de istoricii sovietici cu privire la influența colonizărilor slave asupra comunităților sătești din Imperiul Bizantin arată că această influență se reflectă și în Legea agrară (Νόμος Γεωργικός), acest cod fiind alcătuit la sfîrșitul secolului al VII-lea și începutul secolului al VIII-lea, adică tocmai în perioada întăririi obștilor sătești bizantine prin colonizările slave [1]).

Faptul că Legea agrară a putut fi folosită și în țările noastre ca izvor de drept se explică în primul rînd prin cuprinsul acestui cod care reglementează relațiile sociale proprii regimului feudal cu supraviețuirea unor elemente specifice comunităților sătești, relații care — în alte condiții istorice au fost proprii obștilor rurale bizantine din perioada colonizărilor slave.

Sînt de menționat apoi și alte influențe ale dreptului slav pe care le reflectă « Cartea romînească de învățătură ». Figurează în această legiuire cuvinte și expresii juridice de origine slavă, ce erau bine cunoscute poporului romîn în secolul al XVII-lea. Terminologia slavă a unor instituții și noțiuni juridice exprimă în general sensibile deosebiri de sens social în raport cu conținutul acelorași instituții și noțiuni din izvoarele bizantine.

Instituțiile și noțiunile juridice menționate în această legiuire prin termeni de origine slavă ca: *boierie*, *cin*, *dobîndă*, *gloabă*, *ispravnic*, *izvod*, *namestnic*, *năpastă*, *obicei*, *ocină*, *pîră*, *pravilă*, *rob*, *slugă*, *slujbă*, *treabă*, *vină* nu mai au întru totul același înțeles ca instituțiile și noțiunile corespunzătoare din izvoarele bizantine. Ele vădesc însăși influența semantică a dreptului slav asupra vechii terminologii juridice romînești.

Aplicarea pravilei

Folosirea « Cărții romînești de învățătură », ca legiuire normativă pentru reglementarea și soluționarea neînțelegerilor și pentru sancționarea infracțiunilor, a fost contestată de unii istorici. Astfel, referindu-se atît la « Cartea romînească de învățătură » cît și la « Îndreptarea legii », A. D. Xenopol a susținut că « nu este adevărat că aceste pravile ar fi slujit de norme la judecățile pămîntului. Cînd judecățile acestea se raportă la pravile, ele au în vedere culegeri străine și nu acele băștinașe » [2]).

---

[1]) E. E. Lipșit, Византийское крестьянство и славянская колонизания, în Византийский Сборпик, Moscova, 1945, p. 96—143. Idem, Славянская община и ее роль в формировании визанийского феодализма, în Византийский Временик I, 1947, p. 161 și urm.

[2]) A. D. Xenopol, *op. cit.*, vol. VII, p. 144.

I. Peretz este mai puțin categoric și admite că « din pricină că în materiile juridice, ce se atingeau de vreo taină religioasă, se aplica dreptul canonic bizantin, de către dicasteriile bisericești, iar în materie penală arbitrariul domnesc era adevărata lege, pravila lui Vasile Lupu nu a avut o sferă de aplicare întinsă și se citează puține cazuri, în care dispozițiunile ei au fost aplicate de divanele domnești, pînă să iasă din uz odată cu urcarea pe tron a domnilor fanarioți » [1]).

O asemenea concluzie nu este întemeiată. Valoarea pravilei moldovene rezidă în primul rînd în faptul că este prima legiuire din Moldova tipărită în limba romînă. Deși nu înlătura diversitatea textelor și dispozițiilor romano-bizantine aflate în circulație sub forma codicelor manuscrise, pravila era o lege romînească, un cod aprobat de domn. Pravila mai are un caracter pronunțat didactic, instructiv. Ca și bizantinii [2]), legiuitorii romîni din evul mediu socoteau că rolul legii scrise era mai mult de a învăța pe judecători și pe justițiabili, decît de a le indica soluții imperative. Pravila dădea deci îndrumări de judecată, după cum explică logofătul Eustratie în prefața sa: « tocmealele ceale bune și giudeațele. . . carile ca o lumină lumineadză și arată tot lucrul celor întunecați și proști și neînvățați, ca să cunoască strîmbătatea tuturor și să giudece pre direptate ». Sensul acesta al pravilelor este indicat, de altfel, de înseși cuvintele « învățătură » și « îndreptare », ce figurează în titlul lor.

Faptul că nu aflăm multe documente care să menționeze « Cartea romînească de învățătură », nu înseamnă neaplicarea acestei pravile, deoarece în pricinile penale ea a putut să fie aplicată fără a lăsa urme documentare. Nu ni s-au păstrat actele instanțelor ca în alte materii de drept. Chiar mențiunea « după pravilă » ce se află în documentele timpului, nu indică numaidecît aplicarea « Cărții romînești de învățătură », o asemenea inserare putîndu-se prea bine raporta la aplicarea oricărei alte pravile dintre cele netipărite, aflate în circulație.

Există apoi dovezi și de altă natură cu aceeași valoare probantă ca și cele documentare. Astfel, Dimitrie Cantemir, care a domnit în Moldova și care și-a scris opera sa « Descrierea Moldovei » la un interval numai de șaptezeci de ani de la apariția « Cărții romînești de învățătură », vorbind despre legile Moldovei, arată că din inițiativa lui Vasile Lupu s-a alcătuit « un codice

---

[1]) I. Peretz, *Curs de istoria dreptului romîn*, vol. II, partea I, ed. a II-a, Buc., 1928, p. 350.

[2]) Vezi C. A. Spulber, *Le concept byzantin de la loi juridique*, Buc., 1928. În privința sensului de « carte de învățătură » și comparația cu legislațiile orientale (Tora, Sunna islamică), vezi și recenzia lui P. Koschaker la lucrarea lui Spulber, in « Zeitschrift für Savigny Stiftung », Romanistische Abteilung, LIX (1939), p. 694.

deosebit de legi, rămas şi astăzi călăuza judecătorilor din Moldova pentru împărţirea dreptăţii »[1].

Indiferent de inadvertenţele lui Cantemir cu privire la elaborarea şi conţinutul pravilei moldovene din 1646, nu este mai puţin adevărat că el cunoştea din propria lui guvernare că legiuirea aceasta se aplica în Moldova. Trebuie să avem în vedere în această privinţă faptul că odată apărută « Cartea romînească de învăţătură » a intrat în posesia instanţelor, nefiind temeiuri să nu i se acorde consideraţie ca şi lucrărilor greceşti şi slavoneşti aflate în circulaţie; mai mult chiar, erau puternice raţiuni să i se dea o atenţie deosebită tocmai pentru că nu era o lucrare juridică cu caracter privat ca diferitele culegeri de texte laice, ci o legiuire patronată de domn şi reprezenta voinţa domnului de a se înzestra ţara cu o asemenea legiuire, tipărită în limba ţării şi deci înţeleasă atît de judecători cît şi de împricinaţi.

Cantemir relatează că în judecata divanului domnul consulta totdeauna pe mitropolit asupra prevederilor legii: « Cînd s-au auzit gîndurile tuturora şi s-a cunoscut că cineva e vinovat, domnul întreabă pe mitropolit ce pedeapsă i se cade după legile politiceşti şi cele bisericeşti. Mitropolitul citeşte mai întîi cuvîntul legii şi după aceea cere mila domnului... »[2]).

Menţionînd procedura de judecată a pricinilor, Cantemir precizează: « Cauzele mai grele le judecă însuşi principele, cele mai uşoare sînt lăsate boierilor ca să le cerceteze. Boierii cărora li s-a încredinţat cercetarea, judecă acasă pricina şi dau hotărîrea după părerea lor. Dacă se mulţumesc cu ea şi jeluitorul şi acuzatul, ea devine aplicabilă ca şi cum ar fi fost pronunţată în divanul domnului; dacă însă, una sau alta din părţi s-ar socoti nedreptăţită, poate să apeleze la judecata domnului. La divan procesul se judecă din nou şi dacă boierul, îndemnat de darurile adversarilor sau de prietenie pentru ei sau chiar din ignoranţa legilor, s-ar dovedi că a dat o sentinţă nedreaptă, ar fi pedepsit foarte sever. Dacă însă s-ar părea principelui că apelantul a fost judecat drept, poate fi pedepsit şi cu bătaia, fiindcă a desconsiderat judecata boierului. După voinţa domnului, i se poate aplica şi altă pedeapsă meritată, asemenea e silit a plăti de două ori cheltuielile celuilalt »[3]). Aceste particularităţi procedurale în care apar multe practici bazate pe obiceiul pămîntului, se întemeiază şi pe complexul de reguli procedurale cuprinse în « Cartea romînească de învăţătură ».

Raportîndu-se la un caz citat de cronicarul Nicolae Costin în « Letopiseţul Ţării Moldovei », Xenopol aminteşte că în timpul celei de-a doua domnii a lui Constantin Duca (1701—1704) « s-a tăiat capul lui Goia, căpitanul de

---

1) Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Buc., E.S.P.L.A., 1956, p. 200—201.
2) *Ibidem*, p. 203.
3) *Ibidem*.

Covurlui, cu pravila, pentru căci au răpit o fată, logodnica altuia, şi l-au îngropat la sfîntul Neculai şi bucatele lui încă le-au dat fetei », pedeapsă ce corespunde în realitate dispoziţiilor glavei 32, zac. 2, 3, 20 şi 34 din pravila moldoveană [1]).

Un alt caz care dovedeşte aplicarea acestei pravile este cel relatat de fostul vătaf de aprozi Enaki Kogălniceanu, în « Letopiseţul Ţării Moldovei » (1733—1774); în timpul domniei lui Ion Teodor Calimach (1758—1761), un oarecare fiu de mare boier, Ilie Canta, ucisese într-un moment de mînie pe un servitor al său. Prins de ispravnicul de Neamţ şi adus la Iaşi în faţa divanului, ucigaşul şi-a mărturisit crima. « Atunce — scrie cronicarul — l-au mustrat domnul şi toţi boierii, şi toate rudele lui; şi după aceasta l-au trămis la închisoare, la părcane; care peste cîteva zile, făcînd jalobă părinţii mortului, eară l-au scos la divan la boieri pre care l-a rînduit boierii cu pravila ca să ia moarte pentru moarte... » [2]). S-a făcut deci atunci aplicarea dispoziţiilor glavei 8: « Pentru certarea ucigătorilor de oameni, ce li să cade după deala lor » (zac. 11) din « Cartea romînească de învăţătură » [3]).

Cum nu erau arhive judecătoreşti propriu-zise în acel timp şi dacă au existat mai ales în divanul domnesc, ele nu ni s-au păstrat, iar cronicarii nu găseau nici un interes ca să relateze cazurile judecate, ar fi cu totul nepotrivit să se deducă din acest fapt neaplicarea — în sensul arătat mai sus — a acestei pravile, care se bucura de o necontestabilă autoritate ca legiuire. De altfel, starea de uzură evidentă în care se prezintă puţinele exemplare ce ni s-au păstrat este — credem — încă o dovadă că ele au fost folosite destul de des de către cei ce căutau în textul lor nu numai învăţături, ci şi dezlegări juridice.

Cînd exemplarele ei devenіră rare, pravila începu să fie copiată, după cum dovedesc copiile găsite în Moldova [4]).

Nicolae Mavrocordat, ajungînd la domnia Ţării Romîneşti şi amintindu-şi de pravila moldoveană pe care o cunoscuse încă de pe vremea cînd domnea în Moldova (1711—1715), ceru în 1724 preotului Stanciu de la Şcoala domnească din Bucureşti să i-o copieze. În sfîrşit, o altă împrejurare care întăreşte concluzia aplicării pravilei, este faptul că hrisovul lui Scarlat Calimach pentru promulgarea Codului civil din 1817, confirmă relatarea lui Dimitrie Cantemir că pravila « aceea a lui Vasile (Albanezul) a rămas regula după care judecătorii îndreptau judecăţile pînă la începutul secolului, precum spune acelaşi

---

[1]) A. D. Xenopol, *op. cit.*, vol. VII, p. 146. Vezi şi Gh. Cronţ, *Dreptul bizantin în ţările romîne. Pravila Moldovei din 1646*, în « Studii », an. XI (1958), nr. 5, p. 55.

[2]) M. Kogălniceanu, *Cronicile Romîniei seau Letopiseţele Moldaviei şi Valahiei*, t. III, ed. a II-a, Buc., 1874, p. 245. Vezi şi S. G. Longinescu, *Istoria dreptului romînesc din vremile cele mai vechi şi pînă azi*, Buc., 1908, p. 264 şi urm.

[3]) Vezi şi Gh. Cronţ, *op. cit.*, p. 55.

[4]) St. Gr. Berechet, *Legătura dintre dreptul bizantin şi romînesc*, p. 119—120.

Cantemir, care în timpul de atunci a fost în floarea vîrstei ». Este drept însă că acelaşi hrisov precizează că această pravilă « ca una ce era cu lipsuri, a ajuns de mulţi ani acuma nefolosită şi a devenit foarte rară » [1]).

Ediţiile pravilei În secolele XVII şi XVIII, « Cartea romînească de învăţătură » nu a mai fost retipărită, deşi exemplarele ei se împuţinaseră şi deveniseră tot mai greu de găsit. După trecerea de mai bine de două secole, cînd deci aplicarea ei încetase de mult, pravila a fost retipărită datorită iniţiativei particulare.

Ediţia Sion. În 1875, poetul Gheorghe Sion reeditează această pravilă în tipografia Adrian din Botoşani. Editorul arată în prefaţă că ceea ce l-a îndemnat să retipărească pravila a fost micşorarea numărului exemplarelor ei şi ca urmare, temerea că acest « document » foarte preţios pentru romîni să nu se piardă cu totul.

Ediţia Sion, care conţine 179 pagini de text, poartă ca titlu însuşi titlul « Cărţii romîneşti de învăţătură », însoţit de versurile omagiale şi de portretul lui Vasile Lupu. Valoarea acestei ediţii este însă foarte redusă, din cauza numeroaselor ei defecte. Transcrierea, în general neglijent făcută, prezintă numeroase erori şi uneori chiar omisiuni de text. Ediţia nu reproduce tabla de materii. Împărţit în pricini, dintre care unele sînt numerotate iar altele nenumerotate, textul nu indică paragrafele (zacealele). De aceea uşurinţa şi lipsa de atenţie cu care a fost întocmită această ediţie fac ca ea să se prezinte mai mult ca o ediţie de popularizare a legiuirii din 1646.

Ediţia Bujoreanu. O ediţie mai bună este aceea a lui Ioan M. Bujoreanu, publicist, fost magistrat, care în 1885 în volumul III din a sa « Colecţiune de legiuirile Romîniei vechi şi cele noui », a publicat pe lîngă alte pravile, « Cartea romînească de învăţătură » din 1646. În ediţia Bujoreanu, pagina de titlu a pravilei este reprodusă cu caractere latine, purtînd pe verso portretul lui Vasile Lupu şi stihurile omagiale, după care urmează prafaţa logofătului Eustratie şi apoi textul pravilei. Spre deosebire de original însă, tabla de materii se află aşezată la sfîrşitul textului.

Deşi această ediţie se prezintă destul de îngrijită, totuşi transcrierea textului nu-i lipsită de erori. Marginalele originalului lipsind, numerotarea pricinilor, a glavelor şi cea a zacealelor a fost inclusă în chiar cuprinsul textului. O scădere a acestei ediţii este faptul că se păstrează numerotarea chirilică, pe care însă o transcrie, nu în cifre, ci în caractere latine. În sfîrşit, frumoasele viniete ale originalului lipsesc din această ediţie.

---

[1]) *Codul Calimach*, ed. critică, Buc., Ed. Acad. R.P.R., 1958, p. 47.

Ediția Longinescu. O ediție întocmită științific este cea publicată de S. G. Longinescu în 1912, sub titlul de « Pravila Moldovei din vremea lui Vasile Lupu », constituind volumul I din lucrarea « Legi vechi romînești și izvoarele lor ». Aceasta este prima ediție critică a « Cărții romînești de învățătură », constituind în același timp pentru Longinescu încoronarea unor îndelungate cercetări și concluzii mai vechi, la care ajunsese. Textul pravilei, transcris cu o meticuloasă atenție, este prezentat în comparație cu izvoarele sale, fie că acestea sînt *leges colonariae*, fie că sînt textele jurisconsultului Farinaccius, fie textele corespunzătoare din « Îndreptarea legii ».

În prefața ediției sale, Longinescu relevă însemnătatea « Cărții romînești de învățătură », subliniind că această legiuire « nu putea să fie prețuită îndeajuns, fiindcă nu se cunoșteau izvoarele ei. Arătăm în introducere — adăuga el — în ce chip am găsit scrierile din care a spicuit legiuitorul Moldovei. Aceste scrieri aveau și ele la rîndul lor alte izvoare. De aceea, am pus Cartea de învățătură față-n față cu izvoarele ei directe, iar în notă am arătat izvoarele acestor izvoare. Astfel am reîntocmit obîrșia rînduielilor vechii legi moldovenești. Acum se poate vedea lămurit și fără ca să mai rămînă cea mai mică îndoială, că această lege, unul din cele dintîi coduri din Europa în limba națională, era la înălțimea științei juridice apusene din veacul XVII ».

În « Introducerea » ce urmează prefeței și care alcătuiește un studiu remarcabil de vechi drept romînesc, Longinescu, după ce reproduce prefața biv logofătului Eustratie, comentează cunoscutul pasaj din *Descriptio Moldaviae*, interpretîndu-l în sensul că Dimitrie Cantemir considera pravila lui Alexandru cel Bun ca o spicuire din dreptul romano-bizantin, — premisă de preț pentru concluziile sale ulterioare — și împărtășește teza alcătuirii unei comisii de către Vasile Lupu, însărcinată să adune toate legile scrise ale Moldovei, inclusiv deci și pravila lui Alexandru cel Bun, care a devenit astfel partea de început a legiuirii lui Vasile Lupu. Amintește apoi în sprijin atît hrisovul de promulgare al lui Alexandru Calimach din 1817, cît și anaforaua boierilor moldoveni din 1819 care, ambele, se întemeiază pe afirmațiile lui Cantemir. De altfel, chestiunea prezenței Pravilei lui Alexandru cel Bun în cuprinsul « Cărții de învățătură » a lui Vasile Lupu, rămîne principala preocupare a acestei « Introduceri. »

În partea finală a « Introducerii », Longinescu arată metoda după care s-a călăuzit în alegerea textelor latine, metoda urmată de transcrierea din chirilică în caractere latine, greșelile de tipar, deosebirile dialectale dintre cele două texte, moldovenesc și muntean etc.

În ediția Longinescu, dintre cele 1255 de note referitoare la izvoare, 94 cuprind spicuiri din Νόμος Γεωργικός *(Leges colonariae, leges agrariae)*,

din *Corpus juris civilis* al lui Iustinian, din Biblie şi din Ecloga Isauriană, iar restul de 1161 extrase din *Praxis et theoricae* a lui Farinaccius.

Ediţia reproduce, în facsimile, coperta « Cărţii romîneşti de învăţătură », cu care şi începe numerotarea paginilor, repetînd-o în acelaşi chenar ornamental, în textul romînesc şi francez; urmează stema domniei Moldovei şi versurile în romîneşte şi în traducere franceză, precum şi introducerea lui Eustratie. Ediţia cuprinde pe patru coloane şi în paralelă textul latin al izvoarelor, textul pravilei moldovene, textul corespunzător din « Îndreptarea legii », şi traducerea în limba franceză, toate capitolele purtînd frontispiciile, vinietele şi finalele din original, pînă la p. 333. Lucrarea se încheie cu o tablă de materii, un index alfabetic de cuvinte, lista erorilor — *Corrigenda*, şi o scurtă bibliografie.

Dacă unele interpretări din ediţia Longinescu nu pot fi susţinute, lucrarea în sine rămîne o remarcabilă operă de ştiinţă prin conştiincioasa cercetare a izvoarelor şi prin probitatea ce stă la baza prezentării textelor.

Traduceri

« Cartea romînească de învăţătură » nu a fost tradusă în nici o altă limbă străină, în afară de savanta versiune în limba franceză din ediţia Longinescu, realizată cu atîta competenţă şi grijă de A. Patrognet. Această traducere nu este separată de textul legiuirii, ci-l însoţeşte formînd un text paralel: « N-am căutat să facem o traducere elegantă — spune traducătorul în prefaţa lui — care ar fi cerut adeseori prefacerea frazei întregi. Ne-am silit numai ca să redăm cît mai exact textul cel vechi ».

Traducerea nu priveşte numai textul propriu-zis al pravilei, ci şi întregul conţinut al ediţiei: prefaţa lui Longinescu, prefaţa traducătorului, introducerea şi anexele.

Consideraţii generale

« Cartea romînească de învăţătură » este prima legiuire laică oficială şi codificată a Moldovei, care aşază acest stat înaintea multor ţări europene în ceea ce priveşte istoria legiuirilor tipărite. Dreptul bizantin constituie un izvor al dreptului vechi romînesc; a fost cunoscut prin mijlocirea culegerilor care circulau în ţările romîne. Pravila tipărită în 1646 în limba romînă punea la îndemîna clasei feudale dominante a Moldovei din acea vreme, în special în materie penală, un bogat material juridic cules din tezaurul compilaţiilor de drept bizantin. Pentru monarhie, în condiţiunile relaţiilor feudale, cuprinsul pravilei răspundea necesităţilor de consolidare a puterii centrale.

Răsunetul pe care l-a avut atunci această pravilă şi faima ei în rîndul clasei dominante feudale, ce simţea nevoia unui puternic mijloc juridic cu

care să poată reprima împotrivirea mereu crescîndă a maselor exploatate, au fost atît de mari, încît textul său a fost primit și integrat, deși într-o ordine diferită, în 1652, în textul « Îndreptării legii » din Țara Romînească. Astfel, cele două țări ajung să fie înzestrate încă de la mijlocul secolului al XVII-lea, cu aceleași norme de drept agrar și de drept penal.

Considerată, cu drept cuvînt, ca un însemnat izvor juridic al Moldovei medievale, pravila din 1646 dă « învățături » judecătorilor, atît în pricini agrare cît și în penale, fără a înlătura obiceiul pămîntului. Această pravilă nu era însă o lege obligatorie și exclusivă pentru țară și nici nu integra vechile obiceiuri juridice, cărora le recunoștea, de altfel, în termeni categorici, puterea de lege.

Gradul în care pravila din 1646 a fost respectată și aplicată în justiția țării urmează să formeze obiectul cercetărilor privitoare la dezvoltarea vechiului drept. « Cartea romînească de învățătură », fiind în vigoare vreme de aproape două sute de ani, constituie un monument important în știința vechiului drept romînesc și a istoriei dreptului. « Cartea romînească de învățătură » reprezintă totodată și un remarcabil monument al limbii și culturii romînești din prima jumătate a secolului al XVII-lea.

Anexe Am alăturat ediției de față anexe referitoare la izvoarele *Cărții romînești de învățătură* și la textul însuși al acestei legiuiri. Ele sînt:

I. (A). Texte din Νόμος Γεωργικός (text grecesc și traducere). (B) Manuscrisele grecești 532 și 588 (p. 227—342) din Biblioteca Academiei R.P.R. însoțite de traducerea lor. (C) Extrase din *Praxis et theoricae criminalis* a lui Prosper Farinaccius.

II. Principalele indicații bibliografice, indice alfabetic de materii, indice de cuvinte, lista ilustrațiilor, rezumat în limba rusă, rezumat în limba franceză.

TRANSCRIEREA TEXTULUI CHIRILIC

Alcătuitorii prezentei ediţii a *Cărţii romîneşti de învăţătură* s-au condus după principiul că în editarea izvoarelor istorico-juridice, la transcrierea textului chirilic în alfabetul latin, trebuie să se dea importanţă limbii, iar nu grafiei. Acest principiu a fost aplicat de Institutul de Istorie al Academiei R.P.R. în întocmirea noilor ediţii de documente și cronici.

Procedeul de transcriere folosit are un caracter interpretativ, în sensul că pentru transcrierea semnelor chirilice cu valori fonetice imprecise am ţinut seamă în general de sistemul fonetic al limbii romîne actuale. Ne-am bazat în această privinţă pe înseşi concluziile lingviştilor care au cercetat limba textelor vechi. Institutul de Lingvistică al Academiei R.P.R. găseşte că « cele mai vechi texte romînești din secolul al XVI-lea prezintă un sistem fonetic aproape identic cu acela al limbii contemporane » și socoteşte că « sistemul fonetic al limbii romîne din secolul al XVI-lea nu se deosebea aproape de loc de acela al limbii romîne de astăzi, dacă ţinem seamă şi de particularităţile fonetice ale graiurilor teritoriale » *(Gramatica limbii romîne*, vol. I, Bucureşti, 1954, p. 78—79).

Transcriind textul chirilic cu litere latine, am despărţit cuvintele după regulile actuale ale gramaticii, am coborît în rînd literele suprapuse, am întregit prescurtările, am introdus punctuaţia. Nu am reprodus spiritele şi accentele, ericul şi paericul, deoarece aceste semne au în textul chirilic numai o valoare grafică.

Textul prezentei ediţii a fost transcris după ediţia din 1646, în care nu toate semnele chirilice reprezintă valori fonetice distincte și în același timp unele semne pot să aibă pronunţări diferite.

Valori fonetice precise au următoarele semne chirilice: а = a, б = b, в = v, д = d, є = e, ж = j, з = z, и = i, ї = i, л = l, м = m, н = n, о = o, ѡ = o, п = p, р = r, с = s, т = t, т = t, ю = iu, ȣ = u, оу = u, ф = f, х = h, ѱ = ps, ц = ţ, ш = ş, щ = şt.

Celelalte semne chirilice folosite în ediţia din 1646 nu au echivalenţe bine stabilite în alfabetul latin şi au fost transcrise, ţinîndu-se seama de pronunţarea sunetelor respective în limba romînă.

Semnul г (glagoli) figurează în textul chirilic al pravilei cu valoarea sunetului *g*, dar urmat de sunetele *e* sau *i* se pronunţă *ghe* şi *ghi;* astfel: **Гєωргїє** = Gheorghie.

Semnul ѕ (dzialo) a fost transcris prin *dz*, cum au procedat editorii textelor vechi; astfel: ѕичє = *dzice*, крѣѕѫ = *creadză*, вънѕѫ = *vîndză.*

Semnul к (caco) are valoarea sunetului *c*, dar urmat de *e* sau *i* se pronunţă *che* sau *chi;* astfel: кєлїє = *chelie*, кипь = *chip*, кирїє = *chirie.*

Semnul ь (ier), precedat întotdeauna de consoane, nu are valoare fonetică în interiorul cuvintelor şi de aceea la transcriere a fost neglijat; astfel: кꙋмьплитѫ = *cumplită*, фꙋрьтꙋшаг = *furtuşag*, пєньтрꙋ = *pentru.* Dar la sfîrşitul cuvintelor, după consoanele moi, acest semn are valoarea sunetului *ĭ* (*i* scurt) şi a fost transcris cu *i:* їарѫшь = *iarăşi*, кꙋнꙋнаць = = *cununaţi*, домнєщь = *domneşti*, патрꙋль = *patruli.*

În cîteva cazuri, acest semn are şi valoarea sunetului *ă*: фаць = *faţă* (gl. 32, 43), сорь = *soră* (gl. 35,3), испракь = *ispravă* (gl. 59, 3).

Nu am transcris ierul final prin *ŭ* (*u* scurt) acolo unde acest semn ar fi putut avea această valoare fonetică, deoarece ne-am condus după regulile pronunţării actuale. Dacă am fi atribuit ierului şi valoarea sunetului *ŭ* (*u* scurt), ar fi trebuit să transcriem acest semn, de exemplu, de 17 ori pentru pagina de 17 rînduri cu care începe Pricina a patra: *facŭ*, *dobitocŭ*, *pămîntulŭ* etc., ceea ce ar fi însemnat ca lectura pravilei să devină obositoare pentru cercetători, fără ca o asemenea transcriere să folosească lingviştilor.

Semnele ъ (ior) şi ѫ (ius) au fost transcrise atît prin *î*, cît şi prin *ă*, după valoarea lor fonetică în cuvîntul respectiv. Frecventa folosire a acestor semne, unul în locul altuia în aceleaşi cuvinte, dovedeşte că ele aveau o dublă valoare fonetică. Am transcris deci = кѫндь sau кънды = *cînd;* стъпънꙋл sau стъпѫнꙋл sau стѫпънꙋл = *stăpînul;* џюрѫмѫнт sau џюрълмънт sau џюрълмѫнт = *giurămînt.* Urmînd această regulă, am transcris: *învăţătură*, *romînească*, *atîta*, *mărgînd*, *pămînt*, iar nu *învăţâturî*, *romîneascî*, *atăta*, *mărgănd*, *pămănt* sau *pîmînt.* Totodată ţinînd seama de pronunţarea moldovenească, am transcris; *pănă*, *întăi*, *tălhariu*, *rădic.*

Semnul ы final a fost transcris cu *i*, ţinînd seama de pronunţarea cuvintelor respective; astfel: ωры = *ori*, ꙟтрєџы = *întregi*, трꙋпєщы = *trupeşti.*

Semnul ѣ (iati) a fost transcris cu *ea*: лѣџє = *leage*, токмѣлє = *tocmeale*, ꙟцєлѣгѫ = *înţeleagă*, precum şi cu *e-a* în cazuri ca: чѣрє = *ce-are*, прѣколѧ = *pre-acolea.*

Semnul ѧ (ia) are o dublă valoare fonetică, pronunțîndu-se atît *ea*, cît și *ia*. L-am transcris cu *ea:*

a) în cuvintele în care diftongul *ea* a devenit *e*, ca: мѧрџе = *mearge*, сѫ сѫ чѧрте = *să să cearte*, фѧл = *feal;*

b) în substantivele feminine terminate în *e* și articulate, ca ноаптѧ = *noaptea*, щирѧ = *știrea;*

c) în substantivele masculine, ca: мошнѧн = *moșnean*, хїклѧн = *hiclean;*

d) în subjonctivul verbelor, ca: сѫ дѧ = *să dea*, сѫ плѫтѧскѫ = *să plătească;*

e) în imperfectul verbelor, ca: авѧ = *avea*, цинѧ = *ținea.*

f) în unele pronume și adverbe, ca: ачѣстѧ = aceastea, ачѣлѧ = acealea, аичѧ = aicea, акѡлѧ = acolea.

Am păstrat transcrierea cu *ia* în celelalte cazuri.

Semnul ꙗ (iaco) a fost transcris în general prin *ia:* боꙗрин = *boiarin*, грѫꙗще = *grăiaște*, келтꙋꙗлѫ = *cheltuială*, dar și prin *ea* atunci cînd aceasta a fost pronunțarea, de exemplu кꙗмѫ = *cheamă*, după cum rezultă din redarea grafică necontestabilă a aceluiași cuvînt: кеамѫ sau кѣмѫ. Am mai transcris și pronumele ꙗле cu *eale.*

Semnul ѳ (tita) a fost transcris, ținîndu-se seama de pronunțarea cuvintelor respective, cu *th* sau cu *ft*, astfel: Аѳина = *Athina*, доѳори = *doftori*, еѳин = *eftin.*

Semnul ч (cerfu) a fost transcris prin *ce* sau *ci*, ținîndu-se seamă în alegerea vocalei *e* sau *i* de pronunțare. Astfel: ачаста = *aceasta*, чамь = *ce-am*, чаркѫ = *cearcă*, слѫбичꙋнѧ = *slăbiciunea*, ѡчине = *ocine*, вечинь = *vecin.*

Semnul џ (gea) a fost transcris prin *ge* sau *gi*, după pronunțare; astfel: мѣрџе = *mearge*, џꙋдец = *giudeț*, марџинѧ = *marginea.*

Semnul ꙟ (în) a fost transcris prin *î*, *în*, sau *îm*, potrivit pronunțării; astfel: ꙟш = *îș*, ꙟтꙋнекаць = *întunecați*, ꙟсѫтаць = *însătați*, ꙟпѫраць = *împărați.*

În cuvintele în care lipsește *i* final, deși se aude la pronunțare, acest semn s-a adăugat în paranteze unghiulare < >; astfel: кѫц = *cîț<i>*, ѡамен = *oamen<i>*, тоц = *toț<i>.*

Fenomenul fonetic al metatezelor fiind propriu și textului chirilic al *Cărții romînești de învățătură*, am transcris: *cîrmască* în loc de *crîmască*, *desăvîrșit* în loc de *desăvrîșit*, *mîrșav* în loc de *mrîșav*, *ocîrmi* în loc de *ocrîmi*, *osîrdie* în loc de *osrîdie*, *scîrbă* în loc de *scrîbă*, *sîrg* în loc de *srîg*, *stîrv* în loc de *strîv*, *tîlcuesc* în loc de *tlîcuesc*, *tîrg* în loc de *trîg*, *vîrstă* în loc de *vrîstă*, *vîrtos* în loc de *vrîtos*. Pentru unele din aceste cuvinte figurează în

textul chirilic şi formele corecte. Am păstrat însă adverbul *împrotiva* sub această formă, deoarece nu figurează decît aşa în tot cuprinsul pravilei şi constituie o variantă ce se păstrează încă în limba vorbită.

Cuvintele ce figurează în textul chirilic în mod obişnuit sub forme prescurtate au fost transcrise cu întregirile necesare, astfel: єпͨкпь = *episcop*, м͠лѫ = *milă*, м͠лтвє = *molitve*, дмнѹль = *domnul*, Х͠с = *Hristos*.

Erorile strecurate în textul chirilic au fost corectate şi semnalate prin note în subsolul paginilor.

Cuvintele omise în textul original s-au adăugat în paranteze unghiulare < >.

Literele omise în cuvinte s-au completat aşezîndu-se în paranteze rotunde ( ).

S-au respectat inconsecvenţele în transcrierea semnelor nesusceptibile de interpretare; astfel: ѕичє = *dzice* şi ѕъчє = *dzîce*, вамъш = *vamăş* şi вамєш = *vameş*.

КАРТЕ РОМѪНѢСКѪ

Д' Ꙟвъцѫтꙋрѫ дела правилеле ꙟпърѫтещи ши дела алте џꙋдеце. Кꙋзиса, ши кꙋтоатѫ келтꙋиала.

ЛꙊЙ ВАСИЛІЕ ВОИВОДꙊЛ.

ши Домнꙋль Църъи Молдовеи, дин мꙋлте скриптꙋри тълмъчитѫ дин лимба Ѥлинѣскѫ, пре лимба Ромѫнѣскѫ.

Ꙟ Тѷпариꙋль Домнѣскь. Сфѫнтеи Мѫнѫстирь Ѫ Трей Сфетителе. Ꙟ Иашь. дела Хс. ахмѕ.

CARTE ROMÎNEASCĂ DE ÎNVĂŢĂTURĂ

DE LA PRAVILELE ÎMPĂRĂTEŞTI ŞI DE LA ALTE GIUDEAŢE

CU DZISA ŞI CU TOATĂ CHELTUIALA LUI

VASILIE VOIVODUL ŞI DOMNUL ŢĂRÎI MOLDOVEI

DI ÎN MULTE SCRIPTURI TĂLMĂCITĂ
DI ÎN LIMBA ILENEASCĂ PRE LIMBA
ROMÎNEASCĂ

ÎN TIPARIUL DOMNESC, S-AU TIPĂRIT
ÎN MĂNĂSTIREA A TREI SVETITILE ÎN IAŞI
DE LA HRISTOS 1646

Стихꙋри ѫ̂ стема Домнїеи Молдовїи.

Іѡ В

В Б

М Г

З М

Деши́ везѝ кѫндьвѧ̀ сѫмнь грозїникь ,
сѫнꙋтемнери кѫндь сѫарлтѫ пꙋтѣрникь .
Кѫпꙋтѣрникꙋль пꙋтѣралѣ ѫ̂кинпꙋаще ,
ши слѫбитꙋль по доалкаль скизмѣще .
Ка́пь де бꙋꙋ ѫ̂рь ши ла До́мнїи Молдовенещи ,
капꙋтѣрѫ а̂чени хїери сѫѡ̂сокотещи ,
Де ѫ̂нде мѣри До́мни се премлꙋджша ꙋ фѫкꙋ кале
дечоле ши Влеилаїе Водѣ ꙋ чепꙋлꙋи крꙋрилевале
Кꙋ ѫ̂вѫцѫтꙋри че ѫ̂ цара сѧ темечниаще ,
немꙋритори пꙋме прелꙋме шїе зидѣще .

STIHURI ÎN STEMA DOMNIEI MOLDOVII

Io V
V B
M G
Z M

Deși vedzi cîndva sămn groznic,
    să nu te miri cînd să arată putearnic;
Că putearnicul putearea-l închipuiaște
    și slăvitul podoaba-l schizmeaște.
Cap de buîr și la domnii moldovenești
    ca putearea aceii hieri să o socotești,
De unde mari domni spre laudă ș-au făcut cale,
    de-acolo și Vasilie voivod au început lucrurile sale
Cu învățături ce în țara sa temeciuiaște
    nemuritoriu nume pre lume șie zideaște.

TOŢI CEIA CE SÎMT CREŞTINI PRAVOSLAVNICI, CINE VA CETI CA SĂ ÎNŢELEAGĂ

Cum izvorăsc și es toate apele den mare și împărţindu-să să rășchiră pren toate vinele pămîntului de adapă tot pămîntul, așea într-acesta chip şi svintele scripturi izvorăsc și es dentru înţilepciunea dumnedzăirei și alte toate învăţăturile ceale bune; drept aceaia iarăși cum vedem pre toţi înţelepţii şi putearnicii lumii cu mare osîrdie şi nevoință și cu multă cheltuială cearcă și sapă pămîntul şi meşterşuguesc de găsăsc de aceale vine de izvor de apă și, daca le găsăsc, bucurîndu-să foarte, iscusit cu mare meşterşug silesc de scot acel izvor pănă în faţa pămîntului pentru binele și răpaosul a mulți ce lăcuesc pre acel loc; așea iaste și izvorul svintelor scripturi.

Mulţi înţelepţi și putearnici împăraţi cu multă rugă și nevoință și cu mare osîrdie s-au cumpătat de-au cercat până s-au spodobit de-au găsit izvorul vieţii cel nescădzut, ce să dzice svînta scriptură şi cu multă dragoste şi bucurie lumii l-au arătat pentru binele și folosul a mulţi; dup-acea pre urma lor, cu bună învăţătură ca o moșie tuturor împreună l-au lăsat și mai vîrtos celor lipsiţi şi însătaţi de învăţătură; pentru că cum nu poate nime a lăcui în ceastă lume fără de apă, așea nu poate fi nice fără învăţătură, cum dzice Isaiia pr(o)rocul: « Zavistiia cuprinde pre oamenii cei neînvăţaţi ». Drept aceaia și al nostru prea luminat întru creştinătate şi dirept întru credinţă Ioan Vasilie voevoda, domnul și biruitoriul ţării Moldovei, urmînd urma celor buni și înţelepţi domni, socotind neputinţa și slăbiciunea acestui loc şi împuţinarea izvoarălor svintelor scripturi și altor învăţături şi cunoscînd nevoia ce va veni şi scădearea asupra oamenilor, ce vor fi lăcuitori în ţara Moldovei, fiind fără învăţătură, vor fi de pururea însătaţi și lipsiţi ca şi cum are fi într-un loc secetos fără de apă, și mai vîrtos vădzînd nedreptăţile şi asuprealele mişeilor carele fac cei neînvăţaţi și neînţelegători, diregătorii şi giudeaţele de pre la toate scaunele Moldovei, drept aceaia cu multă

osîrdie s-au nevoit măriia sa de-au cercat pre multe ţări, pănă l-au îndireptat Dumnedzău de-au găsit oameni ca aceia, dascali şi filosofi, de-au scos den cărţi elineşti şi lătineşti toate tocmealele ceale bune şi giudeaţele celor buni [1]) creştini şi svinţi împăraţi, carile ca o lumină lumineadză şi arată tot lucrul celor întunecaţi şi proşti şi neînvăţaţi ca să cunoască strîmbătatea tuturor şi să giudece pre direptate: carele să cheamă acmu Pravilele împărăteşti. Aceastea înţelepciuni şi aceastea învăţături ne-au dat şi ne-au lăsat noo tuturor rodului romînesc, ca să ne fie noo de pururea izvor de viiaţia în veaci nescădzut şi nesvîrşit.

După tocmala şi nevoinţa mării sale domnului datu-s-au învăţătură şi mie unui mai mic şi nice de o treabă a mării sale rob, Evstratie biv logofet, de am scos aceaste pravile şi le-am tălmăcit [2]) den scrisoare grecească pre limbă romînească ca să poată înţeleage toţi.

---

[1]) În original « bune ».
[2]) În original « tălmînit ».

PRAVILE ÎMPĂRĂTEŞTI ALEASE DEN SVITOCUL ÎMPĂRATULUI IUSTINIIAN PENTRU MULTE FEALURI DE GIUDEAŢE CU TOT RĂSPUNSUL LOR, RÎNDUITE PRE 252 DE ÎNCEPĂTURI.

PRAVILE PENTRU PLUGARI ŞI PENTRU ALŢI LUCRĂTORI DE PĂMÎNT.
PRICINA 1.

[1]) list = foaie; numerotarea aparţine ediţiei din 1646.
[2]) Pagina din ediţia de faţă.

PENTRU FURTUȘAGURI CE VOR FACE LUCRĂTORII. PRICINA A DOOA.

[1]) În original «șa».

PRAVILĂ PENTRU TOT FEALIUL DE PĂSTORI.
PRICINA A TREIA.

PENTRU PAGUBA CE VOR FACE DOBITOACELE ÎN ȚARINĂ SAU ÎN VII.
PRICINA A PATRA.

PENTRU PAGUBELE CE SĂ VOR FACE ÎN ȚARINĂ.
PRICINA A CINCEA.

---

[1]) În original «lui».
[2]) În original «lau».

PENTRU UCIDEREA DOBITOACELOR.
PRICINA A ŞEASEA.

Pentru luptarea a doo dobitoace şi pentru tîmplarea lor.

PRAVILA PENTRU POMI.
PRICINA A ŞEAPTEA.

PRAVILĂ PENTRU ARSURI ŞI DE TOATE FEALURILE DE POJAR.
PRICINA A OPTA.

PRAVILĂ PENTRU NĂMIŢI.
PRICINA A NOOA.

PENTRU CEIA CE VOR ZIDI SAU VOR RĂSĂDI PRE LOCUL ALTUIA.
PRICINA A DZEACEA.

PRA(VI)LĂ PENTRU MORI.
PRICINA A UNSPRĂDZEACEA.

PRAVILE ÎMPĂRĂTEȘTI PENTRU ALT FEAL DE FURTUȘAGURI. PRICINA A DOOSPRĂDZEACEA.

PENTRU FURII CE ȚÎN DRUMURILE FĂRĂ ARME. PRICINA A TREISPRĂDZEACE.

[1]) În original «sua».

PRAVILĂ PENTRU VAMA CEA DOMNEASCĂ.
PRICINA A PATRASPRĂDZECE.

PENTRU CEIA CE FURĂ ÎN PIZMA CUIVA CU BATGIOCURĂ.
PRICINA 15.

PENTRU SEAMNELE FURTUŞAGULUI.
PRICINA 16.

ALT FEAL DE PRAVILE ÎMPĂRĂTEȘTI PENTRU TOATE FEALURILE DE GIUDEAȚE CU RĂSPUNSURI, DE TOT FEALIUL DE CERTĂRI, TOT PRE RÎND ARĂTATE, FIECE GLAVĂ CU TOATE ÎNCEPĂTURILE SALE, DUPĂ GREȘEALELE FIEȘCUI; CINE VA CERCA DE SÎRG SĂ POATĂ AFLA CAREA ÎN CE FRUNDZĂ SĂ GĂSEAȘTE.

PRAVILE TOCMITE, ALEASE ŞI SCOASE

PENTRU TOŢI LUCRĂTORII PĂMÎNTULUI, ANUME: PENTRU PLUGARI, PENTRU LUCRĂTORII VIILOR, PENTRU NĂMIŢI ŞI PENTRU PĂSTORI, ARĂTÎND ÎMPREUNĂ TUTUROR GIUDEŢUL ŞI CERTAREA CE LI SĂ VA DA FIEŞCĂRUIA DUPĂ DEALA SA, CARII VOR ÎNBLA CU NEDIREPTATE.

PENTRU PLUGARI. PRICINA DENTĂIU.

1 [1]. Cade-să a tot plugariul să-ş are şi să-ş lucreadze pămîntul cu direptate, iară să nu cumva îndrăznească a eşi den hotarul său să apuce hotarul deaproapelui său.

2. De va eşi neştine den hotarul său şi va micşura hotarul vecinului său, de va face aceasta la vreamea plugului cîndu-ş ară pămîntul, să-ş piiardză lucrul şi osteneala ce va fi făcut acolea; iară de va fi schimbat hotarul cîndu ş-au sămănat sămînţa, atunce să-ş piiardză şi sămînţa şi arătura şi toată roada ce va face acel pămînt ce-au sămănat pre loc strein, pentru căci au călcat hotarul altuia.

3. Oreacine den plugari de va întra în pămîntul altuia de-l va ara sau-l va şi sămăna şi nu va fi întrebat pre stăpînul pămîntului, dăm învăţătură ca să nu ia nemică dentr-acel pămînt, nice pentru munca lui, nice pentru arătură, nice den ro(a)da ce va face şi necum altă, ce nice sămînţa ce-au aruncat acolea, nice aceaia ca să nu aibă voe să o ia.

4. De să vor tocmi doi plugari ca să-ş schimbe pămînturile mainte de vreamea sămănăturii şi dup-acea unul de dînşi va vrea să întoarcă, de va fi apucat celalalt să fie sămănat pămîntul, nu vor putea întoarce; iară de nu va fi sămănat nice unul, pot să strice acea tocmală. Iară de să va prileji cela

---

[1] Cifrele marginale reprezintă numerotaţia zacealelor.

ce va să strice tocmala să nu fie arat şi celalalt va fi arat, atunce ca să are şi cela și daca va ara să întoarcă, să-și ia cineş pămîntul și să fie o tocmală stricată.

5. De să vor tocmi doi plugari să schimbe neşte pămînturi, veri noo, veri vechi şi de să va afla unul de dînşi să fie luat mai mic pămînt şi mai prost, acolea să să socotească să-i mai dea și dentr-alt pămînt să fie tocma; iară de le va fi fost tocma așea precum va fi, să nu mai dea nemică.

6. De să vor tocmi doi plugari să schimbe niscare pămînturi dennaintea a doi sau a trei marturi şi tocmala lor s-au grăit să fie stătătoare, aceaia tocmală ca să stea întreagă şi adevărată şi neclătită.

7. Un plugar oarecarele de să va prileji să aibă a să pîrî cu cineva pentru vreun pămînt sămănat și nu-ş va întreba întăi la giudeţ să vadză cumu-i va mearge leagea, ce va mearge la pămînt fără știrea celuia ce l-au sămănat şi fără ştirea giudeţului locului aceluia și să va apuca de va secera, acesta, macar de i s-are și vini să fie a lui pre direptate, iară ca să nu i să dea nemică. Iară de va fi şi pîrît la giudeț şi de-i va fi făcut giudeţul carte să ţie el, daca să va afla c-au pîrît pre strîmb şi n-au avut el treabă, acesta, den roadă ce va fi strîns, să întoarcă înapoi de doo ori pre cît va fi luat.

8. Oricine să va afla c-au tăiat pădure, sau au săpat de-au făcut laz pre locul altuia, şi mai apoi de-l va fi lucrat sau-l va fi sămănat, dăm învăţătură ca să nu ia nemică dentr-aceaia roadă.

9. De să va fi prilejit nescui să-ş împarță vreun lucru sau vreun loc andesine cumu s-are dzice, să sape sau să cosească undeva, sau alt lucru ceva să facă la vreun loc undeva, aceştia să fie volnici să strice acea tocmală şi acea împărțeală.

10. Doo sate de vor avea svadă pentru hotarul sau pentru pămînturi, acolo să socotească giudeațele să facă direptate să dea acel loc pentru carele să pricesc, acesta să-l dea celora ce să va afla că l-au ținut mai multă vreame, alegînd cînd va fi hotar bătrîn; ţinearea cea veache, aceaia biruiaște, cumu s-are dzice: cum să va afla c-au ținut cei den veaci, așea să rămîe neclătit.

11. De va lua neștine vreun pămînt de la vreun om sărac, ca să-l are, şi să vor fi tocmit să le fie în parte, aceasta tocmală să stea pre loc; iară de să vor fi tocmit să-l şi samene, să fie tocmală adevărat.

12. De să va tocmi vreun lucrător și de va lua asupra sa să lucreadze o vie, şi va lua şi arvonă de la stăpîn şi va înceape a lucra, și dup-acea să va căi ce-au făcut și o va părăsi de-a lucrarea, dăm învățătură, unul ca acesta să plătească stăpînului cît va fi fost prețul viei şi viia tot să fie a stăpînu-său cumu ş-au fost.

13. De să va apuca neştine de vreun laz strein părăsit, să fie spinos şi plin de pădure, de vreame ce să va afla că iaste altui lucrătoriu, pentru truda ce

va fì pus acolo de-l va fi curăţit, trei ai să să hrănească cu roada lui, iară de-acii să fie iarăş a stăpînului ce au fost mai de mult.

14. Un om oarecine daca va sărăci şi va slăbi de nu va mai putea să-şi lucreadze viia sau curăţitura sau altă ocină ce va avea, sau cînd va fugi de să va înstreina, atuncea aceaia ocină să fie pre sama domniei sau a stăpînului a cui va fi locul. Aceştia să o cîrmască şi să ia roada ce va fi, iară de să va întoarce acel om şi va veni la locu-şi, ca să nu aibă nime treabă cu ocinele lui, nice să-i ceae altă nemică, ce să fie în pace.

15. Ţăranul daca va fugì den sat şi-i vor rămînea pămînturile sau viile sau curăturile, ceea ce să vor hrăni dentr-acealea, aceia ca să aibă a-i plăti dajdia şi toate greutăţile cîte-s prespre an, cum a fost plătind şi el cînd au fost de faţă. Iară de nu vor vrea să plătească pre cît vor lua ei dentr-acelui fugit, de do ori pre cît au luat să dea giudeţului.

16. Ceia ce vor lua ocine pentru datorii şi mai vîrtos pentru camătă, de vreame ce să va arăta c-au mîncat roadă dentr-acea ocină mai mult de şeapte ai, atuncea ca să socotească giudeţul tot vinitul ce va fi fost dentr-acea ocină; deci giumătate den tot să numere şí să facă să fie capete, să să iuşureadze den datorie.

17. Mărgînd neştine pre un drum, va afla vreun dobitoc, de va fi undeva vătămat sau şi mort, atuncea, fiindu-i milă, va spune stăpînu-său, iară stăpînul boului îş va prepune pre cela ce i-au spus, c-au ucis el dobitocul; acesta de nevoe să giure pentru vătămătura, iară de moartea dobitocului nime nu să giudecă.

18. Cînd va fugi ţăranul de la locul şi de la stăpînu-său, nime necăiuri să nu-l priimască, iară de-l va şi priimi, deodată, de sîrg să-l întoarcă înapoi la satul lui de unde iaste; iară de va fi avînd vreo treabă ca aceaia cu dîns, acesta, ce l-au priimit, ca să aibă a-ş spune treaba cătră domnul acelui sat. Iară de va meşterşugui într-al(t) chip şi va călca pravila aceasta, ca să plătească la domnie 12 litre de argint şi 24 de litre boiarinului celuia a cui va fi ţăranul, şi într-acesta chip să aibă îndemnare de la domnie, ca să întoarcă ţăranul să-l ducă de unde au fost, iară ei să rămîe cu toată paguba şi cheltuiala.

19. De va lua neştine de la altul bou să are cu dîns şi va muri boul, să socotească giudeaţele: de să va afla c-au murit boul într-acel lucru ce l-au fost dobîndit să lucreadze cu dîns, să nu aibă nice o pagubă; iară de va fi murit într-alt lucru, atunce ca să plătească boul deplin.

20. De va lua neştine vreun dobitoc, cal sau bou, fără de ştirea stăpînului a cui iaste, şi să va duce în vreo cale-undeva, ce va fi plata, ce să dzice chiriia, ca să-i plătească îndoit; iară de să va prileji să moară pre cale să-i dea doo vite drept una, orice feal de dobitoc va fi.

Pentru ceia ce vor împărţi roada ce vor fi sămănat în parte.

21. Un plugar ce va fi sămănat sămînţa sa în pămînt strein şi va fi cheltuit toată cheltuiala sa şi de va îndrăzni să-ş care snopii fără de ştirea celuia cu pămîntul, ca un fur ca să-ş piardză toată roada de pre acel pămînt.
22. Partea celuia ce samănă pre locul altuia, de va fi sămînţa lui şi cu toată cheltuiala, sîmt a lui 9 snopi şi a celuia ce-au dat pămîntul un snop; iară cela ce va împărţi într-alt chip, iaste blăstămat de Dumnedzău.

Pentru ceia ce samănă în parte, cumu li să cade să împarţă.

23. De va lua vreun plugar pămînt strein să samene şi să vor tocmi să împarţă în doo cu stăpînul pămîntului şi daca va veni vremea de nu va lucra pămîntul bine, cum să cade, ce va sămăna aşea fieştecum, acesta să nu ia nemică den roada ce va face acel pămînt, pentru căci cu menciunile lui au amăgit pre stăpînul pămîntului.
24. De va fi luat cineva vreun lucrător vreo vie de la vreun om sărac ca să o lucreadze şi să împarţă vinul în dooă şi acesta de nu să va nevoi să lucreadze toate lucrurile la vreamea lor, ce o va numai îngăîma, sau de o va lăsa dezgrădită, acesta să-şi piiardză munca şi să nu ia nemică den roada viei.
25. Plugariul acela ce va lua pămînt în parte de la vreun om sărac, iară mainte di ce va veni vremea lucrului să va părăsi şi va porunci omului celuia cu pămîntul, cum nu poate să-l lucreadze, iară acesta să va leni şi va lăsa pămîntul nelucrat, să nu aibă nice o pagubă cela ce-au fost nămit pămîntul.
26. Plugariul ce va lua pămînt în parte de la cineva ce va fi dus în vreo cale şi el să va părăsi şi nu-l va lucra, acesta ca să plătească îndoit roada pămîntului.

PENTRU FURTUŞAGUL.
PRICINA A DOOA.

27. De să va afla vreun lucrător de vii la vreamea cîndu să sapă viile, atunce să fie furat vreo sapă sau vreun hîrleţ şi daca [1]) va treace vreamea săpatului să va oblici şi să va vădi lucrul, ca să plătească atîtea dzile cîte au fost trecute de cînd au furat el sapa. Într-acesta chip va plăti şi cela ce va fura seacere la vreamea seceratului sau cuţît la vreamea tăiatului viilor, sau săcurea cînd tae omul leamne în pădure şi alte ca aceastea.
28. De va fura neştine clopot de la dobitoc, de la fiece feal de dobitoc, şi de să va vădi, să-l bată ca pre un fur.

Iară de să va prileji să piiae şi acela dobitoc, ca să aibă a-l plăti cela ce-au furat clopotul.

---

[1]) În original «deca».,

29. De să va afla vreun viiar sau vreun grădinar să fie furînd la locul ce păzeaştea el, acela să-ş piardză simbriia şi să fie bătut ca un fur.
30. De să va găsi cineva vreun păstor de oi să fie mulgînd oile stăpînu-său furiş şi de va fi vîndzînd fruptul, să-ş piiardză simbriia şi să fie bătut foarte.
31. De va fura neştine miriştea altuia, să o plătească îndoit.
32. De va fura neştine cal, sau bou, ca să-l plătească de doo ori şi să fie bătut foarte şi să plătească şi treapădul dobitocului, cîtu-l va fi purtat.
33. Cela ce va fi vrut să fure bou den cireadă şi va fi gonit pre văcar şi fiind cireada fără păstor, vor fi date niscare gadine, de vor fi stricat şi alte vite, acestuia ca să i se scoaţă ochii, să fie orb.
34. Cela ce va fura snopi, sau va freca spice la vreamea de seacere, de-l vor prinde să-l bată şi să-i ia ha(i)nele toate cu ce va fi fost atunce îmbrăcat.
35. Ceia ce vor întra în vie, sau în pomăt, pentru să mănînce numai poame, să nu să cearte; iară de să va arăta lucrul cum au mărs să fure, să-i bată şi să le ia şi hainele.
36. Ceia ce vor fura plug, sau her de plug, sau giug şi de să vor găsi, să socotească din ce dzi s-au furat pănă în ce dzi s-au găsit, dece să plătească pre toată dzua cîte 12 aspri, carii fac 2 potronici de argint, sau cît să va da unui om ce lucrează pre dzi.
37. Ceia ce vor fura carul altuia, sau de-l vor arde, să plătească doo preţuri.
38. De vor fi într-un sat nişte oameni furi şi de-i vor prinde cu furtuşag, să-i bată ca pre nişte furi şi să întoarcă tot celuia ce-i vor fi furat. Iară de vor fura şi a do oră, să-i bată şi să întoarcă doo preţuri celuia cu paguba. Iară de vor fura şi a treia oară, să le scoaţă ochii, să-i orbască.
39. Cela ce va îmbla de va fura noaptea bucate sau alte băuturi, să-i fie certarea ca şi altor furi.

PENTRU PĂSTORI CE SĂ DZICE VĂCARII ŞI BOARII CE PASC CIREDZI. PRICINĂ A TREIA.

40. Văcariul sau boariul, de să va lua în cireada lui vreo vită streină de la plug şi să va mesteca cu alte vite, şi dup-acea să va tîmpla acea vită de o vor strica gadinile, să arate stăpînului sămnul aceii vite perite şi daca să va cunoaşte, nu va avea nice o certare.
41. Un văcar de va lua asupra sa un bou să-l pască, şi de-l va piiarde într-acea dzi ce l-au luat, de va spune stăpînu-său într-acea dzi dzicînd: iată pănă în cutare loc ţe-am văzut boul şi pănă în cutare, de acii nu-l ştiu ce s-au făcut; de va dzice aşea, nu va plăti boul, iară de nu-i va fi dat ştire într-acea dzi, va plăti boul.

42. Văcariul de va lua demîneaţă bou de la plugar şi boul nu să va ţinea în cireadă cu alte vite, ce să va împărţi şi va întra în niscare pîni, sau în vii, sau în altă şi va face pagubă, să plătească văcariul paguba, iară simbriia să să dea, să nu să oprească.
43. Văcariul de va lua bou de la plugar să-l pască şi de va peri boul, să giure vacariul pre numele lui Dumnedzău cum n-au făcut el vreun meşterşug şi cum nu ştie el nemică de perirea boului şi să fie în pace să nu aibă nice o pabugă.
44. De va lua văcariul demîneaţă bou de la plugar şi va fi boul sănătos, nu va avea nice o vătămătură, iară sara să va afla boul, au cu piciorul frînt, au cornul sărit, au de vreun ochiu orbit, sau şi aiurea vătămat, să giure văcariul cum n-au făcut el vreun vicleşug şi cum nu şti(e) nemică de vătămarea boului, să fie în pace.
45. De vreame ce va giura văcariul cum nu ştie de perirea boului nice de vătămătura lui, iară mai apoi să va vădi şi să va arăta cu doi sau cu trei marturi, oameni de credinţă, cum au giurat strîmb, acestuia să i se tae limba şi să plătească paguba celuia cu boul.
46. Văcariul ce va arunca cu toiagul cela ce paşte vacile, şi va vătăma vreo vită, au-i va frînge piciorul, au-i va vătăma ochiul, acesta nu va fi fără de pagubă, ce va plăti paguba stăpînului; iară de o va lovi cu piiatră, atunce nu va plăti paguba.

PENTRU PAGUBA CE FAC DOBITOACELE.
PRICINA A PATRA.

47. De va afla neştine un dobitoc în vie, sau în pămîntul cu pîinea, sau într-alt loc şi va fi făcînd pagubă şi nu va spune stăpînului a cui iaste boul, de vreame ce are a-ş ceare paguba ce i-au făcut şi de va ucide acea vită sau-i va frînge picioarele, sau o va orbi, atunce să-i dea dobitoc pentru dobitoc.
48. Cînd să va prileji vreun dobitoc să fie a făta şi va paşte pre locul altuia şi acela cu locul nu-i va îngădui, ce o va goni degrabă, de o va usteni, sau de o va lovi cu ceva şi dentr-acea osteneală sau lovitură să va prileji de va lepăda, neîngăduitoriul să plătească vita.
49. Cînd va găsi neştine un dobitoc făcînd pagubă undeva la vreun loc şi daca-l va găsi, nu-l va mărturisi domnu-său, ce-i va tăia urechile, sau coada, sau-l va orbi: ca să nu-l mai ia stăpînu-său, ce să-i dea alt bou sănătos.
50. De va afla neştine mascur, sau dulău, sau şi alt dobitoc stricînd şi făcînd pagubă la locul lui şi deodată va spune stăpînu-său şi-l va slobodzi, iară el va face şi al doile rînd iarăşi aşea şi de să va prăleji şi pănă a

treia oară să-i facă pagubă; și de-i va tăia coada sau de-l va și ucide, să nu aibă nice o nevoe.

51. De va întra dobitocul în vie, sau în pomăt și va cădea în vreo groapă sau să va împăra în gard și va muri: ca să nu aibă nice o nevoe cela cu viia sau cu pomătul.

52. Orice feal de dobitoc vrînd să sae preste gard, la vie sau la pomăt, și de să va împăra: să nu aibă nice o pagubă cela cu gardul.

53. De va ucide cineva vreun dobitoc, pentru ce-i va fi făcut vreo pagubă o dată sau și de doă ori și nu va fi spus stăpînu-său să-i plătească paguba, dăm învățătură: să plătească acel dobitoc cela ce l-au ucis.

54. De să va prileji vreun viiar să afle în viia lui vreun dobitoc, făcînd pagubă și nu va mearge să spue de sîrg celuia cu boul, ce, vrînd să-l scoață îl va ucide, de va muri sau-i va zdrobi vreun picior, sau-l va răpedzi de să va împăra în gard: acesta să plătească boul deplin.

PENTRU PAGUBE CE SĂ VOR FACE ÎN ȚARINĂ. PRICINA A CINCEA.

55. De va secera neștine în țarină și-ș va strînge snopii și vor fi pre lîngă pămîntul lui alte pămînturi nesecerate și el va aduce niscare dobitoc, de-l va băga în țarină, și va strica cuiva pîinea, spicele sau snopii: pre acesta să-l bată 30 de toiage și să plătească toată paguba ce va fi făcut dobitocul lui.

56. De-ș va culeage neștine viia și vor rămînea alte vii neculease a vecinilor lui, și el va aduce dobitocul său să pască la viia lui, și vor face pagubă la viia cuiva: acesta încă să aibă certarea celuialalt, 30 de toiage și să plătească paguba ce va fi făcut, după cum scrie pravila.

57. Ceia ce vor avea mierță sau veadre, sau alte măsuri hicleani, mai mici decît cum au fost obiceaiul de vac, pre aceștia foarte să-i cearte cu bătae, ca pre niște păgîni și oameni necredincioși ce sîmt.

PENTRU UCIDEREA DOBITOACELOR. PRICINA A ȘEASEA.

58. Cînd va tăia un om niscare lemn în pădure, sau va dărîma a niscare dobitoace și va cădea asupra vreunui dobitoc și-l va omorî, acesta să dea suflet drept suflet.

59. De va dărîma neștine în pădure, tăind crăngi den copaci și cu nesocotința lui va scăpa săcurea den mîni și să va prileji de va lovi vreo vită și o va omorî fără de voia lui, acesta să dea vită drept vită.

60. Cînd va mearge neștine să-și aducă niște dobitoc den cîmp și de să

va prileji să să ia şi nişte dobitoace streine împreună cu a lui şi el le va goni și nu le va putea despărţi, ce le va duce pănă la casa lui și acolea nu le va strînge să le închidză cu ale sale, ce le va lăsa pustii, atunce de să va prileji să piară aceale dobitoace, sau să le mănînce lupii: acesta să le plătească, să dea dobitoc pentru dobitoc, iară de va fi spus stăpînului celuia cu dobitocul şi-i va fi arătat şi locul unde le-au lăsat, dzicînd că n-au putut să le aducă, atunce să fie în pace fără nice de o pagubă.

61. Cela ce va întinde laţuri sau va îngropa curse pentru să vineadze jiganii, lupi, sau vulpi, sau epuri, sau şi alte şi de să va prileji să să prindză vreun dobitoc dumeasnic și de va şi muri acolea, să fie un dobitoc mort: cela cu laţurile să nu aibă nice o pagubă; aceasta să înţeleage mai vîrtos cînd va întinde neşte măestrii la vreo vie, sau la vreun pomăt, sau la alteceva pentru să prindză pre care-i strică roada sau alte bucate.

Pentru luptarea a dobitoace şi pentru vătămarea lor.

62. Cînd vor paşte neşte vite streine împreună la un loc şi va înceape una dentr-înse a se boncăi, pentru să întărîte pre vreuna să să lupte, dece împungîndu-s aceale doo vite și de să vor mesteca şi alte vite şi luptîndu-să eale acolo, și să va prileji de să vor vătăma vreunele, sau doară vor şi omorî pre vruna: aceasta pagubă ca să o plătească stăpînul dobitocului celuia ce-au început svada; așijdere de să va prileji vreun om acolo și îmblînd el învăluindu-să să le desparţă, îl vor vătăma și pre dîns, sau de-ş va piiarde ceva: toată paguba, și a cestuia, ca să o plătească cela cu boul.

63. Cînd va veni un dobitoc boncăindu-să spre altul şi cela nu-i va da cale, ce-i va stà împrotivă, și de-l va birui pre acela ce vine asupra lui: nice o leage să nu aibă cela cu boul; iară de va birui cel dentăi pre celalalt şi-l va strica, stăpînul acestuia să margă la giudeţ și să-i facă leage, să-i dea boul cela ce l-au împuns de l-au stricat, iară de nu-i va plăcea acela, să i să facă plată după cum va fi fost dobitocul lui.

64. Cîndu să va prileji să să svădească doi dulăi și stăpînul unuia va lovi pre celalalt, au cu lemn au cu piiatră, au fie cu ce armă şi de-l va vătăma: ca să plătească celuia cu dulăul, după cumu să vor putea tocmi ei amîndoi.

65. De va avea neştine un dulău tare şi dîrz şi va mînca pre toţi dulăii, şi de să va apuca de vreun dulău mai slab şi-l va birui și stăpînu-său va sta de va prăvi și nu-i va despărţi, ce încă-i va amuţa de-l va simeţi, şi de-l va vătăma pri cel slab sau de-l va şi omorî: ca să plătească toată paguba celuia cu dulăul şi să-i dea şi dzeace toiage.

66. De va ucide neştine dulău păstoresc, ce să dzice dulău de turmă de oi, și de va tăcea şi nu va mărturisi şi de să va prileji să dea lupii în oi şi atunce să va vădi cela ce-au ucis dulăul: să plătească toată paguba cîtă

să va fi făcut în turmă, cela ce-au ucis dulăul şi să plătească şi prețul dulăului.
67. Cela ce va omorî dulău de turmă cu otravă: acestuia să-i dea 100 de toiage şi să dea dooă prețuri, pre cît va fi plătind dulăul, stăpînului celuia cu dulăul; iară de să va fi făcut vreo pagubă în turmă: să o plătească toate, acesta ce va fi ucis dulăul, pentru căci au omorît pre socotitoriul turmei, însă, de să va mărturisi cum acest dulău au fost tare şi s-au fost luptînd cu toate gadinile; iară de să va afla c-au fost vreun dulău prost şi nice de o treabă: numai să-l bată şi să plătească îndoit prețul dulăului.
68. Oricine de va strica dobitocul altuia, macar de i-are fi fost şi vinovat, şi de să va vădi: să plătească paguba celuia cu dobitocul.

PRAVILĂ PENTRU POMI.
PRICINA A ŞEAPTEA.

69. De va socoti un om un pom şi-l va creaşte de-l va face mare de roadă, într-un loc neîmpărțit, şi dup-acea să va prileji de să vor împărți acei oameni şi de să va veni acel pom în partea celuia ce nu l-au făcut: ca să nu aibă nice o treabă acesta, ce s-au venit în partea lui, ce să-l ție tot cela ce l-au crescut; iară de nu va putea suferi stăpînul cela cu locul, să-i dea pom derept pom într-alt loc.
70. De va sta un pom într-o margine de vie a unui om şi cu ramurile lui va face umbră altii vii, ce-i lîngă a lui, ce să dzice vii vecinu-său: dăm învățătură, stăpînul cela cu pomul să-ş tae crăngile pomului cealia ce fac sminteală vecinului.
71. Cînd va avea neştine pîră cu altul pentru niscare tufe de vie, sau pentru vreun pom şi cunoscînd el cumu-i vine giudețul, ce să va scula sîngur de mintea sa, fără puteare de la giudeț şi va tăia aceale tufe, sau alt pom, ce va fi: acestuia, dăm învățătură, ca să i să tae mînule sau să plătească prețul aceii pagube.
72. Acela ce va tăia vie roditoare, sau şi pusori: acestuia să-i tae mînule şi să plătească şi paguba, ce să dzice prețul cît va face.
73. Ceia ce vor tăia pomii şi mai vîrtos viia: aceştia să să cearte ca neşte tălhari.
74. Pomul de va fi bătrîn, sau uscat, acela nu să cheamă pom; aşijdere pădurețul carele nu va fi ultuit, acela nu să cheamă pom. Cine va tăia unele ca aceastea să nu aibă certare.
75. Socoteaşte şi aceasta: nu să ceartă numai cela ce tae pomul cu mîna sa, ce şi cela ce învață sau îndeamnă pre altul de să tae pom: acestuia îndoită să-i fie certarea.

PRAVILĂ PENTRU ARSURI ŞI TOATE FEALIURILE DE POJAR.
PRICINA A OPTA.

76. De va lăsa neştine pojar în pomătul său, pentru ca să-l curăţască, sau în vie, sau în fînaţ şi de va sări focul de-a acolea şi va arde casa cuiva, sau aria, sau viia: nu iaste vinovat, să n-aibă certare; numai cînd va vedea că iaste vînt mare şi va lăsa atunce pojar, atunce să va certa.

77. Cela ce va slobodzi pojar în pădure streină, şi de vor arde niscare pomi, pre acesta să-l pecetluiască în mînă şi să plătească paguba îndoit.

78. Cela ce va arde gardul vii, să-l pecetluiască în mînă şi să-l bată şi să plătească îndoit preţul gardului.

79. Ceia ce vor aprinde casa omului sau aria cu pîinea, sau aria cu fînul în pizmă pentru să-şi răscumpere despre vreun vrăjmaş, ce-i va fi făcut vreo răutate: pre unii ca aceia ca să-i ardză în foc.

80. Ceia ce vor pune foc la grajd, sau la alt loc unde va sta fînul sau paele: acestora ca să li să tae mînule.

PRAVILĂ PENTRU NĂMIŢI.
PRICINA A NOA.

81. Nămitul unui om, de va strica dobitocul cuiva, bou, sau vacă, sau oae, sau mascur, de le va ucide şi le va despoia în pădure sau fie în ce loc pustiiu; stăpînul acestuia să plătească toată paguba.

82. Nămitul de va vrea să fure noaptea şi să va scula de va scoate oile den staul şi de vor da gadinile într-înse şi le vor strica: pre acesta ca să-l spîndzure ca pre un tălhar şi ucigător.

83. De va avea un om un nămit şi va îmbla furînd noaptea de multe ori, sau de va goni turma sau cireada nescui, dăm învăţătură: să să cearte şi stăpînul şi să plătească orice va peri, pentru căce au cunoscut vinele lui şi n-au spus.

84. De va da neştine vreun dobitoc la vreun păstor boeresc să i-l pască, fără ştirea stăpînu-său, iară păstoriul va piiarde acel dobitoc, sau-l va vinde, sau-l va strica într-alt chip; acesta să fie slobod, nice o certare ca să nu aibă, nice el, nice stăpînu-său.

85. **De** să va prileji păstoriul cuiva să ia niscare oi să pască, ori în ce feal de tocmală, să fie la ştirea stăpînu-său, şi de le va mînca păstoriul aceale vite, sau de le va piiarde, dăm învăţătură: stăpînul acelui păstoriu să plătească toată paguba celuia cu oile.

PENTRU CEIA CE VOR ZIDI SAU VOR RĂSĂDI PRE LOCUL ALTUIA. PRICINA A DZEACEA.

86. De să va prileji vreun om sărac să-ş facă casă, sau să răsădească vie pre locul altuia, să să apuce să facă tot den pajişte, dup-acea cu vreamea de va veni stăpînul locului, să nu aibă voe să răsipască casa omului, sau viia să o scoață den rădăcină să o leapede: ce să socotească să-i dea loc derept loc, unde-i va plăcea lui; iară de nu va vrea cela ce-au făcut casa sau viia să-i dea loc derept loc, ca să aibă voe cela cu locul să-i răsipască casa, şi viia să o leapede de pre locul lui şi să-ş ție locul.

87. Cela ce va zidi, sau va răsădi pre pămînt strein, sau va sămăna, sau va face fie ce lucru fără de ştirea stăpînului celuia cu locul, dăm învățătură: acealea bucate, sau fie ce va fi, ca să nu aibă treabă cu dînse cela ce-au muncit acolea, ce să-și piiardză toată usteneala şi necum altă, ce cheltuiala încă să nu-şi ia.

88. Cela ce răsădeaşte pomi pre pămîntul altuia, sau ultuiaşte; cu acel pămînt îşi piiarde şi ultuoanele şi alte tot ce va răsădi.

89. Ceia ce vor răsipi casele altora fără de voia giudețului, pentru să-şi direagă ale sale case, sau de vor strica garduri de la vie pentru să-şi direagă ale sale vii: acestora ca să li să tae mînule.

90. De va face neştine casă pre loc strein şi va fi tot lemnul lui şi toată cheltuiala, dăm învățătură: cela ce va oblădui acel pămînt, acela să oblăduiască şi casa, după pravila ce dzice ca să fie biruitoriu cei mai de sus celor mai de gios; deci stăpînul acelui pămînt de pururea să fie biruitoriu asupra aceii case cu toate nameastiile ei, pentru căce nu poate cela ce-au zidit casa să să pîrască la giudeț pentru cheltuială ce va fi făcut.

PRAVILĂ PENTRU MORI. PRICINA 11.

91. De să va prileji neştine să fie lăcuitoriu într-un sat şi de va cunoaşte vreun loc ca acela bun de moară şi într-acel sat vor fi toți răzeaşi şi acel loc va fi a tot satul şi el va apuca mainte de toți, de va ținea acel loc, şi va face moară, iară mai apoi, daca va svîrşi moara, să vor scula toți de vor striga asupra lui dzicînd căce au făcut el moară pre locul lor şi nu i-au întrebat, dăm învățătură: ca să întoarcă cu toții toată acea cheltuială ce va fi făcut şi să încapă toți împreună să ție frățeaşte acea moară cu tot venitul ce va fi.

92. Cînd să vor scula nişte răzeaşi de-şi vor împărți locul cît vor avea în vrun sat şi dup-acea în partea unuia de să va găsi un loc de moară şi să

va nevoi de va face moară, atunce nu vor putea să dzîcă nemică ceialalţi răzeaşi, pentru ce-au făcut moara.

93. De să va prileji apa morii să îneace niscare pămînturi, sau vii, sau pomeate: ca să plătească paguba stăpînul morii, iară de nu, să stea oprită moara.

94. De va avea neştine nişte pămînturi în ţarină şi să va îndirepta apa morii pentr-aceale pămînturi, are puteare cela cu pămînturile să oprească apa, să nu lase să treacă pre locul lui, sau cum va vrea, aşea să facă.

PRAVILE ÎMPĂRĂTEŞTI PENTRU FURTUŞAGURI.
PRICINA 12.

95. Vrem să facem voroavă pentru rîndul furtuşagului; deci să cade întăi să spunem nişte lucruri oarecarele, pentru ca să putem înţeleage mai lesne certările a tot omul ce să dau pentru fie ce feal de furtuşaguri.

96. Trebue de acum să ştim cum şi Dumnedzău sîngur ureaşte lucrul furtuşagului, de vreame ce şi la învăţăturile lui Dumnedzău la vedeare tuturor dzice de grăiaşte: nu fura; şi toate fealiurile de limbi şi de seminţii au un lucru grozav şi urgisit furtuşagul. Drept aceaia să cade giudeaţelor să-i pedepsească foarte cu mari şi groznici certări pre furi.

97. Furtuşagurile sîmt de multe fealuri. Un fealiu iaste de vatămă numai o parte, ce să dzice numai pre un om; iară alt fealiu de furtuşag iaste de vatămă pre mulţi împreună.

98. Alt furtuşag iaste mare, altul mic: dece furtuşag mare să cheamă, cînd iaste lucrul furtuşagului de mare preţ, sau cînd iaste omul învăţat într-acest meşterşug a furtuşagului, sau cînd va fura de la vreun boiarin, sau alt om mare de cinste, sau cînd va fi furat niscare dughiane cu negoţ, sau cînd va fi făcut scări să să sue la vreo curte domnească sau boiarească, sau cînd va săpa casă, sau va răsipi zidiu, sau cînd va fi zdrobit lăcăţi şi alte multe ca aceastea, sau cînd fură şi pate nevoe tot satul, macar deare fi furtuşagul cît de micşor. Furtuşag mic să cheamă iarăş, cînd nu va fi făcut nice unele de aceastea, ce am scris mai sus.

99. Cade-să să ştim cum dooă certări să dau furului: dece o certare iaste în bucatele lui, ce să dzice să întoarcă înapoi tot ce va fi furat; altă certare, iaste asupra trupului său pentru greşală şi răutate ce va fi făcut.

100. Omul cela ce-i vor fura bucatele şi avuţiia, poate să cearce pren toate casele, pre unde-ş va prepune, sau va cunoaşte niscare seamne de furtuşag să fie lucrul la arătare, sau şi cîndu-i va părea cu adevărat că-ş va găsi furtuşagul de faţă, însă nu cu putearea lui, ce să ia voe şi puteare de la giudeţ iară nu aşea fieştecum.

101. Mai apoi, de va cunoaşte giudeţul cum acel păgubaşi ce să ceare să cearce casa nescui, iaste vrăjmaşi acelui om cu casa, întru carea va să caute, aicea să cade giudeţului să nu-i dea voe să cearce; încă să cade giudeţului să socotească să nu dea voe nemărui să cearce casa celuia ce iaste om de cinste şi vestit de om bun, carele mai deainte nu va fi avut nice dinîoară cuvinte de om rău sau de furtuşag.

PENTRU FURII CARI ŢÎN DRUMURILE FĂRĂ ARME.
PRICINA 13.

102. Carele va ţinea drumurile şi căile oamenilor de va fura, însă arme nu va purta cu sine, pre acesta să-l scoaţă şi să-l gonească dentr-acel loc; iară de va fi purtînd arme şi va fi furat multe lucruri, pre acesta să-l arunce în ocnă, acolo să să pedepsască după cum va fi voia giudeţului, şi den cît va avea, de va fi vreun fecior de boiar, a treia parte den bucatele lui să să dea la visteriia domnului, iară de va fi într-alt chip să-l spîndzure în furci.
103. Orcarele să va face a vîna pre lîngă drum şi de va găsi ceva îndemînă să fure, sau să jecuiască pre cineva, acesta de vor cunoaşte c-au făcut numai o dată, să-l cearte cu ocna, iară de va fi făcut şi altădată să i să facă moarte.
104. Cînd va fura neştine, de sparge vreun zid, sau uşe, sau secriiu, sau altă aseamenea acestora, de va fi făcut aceasta dzua şi de va fi om de rod bun, să-l scoaţă den locul lui o samă de vreame; aceasta să înţeleage de va fi om de ocină să-l scoaţă den ocinile lui cîtăva vreame, cîtu va fi voia giudeţului [1]); iară de va fi om mai de gios, să-l bată ca pre un fur şi să-l trimiţă la ocnă cîtăva vreame, iară de va fi făcut aceasta noaptea şi de va fi, cum am dzis, om de-a firea, să fie scos şi gonit den locul lui pănă la svîrşitul vieţii lui; iară de va fi om de gios, întăi să-l bată, de-aciia să-l trimiţă la ocnă să să pedepsască de pururea acolo.
105. Cela ce va vrea să fure şi de să va ascunde undeva la vreun loc pănă va înnopta, daca-l vor găsi, sau să-l bată foarte, sau să-l trimiţă la ocnă cîtăva vreame, sau să-l gonească den locul lui, pănă cînd va fi voia giudeţului.
106. Carele va fura haine de la feredeu, aşijdere să să cearte ca şi acesta ce-i mai sus scris. [2])
107. Cela ce va fura lucru puţin de la vreun om mişăl, cînd va fura întăi să-l bată; iară de va fura şi a dooa oară să-l însămneadze la nas de o parte, iară de va fura şi a treia oară, acesta să moară în furci.

---

[1]) În original «giădeţului».
[2]) În original «scrie».

108. Cela ce va fura den casa stăpînu-său lucru macar cît de puțin și de i-are fi atunce întăi a fura, acesta să va certa mai cumplit: dentăi să-l sămneadze la nas de o parte, iară de va fura şi a dooa oara, să-l spîndzure. Iară de va fura macar și dentăi den casa stăpînu-său vreun lucru mare, și atunce să-l spîndzure, să nu caute că i-i întăi.

109. Carele va fura den besearică vreun lucru ce va fi svinţit, macar de va fi furat atunce întăi, tot să-l spîndzure; iară de nu va fi svinţit lucrul acela ce-au furat, de i-are fi atunce întăi, tot să și-i tae nasul cum scrie mai sus; iară de va face şi al doile rînd, să-l spîndzure.

110. Cela ce va fura găini, gînște și alte pasări dumeasnice, de va fura o dată, de dooă ori, a treia oară să-l spîndzure.

111. Cela ce va fura furtușag mare, de oara dentăi să-l spîndzure.

112. Cela ce va tîmpina pre neştine în drum noaptea şi-l va dezbrăca, de va face şi al doile rînd aceasta să-l spîndzure.

113. Carele va face trei furtuşaguri, ce să dzice de-l vor fi prins în trei rînduri cu furtuşag, să-l spîndzure, înțelegînd că aceaste trei furtuşaguri le-au făcut tot într-un loc, supt oblastiia unui domn şi giudeţ, au doară şi aiuri într-alt loc; sau fost-au certat pentru aceastea, au doară n-au fost certat, numai să fie mărturisit cu adevărat și la vedeare cumu le-au făcut.

114. Cela ce va fi tălhar de drum şi de să va fi mărturisit el sîngur sau de vor fi mărturisiți niscare oameni buni credincioși, sau de-l vor fi prinși tălhuind de faţă, pre acesta să-l spîndzure într-acel loc unde va fi tălhuit.

115. Cînd vor fi neşte soţii multe de vor ţinea drumul, de vor tălhui sau vor fura: pre toţi să-i spîndzure, să nu poată plăti cu moartea unuia pre ceialalţi pre toţi.

116. Cela ce va vinde feciorul altuia sau robul altuia, sau fie pri ce om: de va fi boiarin să-l bage în ocnă, iară de va fi slugă, ce să dzice om mai de gios, dentăi să-l poarte de coadele cailor, de-acii să-l spîndzure; iară de va fi om de-a firea, atunce să-i tae capul.

117. Dennafară de această cumplită certare, ce va lua asupra sa cela ce va vinde feciorul sau robul altuia, cade-i-să să dea şi preţul ce-au luat, îndoit, părinţilor sau stăpînului acelui rob vîndut.

118. Cela ce va fura oae, sau bou, sau cal, sau alt dobitoc den pădure sau den cîmp, sau den turmă, sau den casă: să să cearte cu ocna până la o samă de vreame, după cum de mult va fi fost furtuşagul şi după cum va fi voia giudeţului; iară de să va afla cum acel om iaste învăţat a fura de pururea şi va fi făcut şi alte date acest lucru, atunce aşea într-acel loc ce-au furat dobitocul, acolea să-l spîndzure în furci.

119. Carele va fura dobitoc ce va fi slobodzit pre drum: acesta să nu să cearte cu ocna, ce mai puţin, după cum va fi voia giudeţului.

120. Cela ce trage apa şi o scoate den matcă, de o duce la grădină sau la pomătul său, fără de ştirea giudeţului, să să cearte ca un fur.
121. Cela ce va lua de pre lîngă drum adăpătorile ce s-au făcut să să adape călătorii, sau de le va strica: acesta să să cearte ca un fur.
122. De va fura neştine vreun lucru ceva şi de va sîrgui să-l întoarcă a cui au fost, pănă nu l-au întrebat, să fie ertat de greşală, de-are fi cît lucru mare. Iară daca vor treace o dzi, dooă şi va da atunce înapoi şi mai vîrtos cînd va fi îmblat de va fi cercat şi va fi întrebat cela cu paguba, atunce de-are şi întoarce, să va certa ca un fur, după preţul acelui lucru, veri va fi mare, veri mic, veri mult, veri puţin.
123. Ţiganul sau ţiganca lui, sau copilul, de va fura o dată sau de dooă ori, sau şi de trei ori, găină, gînscă, sau alt lucru micşor, să să iarte; iară de va fi alt lucru mai mare furat, să să cearte ca şi fie ce fur.
124. De va ceare neştine ceva vreun lucru la altul şi el nu-i va da, iară el să va mîniia şi i să va lăuda că-i va face ceva vreo răutate, pre acesta să-l pedepsească ca pre un fur.
125. Cînd va trimite neştine pre altul să fure vreun lucru şi el va mearge de va fura pre cuvîntul celuia, aceştia amîndoi ca nişte furi să vor giudeca şi să vor certa.
126. Cela ce va svătui pre neştine să fure, pre carele nesvătuit de nime de pururea fura, acesta ce l-au svătuit să nu aibă nice o certare; alegînd cînd va fi svătuit pre neştine să fie fur carile mai di de mult n-au fost fur, acesta să fie de certare.
127. Cela ce va agiuta furului, ori în ce feal, şi mainte de ce va fura, de-i da niscare lucruri, ce sîmt de treaba lui, cumu-i svreadel, sau topor, sau fune, sau alte multe aseamenea acestora; sau, daca va fura, să-i rădice furtuşagul, sau să-l poarte să-l ascundză, sau sîngur şi pre fur: pre acesta ca pre un fur să-l cearte, alegînd de va putea arăta cu o credinţă ca aceaia, cum n-au ştiut nemică că iaste lucru de furat şi cum iaste om bun.
128. Un tată, sau feciorii lui, un frate, sau muiarea, sau alte chipuri aseamenea acestora, de vor avea dentru dînşi vreunul să fie fur şi de-l vor acoperi şi nu-l vor spune, ce-l vor ascunde şi pre dîns şi furtuşagul lui: nu să vor certa în loc de furi; dară cînd nu să vor certa, cînd nu-i vor fi agiutat nice la un furtuşag, nice-l vor fi svătuit nice dînîoară să fure; iară de să vor afla c-au făcut vreuna de aceastea, să să cearte toţi într-un chip.
129. Cela ce va găsi ceva mărgînd pre un drum, fie ce va fi, veri mult, veri puţin, de nu va spune şi să strige, să mărturisească cum iaste la dîns acel lucru şi-l ţine să-l dea a cui va fi: acesta ca un fur să va certa.
130. Carele va găsi pre marginea unii ape mari, fie ce lucru, ver mare,

ver mic, carile va fi aruncat apa ca o plavie, acesta de nu-l va mărturisi, nu va avea nice o certare.

131. Iară numai cînd să va fi răsturnat vreun car şi vor fi şi oamenii de faţă îmblînd după alte nevoi.

132. Cela ce va lua vreun lucru ceva, de la casa ce arde, sau cînd să va risipi de va cădea într-acea dzi ce va fi ars, sau să va fi răsipit, acesta să să cearte ca un fur, după cum va fi preţul acelui lucru ce-au apucat; iară de va treace o dzi, dooă şi va sta vreun loc nesocotit, are fi lepădat şi de-l va lua cineva la vedeare, să nu aibă nice o certare.

133. Cela ce va lua vreun lucru de la casa ce arde, care lucru, de n-are fi luat, are fi ars acolea: acesta să nu aibă nice o certare.

134. Carele va muta hotarul cu putearea sa, stînd cu arme să facă războiu, acesta să-i dea certare pre trup, după cum va fi voia giudeţului; iară de va fi mutat furiş sîngur, acestuia să-i fie certarea cu bani, ce să dzice să plătească hatalm.

135. Cine va lua piiatra hotarului, sau macar lemn, ce va fi sămnat hotar de va fi ştiind că iaste sămn de hotar, să va certa ca un fur, iară de să va afla că n-au ştiut, numai să-l bată.

136. Cela ce va îndemna pre altul, sau va trimite de va muta hotarul, ca să să cearte, împreună cu cela ce l-au trimis, tot un feal de certare.

137. Cine va lua niscare bani de va da altuia împrumut şi de nu-i va da, acela ce i-au luat, ca un fur să să pedepsească.

138. De va veni neştine la un priiatin să poftească un cal sau un bou să margă pănă la cutare loc, şi el nu-i va opri, ce-i va da, iară el nu va mearge unde au grăit, ce va mearge într-alt loc mai departe: acesta să să cearte ca un fur, cumu s-are dzice un om s-au rugat să-i dau un cal să margă călare dzeace mile de pămînt, eu i l-am dat, el n-au mărs călare, ce l-au înhămat de au mărs 20 de mile, acesta să să cearte cum l-are fi furat, iară pentru ce-au mărs mai departe, deusebi să aibă certare.

139. Cine va creade pre neştine în vreun lucru ca acela şi el va da să i-l ţie şi să i-l scutească, iară el să va sluji cu dîns şi-ş va trebui toate treabele, cum are fi a lui: să să cearte ca un fur.

140. Cela ce va lua bani de la cineva, ca să-i ţie, şi-i va cheltui pre treabele sale, dece de-i va fi numărat, cîndu-i va fi dat, să nu aibă certare; iară de-i va fi pecetluit în pungă şi el va fi stricat peceatea, să să cearte ca un fur.

141. De vor da nescui nişte avuţie, ca să o ţie şi să o socotească, şi de o va fi furat cineva de la dîns niscare oameni de cari n-au vrut avea nedeajde, au vor fi spart uşea, au secriiul, au lăcăţ ce vor fi fost, sau alte ca aceastea; ca să nu aibă certare, nice iaste dator să dea nemică; iară de vor lipsi aceastea tocmeale, să să cearte.

142. Cela ce va ceare de la un om un lucru să i-l ție și cela cu lucrul să va fi rugat mai de mult să i-l ție, de să va prileji să i-l fure, iaste dator ca să i-l plătească.
143. Cela ce va dzice că i-au furat avuțiia ce-au fost el socotind, sau banii ce-au fost luat în datorie, acesta iaste datoriu ca să arate, iară de nu, numai să o dea înapoi a cui au fost, că de-are și giura, nime nu-l va creade, alegînd de-are avea împreună cu giurămîntul și niscare marturi sau niscare seamne ca acealea să poată arăta cu adevărat acel furtușag, să poată cunoaște fiecine.
144. Orcărui neguțătoriu vor da niște bani să li-i [1]) ție și-i vor număra înaintea lui, și de-acolea îi vor fura și-i vor fi spart ușea și secriiul și lăcățile și alte ca aceastea, de să va afla, cîndu i-au dat că i-au dzis să-i înceapă să-i cheltuiască: și li-i va da mai apoi cînd le vor trebui, atunce neguțătoriul iaste datoriu să le de banii de la sine; iară de nu-i vor fi dzis așea nu-i datoriu cu nemică.
145. Cine să va face ispravnic vreunui om și va lua bani de la niscari datornici aceluia și acesta nu va fi ispravnic să să arate cu scrisoare: să să cearte acesta ca un fur ce să dzice, de vreame ce acei bani va fi cheltuit pre treabele sale.
146. Cela ce să va lega de vreun om dzicînd că iaste datoriu cu atîția bani, și nu-i va fi cu nemică, iară el cu înșălăciune și făr' de voia lui va lua acea datorie minciunoasă: pre acesta ca pre un fur să-l pedepsească.
147. Cînd vor avea neşte soții bani împreună și-i vor da la unul de să li-i ție, și el va cheltui acei bani pre treabele sale, pre acesta să-l gonească den locul lui și să-i ia toate bucatele cîte va avea; iară de va fi om să nu ție banii soțiilor, ce, cînd vor vinde sau den slujbă cînd vor veni, elu-i va strînge: acestuia să i să tae capul și să i să ia tot ce va avea.
148. Cela ce va strica niscari bani a besearicii, care bani vor fi lăsați de cineva să tocmască besearica și să direagă ce pre unde va fi stricat, sau va fi dzîs să cumpere niscare ocine, sau de vor fi niscare bani ce să strîng den viniturile besearicii: acela om de va fi, cumu să dzice ispravnic besearicii și va ținea el banii și daca-i va cheltui pre treabele sale, acesta să nu aibă altă certare, ce să fie gonit den locul său și toate bucatele și ocinele, ce va avea, toate să să dea besearicii. Iară de nu-i va fi cheltuit cela ce-i ține, ce-i va fi cheltuit cela ce-i strînge și-i aduce de pre unde sîmt veniturile și-i dă la vistiariul besearicii, acesta de va fi făcut una ca aceasta și să va adevăra cu mărturie, oameni de cinste și credincioși, certarea lui să fie moartea, ce să dzice să i să tae capul și să i să ia tot ce va fi avînd, veri mult, veri puțin.

---

[1]) În original «lie».

149. Orcine va fura lucru svinţit den loc ca cela cinstit şi svînt, pre acesta să-l spîndzure sau să-l ardză de viu în foc, de aceasta după cum va fi voia giudeţului.
150. Cela ce va fura lucru svinţit, den loc nesvinţit, sau lucru nesvinţit den loc svinţit, să va certa după cum va fi voia giudeţului, iară să nu i să ia viiaţa, alegînd de va fi făcut acest lucru de dooă, trei ori, după cum spune pravila.
151. Pre cela ce-l vor certa pentru furtuşag, macar ce certare micşoară are fi păţit, nu va putea să fie oprit de să va afla cînd au făcut furtuşagul c-au fost mai sus de 15 ai, pentru căce de-are fi mai gios, ce să dzice mai mic, are putea fi. Iară, de va fi şi preot şi-l vor prinde cu furtuşag, să-l leapede den preoţie.
152. Care lucruri priimeaşte preotul în besearică pentru ca să le citească vreo molitvă, acelea toate să cheamă svinţite.
153. Cela ce va fura şi vinde niscare svinte moştii, să-l cearte cu moarte.
154. Cela ce va fura cruce den besearică, măcar de-are fi şi de lemn, acela fură lucru svinţit şi den loc svinţit: certarea lui iaste să-l spîndzure sau să-l ardză în foc de viu.

PENTRU VAMA CEA DOMNEASCĂ.
PRICINA 14.

155. Oricine va îmbla cu amăgituri şi nu va plăti vama cea domnească, acela iaste ca un fur; deci să cade să piardză tot negoţul derept carele nu va fi plătit vamă.
156. Cela ce va dzice cum n-au ştiut unde iaste vama, derept aceaia n-au plătit vamă: de va fi vama pusă de curund şi acesta va fi strein, de departe loc, să să creadză şi să plătească numai vama cea direaptă; iară de va fi vamă bătrînă şi omul va fi de loc, iară atunci nu-l vor creade, ce-ş va piiarde tot negoţul.
157. Cine va ocoli locul acela unde să cade să plătească vamă, sau va treace pre niscare drumuri neîmblate, alegînd de are fi cu ştirea vameşilor, iară într-al(t) chip de va lăsa drumul cel mare, tot negoţul ca să-ş piiardză.
158. Cela ce va fi luat plată ca să aducă neşte negoţ den loc în loc, iară el va treace şi va ascunde negoţul şi nu va plăti vama: acesta iaste datoriu să plătească stăpînu-său tot cît au păgubit într-aceea cale.
159. Vameşul cela ce va afla un dobitoc încărcat cu negoţ şi să fie departe de acel loc unde plătesc vama, nu-l va putea lua drept vama, dzicînd cumu-i peritoriu acel negoţ, pentru căce l-au ascuns de vamă, pănă nu va fi stăpînul de faţă împreună cu acel dobitoc cînd l-au găsit.
160. Care vameş nu va lua negoţul cel perit, sîngur de la cela ce-l va fi ascuns cu înşelăciune de vamă, iară de să va prileji acestuia moarte, nu va

mai putea de-aciia să ceară de la feciorul lui, de vreme ce n-au luat nemică până au fost tată-său viu.

161. Vameșul ce nu-ș va lua vama de la negușător până în cinci ai, de-aciia nu va putea lua nemică pentru căce s-au trecut o vreame.

162. Cela ce va sări asupra vameșilor, cîndu-l vor tîmpina cu negoțul în cale, și nu va lăsa să cearce negoțul, carele nu va fi plătit de vamă, acesta, den negoț, să nu aibă nice o pagubă pentru ce n-au plătit vama, iară numai să să cearte pentru ce au stătut împrotiva oamenilor celor domnești.

163. Orcare vamăș va lua vamă mai mult decît iaste obiceaiul să ia, acesta ca să aibă certare după cum va fi voia giudețului.

164. Orcare vameș va ceare vamă de niscare lucruri ce n-au fost obiceaiul să să dea vamă, nice iaste cu știrea domniei, de să va afla pentru une ca acealea să fie luat plată ce să dzice vamă: ca să i să tae capul, însă mainte să dea drep(t) ce au luat aceea vamă de-a una patru, la visterie, iară de nu va fi luat, ce numai ce va fi cerșut, să să cearte și atunce, după cum va fi voia giudețului.

165. Orcare vameș va face năpaste cuiva și-i va lua negoțul, dzîcînd că nu ș-âu plătit vama, și el va adevăra c-au plătit, acesta nu numai negoțul va întoarce înapoi, ce încă și ca un fur să va certa.

166. Orcare vameș va fi pricină ca să nu treacă negușătorii cu negoț pre la vreo scală, făcîndu-le multă asupreală și luîndu-le mai mult de cum au fost obiceaiul, acesta iaste datoriu toată asupreala și paguba ce vor fi păgubit negușătorii pentru dîns, tot să să socotească și să plătească la visterie.

167. Cela ce va face vamă noo carea n-au fost, sau de va mai adaoge cea veache de cum au fost, de va fi alt giudeț într-acel loc să fie mai mare decît dîns, cum are fi domn: să-l cearte cu banii, ce să dzice să-i ia avuțiia și să-l gonească dentr-acel loc în toată viiața lui, să nu să mai afle pre acealea locuri.

168. Cela ce va fi domn și nu va avea alt domn mai mare asupra lui, acesta poate să facă vamă noo cu voia tuturor, însă să plătească și cei de loc ca și cei streini, iară ⟨nu⟩ numai cei streini.

169. Cela ce va fi scutealnic să nu plătească vamă, de vreme ce i-au dat Dumnedzău un dar ca acesta, poate să să bucure și să să veselească cu acest bine până cînd să vor împlea doodzeci de ai și el și feciorii lui, iară nu mai mult.

PENTRU CEIA CE FURĂ ÎN PIZMA NESCUI CU BATGIOCURĂ.
PRICINA 15.

170. Orcine va fura ceva vreun lucru, nu drept să păgubească pre cela ce l-au avut, ce numai drept să-ș rîdză și să-ș bată gioc de dîns: să să cearte, iară nu ca un fur.

171. Cela ce va mearge să fure și nu va fura, să să cearte după voia giudețului.
172. Cela ce va apuca slujnica altuia pentru să curvască cu dînsă, știind cum mainte au fost curvă, să să cearte, iară nu ca un fur. Iară de va fi fost fecioară acea slujnică, atunce să să cearte ca un fur.
173. Cînd va avea neștine vreun lucru la altul și nu-l va putea scoate de la dîns, și de-i va fura ceva, însă nu mai mult, ce numai cît va fi prețul acelui lucru, acesta să nu aibă nice o certare pentru furtușag.
174. Cela ce va lua pietri de la viia altuia, ca un fur să să cearte. Aceasta să înțăleage și cînd sapă neștine piiatră pre hotarul altuia; aceasta încă să cheamă furtușag.
175. Cela ce de mare sărăcie va fura, iară nu mult, ce numai cît va mînca și cît să va îmbrăca, acesta să să iarte; iară de vor vrea să-l și cearte, mai pre puțin, iară nu ca pre un fur, pentru că să cheamă c-au furat de nevoe.
176. Cela ce va fura de la ceia ce sîmt de pururea vrăjmași și pizmași unui sat, ce să dzice acelui loc unde lăcuiaște, așijdere și de la păgîni: să să iarte, să nu să cearte.
177. Nămitul de va sluji la un stăpîn și nu-i va plăti simbriia, și de-i va fura numai atîta pre cît va fi simbriia, să nu să cearte, ce să fie iertat.
178. Cela ce va fura vreo hiară sălbatecă, sau pasăre, până nu va fi învățată, acesta să nu aibă nice o certare.
179. Cela ce va fura de la tată-său, ver mult, ver puțin, nice o certare să nu aibă, iară de să va prileji să fie vreun om de casa lor la moartea lui, să lase ceva acestui fecior, atunce, dentr-acel lucru a feciorului poate tatăl să ia să-și plătească furtușagul.
180. Sluga ce va fura în casa giupînu-său, de va fura lucru puțin, să nu să cearte, iară de va fura lucru mare, să să cearte, iară tot mai puțin de cum are fi furat altul.
181. Care muiare va fura pre bărbatu-și, să nu aibă certare, nice să aibă strînsoare să întoarcă ce-au luat, ce să să împace cu bărbatulu-ș; iară de să va prileji să să desparță, sau să moară muiarea, atunce bărbatul să-ș facă plată den dzeastrele ei. Aceasta pravilă să să socotească și cînd va fura bărbatul pre muiare.
182. Cela ce va svătui pre muiare să fure de la bărbatu-și și să-i dea lui, alegînd de vor fi avînd împreună împreunare rea [1]), pre acesta să-l cearte ca pre un preacurvar; iară de nu vor fi avînd mestecătură într-acesta chip, să-l cearte ca pre un fur.
183. Muiarea ce va fura de la cela ce curveaște cu dînsa, să să cearte ca un fur; așijdere și bărbatul, de va fura de la muiarea ce curveaște cu dînsa, ca un fur să să cearte.

---

[1]) În original «rrea».

184. Călugărul ce va fura pre egumenul, nu va avea certare, că să cheamă că i-i fecior, iară numai să aibă strînsoare, cît să întoarcă tot ce va fi luat.
185. Cela ce va vrea să dobîndească şi să moşnenească avuţiia nescui după moarte, şi-i va fura ceva încă fiind viu, acesta să nu aibă certare, ce numai să întoarcă tot ce-au furat şi să fie în pace.
186. Cela ce să va îndatori cu ceva la altul, sau cîndu-i va da neştine ceva să ţie, iară el va înceape într-alt chip, după cum va fi voia lui, nu cum va vrea cela ce i-au dat, de va vrea stăpînul să priimască, bine va fi, nu să va certa, alegînd cînd va zice aşea: avut-am nedeajde că va prümi, pentru aceea am îndrăznit; trebue aicea să socotească giudeţul acea nedeajde cum iaste, dece de va fi cu cale, să-l iarte; iară de nu, să-l cearte. Cumu s-are dzice: un om au luat un cal de la o rudă a lui, sau de la vreun priiatin bun a lui, să îmble cu dîns numai trei, patru dzile, el au ţînut calul dzeace dzile; atunce nedeajdea iaste cu cale, pentru căce iaste omul lui sau priiatinul lui cela ce i l-au dat; iară de va lua calul să margă la oaste, atunce nu iaste cu cale aceasta vină.
187. Orcine va dzice că l-au iartat pîrîşul pentru furtuşag ce i-au făcut, măcar de-are şi dzice pîrîşul că-l iartă [1]), nemică nu foloseaşte aceaia ertăciune să nu-l cearte ca pre un fur, daca nu iaste lucru cu cale să cunoască giudeţul pentru ce-l iartă şi atunce să creadză; că nu să iartă vinovatul dennainte giudeţului, ce pănă a-l duce la giudeţ.
188. Orcine va fi fără ştirea giudeţului, numai cu voia lui, de-ş va găsi lucrul în mînule altuia şi-l va lua: necum să nu-l dea înapoi, ce nice-ş poate să-l mai ceae; iară de să va afla că acel lucru n-au fost a lui, atunce nu numai lucrul va întoarce înapoi, ce încă va plăti şi preţul celuia a cui au fost lucrul.
189. Orcare ţăran va lua cu voia lui pămîntul să dea la altul, sau caşa-ş, sau alt lucru ce va fi avut, şi-l va găsi în mînule altuia, de să va afla c-au fost oameni acolea aproape, pre carii putea el face să-i întreabe şi nu i-au întrebat, da-va înapoi acel lucru şi-i perit de la dîns; iară de-i vor fi dzis oamenii că poate să facă acest lucru, sau de nu vor fi fost oameni pentr-aceale sate pren pregiur, atunci i să va lăsa să-ş ţie lucrul.
190. De vreame ce Petrî, ce să dzice ş-au lăsat avuţiia lui Pavel să să hrănească cîtăva vreame şi atuncea să o moştnenească Ioan, ore acest Ioan, numai singur cu voia sa şi fără voia giudeţului, va scoate afară pre Pavel dentr-acea aveare ce i s-au dat să să hrănească, şi să să apuce el să o ţie cum are fi a lui, poate Pavel cu voia giudeţului să cearte pre Ioan şi să-i ia toată avearea înapoi, şi încă să-l facă să mai dea pre atîta.

---

[1]) În original «iarte».

191. Un om de va vrea să lase altuicuiva vreun lucru pentru să să hrănească, iară cela ce va fi fost mai deainte acel lucru a lui, nu i-l va lăsa, nice i-l va da să să hrănească, iară acesta fără voia giudeţului, numai sîngur cu voia lui îl va lua: piiarde-va toată acea dobîndă ce vrea să aibă, de vrea fi luat cu giudeţ.

192. Cela ce să va apuca de vreo vie streină părăsită, sau de vreo casă pustiită, sau de vreun laz părășit, să le tocmască şi să le înnoiască cu voia stăpînului a cui vor fi fost, şi să vor tocmi pre tot anul ca să-i facă plată, or mult or puţin, iară daca le va găta şi să va hrăni, după cum va fi locul, atunce nu va vrea să-i plătească cum au grăit, poate stăpînul să-l gonească şi să-l scoaţă dintr-acel loc şi fără voia giudeţului.

193. De să va sv(î)rşi cela ce au lucrat ș-au nevoit viia, sau lazurile, sau altă ce va fi, şi de nu vor rămînea feciori, sau altă rudă pre urmă, atunce poate stăpînul şi fără voia giudeţului să-ş ia acealea toate înapoi.

194. Daca va curăţi neştine viia, sau lazul, sau va tocmi casa, sau alte ca aceastea, şi de-acii să va părăsi şi le va lăsa pustii, fiind lucru gată şi vor înceape a să strica, atunce stăpînul locolui poate să-l gonească şi să-l scoaţă dentr-acel loc şi fără ştirea giudeţului.

195. Cînd vor avea doi oameni pîră pentru vreo vie, sau pentru vreun pămînt, şi pănă a se pîrî unul dentr-înşii va mearge de va secera pămîntul sau va culeage viia, fără de voia giudeţului: acesta-ş piiarde tot venitul ce i s-are cădea pre direptate şi încă să plătească pre cît va fi preţul aceii vii sau acelui pămînt.

196. Cela ce-ş va lua lucrul de la altul înapoi sîngur cu voia sa şi daca va lua dentr-acel lucru oarece puţin folos, îi va da celuia lucrul iarăş înapoi: acesta să să cearte şi să plătească cît va fi preţul şi cît va face acel lucru.

197. Cînd să vor gîlcevi doi oameni andesine şi va scoate den loc unul pre altul: de vor face aceasta amîndoi într-o dzi, să nu să cearte; iară de vor treace cîteva dzile, să să cearte amîndoi să plătească cît va fi preţul acelui lucru.

198. Cela ce să va teame că-l vor scoate dentr-o casă, sau dentr-o vie, sau şi altă aseamenea acestora: de-l vor scoate fără voia lui, acesta poate să ceară voe la giudeţ să-i dea oameni cu arme să-l socotească să nu-l scoaţă.

199. Cînd va goni neştine pre stăpîn de la bucatele lui şi i le va lua: de va fi nebun, nu va avea certare, numai ce va fi luat va da înapoi; iară dup-acea de să va prileji să să înţelepţească, tot să nu să cearte.

200. De să va prileji un tată cu un fecior să scoaţă unul pre altul den bucatele lui, fără de ştirea giudeţului: de are treace între dînşi şi vreame cîtăva, nu vor avea nice o certare, numai ce vor întoarce bucatele înapoi.

201. Oricare vlădic, sau egumen, sau nameastnic, sau călugăr, sîngur cu voia sa şi fără ştirea giudeţului va lua vreun lucru de a besearicii de la cela

ce-l va fi ţiind: de vreame ce nu va fi făcut săbor să să svătuiască, nu să va certa, să dea încă pre cît au luat, iară de va fi făcut şi săbor, să să cearte.
202. Oricare vlădic, sau egumen, sau nameastnic, sau călugăr împreună cu tot săborul, numai sîngûr cu voia lui va lua avearea vlădicului ce va rămînea după moarte, sau a egumenului, sau a nameastnicului, sau a călugărului, de la cela ce le va fi ţiind, de să va afla cum acel mort au fost ţiind aceale unealte cum să fie a besearicii, nu să va certa, să nu dea nemică; iară de le va fi ţiind ca-n chip de mirenie, să va certa să dea înapoi tot ce-au luat şi să plătească preţul cît vor face aceale lucruri; iară de nu să va cunoaşte lucrul, ce va fi ca-n cu prepus, fost-au de-a besearicii au mireneşti, atunce iarăş nu să va certa.
203. De va împrumuta neştine pre altul sau-i va nămi vreo casă, sau vreo dughiană, sau altă fie ce va fi şi dup-acea sîngur cu voia lui, fără ştirea giudeţului va scoate-l sau de-i va lua vreun lucru ca-n chip de zălog, nu să va certa; iară de nu va fi sîngur stăpînul cela ce i-au dat bani împrumut sau va fi nămit acel loc, ce va fi altul strein, să să cearte şi să dea înapoi cît va fi plătind acel lucru.
204. De va fi neştine ispravnic vreunui neguţătoriu vîndzîndu-i negoţul ce i-au fost trimiţînd acel neguţătoriu, iară de să va prileji să nu-i mai trimiţă alt negoţ să vîndză şi el va lua de la altul de va vinde, nu iaste datoriu acela neguţătoriu dentăi să dea samă, de să va prileji ceva pagubă într-acel negoţ ce-au luat el sîngur, macar de-au şi fost ispravnic lui, cînd au luat acel negoţ.
205. Cînd va giudeca un giudecătoriu strîmb, sau cînd va da voe cuiva şi nu va fi înţeles pîra de ispravă amînduror pîrîşilor: acela ce va lua ceva vreun lucru cu voia acestuia giudeţ, nu va putea să şuvăiască să nu plătească ş-alt preţ de cum vor preţui acel lucru.
206. Certarea, ce dzicem să dea de doo ori preţul acelui lucru ce s-au luat fără de i(s)pravă, cumu s-are dzice, cînd nu va fi acel lucru de faţă, să-l plătească îndoit; iară de va fi de faţă, să-l dea înapoi şi să dea şi preţul cît va plăti acel lucru. Acest obiceaiu au fost legiuit de legiuitorii cei bătrîni, iară în vreamea de acmu, ceşt<i> mai tineri s-au tocmit toţi împreună ş-au schimbat acea tocmală într-acesta chip: să dea numai lucrul ce-au luat, iară să-l cearte giudeţul după cum va fi voia lui, cumu s-are dzice să-l globască, sau să-l închidză în temniţă, sau în gros, sau într-al(t) chip, ori cumu-i va părea pre direptate, să nu îmble fără ispravă.
207. Neşte oameni de vor avea la cineva un lucru şi-l vor ceare şi el nu-l va da, aceştia de să vor svătui cu toţii şi numai sînguri cu voia lor, fără ştirea giudeţului îş vor lua lucrul său, să nu aibă nice o certare, nice într-un lucru.
208. Un om de bună voia sa, de va lăsa ceva vreun lucru vreunui om sărac sau şi bogat, dentru ce să va fi îndurat pentru sufletul său, şi-i va fi făcut şi zapis cu mărturii şi dup-acea să va fi căit ce-au făcut, acesta cu voia lui,

fără de ştirea giudeţului, de va trimite neşte oameni ai săi sau şi streini şi vor lua zapisul cel de dare, aceştia nice o certare nu vor avea.

209. Cela ce va avea datorie şi să va fi tocmit cu voia sa să ia vreun lucru în preţ, acesta iarăş nu poate lua fără de giudeţ numai sîngur cu voia sa, de vreame ce datoriia nu va fi aleasă să să ştie ce vor fi avînd catastije şi izvoade andesine; drept aceaia trebue întăi să-şi ia sama pre-amănuntul şi atunce cu voia sa sîngur să-ş ia acel lucru ce-i vor da, iară de va lua mainte, să va certa după cum va fi voia giudeţului.

210. Cela ce va face tocmală cu altul până în cutare vreame, de nu-i va da cutare lucru, ca să aibă voe să ia cutare sat, dară de să va prileji satul să nu fie pre mîna lui, ce să-l ţie altul, atunce nu va putea cu voia lui să-l ia, macar că le-au fost tocmala aşea; ce aicea trebue puteare de la giudeţ; iară de-l va lua el sîngur, cu voia lui, va avea certare.

211. Un om de să va tocmi cu altul să-i dea un dobitoc sau alt lucru ce va fi, până la o dzi, dup-acea va socoti într-alt chip şi-l va da altuia, numai pentru să nu-l dea celuia ce l-au giuruit, acesta să aibă strînsoare să să răscumpere lucrul acela de la cine l-au dat şi să-l dea cestuia ce s-au tocmit întăi, şi să aibă şi certare după cum va fi voia giudeţului.

212. Un om la moartea sa, de-ş va lăsa cu limbă de moarte mult, puţin, ce va avea, oricui va vrea el, acela poate sîngur cu voia sa, fără de giudeţ, să-ş ia acea rămăşiţă fără nice de o sminteală şi fără nice de o certare.

213. Pre cela ce-l vor lăsa să moşnenească bucatele cuiva şi să să hrănească până la o samă de vreame, acesta, daca va veni vreamea, poate şi sîngur, fără giudeţ, să-ş ia aceale bucate, după cumu-s giuruite, fără nice de o certare.

214. Orcine va fi ispravnic să moşnenească avuţiia vrunui mort, acela poate lua numai sîngur cu voia sa bucatele celui mort, orice va fi, mult, puţin, de la fie cine vor fi, alegînd numai de i le va fi lăsat cu zapis să le ţie şi să să hrănească până în cutare vreame, atunce îi caută să îngăduiască până la aceaia vreamea.

215. De va lăsa neştine ceva vreun lucru să să hrănească cineva cu dîns până în cutare vreame şi va fi făcut şi zapis cum dentr-aceaia vreame să cadză pre mîna celuia ce va să moşnenească, cumu s-are dzice, un om are un cucon micşor la moarte(a) lui; cunoscînd că iaste micşor, lasă toate bucatele lui pre mîna unui om bun să le ţie şi să să hrănească cu dînse până în cutare vreame, până va fi cuconul de vîrstă, atunce ca un moşnean să le ia să le ţie el, acesta ispravnic. Cumuş va muri stăpînul, într-acel ceas poate să ia aceale bucate de la moşnean, sîngur cu voia sa, fără nice de un giudeţ, mai vîrtos cînd va scrie zapisul ales şi înţelegînd dzîcînd fără de multe cuvinte şi fără nice o gîlceavă.

216. De vor lăsa cuiva drept suflet, nu va putea el sîngur cu voia sa să ia, ce trebuiaşte ispravă de la giudeţ, alegînd acel lucru ce-au lăsat drept suflet, iaste învăţătura să facă besearică, sau bolniţă, sau ospătărie, ce să dzice casă de streini, sau grobnic şi altă asemenea acestora, pentru că atunce poate să ia sîngur cu voia sa şi nu trebue nice un giudeţ şi încă poate să ia sîngur, cîndu-i va aleage stăpînul în zapis; iară de va fi într-alt chip şi de va lua el sîngur cu voia sa, piiarde-ş-va tot venitul ce vrea el să aibă drept sufletul acelui mort.

217. Carele va lua cu voia sa o parte dentru aceale bucate ce s-au dat drept suflet, piiarde-ş-va toată acea parte ce-au luat sîngur, numai ce va rămînea cu ceaialaltă parte ce-au fost neluată.

218. Cela ce va lua acel lucru ce i s-au dat drept suflet şi de-l va lua de faţă să vadză ş-alţii, atunce nu-ş va piiarde venitul; iară de va lua pre furiş, atunce va piiarde şi nu va mai putea să ceae nemică, pentru că şi ce-au luat va da înapoi.

PENTRU SEAMNELE FURTUŞAGULUI.
PRICINA 16.

219. Furtuşagul, de vreame ce iaste un lucru foarte cu nevoe a-l arăta, drept aceaia trebue să să arate cu neşte seamne orecarile şi cu neşte prepusuri cîteva. Sămnul furtuşagului iaste aşea: cîndu să va fura nescui ceva, să strige cu glas mare şi să facă gîlceavă, să să cutremure toţi, atunceşi într-acel ceas cînd vor fura, şi să arate cumu i-au spart cămara, sau uşea, sau secriiul, sau lăcata şi alte asemenea acestora, acolo unde vor dzice că au fost acel lucru ce s-au furat.

220. Veastea tuturor şi fuga robului, ce să dzice a nămitului, arată furtuşagul; aşijdere, cîndu să vor găsi scări pre unde s-au suit, sau alte cinii carele slujesc la descuiat, sau să strice loc ce va fi închisoare.

221. Trebue încă şi după aceaste seamne toate, să să arate cum într-acel loc, unde să veade stricat, fost-au acolo înlontru aceale lucruri ce dzice stăpînul că i le-au furat şi de va fi om bun şi cu nume bun, agiunge giurămîntul; iară de nu, trebue altă arătare mai bună într-acesta chip cum aceale lucruri au fost stînd tot acolea pănă ce le-au furat.

222. Celuia ce-ş va piiarde lucrul i să va da giurămînt să dzică cîte lucruri i-au furat şi cîtu le-au fost preţul, şi încă cîtă pagubă au avut dentr-aceaste lucruri şi cît au cheltuit îmblînd întrebîndu-le.

223. Încă şi celuia ce-i vor fi dat vreun lucru să-l socotească şi i le-au furat, îi vor da giurămînt ca să arate.

224. Încă să dă giurămînt şi celuia ce mută hotarul, pentru să arate de-l va fi mutat sau de nu-l va fi.

225. De va fi apucat neştine o scrisoare den mîna vrăjmaşului său şi o va fi ars, sau o va fi spart: să să dea giurămînt celuia cu cartea, iară nu celuia ce o au spart, pentru să arate ce-au fost scris în carte.
226. Cînd va avea pîră creştinul cu un jidov, nu să va da giurămînt jidovului. Giurămîntul ce să dă împrotiva furului, nu să dă ca să arate el furtuşagul, ce numai daca va arăta furtuşagul sîngur furul, au de va mărturisi cineva, atunce să dă giurămînt celuia ce ş-au pierdut lucrul, ce să dzice păgubaşului, pentru să arate cu adevărat cît au fost şi de ce preţ au fost şi încă să-ş arate şi cheltuiala.
227. Prepusul furtuşagului să arată pre numele omului cel rău, ce să dzice: alt om iaste vestit de om bun şi altulu-i vestit de om rău. Aşijdere să cunoaşte omul şi pre obiceae, cum au fost învăţat mai de mult. Iară aceaste doo prepusuri nu agiung amîndoo să facă pre giudeţ să muncească pre cineva.
228. Cine va treace pre un drum, pre unde nu i-au fost calea să treacă pre-acolea, poate să-ş prepue pre acesta pentru furtuşag, cumu s-are dzice de-l va fi vădzut cineva să treacă pre acolea, pre la cel loc pre unde într-acea dzi s-au făcut şi furtuşagul; şi această prepunere poate să-i dea strînsoare să-ş dea sama ce-au îmblat pre acolo.
229. Prepusul să face încă şi cînd vor găsi pre cineva într-acel loc, unde s-au făcut furtuşagul, sau de va fi întrat şi va fi eşit dentr-aceea casă, sau de-l va fi vădzut cineva scoţînd ceva sau ţiind didesupt supt haine sau învălit cu alt lucru ceva.
230. Care slugă sau nămit va fugi den casă într-acea dzi cîndu s-au făcut furtuşagul, dă prepus oarecum cum să fie făcut el acel furtuşag; agiunge şi acesta să-l muncească, alegînd daca va fi fugit să să fie ascuns să nu să vadză necăiuri.
231. De[1]) să va prileji să să afle a cuiva veri şlic, sau altă fiece ha(i)ne, sau cuţît, sau vreo scară de suit, sau topor, sau fie ce unealtă; aceastea toate fac prepus de furtuşag de vreame ce s-au găsit într-acel loc unde s-au făcut furtuşagul: pre acesta să-l muncească să arate de va şti.
232. Un om de va fi sărac şi va începe a cheltui bani mulţi, face prepus cum să fie furat; mai vîrtos cînduş vor şi săm(ă)na cu aceia ce s-au furat într-aceale dzile.
233. Cela ce va avea în casa sa cinii bune ca acealea de furtuşag, face prepus şi acesta cum să fie el furat.
234. Un om orecare ce n-are avea nice o treabă la acea pagubă, nice l-are chema nime, aşea fără de nice de o strînsoare are veni de are a arăta pre cineva către giudeţ, cum au făcut acesta furtuşag şi încă are îndemna să-l şi muncească, acesta face prepus cum să fie făcut el acel furtuşag: pre acesta să-l muncească.

---

[1]) În original «Ce».

235. Cela ce-are putea face un furtșag, ce va să să facă să-l smintească să nu să facă, iară elu-l lasă de să face, acesta face prepus cum să fie cu știrea lui acel furtușag.

236. Aceaste prepusuri nu sîmt nice de o treabă giudețului, mai vîrtos cînd vor fi împrotiva vreunui om bun și vestit de lucrure bune, cumu s-ar dzice cînd va fi deusebi; numai una de aceastea nu-i drept nemică, iară de vor fi împreună doo, sau trei, sau și patru, atunce-l vor munci.

237. Și încă face prepunere de furtușag și acela om ce face pre altul că iaste vrăjitoriu și numărătoriu de steale.

238. Ori la carele vor găsi niscare lucruri de furat, de va fi om vestit de rău, să cade să-l mu(n)cească; iară de va fi om bun, să nu-l muncească.

239. Fiecine va fi, la cela ce vor găsi lucru de furat, și de va dzice că nu-l cunoaște pre vîndzătoriul cela ce i l-au vîndut, sau nu-ș poate aduce amente: de va fi om vestit și ales de om bun, sau de va fi di ceia ce vînd lucrure ca și aceale multe ce sîmt de furat, să să creadză; iară de nu, să-l muncească.

240. Cela ce vor găsi la dîns lucru de furat, macar de-are fi și om bun, iară de va avea vreun prepus de cealea ce-am dzîs: nu va putea fi într-alt chip, ce-l vor munci.

241. Pre cela ce-l vor munci pentru vreun prepus și de nu va spune nemică, altă certare să nu aibă, ce să fie slobod de toate.

242. Cela ce va cumpăra lucru de furtușag să aibă certare, de vreame ce să va afla c-au știut că iaste de furat.

243. Cela ce va cumpăra un lucru prea eftin, de vreame ce va fi lucru scump, face prepus cum să fie de furat; să aibă certare.

244. Celuia ce-i vor dărui lucru de furat, să să cearte după voia giudețului.

245. Cela ce va cumpăra un lucru carele nu iaste de meșterșugul lui, face prepus cum să fie de furat.

246. Cela ce va cumpăra lucru de furat și daca va ști, îl va întoarce înapoi și nice banii nu-ș va lua, acesta nu va avea certare.

247. Cela ce va cumpăra lucru de furat și acel lucru va fi de besearică, macar de n-are fi nice știut, tot să să dea în besearică și să nu-și ia banii ce-au dat.

248. Cela ce va da bani împrumut și-i va pune zălog lucru de furat, să-l dea acel lucru stăpînu-său a cui va fi și să nu ia nice un ban; și mai vîrtos cînd va aduce acel lucru om sărac sau rob și lucrul va fi de om bogat și de mult preț, atîta agiunge. Cu cît nu iaste acela om de credință, cu atîta să cunoaște că nu-i a lui acel lucru ce pune zălog.

249. Cela ce va cumpăra lucru de furat, știind că acel om iaste rău, tălhariu și prădătoriu, acesta nu iaste datoriu să dea acel lucru stăpînu-său, până nu-i va da banii ce-au dat.

250. Cela ce va cumpăra un lucru de furat şi va spune tuturor ca să înţeleagă cum cumpără să-l dea stăpînu-său a cui au fost, acesta nu va da lucrul până nu-i vor da banii.

251. Orcare stăpîn ce i să va fi furat un lucru şi-l va fi cumpărat cineva şi el de o grabă îi va fi dat banii şi-ş va fi luat lucrul, acesta nu mai poate să ceară banii de la cela ce i-au dat de-au răscumpărat.

252. Orcine va cumpăra lucru de furat şi-l va da stăpînului a cui au fost, acela nu poate să-ş mai ceară banii de la dîns.

PRAVILE ÎMPĂRĂTEŞTI.

PENTRU CEIA CE VOR SUDUI PRE GIUDEŢ SAU PRE OAMENII CEI DOMNEŞTI.
GLAVA 1.

1. Cela ce va sudui sau va ucide pre vreun giudeţ, sau pre vro slugă a giudeţului, pre carele va fi trimis giudeţul să facă vreo slujbă, iară neştine îl va învălui şi nu-l va lăsa să-ş împle slujba după învăţătura mai marelui său: această greşală iaste ca şi cînd are fi suduit pre domnie.
2. Cela ce va sudui sau va face vreo nevoe oamenilor celor domneşti, face greşală cum are sudui pre domnu-său, după cumu-i scris mai sus.
3. Cela ce nu să va pleca sup(t) învăţătura giudeţului, face greşală cum are fi suduit pre domnie.
4. Tot omul iaste datoriu să spue giudeţului pre cela ce nu va să asculte de dîns şi de învăţătura lui cumu-l va giudeca.
5. Cela ce să va svătui să ucigă pre vreun diregătoriu de la vrun tîrg şi de nu va fi apucat să facă moarte, să nu să cearte ca cela ce suduiaşte domniia, iară numai să i să tae capul; iară de să va svătui să hiclenească sau să ucigă pre singur domnul acei ţări, macar de nu va fi făcut acel hicleşug, iară să să cearte ca unul di ceia ce-au suduit domniia.
6. Cela ce va sudui pre omul cel domnesc, sau într-alt chip de-l va vătăma, nefiind în slujba domnului, nu să va certa ca un suduitoriu de domnie; aceasta să înţeleage cum această vrajbă ce s-au apucat cu acel om domnesc nu s-au apucat de cînd au fost cu slujbă domnească, ce-au fost mai de mult învrăjbiţi, derept aceaia l-au suduit. Iară de să va afla cum să fie învrăjbiţi de cînd au îmblat cu slujbă domnească şi atunce nu l-au putut sudui temîndu-să de certare, iară dup-acea l-au aflat singur fără de slujbă, dece l-au suduit sau l-au vătămat într-alt chip, atunce iarăş ca un suduitoriu de domnie să va certa.
7. De să va prileji vreun om domnesc să îmble cu slujbă şi de să va lega de un dirept, vrînd să-l vatăme şi cela nu să va da, ce-l va lovi şi i să va prileji

moarte, acesta ce ş-au sprijenit viaţa, să nu aibă nice o certare, ce să fie un om mort.

8. Cela ce va sudui sau va vătăma pre vreun giudeţ, însă nu pentru căce doară nu i-au plăcut cumva giudeţul lui, ce pentru vreo vrajbă ce-au fost avînd ei andesine; acesta nu să va certa ca un suduitoriu de domnie, ce cu adevărat mai mult să va certa pentru aceasta sudalmă sau vătămare a giudeţiului, decît pre altul ce n-are fi giudeţ.

9. Oamenii cei domneşti, încă de să vor prileji să fie zlobii şi vor face asupreale şi vor împresura săracii, fără de ştirea domniei; pre unii ca aceştia cini-i va sudui nu să va certa ca un suduitoriu de domnie.

10. Cela ce nu va asculta de'nvăţătura giudeţului, însă nu de cuvîntul lui, ce cînd va mîna pre o slugă de-i va dzice, acesta să nu să cearte ca un suduitoriu de domnie.

11. Cela ce va porni tot nărodul sau oraşul asupra giudeţului să-l scoaţă dentr-acel loc de la acel scaun, sau macar de-are fi şi alt om domnesc, cînd va face aceasta, pentru căce va fi un mădular rău şi giudeţul sau omul cel domnesc, nu să va certa ca un suduitoriu de domnie; iară de va face aceasta pentru altă vină, ca un suduitoriu de domnie să se cearte.

PENTRU CEIA CE VOR SUDUI SAU VOR VĂTĂMA SOLII. GLAVA 2.

1. Cela ce va sudui solii, carii vin de la o domnie la altă, sau într-alt chip de-i va vătăma: den afară de certarea ce dau pravilele ceale mireneşti, acesta să să afurisească după pravila besearicii.

2. Cela ce va sudui sau va vătăma pre soli, iaste ca şi furul ce fură besearica.

3. Cela ce va sminti solii de pre cale viind, sau de le va lua cărţile ce aduc, iaste adevărat suduitoriu de domnie; mai vîrtos cînd va face aceasta pentru să facă ruşine domnu-său, sau pentru să cunoască den cărţi taina acelui domn. Iară de va face pentru să-i pască cinstea lui, sau şi într-alt chip drept altă dobîndă, atunce nu să va certa ca un suduitoriu de domnie, iară cu alte certări mari de-a tocma ca aceasta.

4. Carele va sudui sau va vătăma pre soli pentru vreo vrajbă ce vor fi avut ei andesine, iară nu pentru să facă necinste domnului ce i-au trimis, încă şi atunce ca un suduitoriu de domnie să va certa.

5. Cela ce va sudui sau va vătăma pre solii cei urgisiţi, cum are sudui pre domnie, aşea să să cearte.

6. Solul, daca-ş va da soliia şi-i vor face răspunsul şi-i vor da cărţile, de nu va purceade, ce să va zăbăvi într-acel loc, de-l va sudui sau-l va vătăma cineva, acesta nu să va certa ca un suduitoriu de domnie.

7. Cela ce va sudui sau va vătăma pre sol pentru ce nu va fi îmblat într-acea solie cu credință și cu cinste cumu să cade, nu să va certa ca un suduitoriu de domnie.
8. Cela ce va sudui sau va vătăma pre vreun sol și nu-l va ști că iaste sol, să nu să cearte ca un suduitoriu de domnie.
9. Cela ce va fura bani sau alt lucru de la un giudeț ce iaste într-un oraș, să nu să cearte ca un suduitoriu de domnie.

PENTRU CEIA CE VOR SUDUI PRE MAI MARII LOR, CE SĂ DZICE PRE BOIARI. GLAVA 3.

1. Cela ce va sluji la un boiarin și de-l va hicleni întru ceva, sau-l va sudui, sau într-alt chip de-l va vătăma, să să cearte ca un suduitoriu de domnie.
2. Cela ce va giura cuiva să-i slujască cu credință și mai apoi îl[1]) va sudui, face greșală cum are sudui pre domn.

PENTRU CALPUZANI, CEIA CE FAC BANI RĂI ȘI PENTRU CERTAREA LOR. GLAVA 4.

1. Minciunoșii ceia ce fac bani răi, aceștia încă fac aceaia greșală cum are sudui pre împăratul și pre domnul țărîi.
2. Banii cei răi sîmt de trei fealiuri: mestecătură, ce să dzice aurul cel curat ce are fi să fie, ei-l spurcă și-l meastecă; argintul așijdere, unu-l ameastecă cu arame, altu-l fac chiar de arame și numai că ce-l spoesc deasupra cu argint; aceasta-i una; a doo, s-are fi și curați o samă de bani, ei fac mai mici, dece nu agiung la cumpănă, ce păgubăsc oamenii ceia ce-i iau; a treia, așijdere, să cheamă menciunoși, pentru căce chipul și scriptura ce pune pre dînși iaste minciunoasă, nu iaste făcută den svat cu învățătura cuiva, ce pre furiș ca un lucru rău; drept aceaia de-are fi și curați, cu nemică mestecați și de-are fi și deplini la cumpănă, totu-i un lucru menciunos și să cheamă minciunos, soț furtușagului.
3. Banii cei buni și direpți au patru lucruri pren pregiurul lor: întăi, cela ce face bani să aibă puteare și voe de la împărăție sau de la domnul locului aceluia; al doile, să să facă în loc vestit, cum are fi în mijlocul tîrgului, să vadză toți; al treile, să aibă chip și scriptură cinstită și frumoasă, iară să nu fie făcută acea scrisoare în vreun chip grozav și de rușine; al patruli, iarăș, să fie și la cumpănă deplini, nemică să nu-i lipsească, cum iaste mai cu direptate, așea să fie.

[1]) În original «el».

4. Orcine va face bani mincioniuşi, să dzice orcine va fi calpuzan, de va face bani răi în numele împăratului şi a domnului acelui loc, dentăi să i să tae capul, dup-acea să-i ardză trupul în foc și cîte bucate va avea toate să fie domneşti; iară de să va afla că s-au făcut acea calpuzănie la vreun sat sau şi tîrg micşor, să i să facă moarte, iară bucatele să nu i le ia nime, nice să-l ardză.

5. Casa aceaia unde să vor face bani răi să fie domnească; iară de să va afla că acea casă au fost prinsă cu chirie, trebue să să cerceteadze giudeţul. De vreame ce domnul aceii case lăcuiaște nu departe de-acolea, atunce casa va fi tot domnească, de vreame ce giudeţul îşi prepune cum să fie și el ştiind oarece; iară de să va afla că acel om cu casa lăcuiaște departe de-acolea, atunce casa nu va fi domnească.

6. Încă de să va afla că acea casă iaste a vreaunii muiari sărace, nu va fi domnească.

7. Încă acea casă, de să va afla că iaste a niscare cuconi săraci, nu va fi domnească; iară de să va afla că acei săraci au vrun ispravnic pre toate bucatele lor şi va fi nămit el casa, atunce să preţuiască casa cît va face și să plătească tot acel preţ tot dean bucatele lui.

8. Macar de-are face neștine bani cît de buni, galbeni prisne de aur curat, sau taleri, sau alt feal de bani, să fie prisne de argint curat şi să fie deplini şi la cumpănă, iară cu aceastea cu toate nu va putea să încapă în voia nemărui, pentru să fie certat mai puțin decît că are fi făcut bani răi dentru aur şi dentru argint spurcat, sau prisne de arame, sau cum are fi mai răi; tot o certare va să aibă, de vreame ce iaste fără de ştirea împărății sau a domniei.

9. Orcare zlătariu va mesteca aurul sau argintul cu alte lucruri, fără ştirea stăpînului, ce să dzice de va spurca lucrul şi să va afla minciunos, cu altă nemică, numai cu capul să plătească.

10. Ceia ce fac bani domnești şi de vor îndrăzni să spurce aurul sau argintul pentru dobînda lor, cu altă nemică nu vor plăti, numai cu capetele.

11. Orcare diregătoriu va lăsa şi nu va opri să nu îmble banii cei răi, acela numai cu capul să plătească.

12. Cela ce va şti unde fac bani răi, și de nu va spune giudețului, cu capul să plătească.

13. De să va scula o soţie de-a calpuzanilor şi va vădi către giudeţ pre cealealalte soţii, ceia vor peri toţi pre deala lor; iară cela ce i-au vădit să nu aibă nice o certare. Iară de nu va fi soţie, să aibă dar de la giudeţ, iară de va fi rob, să nu-i dea alt dar, numai să-l slobozească să nu mai fie rob.

14. Cînd va prinde giudețul vreun calpuzan, trebue să-l cerceteadze. mai are soţii şi cine le dă agiutoriu de fac acel lucru; şi ce-i va spune, să-l creadză.

15. Seamnele şi prepusurile agiung la giudeţ să arate pre calpuzan.
16. Cela ce va văpsi vreun feal de bani, fiind de arame, să arate că iaste de aur sau de argint, sau de va văpsi argintul să arate că iaste aur, să-l omoară.

PENTRU CEIA CE ÎMBLĂ CU BANI RĂI, SAU-I ŢIN LA SINE.
GLAVA 5.

1. Cela ce va cheltui sau va schimba bani răi şi-i va lua de la cela ce-i face, ştiindu-l şi cunoscîndu-l că iaste calpuzan, să să cearte ca şi calpuzanul.
2. Cela ce va ţinea la sine bani răi, ştiindu-i că sîmt răi, să să cearte după cum va fi voia giudeţului.
3. Cela ce poartă şi îmblă cu bani răi, face prepus cum să fie şi el soţie cu calpuzanii; tot într-un chip să vor certa.
4. Certarea celuia ce îmblă cu bani răi iaste mai mare cîndu-l vor şti c-au îmblat de multe ori şi i s-au dzîs şi n-au băgat samă.
5. Cela ce va cheltui niscare bani răi şi să va tocmi, cela ce-i va lua, cum de vor fi răi să-i întoarcă, acela nu va avea certare.
6. Cela ce va cheltui bani răi şi daca-l vor prinde, de-ş va pune sodăş de la cine au luat acei bani, să nu aibă nice o certare.
7. Cela ce-l vor prinde îmblînd şi cheltuind bani răi, de vor fi pre puţini şi de nu-ş va putea pune sodăşul, să-i dea giurămînt; de va giura cum nu ştie c-au fost acei bani răi, să fie în pace, nice o certare să nu aibă.

PRAVILE ÎMPĂRĂTEŞTI.
PENTRU CEIA CE GĂSESC VREO COMOARĂ PRE LOCUL ŞI PRE HOTARUL SĂU, SAU PRE HOTARUL BESEARICII, SAU PRE LOC DOMNESC, CUI SĂ VA CĂDEA.
GLAVA 6.

1. Oricine va putea şi de va vrea să cearce pre locul lui şi pre hotarul lui, cu munca lui, sau de să va nemeri aşeaş fieştecum să să tîmple să găsească vreo comoară, să cheamă să fie a lui, iară nu altuia nemărui.
2. Nu va putea nime să cearce pre loc strein, pentru să găsească comoară, fără de voia stăpînului acelui loc; iară de va cerca şi de va găsi, fără svatul stăpînului celuia cu locul, aşea numai den capul lui, nu va rămînea să fie a lui, ce se va da celuía cu locul.
3. De s-are prileji să cumpere neştine un loc sau un prilog sau laz ce va fi, şi de va găsi o comoară cela ce l-au cumpărat, nu va putea să meşterşuguiască cela ce-au vîndut, să dzică că l-au amăgit de i l-au dat eftin.
4. Cela ce va mearge de va cerca pre locul altuia şi va găsi comoară, fără de ştirea celuia cu locul şi de să va oblici necum să-i lase ceva stăpînul locului

dentr-acea comoară, ce încă de-l va duce la giudeţ, va avea şi certare, oricum va fi voia giudeţului.

5. De să va prileji cuiva, nu cercînd, ce aşea să va nemeri, de va găsi o comoară pre un loc strein, atunce să fie şi să împarţă în doo cu stăpînul locului.

6. Aceasta să înţeleage încă şi cînd vor găsi niscare comoară pre loc domnesc, sau pre loc călugăresc ce să cheamă a besearicii, pentru că giumătate de comoară iaste de pururea a celuia ce o găseaşte, iară giumătate iaste a besearicii, sau, mai de multe ori, domnească.

7. De vreame ce va fi ţiind neştine neşte ocine streine şi să hrăneaşte cu dînse şi de va găsi vreo comoară acolo, nu să va chema a stăpînului, iară a celuia ce o au găsit, cumu s-area dzice, Petrî au lăsat o ocină lui Pavel să să hrănească atîţia ai, iară mai apoi să o ia Gheorghie, că iaste fecior lui Petrî; de să va afla că s-au găsit comoara la vreamea ce ţinea Pavel la cel loc, să nu să cheame altuia , ce numai a lui Pavel.

8. Iară de să va găsi iarăşi vreo comoară pre acest loc a lui Petrî, ce l-au dat lui Pavel, de să hrăneaşte, atunce să vor împărţi în doo cu comoara, Petrî şi cu Pavel, cela ce să hrăneaşte acolea.

9. De să va prileji cuiva, vreunui strein, să găsească o comoară pre acel loc, ce să hrăneaşte Pavel, să împarţă acel lucru cu Pavel, iară Petrî să nu să ameastece întru nemică.

10. De să va prileji cineva să aibă pre mîna lui niscare ocine zălojite şi de va găsi el o comoară, va împărţi cu stăpînul locului, de vreamea ce să cheamă c-au găsit, ca şi cum are fi într-un loc strein.

11. Cînd va nămi oarecine un pomăt, pentru să culeagă poamele pănă la cutare vreame şi acolea va găsi o comoară, atunce să cheamă c-au găsit acea comoară ca şi într-alt loc strein; dece vor împărţi cu stăpînul locului; dece, acea giumătate a lui o va ţinea şi să va hrăni cu dînsa de pururea ca cu un lucru al său, iară ceailaltă parte a stăpînului şi aceaia o va ţinea şi să va hrăni cu dînsă pănă cînd să va împlea vreamea pomătului. Atunce, daca să va împle acea vreamea, după cumu le-au fost tocmala, să ţie acel loc cu chirie; iară cînd va da locul stăpînului, atuncea să-i dea şi partea lui ce i s-au venit giumătate de comoară.

12. Cela ce va găsi comoară pre locul muerii lui, ce-i vor fi dat dzeastre; să împartă în doo cu muiarea-şi; iară de să va prileji să să desparţă, atunce să-i dea partea ei ce i să va veni den comoară.

13. De va ţinea neştine neşte ocine zălog pentru datorie, şi de vor treace 30 de ai şi nu le va răscumpăra, atunce, de să va afla vreo comoară prespre acii 30 de ai, atunce să fie tot a celuia ce-au găsit, iară celuia cu ocina nemică să nu-i dea.

14. Cela ce va găsi comoară cu vrăji şi cu draci, nemică să nu i să dea, ce să ia tot domniia.
15. Comoară să cheamă aur, argint, bani cei vechi de de mult. Stăpînul a cui au fost, să nu să cunoască cine-au fost; iară de nu vor fi lucrure vechi şi stăpînul acelor lucruri să va cunoaşte şi să va şti cine-au fost, atunce, cine va găsi acealea lucruri, nu să va chema c-au găsit comoară.
16. Cine va nămi o casă, de va şedea cu chirie şi într-acea casă va găsi nişte bani ascunşi şi acei bani nu vor fi de mult vechi, atunce să vor chema a stăpînului, iară nu a celuia ce-au găsit şi şeade cu chirie.
17. Orcine va ascunde comoara daca va găsi, pentru să nu dea nemică celuia ce i să vine, piiarde-ş-va şi partea sa ce i să vine.
18. Aceastea toate, ce scrie mai de sus, au fost în dzilele ceale vechi; iară acum s-au părăsit acealea obiceae, iară comoarăle, cîte să găsesc, toate le iau domnii şi numai ce dau cîtu să îndură, oarece puţin lucru celuia ce găseaşte, iară stăpînului, celuia cu locul, nu i să dă nemică.

PENTRU UCIDERE ŞI CÎTE FEALIURI DE UCIDERE SÎMT.
GLAVA 7.

1. De vreame ce vom să facem voroavă şi pentru ucidere, ce să dzice moarte de om, dentăi să cade să ştim cum un feal de ucidere să cheamă grabnică, iară alta să cheamă vajnică, dece: cea grabnică să cheamă într-acesta chip, cînd cel ucis nu iaste uciderea a lui, ce-au fost să ucigă pre altul, iară graba au pripit de l-au ucis pre dîns în locul aceluia. Uciderea cea vajnică, aşijdere, să cheamă c-au fost să-l ucigă pre dîns, iară el au ucis pre altul în locul lui, cumu s-are dzice, vajnicul au pus vina sa asupra altuia şi l-au ucis pre acela în locul lui.
2. A doa să cade să ştim, cum alt feal de ucidere să cheamă cu înşălăciune, cîndu să tîmplă, cumu s-are dzice, cu înşălăciune şi cu poftă ucide unul pre altul. Altă ucidere să cheamă cu nesocotinţă, cînd, cumu s-are dzice, nu are avea neştine nice cu gîndul a gîndi, nice cu inima a pofti să facă ucidere, ce numai căce să va mîniia pre un om de-l va sudui şi-l va bate, dentr-acea bătae i să va tîmpla moarte, atunce aceaia ucidere să cheamă pentru nesocotinţa lui, că s-au nemerit de i s-au prilejit moartea de mînule lui. Altă ucidere iaste iarăşi, de să cheamă cu greşală, într-acesta chip cînd aruncă neştine într-un dobitoc sau într-o pasere cu o piiatră şi să nemereaşte de loveaşte pre vrun om şi-l ucide; aceasta să cheamă ucidere cu greşală.
3. A treia, să ştim încă mai cu adevărat în ce chip să cheamă moartea grabnică, cînd să va prileji doi oameni să să ia a să prici den cuvinte, pănă-ş vor aduce aminte de vor pomeni de multe lucruri; dece dentr-aceale cuvinte să va răni unul la inimă şi-l va birui mîniia şi într-acel ceas va sări asupra lui

şi-l va ucide de tot într-acel loc; iară de-ş va mai îngădui firei într-acea dată şi va mai socoti şi, fiind biruit de vrajbă, să va apuca şi-l va ucide, aceasta ucidere mai rea-i decît ceaia dentăi; aceasta să cheamă moarte vajnică, pentru că o face omul cu tot deadinsul.

4. A patra, să ştim cum ucide unul pre altul şi-l omoară cu fiece feal de moarte: au cu mînule-l zugrumă, sau-l năduşeaşte împresurîndu-l cu ceva până creapă, cumu să prilejiaşte şi acestor coconi micşori, cîndu-i năduşesc într-aşternut cealea ce-i apleacă, sau cîndu-l va stropşi cu picioarele sau-l va ucide cu pumnii ponciş în inimă, pănă-l va omorî, sau-l va bate cu capul de păreate pănă-l va omorî. Aceastea toate le fac pentru să scape de certare cu înşălăciune iară de să va vădi, să să cearte ca un ucigătoriu.

PENTRU CERTAREA UCIGĂTORILOR DE OAMENI, CE LI SĂ CADE DUPĂ DEALA LOR. GLAVA 8.

1. Certarea ucigătoriului nu iaste alta, numai moartea, după cum scrie svînta scriptură cea veache şi cea noă şi după cum dau învăţătură pravilele.

2. De-are fi neştine boiarin, sau de-are fi fămeae, nemică nu să va folosi cu aceaia să poată scăpa de certarea uciderii; ce să va certa boiarinul şi muiarea, daca vor face ucidere, ca şi fieştecine di cei mai proşti oameni.

3. Uciderea ce o va face muiarea, sau robul sau cel slobod, sau cunoscut sau necunoscut, de pururea toţi într-un chip să vor certa.

4. Cela ce va ucide prunc micşor să va certa mai cu rea [1]) moarte decît cela ce are fi ucis bărbat deplin.

5. Cela ce-ş va ucide fata în ceasul ce o va afla curvind cu cineva, nu să va certa ca un ucigătoriu.

6. Cela ce-ş va ucide muiarea în vreamea cînd o va găsi curvind cu altul, nu să va certa ca un ucigătoriu.

7. Cela ce să va apăra de vrăjmaşul său să nu-l ucigă şi de-l va ucide el pre dîns, să nu aibă nice o certare; mai vîrtos la vreame cîndu-l va vedea că vine asupra lui cu arme, pentru să-i ia viaţa. Iară de va putea să să sprijinească într-alt chip, cunoscînd că n-are puteare să-l ucigă, şi el, într-o pizmă, totuşi-l va ucide; sau de-l va ucide într-altă dată, iară nu într-acela ceas cînd veniia asupră-i, atunce ca să aibă certare ca şi un ucigătoriu.

8. Cela ce va ucide pre cineva cu greşală şi fără de voia lui, să nu să cearte ca un ucigătoriu.

9. Cela ce va vrea să scape denaintea vrăjmaşului său şi într-al(t) chip nu va putea, ce va arunca cu vreo piiatră, iară vrăjmaşul să va pleca, piiatra

---

[1]) În original «rrea».

va nemeri pre altul şi-l va ucide, de vreame ce să va afla că într-acel loc n-au fost alţi oameni strînşi pre lîngă acel vrăjmaş, fără numai acela, să nu aibă nice o certare ca un ucigătoriu; iară de vor fi fost oameni mulţi strînşi pregiur acel vrăjmaş şi el au aruncat cu piiatra, atunce să va certa.

10. Cela ce va răni pre altul, nu cu rană de moarte, iară el să va leni şi nu va păzi curund să să tămăduiască, sau va fi făcut altăceva împrotiva ranei, au va fi mîncat sau băut şi să va fi obrintit şi dentr-acea i să va fi tîmplat de va fi murit, cela ce l-au rănit nu să va certa ca un ucigătoiu, ce mai puţin, cumu-i va părea giudeţului.

11. Orcare boiarin va face moarte de grabă, ce să dzice va omorî pre cineva întăia dată, cît vor înceape a să prici den cuvinte, de să va prileji acel boiarin să fie de treabă şi de folos acei ţări şi de va avea avuţie, să va certa cu bani mulţi, după cum va fi voia giudeţului, pentru căce iaste om de treabă ţărîi; iară de nu va da bani prespre doo, trei dzile, să-i facă moarte şi acestuia. Iară de va fi uciderea, ce-au făcut, vajnică, nu va fi grabnică, cumu s-are dzice, daca să vor fi pricit, îl va fi ucis prespre vro doo, trei dzile, sau de-i va fi cel ucis ceva rudă, sau-l va fi ucis cu înşelăciune, sau altă aseamenea acestora, atunce nice într-un chip să nu să cearte cu bani, ce numai moarte pentru moarte; aşijdere cînd să va prileji de va face ucidere vreun boiarin şi de nu va fi nice de o treabă ţărăi, acela de-are da cîţi bani, nu să va putea răscumpăra, alegînd cînd are da niscare bani să agiutorească la vreo nevoe a ţărîi. Iară care boiarin bogat, de să va fi izbăvit cu bani de moartea cea grabnică şi apoi iarăşi va fi făcut al doile rînd, aşijdere aceaia ucidere grabnică nu s-are putea mai plăti cu bani, macar de-are scoate ţara din ce nevoe, sau macar de l-are agiutori şi alţii streini cu di ce are putea să-l plătească, nu iastea putinţă cu nemică să-l izbăvască pre cela ce va fi făcut doo morţi grabnice, ce numai să i să dea certare ca unui ucigătoriu; într-al(t) chip nu poate fi.

12. Cînd să va prileji vreun om den clirosul besearicii să facă ucidere grabnică, să va certa cu aceasta: să-l ducă la o mănăstire departe, să şadză acolo în toată viiaţa lui; iară de-ş vor prepune că va să fugă, să-l închidză într-o temniţă, să dzacă acolo pănă la moarte. Iară acmu, drept ucidere grabnică de va face cineva den cliros, trimitu-l de-l bagă în catargă, iară drept moartea cea vajnică, îi fac moarte drept moarte.

13. Fiecine den cliros poate să-ş dăruiască cinstea sa oricui va vrea, carea au avut de la besearică; însă să facă aceasta mainte di ce-l va osindi giudeţul spre moarte şi mainte de ce-l vor certa ca pre un ucigătoriu.

14. Ucigătoriul, dennafară de ce-l vor certa cu moarte, iaste datoriu încă să plătească rudelor celui ucis toate cheltuialele ce-au făcut, cît au dat la vraci şi alte ce să vor fi păgubiţ<i> pre ranele lui; şi încă mai iaste datoriu să plătească moartea rudei lor, ce să dzice să plătească pre dzi cîteva dzile

înainte, pre cît va fi voia giudeţului; direptatea arată cît are fi trăit acel mort în lume; şi încă iaste datoriu să hrănească şi cuconii celui mort şi alţi oameni ce va avea, carii i-au fost el hrănind pănă au fost viu.

15. Ucigătoriul nu iaste datoriu nice cu o cheltuială, cînd va fi făcut uciderea în greşală, sau cînd va fi făcut ucidere, pentru să scape de vrăjmaşul său să nu-l ucigă pre dîns; alegînd de va fi ucis pre altul în locul vrăjmaşului său, cumu s-are dzice pre cela ce-au întrat la mijloc, să-i desparţă, sau şi cela ce-au fost stînd aproape lîngă vrăjmaş.

16. Căruia i să va tîmpla de să-şi ucigă pre tată-său, în dzilele ceale vechi, întăi-l bătea cu vine de bou verdzi, foarte tare, şi atuncea viu îl băga într-un sac şi într-acel sac bagă şi un dulău şi un cucoş şi o năpîrcă şi o moimă, şi de aciia-l arunca în mare cu toate cu acestea, de vrea fi aproape marea, iară de nu, îl lepăda unde ştiia neşte heri sălbateci.

17. Iară acmu, lasă pre voia giudeţului; îi dă moarte mai cumplită decît altor, cumu s-are dzice, întăi tae mîna ceaia ce-au ucis, într-acel loc unde au ucis pre tată-său, şi de-aciia-l leagă de coadele cailor şi-l duc trăgînd pre uliţe pănă la locul cel de pierdzare şi întăi îi tae capul, deaciia-l tae platoviţe sau şi într-alt chip, după cumu-i va părea giudeţului; iară nice într-un chip nu să cade să-l îngroape în pămînt.

18. Cela ce va ucide pre altul ce-au fost ţiind moşiile cuiva, cu acesta scopos, cum să cadză pre mîna lui, de vreame ce să va arăta lucrul c-au făcut una ca aceasta, nice el, nice feciorii lui nu vor încăpea să moşnenească aceale ocine, ce rămîne moşiia să fie domnească, de vreame ce nu vor fi alţi moşneani dentr-acea stepenă ce-au fost ucigătoriul.

19. Orcine-şi va ucide muiarea, sau muiarea pre bărbat, ucigătoriul n-are nice o treabă la ocine, ce să vor da părinţilor; iară de nu vor fi părinţii a celui ucis, acealea ocine să le ţie domniia.

20. De va lăsa cineva bucatele şi ocinile sale cu zapis vreunui om să fie toate a lui după moartea muerii lui, sau a vrunui cucon a lui şi, daca va lua cela zapisul, îi va fi urît aştepta, ce va omorî pre ceia ce ţin ocinele, pentru să le apuce mai curund el, atunce va piiarde acesta tot, cîtu-i spune zapisul, şi ocinele vor fi domneşti, iară pre acesta, dennafară de pagubă, îl vor certa întru tot ca şi pre un ucigătoriu.

21. Cînd va fi un om bolnav şi să va lăsa cuiva să moşnenească mult puţin, ce va avea, şi-i va face şi zapis, şi acest moşnean nu va griji de dîns să-i aducă vreun vraci bun să-l păzască, cîndai doară l-are tămădui, ce-l va lăsa aşea negrijit şi nesocotit şi de va muri bolnavul, acesta-ş va piiarde moşneniia şi vor fi toate bucatele şi ocinile domneşti.

22. De vreame ce ocinele ucigătoriului pogor den bătrîni, ce să dzice de la părinţi, atunce cuconii ucigătoriului nu-ş vor piiarde ocinele ce li să vin

de la moşu-său, nice vor putea să fie domneşti, ce să vor lua ocinele ce va fi agonisit ucigătoriul.

23. Cela ce va răni pre altul şi nu-l va omorî, nu-ş va piiarde moşneniia şi mai vîrtos cîndu să va tîmpla după ce să va tămădui de aceale rane, de-i va face şi zapis şi-l va lăsa pre urma lui să-i ţie moşiile.

24. Cela ce-ş va omoarî muiarea, cumu şe-are omorî pre tată-său.

25. Oricine-ş va omorî muiarea, îş va piiarde tot venitul ce va fi avînd den ocinele ei, alegînd cînd o va găsi curvind cu altul, pentru căce atunce nu va piiarde nemică den toate veniturile ei.

26. Muiarea ce-ş va omorî bărbatul, nu numai ce-ş va piiarde veniturile ceale ce va fi avut de la bărbat, ce încă şi dzeastrele sale toate le va piiarde, că să vor lua domneşti.

27. Cînd să va prileji un om căsariu în viiaţa lui să-ş dăruiască avuţiia sa fămeii sale, sau fămeaia bărbatului său, acest dar să va adevăra după moarte, iară nu în viiaţă; însă şi moarte să fie den fire, iară nu de vro nevoe.

28. Cela ce nu va chema vraci la boala muerii lui şi să-i cumpere de tot fealiul de vracevanii şi de alte de toate bucatele ce-i vor trebui, şi de va muri atunce, dentr-acea boală, piiarde-va bărbatul tot venitul ce va avea de pre ocinile muerei, sau macar de i-are fi şi dăruit ceva şi aceaia vor lua, sau şi alt lucru ce va fi după obiceaiul locului, cumu s-are dzice oarece are avea.

29. De să va prileji să nu să afle vraci acolo, atunce iaste datoriu bărbatul să trimiţă unde va găsi, să-i aducă de va fi aproape; iară de va fi departe, nemică nu-i datoriu.

30. Muiarea, de nu va chema vraci la boala bărbatului, sau de nu-l va nice socoti, nu va piiarde nemic den venitul său ce va avea de la bărbat.

PENTRU CELA CE-Ş VA UCIDE PRE TATĂ-SĂU SAU PRE ÎMĂ-SA, CE CERTARE VA AVEA.
GLAVA 9.

1. Cela ce-ş va ucide pre tată-său şi pre îmă-sa sau pre moşu-său, sau pre moaşe-sa, acesta ce-ş ucide părinţii mai cumplită certare să aibă decît alţi ucigători.

2. Ucigătoriu de părinţi să cheamă şi cela ce-ş va ucide feciorul, sau nepotul, sau de va lua neştine fecior de suflet şi apoi să-l ucigă, sau acela pre dîns, ucigătoriu de părinţi să cheamă şi ca unul de aceştia să va certa.

3. Nu are voe nime să-şi omoară feciorul, macar în ce greşală l-are găsi, iară numai cîndu i să va prileji carea cumva, atunce să-l spue giudeţului.

4. Cela ce va ucide pre vreun diregătoriu şi giudeţ a vreunui loc, ca şi cela ce-ş va ucide părinţii să va certa.

5. Cela ce-ş va hicleni moşiia şi naşterea de unde au născut, mai cumplit să-l cearte decît pre un ucigătoriu de părinţi, de vreame ce să cade mai bine să-ş ferească şi să-ş socotească neştine moşiia, decît părinţii ce l-au născut.
6. Ucigătoriu de părinţi să cheamă încă şi cela ce-ş ucide pre frate-său, sau pre soru-sa, sau fie pre ce rudă a lui.
7. Cela ce-ş ucide muiarea să va certa mai cumplit de cum şe-are ucide pre îmă-sa; aşijdere şi muiarea ce-ş va ucide bărbatul.
8. Cela ce-ş va ucide pre tată-său sau pre îmă-sa şi, pentru să-ş mai micşureadze certarea, va dzice c-au greşit într-o mînie, sau va dzice că l-au ucis de frică că s-au temut să nu-l ucigă tată-său pre dîns, să nu i se bage în samă nemică aceastea răspunsuri de-are dzice cît are dzice, să-l cearte ca pre un ucigătoriu de părinţi.
9. Cela ce va otrăvi pre cela ce-i închis în temniţă, pentru să nu-l vadză cîndu-l vor certa şi-l vor chinui la locul cel de muncă, să să cearte după cum va fi voia giudeţu<lu>i.
10. Cela ce va svătui pre altul să fie ucigătoriu de părinţi, de să va face cumva acea ucidere pre svatul acelui om, să-l cearte şi pre dîns ca şi pre cela ce-au făcut uciderea, ca pre nişte ucigători de părinţi.
11. Vraciul ce va da otravă feciorului să otrăvască pre tată-său, să i să facă moarte, să-i tae capul.
12. Slugile ce vor îmbla şi în sus şi în gios, gătînd treabe ca acealea reale, pentru să să facă ucidere, pre aceia să-i cearte ca şi pre ucigătorii de părinţi.
13. Cela ce va cumpăra otravă să dea tătîne-său, să-l cearte ca pre un ucigătoriu părintelui său, macară că nu va fi putut nemeri să i-o dea. Iară de va fi altul strein cumpărat otravă şi o va fi dat la vreun fecior a cuiva să dea tătîne-său, şi el nu să va fi putut meşterşugui să i-o dea, atunce să să cearte amîndoi într-un chip, însă să nu-i omoară, ce să le dea o certare cumplită, cum va cunoaşte giudeţul.
14. Orcare fecior, sau slugă, sau fiecine va fi, de va şti şi va cunoaşte că vor să ucigă pre cineva, au cu otravă, au cu armă, au fie cu ce feal de moarte, şi de nu va spune să smintească acel lucru, ca un ucigătoriu de părinţi să să cearte, împreună cu ceialalţi cu toţi ce-au vrut sau au şi făcut uciderea.
15. Cela ce-ş va trimite pre fiiu-său cel bolnav la şpitali, acela-ş-va piiarde puterea cea părinţască ce au asupra fiilor; acesta fiiu de s-are prileji să ucigă pre tată-său, nu s-are certa ca cela ce-ş ucide pre tată-său, ce s-are certa ca un ucigătoriu ce face ucidere grabnică.
16. Aşea într-acesta chip să paţă şi fiiul cela ce va trimite pre tată-său în şpitali.

17. Tatăl cela ce-ş va ucide feciorul pentru vreo greşală mare ce va fi făcut, sau va fi vătămat pre tată-său, care vătămătură poate să-l osăbască despre tată-său, să nu [1]) aibă nemică parte dentru avearea lui, cumu s-are dzice, de-l va fi bătut, sau au fost lăcuind rău împreună fără nice de o desmierdăciune şi alte multe ca aceastea, atunce nu să va certa ca un ucigătoriu de părinţi, ce să va certa ca cela ce face moarte grabnică.

18. Tatăl ce-ş va ucide feciorul cîndu-l va prinde curvind cu maştehă-sa, nu să va chema ucigătoriu de părinţi, ce să va certa ca cela ce face ucidere grabnică; iară de va fi avînd tatăl vreo muiare ţiitoare şi feciorul nu o va şti, nice o va cunoaşte, de-l va găsi cu aceaia şi-l va ucide pre fecioru-ş, să să cearte ca un ucigătoriu de părinţi.

19. Tatăl ce-ş va ucide feciorul pentru ce-ş va fi lepădat leagea lui Hristos, nu să va certa ca ucigătoriul cel de părinţi.

20. Cela ce-ş va ucide pre tată-său, pre carele-l vor fi scos şi gonit dentr-acel loc ce-au fost lăcuitoriu, să socotească de va fi făcut vreo nevoe şi vreo răutate acelui loc sau dirept altă vină mare, să nu să cearte ucigătoriu de părinţi; iară de să va afla că l-au gonit dirept lucru puţin, să să cearte ca un ucigătoriu de părinţi.

21. Cîndu să va tîmpla, ori bărbat, ori fămeae, de-ş vor împresura cuconul lîngă sine într-aşternut, pentru nesocotinţa lor, neavînd grijă cumu să cade de pruncul lor, să să cearte, iară nu cu moarte, ce după voia giudeţului; iară de să va afla c-au făcut acest lucru îndeadins, cu înşelăciune, atunce ca un ucigătoriu de părinţi să să cearte.

22. Aceasta să înţeleage şi spre mamce, carele apleacă prunci mici.

23. Cînd va fi neştine nebun şi dennafară de minte şi de-ş va ucide tată-său, sau pre fiiu-său, acestuia să nu i să dea nice un feal de certare, pentru căce agiunge-i lui certare că iaste nebun şi fără de mente.

24. Cela ce-ş va ucide pre ta-său, sau tată pre fiiu-său, necunoscîndu-l,— cum s-are dzice noaptea s-au schimbat într-alte haine, sau într-o mestecătură de oameni mulţi, — nu să va certa ca un ucigătoriu de părinţi, dară să cade să arate cu adevărat giudeţului, pentru să creadză cum cu credinţă mare că nu l-au cunoscut; dacă vreame ce giudeţul nu creade şi de să va afla lucrul că nu-i de-a creaderea, tot să să cearte ca un ucigătoriu de părinţi.

25. Cela ce-ş va ucide pre fiiu-său, pentru să scape denaintea lui să nu-l ucigă, să nu să cearte nice cu o certare; cumu s-are dzice, învăţîndu-şi feciorul, bate-l-va cu măsură ca un tată, atunce să va porni fiiu-său şi va înceape a lovi pre tată-său, atunce tatăl poate ucide pre fecior, într-acel ceas să-l omoară şi să nu paţă nice o răutate; iară de-l va fi prea trecînd cu bătaia, cu vrăjmăşie

---

[1]) În original «na».

ca aceaia și cu arme, atunce poate fiiul să să rădice asupra tătîne-său, şi atunce la acea bătae, de va ucide unul pre altul, să vor certa ca nişte ucigători, iară nu de părinţi.

26. Orcine-ş va ucide feciorul, carele va fi născut cu niscare seamne groznice ca acealea, cum are fi cu capul ca de dobitoc, sau cu tot trupul, sau de tot cu totul să fie lucru ca acela nice de o treabă, şi cumu-i mai grozav, şi cum să nu să poată socoti să fie om, acela ce-l va ucide, să nu aibă nice o certare. Iară trebue să înțeleagem pentru seamne: cuconii carii nasc cu 6 deagete, sau numai cu 4, sau cînd vor fi cu trei mîni, sau cu trei picioare, sau numai cu o mînă, sau cu un picior, sau să-i fie mai mici deagetele, — pentru căce atunce, cu aceaia greşală, pot să să hrănească, ca şi alalţi oameni, fără nice de o sminteală.

27. Orcine va ascunde şi va tăcea uciderea şi moartea tătîne-său, sau a fiiu-său, sau a muerii lui, sau muiarea a bărbatului, sau a frăține-său, acela face prepus cum să fie ştiind, sau să fie şi soţie cu acei ucigători. Dirept aceaia să i să dea strînsoare să spue; iară de nu, să i să dea muncă tare.

28. Cîndu să va afla neştine ucis în casă la muiare-ş, atunce să muncească pre muiare şi pre alţi pre toţi, cîţ<i> au fost în casă, pentru să spue cine l-au ucis.

29. Oricine-ş va găsi fata sa, cea de trup, curvind cu cineva, poate să-i facă moarte; însă ca să ucigă împreună cu dînsa şi curvariul şi să nu aibă nice o certare.

30. Aşijdere de o va găsi că curveaşte cu om din clirosul bisearicei, poate să-i ucigă pre amîndoi şi să nu să teamă de afurisenie.

31. Oricine-ş-va găsi fata grea de prunc, poate să o ucigă de tot şi să nu i să dea certare de moarte, ce să paţă altă oarece certare, după cum va fi voia giudețului.

32. Tatăl curvei poate să ucigă încă şi pre soţiia curvariului, fără nice de o certare.

33. Tatăl curvei poate încă și pre fiiu-său să-l trimiță să-şi ucigă pre soru-sa, cînd va curvi împreună cu curvariul şi şi pre soţiia lui, de va avea, şi să nu aibă nice o certare. Iară de va face feciorul acest feal de ucidere, fără de voia tătîne-său, să să cearte cu moarte cumplită.

34. Tatăl curvei încă poate să-ş cheame şi priatelii lui să să svătuiască pentru să-i ucigă fata şi pre curvariu şi, pentru acesta svat, nime nice o certare să nu aibă.

35. Curvariul, cîndu-l va găsi tatăl curvei de faţă curvind şi va vrea să-l ucigă, iară curvariul îl va ucide pre dîns, să să cearte ca un ucigătoriu, de vreame ce pravila nu-i dă voe să stea împrotiva tatălui curvei.

36. Cela ce va curvi cu muiare cu bărbat, și de-l va găsi de faţă bărbatul, vrînd să-i ucigă, va ucide curvariul pre bărbat, să să cearte ca un ucigătoriu, de vreame ce nu s-au dat voe bărbatului să-ş ucigă muiarea și curvariul, cîndu-i va găsi, cumu s-au dat voe tatălui.

37. Aceasta puteare o dă pravila tatălui curvei cînd să vor tîmpla aceaste lucruri — ce să dzice cîndu-i va afla pre amîndoi într-un loc, — iară de-şi va ucide fata şi curvariul va fugi, nu mai poate de-aciia după cîteva dzile să-l mai ucigă; iară de va fugi fata, ucigîndu-ei pre curvariu, poate şi dup-acea să o ucigă, cîndu o va găsi, macar şi în şease luni, macar de-are fugi şi într-alt tîrg.

38. Tatăl încă are voe să-ş ucigă fata, cîndu o va găsi curvind în casa sa, unde lăcuiaşte cu dînsa, sau în casa cumnatu-său; iară de o va afla într-altă casă streină, n-are voe să o omoară.

39. Iară poate cu adevărat, de o va găsi curvind într-aceaste doo case ce am dzîs; iară de va fugi să să ascundză într-altă casă streină şi acolo, de o va găsi curvind, poate să o ucigă fără nice de o certare.

40. Cine-ş va împărţi fata de la sine şi-i va da dzeastrele toate şi va lăcui sîngură de sine, nu mai are puteare de-aciia să-i facă moarte, daca o va găsi curvind.

41. Cela ce va avea tată viu, nu-ş va putea omorî fata, dacă o va găsi curvind pentru că va avea certare.

42. Cela ce va avea veaste de om rău şi va fi fost hotru la vreo curvie undeva, sau la alt lucru plin de ruşine, nu-ş va putea ucide fata, cîndu o va găsi curvind, că va avea certare.

43. Această puteare să dă cînd vor găsi pre curvariu de faţă curvind, fără nemică altă păreare, ce sîngur cu acel lucru fără de ruşine.

44. Fără de ruşine lucru să înţăleage cîndu să vor afla amîndoi întru aşternut, goli cu pieile, sau macar şi îmbrăcaţi daca vor fi într-un aşternut, sau cînd să vor găsi sînguri într-o cămară, sau cîndu-i vor găsi sărutîndu-să, sau de o va ţinea de ţiţe, sau cîndu-şi vor arăta unul altuia ruşinile ceale ascunse şi coperite, sau cînd vor vorovi lucrure fără de ruşine, sau cînd vor rîde făr'de nice o dezmierdăciune.

45. Această puteare ce are neştine să facă moarte fără de certare nu să tinde departe, ce numai pănă la tată-său; de vreame ce nice moş, nice frate, nice fiiu, nu pot să omoară pre omul său, cîndu o vor găsi curvind, şi să nu aibă certare.

46. Ceia ce vor mearge să răpască vreo fecioară, pre aceia să cade pre toţi să-i omoară fără nice de o certare; iară den toţ<i> oamenii featei, cîndu vor

găsi de faţă făcînd acel lucru, — ce să dzice cîndu o vor răpi, — într-acea dată au voe să-i ucigă. Iară daca să va face lucrul şi vor treace o dzi, doă, de-aciia n-au puteare să-i ucigă; iară de-i vor ucide, toţi să vor certa cu moarte.

47. Cela ce-ş va ucide muiarea cînd o va prinde curvind, într-acel ceas, împreună cu curvariu cu tot sînguri făcînd acel lucru: să va certa bărbatul, însă nu cu moarte, ce cum va socoti giudeţul. Şi aceasta iarăş, de va fi fost curvariul om de folos, de protiva bărbatului; iară de va fi fost vreun om de gios, — cum să dzice ţăran, sau vreun slugoiu, sau vreun măscărici, — să nu agiungă la cinste de asemenea cu bărbatul curvei, ce să fie mult mai prost şi de nemică, şi de-l va ucide bărbatul pre acesta, nemică, nice o certare să nu aibă.

48. Bărbatul ce va ucide om den clirosul besearicii, pre carele va prinde curvind cu muiarea-şi, să va certa după cum va fi voia giudeţului.

49. Cela ce-ş va omorî muiarea, avînd prunc în zgău, şi o va găsi de faţă curvind, să va certa după voia giudeţului, — cumu s-ar dzice, pentru prunc.

50. Poate fiecine să-şi ucigă sluga sa şi şi pre cela ce-l ţine fecior de suflet, cîndu-i va găsi de faţă curvind cu muiarea lui, fără nice de o certare; iară sluga, sau feciorul cel de suflet, n-au puterea să ucigă pre stăpînu-său, macar de l-are găsi gol într-un aşternut dzăcîndu-i cu muiarea.

51. Bărbatul curvei, ce o au prins cu cineva, poate să trimiţă pre fiiu-său la slugă-ş, sau şi pre altul strein, să-i plătească să-i ucigă muiarea, împreună cu ibovniculu-ş, — cu cel mai prost, — şi ucigaşii aceştia tot să fie fără nice de o certare.

52. Bărbatul muerii curve poate să-ş cheame fii săi, şi pre alţi streini, să să svătuiască pentru uciderea muerii-şi şi, oricîţi vor fi într-acel svat, nime nice o certare nu va avea.

53. Cela ce va ucide pre cela ce-i îmblă cu muiarea-şi şi pre muiare, ales cîndu să va prileji să fie boiarin sîngur mai marele lui, sau alt giudeţ cineva, acesta nice o certare să nu aibă; însă aceasta să înţeleage cîndu-i va fi făcut silă aceii mueri şi va fi fost fără voia ei de va fi curvit. Atunce boiarinul, sau şi domnul, făcînd silă cuiva, să schimbă den stepena cea de sus în cea de gios şi den domn să face rob şi den boiarin rămîne ca o slugă; pentru acea scrie: cine-l va găsi curvind cu fămeaia-şi, să nu aibă nice o certare, de-l va putea ucide.

54. Bărbatul ce va avea muiare curvă poate să o ucigă şi pre muiare şi pre cela ce curveaşte cu dînsa, cîndu-i va găsi depreună amîndoi, unul pre alalt, în casa lui, iară nu în casă streină, alegînd cîndu-i va găsi de faţă în casa sa şi ei vor scăpa dennainte-i şi vor da într-o casă streină, cum am şi mai dzîs. Sau şi într-alt chip, cîndu-ş va dzice omul muerii: nu voiu să mai mergi în cutare casă, sau în cutarea, iară ea va mearge şi nu-l va asculta;

de-i va prinde în vreo casă de acealea, să-i ucigă şi să-i omoară pre amîndoi, şi curva şi curvariul, şi să nu aibă nice un feal de certare.

55. Nu să va certa bărbatul curvei, de o va omorî pre dînsă împreună cu cela ce-au curvit cu dînsă; iară de va scăpa muiarea până va ucide pre curvariu, atunce orcînd o va găsi, atunce să o omoară, alegînd să nu fie făcut pace cu dînsa; că daca va face pace, nu iaste vreame de-a o mai uciderea.

56. Orcarele va fi fără de cinste şi om plin de ruşine şi de toată ocara, pentru lucrurile lui ceale reale, sau şi de la giudeţ, acesta nu-ş va putea ucide muiarea cîndu o va prinde curvă, că va fi de certare.

57. Cela ce va fi sîngur curvariu şi va avea şi alte mueri, acela nu va putea ucide pre curvariul ce va curvi cu muiarea lui, alegînd de-i va fi dzîs mai deainte să nu vorovască cu muiarea lui, pentru că atunce, de-i va găsi, poate să-i ucigă şi să nu aibă nice o certare.

58. Muiarea ce-ş va omorî bărbatul cîndu-l va găsi cu alta şi de va ucide şi pre muiare, — ce să dzice pre curvă, — nu să va certa; numai să-i ucigă într-acel ceas, cîndu-i va găsi de faţă, iară nu altă dată.

59. Cela ce-ş va omorî feciorul cîndu-l va găsi curvind cu maştehă-sa, să va certa; acesta însă, nu cu moarte, ce mai puţin, după cum va fi voia giudeţului.

60. Feciorul nu are puteare să ucigă pre tată-său cîndu-l va găsi curvind cu muiarea lui, pentru că să va certa.

61. Cela ce va dzice giupînu-său, — să are fi ce boiarin, — să nu-i vorovască cu muiarea şi el tot va vorovi, de va face aceasta de doă, de trei ori, poate să-l ucigă fără nice de o certare.

PENTRU CEIA CE VOR UCIDE PRE NEŞTINE CU ÎNŞELĂCIUNE, CE SĂ DZICE CU OTRAVĂ.
GLAVA 10.

1. Orcine va omorî pre altul cu otravă, să va certa mai rău decît cela ce face ucidere cu sabiia sau cu altă armă.

2. Cela ce va otrăvi pre cineva, nu numai îl vor pedepsi cu cumplită certare, ce încă şi cuconii lui, ce vor rămînea pre urmă, vor fi neputearnici, fără nice de o cinste şi ruşinaţi înaintea tuturor.

3. Pravila ceaia ce ceartă pre ucigători, nu iaste aceasta sîngură şi pentru ceia ce omoară cu otravă; că aceştia cu otrava mai cumplit să vor certa decît ceia ce să ceartă dirept moarte degrabă.

4. Cela ce să cearcă să otrăvască pre cineva şi nu va putea, au căce nu s-au putut lipi să i-o dea, au n-au fost făcută bine, ce-au fost slabă de nu l-au priimit, acesta să să cearte, iară nu cu moarte. Acesta obiceaiu iaste de

curund în pravilele ceaste mai noă, iară mai di demult, în dzilele ceale vechi, macar de nu l-au vrut nice otrăvi, tot i-au fost tăind capul.

5. Orcine va avea otravă, de o va fi făcînd sau o va fi vîndzînd şi de să va prileji să otrăvască pre cineva, acesta să să cearte după cum va fi voia giudeţului.

6. Cela ce va cumpăra otravă, să să cearte, după cum va fi voia giudeţului, pentr-aceaia de nu o va fi încă dat să o bea cineva; alegînd, cela ce-au fost cumpărînd, iaste vraci, dece va să o cearce cu erbi ca acealea, cu meşterşugul lui, să vadză putea-va face iarbă ca aceaia, să biruiască putearea otravei, — ce să dzice să dea iarbă celui otrăvit, să nu-l prindză otrava.

7. Cela ce va vinde otravă omului necunoscut, sau nebunului, sau vreunii curve, să să cearte, iară nu cu moarte.

8. Otrăvitul iaste un lucru foarte cu nevoe să-l arate neştine. Dirept aceaia, giudeţul, de vreame ce va vedea cum mărturiile şi seamnele nu să pot creade, nice agiung să poată arăta, atunce vine lucrul la muncă şi mai vîrtos să cade să muncească pre om la uciderea cea cu otravă decît la alte morţi şi ucideri ce să fac.

Prepusurile otravei, de unde să iau, să se poată creade.

9. Muiarea îmblătoare şi curvă face prepusuri spre sine cum să-ş fie otrăvit bărbatul.

10. Cela ce aşteaptă să moşnenească ocinele şi avuţiia cuiva, face prepus cum să fie otrăvit pre acea rudă a lui; iară acest prepus nu să poate lipi, cînd să vor fi prea iubind unul pre alalt şi vor fi avînd viaţă stătătoare şi bună într-această lume, pănă va fi fost viu.

11. Cela ce va fi cumpărat otravă, face prepus cum să fie otrăvit pre cel mort; mai vîrtos cîndu să va tăgădui că nu o au cumpărat.

12. Cela ce va găta nişte bucate sau băutură şi le va găta pre furiş, — ce să dzice pre ascuns, — face prepus cum să dea altuicuiva să să otrăvască.

13. Cine poartă la sine otravă face prepus c-au otrăvit el pre neştine.

14. Cine pisadză otravă în piuliţe face prepus că va să dea, sau au dat cuiva.

15. Cine va îngropa pre mort ce va fi otrăvit şi nu va socoti toate lucrurile şi obiceaele ce s-au apucat într-acel loc de să fac, face prepus cum să-l fie el otrăvit.

16. Cela ce va îngropa pri cel mort otrăvit, încă fiind cald, şi nu-l va lăsa nice să să răcească, face prepus cum să-l fie el otrăvit.

17. Cela ce ascunde borîturile omului celui bolnav şi nu le arată la vraci să le vadză, face prepus cum să-l fie otrăvit pre bolnav.

18. Cela ce nu va vrea să mănînce de bucate, carele au gătat el sîngur, şi cîndu-i vor dzice că sîmt otrăvite, face prepus de otrăvit.

19. Cela ce nu-ş va face voia rea după moartea celui otrăvit, ce-ţ<i> va părea că iaste veasel, face prepus cum să-l fie el otrăvit.
20. Cela ce nu pune nevoinţă să socotească pre cel bolnav, ce să dzice pri cel otrăvit, cumu l-au fost socotind şi la alte boale, face prepus cum să-l fie el otrăvit.
21. Face prepus încă şi cela ce-l pomeneaşte cel otrăvit şi să dea vina lui că l-au otrăvit.
22. Vrăjmaşul celui otrăvit face prepus să-l fie otrăvit el.

PENTRU CEIA CE UCIG PRE ALŢII PENTRU SĂ POATĂ SCĂPA SĂ NU-I UCIGĂ PRE DÎNŞI.
GLAVA 11.

1. Cela ce ucide pre omul cela ce vine asupra lui să-l ucigă, nu să va certa nicecum; iară de va mearge neştine să ucigă pre cineva şi cela îl va tîmpina şi-l va ucide pre dîns, atunce să nu să cheame că l-au ucis neştine, ce să dzîcă că s-au ucis sîngur.
2. Orcine va fi vrînd să ucigă pre altul în besearică şi celalalt îl va ucide pre dîns în besearică, atunce nicecum să nu să cearte ucigătoriul, nice pentru loc c-au fost svînt ş-au făcut acolea ucidere.
3. Beseareca nu să spurcă de singele ce s-au vărsat pre dereptate parte, ce s-au vrut spurca, cîndu s-au vrut vărsa pentru nedereptate şi cu năpaste lucru.
4. Orcare fecioară sau şi văduă curată şi de cinste, de va ucide pri cela ce va să-i facă silă şi să-i strice fecioriia, sau să o ruşineadze, nu să va certa nice cu un feal de certări, însă de-l va ucide într-acel ceas, ce-au vrut să-i facă silă, iară nu altă dată.
5. Pre cela ce face silă featei, poate şi frate-său şi tatăl featei să-l omoară într-aceaia vreame cîndu-i va face silă.
6. Uciderea ce face neştine de frica altuia, pentru să-ş scoaţă capul den mîna lui, aceasta să nu aibă certare, ce să dzice: cînd va arăta ucigătoriul la giudeţ cum s-au spăriiat că-l va ucide acela pre dîns, de va arăta cu adevărat lucru şi cu seamne ca acealea ca să poată creade giudeţul cum spaima lui au fost adevărată şi deplin, cum au spus, de va fi mărs asupră-i cu armele goale, sau cu soţii multe, ca nu altă dată, cu oamen<i> ca aceia tocmiţi de ucidere, sau cu alte ca aceastea; pentru căce de să va afla că seamnele nu sîmt adevărate cu credinţă, să poată creade de acea spaimă, atunce-l va certa şi nu-l va creade giudeţul că l-au ucis pentru să scape dennaintea lui.
7. Cela ce va ucide pre cela ce-l îngrozeaşte că-l va ucide, nu să va certa; aceasta iaste cînd omul cela ce-l îngrozeaşte să-l ucigă face seamne în toate

fealiurile şi-i măhăiaşte şi aduce să-l lovască sau cîndu să va găsi în chip ca cela mînios, sau bat, sau vreun loc ca acela pustiiu, să poată face ucidere.
8. Care muiare va apuca sabiia bărbatului-şi, sau cuţit, sau altă armă ce va fi pus bărbatul supt patu-ş pentru să-ş ucigă muiarea-ş şi de-l va ucide muiarea pre dîns, să nu aibă nice o certare.
9. Cela ce va răni pre altul, sau de-l va lovi macar numai o dată cu un toiag, poate să-l ucigă de tot cel rănit, sau cel bătut, fără nice de o certare. Pentru căce cela ce loveaşte o dată, arată seamnele să mai dea şi a dóă oară, dece nu să cade să-l aşteapte neştine, alegînd cînd să va prileji să dea întăi cu armă au cu toiag, să nu mai aşteapte a doa oră, ce să-şi dea dos să fugă; pentru căce de va cură atunce cel rănit sau cel bătut după dîns şi-l va ucide, atunce să va certa ca şi un ucigătoriu.
10. Un om, de va fi încins cu arme şi de va da cuiva o palmă numai, ucide-l-va de tot cela cu palma şi nu să va certa, ales de-l va fi suduit şi-l va fi ocărît mainte de palmă.
11. Cela ce va ucide pre cela ce-au fost făcut pace cu dîns, de să va afla c-au alergat după dîns, sau au dat asupra lui să-l lovască, sau de-l va fi îngrozit cu sabiia zmultă şi de să va spămînta celalalt şi-l va ucide, nu să va certa nemică, de vreame ce n-au stricat acesta pacea, ce cela ce-au venit asupra lui de l-au îngrozit cu sabiia goală.
12. Cela ce va lovi cu toiag, sau cu palma, pre cela ce-l va sudui cu cuvîntul, să să cearte după voia giudeţului, alegînd cela ce va fi lovit va fi boiarin, iară cela ce va fi suduit va fi om de gios, dece boiarinul cela ce-au lovit întru nemică nu să ceartă.
13. Nu va putea nime să să pue în price, sau să stea împrotiva giudeţului, de să va afla că face macar şi ceva asupreală.
14. Feciorul nu va putea să să sue împrotiva tătîne-său, nice frăţine-său celui mai mare, nice dascalu-său, nice muiarea bărbatului său, nice călugăr egumenului său, nice robul sau nămitul stăpînălui său. Derept aceaia cînd va bate tatăl pre fecior, sau fratele cel mai mare, sau dascalul pre ucenic, sau bărbatul pre muiare, sau egumenul pre călugăr, sau stăpînul pre rob sau pre nămit, cîndu-i vor bate cu măsură şi pre vină, să cadea să să pleace; iară de să va afla că aceşt<i> mai mare trec prespre măsură şi-ş es din obiceae, de-i bat de pururea şi foarte cumplit şi vine lucrul de stă în cumpănă de moarte să şi-i ucigă de tot, nu cu toiag sau cu bici, ce cu arme goale, atunce cei mai mici vor putea sta împrotiva celor mai mari şi, de să va tîmpla vreuna ca aceaia, pot să-i ucigă şi de tot şi să nu aibă nice o certare.
15. Cela ce va înceape întăi a sudui ş-a ocărî şi a să svădi şi a să prici şi de va ucide pre cela ce-i stă împrotivă, de să svădeaşte cu dîns, nu va

putea dzice mai apoi cumu l-au ucis pentru să scape dennaintea lui să nu-l ucigă, ce să va certa ca un ucigătoriu.

16. Tot omul să cade să fugă di cela ce-l suduiaşte, pentru să lipsească să nu vie lucrul să să facă ucidere; cumu s-are dzice cînd vedzi vrăjmaşul di departe că vine şi de ver putea, fugi pentru să-ţ<i> scuteşti viaţa.

17. Cela ce cunoaşte că iaste datoriu să pască cinstea altuia, să cade să fugă dennainte-i, cîndu-l va vedea că vine suduind, pentru să lipsească de pricina uciderii.

18. Cela ce are putea să fugă dennaintea celuia ce începe a sudui şi nu va să fugă, de să va prileji ucidere unul pre alt, pentru să scape di cela cu viaţă, uciderea să să cearte după voia giudeţului, iară nu cu moarte.

19. Nu iaste datoriu omul să fugă de cuvintele ceale de sudalmă, cînd va cunoaşte că de va fugi, mai rău va fi şi mai rău-l va vătăma cela ce-l suduiaşte.

20. Cela ce iaste foarte gras şi cela ce iaste foarte slab şi mîrşav sau altul nu-şi să poate den loc clăti să fugă sau să alearge; nu iaste acesta vinovat să fugă de cela ce să scoală asupra lui cu cuvinte de sudalmă, că atunce are fi mai rău, că l-are goni vrăjmaşul şi l-are agiunge şi l-are ucide de l-are omorî.

21. Cela ce va fi boiarin sau slujitoriu, nu iaste vinovat să fugă dennaintea celuia ce vine spre dîns suduindu-l, pentru căce că de va fugi îi va fi mai mare ruşinea.

22. Cela ce va ucide pre altul, vrînd să ucigă pre cela ce l-au suduit, acesta nu să va certa, macar de-are dzice alţii că să va certa.

23. Cela ce va ucide pri cela ce va întra la mijloc să-i împarţă, vrînd să ucigă pre vrăjmaşul său, nu să va certa.

24. Cela ce va sprijini pre doi vrăjmaşi pentru să-i împarţă, cîndu să vor bate amîndoi şi va da de-l va răni unul dentr-înşi, iară el să va scula de va ucide pri cela ce l-au rănit şi-l va omorî, acesta nu va avea nice o certare.

25. Sprijenitoriul poate să ucigă, fără de certare, pre cela ce-au început svada ş-au făcut asupreală, ce să dzice au cădzut năpaste pentru ce-au izbăvit den mîna lui pre cel dirept; însă aceasta să fie cînd nu-l va putea izbăvi într-alt chip, fără numai cu ucidere.

26. Iară de să va prileji sprijenitoriul să ucigă pri cel dirept, ce nevoiaşte să scape dennaintea celuia ce-i cade năpaste, pre carele nevoiaşte şi el să-l sprijenească să nu-l ucigă, părîndu-i de o grabă că iaste acela cela ce-au început svada, carele are fi pre direptate să să ucigă: acesta, de vreame ce-au greşit de-au ucis pri cel dirept, să să cearte după cum va fi voia giudeţului.

27. Cela ce va ucide pri cela ce aleargă să ucigă şi, de-are ucide încă şi pre soţiia lui, nice o certare să n-aibă.

28. Cela ce va ucide vreun om, vrînd să ucigă pre altucineva, ce să dzice pre vrăjmaşul său şi acest vrăjmaş şi ucigătoriu iaste cela ce-au scos întăi sabiia pentru să să bată, aicea să înţăleage că acesta au început svada, iară nu să bate pentru să scape dennainte-i, atunce să să cearte după voia giudeţului, macar de-are şi dzice alţii să să cearte cu moarte.
29. Cela ce va ucide pre sprijenitoriu cu înşelăciune, ce să dzice cînd nu l-are ucide nice derept vreo greşeală sau derept ce-au vrut să ucigă pre vrăjmaşu-i, ce numai în deadins, atunce şi acesta să va omorî.
30. Tot omul are puteare să să bată cu vrăjmaşul cela ce vine asupra lui să-l ucigă, sau să-i ia bucatele; şi de va vedea nevoe, cum într-al(t) chip nu iaste putinţă să scape dennaintea lui, fără de cu moarte, atunce cel dirept, de nu va putea scăpa într-al(t) chip, să ucigă de tot pre cela ce-i cade năpaste şi nice o certare nu va avea; aceasta să înţăleage şi la bucate, într-acesta chip să-ş socotească şi bucatele.

PENTRU CEIA CE UCIG PRE FUR CÎNDU-L VOR PRINDE FURÎND DE FAŢĂ. GLAVA 12.

1. Cela ce va ucide furul cîndu-l va găsi furîndu-i bucatele, nu să va certa, de să va afla c-au sărit asupra stăpînului cu bucatele ş-au fost de-a-l uciderea. Aceasta să înţeleage cînd nu va putea într-alt chip să-ş scoaţă bucatele de la acel fur, fără numai cu moartea.
2. Poate neştine să-şi strîngă priatelii, vecinii şi alţ<i> streini, cu arme, să-ş socotească şi să-şi apere bucatele, fără nice de o certare.
3. Cine va avea la sine vreun lucru strein şi vor veni să i-l fure, poate să ucigă furii fără nice de o sminteală, ce să dzice certare, macar că iaste acel lucru strein.
4. Tot omul poate să-şi ia bucatele de la cela ce i le ţine şi i le socoteaşte, macară de şe-are fi pus şi chizeaşi, cum să-i dea bucatele toate de faţă la vreamea cînd s-au tocmit, iară cela cu bucatele tot iaste volnic, ori unde-ş va găsi bucatele, tot să şi le ia, fie ce vreame va fi.
5. Poate fiecine să ucigă, fără certare, pre cela ce să găteadză să-l fure, ce să dzice vădzîndu-l că pune scară să să sue, sau sapă pre supt casă, sau sparge păreatele.
6. Nu are voe furul să să bată cu cela ce-l găseaşte furînd, ce să dzice cu păgubaşul, nice să să sprijinească să nu-l ucigă, pentru căce i-au furat sau au venit să-i fure.
7. Furul cel de noapte nu poate nime să-l ucigă, cînd va sta de să va arăta, fără numai cînd să va apuca de războiu: atunce-l vor ucide fără nice o certare.

8. Tălharii cei de drum şi furii, de-i va putea, fie cine-i va ucide fără certare; și încă şi pre ceia ce fac noaptea pagube la sămănături.
9. Cine va ascunde funi sau alte legături la niscare ferestri, pentru să să sue furul, cînd va veni, sau şi derept să să sloboadză gios, să nu să cearte.
10. Pentru să-ş socotească neştine bucatele, are voe să ucigă pre fur, însă cînd acel lucru va plăti mult, cumu s-are dzice mai mult decît 2 galbeni; iară de nu va plăti lucrul atîta, nu va putea ucide pre fur, alegînd numai cînd să va apuca de războiu, nu să va da să-l prindză furul acelui lucru puțintel, sau și fără de aceasta, cîndu-l va găsi deusebi noaptea îmblînd dirept furtușagul, atunce iarăși îl va ucide fără certare, macar de n-are plăti furtuşagul nice doi galbeni.
11. Socotindu-și fie cine bucatele, n-are voe sau puteare să stea împrotivă sau să să bată cu oamen<i> ca aceia de folos, carii să cade lui să li să pleace şi să-i cinstească, alegînd de nu-ş va da bucatele unora ca aceia, ce de s-are pune şi în price cu dînş, iară să nu-i vatăme întru ceva, nice să-i suduiască pre unii ca aceia, ce li să pleacă de pururea și-i cinstește.
12. Nu poate nime să ucigă furul, cînd poate să-l leage şi să-l aducă la giudeţ.
13. Nu poate nime să ucigă furul, cînd va fugi şi va lepăda furtușagul ce va fi furat şi să va duce deşert.
14. Orcine va ucide fur, dzua sau noaptea, nu să va certa. Aceasta să înţeleage cînd îndată va striga furul pre oamenii săi, să-i agiute, pre vecinii săi, sau pre priatelii săi; iară de nu va striga pre unii ca aceştia şi-l va ucide, să să cearte.
15. Nu e volnic nime să ucigă furul, nice dzua nice noaptea, cîndu-l va cunoaște pre dîns cine iaste și cînd poate pre direptate să-și ia bucatele înapoi şi să-l cearte, alegînd cînd şe-are fi furul schimbat hainele să nu-l cunoască, nice să fie nime mărturie să arate lucrul la giudeţ, pentru că atunce poate să-l ucigă și să n-aibă certare; şi ucigătoriu lui încă să prinde şi să creade, dzicînd că nu ş-au vrut putea întralt chip scoate bucatele de la fur, de nu l-au vrut ucide să-l omoară.
16. Fiecine iaste volnic să să svădească şi să să bată, pentru să mîntuiască nu numai pre sine de nevoe și de perire, ce încă şi pre rudele lui şi pre priatenii lui şi pre vrăjmaşii lui, de-l vor chema şi de nu-l vor nice chema, macar de are fi cine are fi, macar de are fi jidov, totu-i un vrăjmaş ca alalt şi de are fi luat şi bani să-i scoaţă capul den nevoe.
17. Bărbatul are voe să ucigă pre cela ce va fi făcut vreo răutate muerii lui.
18. Macar că are fiecine voe să agiutorească pre cel asuprit şi, unde va vedea că stau cu războiu asupra lui, să-i scoaţă capul şi să-l mîntuiască den moarte; iară acest lucru nu iaste nemărui dată cu vreo silă, cum să fie datoriu să facă acest agiutoriu; de multe ori şi cu cuvîntul poate să agiuto-

rească neştine pre altul, pănă-l va izbăvi de vrăjmaşul carele-i face asupreală; dară nu iaste nime datoriu cu de-a sila să-l facă să facă aceasta, şi de vreame ce va fi om strein, iară nu de rodul lui şi de sîngele lui, ce să dzice frate.

19. Feciorul iaste datoriu să agiute tătîne-său, cînd va vedea că stau cu războiu asupra lui, să-l izbăvească de moarte.

20. Slujitoriul iaste datoriu să agiute căpitanului său.

21. Robul cel cumpărat iaste datoriu să agiute domnu-său;

22. Nămitul, stăpînu-său;

23. Muiarea, bărbatului său;

24. Cei de loc, giudeţului său.

25. Ţara să cade să-ş socotească şi să-ş priiască, şi să acopere de asupreale pre oamenii pămîntului său.

26. Cela ce-ş va încuia uşea casei sale pentru să nu între cel asuprit să scape den mîna asupritoriului, să să cearte după cum va fi voe giudeţului.

27. Cînd să va prileji de va fi un cucon micşor şi slab şi va veni asupra lui vreun bărbat mare şi mai tare la toate puterile decît acela, atunce iaste volnic să să bată cel mai mic şi mai slab cu mai mare arme decît cum sîmt a celuia ce vine asupra lui. Iară de să va afla că cela ce vine asupra lui şi înceape el svada iaste mai micşor decît dîns şi mai slab, atunce n-are puteare cel mai mare şi mai tare să scoaţă mai mare armă să să bată cu celalalt sau şi tocma, pentru ce de să va prileji să scoaţă mai mare şi să va tîmpla de-l va ucide pre acest micşor şi slab, să va certa, macar de-are fi şi început războiul cel micşor şi slab.

28. Cînd să va prileji unui om de-l vor birui, bătîndu-să la războiu sau şi într-alt chip, şi gonindu-l vrăjmaşul lui, de să va prileji acest vrăjmaş a lui să cadză gios la pămînt şi de-l va vătăma acolea gios la pămînt, fiind căzut, să va certa de la giudeţ după vătămarea ce-i va fi făcut.

29. Cela ce va ucide pre cela ce alergă după dîns să-i facă moarte cînd fugiia, cumu s-are dzice, bătîndu-să, au dat să-l lovască şi n-au nemerit bine, ce i-au căutat numai a da dos ş-au început a fugi, iară celalalt l-au agiuns şi l-au omorît, acesta să va certa după voia giudeţului; însă, să socotească giudeţul, dară de va fi fugînd pentru să-ş mai dobîndească agiutoriu şi să să întoarcă să-l omoară, atuncea de-l va omorî acesta ce-l goneaşte, nu să va certa; sau şi într-al(t) chip, cînd să va prileji cela ce fuge să fie om de gios şi cela ce-l goneaşte să fie boiarin, atunce poate să ucigă boiarenul pre cel mai mic ce fuge, fără de nice o certare.

30. Cîndu să va acolisi un om de altul, nefiindu-i cela nice cu o dealǎ, aşea, numai într-o pizmă, va vrea să-l ucigă; cela încă nu să va da, ce să va sprijini cum va putea; bătîndu-să ei amîndoi, va cunoaşte cel asuprit că-l va ucide asupritoriul, vădzînd el că nu iaste putinţă să-ş mîntuiască viaţa

într-al(t) chip și îl va ucide, atunce trebue să arate la giudeț cu mărturie, cum acel ucis a început întăi svada și cum nu i-au fost vinovat, ce de mare nevoe l-au ucis, pentru să scape de moarte, că într-alt chip nu era vreame să poată scăpa de acel vrăjmaș, fără numai cu moarte. Atunce, de să va afla cum aceale mărturii, ce arată acest lucru, sîmt oamen<i> de gios și proști, să nu să creadză, ce să să cearte ucigătoriul; iară de vor fi mărturiile oameni buni și vestiți de credință, să să creadză și să nu să cearte.

PENTRU RANELE CEALE DE MOARTE ȘI PENTRU CEALE CE NU VOR FI DE MOARTE. CUM SĂ VOR CUNOAȘTE. GLAVA 18.

1. Ranele, unele sîmt de moarte, carile și de nevoe sîmt îndemnătoare spre moarte, mai vîrtos aceaste rane ce să ating de inimă sau de crierii capului. Altele, iarăși, sîmt mai departe, ce aceaste nu sîmt de moarte, ce să vindecă mai pre lesne, cumu-s la stinghi și la pulpile picioarelor, așijdere și la mîni. Aceaste încă de sîmt vreunele și cu grijă pentru lăcomiia și poftele ceale reale, cînd va face cum nu să cade cela ce va fi rănit, care lucru macar că sîmt și de-a nu îndemnarea spre cumpene de moarte, iară tot trebue cu socotință alegînd, de să vor prileji ranele să fie la piept sau la grumadzi și alte ca aceaste.
2. Cela ce va răni pre altul și-i va face rană de moarte și de i să va prileji moarte dentr-acea rănitură, atunce vor vedea toți cum au murit de acea rană și-l vor certa pre acesta ca și pre un ucigătoriu, macar de-are muri dup-acea cît de tîrdziu după cîteva dzile, sau de nu va fi mărs nice la vraci să să vrăciuiască, sau macar de va fi dat și pre vraci rău să-l fie smintit, sau de să va fi și smintit cel rănit sîngur cu multe lucruri, fără de ispravă, mîncări, băuturi și alte aseamenea acestora, ucigătoriul, tot să va certa ca un vinovat.
3. Cela ce va răni pre altul și-i va face rană nu de moarte și dup-acea pentru destule neputințe i să va tîmpla moarte, atunce nu va putea creade giudețul, cum să-i fie moartea dentr-acea rană, pentru că acesta nu să cade să să cearte ca un ucigătoriu, ce după cum va fi voia giudețului, pentru că acesta au murit au pentru vina vraciului, au pentru nesocotința lui, ce să dzice pentru lăcomiia lui și pentru poftele trupului cu neîngăduința sa și mai vîrtos cînd va muri curund, preste puține dzile, după ce l-au rănit.
4. Cela ce-au rănit pre altul cu rană ca aceaia, să vie lucrul să stea la cumpănă de moarte, acesta să cheamă c-au murit de acea rană și să va certa ucigătoriul cu moarte, macar de s-are găsi greșala și acelui rănit pentru hrana lui cea fără de cumpăt, ce să dzice mîncări și băuturi, sau și pentru nemeșterșugul vraciului.

5. Cela ce va răni pre altul cu rană ca aceaia să nu să cunoască ce feal de rană iaste și de i să va tîmpla moartea de acea rană, nu să va chema să fie mort de rană, ales cîndu nu să va fi păzit, nice va fi chemat vraci să-l vadză, sau de-are fi şi chemat nu va fi ascultat cumu-l va fi învăţat, sau de să va fi smintit sîngur cu nesocotința lui, slobodzindu-să la bucate şi băuturi. Aceastea toate să cade să le arate cela ce l-au rănit, cu mărturie ca aceaia, cum au făcut toate aceaste greşeale ce sîmt mai sus scrise, şi atunce nu să va certa aşea cumplit ca un ucigătoriu; iară de nu va arăta unele ca aceastea, cum am dzîs şi mai sus, certa-să-va cu moarte ca un ucigătoriu.

CÎND SĂ VA CERTA CELA CE-AU RĂNIT PRE ALTUL ŞI CÎND NU SĂ VA CERTA.
GLAVA 14.

1. Cînd să va afla că cel rănit n-au vrut să cheame vraci sau de-are fi şi chemat şi nu l-au chemat la vreame, ce s-au întîrdziat preste cîteva dzile: atunce sminteala morții va fi despre cel rănit.
2. De să va găsi că cel rănit nu ascultă cumu-l învaţă vraciul şi de să va prileji să moară de acea rană: pricina morții-și iaste el sîngur, iară nu rana.
3. De să va fi cel rănit împreunat cu muiare trupeaşte, pricina morţii nu i-i den rană, ce iaste pentru nesocotința lui.
4. De va fi cel rănit mîncat niscare bucate greale şi va fi băut niscare băutură carea cumva, sau de va fi îmblat în soare, sau în vînt la răceală: atunce nu i-i moartea de rană.
5. Cînd cel rănit va să să tămăduiască cu descîntece şi cu farmeci, atunci el sîngur iaste vinovat morţii-şi, alegînd de va fi rana de ceale de moarte şi vracii să vor fi părăsit, dzicînd că nu să va tămădui, atunce de nevoe de va chema și fărmăcătoare sau descîntătoare, nu să înţeleage să fie făcut așea greşală mare, pentru să poată şuvăi cela ce l-au rănit, să nu să cearte cu moarte.
6. De va fi mărturisit cel rănit, la moartea sa, cum nu i-i moartea de acea rană, ce-i iaste pentru nesocotința şi nepaza lui, nu vom putea creade; așijdere nu vom creade nice cînd va dzice că i-i moartea de acea rană.
7. Cînd va dzice vraciul că iaste rana de moarte sau nu de moarte, îl vom creade. Mai vîrtos, cîndu să va afla că vraciul iaste dascal, cumu le dzic acestora, doftori, atunce să creade şi mai bine decît are fi altul mai prost, bărbiiariu sau descîntătoriu.
8. Cînd va dzice vraciul cum cutare armă n-au făcut rană de moarte şi mărturiile vor dzice că rana-i de moarte, mai creade-să-va vraciul decît mărturiile.

9. Orice va dzice vraciul vom creade pentru rană, macar de nu s-are giura; sau de-are fi vraciul și jidov, sau și de altă leage, atunce vom creade mai mult.
10. Cînd să va prileji să nu fie vracii toți într-un cuvînt, ce unii să dzică că rana iaste de moarte, iară alții să dzică că nu iaste de moarte: atunce vom creade pre cei mai mulți, sau pri cei mai buni, sau pri cei destoinici, iară nu pre alții.
11. Iară cînd vor fi tot unii ca alalți, amîndouă parțile și la tot meșterșugul să vor tocmi într-o fire și într-un cumpăt, atunce giudețul va căuta și va socoti mădularіul cel rănit: dece, de va fi mădulariu di ceale mari ce oblăduescă, ce să dzice domnesc, toate mădularele, atunce va creade pri ceia ce dzic că iaste rană de moarte, iară de va fi mădulariul din ceale mai mici, va creade pre ceaialaltă parte de vraci, ce dzic că rana nu-i de mo(a)rte.

PENTRU BĂRBAȚII CE VOR LUA DOO MUERI ȘI PENTRU MUERILE CEALEA CE, CÎND LE VOR LIPSI BĂRBAȚII DE ACASĂ, SĂ VOR MĂRITA.
GLAVA 15.

1. Cela ce va lua doă mueri și să va cununa cu amîndoă, ce să dzice, cu una într-un loc, cu alta undeva într-alt loc, și vor fi vie amîndoă: acesta lucru, după pravilele celor împărați bătrîni vechi di demult, li s-au fost făcînd moarte, iară în veacul de acmu să ceartă după voia giudețului, ce să dzice sau să-l bage în ocnă, sau-l vor purta pren tîrg cu piialea pre toate ulițele și să i să ia toate bucatele să fie domnești, pentru că nu i să mai cuvine să aibă bucate, de vreame ce ș-au pierdut cinste și iaste de ocară și de toată rușine.
2. Pre une locuri pre unii ca aceștia, carii iau doă mueri, poartă-i pre ulițe cu piialea ședzînd călare pre măgariu și-i tot bat cu doaă furci, ce torc muerile. Așijdere și pre mueri, pre ceale ce iau doi bărbați, le poartă cu pieile goale pre măgari, și le bat cu doaă cumănace, sau cu doaă șlice.
3. Într-un chip să ceartă muiarea ce va lua doi bărbați ca și bărbatul ce ia doaă mueri.
4. Cela ce va avea doaă mueri la vreamea sa, cîndu-i în toată vîrsta, acela-i giudecat numai să fie de moarte.
5. Cela ce să va cununa cu doaă mueri și să fie amîndoaă vii, face prepus să fie eretic. Drept aceaia trebue să-l întreabe ce gînd are spre taina cununii, carea iaste de o ține besearica, și de să va găsi să fie eretic, să va certa cu moarte cumplită.
6. Cela ce va lua doă mueri și amîndoaă giupînease, să să cearte după cum va fi voia giudețului; ce voia giudețului atîta să tinde, cîtu-i va lua și viața.
7. Nice un vlădică sau patriarh nu poate nice într-un chip să slobodzească pre vrun bărbat să-și ia doo mueri, sau muiarea să-și ia doi bărbați.

8. Muiarea ce să va cununa cu un bărbat, carele va avea şi altă muiare vie, de va putea arăta la giudeţ cu bune şi credincioase mărturii ca aceale, cum n-au ştiut că are muiare, nu să va certa; iară de nu vor arăta cu mărturii, să vor certa amîndoi.
9. Cînd să va afla cum n-au ştiut muiarea că are bărbatul ş-altă muiare şi dup-acea să va arăta şi muiarea cea dentăi: atunce, de va putea arăta la giudeţ cum ea n-au ştiut cum el are şi altă muiare, atunce poate să-şi ia dzeastrele ce-i va fi dat şi altă tot ce-i va fi dăruit; şi de-i va fi dăruit şi el ceva, poate să nu-i dea lui nemic pentru ce va fi fost a lui. Iară de să va afla cum mărturiile ei nu sîmt deplin nice adevărate, atunce cu darurile ce i-au fost dat bărbatul, va piiarde şi dzeastrele sale şi aşea vor fi toate domneşti şi pre dînsă o vor certa împreună cu bărbatul.
10. Cînd va lua muiarea al doile bărbat, socotind cum cel dentăi iaste mort: de va putea arăta înaintea giudeţului cu mărturii ca aceale destoinici de-a să creaderea, cum i-au adeverit cu nedeajde să fie mort, nu să va certa; iară de nu vor fi mărturiile oameni de credinţă şi va cunoaşte giudeţul că îmblă fără ispravă, atunce să va certa muiare.
11. Toate pravilele împărăteşti dau voe muerii să-şi ia al doile bărbat, cînd va rămînea de bărbat o samă de vreame, după cumu s-au tocmit, cumu s-are dzice: daca să va afla cumu i-au robit bărbatul, atunce să-l aşteapte cinci ai, numărîndu-i din ce vreame l-au robit; iară de i să va fi dus bărbatul la oaste, ce să dzice să fie slujitoriu, să-l aşteapte patru ai, cum au fost ai cei vechi di demult, iară acmu într-acesta veac, scrie să aşteapte dzeace ai.
12. Cela ce-au fost sîngur ţiitoriu, marele împărat Iustiniian, dă învăţătură cum să n-aibă voe nice puteare să să mai mărite după al doile bărbat de-are aştepta cîţi ai de mulţi, daca nu va putea ales lucru să înţeleagă, de bărbatu-şi viu-i, au mort; numai cînd va înţeleage foarte cu adevărat, atunce-i slobodă.
13. Moartea bărbatului să arată pre veaste, cînd să aude viu-i, au mort; iară cînd să va audzi că iaste loc nu departe, nu agiunge cu atîta să dzică neştine cum au audzit, ce să dzică cumu l-au vădzut cu ochii mort, atunce să creadză.
14. Cîndu să va afla numai un martur să dzică cum au vădzut pe bărbatul cutăriia mort, agiunge atîta să arate cum acesta iaste mort şi atunce cu această mărturie poate muiarea să să mărite să-şi ia şi al doile bărbat.
15. Poate muiarea să trimiţă în deadins un om acolo unde i-au fost bărbatul, să întreabe de viu, de mort; şi cum va spune acesta, giudeţul va creade şi va da voe muerii să să mărite să-ş ia alt bărbat, însă trebue să socotească giudeţul de va fi acel trimis om ca acela să fie destoinic de a-l putea creaderea.

CÎNDU-Ş VA PIIARDE DZEASTRELE MUIAREA CE VA FI FĂCUT PREACURVIE ŞI CÎND NU LE VA PIIARDE.
GLAVA 16.

1. Nu-ş va piiarde numai dzeastrele muiarea ceaia ce va fi făcut preacurvie, ce încă-şi va piiarde şi darurile cîte i-au fost dăruit bărbatul şi acealea toate le va lua înapoi.

2. Muiarea ce va face preacurvie şi de va vrea să şuvăiască să dzică cum bărbatul ei n-au făcut datoriia deplin ce-au fost să facă, cum face bărbat cu fămeaia sa, sau de va dzice c-au fost năsilnic de o au fost bătînd fără de rînd, sau va dzice cum au făcut de sărăcie, sau că nu o hrăneaşte: nu-i va folosi nice una de aceaste, ce-ş va piiarde dzeastrele toate şi le va lua bărbatul, daca o va lăsa.

3. Cînd să va afla să nu fie cununaţi muiarea cu bărbatul, ce vor lăcui aşea fără leage şi vor putea să să desparţă fie cînd şi de o va prinde bărbatul făcînd preacurvie şi ea va vrea să şuvăiască să dzică cum au curvit, iară n-au făcut preacurvie, fiind fără leage şi necununaţ<i> cu bărbatul, iară cu aceaste cu toate giudeţul va giudeca să-ş piiardză muiarea toate dzeastrele ce va fi avînd.

4. Nu va putea bărbatul, după ce să va împărţi de muiare, pentru căce au fost necununaţ<i>, să o arate cum au fost făcînd preacurvie la vreamea cînd au fost lăcuind împreună, pentru să-i ia dzeastrele; ce daca i-au fost voe să-i ia dzeastrele, au fost să arate la giudeţ cumu i-au fost făcînd muiarea curvie, mainte di ce s-au despărţit, pănă a nu isprăvi giudeţul împărţirea lor.

5. Muiarea ce-ş va piiarde dzeastrele nu va putea să-ş ceară de la bărbat macar ceva să-i dea de hrană, pentru căce au făcut preacurvie.

6. Feciorul ceiia ce va face preacurvie, daca-ş va piiarde dzeastrele, iaste datoriu să hrănească pre îmă-sa, cînd să va părăsi de curvie şi va şedea cu cinste; iară de nu va petreace cu cinste, nice feciorul nu iaste datoriu să o hrănească.

7. Cînd va face bărbatul preacurvie, atunce îl va despărţi muiarea şi-ş va lua toate dzeastrele, cîte vor fi a ei, aşijdere şi ce-i va fi dăruit bărbatul şi toate ce-i va fi făcut, haine şi alte lucruri.

8. Încă de nu va fi făcut bărbatul, nice preacurvie, ce va fi numai curvit cu o muiare slobodă aşea cum are fi curvă, atunce muiarea va dobîndi tot ce-i va fi dăruit bărbatul şi toate hainele ce-i va fi făcut şi ale sale tot ce va fi avînd.

9. Încă şi cîndu-ş va rîde bărbatul de muiare-ş, de va trage şi va săruta înaintea ei fieşce mueri slujnice, sau alte mueri proaste, atunce încă va dobîndi muiarea, tot cum scrie şi mai sus şi încă, de va vrea, poate să să şi desparţă de dîns.

10. Cînd va pîrî bărbatul pre muiare la giudeţ, că face preacurvie, cu scopos ca acela ca să-i ia dzeastrele şi altă tot ce va avea, poate şi ea să-l pîrască pre dîns cum face preacurvie şi atunce nu-ş va piiarde dzeastrele; iară macar de-are putea să-şi arate muiarea lucrul bărbatului, dară ce folos că să vor certa amîndoi într-un chip de preacurvari.

11. Muiarea văduă, cum să va împreuna cu vreun bărbat trupeaşte, piiarde-ş-va dzeastrele toate şi le vor lua pristavii, pre carii au lăsat bărbatul să fie socotitori casei-ş; şi aceasta va fi mainte di ce să va împlea anul de cîndu-i va fi murit bărbatul. Iară după ce-i va treace anul, de-are face şi preacurvie nu-ş va piiarde dzeastrele, ce-ş va piiarde numai darurile şi hainele toate cîtu-i va fi făcut bărbatul şi aceaste unealte şi bucate ce vor fi, nu să vor da pristavilor bărbatului, ce să vor lua toate şi să vor da pre sama domniei.

12. Bărbatul ce va fi rămas de muiare-şi şi de va curvi cu fiece muiare, piiarde-ş-va toate darurile ce va fi avut de la fămeae-ş, ce i-au fost dat până au fost vie şi ce-i va fi lăsat şi după moarte.

13. Ispravnicii muerii cei moarte, cînd vor vrea să ceară şi să ia dzeastrele ei înapoi de la bărbat, acest bărbat de-are putea să arate cum muiarea lui, cînd au fost vie, au fost făcînd preacurvie: atunce acesta are ţinea toate dzeastrele ei.

14. Cînd să va scula o muiare văduă şi-ş va ceare dzeastrele de la ispravnicii bărbatului ei celui mort, iară ispravnicii vor arăta cum face preacurvie, pentru să-i ţie dzeastrele, aicia trebue să cerceteadze giudeţul de să va afla să să fie jeluit bărbatul de acest lucru, cînd va fi fost muiarea încă vie; atunce le va priimi mărturiile, cum să fie fost aşea. Iară de nu să va fi jeluit bărbatul nice dînîoară pre muiarea sa necum într-alt chip, ce nice scîrbă n-au avut împreună, atunce oricîte mărturii vor dzice c-au fost muiare rea [1]), nice unul să nu creadză giudeţul, nice să o giudece muiare rea, nice să-şi piiardză dzeastrele.

15. De vreame ce va fi ştiind bărbatul că-i curveaşte muiarea cu alţii şi-i va fi şi dzîs şi s-au şi jeluit de multe ori, iară cu aceastea cu toate au tăcut, n-au avut ce mai face, nice au vrut să o pîrască la giudeţ, ce o au ţînut în casă ca pre o fămeae-ş şi s-au culcat cu dînsă, atunce nu mai poate, nice în viaţă, necum după moarte, să o pîrască la giudeţ cum au făcut preacurvie, nice poate să-i oprească dzeastrele, nice altă nemică.

16. Cînd va erta bărbatul preacurviia muerii-ş ce va fi făcut, cu tocmală ca aceaia de o va mai oblici că face acest lucru, să o spue giudeţului: şi atunce să-şi piiardză şi dzeastrele.

---

[1]) În original «rrea».

17. De vreame ce va ști bărbatul cu adevărat cum muiarea lui face preacurvie și el rabdă și o ține în casă și tace, atunce însămneadză lucrul cum o iartă, au de voe au de nevoe; acesta mai vîrtos poate să să cheame codăș și hotru muerii sale, alegînd cînd nu va ști adevărat lucru, ce-ș va prepune numai așea.
18. De va giurui bărbatul cu giurămînt muerii sale, cum de o va prinde făcînd preacurvie, nu o va duce la giudeț, ce numai ce-i va lua dzeastrele și o va lăsa; iară muiarea, de va face acel lucru, atunce această tocmală să stea adevărată, că nu-i va lua dzeastrele, ce o va da pre mîna giudețului de o va certa ca pre o preacurvă, iară dzeastrea să nu-i ia.
19. Cînd nu va ști bărbatul că-i face muiarea preacurvie, dirept aceaia nu face nice o iscușenie asupra ei, atunce nu să cheamă că o iartă pentru preacurvie ce face.
20. De vreame ce bărbatul va erta preacurvia mueri sale, de vreo nevoe, sau de vro silă, atunce nu să cheamă cum să fie ertată.
21. Cînd va pîrî bărbatul pre muiare-ș la giudeț cum iaste preacurvă, dzîcînd cum el sîngur i-au fost hotru, atunce-i va lua dzeastrele; iară de nu va spune cum au hotritu-o el și muiarea va arăta cum au fost el hotru, atunce nu-i va putea lua dzeastrele. Iară de nu va căuta giudețul de dzeastre, ce numai să cearte pri cel vinovat, atunce-i va certa pre-amîndoi ca pre niște vinovați.
22. De va fi viu tatăl muerii, ce va face preacurvie, carele i-au dat dzeastrele și carele va să moșnenească dzeastrele ei după moartea muerii, atunce bărbatul nu va putea lua dzeastrele și să păgubească pre tatăl muerii.
23. Cînd să va afla neștine un strein să îndzestreadze pre vro muiare pentru sufletul său și să o mărite cu tocmală ca aceasta cum, de va muri muiarea, să vie dzeastrele iarăș la mîna lui, atunce de va face aceasta preacurvie, bărbatul ei nu va putea lua dzeastrele.
24. Toate aceaste chipuri ce scriu pentru paguba dzeastrelor, să înțeleage să fie, cum am dzîs, cînd nu va avea muiarea cuconi; pentru că dacă va avea muiarea cuconi, a cuconilor vor fi dzeastrele ei, iară nu altuia nemărui, ce să dzice de vor fi cuconii cu acest bărbat, ce-au luat dzeastrele, sau de va avea și alți cuconi cu alt bărbat mai dentăi, tot ceia vor lua ce va fi.
25. Cela ce să va cununa cu o muiare rea [1]), de pururea rușinată și curvă; dup-acea, de va face această muiare și preacurvie, atunce nu va putea bărbatul să-i ia dzeastrele.
26. Nu-ș va piiarde muiarea dzeastrele sale, de vreame ce nu vor arăta la vedeare curvia ei deplin să vadză toți: că giudețul are puteare să socotească foarte de vor fi mărturiile întregi și adevărate și foarte bune.

---

[1]) În original «rrea».

27. Bărbatul ce-ş va pîrî muiarea la giudeţ cum au făcut preacurvie, pentru să-i ia dzeastrele, trebue să vădească foarte la arătare preacurviia ei, ce să dzice atîta să o arate adevărat cum iaste întru toți credință ca aceaia, cum lumina soarelui face dzua; iară de nu o va arăta aşea de adevărat, nu va lua nemică dentr-aceale dzeastre, macar muiarea de să va şi certa ceva, pentru neşte prepusuri oarecarile, ce va giudeţul să vadză de la dînsa cu aceastea cu toate. De vreme ce nu să va arăta un lucru ales pentru această preacurvie, bărbatul nu va lua nemică den dzeastrele muerii-şi.

PENTRU CARE VINE SĂ DESPART CĂSARII, CE SĂ DZICE BĂRBAT DE FĂMEAE-ŞI. GLAVA 17.

1. Căsarii să vor împărţi de fămeile sale pentru preacurvii; şi cum iaste dată bărbatului să-ş lase muiarea, cînd o va găsi făcînd preacurvie, aşea iaste dată și muerii să-şi lase bărbatul, cînd va curvi cu altă muiare măritată, sau fată, sau şi altă muiare fie ce feal va fi.
2. Cîndu-ş va goni bărbatul muiarea den casă, sau de nu o va hrăni, sau altę ca aceastea-i va face, pentru carile ea va face preacurvie: atunce bărbatul ei nu va putea să să desparță să o lase; mai vîrtos muiarea pentru aceaste vini ce dzisem, poate să ceară voe să să desparţă.
3. De va fi dat neştine voe muerii sale să facă preacurvie, nu va mai putea acela bărbat să să deparță de dînsă pentru preacurvie ce-au făcut, mai vîrtos muiarea poate să să desparţă de dînsî, pentru care lucru să cheamă codăş şi hotru muerii sale, aceasta să înțeleage de va fi fost cu voia muerii sau de-i va fi fost silă.
4. Carele ştie cum muiarea lui face preacurvie şi are avea puteare să o smintească şi nu o sminteaște, acesta ca şi cum are da el sîngur puteare şi voe muerii sale să facă acel lucru preacurvie şi iaste ca şi cîndu o are hotri el sîngur.
5. Cînd va face neştine pace cu muiarea sa, după ce o va fi prins făcînd preacurvie, nu va putea dup-acea să mai pîrască pentru această curvie să o despar‡ă.
6. Cine-ș va goni muiarea den casa sa, pentru ce va fi făcut preacurvie, să cade să o hrănească, pănă cînd va arăta preacurviia ei la giudeţ şi să să isprăvască împărţeala lor. Iară de să va afla cum muiarea cu voia ei de va fi eşit pănă dennafară de poarta casei sale, nefiind gonită de bărbatul ei, atunce nu va fi datoriu bărbatul să o hrănească.
7. De va fugi muiarea de la bărbat, pentru căce va fi avînd aşeaş la vedeare mueri curve, de le va fi ţiind, atunce are puteare toată cheltuiala ce va fi de hrana ei să ceară de la bărbat şi tot venitul ce va fi strîngîndu-să den dzeastrele ei.

8. Preacurviia de-are fi de față, de-are fi pre ascuns, pentru carea va goni bărbatul pre muiare-ş den casă, sau şi muiarea de va fugi sîngură de bună voia ei: pre aceștia de pururea pravila-i sminteaşte şi nu-i lasă să să împreune iarăş şi să lăcuiască într-un loc, şi mai vîrtos cînd va fi muiarea dennafară de casa bărbatului său şi va naște prunc acolo. Iară de nu să va putea descoperi acea preacurvie pănă la opt dzile, sau bărbatul sau muiarea pentru bărbat, atunce să îndeamnă a lăcui într-un loc şi a face pace.
9. Cînd să va duce muiarea de la bărbatu-ş, pentru că bărbatul ei ține la vedeare curve în casa sa sau și dennafară de casa sa, și dup-acea sîngură muiarea va vrea să lăcuiască cu bărbatulu-ş, de vreame ce să va fi giuruit şi el să lase curvele, atunce pravila dă voe să facă cum va vrea muiarea.

CUM ŞI ÎN CE CHIP ESĂ PREACURVIIA UNUIA SĂ VA PUTEA TOCMI ŞI A CELUIALALT PREACURVIE, PENTRU DOARĂ NU S-ARE DESPĂRŢI CĂSARII. GLAVA 18.

1. Cînd să cearcă neştine cu besearica, pentru să să împarţă de fămeae-şi, pentru c-au făcut muiarea lui preacurvie, atunce de va arăta muiarea cum şi bărbatul au făcut acesta lucru, preacurvie, atunce besearica nu-i va împărţi.
2. Cînd va vrea bărbatul să să desparță de muiarea lui pentru preacurvie ce va fi făcut, de va arăta şi muiarea cum şi bărbatul au făcut sodomie, atunce nu să vor despărți; iară trebue să arate muiarea cum au făcut sodomiia deplin, cumu-i să fie, pentru că de nu va arăta sodomiia desăvîrșit, cum au fost păcatul, nu să vor putea despărţi.
3. De vreame ce are neştine gînd să să desparţă de muiare-şi pentru preacurvie ce-au făcut, şi muiarea va arăta cum bărbatul ei are vro ereasă, atunce besearica nu-i va despărți, ce pocăindu-să amîndoi, să va socoti greșala unuia să fie dirept altuia, ce să dzice să fie una dirept altă.
4. Aceaste greşeale ce am dzîs, carele împart bărbat de fămeae iaste preacur(v)iia, sodomiia, ereticiia, carele trebue să să arate la giudeţ întregi şi la vedeare, pentru că de nu să vor arăta să vadză toți, atunce ca şi cînd nu s-are fi făcut nicecum şi cum nu şi s-are fi dus pre la giudeţ; și aceasta stă asupra giudeţului să să isprăvască de vor fi mărturiile bune sau de nu vor fi.

CÎND ŞI ÎN CE CHIP SĂ DESPARTE BĂRBAT DE MUIAREA PENTRU SODOMIIA. GLAVA 19.

1. Poate muiarea să ceae voe de la besearică să să desparţă de bărbat, cîndu-l va învăța diavolul meşterșugul lui cel spurcat şi urît tuturor, ce să dzice să nu să împreune cu fămeaia-şi cumu-i firea, ce prespre fire, pentru

că atunce besearica-i împarte până în puțină vreame, până doară s-are pocăi bărbatul de acest păcat spurcat, ce să dzice sodomiia.

2. Iară de să va afla cum acel bărbat ce face sodomie, nu face numai cu sîngură muiarea lui, ce şi cu alta streină, sau şi cu alt obraz, atunce muiarea va ceare voe de la besearică numai să să desparţă.

3. De să va afla cum bărbatul nu să împreună cu muiarea-ș deplin, cumu-i să fie, ce să varsă pre dinnafară, ce se dzice pentre coapse, să să desparţă.

4. Împarte-să fămeaia de bărbat și bărbatul de fămeae, nu numai cînd face bărbatul sodomie cu muiarea sa, sau şi cu altă muiare, sau cu copil, sau muiarea lui, de va face sodomie cu alt bărbat, ce încă și muiarea lui de să va împreuna trupeaşte cu altă muiare, cumu să dzice una cu alta şi să varsă una la alta, ce să dzice aruncă sămînța, pentru că aceasta iaste ca și sodomiia şi atunce, de va vrea bărbatul, o va împărţi.

5. Împarte-să muiarea de bărbat, cînd va face muiarea cinie, sau niscare meşterşuguri să să poată freca să să varse sămînța, să să poată stîmpăra de poftă, ce să dzice cu cinie de lemn, sau de her, sau de steclă, sau de pîndză, sau fie ce altă, să fie lucru ales de aceaia treabă: pentrucă cumu-i aceasta, iaste tocma ca și sodomiia.

6. Nu să va împărţi bărbatul de fămeae, sau fămeaia de bărbat, cînd vor face vărsare de sămînţă sînguri cu mîna sa.

7. Împărţirea căsașilor cînd să va face pentru aceaste vini, ce scrie mai sus, să înţeleage să fie până la o vreame, iară nu de totului tot.

CÎNDU SĂ VA DESPĂRȚI BĂRBATUL DE MUIARE-ŞI SAU MUIAREA DE BĂRBAT PENTRU ERESE DE VA FI UNUL ERETIC.
GLAVA 20.

1. Pentru ereseile bărbatului poate muiarea să nu-ş desparţă bărbatul numai cu besearica, ce și ea sîngură fără de voia nemărui poate să să despărță de dîns şi mai vîrtos de o va fi el ispitit, sau de o va fi silit să o întoarcă despre credința ei cea bună a pravoslaviei spre ereasele lui.

2. Nu să poate socoti den doaă lucruri unul, oarecarele va fi mai rău, ereasele au preacurviia. De vreame ce un obraz, ce are voe de la besearică să să desparță, pentru că celalalt obraz au făcut preacurvie, acmu nu poate obrazul cela, ce-au făcut preacurviia, să dzîcă celuialalt, soţiia lui, cum iaste eretic; și să vor măsura una cu alta, ce să dzice eresele cu preacurviia și să vor tocmi să fie una pentru alta şi să nu să desparţă: pentru căce de vreame ce obrazul cel cu erese, de nu să va pocăi de tot şi cu totul şi să părăsească eresele, nu să vor erta, ce să vor despărți şi dirept erese şi dirept preacurvie.

3. Cela ce-ș va despărți muiarea, pentru căce iaste eretică, nu poate să oprească dzeastrele, cum are voe să le oprească cînd o va găsi preacurvă.
4. Cînd să va tîmpla bărbat cu fămeae să fie amîndoi eretici și unul de dînși să va întoarce spre pravoslavie și spre direaptă credința creștinească și celalalt obraz să rămîe tot eretic, atunce obrazul cel creștin poate să să împreune cu alt obraz creștin și nunta cea dentăi să să dezlege; iară de vreame ce să va întoarce spre credință un obraz și dup-acea curund să va întoarce și celalalt, atunce nunta acestora nu să va dezlega, iară va rămînea, de vor fi tot împreună, cumu au fost.
5. Iară cînd va fi dup-acea tîrdzie vreame să va întoarce și cela obraz al doile spre creștinătate și-și va ceare soțul să lăcuiască cu dîns, atunce giudețul trebue să socotească acest lucru foarte bine, pentru căce poate să fie în multe chipuri.
6. Dentăi, poate să prileji să fie și într-acesta chip, ce să dzice: daca să va întoarce bărbatul spre credința cea adevărată, mai apoi după multă vreame să va întoarce și muiarea și va găsi bărbatulu-și însurat, luat muiare creștină, și aceasta, ca o muiare ce-au fost dentăi, va vrea să-și ia bărbatul, trebue să socotească giudețul de să va găsi că s-au cununat bărbatul cu muiarea cea creștină mai apoi, după ce s-au despărțit de muiarea cea eretică, atunce nunta cea dentăi rămîne dezlegată, iară ceaia a dooa, ce-au făcut cu creștina, iaste întărită și giudețul nu o va dezlega; iară de să va afla cum bărbatul s-au cununat cu creștina, mainte de ce s-au fost despărțit de muiarea cea eretică cu giudețul besearicii, atunce nunta dentăi iaste stătătoare, iară nunta a dooa o va dezlega giudețul și va îndemna pre bărbat să-și ia muiarea cea dentăi, carea s-au întors cătră credința cea adevărată, cum au făcut și el singur.
7. A dooa, de vreame ce obrazul cela ce s-au întors mai apoi, va fi bărbatul și-și va găsi muiarea măritată după creștin bărbat și acesta, ca un bărbat ce i-au fost dentăi, o va ceare, trebue să cearce giudețul cum au făcut și cu cela bărbat ce scrie mai sus. Iară de să va afla cum să cade bărbatul să ia pre muiarea sa ce-au întors spre credință, mai apoi trebue giudețul să cearce și foarte mult să cearce, să nu să fie întors bărbatul acesta cu înșelăciune, ce să dzice să nu cumva facă silă muerii să să întoarcă iarăși la erese lor, sau pentru alte meșterșuguri, pentru că atunce nu va da giudețul voe să o ia, pentru aceaste prepusuri, ce să fie cu bărbatul al doile.
8. A treia, de vreame ce acel obraz ce s-au întors, fie cine are fi, au bărbatul, au muiarea, de să va călugări și mai apoi, după cîtăva vreame, de să va întoarce și cela obraz den erese spre credința cea bună și va găsi pri cel dentăi călugărit și-l va ceare, ca pre un soț să lăcuiască cu dîns: atunce trebue să socotească giudețul, acel obraz de să va fi călugărit, după ce să vor fi împărțit cu besearica, ce să dzice să fie dat mîna, pentru că atunce nu iaste loc de-a

să mai împreunare; iară de să va fi călugărit şi să nu-i fie despărţit besearica, atunce va slobcdzi giudeţul să să dezleage călugăriia şi să să împreune unul cu alalt, însă de va vrea şi obrazul cel călugărit, iară de nu va vrea obrazul cel călugărit să lasă călugăriia, giudeţul să nu-i facă nice o silă.
9. A patra, obrazul cel călugărit, de va fi stînd pre vreo stepenă ca aceaia, ce sîmt dentru destoiniciia bisearicii şi să aibă asupra sa hirotonie sau molitve de preoţie, atunce nu va mai putea să leapede călugăriia, macar de-are şi vrea, alegînd de nu va fi călugăr desăvîrşit, ce-i vor fi cetit numai molitva raselor, pentru că atunce nu are nice o sminteală, ce, de va vrea, poate să o leapede.

CÎND SĂ VA DESPĂRŢI MUIAREA DE BĂRBAT PENTRU VRĂJMĂŞIIA BĂRBATULUI. GLAVA 21.

1. Muiarea poate să ceară voe de la giudeţul besearicii să să desparţă de bărbatul ei, cîndu o va bate fără de samă ş'-i va face rane de armă.
2. Încă poate muiarea singură, cu voia fără de giudeţ, să să desparţă de bărbatul său, cînd o va bate într-acesta chip să vie lucrul să stea în cumpănă, cum de n-are fi fugit, o are fi ucis de tot, sau cînd o va bate în vreun chip ca acela să o facă să nu poată grăi cătră giudeţ să-ş spue jaloba, pentru să o desparţă; iară de nu va fi aşea bătaia, să nu să poată despărţi numai ea aşea singură cu voia ei.
3. Cînd va fugi vreo muiare de vrăjmăşiia bărbatului şi pentru frica ce are pentru să nu o omoară, de va arăta aciiş, într-acea dată, mare vrăjmăşiia bărbatulu-şi, atunce îi desparte leagea; iară daca nu va arăta într-acel ceas răutatea lui, atunce nu-i va despărţi leagea.
4. Cela ce să va arăta cu vrăjmăşie şi cu groază asupra muerii sale, nu să va numai despărţi de dînsa, ce încă să va certa, după cum va fi voe giudeţului.
5. Muiarea de răutatea bărbatului va fugi de la dîns şi să va duce într-altă casă; iaste datoriu bărbatul să o hrănească şi să-i facă toată odihna, ce să dzice de nu va avea părinţi, sau fraţi şi de va fi eşită singură cu voia ei.
6. De va nebuni bărbatul, să să împarţă aceaia casă, pentru căce iaste cumpănă să nu o cumva vatăme, sau să o şi omoară bărbatul pre muiare.
7. Cînd va fi bărbatul învăţat de pururea a îmbla tot bat şi să-ş bată muiarea tot în beţie, atunce muiarea lui cu leage să va împărţi.
8. Nu numai pentru vrăjmăşiia şi răutatea ce are bărbatul asupra muerii-şi de o ucide, să va despărţi, ce şi pentru cuvinte ce va grăi bărbatul sprînţare şi o va îngrozi în tot chipul, că o va ucide de tot, pentru aceastea încă să vor despărţi; încă mai vîrtos, de cînd o are bate şi ales cînd va fi om ca acela să-i fie de pururea dragă svada.

9. De să va afla în mijlocul a bărbat şi a fămeae, ce să dzice între căsari, cum să fie vreo vrajbă ca aceaia de moarte, cumu s-are socoti pentru niscare lucruri de prepus să-ş prepue andesine carea cumva cu înşelăciune să nu omoară unul pre altul, atunce pravila îi desparte, să nu lăcuiască împreună; iară de nu va fi vrajba de moarte, ce va fi într-alt chip, să nu să desparţă.
10. De n-are avea bărbatul altă nice o vină, ce numai aceasta vrăjmăşiia, cîndu-i jestoc şi iuti la mînie, agiunge atîta să să desparţă aceaia casă, pentru căce să dzice: cel rău, cela ce iaste o dată rău, de pururea va fi tot rău.
11. Acesta lucru stă pre mîna giudeţului să oprească pre bărbatul cel vrăjmaş, ce să porneşte asupra muerii sale, pentru să să veaghe să nu cumva să o strice întru ceva, macar de-are şi face muiarea pre bărbat să să pornească asupra ei, trebue să-ş ingăduiască firei.
12. Încă să cade giudeţului să giudece vina muerii, pentru ce au pornit pre bărbat cu mînie asupra ei şi atunce cumu-i va părea giudeţului, sau să-i tocmască de să va prinde bărbatul că să va lăsa şi nu o va vătăma, iară de nu, să-i împarţă.
13. Cela ce nu va lăsa pre muiare-şi să doarmă într-un pat cu dîns, să cheamă că de vrăjmăşie nu o lasă, că iaste mînios pre dînsă.
14. Celuia ce nu-i plac bucatele ce-i face muiarea, sau cămeşile şi alte ca aceastea, să cheamă că are vrăjmăşie spre dînsă.
15. Cela ce-ş va băga muiarea în hiară, sau o va închide undeva ca într-o temniţă, să cheamă că are vrăjmăşie spre dînsă.
16. De să va înţeleage cum vreun chip dentru căsari, au bărbatul, au muiarea, va să hiclenească pre soţu-său cu o otravă, sau cu altă ceva armă, sau farmeci: aceaia casă să să împarţă cu ştire şi voia giudeţului.
17. Bărbatul cu fămeaia să despart, nu numai cînd să va afla cum un obraz va să hiclenească pre alt, ce încă şi cînd pun pre altul să facă acesta hicleşug.
18. Cînd să va lăsa bărbatul mai mic şi să va prinde cu chizeşie, cum nu-ş va face muerii nice o răutate şi încă-i va face şi zapis, atunce giudeţul să i-o dea pre mînă, însă cînd nu va fi vreun prepus la mijlocul lor, că macar că s-au el lăsat mai mic, iară nu va putea răbda de să nu-i facă vreo nevoe, ales de va fi vrajba prea mare: pentru căce atunce, cu toată acea plecare şi de va avea ce chizeşie, pravila nu o dă.
19. Împărţeala acestor căsari să înţeleage pănă la o samă de vreame, pănă să va mai lăsa şi să va mai domoli firea bărbatului cea sireapă şi vrăjmaşe.
20. Macar că şi desparte pravila pre căsaşi, pentru frica ce are muiarea despre bărbat să nu-i facă vreo răutate, iară să cade să socotească giudeţul această frică, de va fi cu cale pentru să-i desparţă, sau de nu va fi, de vreame ce o frică, cum are fi un lucru de nemică, nu va putea să desparţă căsaşii.

CUM ŞI ÎN CE CHIP POATE SĂ SĂ ARATE VRĂJMĂŞIIA BĂRBATULUI ŞI CU CE LUCRU.
GLAVA 22.

1. Trebue să fie mărturiile ce vor vrea să arate vrăjmăşiia bărbatului, să fie destoinice de-a să creaderea, să nu fie rudă, sau oamenii muerii, nice să fie de rîs şi de batgiocură, oameni de carii să nu-i bage nime nice într-o samă.
2. Vrăjmăşiia arată vecinii omului, sau veastea cumu sau deacă-l grăesc oamenii.
3. Boacetele muerii şi ţipetele ce să aud den casă, nu vor putea arăta vrăjmăşiia bărbatului, nice ochii ei ce vor fi vineţiţ<i>, sau obrazul ce va fi îmflat: nu pot aceastea să arate vrăjmășiia bărbatului; marturi trebuesc la lucru ca acesta pentru să cunoască tot adevărul.
4. Mai mult creade giudețul mărturiile carii arată vrăjmăşiia bărbatului, decît toți ceia ce grăesc împrotivă, de dzîc că nu-i așea, ce să dzice cum nu-i bărbatul cu vrăjmășiie spre muiare, de vreame ce la toate giudeaţele mai adevărate sîmt mărturiile carile dzîc că iaste așea, decît ceia ce dzic că nu-i așea, ce să dzice: ceia ce adevereadză mai de credință sîmt, decît ceia ce tăgăduesc.

CUM ŞI CÎND POATE BĂRBATUL SĂ-ŞI BATĂ MUIAREA ŞI ÎN CE CHIP.
GLAVA 23.

1. Poate să îndirepteadze şi să cearte bărbatul pre muiare-ş, pre lucru adevărat şi pre direptate, iară nu cu înșelăciune şi fără de cale și încă să o bată şi cînd va fi cu vină, după deală ce va fi făcut, și atunce cu măsură, să nu o prea treacă, cu blîndeațe, iară nu cu vrăjmăşie, fără vină și fără ispravă.
2. Doaă lucruri oarecari sprijinesc pre bărbat să nu să cearte, cîndu-ş va bate muiarea: cînd o va fi bătut pre vina ei; a dooa, cînd o va bate puţinel. Pentru că de o va bate fără vină sau cînd o va bate cu vrăjmăşie, să va certa şi mai vîrtos cînd va fi vina micșoară; iară de va fi vina mare, ce să dzice, de o va afla în vreun lucru de-a preacurviei, sau de o va găsi făcînd vreun vicleşug spre moartea lui, atunce macar cu ce vrăjmășie o va bate, nu să va certa întru nemică de la giudeţ.
3. Muiarea ce o bate bărbatul cu vrăjmășie şi mult fără de măsură, poate să-ş ceară la giudeţ să să desparță; iară să cade să fie despărțeala cu leage, să fie bătaia aşea de mare şi într-acesta chip, cît să stea lucrul în cumpănă, de va fi vie, de nu să va despărți de dînsî; pentru că de va fi bătaia micşoară, nu să vor despărţi.
4. Cela ce va fi vrăjmaş şi cumplit spre muiarea lui, bătîndu-o fără de vină, sau o va bate cu vrăjmăşie pentru puțintea vină, să va certa într-acesta

chip: să piardză a treia parte den darurile ce-i va fi dăruit muiarea; iară de nu-i va fi dat daruri, să va certa să dea muerii sale a patra parte de cîtu-i va fi dzeastrea. Aceasta iaste, cînd nu vor mai treace dzeastrele de trei sute de galbeni; iară de vor fi dzeastrele mai mult, atunce-i va da numai o sută de galbeni, şi dzeastrele fie cît ştie.

5. Muiarea poate să să desparță de bărbatul său sîngură, cu putearea ei, cînd o va bate des şi fără de vină; şi daca să vor despărți, să cade să o hrănească bărbatul şi să o îmbrace, cum să cade.

6. Fără de măsură şi cum nu să cade şi cu vrăjmăşie să cheamă bătaia, cînd să face cu toiagul şi mai vîrtos cînd să va svărîma lemnul, sau să facă cu acesta rane să margă sînge, sau cînd o va lovi cu lemnul în obraz, sau în cap: atunce de pururea să va certa bărbatul pentru vrăjmăşiia lui.

7. Bărbatul poate să-ş bată muiarea cu măsură pentru vina ei, macar de are avea şi zapis să nu o bată.

8. Nu să cheamă bărbatul vrăjmaş muerii sale, de o va bate numai o dată. Iară de o va bate de pururea şi de mai multe ori, fără de vină, atunce să dzice că iaste cu vrăjmăşie asupra ei.

9. De-ş va bate neştine muiarea cu pumnul, sau cu palma, nu să cheamă că iaste cu vrăjmăşie asupra ei, de o are bate cît de mult şi de des.

10. Bărbatul poate să-ş pue muiarea în hiară, sau să o închidză, cum are fi în temniță, numai pentru doaă vine: dece, una iaste cîndu o va afla făcînd preacurvie, iară a dooa cîndu o va găsi că-i face hicleşug să-l omoară; iară dirept alte vine nu va putè, nice să o închidză, nice să o bage în here.

CÎND VA TREBUI SĂ FIE CHIZEAŞ DREPT BĂRBAT OAMEN<I> DE CREDINȚĂ ŞI ÎNCĂ SĂ FACĂ ŞI ZAPIS MUERII LUI CUM SĂ NU O VATĂME ÎNTRU CEVA, NICE CU UN LUCRU.
GLAVA 24.

1. Cîndu să va teame muiarea de vro răutate să nu facă bărbatul, fiind el om jestoc şi mînios, atunce poate să ceară de la giudeț să-i facă bărbatul zapis cu chizeşie ca aceaia să nu o vatăme întru ceva; şi mai vîrtos de să va fi sîngură dat vinovată pentru vreun lucru ceva, ce să dzice de va fi făcut preacurvie.

2. Împărți-să-va muiarea de bărbat, nu numai pentru vrăjmăşiia lui, ce mai vîrtos pentru vrăjmăşiia părinților şi a rudelor bărbatului, cînd să vor cumpăni să-i facă nevoe şi să o vatăme întru ceva.

3. Nu agiunge, nice poate să fie lucru de credință tocmala şi giurămîntul ce-au făcut bărbatul, să fie cu adevărat, cum nu-ş va vătăma muiarea întru ceva, iară trebue încă să-ş pue şi nişte chizeaşi, pentru să nu-i facă vreo răutate.

4. Cînd nu va putea găsi bărbatul chizeaş să-ş pue, pentru să nu-şi vatăme muiarea, acesta lucru stă în putearea giudeţului să socotească, să vadză cumu li-e vrajba şi să legiuiască. Putea-va agiunge să fie numai cu acel giurămînt, ce-au făcut bărbatul, de nu va putea să ştie să-i desparţă, sau să i-o dea iarăşi.
5. Cînd să va împărţi muiarea de bărbatu-ş pentru frica vrăjmăşie<i> lui, cade-să giudeţului să întărească acest lucru, nu numai cu zapis, sau cu chizeaşi, ce încă trebue să o pue la un loc ca acela cu credinţă, să şadză acolo cu cheltuiala bărbatului, pănă să va aleage ce cum va fi.
6. Daca va da bărbatul credinţă ca aceaia, cu giurămînt şi cu zapis şi cu chizeaş, să nu-şi vatăme muiarea întru ceva, pentru căce au prinsu-o făcînd preacui(v)ie; iară muiarea daca va veni acasă şi iarăş va face altă curvie, atunce bărbatul poate să-i facă toată răutatea şi să n-aibă nice o certare de la giudeţ şi nu să sminteaşte nemică pentru ceale tocmeale cu legătură ce s-au făcut.
7. Nu va putea muiarea să ceae de la bărbat chizeşie, sau altă, pentru fiece lucru să nu o vătăme, ce trebue să fie vina mare şi frica ei aşijdere să aibă pentru ce să teame: atunce să ceae credinţă, şi acest lucru stă pre sama giudeţului să giudece acel lucru şi acea vină de carea să teame muiarea, poate să fie de chizeşie au ba.
8. Macar de şe-are pune bărbatul şi chizeaş să nu-ş vatăme muiarea, pentraceaia tot poate să o bată cu măsură, cîndu-i va fi vinovată, şi să o îndirepteadze pre voia lui şi de la giudeţ să n-aibă nice o certare.
9. Datoriu iaste giudeţul să silească pre muiare şi să o îndeamne să lăcuiască cu bărbatul, cînd va cunoaşte că bărbatul iaste gata să dea chizeşie cum să nu o vatăme. Numai să socotească, să nu fie bărbatul foarte vrăjmaş şi să nu fie avînd andesine urîciune, să-ş fie urîţi pînă la moarte, pentru că atunce giudeţiul nu va îndemna să-i împreune, că acolea stă lucrul în cumpănă să nu o cumva omoară, macar de-are da şi chizeaşi; iară de va vrea muiarea să şadză cu dîns, să o lase giudeţul după cum va fi voia ei.

PENTRU CÎTE FEALIURE DE LUCRURI POATE BĂRBATUL SĂ-Ş GONEASCĂ MUIAREA DEN CASĂ CU PUTEAREA SA, FĂRĂ DE LEAGE ŞI FĂRĂ ŞTIREA GIUDEŢULUI.
GLAVA 25.

1. Pentru preacurviia ce va face muiarea, poate bărbatul să o scoaţă şi să o gonească den casă sîngur cu putearea sa şi mai vîrtos cînd va fi curviia de faţă şi arătată; iară de va fi preacurviia pre ascuns şi trebue arătare, atunce nu poate să o gonescă den casă-şi fără de voia giudeţului.
2. Macar de-are şi fi un martur, destonic şi credincios să adevereadze preacurviia muerii, iară tot nu poate, cu putearea sa, acesta sîngur să o gonească.

3. Nu va putea muiarea cu voia ei să să desparță de bărbatu-și și să iasă den casă-i pentru preacurviia bărbatului ce va fi făcut și, mai vîrtos, cînd va fi lucrul pre ascuns și trebue să o arate neștine; iară de va fi lucrul de față, atunce poate numai sîngură cu voia ei să să desparță de bărbat.
4. Cela ce-ș va goni muiarea den casă, fără de vină, acela să va certa după voia giudețului și-i va da toate dzeastrele și ce va fi dobînda dzeastrelor.
5. Datoriu iaste bărbatul să hrănească pre muiare, dacă o va goni den casă; iară de să va afla într-acea vreame, ce lipsește den casa bărbatului, să facă preacurvie, atunce bărbatul nu-i va mai da nemică.
6. De să va despărți muiarea de bărbat cu voia ei și bărbatul va arăta, cum s-au despărțit fără nice o vină, atunce nu iaste datoriu bărbatul să o hrănească dennafară de casa lui; iară de să va fi despărțit pentru vreo vină a bărbatului, atunce bărbatul va plăti toată cheltuiala ce va fi făcut pre hrana ei, fiind dennafară de casă.
7. Cînd va răspunde leagea să fie muiarea la închisoare în temniță atîta vreame, atunce bărbatul nu iaste datoriu să o hrănească, de vreame ce iaste la închisoare pentru vina ei, ce să dzice iaste eretică, dece să ceartă cumu i să cade, pănă să va întoarce.
8. Poate bărbatul să să desparță de muiare și muiarea așijdere de bărbat, cu voia lor și fără știrea giudețului, cînd un obraz va face îndemnare și celuialalt să greșască.
9. Cînd va da bărbatul bani în camătă și încă mai vîrtos cînd va prea asupri cu camăta, atunce muiarea lui, nicum să nu aibă voe să să desparță de dîns, ce încă iaste datoare întru tot să să întoarcă și să lipsească de la dîns, pănă cînd să va întoarce de acest feal de greșală.
10. De va face muiarea niscare farmece, carele să vor afla întru tot lucrul să fie de vătămare, atunce bărbatul iaste datoriu să să împarță de dînsă, sîngur cu voia lui fără știrea giudețului.
11. Muiarea, ce să va duce de la bărbatu-ș cu voia ei, fără știrea bărbatului, poatea să roage pre giudeț să îndeamne pre bărbat să o ia iarăș în casă-ș; iară de nu va vrea să o ia, atunce iaste datoriu să o hrănească cîtă vreame va lipsi den casa lui.
12. Muiarea, cînd nu se va pleca, nice va asculta de besearică, cîndu-i va dzice să margă după bărbatu-și, carele o ceare și o cheamă să vie acasă-ș și să lăcuiască împreună, de vreame ce-au fugit fără ispravă, sau de-au fost și cu vreo vină, bărbatul s-au întors despre acea greșal(ă): atunce bărbatul are putere să margă cu giudețul cel mirenesc să o ia și fără de voe ei, ce să dzice cu de-a sila.
13. De va lua bărbatul pre muiare numai cu voia sa, ce să dzice să o apuce fără de veaste, cu arme sau și fără de arme, și aceasta iaste muiare lui, carea au

fost împreunat cu dînsa să fie un trup şi s-au despărţit de dînsă fără vină, sau şi cu vină ce-au fost micşoară, atunce nu să va certa nemică; iară de va fi fămeaia numai logodită şi încă nu să vor fi împreunaţi, şi el o va răpi şi să va împreuna cu dînsă, atunce să va certa oarice puţin lucru, cît va fi voia giudeţului.
14. Împarte-să muiarea de la bărbat cu voia ei şi fără ştirea giudeţului, cînd va fi bărbatul ei eretic şi pentru ce va meşterşugui să afle vreame să o poată omorî, sau să-i facă altă răutate, sau căce nu o ţine cumu să cade, sau nu o ocîrmeaşte bine, ce să dzice nu-i dă bucate să-i fie de agiuns, sau nu-i face haine.

CÎND IASTE MUIAREA DATOARE SĂ ÎMBLE DUPĂ BĂRBAT ORI ÎNCĂTRO O VA MEARGE.
GLAVA 26.

1. Cînd va fugi bărbatul dentr-un oraş sau sat pentru vreo greşală mare ce va fi făcut acolo şi să teame să nu-l prindză giudeţul să-i facă certare, atunce muiarea iaste datoare să margă după dîns ori unde va mearge şi de are fi şi vinovat, tot să cade să margă după dîns să să afle la nevoia lui.
2. Bărbatul încă iaste datoriu să margă după muiare, cînd va fugi de frica giudeţului pentru vreo greşală, ce va fi făcut pre direptate; iară de va fi vinovată într-alt chip, să vie lucrul să să cearte pre vina ei, atunce să nu margă după [1]) dînsă, că nu iaste bărbatul datoriu pentru vina muerei, cum iaste muiarea datoare pentru vina bărbatului de pururea să îmble după dîns ori unde ş-are merge.
3. Muiarea iaste datoare să îmble după bărbat încă nu numai cînd va fi vinovat, ce şi nevinovat, sau şi pentru binele lui, cînd va audzi că i se treace undeva meşterşugul mai bine, sau pentru greutăţile şi dăjdele ce sîmt într-acel loc, să va duce aiuri să-i fie mai binişor, că acolo nu poate terpi, sau şi dirept alt lucru; iară numai cînd va cunoaşte că mearge să facă vreo răutate, ce să dzice furtuşag, tălhuşag şi alte ca aceastea, acolea nu iaste datoare să margă.
4. Cînd nu va vrea muiarea să îmble după bărbat, ce va îmbla cu şuveale,ună altă va găsi, să să poată mîntui dzicînd că nu iaste obiceaiul să îmble muerile după bărbaţi, nu i să vor prinde aceastea şuveale, ce numai ce-i caută să margă după bărbat.
5. Nu iaste datoare muiarea să margă după bărbat, cînd va vrea să margă bărbatul să lăcuiască într-alt sat şi aceasta pentru ce, pentru că va cunoaşte oarece niscare seamne reale ca acealea, cum bărbatul va să o hiclenească să-i facă vreo răutate sau mărgînd pre cale să va teame să nu o îneace undeva: dirept aceaia nu va mearge.

---

[1]) În original «dăpă».

6. Cînd să va tocmi un om cu o fămeae şi să va logodi şi-i va dzice să-l aşteapte pănă într-un an şi atunce să să cunune şi cu dînsa; dup-acea să va prileji pănă la aceaia vreame să purceadză să iasă dentr-acel loc, atunce acea fămeae, ce să dzice logodnica nu va fi datoare să îmble după logodnic.
7. Cînd va fi bărbatul om rău sprînţar şi va îmbla den loc în loc şi den sat în sat, şi nice la un lucru nu va fi om de stavăr şi mai vîrtos cînd va veni lucrul pentru răutăţile lui să-l gonească şi să-l scoaţă dentr-acel loc, atunce nu va fi muiarea datoare să îmble după dîns, cumu s-are dzice de să va afla că acest om s-au făcut om rău, dac-au luat şi s-au cununat cu această fămeae; iară de să va afla cum au fost om rău de cînduş au fost, atunce muiarea iaste datoare să îmble după bărbat oriunde va mearge, pentru ce să cheamă că l-au ştiiut cum iaste.
8. Cînd să va tocmi un om cu muiarea sa dentăi la logodinţa lor, cum să nu aibă voe bărbatul să-ş scoaţă muiarea de la locul şi de la naşterea ei şi dup-acea să va prileji de va veni lucrul numai să iasă dentr-acel loc, ce să dzice de să va bolnăvi şi nu va putea să să tămăduiască într-acel loc sau de va avea vrajbă cu oamenii cei mai de frunte, ce vor lăcui acolo, sau cu mai marii lui sau cîndu-l va scoate giudeţul şi-l va goni den sat, atunce muiarea să cade să îmble după bărbat, iară să nu poată şuvăi cu alte tocmeale ce vor fi avut.

PENTRU CERTAREA HOTRULUI CUM ŞI ÎN CE CHIP SĂ CADE SĂ FIE. GLAVA 27.

1. De vreame ce greşala hotrului iaste mai rea decît greşala preacurviei şi să ceartă pre multe locuri cu multe fealiuri de certări, după cum va fi obiceaiul a fie ce loc.
2. O samă de pravile scriu să să tae capul hotrului, ales cînd va îmbla hotrind de faţă de-l vor vedea toţi şi nu o dată, ce de pururea.
3. Alte pravile dzic să gonească pre hotru şi să-l scoaţă dentr-acel oraş sau sat unde va fi făcînd hotriia; alte dzic să şi-l scoaţă de tot de pre locul şi eparhiia acelui giudeţ ce vor fi ascultători.
4. Alte pravile dzic să-l cearte după cum va fi voia giudeţului, ce să dzice să-l bage în ocnă sau să-l poarte pre uliţe şi să-l bată cu piialea.
5. Denafară de aceaste certări ce să dau hotrului, încă de pururea se mai adaogă doo lucruri legiuite de ispravă: dece una iaste cînd rămîne fără de cinste, ce să dzice de ocară şi de ruşinea ceştii lumi şi de-aciia n-are nice o credinţă nice într-un loc; a doo oricîte tocmeale va face cu cineva pentru fie ce lucru ce are fi de dobînda lui, nu sîmt nice unele dirept nemică, ce la giudeţ toate sîmt stricate şi fără de ispravă ca unui om de ocară ce nu-i ţine nime în samă cuvîntul ce grăiaşte, ce iaste tot de ruşine, unde mearge.

6. Cela ce va găsi pre muiarea lui făcînd preacurvie şi-i va răbda şi va lăcui iarăşi cu dînsa, macar că să cheamă hotru, iară acesta feal de hotrie nu să va certa cu de acest feal de certări ce am dzîs, că i-i destul şi-i agiunge cît rămîne cu ruşinea în obraz.
7. Hotrul vreunii mueri cu bărbat sau a vreunii mueri de cinste, cîtu-l vor prinde întăia dată, să-l porte pre uliţe şi să-l bată, cu piialea pren tot tîrgul, iară a do ora să-i facă iarăşi aşea şi să-i tae şi nasul.

CARELE SĂ CHEAMĂ HOTRU ŞI CÎND SĂ VA CERTA. GLAVA 28.

1. Hotru să cheamă cela ce are mueri la casa lui de le ţine pentru dobînda lui, carele-şi dau trupurile de le spurcă bărbaţii cei răi şi fără omenie pentru puţină peerdzătoare de suflet dobîndă.
2. Nu numai cela ce are mueri slobode în casa lui să cheamă hotru, ce încă şi cela ce-ş dă roabele şi slujnicele de să dezmiardă bărbaţii pentru dobînda.
3. Cela ce-ş va da roaba să să dezmiiarde neştine cu dînsa pentru dobînda, acesta-şi piiarde putearea ce are asupra roabei şi rămîne roaba slobodă şi mai vîrtos giudeţul să-l sîrguiască să o mărite, iară de nu o va mărita cum mai curund, să-l cearte pre stăpîn cu ocna.
4. Cela ce-ş va da fata la vreo dăscăliţă muiare pentru să o înveaţă carte sau şi alt meşterşug ceva şi încă-i va da şi plată să o înveaţe şi-i va da şi hrană ce-i va trebui, şi aceasta, cu învăţăturile ei ceale reale o va îndemna şi va tocmi pre vreun bărbat de o va răpi fără ştirea părinţilor, atunce giudeţul să-i facă leage cumu să cade şi să cearte pre dăscăliţă să-i vearse plumb topit în gură să-i pogoară pre grumadzi la inimă, pentru că pre aceastea mădulare au eşit de la inima ei toate îndemnăturile featei, de au scîrbit inima părinţilor.
5. Hotru să cheamă nu numai cela ce îndeamnă muerile spre zburdăciune şi spre poftă rea, ce încă şi cela ce le amăgeaşte cu alte meşterşuguri de le îndeamnă, spre curvie, cumu s-are dzice îmblă neguţătorind pre la casele muerilor, dece le dă tot mai eftin de cumu-i preţul şi altele şi dăruiaşte, până apucă de le află firea şi de-aciia le scoate den minte de le supune supt cine-i voia; aceasta face tot pentru dobînda lui.
6. Hotru să cheamă şi cela ce îndeamnă şi amăgeaşte pe vrun cucon de-l spurcă cineva şi face sodomie, dînd mîzdă vreunui cetaş a lui sau vreunui slujnic; şi atunce de să va putea oblici cum s-au pîngărit copilul, cu adevărat hotrului numai să-i tae capul; iară de să va tîmpla să nu-l fie spurcat de tot, pre hotru să-l izgonească şi să-l scoaţă de tot den toată eparhiia giudeţului aceluia.

7. Hotru de faţă să cheamă cela ce-ş dă voe muerii să curvască, pentru să ia el cîte oarice dobîndă ce va fi.
8. Aceaste trei seamne agiung hotrului celui de faţă; dece dentăi iaste una cînd îndeamnă cu cuvîntul şi cu lucrul pre muiarea lui să preacurvască; iară a doo să o amăgească, pănă va pleca sîngură cu sine de să va da spre dezmierdăciunea bărbaţilor; a treia cînd va lua acesta ceva plată pentru această greşală.
9. De va fi o fată fecioară şi de să va îndemna spre poftă rea pentru cuvintele şi îndemnăturile hotrului să va împreuna cu vreun bărbat, macar de are şi lipsi el într-acel ceas, iară tot pentru cuvintele şi îndemnăturile lui să va certa, pentru căce agiunge cum cu îndemnăturile şi tocmealele lui ceale reale s-au făcut răutatea.
10. Cela ce va face pre vreo fecioară să greşască trupeaşte cu vreun bărbat şi aceasta nu cu cuvinte dulci, ce cu de-a sila şi fără voia ei, acesta nu să va certa ca un hotru, ce ca un răpitoriu, cum vom spune mai gios.
11. Cela ce va priimi in casa lui pre vreun hotru sau de-l va lăsa să şadză cu chirie să hotrească mueri în casa lui, acesta-şi va piiarde casa şi va fi domnească şi-l vor certa şi cu gloabă, după cum va fi voia giudeţului.
12. Cela ce va svătui sau va agiuta hotrului să hotrească, acesta să va certa tocma ca şi hotrul.
13. Cela ce va fi cucon micşor sau fetişoară şi de vor hotri cuiva, nu vor putea rămînea fără de certare nice aceştia; numai ce să vor certa mai puţin decît cum are fi mari.
14. Nu să va certa ca un hotru cela ce va hotri numai o dată muiare streină fiind den ruda lui sau altă muiare slobodă; iară să va certa de va hotri pre vreo muiare slobodă de trei, patru ori sau de va hotri muiare cu bărbat; întăia dată să va certa după cum va fi voia giudeţului, iară a do ora i să va tăia capul; iară de-ş va hotri muiarea sau fata, aşijdere dentăia dată, i să va tăia capul.
15. Nu să va certa ca un hotru cela ce va hotri muiare streină sau fără bărbat şi de nu va lua plată; iară de va hotri muiare cu bărbat, să va certa şi acesta; şi încă să va certa mai rău, cîndu-ş va hotri sîngur pre muiarea sa.

CELA CE-Ş VA ZĂLOJI CASA SA PENTRU SĂ SĂ FACĂ ACOLO PREACURVIE ŞI MESTECARE DE SÎNGE ŞI ALTE FEALIURI DE CURVII ŞI DE LUCRURI SCÎRNAVE CUM NU SĂ CADE, ACESTA SĂ SĂ CEARTE ÎN TOATE FEALIURILE.
GLAVA 29.

1. Oricine-ş va zăloji casa pentru să să facă acolo curvie şi alte toate fealiurile de lucruri reale cum nu să cade, acela să cheamă hotru şi să va certa ca un hotru şi ca un preacurvar şi ca unul di ceia ce fac sînge ameste-

cat, ce să dzice ceia ce-ş curvăsc cu rudele şi cu cuscriile şi çu cumătrele sau finele lor; acesta să cheamă sînge amestecat; acesta, ver va fi bărbat ver muiare, cu moarte să să cearte.

2. Cela ce-ş va zăloji casa pentru să să facă acolo sînge amestecat sau sodomie, ce să dzice curvie cu copii, pre acesta să-l omoară ori cu ce moarte va fi mai cumplită.

3. În casa celuia ce să vor face svaturi reale spre curvii şi spre alte scîrnăvii ca aceastea sau şi într-alt loc unde să vor face păcate, acela să va certa ca un hotru; iară de nu să vor face păcatele deplin, ce numai voroave, atunce nu să va certa ca un hotru, ce va lua altă certare mai micşoară.

4. Cela ce va nămi casă în chirie pentru să facă acolea răutăţi și curvii, ca un hotru să să cearte.

5. Aceastea certări să vor da nu numai celora ce vor zăloji și vor nămi case pentru să să facă acolo curvii şi alte păcate trupeşti, ce şi alte locuri de odihnă ce vor fi ori pre la vii ori pre la priseci ori pren pomeate ori alte primblări aseamenea acestora.

PENTRU PĂRINŢII CEIA CE-Ş VOR HOTRI FEATELE SALE CEALE TRUPEŞTI. GLAVA 30.

1. Hotria ce să face cu voe părinților iaste mai rea și lucru plin de rușine şi de mai mare ocară decît ceaia ce să face între streini. Drept a aceaia oricare tată ce-ş va hotri fata sa, dentăi-şi piiarde putearea cea părinţească ce au avut spre fie-sa şi să aibă strînsoare dela giudeț cum mai de sîrg să-i dea toate dzeastrele ce i să vor veni de la tată-său și să să desparță de dîns într-acesta chip cum nu-şi i-are fi mai fost nice odînioară fată; a doo, toate bucatele cîte va avea să să ia, toate să fie domneşti, pănă cînd va fi acesta viu. Daca va muri, atunce vor fi acelora ce vor rămînea moșneani de va fi avînd; a treia, să-l bage în ocnă, în toată viața lui acolo să chinuiască.

2. Pravilele ceaste mai noo dau învățătură tatălui celuia ce-ş va hotri fata, ca să i să tae capul. Aşijdere să paţă această certare și frații ceia ce-ş vor hotri surorile sau şi pre alte rude a sale ce vor pogorî den sîngele lor, care certare să cade să să ţie în samă la un păcat mare ca acesta, după cumu să ţine şi la pravila rîmneanilor pănă şi în dzua de astădzi, macar că la une locuri îi ceartă cu caterga în toată viața lor sau într-atîţia ai și-i purta pre măgari cu pieile, bătîndu-i pre toate ulițele; iară certarea lor cea adevărată iaste moartea.

3. Maica ceaia ce-ş va vinde fata pre bani pentru să curvască neştine cu dînsa, să i să tae nasul; iară de să va afla că n-au făcut tocmală să ia bani,

ce numai ce să va fi plecat după voia featei-şi, atunce să va certa după voia giudeţului; iară de va fi cădzut maica la o greşală mare ca aceaia pentru vreo nevoe mare ca aceaia sau pentru vreo sărăcie, nu să va certa aşea cumplit, de vreame ce să va milostivi şi giudeţul vădzînd sărăciia şi nevoia ei.

4. Părinţii ce-ş vor hotri fii lor, macar de le-are fi şi copii şi de are fi şi văduo, nu le va folosi aceasta, ce tot să vor certa cu moarte.

5. Nu vor putea să scape părinţii să nu să cearte cînd vor dzice c-au făcut hotriia de nevoe pentru destulă sărăcie, iară de pururea să vor certa; dupacea trebue să foarte cerceteadze giudeţul şi să socotească de va fi fost acea nevoe şi acea sărăcie a părinţilor carea să nu să fie putut într-alt chip ocîrmi cu altceva meşterşug, fără de cu hotriia feciorilor săi; şi aceasta va fi aşea sau să va mai milostivi giudeţul de-i va mai iuşura sau mai rău să va întărîta de cumplitu-i va certa.

6. Acesta feal de certare să înţeleage, cînd vor lua părinţii bani pentru să dea feciorilor, iară de nu vor lua bani, nu să înţeleage aceasta certare ce poate fi că să vor certa într-alt chip, după cum va fi voia giudeţului.

PENTRU BĂRBAŢII CE-Ş VOR HOTRI MUERILE LOR.
GLAVA 31.

1. Oricare bărbat va hotri pre muiarea sa, să i să facă moarte, macar cîteodată că pravila pre unii ca aceştia hotri îi scoate den toată eparhiea giudeţului şi altă dată îi poartă pre toate uliţele tîrgului cu piialea pre măgari şi să fie cu faţa spre coada măgariului şi muiarea lui să tragă măgariul de dîrlogul căpestrului, cu mînule sale; şi într-acesta chip să-i bată purtîndu-i pren tot tîrgul. Alte date iarăşi îi certa cu caterga în toată viaţa lor.

2. În voia şi putearea giudeţului stă acest lucru să sămăşluiască certarea morţii ce să cade să dea celuia ce-ş va hotri muiarea sa şi mai vîrtos cînd va arăta giudeţului vreo vină ca aceaia a bărbatului, dentru carea să va fi îndemnat să cadză într-această greşală mare a hotriei.

3. Cela ce-ş va hotri muiarea pentru să ia bani, să va certa cumplit foarte; iară de o va hotri pentru să nu ia bani, să va certa cu adevărat şi atunce, iară nu aşea cumplit, cum are fi luat bani.

4. Cela ce ştie că-i curveaşte muiarea şi el tot o ţine în casă şi să face a nu şti nemică şi o lasă de face preacurvie, atunce să cheamă cumu o are hotri el sîngur şi să va certa ca un hotru.

5. Cela ce să face cum să culcă cu muiarea-şi şi apoi lasă oameni streini de să culcă cu dînsa, să va certa după voia giudeţului.

6. Cela ce va ţinea în casă pre cela ce curveaşte cu muiarea lui, ca şi un hotru muerii sale să va certa.

7. Cela ce-ş va lua muiare pre ceaia ce o au certat pentru preacurvie, acesta să cheamă cu adevărat hotru, ce să dzice fără de cinste și rușinat, iară nu să va certa.
8. Cela ce va ţinea în casă-ş de nevoe pre muiarea sa ce va fi făcînd preacurvie, pentru căce să teame de rudele ei sau pentru ce-l vor face cu deasila să o ţie, atunce nu să cheamă acesta aşea într-acela feal; nice poate nime să-i dzică hotru, pentru că o ţine de nevoe.
9. Nu să cheamă hotru cela ce-ş ţine în casă pre muiarea sa care face preacurvie, cînd nu o ştie cu adevărat că curvează, ce numai ce are aşea oarice prepus, cum să fie arătînd seamnele că face acest lucru.
10. Numai răbdarea ce are bărbatul, ce să dzice cînd face muiarea lui preacurvie şi el rabdă, nu dzice nemică; aceasta-l face de să cheamă hotru, cumu s-are dzice cînd va avea aceasta răbdare, pentru căce-i vine dobîndă; iară de nu-i va fi venind nice o dobîndă şi o va şti că curvează și o ţine aşea în casă, să să cearte după voia giudeţului.

PENTRU RĂPITUL ŞI CE CERTARE SĂ CADE SĂ SĂ DEA RĂPITORILOR.
GLAVA 32.

1. Răpitoriu să cheamă ceia ce vor apuca de vor răpi muiarea cuiva cea de cinste de-ş vor rîde de dînsă, sau vreo fată fecioară sau văduă sau călugăriţă sau vreun copil, cînd vor lua pre fiecarea cu de-a sila şi o vor duce dentr-acel loc, unde le va fi voia, de să vor mesteca trupeaşte.
2. Certarea răpitorilor iaste numai moartea.
3. Cela ce va răpi pe vreo muiare nu să va certa numai cu moarte, ce încă-ş va piiarde şi bucatele că le va da giudeţul muerii ceii răpite, de va fi muiarea mireancă, iară de va fi călugăriţă, da-i-va giudeţul puteare să să hrănească cu venitul ce va fi dentru acele bucate în toată viaţa ei şi după moartea ei, le va da giudeţul toate aceale bucate la mănăstire de la carea au răpitu-o.
4. Nu să va numai omorî răpitoriul nice-ş va piiarde numai bucatele, ce şi ceia ce l-au svătuit să răpască sau i-au dat agiutoriu să răpască şi aceştia să vor omorî şi-ş vor piiarde şi bucatele, iară de-l vor fi numai svătuit, iară de nu-i vor fi dat agiutoriu la vreamea răpitului, atunce-i vor numai omorî, iară bucatele nu-ş vor piiarde.
5. Bucatele răpitoriului toate să vor da muerii ceiia ce s-au răpit, macar c-au fost numai cum are fi neguţată nunta între dînşi.
6. Părinţii, fraţii, rudele, stăpînii, ispravnicii muerii, toţi aceştia pot să-i ucigă de tot pre răpitori şi să nu aibă nice unul nici o certare şi încă nu numai pre răpitori, ce şi pre soţiile lor, şi pre ceia ce le vor fi într-agiutoriu, însă

numai cîndu-i vor găsi făcînd acel lucru, ce să dzice cînd vor răpi, iară nu altă dată.

7. Cela ce va răpi copil pentru zburdăciunea trupului să pață ca și ceia ce scrie mai sus; cine-l va ucide, să fie ucis, nice o certare să nu aibă.

8. Nu va scăpa răpitoriul ca să nu să cearte, dzicînd c-au răpit muiare pentru să să cunune cu dînsă, ce tot să va certa.

9. Nunta ce să va face după ce s-au răpit, nu-i bună de nemîcă, ce iaste un lucru așea cum nu șe-are fi fost, după cum dau învățătură pravilele împărătești, pentru că pravila besearicii iartă acest feal de nunte, cînd nu vor avea și altă sminteală fără de răpitură.

10. Cela ce va apuca, ce să dzice va răpi vreo muiare ce va fi giuruită altui bărbat, nicum ca să să poată cununa cu dînsa, iară încă nice cu alta, nice cu una nu poate să să mai cunune acesta răpitoriul.

11. Cînd va răpi neștine vreo fămeae și iarăș o va lăsa, de să va întoarce la părinți și la casă-și și atunci de să va însura și să să cunune cu dînsa, aceasta nuntă va fi bună, nu să va certa ca un răpitoriu; iară de o va fi răpit și să va fi și cununat [1]), aceaia nuntă nu e bună de nemică, că să va certa ca un răpitoriu.

12. Certarea răpitorilor nu numai spre cela ce răpeaște fată fecioară, ce încă și spre cela ce răpeaște muiare cu bărbat sau și împărțită de bărbat sau văduo sau roabă sau fată de suflet, ver bogată, ver săracă, ver cinstită, ver fără cinste, tot într-un chip și cu o certare să vor certa.

13. Oricare rob sau nămit sau slugoiu de va răpi vreo fămeae, nu să va certa numai cu moartea, ce-l vor și arde în foc.

14. Nu numai răpitoriul să va certa, ce încă și cine l-au sfătuit și ceia ce-i vor fi agiutat și ceia ce-i vor fi posluşit la ceaia treabă la răpit, să vor certa toți într-un chip ca și răpitoriul.

15. Oricine va ascunde răpitoriul în casa sa cînd va răpi muiarea, ca un răpitoriu să va certa și acesta; iară numai nu-ș va piiarde bucatele.

16. Oricare muiare va răpi pre vreun bărbat pentru dezmi(e)rdăciunea ei, ca un răpitoriu să va certa și aceasta, de vreame ce nu iaste la giudeț altă nemică fără tot o certare celuia ce răpeaște, fie bărbat fie fămeae.

17. Muiarea ce va răpi pre altă muiare pentru zburdăciunea trupului ca un răpitoriu să va certa.

18. Cela ce va răpi copil ca un răpitoriu să va certa.

19. Cela ce va răpi pe vreun copil, nu pentru dezmierdăciunea trupului, ce să-l ducă cu sine în vreo cale sau la oaste, să să cearte, după cum va fi voia giudețului.

---

[1]) În original «cunanat».

20. Oricine va răpi cucoană tinerea carea nu va fi încă de vîrstă de bărbat şi de-i va strica feciorìa, să să cearte cu cumplită moarte, ce să dzice mai rău decît pre răpitoriu, macar că dzic o samă de dascali, cum de va fi fecioara mică şi săracă, atunce răpitoriul să să cearte cu ocna și toate bucatele lui să să dea fecioarei aceii stricate.
21. Cela ce va strica feciorìia vreunii cucoane tinere ce nu va fi încă de vîrstă, macar că nu o au răpit dentr-un loc într-alt, iară tot ca pre un răpitoriu să-l cearte.
22. Cela ce va răpi vreo muiare și dup-acea o va mărita după alt bărbat, cu une ca aceastea nu va putea șuvăi acesta, ce tot să va certa ca un răpitoriu.
23. Răpitoriul iaste datoriu să îndzestreadze pre muiarea ce au răpit, după putearea lui şi după putearea și desto(i)niciia muerii; aşijdere şi giudeţul să cade să-l îndeamne să o îndzestreadze după deasto(i)niciia amînduror.
24. Oricare răpitoriu nu va priimi leagea cumu-l va giudeca giudeţul, ce va alerga la alt giudeţ mai mare nedejduind de altă ispravă mai bună, iară aceaia ispravă a doo nu are nice o tărie.
25. Mai mare iaste răpitura cînd va fi cu soţii multe şi cu multe fealuri de arme şi pentru căce să răpeaşte fată de mare boiarin, şi atunce giudeţul va certa mai mult de cum are fi răpitura mai mică.
26. Răpitoriul să ceartă fie în ce loc unde-l vor prinde, cumu s-are dzice un om va răpi pre o muiare de cinste den tîrg den Iaşi şi o va lua de o va duce la Cameniță în ţara leşască, dup-acea de să va prileji să-l prindză aicea supt biruinţa Iaşilor, să va certa dela domnul den Moldova; iară de să va prinde supt biruinţa Cameniţei, să va certa de la biruitoriul locului aceluia. Şi nice domnul den Moldova nu iaste datoriu să-l trimiță acolo, de va fi leah răpitoriul, la domnul de țară leșască, nice biruitoriul acelui loc spre domnul de Moldova, daca va fi moldovan, numai ce să cade să adevereadze giudeţul cu mărturii oameni de credinţă, cum iaste răpitoriu, şi atunce să va certa şi nu-l va mai trimite aiuri. Iară de vor scrie cărți domnii unul la alalt şi să-i ceară ca pre nişte oameni de loc, atunce iaste datoriu domnul acela supt care biruire s-au prins răpitoriul, să-l trimiță pre dîns către celalalt.
27. Toate greşealele pănă în cinci ai să săvîrșesc, cumu s-are dzice ori în ce feal greşală de va greşi neștine și de nu-l va pîrî nime la giudeț, pănă în cinci ai, nu mai poate nime de-aciia să-l pîrască den 5 ai înainte; iară numai răpitul nu să poate svîrşi în cinci ai, ce după dzeace ai și mai mult poate fiecine pre răpitor să-l pîrască şi aşea să să cearte ca un răpitoriu.
28. Răpitoriul de să va ascunde în besearică, pentru să nu-l poată lua giudeţul, şi den besearică-l va prinde şi-l va scoate de-l va certa cumu i să cade.

29. Răpitura cea adevărată să cade să aibă aceaste doo seamne: întăi să rădice muiarea dentr-un loc să o ducă într-alt loc; a doоa să-i facă silă spre cinstea ei; iară de va lipsi una dentr-aceaste doo lucruri, atunce nu iaste răpitura deplin.

30. Cela ce-ș va răpi muiarea den casa părinților ei și să o ducă la casă-și, după ce să va fi culcat cu dînsă, nu să va certa.

31. Cela ce va răpi pre muiare-și, mainte di ce să va culca cu dînsă, și aceasta i-au fost gîndul să să facă călugăriță, macar că o au și măritat părinții, iară acesta să va certa ca un răpitoriu; iară de să va fi răpit cu voia ei vrînd pentru să lăcuiască cu bărbat, atunce nu să va certa; numai de o va fi răpit fără voia ei și cîndu-i va fi făcut silă, atunce pentru sila ce-au făcut să va certa după voia giudețului.

32. Nu va putea șuvăi răpitoriul dzicînd că iaste mic de dzile, nu i-i vreamea încă de-nsurat, ce tot să va certa și așea, iară mai puțin.

33. Nunta ce să va face între obrazul cel răpitoriu și aceii răpite șuvăiaște răpitoriul și scapă să nu să omoară, iară numai ce-și piiarde bucatele și le va lua muiarea să fie ale ei, iară sveatnicii și agiutătorii răpitoriului nu să vor putea mîntui așea, ce să vor certa după cum va fi voia giudețului; și aceasta să dzice pentru ceia ce vor fi agiutați la răpit, iară nu pentru ceia ce au agiutat după ce s-au răpit, ce să dzice ceia ce-i vor fi priimiți în casele sale și-i vor fi ocrotit pre răpitori.

34. Răpitoriul de pururea să va certa, ver fie cu voia muerii, ver nu fie; de are fi cu voia muerii, poate fi că nu s-are certa răpitoriul cu moarte; iară daca nu va vrea muiarea și să va fi răpit cu sila, atunce să va certa cu moarte.

35. Răpitoriul de să va prileji să răpască călugăriță și pentru să scape de certarea vieții lui, va să arate cum au fost cu voia ei de s-au răpit, nu-i va folosi nemică voia ei, ce numai ce să va certa cu moarte.

36. Cînd va mărturisi muiarea sîngură de va dzice cum s-au răpit cu voia ei, pentru să scape răpitoriul de certarea morții, atunce să cade să cerceteadze bine giudețul să nu fie tocmala părinților răpitoriului sau a rudelor lui; cu dare și cu multe meșterșuguri vor fi plecat muiarea să dzică acest cuvînt, cum iaste cu voia ei; dece să socotească tot lucrul pre-amănuntul, de să va afla cum sîmt aceastea meșterșuguri, răpitoriul numai ce-ș va piiarde viața; iară de să va afla cum muiarea grăiaște de la sine neîndemnată de nime, atunce răpitoriul să va certa după voia giudețului.

37. De să va afla cum să fie dat vreun răpitoriu bani mulți muerii mainte de ce-au răpitu-o pentru să o pleace să fie cu voia ei și să mărturisească cum s-au răpit cu voia ei, atunce trebue să socotească giudețul den afară di ceia ce i-au dat să nu-i fie giuruit și alții, pentru căce de-i va fi giuruit și alții,

piiarde-ş-va viaţa, iară de nu-i va fi giuruit altă nemică, atunce să va certa după voia[1]) giudeţului.

38. De vor vrea părinţii featei şi de vor îndemna pre răpitoriu să le răpască fata şi fata nu va vrea, atunce să va certa răpitoriul cu moarte.

39. Cînd să vor iubi amîndoi, răpitoriul cu fata cea răpită şi neputînd într-alt chip să să împreune, pentru dragoste ce au la mijlocul lor să vor svătui să să răpască, atunce cum dzîc o samă de dascali, nu să va certa răpitoriul, de vreame ce iaste un lucru cum are fi turbat de dragoste; iară alţii şi mai mulţi şi mai credincioşi dascali dzîc cum să să cearte cu certare iuşoară, după cum va fi voia giudeţului.

40. Cînd vor răpi pre o muiare şi răpitorii vor fi cu svatul şi cu ştirea ei, iară nu va vrea să-i facă silă spre cinstea ei, iară răpitoriul o va sili şi să va culca cu dînsă fără voia ei, atunce pentru răpitul nu să va omorî, iară pentru ce i-au făcut silă, i să va tăia capul.

41. Cînd va arăta răpitoriul cum nicum să nu fie tocmiţ⟨i⟩ cu fămeaia cînd au răpitu-o, ce încă vor fi şi cununaţi împreună, atunce nu vor lua nice o certare.

42. Muiarea macar de are şi vrea sau şi cu svatul şi cu ştirea ei s-are răpi şi să-şi strice şi fecioriia, cu aceastea cu toate muiarea nu să va certa nicecum, numai răpitoriul să ceartă după voia giudeţului.

43. Trebue răpitoriul să arate giudeţului cu marturi aceia oameni de credinţă sau şi cu gura muerii cum muiarea au vrut cu voia ei să să răpască, şi atunce să va izbăvi răpitoriul de moarte, pentru căce de nu va pune tot lucrul să fie de faţă să cunoască toţi înainte giudeţului, altă nu va fi, ce numai ce-ş va piiarde viaţa.

44. Cînd va avea răpitoriul marturi mulţi cum au răpit pre muiare cu voia ei, iară muiarea are mărturie cum au răpitu-o cu sila, atunce giudeţul creade mai mult pre marturii muerii, de are fi numai doi, decît pri cei mulţi marturi a bărbatului.

45. Iară de nu vor avea mărturii nice o parte nice altă, atunce să arate răpitoriul seamne ca acealea cu tărie, ca să să poată creade cum s-au făcut răpitura cu voia ei; iară seamnele ce vor să arate sîmt aceastea: întăi, cum muiarea iubea foarte pre răpitoriu; a doo, cum au trimis de l-au chemat să margă să o găsească; a treia, cum la vreame răpitului n-au strigat să-i vie cineva agiutoriu; a patra, cumu o au găsit cu haine frumoase îmbrăcată fiind gata. Şi atunce daca va avea aceastea seamne, nu să va certa cu moarte, macar de are şi dzice ea cu gura ei cum au răpitu-o cu sila; iară de nu va avea marturi muiarea sau seamne să arate acesta lucru, nu o va putea creade giudeţul.

---

[1]) În original «vuia».

46. Cînd va mărturisi muiarea sîngură cu gura sa, cum mainte di ce s-au răpit, au fost făcută nunta andesine, atunce de va face această mărturie, găsindu-să de putearea sa sau supt ascultarea părinților săi, o va creade giudeţul; iară de va fi în casa şi supt putearea bărbatului, atunce nu o va creade.

OARE CE CERTARE SĂ VA DA CELUIA CE RĂPEAŞTE MUIARE CURVĂ.
GLAVA 33.

1. Nu să va certa ca un răpitoriu cela ce va răpi pre vreo muiare curvă, ce să va certa după voia giudeţului.

2. Pravilele ce dau certare pănă la moarte celora ce răpăsc mueri cu de-a sila, înţelegînd cum să fie muiarea de cinste sau să fie slobodă sau măritată sau fată fecioară.

3. Răpitoriul pentru să fugă de certarea vieţii lui, va arăta la giudeţ cum această muiare mainte de răpit au curvit cu altul şi iaste curvă, atunce giudeţul trebue să caute de va fi fost acea curvie la arătare, nu să va certa răpitoriul, iară de va fi pre ascuns şi vecinii vor dzice că iaste muiare bună, atunce răpitoriul îşi va piiarde viaţa.

4. Cela ce va răpi muiare curvă cu voia ei, nu să va certa nicecum.

5. Cela ce va răpi vreo muiare de cinste socotind cu asupreală cum să fie curvă, acela nu-ş va piiarde viiaţa, ce să va certa după voia giudeţului.

6. Cela ce va răpi muiare curvă carea mai apoi să va fi întors den petreacerea ei cea rea [1]) şi să va fi cununat cu vreun bărbat cu leage, atunce va cerceta giudeţul, de să va afla că acea curvă, daca s-au cununat, ş-au petrecut viaţa cu cinste, va omorî pre răpitoriu, iară de va fi curvind şi după ce s-au cununat iarăşi, atunce nu-şi va piiarde viaţa, ce să va certa după voia giudeţului.

7. Curva să cunoaşte pre locul ce lăcuiaşte şi pre haine ce poartă, pocăitu-s-au de curvie au ba, dece oricine va răpi curvă pocăită certa-să-va cu moarte.

8. Cînd dzicem că cela ce va răpi curvă nu să va certa, aceasta să înţeleage numai cum nu-şi va piiarde viaţa, iară într-alt chip tot să va certa după voia giudeţului.

9. Oricine va răpi muiare curvă şi o va ţinea în casă cu sila, vor număra dzeace dzile de cînd au luatu-o şi o ţine în casă-ş, dece de nu va da la domnie doo sute de taleri bătuţi, i să va tăia o mînă.

10. Cela ce va răpi muiare curvă şi de va fi şi cu alte soţii cătră sine încă dzeace oameni întrarmaţi, i să va tăia capul sau, cum învaţă şi alţi

---

[1]) În original «rrea».

dascali, să să cearte cum va fi voia giudeţului, macar că această voe a giudeţului să tinde, cum am şi mai dzîs pre multe locuri, pănă la moarte şi mai vîrtos cîndu să va răpi fără frica lui Dumnedzău şi fără ruşine de oameni.

11. Cela ce va răpi pre vreo muiare de cinste şi să o poarte den loc în loc, iară să nu să împreune cu dînsa trupeaşte, atunce să cade să caute giudeţul şi să ia sama binişor şi de va afla cu adevărat cum, pentru căce s-au căit ce-au făcut, pentru acea nu s-au împreunat cu dînsă, nu să va certa cu moarte, ce după voia giudeţului; iară de să va afla că nu s-au împreunat pentru altă sminteală ce-au avut, atunce să va certa cu moarte.

12. Cela ce va mearge în vreo casă pentru să răpască pre vreo muiare, iară nu o au răpit, trebue să cerceteadze giudeţul dece de nu o va fi răpit; iarăşi dentru sine pentru căce să va fi căit ce va să facă şi va fi fugit de acolea, nu să va certa acesta cu moarte; iară de să va afla că nu o au răpit, pentru că nu o au găsit acolea sau cînd vor fi alergat oameni mulţi, dece nu o vor fi lăsat, sau şi pentru altă sminteală, atunce va certa giudeţul pre acesta cu moarte, ca şi cîndu o are fi răpit.

13. Cela ce să cearcă să răpască călugăriţă, macar de nu o are nice răpi, acesta totuş va piiarde viaţa, ca şi cînd o (a)re răpi şi de-i va dzice macar un cuvînt: eşi den mănăstire şi eu te voiu lua să-mi fii muiare şi mă voiu cununa cu tine, şi numai pentru atîta îş va piiarde viaţa.

14. Toate pravilele împreună învaţă de toate greşealele cum cela ce nu va face încă de tot greşala şi deplin, acela nu va lua certare deplin, ce numai ce să va certa mai puţin după voia giudeţului; aşea într-acesta chip iaste şi greşala răpitului, ce să dzice cînd să va face răpitura la muiare de cinste sau fată sau muiare cu bărbat sau vădoo şi de nu să va face greşala de tot de ispravă la acest feal de fămei, atunce răpitoriul nu să va certa cu moarte, iară mai puţin după voia giudeţului; iară de să va răpi călugăriţă, atunce nemică nu-i va folosi cum dzice pravila altor tuturor să nu să omoară, iară numai de să va ispiti să răpască călugăriţă şi de nu o are nice răpi, tot să va certa cu moarte, ca şi cum o are fi răpit cu adevărat.

OARE CE CERTARE SĂ VA DA CELUIA CE VA RĂPI MUIARE CALUGĂRIŢĂ. GLAVA 34.

1. Cela ce va răpi călugăriţă de la mănăstire nu să va numai omorî, ce încă şi bucatele lui toate să vor da la mănăstire de la carea au răpitu-o.

2. Călugăriţa ce să va răpi de la mănăstire, o vor pune de va lăcui la altă mănăstire şi acolea să o socotească foarte cu pază mare.

3. Cela ce va răpi vreo muiare călugăriță sau alt obraz ce va fi giuruit lui Dumnedzău şi va fi şedzînd în lontru în mănăstire și de o va răpi cu voia ei și el nu să va afla să o fie îndemnat sau svătuit sau să-i fie dăruit ceva să o smomască sau să-i fie giuruit niscare lucruri sau bani, nice una de aceastea macar să nu fie făcut, tot să va certa cu moarte și nice un lucru nu poate ca să-i agiute să nu-ş piiardză viaţa.

4. Cela ce va apuca vreo muiare mireancă de la mănăstire și acesta să va certa cu moarte.

5. Pravilă împărătească iaste tuturor: cum oricine va face pace cu obrazul cel asuprit la fiece greşală, atunce cela ce-au asuprit nu să va certa așea cumplit; iară la această greșală a răpitului această pravilă nu să ține în samă, pentru căce că obrazul cel asuprit iaste Dumnedzău carele dentăi să asupreaşte cu răpitul mireasei lui călugăriței, dece cu Dumnedzău cine iaste destoinic să facă pace. Dirept aceaia nice un lucru nu poate agiuta răpitoriului călugăriței să nu-și piiardză viața.

PRAVILĂ PENTRU CEIA CE FAC CURVIE CU CĂLUGĂRIŢE; ACEST FEAL DE GREŞEALE SĂ CHEAMĂ ELINEAŞTE IEROSILIA. GLAVA 35.

1. Ierosilia iaste de multe fealiuri. Toate fealiurile de greşeale cu cîte să atinge omul de besearică, toate acealea să cheamă ierosilii. Iară aicea la tocmala aceștii pravile aceasta ierosilie să înțeleage într-acesta chip: un mirean sau fie și diiac, ce să dzice om den cinul bésearicii, sau fie și preoțit de să va prileji să să împreune trupeaște cu vreo călugăriță carea iaste de pururea supt închisoarea mănăstirii sau și dennafară de mănăstire, sau cînd să va împreuna trupeaște cu vreo muiare mireancă în besearică, sau să să împreune cu vreo muiare ce să va fi giuruit încă cu giurămînt să fie călugăriţă.

2. Tot omul ce va face ierosilie cu cumplită moarte să va certa.

3. Cela ce va face acest lucru ierosilie face o dată trei păcate mari di ceale de moarte: întăi sînge amestecat; a doo face preacurvie; a treia face furtuşag. Dirept aceaia de vreame ce tot creştinul s-au prilejit de are pre călugăriţă adevărată soră sufletească, dece cine o va rușina veri cu voe veri fără voia ei, acela rușineadză cu adevărat pre soru-sa, dece iată că să cheamă c-au făcut sînge amestecat; şi iară şi, călugărița să cheamă mireasa lui Dumnedzău carea iaste cununată cu Dumnedzău, dece cine să împreună cu dînsa, să împreună cu muiare cu bărbat, dece iată că face preacurvie. Aicea sîmt doo păcate mari de moarte. A treia, călugărița să cheamă şi iaste vas de besearică, dece cine o va streina den besearică și o va spurca, iată că face ierosilie. Ierosilios să cheamă mai chiar fur de besearică, dece acesta să

cheamă c-au furat acel vas de besearică; dece iată cu un păcat face trei păcate de ceale mari de moarte, cum scrie mai sus. Drept aceaia acestuia altă n-au ce-i face, ce poate fi că-l vor omorî numai cu o moarte.

4. Cela ce să va împreuna trupeaşte cu călugăriță, altă certare nu pot să-i mai dea fără numai o moarte şi să i să ia tot ce va avea să să dea mănăstirii de unde iaste călugăriță.

5. Oricare călugăriță de va vrea ea sîngură cu voia ei să să împreune cu vreun bărbat trupeaşte, să o ducă la altă mănăstire să o închidză acolo şi foarte să fie în pază tare; cîndai cu canon cu post cu rugă să va putea ceva folosi şi va fi şi celoralalte învățătură bună, ca să aibă frică să să teamă. Iară altă certare trupască nu va avea pentru vine ca aceastea, întăi pentru căce că ea nu iaste nice atîta vinovată cum iaste vinovat bărbatul, de vreame ce aceaia şeade la mănăstire şi nu să duce să cearce pre nime, cumu-i bărbatul de mearge de o smomeaşte şi o prilesteaște; a doo, puține călugărițe să fac de bună voia lor; mai multe să fac cu de-a sila şi cu amăgituri sau mai multe şi de nevoe. Drept aceaia giudețul să fie cu milă spre dînse.

6. Cela ce să va însura, de-ş va lua muiarea călugăriță, aceaia nuntă nu e destul că iaste de rîs şi de batgiocură şi urîtă tuturor, ce încă să ceartă şi cu moarte.

7. Feciorii ce să vor naşte den călugăriță, aceia sîmt copii; nu vor moșneni nemică dentru avearea mîne-sa.

8. Cela ce să va împreuna cu muiare ce încă nu va fi călugăriță, ce numai ce va fi purtînd hainele, atîta să va certa ca şi cînd are fi călugărită de ispravă.

9. Cela ce să va împreuna cu slujnicele călugărițelor carele sîmt dennafară de mănăstire, nu să va certa ca cela ce să împreună cu călugăriță, ce să va certa după voia giudețului ca un curvariu.

10. Nu vor putea părinții nice rudele călugăriței, ca să facă pace cu cela ce să va fi împreunat trupeaşte cu călugărița lor; şi de are face și pace, vinovatul nu-ş va folosi nemică cu aceasta pace, ce să va certa cu moarte.

11. Cela ce va săruta călugăriță, să va certa după cum va vrea giudețul, iară nu cu moarte.

PENTRU CEIA CE FAC SILĂ FECIOARELOR DE LE STRICĂ FECIORIIA, OARE CE FEAL DE CERTARE VOR AVEA.

GLAVA 36.

1. Cela ce va face silă vreunii fecioare și-i va strica fecioriia, de va fi bogat, să-ş piiardză giumătate den toată avuțiia lui cît va avea; iară de va fi sărac, să-l bată şi să-l gonească den locul lui.

2. Cela ce va face silă a muiare văduo, să va certa cu bani după desto(i)-niciia acelui obraz.

3. Cela ce va face silă vreunii fecioare ce i-o vor fi dat părinții să o hrănească sau la moarte o vor fi lăsat pre mîna lui să o grijească și să o socotească di ce-i vor fi treabele, acesta-ș va piiarde tot ce va avea și să-l scoață să-l gonească și den locul lui.

4. Robul sau nămitul sau sluga de va face silă featei stăpînu-său, să-l ardză în foc de viu, iară de va fi fost cu voia fetei, să-i facă moarte și ei.

5. Cela ce va face silă vreunii feate sau vreunii mueri văduo și de va fi cu arme și cu soții, să i să facă moarte; iară de va fi fost fără arme, atunce să să cearte, după cum va socoti giudețul.

6. Oare cînd nu să va certa cu moarte cela ce va face silă vreuniia, atunce cînd nu o va muta den casa ei sau den casa părinților ei într-alt loc.

7. Oricine va face silă a fecioară micșoară, încă să nu fie de 12 ai, să va certa mai rău de cînd are fi fost fată mare de vîrstă.

8. Ceia ce fac silă celor mici și încă nu de vîrstă fecioare, o samă de pravile pri cei bogați îi goniia și-i scotea den tot locul lor, iară pri cei mai mici îi trimitea la ocnă, pănă cînd era voia giudețului.

9. Un feal de pravile dzic să să cearte după voia giudețului, altele dzic să-i trimiță la ocnă, alte dzic să li să facă moarte.

10. Iară ceaste pravile împărătești ce sîmt mai noo, carele să țin în samă acmu în toată lumea, caută și cerceteadză, dece de va fi fost acea silă a fecioarei foarte cu o nevoe mare ca aceaia, atunce să va omorî vînovatul, iară de va fi fost cu dezmierdăciune și cu zburdăciuni și cu dări și cu giuruințe și fără nice de o nevoe, atunce să va certa vinovatul, după cum va fi voia giudețului.

11. Muiarea ce i să va face silă cu voia ei, unii dzîc să să cearte, alții dzîc să nu să; iară alte pravile împărătești dzic, de va fi muiarea văduo, să va certa după voia giudețului, iară de va fi fată, nu să va certa nicecum.

12. Cela ce va sili fată sau pre vreo muiare fie ce feal va fi, să va giudeca cu giudețul besearicii, ce să dzice să afuriseaște și i să dă canon și să giudecă și de giudețul cel mirenesc, ce să dzice să ceartă cu moarte sau și într-alt chip cumu-i voia giudețului.

13. Cela ce va fi om den clirosul besearicii și de va sili vreo muiare sau vreo fată, să-l nevoiască episcopul să îndzestreadze fata, iară de va fi mirean, să-l nevoiască giudețul acelui loc să o îndzestreadze.

14. Cela ce va face silă muerii celuia ce-i va fi lăsat ceva drept suflet la moartea lui, să va certa după voia giudețului și-ș va piiarde acel lucru ce i-au fost dat.

15. Cuconii ce vor naște den muiarea ce i să va fi făcut silă, nu vor moșneni nemică dentru avearea mîne-sa.

16. Cela ce să va fi certat o dată sau de doo ori după cum va fi fost voia giudeţului, şi el nu să va fi pocăit, ce iară va fi făcut silă şi altiia, atunce să va certa cu moarte.
17. Cela ce-au făcut silă, iaste om den clirosul besearicii, să va certa după voia giudeţului şi une date să va globi cu bani, alte date să leapădă de tot den mesereare-şi, iară uneori să opreaşte de besearică; iară cu aceastea cu toate, să cade tot să îndzestreadze fata. Atîta voe veghiată au aceşti oameni den clirosul besearicii, cît nu să bat la giudeţ, nice să poartă pre uliţe, cînd fac vreo greşală, pentru să nu facă ruşine cinului besearicii.
18. Cela ce va face silă muerii văduo, de va fi om den cliros, să va închide într-o mănăstire sau într-o temniţă, de va şidea pănă cînd va fi voia giudeţului.
19. Cela ce va sili vreo fată şi dup-acea cu voia ei o va lua de o va ţinea în casă de-i va fi ca o curvă, nu să va certa nicecum de pravilele ceale împărăteşti, ce numai de la besearică.
20. Muiarea ce i să va face silă şi dup-acea de să va face curvă, nu va putea să-ş ceară dzeastrele de la cela ce i-au făcut silă.
21. Oricare muiare, după ce o va sili cineva, să va învăţa de să va împreuna de multe ori cu acela, aceasta nu să cheamă fără de cinste nice ruşinată, pentru căce agiunge că au fost dentăi muiare de cinste, iară sila ce i-au făcut dentăia dată biruiaşte şi şi prisoseaşte; drept aceaia poate să vie la giudeţ să-şi ceae dzeastrele.
22. Pentru ce va certa giudeţul pre cineva, pentru ce va fi făcut silă vreunii mueri, trebue întăi să cerceteadze bine de va fi fost muiarea de cinste, pentru căce că de va fi fost de ocară şi muiare rea curvă, nu să va certa nemică cela ce i-au făcut [1]) silă.
23. Cela ce va face silă vreunii feate, pentru să o ia să-i fie muiare, de va sîrgui să să cunune cu dînsa, nu să va certa nemică.
24. Certarea ce să dă în vacul de-acmu celuia ce va face silă vreunii mueri, iaste după voia giudeţului şi giudeţul, cum va vrea, aşea-i va certa.

CÎND IASTE DATORIU CELA CE VA FACE SILĂ VREUNII FEATE SĂ O ÎNDZESTREADZE ŞI CÎND O VA LUA SĂ-I FIE MUIARE.
GLAVA 37.

1. Cela ce va face silă vreunii feate de o va îndzestri şi să va cununa cu dînsă să-i fie fămeae, nu să va certa nemică, iară de nu va vrea să o ia muiare, giudeţul cel mirenesc va certa-l după voia lui şi-l va sili să o îndzestreadze; iară giudeţul besearicii îl va aforisi, pănă cînd să va pocăi şi-ş va face canonul.

[1]) În original «fucut».

2. De nu vor vrea părinții featei să o dea după cela ce i-au făcut silă, nu va putea giudețul să-i facă cu sila să o dea, ce numai ce-l va sili să o îndzestreadze acel vinovat.

3. Dzeastrele ce să cade să dea cela ce-au făcut silă featei ceii asuprite, trebue să fie după desto(i)niciia featei și după avearea silnicului; și aceasta stă pre giudeț să răspundză, ce să dzice numărul și cît va fi dzeastrea, mult au puțin.

4. Cela ce va face silă vreunii feate și el va fi sărac și nu va putea da dzeastrele cumu să cade, atunce să-l poarte pren tîrg cu piialea și să-l bată pre toate ulițele; de-aciia să-l scoață să-l gonească den toată eparhiia acelui giudeț.

5. De va fi neștine căsariu și va face silă vreunii feate, dece nu poate să o ia să-i fie muiare, atunce giudețul să-l silească să o îndzestreadze și să-l cearte cumu-i va fi voia.

6. De să va prileji să să împarță nunta ce s-au făcut cu fată ce i-au făcut silă, atunce dzeastrele ce i-au fost dat, cîndu i-au făcut silă, nu să vor mai întoarce la dîns, ce le va lua fata și, după viața ei, încă și ceia ce vor moștneni avearea ei.

7. Cînd va dărui fata dzeastrele sale celuia ce i-au făcut silă, să cheamă atunce că i le-au dăruit; iară trebue giudețul să socotească și să cerceteadze foarte bine să nu cumva fie făcînd acest lucru de vreo frică să-ș dăruiască fata dzeastrele, sau cu altă înșelăciune a cuiva, pentru că atunce nu va folosi darul acela, ce să va nevoi să o îndzestreadze.

8. Cînd vor fi părinții featei vii, nice într-o samă de chip nu va putea fata să-ș dăruiască dzeastrele celuia ce i-au făcut silă.

9. Cînd va sta lucrul în cumpănă cum de-ș va dărui fata dzeastrele, va să să facă să fie curvă, atunce giudețul sileaște pre vinovat să o îndzestreadze și să o și mărite cum mai de sîrg.

10. Cînd să va face silă featei cu voia ei, ce să dzice cînd va vrea și ea și va pofti să să împreune cu bărbat, atunce giudețul, pentru să răspundză pre direptate pentru rîndul dzeastrelor, trebue să cerceteadze cum au fost această voe a featei, pentru căce cîndai să va fi îndemnat fata după multe lincote și giuruințe ce-i va fi giuruit și încă-i va fi și dăruit, până o va fi pornit spre împreunare, atunce silitorul să nevoiaște numai să o îndzestreadze, iară de va fi mărs fata sîngură la bărbat, de-l va fi cercat până-l va fi găsit nechemată de nime, atunce vinovatul nu o va îndzestra; și iarăși de va fi priimit fata fără atîtea cuvinte, numai că ce-i va fi dzîs o dată, atunce giudețul cel mirenesc nu va îndemna pre cela ce i-au făcut silă să o îndzestreadze; iară giudețul besearicii de nu o va îndzestra, îl va aforisi.

11. Dzeastrele să cade să le dea silitoriul featei la vreamea cînd să va mărita, iară să nu-i dea mainte.

ÎN CE CHIP SĂ VA PUTEA ARĂTA CUM SĂ SĂ FIE FĂCUT SILĂ FIECĂRII FEATE. GLAVA 38.

1. Cu glasul şi cu ţipetele ce va striga, cîndu-i va face silă bărbatul cine va fi, carele să audză vecinii şi ceia ce vor treace pre drum şi să mărturisească, atunce să va arăta cumu i s-au făcut silă featei.
2. Arată-să cum s-au stricat fecioriia featei pre sînge ce să va arăta pre ha(i)nele ei şi pre cămeaşea featei.
3. Cînd va vrea să arate fata cum au fost fecioară curată la vreamea cînd s-au împreunat cu bărbatul, va giura cum au fost fecioară întreagă; şi o vom creade şi aceasta, cînd vor mărturisi şi vecinii cum au avut veaste de fecioară curată şi ş-au petrecut viaţa cu cinste; iară de va fi avut veaste rea [1]) şi vecinii nu o vor fi ţiind nice într-o cinste, atunce nu-i vom creade nice giurămîntul.
4. Veastea cîndu să va audzi că cutarea i-au stricat fecioriia cutarele, nu iaste aceasta arătare la giudeţ cum acesta să-i fie stricat fecioriia cu adevărat, iară face prepus mare foarte.
5. Mărturiile den casa featei nu vor putea arăta cum s-au făcut silă featei, ce vor da numai prepus.
6. Cînd va mărturisi moaşea cum iaste fata întreagă, o vom creade şi aceasta cînd va fi muiare ca aceaia de cinste moaşea şi de o va fi vădzut că iaste fată şi o va fi socotit bine cum iaste întreagă şi o au pipăit cu mînule şi încă de are fi mai fost cu moaşea doo mueri destoinice de o să creaderea şi învăţate bine la acest meşterşug.

PENTRU SODOMIE ORICE FEAL VA FI ŞI CÎTE FEALURI DE SODOMIE SÎMT ŞI CE FEAL DE CERTARE LI SĂ DĂ. GLAVA 39.

1. De vreame ce dzisem pentru ceia ce fac silă featelor celor fecioare şi muerilor văduo şi alte, să ş<i> stăm tot pre aceasta cale şi să spunem şi pentru ceia ce vor face silă a cuconi brudii de-i vor spurca, care păcat să cheamă prespre fire. Acest lucru prespre fire să face în trei chipuri: dentăi cîndu să împreună neştine trupeaşte cu maică-sa ce l-au născut sau cu fata-şi sau cu soru-sa, deci acesta păcat să cheamă sînge amestecat; al doile cînd să împreună neştine prespre fire cu vreun dobitoc, fie ce feal va fi; a treia cînd să împreună neştine cu fiece obraz parte bărbătească, care lucru mai pre scurt să cheamă sodomie, pentru care lucru vrem să arătăm cuvînt răspuns într-acest chip.

---

[1]) În original « rrea ».

2. Sodomleanii nu să ceartă numai cu moarte, ce şi după moarte trupurile lor le bagă în foc de le ard.
3. Oamenii cei vechi di demult şi elinii pre aceştia i-au fost certînd cu o muncă mare pre carii făcea această grozăvie ce să dzice sodomiia şi dup-acea i-au fost omorînd.
4. Acesta feal sodomleanii să cheamă şi sîmt fără de cinste şi mainte încă până a-i ocărî înaintea giudeţului.
5. Sodomleanii mainte încă pănă nu-i vor ruşina înaintea giudeţului nu sîmt volnici cu avuţiia sa la moartea lor să o dea cui vor vrea. Iară de va lăsa neştine cuiva avearea sa la moarte şi de are face şi zapis şi dup-acea să va arăta lucrul cum au fost sodomlean, strica-să-vor acealea tocmeale şi să vor sparge acealea zapise, cum nu şi s-are fi făcut, şi avearea lui toată va fi domnească.
6. Cela ce va face silă vreunui copil, poate acesta să-l ucigă de tot şi nu va avea nice o certare de la giudeţ.
7. După pravila împărătească nu va putea nime să fie ispravnic vreunui sodomlean nice la un lucru; nice la giudeţ nu va îndrăzni să grăiască pentru sodomlean; aceasta să înţeleage, cînd va fi greaşala lui arătată înaintea giudeţului, pentru căce că de n-are fi arătată greşala, fiecine are putea grăi pentru dîns să-i isprăvească ce va trebui la giudeţ.
8. De să va afla neştine, den clirosul besearicii să fie sodomlean, să va sărăci de toate, după cum scrie pravila besearicii, de tot binele ce va fi avînd de la besearică să va scăpa şi-l vor opri şi de la besearică şi-l vor duce de-l vor închide într-o mănăstire departe; şi mai vîrtos îl vor lepăda de tot şi cu totul den cinstea sa şi atunce să va da pre mîna giudeţului celui mirenesc să-l certe cu moarte, ce să dzice să-i tae capul. Şi aceasta să va face, cînd să va afla c-au făcut sodomie numai o dată şi deplin; pentru căce că de nu va fi făcut desăvîrşit, ce va fi făcut numai vărsare pre denafară prentre coapse, atunce nu i să va tăia capul, ce să va certa într-alt chip, pre după cum va fi voia giudeţului.
9. Cela ce să cheamă, că face sodomie, acela iea şi certarea, dară nu să cheamă că face sodomie numai cela ce să împreună trupeaşte cu parte bărbătească, ce să dzice cu copii, ce şi cela ce să va împreuna cu muiare prespre fire.
10. Cela ce să va împreuna cu sîngură muiarea sa într-alt chip, iară nu cumu-i obiceaiul muerilor, răspunsu lui iaste de ispravă să-i facă moarte şi nu-i va folosi de-are cît şuvăi, de vreme ce iaste mai grea aceasta greşeală, cînd să împreună omul prespre fire cu fămeaia sa decît cu streină.
11. Sodomlean să cheamă încă şi cela ce cu mîna sa face vărsare; iară de-l va vedea cineva şi de-l va prinde, nu să va certa cu moarte, iară cum va fi voia giudeţului.

12. Orcare muiare va meşterşugui de va mearge la altă muiare ca un bărbat cu cinii ca acealea cum am scris şi mai sus, şi frecîndu-să eale acolo, de va arunca sămînţă una la alaltă, ce să dzice de vor face acel lucru desăvîrşit să să stîmpere de poftă, atunce pre amîndoo să le omoară; iară de nu vor face lucrul deplin, să vor certa mai iuşor după voia giudeţului.

13. De să vor afla frecîndu-să doo mueri una pre alta, însă fără nice de o cinie, pănă cînd să vor slobodzi amîndoo, să vor certa şi aceastea după voia giudeţului.

14. Care muiare va face în loc de bărbat cu vreun copil, să-i facă moarte ca unii sodomleance. Alţi dascali dzîc să să cearte după voia giudeţului.

15. Nu va putea giudeţul nice într-un chip să mai micşureadze certarea ce să dă la sodomie, ce de pururea le va tăia capetele şi-i va arde în foc; numai să socotească giudeţul, cînd va fi lucrul desăvîrşit, ce să dzice în lontru, atunce să-i piiardză, iară cînd va fi dennafară să-i cearte după voia lui, cum scrie şi mai sus.

16. Oricare sodomlean va face sodomie cu copil sau şi alt obraz parte bărbătească, să-i facă moarte şi să-l arză în foc.

17. Cela ce să va împreuna cu vreo muiare prespre fire dormind în somn şi încă-i va fi muiarea rudă den sîngele lui şi ea daca să va deştepta, va striga, acesta să să cearte ca un răpitoriu, ce să dzice să i să tae capul.

18. Sodomia nu naşte rod; drept aceaia nu să sminteaşte să să facă nuntă den rodul sodomleanului.

19. Greşala sodomiei să giudecă de la doo giudeaţe; giudeţul besearicii-l aforiseaşte, giudeţul cel mirenesc face-i moarte şi după moarte trupul lui îl arde în foc.

20. Cela ce va săruta copil cu rîvne, să să cearte după voia giudeţului.

21. Greşala sodomii să arată cu seamne şi cu înţelesuri.

22. Arată-să încă şi cu mărturii carii vor dzice cum au vădzut pre sodomlean apucatu-să de copil şi vrea să-l întoarcă cu faţa în gios cu de-a sila şi ei au audzit rugucindu-să ş-au alergat de l-au scos şi alte ca aceastea.

23. Ţipetele şi strigarea copilului iaste de faţă sămn, cum i-au făcut silă.

24. Cînd va dormi neştine într-un pat cu copil tînăr, face prepus mare cum iaste adevărat sodomlean.

25. Cînd va fi cămeaşea copilului cu sînge, iaste de faţă sămn de sodomie.

26. Să prindză neştine copil cu de-a sila să-l sărute, face prepus cum iaste acela sodomlean, alegînd cînd va fi copilul mai gios de dzeace ai.

27. Agiută foarte multe la arătarea sodomii veastea celui vinovat ce-i vor dzice că iaste sodomlean.

28. Moaşea şi vraciul pot să mărturisească, de vreame ce vor fi vădzut copilul şi de vor cunoaşte făcut-au sodomie au ba.

29. Cuvîntul copilului nu va arăta la giudeț greșala sodomiei, iară face mare prepus cum să fie vinovat.
30. Certarea sodomiei poate giudețul să o mai micșureadze, cînd să va face între cuconi micșori ce nu vor fi încă de vîrstă.
31. Cînd va păți copilul această pacoste, sodomia, de i să va fi făcut silă, nu să va certa.

PENTRU CEIA CE VOR FACE CURVIE CU DOBITOACE, CE CERTARE LI SĂ VA DA.
GLAVA 40.

1. Bărbatul ce să va împreuna cu dobitoc parte fămeiască sau muiare ce să va împreuna cu dobitoc parte bărbătească, întăi li să tae capetele și dup-acea să ard în foc cu acel dobitoc împreună cu carele să va fi împreunat.

PENTRU SÎNGE AMESTECAT CE FEAL IASTE ȘI CE FEAL DE CERTARE LI SĂ VA DA CELORA CE VOR FACE ȘI CÎND SĂ VOR CERTA CEIA CE VOR FI VINOVAȚI.
GLAVA 41.

1. Sînge amestecat iaste un păcat și o greșală mai rea [1]) și mai cumplită decît preacurviia; și să cheamă sînge amestecat, cînd să va împreuna neștine cu o muiare ca aceaia cu carea nu să vor putea împreuna cu nuntă după pravila besearicii.
2. Amestecarea de sînge să face în doo chipuri: chipul dentăi este cu nuntă, cînd să va cununa neștine cu vreo muiare carea nu i-o au dat pravila; iară a doo iaste fără de nuntă, ce să dzice să împreună cu dînsă încă mainte de cununie.
3. Certarea sîngelui mestecat ce să face fără nuntă iaste ca și preacurviia, macar că și dzic alți dascali, cum cela ce face sînge amestecat să să cearte cu moarte; alții dzic iarăși să să cearte după voia giudețului; iară cei mai mulți și cei mai mari și mai credincioși dascali dzic, de să va face sînge amestecat între obraze ce vor sui și vor pogorî pănă întru a doo stepenă, atunce certarea lor iaste moartea, iară de să va face sînge amestecat întru obrazele ce sîmt mai sus de a doa stepenă sau cu obraze ce stau de o parte, certarea iaste după voia giudețului, cumu s-are dzice mestecătoriul cel de sînge s-au împreunat trupeaște cu maică-sa sau cu îmamaică-sa ce sîmt obraze de să sue în sus spre stepena den sus și a dooa, sau cu fata sa sau cu fata featei sale ce sîmt și aceastea obraze carele pogor în gios spre

[1]) În original «rrea».

stepena întăi și a dooa, atunce[1]) să va omorî, iară de să va împreuna trupeaște cu fata mătușe-sa ce iaste obraz de stă de o parte, ce să dzice alaturea, să va certa după voia giudețului.

4. Cînd nu va fi sînguri sîngele amestecat, ce va fi împreunat și cu preacurvie sau cu silă, răspunsu-i acestuia numai să-l omoară, cumu s-are dzice oarecine să va împreuna trupeaște cu fata sa cea măritată sau și nemăritată și acesta o prinde, cu de-a sila, ce să dzice îi face silă și să împreună cu dînsă, acesta n-are nice o nedeajde de a mai firea viu.

5. Muiarea ce să va împreuna trupeaște cu vreo rudă a ei, de va fi di cealea ce să sue sau di cealea ce pogoară obraze până a dooa stepenă, să va omorî, iară de va fi de obrazele ce sîmt de laturi, să va certa după voia giudețului.

6. Mai cu milă să va certa muiarea decît bărbatul la păcatul sîngelui amestecat, de vreame ce iaste mai proastă și mai leasne spre cădeare decît bărbatul.

7. Cela ce va face mestecare de sînge cu vreo rudă a muerii sale, să va certa cu giudețul și de-aciia nu va mai putea să să culce cu muiarea lui.

8. Sînge amestecat să cheamă nu numai cînd să va împreuna cu vreo rudă a sa carea pogoară[2]) den sîngele lui sau den sîngele muerii lui, iară încă să va împreuna cu vreo rudă a sa ce-i va fi den svîntul botedz.

9. Dezleagă-să nunta ce să va face între ruda cea den svîntul botedz și vor lua oarice puțină certare, de vreame ce va creade giudețul, cum nu s-au știut.

10. Cela ce să va însura și va lua muiare vădoo și va avea o fată cu bărbatul dentăi, de să va cumva împreuna trupeaște cu fata muerii sale, face sînge amestecat și să va certa cu moarte.

11. Feciorul, de să va împreuna cu curva tătîne-său sau cu mașteha-sa, face sînge amestecat și să va certa cu moarte, macar că dzic unii că să va certa după cum va fi voia giudețului.

12. Tatăl ce să va împreuna trupeaște cu muiarea feciorului său, să va certa cu o certare mare, însă numai nu i să va face moarte.

13. Fratele, de să va împreuna cu soru-sa, fără nice de o nedeajde să va omorî.

14. Cela ce să va împreuna trupeaște cu fata frăține-său sau a surori-sa sau cu mătușe-sa sau cu muiarea frăține-său sau cu sora muerii-și, tot sînge amestecat face și să va certa după cum va fi voia giudețului.

15. Cînd să vor împreuna trupeaște cu vreo muiare tatăl cu feciorul, atunce să face mestecare de sînge și să vor certa amîndoi cu moarte.

16. Dennafară de aceaste certări ce să ceartă mestecătoriul de sînge, încă-l aforiseaște și besearica.

---

[1]) În original « atutunce ».
[2]) În original « pugoară ».

PENTRU MESTECAREA DE SÎNGE CE SĂ FACE CU NUNTĂ.
GLAVA 42.

1. Mestecătoriul ce face mestecarea de sînge cu nuntă, nu să va certa cu moarte, ce numai după cum va fi voia giudețului, ce să dzice, de va fi boiarin, numai ce-l vor goni și-l vor scoate de tot den locul lui și den toată eparhiia ce va fi supt mîna acelui giudeț; iară de va fi om de gios, întăi să-l bată, de-aciia să-l izgonească și pre-acesta; și aceasta va să fie cînd nu vor ști că-ș sîmt rudă și să vor împreuna cu nuntă; iară de să va afla cum s-au știut că sîmt rudă ș-au făcut nuntă, să să cearte mai mult și mai cumplit, de cum are fi făcut această greșală fără nuntă, ce să dzice curvie, de vreame ce n-au băgat în samă taina nuntei ce să face pentru besearică.
2. Avuțiia amînduror obrazele ce vor face mestecare de sînge, să fie toată domnească; iară de vor fi avînd cuconi cu altă muiare sau muiarea cu alt bărbat dentăi încă mainte di ce să vor fi împreunați, atunce avearea lor să va da acelor cuconi, iară nu va fi pre sama domniei.
3. Cînd să va face mestecarea de sînge fără de nuntă, mestecătoriul cel de sînge nu-ș va piiarde avearea, ce numai ce să va certa.
4. Mestecătoriul de sînge nu va putea la moartea lui să-ș dea avearea lui oricui va vrea, macar și cu zapis, că nu va fi lucrul stătătoriu; că de să va arăta după moarte cum să fie fost mestecătoriu de sînge, să vor strica acealea tocmeale toate și avuțiia lui toată să va lua pre sama domniei.
5. Darurile ce să vor dărui unul pre alt la nunta mestecătorilor de sînge nu vor fi întru nemică, ce să vor lua și aceastea domnești.
6. Iară feciorii ce să vor naște den mestecătorii cei de sînge, nu vor putea moșneni avearea părinților săi, nice vor putea nice într-un chip să să facă să fie cum are fi den părinți cununați; și aceasta va fi cînd să vor fi născuți feciorii la vreamea ceaia, cînd va fi mestecarea de sînge la arătare, de vor vedea toți și să vor ști și mestecătorii cei de sînge și vor cunoaște-și sînguri greșala; iară de să vor fi născuți cuconii la vreamea încă până a nu să cunoaște mestecătorii de sînge cum fac această greșală, atunce feciorii aceia sîmt cum are fi den părinți cununați, și vor moșneni tot ce vor fi avînd părinții.
7. Nuntele ce să vor face dentru sînge amestecat, ce să dzice den cuscrii sau den seminții ce vor pogorî dentru sînge sau de-n cumătrii ce vor fi den svîntul botedz, aceastea nunte să vor despărți, cum am și mai dzis, și nu vor putea acealea obraze dup-acea să să mai căsătorească nice cu alte obraze streine.
8. Tinerii și ceia ce vor fi încă mici de vîrstă, de să va prileji să să însoare și să-ș ia vreo rudă, să nu să cearte cu moarte, iară după voia giudețului și cu multă milă; însă aceasta va fi, cînd să vor face mari să să desparță și

să nu mai facă acest lucru, mestecare de sînge, pentru căce de vor sta tot într-această înșelăciune, să vor certa deplin ca și ceialalți după voia giudețului și fără nice de o milă.

9. De vor apuca să nu să facă nunta ce va să fie cu sînge amestecat, nu să vor certa, cumu s-are dzice de vor fi numai logodiți sau într-alt chip legați cu cuvîntul şi făcuți tocmală, aceștia să nu să cearte.

10. Nu va putea, fie ce feal de mestecători de sînge, să şuvăiască înaintea giudețului, cum n-au știut mestecarea de sînge, alegînd de va fi ţăran di cei neînţelegători.

11. Necunoștința pravilei celui mestecătoriu de sînge nu dă să aibă certare mare, însă nu celuia ce nu va cunoaşte nici un feal de pravile, ce numai celuia ce nu va cunoaște pravila ceaia ce nu o cunosc toți, cumu s-are dzice un om la moartea sa de va lăsa învățătură cu scrisoare, ca să margă fata lui să lăcuiască în casa cutărui om, care lucru acela să o hrănească și să-i ţie toate bucatele, pănă cînd va veni vreamea de va fi de vîrstă de măritat, drept aceaia iaste pravilă cum să nu pc(a)tă nice acesta nice feciorul lui să o ia şie muiare pri ceaia ce o au hrănit și o au crescut acmu, aceștia de nu vor fi ştiut această pravilă şi vor fi făcut această greșală, aicea poate şuvăi vinovatul să nu să cearte. Iară ce va fi lucrul într-alt chip, să ştie și să cunoască toți, atunce nu va putea șuvăi vinovatul şi să dzîcă cum n-au ştiut.

12. Neştiința mestecătoriului de sînge sprijineaște pre vinovat de certarea cea mare, iară nu de toate certările; şi mai vîrtos sprijineaşte obrazul cela carele iaste credincios spre giudeț, cum să nu fie ştiut, și să va certa celalalt obraz ce să socoteaște cum să fie știut; iară de vor fi ştiut amînduo obrazele sminteala lor şi ei tot s-au împreunat, atunce amîndoo obrazele să vor certa după voia giudețului.

13. Semințiia ce să face după darul svîntului botedz, de vreame ce iaste o rudă carea nu să poate cunoaşte de toate orile; drept aceaia daca să face mestecare de sînge întru aceaste fealiuri de obraze, giudețul creade cum n-au ştiut şi nu să ceartă nicecum, macar că şi dzîc o samă de dascali cum să cade să să cearte de pururea, cîtu șe-are fi de micșoară certarea, ce să dzice cu bani sau și cu altă.

14. Cela ce va face nuntă cu sminteală de sînge amestecat cu neștiința, în vreame ce-ş va cunoaște sminteala, îndată să să desparţă, nu să va certa nicecum.

15. Iară de să va fi făcut mestecarea de sînge fără de nuntă, nu vor putea să șuvăiască să dzică cum n-au știut, ce să vor certa.

16. Muiarea poate şuvăi că n-au ştiut sminteala nuntei sale şi nu să va certa nicecum, însă cînd va fi sminteala ei sminteală de pravilă, iară cînd va fi sminteala ei de prespre fire, atunce să va certa şi ea.

17. Cela ce va şti sminteala semenţii şi nu va băga în seamă, ce tot va face el nunta cu mestecare de sînge, de să va căi dup-acea şi de să va împărţi de acea nuntă, nu-i va folosi nemică acea pocăinţă, ce să va certa după voia giudeţului.
18. Cela ce va lua asupra sa giurămînt cum n-au ştiut cum iaste nunta cu smintealǎ, să-l creadem. Şi cîndu-l vom putea creade cu adevărat? Cînd va avea vreun sămn, ca să arate cu adevărat cum n-au ştiut; însă nu avem alt mai bun sămn, de cînd vom vedea nunta de faţă cu mare pohvală în svînta besearică, pentru ce că atunce arată cum n-au ştiut şi creadem atunce şi giurămîntul lui şi nu să va certa; iară de-ş va fi făcut nunta pre ascuns în casa lui, atunce iaste sămn cum au ştiut de sminteala lui, şi nice giurămîntul nu-i vom creade, ce să va certa după voia giudeţului cu moarte după greşala lui şi după cum va fi şi mestecarea cea de sînge, după cum şi mai sus am dat cuvînt de învăţătură.
19. Svîrşitul pravilelor împărăteşti pentru toate păcatele şi greaşelele ceale trupeşti şi pentru toate certările lor.

PRAVILĂ ÎMPĂRĂTEASCĂ PENTRU CERTAREA CELOR CE SUDUESC, CÎND LI SĂ VA DA ŞI CÎND NU LI SĂ VA DA. GLAVA 43.

1. Cela ce va sudui pre un om, cînd nu va fi de faţă, să va certa într-acela chip ca şi cînd are fi suduitul de faţă.
2. Cela ce va sudui şi va ocărî pri cel mort, să să cearte, iară nu aşea tare cum are fi cînd au fost viu.
3. Cela ce-ş va rîde de altul arătînd muteaşte, acela să va certa ca şi cîndu l-are fi suduit şi ocărît cu cuvîntul.
4. Cela ce trimite pre altul să îndeamne pre neştine să suduiască şi să ocărască pre cineva, sau să-l pornească asupra cuiva de să-l suduiască, de pururea şi acesta să va certa ca şi un suduitoriu.
5. Încă să va certa ca un suduitoriu şi cela ce să va învaţa a treace de pururea pre lîngă casa vreunii mueri de cinste şi va treace de multe ori tot cîntînd; acesta de-i şi pare nescui lucru micşor, iară acesta să ceartă şi cu gloabă şi cu alte certări trupeşti.
6. Cela ce va sudui pri cela ce l-au suduit, să să cearte ca un suduitoriu; iară puţintel mai iuşoru decît cela ce-au suduit întăi.
7. Cela ce va grăi omului cuvinte bune şi le va grăi cu hicleşug, de-l va batgiocuri, ce să dzice va grăi îndărăpt, acesta să va certa ca un suduitoriu.
8. Cela ce va grăi cătră altul cuvinte sprînţare cu meşterşug spre alt obraz, ca să nu să priceapă că-ş rîde, cumu s-are dzice, cînd va dzice cuiva că eu

nu sîmt fur sau cînd va dzice mult îm pare rău unde ţe-au făcut atîta ruşine ca unui fur şi alte aceastea, să să cearte ca un suduitoriu.

9. Cînd va grăi neştine cătră altul cuvinte de sudalmă şi lui nu i-are fi fost gîndul să-l suduiască, ce să dzice în chip de glumă, să să cearte ca un suduitoriu, pentru că de pururea creade giudeţul că şi gluma iaste cu pizmă şi cînd glumeaşte, îş face rîs de-l suduiaşte, pentru să nu să priceapă că-l suduiaşte, alegînd cînd va fi firea omului şi învăţătura pre fiece cuvînt tot să suduiască sau cînd va fi neştine ţăran prost.

10. Cînd va giura cela ce au suduit, cum nu l-au suduit îndeadins pre neştine, atunce giudeţul va socoti de va fi acel om deprins cu aceale cuvinte de le grăiaşte de pururea şi nu suduiaşte pre nime, va creade giudeţul giurămîntul lui; iară de vor fi cuvinte de sudalmă, atunce nu-i va creade giurămîntul, ce-l va certa ca pre un suduitoriu şi nu va socoti giurămîntul lui.

11. De va dzice neştine altuia: tu ai barbă mare, iaste cuvînt ce să prinde şi drept sudalmă şi nu drept sudalmă, pentru că aceastea cuvinte să chiamă ca neşte izvoade şi giudeţul mai bine creade cum să fie fără de sudalmă: drept aceaia nu să va certa atunce acela ce-au dzis acealea cuvinte.

12. Cînd nu va fi fost mai de mult vrajbă între cela ce-au suduit şi între cel suduit, atunce cuvintele să spun mai spre gînd bun decît rău.

13. Cînd va sudui neştine pre altul, glumind amîndoi, nu să va certa ca un suduitoriu.

14. Cela ce va face niscare măscăriciuni de să rîdză cetaşii lui, ca un suduitoriu să va certa.

15. Giudeţul ce va sudui sau va bate pri cela ce va dzice că nu-i place giudeţul lui cumu l-au giudecat şi să va giudeca la alt giudecătoriu ce va fi mai mare decît dîns, acela să să cearte ca un suduitoriu.

16. De va fi neştine vreun om ca acela să aibă vreo mesereare şi de va dzice cuiva vreun cuvînt de sudalmă, pentru să tocmască pri ceia ce să svădesc înaintea lui, acesta nu să va certa ca un suduitoriu.

17. Dascalul ce-ş va bate ucenicul, nu să va certa ca un suduitoriu, cîndu-l va bate cu măsură şi spre învăţătură şi stă acest lucru după voia giudeţului să giudece bătaia ucenicului, de va fi fost cu măsură şi spre învăţătură sau de nu va fi fost, pentru că, de nu va fi cu măsură, să va certa ca un suduitoriu.

18. De să va prileji neştine vreun filosof sau vreun numărătoriu de steale, cînd va căuta în obrazul cuiva şi de-i va dzice fur, nu să va certa ca un suduitoriu, pentru căce de i-au dzis fur, nu i-au dzis pentru să-l suduiască, ce pentru că l-au cunoscut cu meşterşugul său cum iaste fur.

19. Nu va putea feciorul nice nepotul pănă a opta stepenă, ca să ceară giudeţ, ca să cearte pre tată-său sau pre moşu-său şi alte obraze ca aceastea, pentru ce l-au suduit sau l-au bătut, de vreame ce giudeţul creade cum tatăl

şi moşul şi alţi ca aceştia i-au suduit şi i-au bătut spre învăţătură, iară nu spre răutate.

20. Aceasta să înţeleage, cînd va fi bătaia şi vătămarea cu măsură, pentru căce de vor treace de măsură, atunce acela ce l-au bătut sau l-au vătămat să va certa trupeaşte şi stă aceasta în voia giudeţului să legiuiască de va fi cu măsură sau de nu va fi vătămătura.

21. Feciorul ce-l va vătăma tată-său prespre samă, macar de-are fi şi spre învăţătură, iară de va vrea, poate să facă pre tată-său, şi fără de voia lui, să-i dea ce-i va fi partea şi să să usebască de dîns.

22. Tatăl poate să îndeamne pre giudeţ să cearte pre fiiu-său ce-l va fi suduit, macar de are fi sudalma cît de micşoară.

23. Domnul fără de certare şi fără de cuvinte de sudalmă poate să îndirepteadze pre robul său spre învăţătură.

24. Priiatelul şi ruda de va sudui pre priiatel sau pre rudă, nu să cheamă că l-au suduit cu gînd rău, cumu l-are sudui vreun strein.

25. Cela ce va fi suduit pre cineva de răpitul mîniei sau den sminteala limbii, să nu să cearte ca un suduitoriu, iară să cade într-acel ceas ce-au suduit, să-ş tocmască lucrul şi să să lase mai mic, căindu-să ce-au făcut şi pocăinţa să fie de faţă şi să-ş ceară ertăciune la vedeare, pentru căce de va lipsi vreuna dentr-aceastea, certa-să-va ca un suduitoriu.

26. Cela ce va sudui pre neştine şi cel suduit va priimi sudalma şi va dzice: eu am vrut, de m-au suduit, atunce cela ce-au suduit nu să va certa; şi aceasta să înţeleage cînd va rămînea sudalma asupra obrazului celui suduit, iară de va treace sudalma şi la alt obraz, atunce acela al trei obraz poate să vie să pîrască la giudeţ şi să-i răscumpere giudeţul; cumu s-are dzice va sudui neştine pre vreun copil şi sudalma nu rămîne asupra copilului ce treace la tată-său, atunce macar că şi priimeaşte sudalma, iară tată-său poate să vie la giudeţ şi să-ş ceară răscumpărare.

27. Aşijdere de va sudui neştine muiarea cuiva, sudalma va treace spre bărbatul ei; şi, de va sudui neştine pre vreo slugă, sudalma treace la stăpînu-său.

28. Cela ce va sudui pre omul cel domnesc să cheamă cum au suduit pre domn şi, de-are şi erta cel suduit, iară fiind om domnesc, domnul nu-l va erta, ce-l va certa.

29. Cînd va sudui neştine pre altul mult şi el va tăcea şi va priimi sudalma, de vreame ce va fi sudalma mare şi va fi şi cu lucru făcută şi cel suduit va fi şi vătămat la trup dentr-acea sudalmă, atunce giudeţul va certa pre cela ce au suduit, macar de are şi priimi cel suduit sudalma, pentru ce că giudeţul creade cum cel suduit, de frică dzice că priimeaşte sudalma, iară nu cu adevărat.

30. Cela ce va trimite pre altcineva să suduiască pre altul și el nu-l va sudui, nu să va certa ca un suduitoriu.
31. Cela ce va dzice cuiva: eu sîmt mai de cinste decît tine și mai boiarin, atunce acela să suduiaşte și să va certa ca un suduitoriu, iară de-i va dzice: cinstit sîmt și eu ca și tine și boiarin ca și tine, atunce nu să va certa ca un suduitoriu, de vreame ce nu ia nemică den cinstea lui sau den boeriia lui și pentr-aceaia nu să va certa ca un suduitoriu. Iară de vreame ce acesta ce va grăi acest cuvînt iaste mai mic decît acela ce aude acesta cuvînt, atunce să va certa ca un suduitoriu, macar că aceastea toate stau după voia giudețului să giudece de vor fi aceaste cuvinte de sudalmă sau de nu vor fi.
32. U(n) om ce are fi în toată vîrsta și va sudui pre cineva cu multe sudălmi și în multe fealiuri, acesta tot cu un giudeț să va giudeca și cu o certare să va certa pentru toate; iară cela ce va sudui pre altul în multe vremi și de multe ori și cu multe fealiuri de sudalme, acela să va certa cu multe certări.

PENTRU SUDALME, CÎND SĂ VOR CHEMA MICI ŞI CÎNDU SĂ VOR CHEMA MARI. GLAVA 44.

1. De vreame ce am dzîs și mai sus cum sudălmile să ceartă după voia giudețului, trebue acmu să spunem că voia giudețului la lucruri ca aceastea, ce să dzice la sudălmi, în ce chip să cade să fie: dece toată sudalma să giudecă în doo chipuri, sau mare sau mică, de pre aceaste lucruri ce stau pren pregiur, ce să dzice pentru vina dentru carea s-au scornit și s-au făcut sudalma spre obrazul celui suduit ce feal va fi mare au mic; sau și locul în care s-au făcut sudalma; sau în ce vreame și alte ca aceastea; dece dentr-aceastea lucruri să ia izvod de să cunoaște carea-i sudalmă mare și mică. Iară giudețul poate după voia lui să cearte pri cela ce suduiaşte.
2. Sudalmă și ocară mare iaste cîndu să face și cu lucrul, într-acesta chip cînd va tăia neștine barba altuia. Sudalmă mare iaste cînd va fi neștine dăruit cuiva vreun dar dennaintea a mulți oameni și încă-i va fi făcut și zapis să fie a lui să-l ție, nemărui să nu-l dea, încă să cheamă sudalmă mare și ocară, pentru carea-ş piiarde feciorul moșiia părinților săi.
3. Cuvîntul cel de sudalmă mai rău întărîtă pre om decît cîndu l-ai bate cu un toiag.
4. Cela ce să va atinge de trupul cuiva cu mînie de-l va împenge sau-l va strînge, să cheamă că l-au suduit sudalmă mare.
5. Cîndu-ş va sparge neștine hainele de mînie și va sudui pre altul, atunce să cheamă că face acela sudalmă mare.
6. Mai mare iaste sudalma cînd suduesc mulți decît cînd are sudui numai unul.

7. Mai mare sudalmă să cheamă cînd va sudui neştine pre altul în vreun loc ca acela de cinste unde vor fi mulţi oameni strînşi, cumu-i în mijlocul tîrgului sau la vreo nedeae sau în curtea domnească sau la vrun praznic.
8. Sudalma ce să va face în tîrg iaste mai mare decît ceaia ce s-are face la sat.
9. Mai mare iaste sudalma, cînd suduiaşte neştine pre altul înaintea a oameni mulţi decît cîndu l-are sudui să fie numai ei sînguri.
10. Cela ce va sudui pre neştine înaintea giudeţului într-acel ceas să va certa.
11. Cela ce va sudui pre om de besearică, popă sau diacon, face mare sudalmă.
12. Cela ce suduiaşte pre boiarinul ce are boerie, acesta să socoteaşte în locul giudeţului, atunce face mare sudalmă.
13. Cela ce suduiaşte pre omul cel domnesc face mare sudalmă.
14. Cînd va sudui neştine pre vreo muiare şi cu acea sudalmă înmicşureadză cinstea aceii fămei, acesta face sudalmă mare.
15. Sudalma ce se va face în besearică iaste foarte mare.
16. De va da neştine cuiva o palmă prespre obraz, nu să cheamă sudalmă mare; iară de va fi în vreun loc mare ca acela cum am dzis mai sus, atunce iaste mare, cum au fost odată un boiarin carele fu scos şi gonit den locul lui doo luni, pentru ce au dat o palmă în besearică unui rob a giudeţului acelui loc, pentru căce i-au dzis: au nu ne vedzi? Iară de să va prileji vreun om de gios să dea palmă vreunui boiarin, atunce va face sudalmă mare.
17. Cela ce va lovi pre altul cu pumnul sau cu toiag sau cu fune sau cu vargă sau cu alte ca aceastea şi de nu să va înfla sau de nu va face vînătae sau sînge, nu să cheamă sudalmă mare, alegînd de să face spre vreun obraz ca acela mare, sau de-l va fi lovit în besearică la vreamea svintei liturghii, sau de să va prileji în curtea domnească, pentru că atunce să va chema sudalmă mare.
18. Cela ce va mearge la casa altuia de-l va sudui, acela face sudalmă mare.

CÎND VA PUTEA SCĂPA DE CERTARE CELA CE SUDUIAŞTE CA SĂ NU SĂ CEARTE ARĂTÎND CUM CUVI(N)TELE CE-AU DZIS DE L-AU SUDUIT SÎMT ADEVĂRATE.
GLAVA 45.

1. Cela ce va sudui pre altul dzicîndu-i cuvinte tot adevărate pre cale, după cum va fi făcut, acesta va şuvăi cum va putea şi va scăpa de certarea sudălmii.

2. Cela ce va dzice vreunii mueri curvă carea cu adevărat mainte va fi fost curvă, iară după-acea să va fi înțelepțit și va fi atunce muiare de cinste, nu să va certe.

3. Cela ce va dzice cuiva că-i afurisit sau copil, neștiind că cel afurisit l-au ertat și l-au făcut cu adevărat fecior după leage, nu să va certa ca un suduitoriu.

4. De va dzice neștine cuiva hain carele mai de mult cu adevărat va fi fost hain, ce-l va fi ertat domnu-său și-l va fi priimit iarăși în cinstea dentăi, atunce acela de-i va fi dzis hain pentru ceaia ce-au fost întăia vreame, ce să dzice de-i va fi dzis: tu ai fost hain, nu să va certa ca un suduitoriu; iară dei-i va dzice dentr-acesta an, cumu s-are dzice: tu ești hain, atunce să va certa.

5. Cînd va sudui neștine pre altul și-l va ocări, de va putea arăta cum cuvintele cealea ce i-au dzis de ocară sîmt adevărate, pentru carele poate să ia și certare, cela ce l-au suduit nu să va certa; cumu s-are dzice, de va dzice neștine cuiva cum iaste fur sau preacurvar sau și alte ca aceastea și le va arăta cum sîmt adevărate, atunce suduitoriul nu să va certa, ce să va certa cel suduit; iară de va dzice neștine altuia: frențite, sau gîrbove, sau alte, acela de-are și arăta acest lucru să fie cu adevărat, iară tot să va certa cela ce va fi ocărît ca un suduitoriu, pentru că nu să pot certa nice dînioară stricații și beteagii și alți ca aceia.

6. Cînd va sudui neștine pre altul pre direptate și pentru căce i să cade să-l suduiască ca pre un vinovat, atunce nu să va certa, iară de-l va sudui fără de vină, atunce ca un suduitoriu să va certa, macar de-are fi și cum dzice suduitoriul cu adevărat, iară pentru firea și mintea lui cea rea [1]) tot să să cearte.

7. Cela ce va arăta la giudeț cum cutare martur ce mărturisească împrotiva lui, nu iaste om de credință și-l va sudui pre martur înaintea giudețului, dzicînd cum mărturiia lui nu iaste bună, de vreame ce el iaste preacurvariu și iaste minciunos și om cumu-i mai rău: dece de va arăta aceastea cuvinte cum sîmt adevărate, nu să va certa ca un suduitoriu, iară de nu va arăta, să va certa ca un suduitoriu ce face sudalmă mare.

8. Cela ce va da vreun artic la mîna domniei și va scrie acolea hulă și ocară împrotiva cuiva, de vor fi aceale cuvinte adevărate și de față, nu să va certa, iară de nu vor fi adevărate, să va certa ca un suduitoriu ce face sudalmă mare.

---

[1]) În original «rrea».

OARE CÎND VA PUTEA SĂ VIE SĂ SĂ PLÎNGĂ LA GIUDEȚ NEȘTINE ȘI SĂ PÎRASCĂ PENTRU SUDALMĂ CE VA FI SUDUIT NEȘTINE PRE ALTUL. GLAVA 46.

1. Sudalma ce va sudui neștine pre cucon mic, să cheamă c-au suduit pre tată-său; drept aceaia poate tată-său să vie la giudeț să să plîngă pre dîns, macar de nu l-are mîna fiiu-său, ce numai pentru să să cearte cela ce va fi suduit pre fiiu-său.

2. Aceasta să înțeleage cînd cuconul cel suduit încă nu va fi usebit de tată-său; iară de-i va fi fecior de suflet sau de-i va fi copil, atunce nu va putea să margă la giudeț să-ș plîngă sudalma feciorului său.

3. Feciorul nu va putea nice dînioară să pîrască la giudeț pri cela ce-au suduit pre tată-său.

4. Cînd va sudui neștine pre fecior, nu va treace sudalma pănă la tată-său, cînd nu va ști cela ce suduiaște cum iaste tată-său viu.

5. Sudalma robului iaste sudalmă stăpînu-său; drept aceaia poate stăpînul robului despre chipul lui să facă pîră la giudeț pentru sudalmă robului său, macar de are fi cît de micșoară sudalma; și aceasta să înțeleage cîndu-l va sudui în pizma stăpînu-său, pentru să-i facă lui rușine; iară de-l va fi suduit pre rob pentru vina lui și nu să va atinge nemică de stăpîn, atunce nu să va certa nice unul nice altul.

6. După voia giudețului stă acest lucru să legiuiască acea sudalmă a robului oare atinge-să de stăpînu-său au nu să atinge.

7. Bărbatul despre partea lui poate să pîrască la giudeț pre cela ce va fi suduit pre muiarea lui; așijdere și socrul pentru sudalma nurorii sale și ginerele pentru sudalma logodnicei sale; și încă pentru sudalma unii feate logodite poate să pîrască la giudeț tatăl ei și logodnicul ei și încă și socru-său, de vreame ce sudalma ei, ce să dzice featei, treace și pănă la ceialalți la toți și poate fiecarele de acești oameni a featei, tot cîte unul, să margă să pîrască la giudețe și să cearte pre suduitoriu; și aceasta să înțeleage cînd va fi știind suduitoriu pre aceștia pre toți și cum iaste logodită.

8. Muiarea nu va putea să vie la giudeț să pîrască pri cela ce va fi suduit pre bărbatul ei, de vreame ce sudalma bărbatului nu să cheamă sudalmă și spre muiarea lui.

9. Cela ce va sudui pre ispravnicul cuiva nu să cheamă cum au suditu pre acela ce iaste ispravnic, ce pre stăpînu-său, alegînd cînd va sudui pre ispravnic de va fi el de față sau de-l va sudui la vreamea ceaia cînd să va apuca de să fie ispravnic sau de va sudui în pizmă, pentru să facă rușine stăpînu-său.

10. Cela ce va sudui pre ucenic înaintea dascalu-său să cheamă că suduiaște pre dascalu-său; drept aceaia dascalul despre partea sa poate veni să pîrască

la giudeţ să-i facă răscumpărare pentru sudalma lui ce va fi luat pentru ucenicul său.

11. Cela ce-ş va sudui pre o rudă-şi, suduiaşte pre toate rudele sale cîţ<i> vor fi dentr-acel rod şi fiecarele dentr-acel rod poate să vie să pîrască la giudeţ, pentru să să cearte trupeaşte suduitoriul; şi nime dentr-acel rod nu va putea să roage pre giudeţ pentru certarea suduitoriului să să cearte cu bani, numai el sîngur suduitoriul poate să facă aceasta să să roage să să plătească cu bani.

12. Acela ce va sudui pre om den clirosul besearicii suduiaşte pre vlădic şi pre besearică şi vlădicul poate să iarte greşala lui ce-au făcut suduind pre episcop şi pre cliros; iară greşala ce-au făcut suduind besearica, nu-l va putea erta, ce să va certa ca un suduitoriu.

13. Acela ce va sudui pre călugăr suduiaşte pre egumenul lui şi pre mănăstire şi poate egumenul şi cu mănăstirea să pîrască la giudeţ, alegînd de va fi călugărul dus pentru învăţătura cărţii cu voia egumenului, pentru că atunce cine-l va sudui nu suduiaşte pre egumenul nice pre mănăstire.

14. Poate călugărul să iarte pri cela ce l-au suduit pre dîns, iară nu poate să iarte pri cela ce au suduit pre egumenul şi pre mănăstirea lui.

CÎND SĂ VA CHEMA SUDALMĂ, DE VA DZICE NEŞTINE ALTUIA: MINŢI, ŞI CÎND NU SĂ VA CHEMA.
GLAVA 47.

1. Cela ce va sudui pre cineva, pentru căce-l va fi suduit el întăi, nu să va certa; însă cînd va fi sudalma celuia dentăi minciunoasă şi nu va putea să arate, iară sudalma celuia al doile iaste adevărată; iară de are fi sudalma celui dentăi adevărată şi celuia al doile minciunos, atunce acela al doile să va certa şi nu va putea şuvăi să dzică, că: m-au suduit el întăi, de-aciia l-am suduit şi eu.

2. Cela ce va sudui pre cineva tîrdziu după ce-l va fi suduit el, nu va putea şuvăi că l-au suduit, pentru ce l-au suduit celalalt întăi, ce să va certa.

3. Cene va sudui, pre cineva dzicîndu-i că bîrfeaşte, acest cuvînt ce i-au dzis că bîrfeaşte, de să va afla că iaste adevărat cumu i-au dzis, acesta nu să va certa ca un suduitoriu; iară de-i va fi dzis întru deşert acest cuvînt şi să va afla că iaste el vinovat, atunce acesta ce-au dzis celuia că bîrfeaşte să va certa ca un suduitoriu.

4. Cela ce va dzice altuia: să mă erţi că minţi, să va certa şi nu va putea scăpa cu acest cuvînt, căce va fi dzis: să mă erţi.

5. Cînd să vor prici doi oameni şi va dzice unul altuia niscare cuvinte reale asupra lui cum să fie făcut niscare răutăţi şi cela-i va dzice de faţă că

bîrfeaşte: de nu vor fi adevărate cuvintele ceale de ocară ce i-au dzis, nu să va certa cela ce i-au dzis că bîrfeaşte, iară de vor fi adevărate, atunce ca un suduitoriu să va certa.

6. Cela ce va dzice altuia că bîrfeaşte şi-i va da şi o palmă, macar de are fi dzis şi minciuni cel lovit, iară cela ce l-au suduit să va certa pentru ce l-au lovit.

7. Cînd va dzice neştine altuia că bîrfeaşte şi el va fi grăind dirept, atunce cela ce i-au dzis că bîrfeaşte iaste datoriu între toţi oamenii să dzîcă c-au bîrfit el sîngur, iară nu cela ce i-au dzis el că bîrfeaşte.

8. Cela ce va dzice celuia ce-l va sudui că bîrfeaşte, tîrdziu după sudalmă, bîrfeaşte; acela să va certa ca un suduitoriu.

PENTRU ERTAREA SUDĂLMII, CUM ŞI ÎN CE CHIP SĂ VA FACE.
GLAVA 48.

1. Sudalma să iartă uneori cu cuvîntul, iară de multe ori să iartă şi cu tăcutul.

2. Sudalma să cheamă ertată, cînd să tocmăsc amîndoo părţile şi să împacă şi dau mîna unii cu alţii şi încă de multe ori fac întăritură şi cu giurămînt.

3. Încă să iartă sudalma şi cu bani; iară cela ce iartă pri cela ce l-au suduit, pentru căce îi dă bani, acela iaste de ocară şi de toată ruşinea.

4. Cu tăcearea să cheamă că să iartă sudalma, cînd cel suduit va face nişte seamne oarecarele, întru care lucru va putea cunoaşte cum dentru adîncul inimii lui arată cum să aibă prieteşug spre cela ce l-au suduit, macar de n-are nice arăta cu cuvîntul; iară seamnele ertăciunii sîmt aceastea: cînd va sudui neştine pre altul şi el să va face a nu-l audzi şi dup-acea cît de tîrdziu nu-ş va mai aduce aminte că l-au suduit; şi mai vîrtos cînd vor avea sîmbră împreună sau de vor mearge amîndoi pre o cale sau de vor mînca sau vor bea împreună sau de vor dzice bineaţi unul altuia sau de să vor desfăta şi vor glumi unul cu alalt.

5. Cînd să va prileji cel suduit şi cu cela ce l-au suduit să dea mîna amîndoi şi să să sărute unul pre altul, cumu-i la paşti, cînd fac « Hristos văscrăse », aceasta nu să va chema că s-au împăcat, alegînd de vor face aceasta într-altă vreame.

6. Ertată să va chema sudalma, cînd va audzi cel suduit cuvinte bune şi de cinste den gura celuia ce l-au suduit.

7. Cînd va sudui neştine pre altul şi de să va atinge de trupul lui, cumu s-are dzice să-l împingă sau să-l ţie şi să-l suduiască, atunce nu să va putea erta cu aceaste cuvinte ce scriu mai sus, ce trebue cîndu-l va erta, să-l iarte cu cuvîntul şi dennaintea a mulţi oameni.

8. Cela ce va erta sudalma, celuia ce l-au suduit, au cu cuvîntul au cu tăcearea, acesta cu adevărat să ştie că nu va mai putea să pîrască la giudeţ să-i facă răscumpărare pentru sudalmă ce l-au suduit, ce-i va face giudeţul cumu-i să cade și-l va certa ca pre un vinovat, cumu-i va veni giudeţul după pravilă, cum dă învăţătură.
9. Seamnele ce scriu mai sus, arată cum cel suduit au ertat pri cela ce l-au suduit, mainte pănă a nu întra acealea cuvinte în urechile giudeţului, iară de-l va erta după ce va fi înţeles giudeţul, atunce nu să cheamă ertată aceaia sudalmă.
10. Cela ce va erta la boala lui sudalma ce-l va fi suduit neştine, acela de să va scula den boala lui, nu va putea să pîrască la giudeţ pri cela ce l-au suduit să-ş răscumpere de pre dîns.

PENTRU CEIA CE CLEVETESC ŞI SUDUESC PRE DOMNUL ŢĂRÎI SAU PRE OAMENII BESEARICII.
GLAVA 49.

1. Cela ce va grăi rău de domnul locului aceluia şi-l va sudui cu mînie şi cu tot deadinsul într-acesta chip, cît de are putea i-are face toată răutatea, pre unul ca acela să cade să-l cearte, de vreame ce face lucru ca acela împrotiva legii şi pravilei şi nu să va certa numai cela ce grăiaşte rău de domn de faţă de aud toţi, ce încă şi cela ce va grăi cît de puţin şi micşor cuvînt ce va fi de ruşine şi de hulă asupra domniei, şi acesta să va certa, de vreame ce să află un lucru mare la toate pravilele: acesta ce va grăi cît de puţin cuvînt rău împrotiva domniei locului aceluia unde lăcuiaşte, de are fi orice feal de om, ver fie mirean, ver călugăr, ver fie ce om den clirosul besearicii.
2. Cela ce va sudui pre vlădic sau pre duhovnicu-său, să cade să să cearte.
3. Sudalma ce va sudui neştine pre vlădic, de să va atinge şi de besearică cu vreo hulă sau altceva lucru cu ruşine, atunce sîngur mitropolitul, ce să dzice vlădicul să cade să-l cearte pre suduitoriu şi să-l afurisească, iară de va fi suduit numai pre vlădic, atunce vinovatul să va pîrî la giudeţul cel mirenesc şi acolo să va certa.
4. Oricare dascal făcînd vreo învăţătură în svînta besearică între tot nărodul, de va sudui sau va ocărî pre vreun vlădic dzicîndu-i şi pre nume şi arătîndu-i de faţă şi ocărăle lui şi lucrurile ce va fi făcut, acesta să va certa încă de-are spune şi într-alt chip cu cuvinte acoperite, ce să dzice cu tîlcuri ca acealea pentru să nu înţeleagă toţi, iară numai cei învăţaţi, aceia să-i cunoască şi pre vlădic şi lucrurele lui, şi atunce iarăşi să va certa.
5. Cela ce va huli pre patriarhul, de faţă sau şi în taină, nu să va numai aforisi sau să va goni den svînta besearică şi va rămînea şi fără de cinste, ce încă şi ca un eretic să va certa [1]).

---

[1]) În original «cerceta».

6. Cela ce va sudui pre domnul țărîi de va fi nebun sau lipsit de minte sau bat de băutură sau de altă nebunie, nu să va certa, însă să cade să să arate lucrul și să să cunoască pre cuvinte ce va fi suduit sau ce feal de obraz va fi fost sau ce feal de nebunie va fi avînd sau de beție; iară de va fi într-alt chip să va certa foarte cumplit.
7. Certarea celuia ce suduiaște pre domnul țărîi sau pre vlădic sau pre duhovnic ce iaste ispravnicul lui, iaste după voia giudețului.
8. Nu poate fiece giudeț să cearte cum va fi voia lui și cumu-i va părea lui pri cela ce va sudui pre domnul țărîi, ce să cade să scrie carte să-i dea știre domnului cum și în ce chip l-au suduit și cumu-i va da răspuns și învățătură, așea într-acela chip să-l cearte și să-l pedepsească.

PENTRU CEIA CE SUDUESC ŞI OCĂRĂSC PRE NEŞTINE CU SCRISOAREA. GLAVA 50.

1. La[1]) capetele ce scriem mai sus, dzis-am cum sudalma să face și cu scrisoare, care sudalmă cu scrisoare să face așea: cînd va scrie neștine și va pune și niscare cuvinte de ocară și de sudalmă împrotiva cuiva, scriindu-i și numele lui și multe cuvinte reale și sudălmi asupra lui, aceaste ocără cu scrisoarea să fac în multe fealiuri; uneori scriu hîrtii cu sudalme și cu ocări asupra cuiva şi le aruncă pre ulițe sau în mijlocul tîrgului unde sîmt mai mulți oameni pentru să citească mulți și să înțeleagă ocărăle lui; alții scriu și lipăsc hîrtii pre ziduri sau pre păreți pre unde trec oameni; alții cu meșterșug nu scriu numele omului, ce scriu niscare seamne ca acealea ce nu le au, de toți înțeleg și cunosc pentru cine grăiaște și pre cine ocărească.
2. Cela ce va face polojenii ca acealea cu ocări și cu sudălmi asupra altuia, aceluia ca să i să tae capul, după cum dzic mulți dascali. Aceasta să înțeleage și să face, cînd aceale scrisori și aceale polojenii cu sudălmi și cu ocări vor fi tocmite cu vicleșug ca acela asupra cuiva: ca să i să facă moarte aceluia om; iară de nu vor fi așea cumplite, ce vor fi mai iușoare așea ca-n chip de glume, atunce cela ce va fi făcut acel feal de scrisori să va certa, după cum va fi voia giudețului, ce să dzice cum va fi și omul acesta ce-au făcut une ca acealea și cum va fi și cel suduit și ocărît; vor socoti dece au-l vor goni și-l vor scoate den moșiia lui și-i vor lua toate bucatele domnești, sau-l vor trimite la ocnă, sau va rămînea fără de cinste, care lucru iaste mai rău de toate, că nu-l creade nime ce grăiaște, nice să creade necăiuri mărturiia lui, nice iaste volnic să dea al său cui va vrea, nice să facă zapis cuiva, nice

[1]) În original «Ca».

să moşnenească ocina cuiva şi alte ca aceastea; sau iarăşi pre unul ca acela să-l poarte pre uliţe pren tot tîrgul sau să paţă altă pedeapsă, după cum va fi voia giudeţului, avînd giudeţul de pururea puteare la lucrure ca aceastea să cearte şi cu moarte.

3. Cela ce va trimite pre altul să facă scrisori cu sudălmi şi cu ocări ca acealea asupra cuiva sau de va svătui pre altul ca să facă acest lucru, să să cearte tocma ca şi cela ce are fi făcut el sîngur.

4. Cela ce va face scrisori cu ocări şi cu sudălmi asupra cuiva vrînd să şuvăiască să dzîcă cumu l-au îndemnat cutarele şi acela i-au dat svat de-au făcut acest lucru, iară el dentru sine n-are fi făcut nemică, nu-i va folosi acestuia, ce să vor certa amîndoi cu un feal de certare.

5. Cela ce va găsi vreo scrisoare cu sudălmi sau cu ocări asupra cuiva şi de nu o va sparge sau să o ardză, ce o va arăta priatenilor săi sau cui-ş va găsi, acesta să va certa ca şi cela ce o va fi făcut, alegînd de o va fi făcut vreun om de cinste şi va fi scrisă cu dăscălie mare, dece o va ţinea şi să va miera de aceale cuvinte tocmite cu filosofie; iară nice acesta lucru nu iaste ertat să-l facă, de vreame ce iaste scris acolea cuvinte reale carele nu trebuiasc să să arate între oameni.

6. Cela ce va scrie virşuri sau va scoate cîntece întru ocară cuiva, acesta să va certa ca şi cela ce va scrie sudalme şi ocări, cum scrie nai sus, împreună şi cu cela ce le va cînta acealea cîntece sau alte ca aceastea, toţi cu o certare să vor certa.

7. Cela ce va unge ferestrile sau uşea cuiva cu scîrnă sau cu fiece grozăvie, făcîndu-ş rîs de casa aceluia, să să cearte ca şi ceialalţi.

8. Cela ce va spîndzura la uşea cuiva niscare coarne sau altăceva stîrv împuţit, să să cearte ca şi ceia ce scrie mai sus.

9. Cela ce va lipi scrisoarea cea cu ocări la uşea sau la fereastra vreunui om de cinste sau de o va lipi la curtea domnească sau la besearică, acela mai mult să va certa decît ceia ce scrie mai sus.

10. Cela ce va zugrăvi chipuri de oameni cu ruşine şi cu ocară asupra lor şi mai vîrtos, cînd de le va pune la vreun loc să vadză mulţi, să să cearte ca şi ceialalţi.

11. Cela ce va face răspuns scrisorii ce-au fost scris la dîns cu sudalmă şi cu ocară asupra lui şi macar de n-are adaoge alte cuvinte, ce numai de are scrie cum cîte au scris sîmt toate minciuni, nu-i vor folosi aceastea să poată scăpa de certare, ce să va certa ca şi cela ce scrie carte cu ocări şi sudalme.

12. Cela ce va vădi la giudeţ pri cela ce scrie carte cu ocară asupra cuiva, acela va lua dar de la giudeţ şi-l va giudeca giudeţul cumu să cade şi după cum va fi fealiul omului cel suduit sau în ce loc îl va fi suduit sau în ce vreame.

PRICINA ÎNTÂI PENTRU CAREA SĂ ÎNDEAMNĂ GIUDEŢUL DE MAI MICŞUREADZĂ CERTAREA.
GLAVA 51.

1. Acmu să spunem pricinile pentru care să îndeamnă giudeţul de mai micşureadză certarea celui vinovat; şi întâia pricină iaste înşelăciunea, vicleşugul, pentru căce greşala ce să face cu înşelăciune şi cu hicleşug iaste foarte mare, iară greşala ce să face fără de înşelăciune nu să cheamă nicecum greşală şi numai ce să ceartă aşea puţin lucru numai drept leagea.
2. După chipurile celora ce vor greşi ce feal vor fi, va cunoaşte giudeţul şi va creade de va fi greşit cu înşelăciune sau de nu va fi, pentru căce cela ce-au greşit, de va fi vreun ţăran gros şi prost sau vreun cucon mic de vîrstă sau vreo muiare, atunce nu să va chema să fie greşit cu înşelăciune sau cu vreun vicleşug.

Care greşeale să cheamă fără de înşelăciune.

3. Cînd face neştine vreo greşală şi pentru acea greşală nu dobîndeaşte nice o cinste sau cînd va face de vreo frică sau de vro zburdăciune, atunce vom creade c-au greşit fără înşelăciune şi mai vîrtos cînd va păgubi sau va păţi altă nevoe pentru acea greşală.
4. Cine va face vreun lucru de faţă de vor vedea toţi, care lucru nu va da pravila să să facă, ce-l va sminti, nu să cheamă să fie făcut greşală cu înşelăciune.
5. Cela ce va face greşală cu învăţătura mai marelui său, nu să cheamă să fie făcut greşală cu înşelăciune.
6. Cela ce va greşi priatenului său cel bun, nu să cheamă să fie făcut greşală cu înşelăciune.
7. Cela ce face greşală de nevoe îndemnîndu-l meserearea carea are pre mîna lui, nu să cheamă c-au greşit cu înşelăciune.

Care greşeale să cheamă cu înşelăciune.

8. Cela ce-i învăţat a face răutăţi, acesta toate greşealele ce face sîmt cu înşelăciune.
9. Cela ce face lucruri prespre fire şi dennafară de obiceaele creştineşti să cheamă că face greşale cu înşelăciune.
10. Cela ce va fi ispravnic vreunui cucon micşor, de-i va ţinea bucatele pre urma şi după moartea părinţilor şi de va lăcomi să ia ceva dentr-aceale bucate fără de blagoslovenie şi fără di ce să vor da la vreo treabă pentru nevoia acelui cucon, să cheamă că face greşală cu înşelăciune.
11. Cela ce nu face la boeriia lui după tocmealele şi năravurile ce-au fost mai de mult aceii boerii, ce face alte obiceae după voia sa, acela să cheamă că greşeaşte cu înşelăciune.

12. Cela ce face silă cuiva să facă vreun lucru fără voia lui, acela să cheamă că face greşală cu înşelăciune.
13. Cela ce are putea face vreo greşală de faţă şi la vedeare, iară el face acea greşală pre ascuns să nu-l vadză nime, acesta face greşală cu înşelăciune, alegînd de va avea cuvînt a grăi să dzică c-au făcut pentru cutare lucru.
14. Pre ascuns să cheamă şi să face vreun lucru care lucru nu-l spun celuia ce i s-are cădea să-l ştie.
15. Cela ce va vătăma foarte rău pre cineva sau de-i va face altă nevoe mare, să cheamă să fie făcut acel lucru cu înşelăciune şi nu va putea să şuvăiască să dzică cum nu l-au vătămat cu înşelăciune.
16. Cela ce va asculta şi va face vreo greşală pre cuvîntul altuia, acesta nu să cheamă că greşeaşte cu înşelăciune, alegînd de va fi fost acela ce i-au dzis vreo muiare.

PENTRU A DOA PRICINĂ CE MICŞUREADZĂ GIUDEŢUL CERTAREA CELUI VINOVAT.
GLAVA 52.

1. A doo pricină carea îndeamnă pre giudeţ să mai micşureadze certarea celui vinovat iaste mîniia; şi să va da, de vreame ce şi pravila dă învăţătură cum greşala ce să va face cu mînie să să cearte mai iuşor.
2. Direptatea şi jaloba vinovatului poate să-l sprijinească la nevoia lui cînd va greşi, cumu s-are dzice tatăl cîndu-ş va găsi fata curvind sau bărbatul cîndu-ş va găsi muiarea făcînd preacurvie cu altul, pentru direaptă jeale şi de la inimă dureare de va omorî pre curvariu şi pre curvă într-acel ceas, putea-vor şuvăi să să cearte mai puţin.
3. Cela ce să va mîniia fiind îndemnat de cuvintele altuia sau de lucrul lui şi acesta într-acea mînie de-l va vătăma întru ceva, mai puţin să va certa ori cu ce vătămare l-are vătăma de cumu l-are vătăma cînd nu l-are fi întărîtat cu mînie asupra lui.
4. Cela ce va strica pacea ce au fost făcut cu vrăjmaşul său pentru mîniia şi scîrba ce s-au scîrbit pre dîns, de să va afla că s-au mîniiat şi s-au scîrbit pre direptate parte, să va certa mai puţin; iară de să va afla că s-au scîrbit pentru un lucru puţin, atunce să va certa deplin.
5. Orice lucru ce să va face cu mînie şi cu scîrbă nu-i bun de nemică, că atîta iaste cum nu şi-are fi fost, alegînd numai cînd să va face milostenie, că milosteniia rămîne în veaci neclătită, macar de s-are face şi cu scîrbă; iară de va fi fost mîniia aşea de mare, cît să scoaţă pre om şi den minte, atunce nice milosteniia nu iaste drept nemică ca şi cum nu şi s-are fi făcut.
6. De are giurui neştine orice giuruinţă să facă, ce să dzice să nu să însoare sau să dăruiască cuiva vreun lucru sau să să postească sau şi altă fiece

giuruinţă de-are face, de vreame ce giuruinţa va fi fost cu mînie, nu iaste datoriu cela ce au giuruit să ferească acest lucru, macar de are giurui şi cu giurămînt.

7. De s-are despărţi neştine de fămeaia sa întru mînie şi într-o scîrbă sau de să va lepăda de fecioru-şi şi-l va scoate den toate ocinele lui sau de s-are face călugăr sau de ş-are vinde casa sau viia sau satul şi mai pre scurt de-are face ce va face în mînie, nicecum să nu să prindză în samă cum nu şe-are fi fost nemică.

8. Aforiseniia ce să va face cu mînie, numai aceaia să prinde în samă şi iaste foarte rea [1]) şi cumplită; aşijdere şi alte ori fiece blăstăm.

9. Care giudeţ de va fi mînios şi va giudeca pre cineva şi de va isprăvi în vreun chip aceaia giudecată, nu să cade să fie desăvîrşit, pănă nu vor treace treidzeci de dzile.

10. Cela ce va fi biruit de mînie şi de va face vreo greşală într-acea mînie, iară după ce să va dezmîniia, va dzice că: ce am făcut, de-am şi greşit, bine am făcut, sau şi alt cuvînt asemenea acestuia, nepărîndu-i nice un rău căce au greşit, acesta să va certa pentru acea greşală şi nu va putea şuvăi să dzică c-au fost mînios.

11. Cela ce va dzice că de mînie au făcut vreo greşală, nu-l va creade giudeţul, ce trebue să arate acest lucru cu mărturie oameni de credinţă.

PENTRU A TREIA PRICINĂ CE ŞUVĂIAŞTE CEL VINOVAT SĂ SĂ CEARTE MAI PUŢIN DE CUMU I SĂ CADE DUPĂ GREŞALĂ CE VA FI FACUT.

GLAVA 53.

1. A treia pricină ce îndeamnă pre giudeţ să mai micşureadze certarea celui vinovat iaste vîrsta, pentru căce pre bătrîni şi pre cuconii cei nu de vîrstă, pre aceştia mai puţinu-i ceartă pravila. Iară drept aceaia pentru să să înţeleagă bine firea şi tocmala pravilei, trebue să spunem bine pre amănuntul înălţimea şi pogorîrea vîrstei omeneşti, cumu să cade, pentru să înţeleagem şi pravila mai bine, ce să dzice care vîrstă să cheamă cucon şi care tînăr în măsură de vîrstă şi carele iaste mic şi carele bătrîn.

2. Cucon să cheamă pănă al şeaptele an de vîrstă; tînăr în măsură de vîrstă să cheamă parte bărbătească de la dzeace ai şi giumătate pănă la 14 ai, iară parte fămeiască de la 9 ai şi giumătate pănă la 12 ai.

3. Aceasta să înţeleage cînd răutatea tinerilor nu va treace pre vîrsta lor, pentru că de vor fi tinerii foarte răi pănă mainte de 10 ai şi giumătate, atunce să vor socoti mai sus de 25 de ai, cum au fost oare cînd un cucon cum scrie svetii Grigorie dvoeslov, cum pentru dease şi multe şi înfricoşate blăstămi

---

[1]) În original «rrea».

și hule ce făcea, cînd era numai de 5 ai, îl apucară diavolii den mînule părinților lui și periră cu dî(n)s; sau ca și alt cucon ce era de 5 ai și giumătate, dece pentru blăstămile și ocărîle ce făcea părinților, să supărase toți cetățeanii Rîmului și s-au sculat cu toții de l-au ucis.

4. Mic să cheamă pănă în 25 de ai și de-acolea înainte să cheamă mare, să poată face tot lucrul.

5. Bătrîn să cheamă den 50 de ai pănă la 70 de ai.

6. Bătrînii cînd fac vreo greșală pentru carea învață pravila să să cearte trupeaște, acesta să ceartă mai puțin decît cel tînăr; așijdere și la toate greșealale să ceartă mai puțin, alegînd de va fi greșala ce va face bătrînul dentru greșealele ce să ceartă cu moarte, ce să dzice cumu-i uciderea, pentru căce că atunce veri bătrîn veri tînăr i să va tăia capul, fără nice de o socotință cumu-i va fi vîrsta.

7. Mai puțin să vor certa cei bătrîni nu pentru altă, ce pentru ce li să împuțineadză sîngele și putearea simțirilor și li să împuțineadză și mintea, iară de vreame ce va fi el cu toate bătrîneațele și cu barba albă și de va fi bărbat și bun și întreg la simțiri și la minte, atunce de va greși, să va certa ca și un tînăr.

8. La greșealele ce să ceartă cu bani, să ceartă tocma și cel bătrîn ca și cel tînăr.

9. Macar că cei bătrîni la o samă de greșeale să ceartă mai puțin, iară drept aceaia tot nu poate fi ca să nu să cearte oricît de puțin.

Certarea celor tineri.

10. Ceia ce sîmt mai mici de 25 de ai, mai puțin să vor certa la toate greșealele.

11. Cuconii de tot și cu totul să iartă, orice greșeale are greși.

Certarea cuconilor.

12. Carii nu vor fi de măsura vîrstei, aceia de vor și greși, mai puțin să vor certa, macar că sîmt ei destoinici să amăgească pre toți cu lucrurile lor.

13. Cei fără de vîrstă, mai puțin să vor certa la toate păcatele ceale trupeaști și aceasta să înțeleage cînd le lipseaște puțină vreame să vie la măsura vîrstei, ce să dzice să le vie mintea în cap, că de le va lipsi vreame multă pănă a veni la măsura vîrstei, atunce nu să vor certa nicecum, cum au fost oareunde un cucon carele mainte pănă a să împlea 9 ani, îngroșe pre mamca ce-l apleca; și de aceasta nu iaste a să miera, că mulți cuconi s-au aflat de micșori atîta de tari la fire, cît au putut lucra ca și cei mari bărbați, cum mărturiseaște de acest lucru și svîntul Ieronim, scriind într-o istorie cătră

un preot de l-au chemat Vitalie, cum au fost Solomon de unsprădzeace ai, cînd au născut pre fiiu-său pre Rovoam, şi pentru Ahav dzice cum şi acesta de 12 ai au fost, cînd au născut pre fiiu-său Ezechia. Iară drept aceaia această pravilă iaste deplin şi adevărată, cum cei mai mici şi fără de vîrstă să ceartă mai puţin la toate păcatele trupeşti şi de să vor împreuna cu jidovcă sau cu alt copil parte bărbătească sau cu vreo rudă carea să cheamă mestecare de sînge.

14. Încă şi la greşealele ceale mari, ce să dzice la ucidere, mai puţin să ceartă ceia ce nu sîmt încă de măsura vîrstei.

15. Cei fără de vîrstă de vor face bani răi calpuzani, nu să vor certa cu toate certările, după cum învaţă pravila, iară numai după voia giudeţului, însă nu cu moarte.

16. La uciderea ce fac cuconii andesine giucînd, iau o certare foarte micşoară, cum au fost acei doi cuconi carii giucîndu-şi cu giucăreile sale, s-au mîniiat unul pre altul, şi l-au lovit cu cuţitaşul cel de condeae şi l-au giunghiat de l-au omorît; şi pentru certarea l-au izgonit dentr-acel sat, unde au fost făcut moarte cu învăţătură ca aceaia să nu să mai întoarcă la cela joc, pănă nu va face pace cu părinţii cuconului celui ucis.

17. Cei nu de vîrstă, şi la furtuşag mai puţin să vor certa, de are fura şi den lontru den besearică.

18. De va fi neştine nu de vîrstă şi de va face vreo greşală şi pentru căce va fi mic de vîrstă, să va certa puţinel; iară el de vreame ce nu va fi de vîrstă, va face iarăşi aceaia greşală, atunce să vă certa mai mult decît ceaia dentăi, iară tot nu cu moarte, macar de-are şi certa pravila pentru aceaia greşală cu moarte.

19. Oricare fără de vîrstă va face vreo greşală şi de nu-l vor pîrî la giudeţ pănă să va face mai mare, atunce giudeţul nu-l va certa după vîrstă ce va fi avînd atunce, ce după vîrsta ce va fi avut atunce cînd au făcut greşală.

20. De-are vrea de n-are vrea, giudeţul iaste datoriu să micşureadze certarea celui mic cînd va greşi; să o micşureadze după voia lui, pentru căce că toate giudeaţele feresc acest lucru, ce să dzice micşurarea certării.

Cumu să micşureadză certarea celuia ce nu-i de vîrstă.

21. De vreame ce cel fără de vîrstă ce face greşală va fi de optspredzeace ai mărgînd, atunce să-l bage în hiară şi în temniţă pănă în cîtăva samă de vreame; iară de va fi de 14 ai, şi greşala ce va face să ceartă ca şi pre bărbaţii cei mare, ce să dzice cu moarte, cumu-i întăi furtuşagul sau sodomiia, atunce-l va bate pren tot tîrgul şi-l va închide în temniţă cu obeade în picioare; iară de va fi mai sus de 14 ai şi nu va agiunge pănă la 25 şi greşala ce va face iaste de cap, atunce iarăşi să va bate pren tîrg şi-l vor trimite la ocnă.

22. Cel nu de vîrstă de să va găsi că iaste eretic sau de s-are prileji să-şi ucigă pre tată-său sau pre îmă-sa, atunce nu va putea scăpa cu vîrsta, ce să va certa ca şi un mare, cum au fost tînărul cela ce otrăvi pre tată-său, de vreame ce nu era încă nice de 18 ai şi-i tăiară capul în cetatea Rîmului.

PENTRU A PATRA PRICINĂ CE MICŞUREADZĂ GIUDEŢUL CERTAREA CELUI VINOVAT.
GLAVA 54.

1. A patra pricină ce îndeamnă pre giudeţ să micşureadze certarea celui vinovat, de cumu i să cade, iaste beţia, de vreame ce dă învăţătură pravila de dzice cum toată greşala, de-are fi cum are fi de mare şi de să va face la vreamea de beţie, nu să va certa deplin după cum spune pravila, iară numai după voia giudeţului.
2. Omul bat de-are greşi tocma şi spre chipul domnului ţării, iarăşi tot să va certa mai puţin.
3. Omul cel bat de-are sudui, de-are huli, de-are face şi giurămînt minciunos şi de-are strica şi pacea ce va fi făcut cu vrăjmaşul său, de pururea şuvăiaşte şi scapă şi să ceartă tot mai puţin după voia giudeţului; şi mai vîrtos vinul ce va fi băut vădzîndu-l limpede şi frumos la faţă şi moale şi dulce la gustare, de are fi şi înţelept neştine, tot să amăgeaşte părîndu-i că nu să va îmbăta.
4. Cîndu să va îmbăta neştine cu înşelăciune, mai vîrtos cînd va meşterşugui cineva să-l îmbeate, atunce orice va greşi, nu numai va şuvăi pentru să scape, ce nu şi să va certa nice cît de puţin.
5. Mai puţin să va certa omul cel bat, cînd va fi prea omorît de beţie, decît cînd are fi numai în vreame, că atunce să cheamă că nu şti nemică ce face; iară cînd să va cunoaşte că nu-i prea bat şi de va greşi, să va certa mai mult, iară tot nu cum are fi treaz.
6. Batul ce va face vreo greşală şi-ş va cunoaşte lucrul că de toate ori cîndu să îmbată iaste rău la beţie şi să svădeaşte şi să bate cu toţi, acela să să cearte deplin, ca şi cum are fi greşit în trezie şi după cum spun pravilele şi după greşală ce va face, pentru căce să cade cine-ş cunoaşte firea că iaste zlobiv la beţie, sau să nu-ş bea vin nicecum, sau să bea puţin să nu să îmbeate.
7. Cela ce să va îmbăta îndeadins, ca să poată şuvăi la greşala ce va greşi, pentru să să cearte mai puţin, acela nice dînioară nu va scăpa, ce să va certa deplin.
8. Celuia ce-i va părea bine după beţie, căce au făcut vreo greşală, îmbătîndu-să iarăş şi lăudîndu-să dzicînd: bine am făcut, de-am făcut aşea, acesta nu să va certa puţin, ce tocma şi deplin, după cum va fi scriind pravila.

9. Cela ce va dzice giudețului că: am fost bat, cînd am făcut această greșală, giudețul nu-l va creade; drept aceaia trebue să arate cu mărturii care mărturii să mărturisească cumu l-au vădzut bînd într-acea dzi și cum au fost borînd și au fost făcînd toate nebuniile beții și alte seamne ca de om bat.

PENTRU A CINCEA PRICINĂ CE MICȘUREADZĂ GIUDEȚUL CERTAREA. GLAVA 55.

1. A cincea pricină pentru carea să îndeamnă giudețul a mai micșura certarea celui vinovat, iaste aceasta, cînd nu-i omul cu toată mintea, ce să dzice eșit den fire-i, nebun, de vreame ce învață și pravila: omul ce va fi dennafară de minte, macar ce greșală are face, nu să va certa.
2. Nebunul și cel dennafară de minte de să va înțelepți cîndva, nu să va certa pentru greșeale ce-au făcut la nebuniia lui.
3. Cela ce-i cînd și cînd nebun, iară nu în toate dzile, cumu s-are dzice patru luni iaste nebun și cinci, șease luni iaste înțelept, acesta feal de va face vreo greșală în vreamea nebunii lui, nu să va certa, iară de va greși la vreamea ce iaste înțelept, atunce să va certa tocma, după cum scrie pravila, ca și fiecine; iară de va fi lucrul împărechiat, oare nebun au fost au ba, cînd au făcut acea greșală, atunce stă în mintea giudețului să cunoască de pre lucrurile ce vor fi fost pren pregiurul acei greșeale.
4. Cela ce va fi cu minte și va face vreo greșală și pentr-acea greșală să va pîrî la giudeț și giudecîndu-l și grăind mărturiile, iară el într-acel ceas va nebuni, atunce giudețul îl va certa cu bani sau cu dobitoc; iară de va nebuni el, daca va isprăvi giudețul pîra și va vrea să-i dea și vreo certare pre trup, atunce de vreame ce pre nebun nu-l pot certa trupeaște, va schimba certarea lui pre bani; și aceasta să va face cînd nu va mai fi nice o nedeajde de-a să mai înțeleptirea cel nebun; iară de va fi nedeajde să să înțilepțească, atunce giudețul îl va pune la pază, pînă să va înțilepți să-l cearte. Nebunul de are ucide și pre tată-său, nu să va certa nicecum.

Seamnele nebunului.

5. Cela ce să va face și să va arăta cum iaste nebun, pentru să scape de certare, iară el nu iaste cu adevărat nebun, acela să va certa deplin după pravilă, iară pentru să-l cunoască giudețul au doară să face au cu adevărat iaste nebun, trebue să-l întreabe giudețul multe întrebări și în multe fealiuri și cu multe meșterșuguri și să întreabe și pre vraci, carii foarte lesne vor cunoaște de va fi nebun cu adevărat.
6. Cela ce va svătui pri cel nebun să facă vreo greșală sau să-i agiute, cumu s-are dzice să-i dea sabie goală și arătîndu-i pre cineva să-l ucigă, nu va putea

şuvăi acesta pentru ce au fost el nebun şi au făcut greşala, pentru să nu să cearte după pravilă cela ce-l va fi svătuit.
7. Cel nebun macar că nu să va certa la nebuniile lui, de va face vreo greşală, iară tot nu să cade să-l slobodzească de tot să îmble pre drumuri slobod, ce să aibă pază să fie pre lîngă omenii săi, pănă să va înțilepți.

A ŞEASEA PRICINĂ CE MICŞUREADZĂ GIUDEŢUL CERTAREA CELUI VINOVAT. GLAVA 56.

1. A şeasea pricină carea îndeamnă pre giudeţ să mai micşureadze certarea celui vinovat, de cum învață pravila, iaste obiceaiul locului, după care obiceaiu cine va greși nu să va certa nicecum, cum dau învățătură toți dascalii, tocmindu-să toți într-un cuvînt.
2. Cînd va fi un lucru cu cale să să cearte carele-l va face, iară acel lucru de vreame ce va fi obiceaiul locului să să facă, atunce acela ce-l va face nu să va certa nicecum.
3. Giudețul giudecă cîteodată și împrotiva pravilei pentru acest obiceaiu a locului și de multe ori face cumu-i voia lui.
4. Lucrurile ce să fac după cum iaste obiceaiul locului, macar de-are și fi împrotiva firei și a pravilei, iară drept aceaia tot nu va certa giudețul pre ceia ce fac acel obiceaiu, macar că aicea-i ceartă besearica; iară la « vtoroe prișestvie » va certa Dumnedzău cu munca de vac, pre cîți vor face împrotiva dumnedzăeştilor pravile lucrure fără leage.

PENTRU A ŞEAPTEA PRICINĂ CE MICŞUREADZĂ CERTAREA. GLAVA 57.

1. A șeaptea pricină ce înmicșureadză certarea celui vinovat iaste mulțime de oameni, unde să pornesc cu toții să facă vreo răutate, atunce giudețul nu poate să aleagă cine au făcut răutatea, dup-acea nu poate pre toți să cearte pentru unul; şi pentru ce? Că aceaste soții multe să fac în doo fealuri; drept aceaia trebue să știm cum une date sîmt împreunați mulți și fac toți o greşală și iarăş altă dată sîmt mulți împreunați într-una și numai unul dentr-înşi face o greşală, într-acea nime nice dentru soțiile lui n-au înțeles, nice l-au vădzut, nice giudețul poate să-l cunoască și într-această faptă sîmt doo pravile; întăia pravilă iaste aceasta.
2. Cînd sîmt niște oameni mulți strînşi la un loc şi fac vreo greşală, drept această greşală să îndeamnă giudețul să mai micşureadze certarea, după cum scrie pravila; şi mai vîrtos greşala ce vòr fi făcut acei mulți să ceartă după pravilă cu moarte, atunce așijdere să îndeamnă giudețul să mai micşureadze certarea pentru să nu omoară pre mulți drept o greşală.

3. Cînd să va prileji în mijlocul a mulți de vor fi unii dentr-înși mai capete, cumu s-are dzice ispravnici, atunce la unii ca aceia nu va micşura giudețul certarea acei greșeale pentru cei mulți, pentru căce că fie la ce greșală ceia ce sîmt capete după pravilă să ceartă de pururea deplin, numai ce înmicşureadză certarea celora ce sîmt toţi într-un chip de vinovați şi nice unul dentr-înşi nu iaste mare sau mic.
4. A doo pravilă dzice: cînd să va tîmpla dentre nişte oameni mulţi să greșască unul dentr-î(n)și și atunce nice aceia nice giudețul poate să știe carele au făcut greșala, atunce pre toţi să-i slobodzească de toată certarea trupească şi să vor certa numai cu bani, cumu s-are dzice de pre o fereastră a unii case, unde au fost strînși nişte oameni mulți, s-au aruncat o piiatră ş-au ucis pre un om ce-au fost trecînd pre uliță şi aceştia ce sîmt în casă nu știu cine să fie aruncat acea piiatră, cum nu poate să fie într-alt chip, ce unul dentr-înşi au aruncat piiatra și el nu va spune, atunce toţi să fie slobodzi și numai cu bani să să cearte.
5. Cînd vor fi într-o casă niște oameni mulți lăcuitori și să va găsi între dînşi unul ucis şi vor arăta seamnele cum să-l fie ucis unul dentr-înși, iară nu mulți, de vreame ce să va afla că are numai o rană, iară nu mai multe, iară nu să şti carele dentru dînşi să fie făcut această ucidere, atunce vor fi toți slobodzi de certarea uciderii, numai ce să vor certa după voia giudețului şi nu să va certa nice unul cu moarte; aşijdere de-are avea cît de multe rane cel ucis, macar de are [1]) fi atîtea de multe pre cîț<i> oamen<i> vor fi într-acea casă şi să nu ştie nime cine să i le fie făcut acelui ucis, atunce toț<i> vor fi slobodzi de moarte, numai ce să vor certa după voia giudeţului.
6. Cînd să va prileji să aibă price niște oameni şi vor sări toți cu arme asupra unuia şi-l vor omorî cu multe rane, iară să nu fie nici aicea lucrul de faţă oare cine l-au rănit şi cine nu l-au, atunce toț<i> să vor certa după voia giudeţului; iară de să va cunoaşte carii l-au rănit și carii nu l-au, atunce ucigătorii să vor omorî, iară ceialalți ce le-au fost agiutoriu să vor certa după voia giudețului; iară de nu le vor fi agiutat, ce numai fiind acolea de faţă vor fi sărit şi ei cu arme, atunce aceştia nu să vor certa.
7. Nişte oameni mulţi vor ucide pre vrunul cu rane de moarte, carele una dentr-înse sîngură putea să-l omoară, iară să nu să poată adevăra la giudeț carele l-au omorît, atunce, pentru căce sîmt mulţi, nu să va omorî nice unul, iară să vor certa după voia giudeţului.
8. Cînd vor ucide mulți pre unul cu rane nu de moarte, care lucru una dentr-acealea nu l-are fi putut omorî, ce toate împreună l-au omorît şi giudețul nu şti carele-i va fi făcut rana cea de moarte, numai ce să adevereşte lucrul,

---

[1]) În original «derea».

cum l-au ucis toţi împreună, atunce pentru mulţimea să vor certa toţi după voia giudeţului.

9. Cel ucis de mulţi de va avea şi rane multe şi dentr-aceastea unele sîmt de moarte, altele nu sînt de moarte, iară să nu poată giudeţul să adevereadze cine i-au făcut rana cea de moarte şi cine i-au făcut cealealalte ce nu-s de moarte, atunce pentru mulţimea toţi să vor certa după voia giudeţului; iară de va cunoaşte giudeţul pri ceia ce-au făcut ranele ceale de moarte, îi va certa ca pre nişte ucigători, iară ceia ce n-au făcut rane de moarte, va certa-i giudeţul după cumu-i va fi voia lui.

10. Mai marele ce va fi cap între multe soţii şi de va fi făcut rană de moarte celui ucis şi ceialalţi soţiile să-l fie vătămat cu rane nu de moarte, atunce cel mai mare să va certa ca un ucigătoriu cu moarte, iară ceialalţi după voia giudeţului şi după rane ce vor fi făcut fiecarele, însă şi atunce să cade să foarte cerceteadze giudeţul pre-amănuntul în ce parte de trup au rănit fieşcarele de dînşi, pentru căce macar de n-are fi făcut toţi rane de moarte, alegînd fără di cel mai mare;. iară drept aceaia mai mult să va certa cela ce va fi lovit în piept decît cela ce-l va fi lovit într-un deaget şi mai mult să va certa cela ce-au făcut rana de i-au scos sufletul decît ceialalţi, dece oricîţi vor fi făcuţ<i> rane de moarte, toţi să vor omorî, iară ceialalţi să să cearte după voia giudeţului.

11. Cînd să va ucide neştine de mulţi şi giudeţul nu va şti carele dentr-acei mulţi l-au ucis, atunce toţi să vor certa cu bani sau-i [1]) vor scoate den moşie sau la ocnă.

12. Poate giudeţul să muncească pre acela sau pri ceia ce vor avea niscare seamne ca acealea cum să fie ucis aceia pri cel mort, macar de-are fi smomit şi pre alţii pre mulţi într-această ucidere; aşijdere de va arunca neştine vreo piiatră den vreo casă, unde vor fi oameni mulţi şi va ucide pre cineva, nu-i va munci pre toţi giudeţul, nice-i va putea să-i muncească, pentru să ştie carele iaste dentru toţi cela ce-au aruncat piiatra. Iară de va fi care cumva dentru aceşti mulţi de să vor găsi vreunii carii să aibă niscare seamne, cum aceştia să fie aruncat piiatra, acela sau aceştia numai ce va munci giudeţul să spue cum va fi cu adevărat.

PENTRU A OPTA PRICINĂ CE ÎNMICŞUREADZĂ GIUDEŢUL CERTAREA.
GLAVA 58.

1. A opta pricină carea îndeamnă giudeţul să înmicşureadze certarea celui vinovat la greşala ce-au făcut iaste ascultarea carea va face neştine spre domnul ţării sau spre stăpînul carele-i va sluji. Şi cum dzice cartea cea

[1]) În original «sau ui».

veache la «vtorii zacon», 17 capete, cela ce nu să va pleca, ce să dzice ce nu va asculta de giudeţul ce-au ales Dumnedzău cu moarte voiu să moară; macar că acest cuvînt a scripturii cei vechi dzice așea, iară să înţeleage pentru învăţătura giudeţului celuia ce giudecă pre leage şi pre dumnedzăeştile pravile şi pre pravilele cealea ce sîmt după fire, pentru căce carele nu să va pleca supt tăriia învăţăturii legii și giudeţului nu să va certa cu moarte pre direptate şi după pravilă.

2. Cade-să să asculte şi să să pleace boiarinului şi mai marelui nărodului, însă cînd va da învăţătură spre lucrurile carele vor fi mărturisite de pravilele ceale împărăteşti sau de obiceaele locului sau de sîngură firea omenea(s)că, care lucru să înţeleage, cînd va îmbla neştine pre aceaia ascultare, puţină vătămare va face spre de-aproapele său; iară de vreame ce cu această ascultare ce va face neştine spre mai marele său, ce să dzice spre domnu-său, îmblînd de toate pre voia lui, va greşi și va vătăma forte mult pre de aproapele fieșcui, atunce nu să cade ascultătoriul să ferească această ascultare.

3. Cela ce va ucide pre cineva fiind trimis de boiarinul săborului, ce să dzice di cel mai mare a gloatelor, poate șuvăi să nu să cearte, după cum scrie pravila, care lucru să înţeleage într-acesta chip: cîndu-l va trimite cel mai mare, îl va îngrozi de-i va dzice că de nu va omorî el pre acela, giudeţul va omorî pre dîns; şi mai vîrtos mai marele gloatelor va fi deprins a omorî pre unii ca aceia ce nu-l vor asculta; iară de vreame ce nu-l va îngrozi mai marele gloatelor și să nu-i dzică așea: că de nu-l va omorî, va muri el în locul lui, și încă cînd nu va fi învăţat a omorî pri ceia ce nu-l ascultă, atunce cela ce va face uciderea nu va putea șuvăi să dzică că l-au mînat mai marele său, ce să va certa după cum scrie pravila.

4. Rugămintea domnilor iaste ca și cînd are îngrozi pre neștine.

5. Oricare muiare de frică și de silă ce-i va face domnul să va pleca și va face pre voia lui, aceaia nu să va certa nicecum.

6. Un giudecătoriu de la un tîrg, ce să dzice un diregătoriu, nu iaste datoriu să asculte pre domnul ţării să muncească sau să spîndzure pre neștine, cunoscînd el că nu-i vinovat şi iaste lucru cu asupreală aceaia muncă sau aceaia moarte, ce mai bine-i iaste lui să-ș lase scaunul cel de giudeţ ce ţine decît să să pleacea învăţăturii domnu-său cea cu asupreală; iară de nu să îndură să facă părăsire scaunului său, trebue să scrie să dea știre domnu-său de acea tocmală ce i-au poruncit, cum iaste lucru cu năpaste şi să socotească să mai cerceteadze şi dup-aceasta să aşteapte răspuns. Iară giudeţul de va răspunde și al doile rînd şi de va dzice: de nu veri asculta, tu ştii, sau să faci cumu-ţi dau învăţătură, să nu mai cerci alt lucru sau altă vină; sau de va dzice și într-alt chip: citit-am scrisoarea ce ne-ai trimis și am înţeles de tot; iară drept aceaia să faci cumu ţe-am dat învăţătură; într-alt chip să

nu fie, atunce de va asculta de învăţătura mai marelui său, va putea şuvăi şi nu să va certa după pravile pentru greşala ce va fi făcut pentru ascultare.
7. Cînd va dzice giudeţul cutare lucru l-am făcut, pentru că mii-au dat învăţătură domnu-mieu carele iaste mai mare pre o ţară, nu-i vom creade acest cuvînt, numai trebue să arate acea învăţătură a celui domn, au cu marturi au cu scrisoare de mîna domnului ţărîi.
8. Un giudeţ ce va isprăvi şi va svîrşi leagea altui giudeţ altii [1]) eparhii nu să va certa, nice iaste datoriu acesta să cerceteadze tocmala aceaia direaptă-i au cu asupreală, alegînd de să va pune împrotivă cel vinovat, de va dzice cum această leage nu-i bună de nemică, de vreame ce s-au făcut de un giudeţ strein şi cum nu i s-au cădzut să legiuiască el greşală ca aceasta, cumu s-are dzice: starostea de Cameniţă n-au putut prinde vreun vinovat la mînule lui, au făcut leage să fie izgonit den toate cetăţile cîte sîmt supt oblastiia craiului leşesc; şi aşea au isprăvit: cum de va încăpea în mînule vreunui scaun crăesc, ca să aibă a-i tăia capul. Şi aşi-au dat ştire pre la toate cetăţile ţării leşeşti, iară vinovatul s-au prilejit de s-au prins la mîna starostei de Liov; dece avînd starostea la mîna lui isprava celuia staroste de Cameniţă, cum ori unde-l vor prinde să-i tae capul, acmu poate într-acel ceas fără nice de o certare, ce pre giudeţul celuia să-i tae capul. Iară de va fi giudeţul acestuia strîmb, acesta ce i-au tăiat capul, nu să va certa nicecum, alegînd cînd va dzice vinovatul acelui staroste de Liov: ce treabă are starostea de Cameniţă cu mine sau ce putearnicu-i asupra mea, să-m tae capul, de vreame ce eu nu sîmt leah, ce sîmt frînc şi omul cela ce l-am ucis iaste den ţara frîncească şi l-am ucis la Franţa, dece ce treabă are starostea de Cameniţă cu greşealele de să fac în ţară frîncească? Dece atunce acel staroste îl va ţinea la închisoare şi va scrie la craiul leşesc, ce vor putea aleage pentru acest lucru; şi după cum va veni răspuns de acolo, aşea va ocîrmi.
9. Patriarhul de va scrie la vreun posluşnic al său şi de-i va dzice: să faci cutare lucru, iară de nu veri face, de greu te aforisesc, şi acest lucru ce-i dzici să facă iaste cu năpaste şi cu asupreală, atunce acest posluşnic nu iaste datoriu să-l asculte pre patriarhul, nice aforiseniia lui, iară să cade să-i dea ştire cu scrisoarea cum iaste năpaste şi să face asupreală pre învăţătură ce i-au dat; şi după-acea să aştepte răspuns.
10. Giudeţul cel mirenesc să cade să isprăvească şi să săvîrşască o leage ce va fi legiuit giudeţul besearicii, de-i va părea c-au legiuit dirept, însă poate şi acesta giudeţ mirenesc să cerceteadze tocmala cu mărturii, să poată cunoaşte leagea ce-au legiuit, poate fi de să facă svîrşit, ce să dzice certare au cu moarte au într-alt chip, alegînd numai de va fi tocmala pentru erease, pentru că

[1]) În original « alţii ».

atunce giudețul cel mirenesc nu mai cerceteadză nemică, ce atunce şi orice feal de eretic îi vor da de la giudeţul besearicii, îl va omorî fără de nemică altă îngăduinţă şi fără nici de o întrebare, cum au fost tocmala.

11. Oamenii cei domneşti, ce să dzice armaşii și armășeii şi alţi ca dînși, cînd vor munci, cînd vor spîndzura sau vor tăia capul cuiva şi altă ce vor face cu învăţătura domnului ţării, de-are fi învățătura domnului la arătare să vadză toţi că iaste cu asupreală şi cu mare năpaste, aceştia nice dînioară nu să vor cérta nicecum nice drept un lucru.

12. Plugarii şi alţi lucrători de vor ara în pămînt strein sau de vor culeage în vie cu învăţătura cuiva, cînd le va fi dzis că iaste a lui, nu să vor certa nicecum, alegînd atunce cînd vor ști lucrătorii, că nu iaste a celuia ce i-au pus să lucreadze acolea acel pămînt sau alt ce va fi, sau alegînd cînd i-are pune să seacere încă fiind crud, sau să strîngă alte poame într-acesta chip, sau cînd le-are dzice să mute vreun hotar den locul său, sau unde-i vor pune să lucreadze şi-i vor socoti cu oameni cu arme, sau cînd le vor dzice să lucreadze noaptea, ce să dzice să fure, pentru căce că atunce de pururea să vor certa şi nu vor putea şuvăi.

13. Feciorul ce va face vreo greșală pre învățătura tătîne-său sau a mîne-sa, sau muiarea pre învățătura bărbatului său, sau robul pre învățătura domnu-său, nu să vor certa nicecum, de va fi greșala micşoară; iară de va fi greşala mare, atunce să vor certa, însă nu deplin, cum scrie pravila, ce după voia giudeţului.

PENTRU A NOA PRICINĂ CE ÎNMICȘUREADZĂ GIUDEȚUL CERTAREA CELUI VINOVAT
GLAVA 59.

1. A noa pricină pentru carea să îndeamnă giudețul să mai micșureadze certarea celui vinovat, de cum ceartă pravilele, iaste neputinţa și slăbiciunea firei pentru carea mai puţin să vor certa muerile decît bărbaţii la greşeale ce vor face.

2. Muiarea să va certa mai puţin decît bărbatul, cînd în casa ei să vor face bani răi, calpuzani, sau cînd va cumpăra ceva vreun lucru eftin, pentru să-l vîndză mai scump, sau cînd va sparge carte domnească şi încă și de să va mesteca în tocmala ereticilor, sau la giurămînt minciunos; iară cînd va greși la lucruri ce să fac împrotiva dumnedzăeştii pravile şi a pravilei firei omeneşti, atunce nu să va certa muiarea mai puţin, ce tocma ca şi bărbatul.

3. Țăranul cel gros poate șuvăi să nu să cearte, ales cînd va fi mărturie cuiva și de va grăi cuvinte fără de ispravă şi fără cale, de să va cunoaşte lucrul că grăiaşte de prostimea lui, iară de va grăi de învăţătura lui cea rea,

atunce să va certa tocma ca şi alalţi. Aşijderea şi la alte la toate greşealęle ce va face ţăranul cel gros, de va face de grosimea lui, mai puţin să va certa, iară de va face den răutatea şi fealul lui cel rău, atunce să va certa tocma ca şi alalţi; şi aceasta iaste în putearea giudeţului să-l giudece de va fi de grosimea lui sau de nu va fi, alegînd de va fi greşala spre dumnedzăiasca pravilă sau spre pravila cea de fire, căce că atunce grosimea lui nemică nu-i va folosi, nice va șuvăi să scape de certare.

PENTRU A DZEACEA PRICINĂ CE ÎNMICŞUREADZĂ CERTAREA. GLAVA 60.

1. A dzeacea pricină carea îndeamnă pre giudeţ să mai micşureadze certarea vinovatului iaste somnul, de vreame ce mulţi s-au găsit de-au făcut multe și minunate lucruri în somn; şi daca să deștepta, nu ţinea minte nemică ce-au făcut, cum au fost odată unul de-au fost dormind la besearica lui svetii Benedict la ţara frîncească şi au fost eşit den besearică adormit, de-au îmblat doo mile de loc şi acolea au găsit pre un copil şi l-au ucis, de-au murit, neavînd nice un lucru cu dîns, nice l-au ştiut, nice l-au cunoscut; şi iarăş aşea adormit s-au întors şi s-au dus de-au întrat în besearică, iară demăneaţă n-au ştiut nemică, eşit-au afară au n-au eşit. Altă dată iarăşi au fost într-un oraş ce s-au chemat Pizan, unul dea aceia carele de multe ori eșiia noaptea den casă-şi cu arme şi încungiura tîrgul tot cîntînd şi iarăş dormind să întorcea de veniia acasă şi nu să mai deştepta. Şi de multė ori priiatenii lui daca-l găsiia îmblînd pre drum, îl deştepta şi-l întorcea deşteptat la casa lui, den carea eșise dormind. Sau cum au fost o muiare carea să scula noaptea de-ş frămînta pîinea şi o punea de o învălea şi o găta de tot, numai să o bage în cuptor; şi iarăşi adormită să ducea de să culca în patu-ş şi demăneaţă nu ştiia cine i-au tocmit aşea pîinea şi aşea de pururea îi părea că-i fac acesta vecinile ei, drept să rîdză cu dînsă. Şi alţii mulţi s-au aflat ca aceştia, dece pentr-acea s-au făcut aceaste pravile.
2. Acest feal de oameni, dormind în somn, de vor bate sau vor răni sau vor ucide pre cineva, nu să vor certa după pravilă, ce după voia giudeţului, de vreame ce şi somnul să asamănă cu moartea. Iară dennafară de aceasta să cade să aibă giudețul milă la greșealele ce sîmt den fire.
3. Un om cu fămeaia sa dormind într-un aşternut vor împresura-şi pruncul între sine şi-l vor omorî, acesta lucru nu să va chema c-au făcut ei de mintea lor cea rea, ce le-au fost greșală, de vreame ce şi giudeţul de pururea creade cum părinţii mai bine-şi socotesc feciorii decît sînguri pre sine; sau maica nu să va chema să-şi poată uita pre fiiu-său, fiindu-i den mănuntaele ei: drept aceaia nu să vor certa după pravilă ca nişte ucigători, iară pentru nesocotinţa lor, să vor certa după voia giudeţului.

4. Cela ce va greși dormind să va certa după pravilă însă, cînd să va face că doarme, iară el cu adevărat va fi deșteptat.
5. Cela ce va greși dormind și daca să va deștepta, nu să va căi ce-au făcut, ce încă va dzice: bine-am făcut, de am făcut așea în somn, acesta să va certa după pravilă și nu va putea să șuvăiască.
6. Cînd va dormi neștine și de va mearge să facă vreo răutate sau de va vătăma pre cineva, poate celalalt să-l ucigă, pentru să scape dennaintea lui cu viață, și nu să va certa, care lucru să înțeleage cînd nu va putea într-alt chip să scape den mînule lui, ce numai ce-i caută să-l ucigă.

PENTRU A UNSPRĂDZEACEA PRICINĂ CE VA MICȘURA GIUDEȚUL CERTAREA. GLAVA 61.

1. A unsprădzeacea pricină ce mai înmicșureadză giudețul certarea celui vinovat iaste dragostea, de vreame ce dragostea să asamănă cu bețiia, așijdere și cu nebuniia și mai vîrtos iaste și mai rea chinuire decît acealea, decît toate: drept aceaia s-au făcut această pravilă.
2. Cela ce face vreo greșală fiind îndemnat de dragoste, mai puțin să va certa de cum spune pravila.
3. Cela ce va fi biruit de dragoste și de va tîmpina vreo fată mărgînd pe drum și o va săruta, nu să va certa nicecum; cum au făcut un muncitoriu de la Athina ce l-au chemat Pisistratos [1]) carele au dzis muerii-și, cîndu-l îndemna să nu fie într-alt chip, ce să omoară pri cela ce-au sărutat pre o fată fecioară a lor mărgînd pre drum, dzicîndu-i acest cuvînt: cum, de vreame ce pri ceia ce ne iubăsc și ne sărută tu dzici să-i omorîm, dară încă ce învățătură ver da să facem celora ce ne vor urî și ne vor fi cu vrăjmășie.
4. Oricare muiare pentru multă dragoste ce va avea cătră ibovnicul ei, va priimi în casa ei furtușagul ce va fi el furat, mai puțin să va certa, de cum iaste scris la pravilă.
5. Dragostea șuvăiaște preacurviia și răpitul featei și alte greșeale ca aceastea, ce să dzice cînd are pune scări la ferestri să să sue să între la ibovnică-ș și alte ca aceastea.

PENTRU A DOOASPRĂDZEACE PRICINĂ CE ÎNMICȘUREADZĂ GIUDEȚUL CERTAREA. GLAVA 62.

1. A doasprădzeace pricină ce îndeamnă pre giudeț să înmicșureadze certarea celui vinovat, de cum scriu pravilele, iaste ruda cea aleasă, ce să dzice boeriia, de vreame ce nice cei de rudă bună, nice boiarii, nice feciorii lor să vor certa

[1]) În original cu articolul grecesc « o Pisistratos ».

cu caterga sau cu ocna, ce pentru aceastea să vor goni den moșiia sa cîtăva vreame, iară nu să nice spîndzură în furci ca alți făcători răi, nice să înțapă, ce drept aceastea drept toate li să tae capetele; nice pre uliță pren tîrg nu să poartă unii ca aceştia.

2. Cînd ceartă giudețul sau pravila pre cineva cu bani, tocma să ceartă boiarinul ca şi cel sărac.

3. Certarea cea trupască ce dă pravila pentru greșeale, de-are fi cît de micșoară, aceaia certare daca să va da vreunui boiarin, să cheamă prea mare decît cîndu s-are da fiiecui di cei mai mici. Și iarăși vine lucrul unul drept alt, cît are fi de mică certarea ce va fi cu bani la vreun om di cești mai mici și proști, la aceştia iaste mai mare decît s-are da la un boiarin. Drept aceaia pravila schimbă certarea cea trupască cu bani cînd iaste vreun boiarin şi-l ceartă cu certare de bani, iară de iaste vreun om de gios și micșor și sărac, să va certa cu certare trupască.

4. La greșeale ca acealea ce sîmt la pravilă mai mari să dau boiarilor decît săracilor și mai mult să vor certa boiarii decît cei mai mici și mai săraci, cum s-are dzice de să va afla vreun boiarin hiclean unui domn și hain țării şi de s-are arăta într-acesta chip și unul di cei mai mici, mai mult s-are certa cel mai mare boiarin decît cel mai mic şi om de mai gios. Așijdere și omul cel mai de gios de-l vor prinde la războiu viu, îi vor tăia capul, iară de vor prinde vreun boiarin, îl vor spîndzura.

5. Greșealele ce fac rușine boiarii boiarilor, mai mult să ceartă boiarii decît cei mai mici și oameni mai de gios, cum s-are dzice la greșala hotriei să va certa mai mult boiarinul decît cel mai micşor.

6. La greșealele ce învață pravila furci, cumu-i hainiia și vicleşugul cînd hicleneaște pre domnu-său, să va spîndzura şi boiarinul ca și cel mai prost, iară furcile boiarinului să fac mai înalte decît a celui mai mic.

7. Cînd va mărturisi neștine minciuni sau va fi eretic și cînd nu va asculta de domnu-său şi la lucrul ce-l vor sudui pre împăratul sau pre domnul locului, într-un chip să vor certa și boiarii și cei mai proști.

8. Cela ce va face o greşală nedejduind că nu să va certa, pentru căce iaste boiarin şi de va fi scos cuvînt să fie înțeles cineva, cum să fie dzîs acest cuvînt și cum să fie făcut această greșală cu acesta gînd, atunce boiarinul să va certa de-a tocma cu cei mai săraci.

9. Cînd să va cădea unui boiarin pentru greşală ce-au făcut, să-l trimiță la ocnă sau să-l bată pren tîrg sau altă certare să pață, iară giudețul ca pre un boiarin va certa-l cu bani, aceasta să face o dată sau de doo ori, iară a treia oră de-l vor mai prinde pre boiarin făcînd iarăși acea greşală, atunce să va certa tocma ca şi cel mic şi om mai prost.

10. La certările cealea ce dă pravila după voia giudețului, la acealea poate giudețul să mai împuțineadze certarea boiarinului; iară la cealea certări ce de față învață leagea și pravila certarea cum va fi, nu poate giudețul să cearte mai puțin pre boiarin decît pre cel mai mic și mai de gios om.
11. Pentru preacurvie tocma să ceartă boiarinul ca și cel mai mic.

PENTRU A TREIASPRĂDZEACE PRICINĂ CE MICȘUREADZĂ GIUDEȚUL CERTAREA. GLAVA 63.

1. Giudețul să îndeamnă să mai micșureadze certarea celui vinovat pentru iscusirea și desto(i)niciia lui, cumu s-are dzice de vreame ce neștine va ști vreun meșterșug ca acela frumos și scump și atîta să-l știe de bine cît să nu să afle altul aseamenea lui, atunce acesta de va face vreo greșală, mai puțin să va certa, cum au fost odată un sinețariu bun carele pentru uciderea ce făcuse, nu l-au omorît, ce l-au izgonit den locul lui și den moșiia lui și iarăș la vreamea de oaste l-au adus. Aceasta să face cîndu să va arăta meșterșugul lui de față de vor vedea toți carele va fi tuturor de treabă; și greșala lui trebue să nu fie hainit cumva moșiia sa sau să fie fost tălhar de drum, pentru căce atunce nice un meșterșug nu-i va folosi.
2. Cînd va fi făcut neștine un bine mare locului aceluia unde lăcuiaște, care bine să să pomenească de pururea, dup-acea de să va prileji să facă vreo greșală, atunce giudețul pentru acel bine ce să pomeneaște, va certa-l mai puțin de cumu să cade, alegînd cînd va fi acel bine ce-au făcut locului lucru puțin, iară greșala lui va fi mare, atunce acel bine ce-au făcut nu-i va fi drept nemică.
3. Binele ce va face neștine locului și moșiei lui, au el au moșii lui, îi va folosi ca să să cearte mai puțin sau să nu și să cearte nicecum la greșala ce va fi făcut; și aceasta poate fi cînd va fi trecut vreame multă de cînd va fi făcut acel bine pănă cînd au făcut greșala, pentru căce de să va face acel bine în vreamea ce să va face și greșala, atunce acel bine nu-i va folosi nemică, ca și cînd nu ș-are fi fost, de are fi cît de mare, ce să cheamă că va mai micșura orece, cumu s-are dzice fură oarecine de la un boiarin un secriiaș cu bani și găseaște acolo în lontru niște cărți hicleane carele scriia la niște vrăjmași să vie cu oste să ia acel loc, și dacă le-au găsit, le-au arătat domnului acelui loc și s-au păzit de-au ocîrmit cum au știut acel lucru, acesta cu adevărat mare bine au făcut acelui loc; iară nu l-au făcut cu svat bun și cu gînd bun, cumu să cade să să facă binele, ce i-au venit acest bine mare den furtușagul lui și drept aceaia ca un fur să va certa, iară mai marii acelui loc vor face milostenie feciorilor lui și pre dîns încă-l vor certa mai iușor orice puțin lucru pentru acel bine ce i s-au nemerit.

PENTRU A PATRASPREDZEACE PRICINĂ CE MICŞUREADZĂ GIUDEŢUL CERTAREA. GLAVA 64.

1. Schimbîndu-şi neştine firea şi viaţa cea rea ce-au fost avînd şi plecîndu-să cătră Dumnedzău, îndeamnă pre giudeţ de-i mai micşureadză certarea, de cum spune pravila pentru greşala ce-au făcut; drept aceaia s-au făcut această pravilă.
2. Jidovul de va face o greşală şi dup-acea va veni spre credinţă creştinească şi să va botedza, sau nu să va certa nicecum, sau să va certa mai puţin pentru acea greşală, de cum învaţă pravila; şi acesta lucru stă cu totul în voia giudeţului să-l cearte sau să nu cearte veri mult veri puţin.
3. Jidovul ce s-au botedzat, de va fi luat cevaşi cît de puţină certare pentru greşală ce-au greşit încă mainte de botedz, atunce giudeţul nice într-un chip nu va putea să-l cearte, cum spune pravila.
4. Jidovul dacă să va botedza, de-are fi făcut cîte păcate şi scîrnăvii, pentru darul botedzului toate să vor curăţi şi va rămînea, cum ar fi născut a do ora. Atunce poate să fie şi preot fără nice de o sminteală.
5. Toate aceastea vor fi cîndu să va face şi creştinul călugăr.

PENTRU A CINCEASPREDZEACE PRICINĂ CE MICŞUREADZĂ CERTAREA. GLAVA 65.

1. Giudeţul să îndeamnă a mai micşura certarea celui vinovat, de cum spune pravila, cînd cel vinovat iaste surd sau mut, de vreame ce unul de aceştia iaste ca şi un prunc micşor şi ca unul de cei fără minte nebun.
2. Surdul şi mutul cîndu-i va fi mintea întreagă şi deplin şi va putea cu măhăitul să arate fieştecăruia firea-şi şi vrearea-şi, atunce să va certa tocma ca şi alalţi. Alţi dascali dzîc cum mutul să să cearte mai puţin, pentru căce mărturiia ce face mutul cu măhăitul poate să fie şi cu greşală, alegînd acest mut şi surd de va şti scrie şi să citească, pentru căce că atunce giudeţul îl va întreba cu scrisoare şi el va răspunde iară cu scrisoare; şi atunce poate să-l şi muncească pentru să spue şi să-l cearte după pravilă.

PENTRU A ŞEASEASPREDZEACE PRICINĂ CE ÎNMICŞUREADZĂ CERTAREA. GLAVA 66.

1. Cînd va pîrî tatăl pre fiiu-său cel trupăsc la giudeţ pentru vreo greşală ce va fi făcut, atunce i să va face milă giudeţului şi-i va micşura certarea ce i s-are cădea după greşala lui, cum scrie pravila.
2. Feciorul ce are fi fugit şi i s-are fi făcut leagea după vina lui, unde-l vor găsi acolea să-i facă moarte, iară tată-său de-l va prinde şi să-l dea giudeţului,

giudețul va mai micşura certarea lui, ce să dzice nu-l va omorî, ce-l va certa într-al(t) chip.

3. De va fi feciorul fugit, pentru căce va fi greşit împrotiva împărăției sau a domnii şi au făcut pagubă ca aceaia țărîi, pre acesta de-l va prinde tată-său şi de-l va trimite la giudeț, atunce mai puțin să va certa de la giudeț decît de l-are prinde omul domnesc.

4. De vreame ce şe-are prinde neştine feciorul şi l-are duce de l-are da pre mîna giudețului, nu căce doară iaste om bun, ce pentru căce să teame să nu-l cumva prindză oamenii cei domneşti, atunce încă să va certa mai puțin de cum să cade şi de cum învață pravilele pentru aceaia greşală.

5. Acela ce-ș va da feciorul lui pre mîna giudețului ca pre un vinovat, de-are fi tată-său și jidov, tot mai puțin să va certa.

6. Aşijdere și feciorul de va da pre tată-său la giudeț ca pre un vinovat, ca să să cearte după greşală, atunce mai puțin să va certa.

7. Îma de-ş va da feciorul sau fata la giudeț ca pri nişte vinovați, mai puțin va certa-i giudețul, iară nu-i va slobodzi de tot.

8. Aceastea toate ce-am dzis pentru darea tatălui pre fecior şi feciorul pre tată-său, iaste adevărată și neclătită după pravilele împărăteşti şi după cum scriu toți dascalii, tocmindu-să toți într-un cuvînt fără nice de o price şi carele au fost şi mai prost şi mai mic, nemică nu s-au pus împrotivă acestora nice unele de cîte am dzis. Iară drept aceaia, această dare de tată pre fecior sau fecior pre tată, nu s-au prilejit nice dînîoară să fie acesta lucru să dea tată pre fecior şi fecior pre tată, pănă la vreamea unui dascal mare şi tocmitoriu de pravile; numele lui era Farinascu, carele au strîns toate pravilele ceale împărăteşti și încă să ispiti și să nevoi cu învățătură ca aceaia să cunoască care pravile şi obiceae să socotesc la oblastiile creştineşti în toată lumea; acest dascal au fost după Hristos 1598 de ai şi pănă într-aceasta vreame nu s-au prilejit, nice dînîoară vină şi faptă ca aceasta să să legiuiască la giudeț, ce să dzice tatăl să-şi dea feciorul ca pre un vinovat la giudeț, numai la Polonia [1]) supt oblastiia papei de Rîm, ce-au dat aşea un tată pre feciorn-și, care fecior au fost izgonit den moşiia lui, pentru căce era greșit împărăției. Iară aicea nu să ținu în samă pravila cea de milostivire pentru să cearte mai puțin pre fecior, pentru ce l-au dat tată-său, ce cumplit după pravile l-au certat, pentru căce greșala era sudalmă pre împărăție; și giudeațele la greșeale ca aceastea nu deşchid pravila cea de milostivire, ce numai pravila cea de certare cumplită, pentru căce să nu cumva cească milă nice tatăl nice feciorul de la giudeațe, ce cum au fost numai o dată s-au prilejit acest feal de giudeațe.

---

[1]) În Farinaccius, *Praxis et theoricae criminalis:* «Bolonia».

PENTRU CEIA CE HICLENESC ŞI CALCĂ CINUL CEL ÎNGERESC CE SĂ DZICE CĂLUGĂRESC, CE SĂ DZICE PENTRU CEIA CE-Ş LEAPĂDĂ CĂLUGĂRIA. GLAVA 67.

1. Hiclean şi vrăjmaş cinului călugăresc să cheamă cela ce s-au făcut călugăr şi nu de tot, ce numai ce-au fost îmbrăcat hainele, şi dup-acea va lepăda rasele şi să va face iarăş mirean.

2. Cela ce va eși den mănăstire fără de voia şi ştirea egumenului și de să va fi îmbrăcat într-alte haine mireneşti și-ş va fi ascuns potcapocul și chemelavha și alte ca aceastea, acesta să cheamă hiclean şi hain cinului şi obrazului călugăresc.

3. Călugărițele ce vor eși den mănăstire şi vor îmbla pren lume fără ştirea vlădicului locului aceluia și aceastea sîmt ca şi călugării.

4. Cela ce-şi leapădă haine călugăreşti, vrînd să șuvăiască să dzică că îmblă pentru învățătura, ca un hiclean să să aforisească.

5. Popa şi diaconul, de să vor însura, după ce le vor muri fămeile, sîmt ca şi cela ce leapădă călugăriia şi fac prepus cum să fie eretic. Drept aceaia trebue să să cerceteadze dece, de va fi credzînd cum are puteare preotul sau diaconul să să însoare, atunce ca pe un eretic să-l cearte, iară de nu va avea acesta gînd, să va pedepsi numai ca şi cela ce leapădă călugăriia. Şi iarăş de-ş va lepăda muiarea şi va pleca, iarăşi la besearică să-l legiuiască cu blîndeață şi cu milă, care lucru de nu va face de bună voia lui, atunce şi cu sila și fără de voia lui va să-l facă besearica şi-l vor băga în temniță sau-l vor închide într-o mănăstire, de va şidea întru toată viaţa lui.

6. Călugărul de nu-ş va purta mănțiia în chelie-şi sau cînd va mearge la feredeu sau şi într-alt loc ascuns, nu să va certa nice să va chema ca cela ce leapădă hainele călugăreşti.

7. Cela ce va scoate den mănăstire pre vreunul di ceia ce cearcă să să facă călugăr, aceluia capul să i să tae.

8. Cela ce va îndemna pre altul să leapede rasele, capul să i să tae.

9. Cade-să în toată vreamea să priimască besearica pri cela ce va lepăda călugăriia, iară cu adevărat nice odînioară nu va putea fi egumen, alegînd cîndu-l va blagoslovi patriarhul.

10. Călugărul sau popa sau diaconul de să va îmbrăca cu haine mireneşti, cînd va mearge pre un drum, nu să cheamă c-au lepădat călugăriia, nici să va certa.

11. Călugărul ce va eși din mănăstire şi va lăcui la țară pentru să-ş hrănească părinții, nu să cheamă că să leapădă de călugărie, cînd nu-i va putea hrăni într-alt chip și cînd va fi cu voia mai marelui mănăstirii.

12. Cela ce-ş va lăsa cinul său şi să va apuca de alt cin mai cu nevoe şi mai cu grea petreacere, nu să va chema că hicleneaşte mănăstirea şi besearica, cumu s-are dzice cînd să va face călugărul schimnic sau săhastru în pustii.

PENTRU CERTAREA CELORA CE SĂ LEAPĂDĂ DE CINUL ÎNGERESC, CE SĂ DZICE CE-Ș LEAPĂDĂ CĂLUGĂRIIA, CE CERTARE LI SĂ VA DA.
GLAVA 68.

1. Cela ce va hicleni cinul și obrazul călugăresc, ce să dzice va lepăda călugăriia, de nu va fi avînd asupra lui cetite molitve de călugărie, nu să va aforisi; iară de va fi purtînd hainele, ce să dzice rasele cu molitve, atunce să-l aforisească și de va sta un an într-acea aforisenie și nu să va întoarce cătră mănăstire, atunce face prepus să fie eretic: drept aceaia să să cerceteadze și să-l muncească și să-l cearte ca pre un eretic; și rămîne și fără cinste și cela ce-i va strica ceva, nu-l va putea pîrî la giudeț; nice i să prinde mărturiia, unde grăiaște, ce iarăși să aforisește și de va sta cu pizmă într-acea aforisenie, să-l dea la giudețul cel mirenesc să-l cearte.

2. Cînd să va pocăi cela ce va fi lepădat călugăriia și de-l va priimi vlădicul sau egumenul lui, de va fi avut cinste de la besearică, ce să dzice preoție, nu va putea să să mai apuce de cinstea ce-au avut, doară numai cu voia și cu blagoslovenia patriarhului.

3. Toată avearea celuia ce-au lepădat călugăriia va rămînea la mănăstirea de la carea au fugit, cîndu ș-au lepădat călugăriia.

PRAVILE ÎMPĂRĂTEȘTI. PENTRU CEIA CE ÎNDFAMNĂ ȘI AGIUTĂ CUIVA SAU-L SVĂTUESC SPRE RĂU SAU CÎND VA TRIMITE PRE ALTUL SĂ FACĂ VREO RĂUTATE.
GLAVA 69.

1. Ce folos are avea neștine, cînd svătuiaște pre altcineva sau-i agiută sau-l trimite să facă vreo răutate.

2. Cînd va îndemna neștine pre altul și-l întărîtă de-l mînie sau-l descăleaște de-l învață să facă vreo răutate, acela să cheamă svătuitoriu răutății.

3. Agiută neștine cuiva să facă greșală, cînd dă bani sau oameni sau cai sau arme sau scări să fie de suit sau alte lucruri de acea treabă, pentru să facă greșală cum au socotit și mai vîrtosu-i agiută, cînd mearge el sîngur cu capul său de-i soție și sîngur [1]) cu sine să facă greșala împreună cu celalalt.

4. Multe fealuri de svaturi sîmt și la agiutoriu așijdere, de vreame ce svatul să face numai cu cuvîntul, iară agiutoriul să face și cu lucrul. Drept aceaia nu să vor certa într-un chip svătuitoriul cu agiutătoriul.

5. Alta iaste să svătuiască neștine să să facă greșala și alta iaste să trimiță să facă, pentru căce cela ce svătuiaște socotește folosul celuia ce-l svătuiaște, iară cela ce trimite să facă greșala, socoteaște numai folosul său, iară nu

[1]) În original «sungur».

a celuia ce-l trimite. Drept aceaia giudețul nu să cade să socotească cuvintele cîndu să va face vreo greșală, pentru căce cum grăiaște cu cuvîntul cela ce svătuiaște, așea grăiaște cu cuvîntul și cela ce trimite; iară să cade să cerceteadze la carile au rămas folosul și dobînda ce-au venit de pre acea greșală, pentru să poată înțeleage carele iaste adevărat și mai întăi vinovat.

6. Încă mai iaste un lucru între svătuitoriu și între trimițătoriu, pentru ce cela ce svătuiaște nu rămîne datoriu celuia ce l-au svătuit, iară cela ce trimite pre altul să facă greșală, rămîne datoriu lui, ce să dzice celuia ce-l trimite.

7. Mai mare lucru iaste să trimiți pre cineva să facă greșala decît să-l svătuești să facă.

8. Pri cela ce-l vor cleveti c-au trimis pre altul să facă o greșală, iară el de va arăta cum nu l-au trimis, iară numai ce l-au svătuit să facă acest lucru, să fie slobod de pîra ce l-au clevetit întăi și și de certare.

9. Cela ce va dzice cuiva vreunui priatel să ucigă pre vrunul ce le va fi amînduror vrajmaș, atunce să cade să socotească și să cerceteadze giudețul acest cuvînt ce-au dzis, svat au fost au învățătură, au cuvînt de ascultare, să facă, cumu-i va dzice și fără de voia lui, ce să dzice să-l ucigă, carele să cunoaște într-acesta chip; de să va afla acesta ce s-au îndemnat a mearge spre ucidere, cum n-au făcut nice dînioară ucidere și nice atunce n-are fi făcute, de nu l-are fi îndemnat acela, atunce să cheamă că i-au dat învățătură, ce să dzice i-au dzis: pasă să ucidzi pre cutare om, el s-au dus și l-au ucis pre cuvîntul acelui om. Iară de să va afla cum acesta l-au vrut ucide și fără de dzîsa și îndemînarea aceluia, atunce acel cuvînt au fost numai de l-au svătuit; iară de va fi izvod cum de nu i-au vrut dzice acela, sau l-au vrut ucide sau ba, atunce giudețul creade că l-are fi ucis, macar de nu i-are fi dzis nemică.

10. Al doile sămn pentru să cunoască giudețul pri acela ce l-au trimis să ucigă pri celalalt, oare svătuitu-l-au au dzisu-i-au să margă să-l ucigă și fără voia lui, care sămn iaste acesta: pentru să cerceteadze giudețul și să cunoască pri cel ucis, căruia au fost mai mare vrăjmaș, pentru căce de va fi fost ucigătoriu lui, atunce acea îndemnare au fost numai svat, iară de va fi fost cel ucis mai mare vrăjmaș celuia ce l-au svătuit decît celuia ce l-au ucis, atunce acea îndemnare au fost învățătură cum am dzis mai sus, ce să dzice: ascultă cum dzîc și fă cum te învăț: pasă de-l ucide fără voia ta! Eu voiu da samă! Aceasta să cheamă învățătură și pre-aceasta învățătură au mărs de l-au ucis.

11. Cînd nu va putea giudețul să cunoască într-alt chip mai cu adevărat acea îndemnare svătuire au fost au învățătură, atunce va munci pre svătuitoriul să spue cu adevărat și să dzică: svătuitu-l-au au învățatu-l-au să facă acea greșală.

CE CERTARE VOR LUA CEIA CE SVĂTUESC SPRE RĂU SĂ FACĂ CINEVA. GLAVA 70.

1. Cela ce va svătui pre altul să facă vreo greşală, să va certa cu aceaia certare, cumu să va certa şi cela ce va face greşala.

2. Cine va îndemna sau va învăţa sau va svătui pre altul să facă vreun lucru rău şi vro greşală, să va certa ca şi cel vinovat ce va face greşală.

3. Cela ce va arăta cuiva folosul şi dobînda ce va avea, daca va face vreo greşală şi de-l va asculta acela şi va face greşala, acesta ce l-au svătuit să cheamă svătuitoriu spre răutate şi să va certa, cum am dzis.

4. Cela ce va lăuda vreun lucru rău şi cu greşală şi neştine audzind să va răni la inimă şí nu să va lăsa pănă nu-l va face acel lucru, acesta să cheamă sveatnic rău şi să va certa cum scrie şi mai sus.

5. Cînd va vorovi neştine cătră altul şi va spune cumva să facă o răutate şi cela îi va răspunde de-i va dzice: bine va fi aşea să faci şi să nu zăbăveşti, ce să faci acest lucru, acela-l svătuiaşte spre rău: să să cearte ca şi cela ce va face acea greşală.

6. Cînd va dzice neştine altuia ce va vrea să ucigă pre cineva: de ver vrea să-l ucidzi, ucide-l, acesta nu să cheamă svătuitoriu rău, nice să va certa, de vreame ce nu i-au dzis: ucide-l, ce i-au dzis: de ver vrea să-l ucidzi, ucide-l, iată că nu-l îndeamnă, ce-l lasă în voă-sa.

7. Ceia ce vor fi într-un gînd cu ceia ce vor face o greşală, să să cearte toţi cu o certare şi ceia ce n-au făcut, ce pentru căce au fost într-una toţi; şi aceasta va fi, cînd va fi şi greşala mare, cumu s-are dzice, cînd are hicleni domniia sau locul unde lăcuiaşte sau alt lucru ca acesta, iară de va fi lucru mai puţin greşala, nu să va certa cela ce nu face ca cela ce face greşala.

8. Cela ce va da niscare lucruri de carele vor trebui celuia ce va să facă vreo greşală, să va certa tocma ca şi cela ce-au făcut greşala, ver mică ver mare.

9. Cela ce va svătui să să facă vreo greşală, nu va lua numai aceaia certare ce să va da vinovatului, ce încă va plăti şi pagubele toate ce va păgubi şi va piiarde cela ce-au păţit rău; şi aceasta va fi cînd aceale pagube să vor face tot pentru acea greşală ce s-au făcut cu svatul lui.

10. Cela ce va svătui pre altul sau-l va îndemna să fure, să va certa ca un fur, însă cu adevărat cînd n-are fi furat furul fără de svatul şi îndemnarea lui, iară de să va afla cum acel fur au fost învăţat şi de altă dată să fure, atunce cela ce-l va fi svătuit nu să va certa.

11. Cela ce va svătui să să facă furtuşag, să fie datoriu acel lucru ce s-au furat să-l dea sau să-l plătească stăpînului a cui au fost, macar de nu l-are fi furat el, ce numai pentru căce au svătuit să să facă acel furtuşag. Aicea

să cade giudeţului să socotească de-l va fi svătuit acel sveatnic ce să dzice să fure numai o sută de taleri, iară el va fura doo sute şi daca va fi aşea, atunce sveatnicul nu va plăti mai mult de acea sută de taleri stăpînului a cui vor fi fost banii, pre cîtă samă să va afla că l-au svătuit.

12. Cînd va svătui neştine pre altul să facă vreo greşală şi el nu va face, atunceş curund, ce va lăsa de va treace vreame multă pănă va veni vreame de va face acel lucru, tot într-un chip să vor certa sveatnicul cu furul.

13. Cuvintele ceale de svat mai mult să tîlcuesc spre bine decît spre rău; şi aceasta să va face şi să va creade, cînd între svătuitori şi între păgubaşi nu va fi fost nice o vrajbă mai dennainte vreame, pentru căce că de vor fi avut mai de mult andesine vrajbă, atunci cuvintele ceale de svat mai mult să vor socoti spre rău decît spre bine.

14. Cela ce va svătui să să facă vreo greşală şi greşala să nu să facă, atunce sveatnicul nu să va certa; şi aceasta va fi cînd greşala va fi micşoară, iară de va fi greşala mare, cumu s-are dzice de hicleşug şi de vătămare spre ţară sau spre domnie, atunce sveatnicul să va certa tocma ca şi cînd s-are fi făcut acel lucru desăvîrşit şi să va certa ca şi cela ce are fi făcut acea greşală.

15. Cela ce va svătui să să facă vreo greşală şi cînd să va căi ce-au făcut şi-ş va întoarce svatul într-al(t) chip, nu să va certa, însă nu va putea fi numai cu atîta, ce trebuiaşte să-l svătuiască alt svat împrotiva celuia dentăi; şi nice atîta nu agiunge, ce trebue să adevereadze acel sveatnic cum nu va face acel om pre svatul lui, cumu l-au fost svătuit întăi; iară de nu va putea să-l facă să să părăsească de-acel svat ce l-au svătuit întăi, să cade să mărturisească de faţă să audză mulţi vicleşugul ce-au vrut să facă; şi încă nu va fi destul nice de i-are dzice: fereaşte-te de cutare lucru să nu-l face, că ver păţi rău; dup-acea trebue să arate şi omului celuia ce va să-i facă rău şi să-l păgubească şi să-i spue anume şi omul şi numele lui să să păzească de dîns; dece daca va face aceastea toate ce am dzîs mai sus, nu să va certa sveatnicul, macar de are şi face celalalt greşala carea l-au fost svătuit. Iară de va lipsi vreuna de aceastea ce am dzîs şi să va face şi greşala, atunce să va certa ca şi cela ce va face greşala.

16. Cela ce va da învăţătură şi va dzice nescui să facă cutare greşală şi dup-acea-i va dzice să nu facă, iară el tot va face, acesta să să cearte numai el sîngur, iară cela ce l-au fost trimis întăi să nu să cearte; şi la acesta lucru nu mai trebuesc alte certări.

17. Cela ce va svătui pre altul să să învrăjbească cu cineva şi acela să va îndemna dentru sine şi va mearge să-l ucigă, atunce sveatnicul nu să va certa ca un ucigătoriu, ce să va certa, după cum va fi voia giudeţului.

18. Cela ce va svătui pre neştine să ucigă pre Costantin, iară el va ucide pre Ion, atunce sveatnicul nu să va certa ca un ucigătoriu.

19. Cela ce va svătui pre altul să facă vreo greşală şi el va face greşala, după cumu l-au învăţat şi, de s-are prileji să-l iarte giudeţul să nu-l cearte pentru acea greşală, atunce nice sveatnicul nu să va certa.
20. Cela ce va svătui pre altul să ucigă pre neştine, iară el nu-l va numai ucide, ce încă dentăi-l va munci, ce să dzice îi va tăia nasul sau-i va scoate ochii sau într-alt chip îl va sluţi, dup-acea-l va şi omorî, atunce sveatnicul nu să va certa într-un chip cu vinovatul, de vreame ce vinovatul să cade să să cearte cu o moarte cumplită, iară sveatnicul numai ce-i vor tăia capul.

SEAMNELE CU CARILE SĂ CUNOAŞTE VINOVATUL DE VA FI GREŞIT DUPĂ SVATUL ŞI AGIUTORIUL CE-I VA FI DAT SVEATNICUL. GLAVA 71.

1. Întăi sămn iaste cum vinovatul au vrut face acea greşală şi fără de svatul ce i-au dat, cînd va fi îngrozindu-l pri cela ce l-au vătămat, încă mainte di ce-au făcut greşala.
2. Al doile sămn cum nu iaste făcută greşala cu svatul nemărui, ce sîngur vinovatul va fi făcut den voia lui, ales cînd va fi fost mainte de svat să fie avut amîndoi vrajbă ucigătoriul şi cu cel ucis.
3. Al treile sămn iaste cumu l-are fi ucis şi fără de svatul nescui, cînd va fi gătînd arme mainte de svătuit.
4. Al patruli sămn iaste cînd mainte de svat va dzice cătră cineva: eu voiu să ucig pre cutarele şi nu poate fi într-alt chip.
5. Al cincele sămn iaste cînd va face greşala tîrdziu, trecînd multă vreame după ce l-au fost svătuit, pentru că atunce arată cum au făcut el greşala, iară nu pre îndemînarea sveatnicului, ce den sîngură voia lui.

CE CERTARE VOR LUA CEIA CE AGIUTORESC PRE ALTU SĂ FACĂ GREŞALĂ. GLAVA 72.

1. Cela ce va da altuia arme sau cai sau bani, pentru să margă să ucigă pre altul, sau de va da scări sau funi, pentru să facă vrun furtuşag, să va certa ca un ucigătoriu şi ca un fur, pentru că să cheamă soţie cu dînşi.
2. Şi aceasta va fi, cînd va da aceastea agiutoriul, ştiind cumu le trebuesc să facă lucru rău, pentru căce că de va da aceale lucruri pentru alte tocmeale bune şi acela le va trebui spre alte lucruri reale, atunce sveatnicul nu să va certa ca cel vinovat, ce mai de multe ori creade giudeţul cum acealea cinii s-au dat pentru alte treabe, iară nu să facă lucruri ca acealea reale.
3. Şi aceasta să face de pururea la toate tocmealele.

4. Cela ce-ş va zăloja casa sa la om ucigătoriu, pentru să să pue aleş<i> acolo să păzească pre vrăjmaşul său cînd va treace să iasă înainte-i să-l ucigă, acesta să va certa ca şi un ucigătoriu.
5. Cela ce va petreace pri cela ce va mearge să ucigă pre cineva sau să facă altă răutate şi-l va petreace [1]), pentru să nu-l învăluiască cineva mărgînd pre cale, să să cearte ca şi cel vinovat, însă cînd să va afla de faţă la acel loc, unde să va face acea greşală, sau cînd va fi mărs îndeadins drept acesta lucru, pentru căce că de-l va petreace ca un priatel şi mărgînd să va prileji într-acea greşală, nu să va certa; sau de l-are petreace pentru să facă acea greşală şi cînd să va fi făcut, nu să va fi prilejit acolea de faţă, aşijdere nu să va certa, că giudeţul mai creade cum să nu-l fie petrecut pentru acea greşală. Iară mai pre scurt pentru prieteşugul de nu vor fi şi alte seamne ca acealea să facă pre giudeţ să creadză cum pentru greşala l-au petrecut.
6. Cela ce va arăta casa sau lăcăşul cuiva, unde să va fi ascuns vrăjmaşul cuiva pentru să-l ucigă, sau va străjui, cînd va veni vrăjmaşul lui să-l ucigă, acesta să să cearte tocma ca şi cel vinovat; şi aceasta va fi cînd ucigătoriul n-are fi ucis, de nu i-are fi arătat acesta casa sau de n-are fi străjuit, pentru căce că de vreame ce şi fără de aceasta are fi făcut acesta greşala, cela ce i-au arătat casa sau va fi străjuit, nu să va certa ca acel ucigătoriu, ce mai puţin, după voia giudeţului.
7. Cela ce va ţinea pre neştine cu cuvinte şi-l va zăbăvi pentru să vie mai curînd vrăjmaşul lui să-l ucigă, să să cearte ca şi ucigătoriul; sau cîndu-l va zăbăvi cu cuvinte sau cu alte meşterşuguri, pănă-i va curvi altul cu muiarea, să va certa ca şi un preacurvariu. Într-acesta chip şi la alte greşeale şi aceasta să va face cînd să va afla că l-au zăbăvit cu cuvintele lui îndeadins, pentru că de-l va fi zăbăvit cu cuvinte fără nice de o înşelăciune şi să va prileji atunce de va nemeri vrăjmaşul asupra lui şi-l va ucide, atunce acela nu să va certa nicecum.
8. Cela ce va păzi hainele celuia ce să va duce să ucigă pănă va veni acela, să să cearte ca şi ucigătoriul.
9. Cela ce va duce niscare cărţi vreunui om fiind trimis de altul pentru să facă vreo răutate şi de va şti şi acesta ce poartă cărţile de acest lucru ce vor să facă, să va certa ca şi cel vinovat.
10. Atunce să va certa cela ce va agiuta la vreo greşală cu aceasta certare ce să va certa şi vinovatul, cînd agiutoriul ce va da iaste pricina aceii greşeale, pentru că de s-are fi putut face acea greşală şi fără de agiutoriul aceluia, atunce agiutătoriul nu s-are certa cu certarea vinovatului, ce numai puţin; şi pricina ce va da, de va fi lucru mare şi cap, pentru că de va fi mai micşoară,

---

[1]) În original «pentreace».

să va certa mai puţin; iară de va da pricină mare ca aceaia fără de carea n-are fi putut să să facă acea greşală, atunce să va certa tocma ca şi cel vinovat.
11. Nu iaste datoriu neştine să smintească să nu să facă greşala, nice să spue celuia ce vor să-i facă nevoe, nice să să pue în svadă pentru cela ce vor să-i facă pagubă, macar de are putea să smintească să nu să facă acea greşală numai cu un glas, ce să dzice numai de-are striga şi încă cînd are sminti să nu să facă, are fi şi de binele lui, şi de nu o va sminti, nu să va certa.
12. Stăpînul şi tatăl şi domnul şi vlădicul sîmt datori în tot chipul să nevoiască să smintească fiece greşală să nu să cumva facă, cînd vor înţeleage că vor să facă vreunii di cei mai mici cumu-i feciorul sau sluga sau călugărul; aşijdere iarăşi călugărul şi sluga şi feciorul şi nămitul sîmt datori, cînd vor înţeleage că va să să facă vreo greşală şi vreo răutate asupra vlădicului sau domnului sau asupra tatălui sau a stăpînului, să spue să să smintească să nu să facă sau să-l smintească; şi ei sînguri ori în ce chip vor putea să nevoiască, pentru să nu facă fieşcine după voia sa; şi cînd va şti vrunul de aceştia ce am dzis mai sus, că va să să facă vreo greşală şi de nu va spune, să va certa după voia giudeţului.

CARE CERTARE VOR LUA CEIA CE SĂ VOR GĂSI ACOLEA DE FAŢĂ, UNDE SĂ VA FI FĂCÎND VREO SVADĂ, FIIND CU ARME ŞI SĂ VA TÎMPLA DE SĂ VA FACE UCIDERE.
GLAVA 73.

1. De să va afla neştine de faţă unde să va face ucidere, mai vîrtos fiind cu arme, trebue să cerceteadze giudeţul au doară pentru venirea acestuia să va fi blîznit şi să va fi spăriat cel ucis şi să va fi lăsat de-l vor fi ucis; de să afla acest lucru să fie cu adevărat, să va certa tocma ca şi cela ce va fi făcut uciderea; şi mai vîrtos cîndu-l va fi ştiut mai de mult cum iaste ucigătoriu şi mai mult pentr-acea să va fi îngrozit, daca-l va fi vădzut acolea de faţă; iară de să va fi numai tîmplat acolea şi nu va fi ştiut nemică cum va să să facă ucidere şi căce au venit el acolea nemică n-au făcut, atunce nu să va certa.
2. Cela ce să va găsi la un loc de faţă cu arme, unde se va tîmpla ucidere, să va certa ca şi ucigătoriul; sau de va fi mărs cu ucigătoriul după ucidere, de-i va fi fost soţie pănă la lăcaşul lui, macar de n-are fi făcut altă nemică, căce au fost acolo de faţă.
3. Cela ce va svătui pre ucigătoriu să nu facă ucidere, iară cînd să va afla acolo de faţă, unde să va face uciderea, nu va nevoi di ce va putea să-i desparţă să nu să facă ucidere, acela să să cearte tocma ca şi cela ce va fi făcut uciderea.

SEAMNELE CU CARILE SĂ CUNOAŞTE CEL CU ARME CE S-AU PRILEJIT ACOLO LA SVADĂ, OARE ÎNDEADINS AU VENIT ACOLEA, AU TÎMPLATU-S-AU FĂRĂ VEASTE.

GLAVA 74.

1. De să va afla neştine acolea de faţă cu arme, unde să va face ucidere, şi giudeţul nu va putea aşea lesne să cunoască, îndeadins au venit au tîmplatu-s-au de s-au nemerit acolea, atunce să cade să fie îngăduitoriu şi cu milă şi să creadză că s-au găsit acolo de faţă, neştiind nemică, că să va face ucidere: derept aceaia nicecum nu să va certa acesta.

2. De să va afla la giudeţ mai mult de doo seamne, să să arate cum acesta ce s-au găsit acolea la ucidere, au fost venit îndeadins să agiute de va trebui, atunce-l va certa ca pre un fur; iară de nu să va găsi sămn nicecum, să-l slobodzească; iară de vor fi numai doo seamne, să-l muncească să spue cu adevărat, iară de va fi numai un sămn, atunce să-i dea giurămînt să mărturisească cum va şti că iaste mai cu adevărat.

3. Un om cu arme cînd are putea face să lipsească de la acel loc unde s-are face ucidere, şi el nu va să lipsească, atunce face sămn cum s-au găsit acolea de faţă îndeadins: să să cearte ca un ucigătoriu.

4. Cînd va fi neştine cu arme şi va face sămn cum s-au tîmplat la acea ucidere, iară n-au venit îndeadins şi încă la aceaia vreame va arăta că-m lipseaşte de la acel loc, tot să va certa, de să va afla că acea ucidere s-au făcut puţinel mai apoi di ce au lipsit el şi încă cînd să va fi bucurat, pentru că ce să va fi făcut acea ucidere.

5. Ucigătoriul de va fi om strein carele nu va fi cunoscut nice dînîoară pre acel om cu arme ce s-au găsit acolea de faţă la acea ucidere, atunce nu să va certa.

6. Cela ce să va prileji la vreo ucidere şi va fi cu arme şi va nevoi să-i împarţă şi să-i facă să să împace, şi daca nu va putea, nu să va certa nicecum.

7. Cînd să va afla neştine la vreo ucidere fără arme, iară armele va fi dat la altul să i le ţie, pentru să poată şuvăi să dzică c-au fost fără arme, atunce trebue să cerceteadze giudeţul, de să va afla cum cela ce-au ţinut armele au stătut tot aproape de dîns, ca de-i vor trebui să fie îndemînă a le apuca, atunce-l vor certa ca pre un ucigătoriu, iară de să va afla cum cela ce-au ţinut armele, au stătut departe, va şuvăi şi nu să va certa.

8. Cînd să va prileji neştine cu arme să nemerească la un loc, după ce să va fi început svada şi mai vîrtos cînd va veni după ce să va fi făcut şi uciderea, şi după ce să vor fi rănit, şi el nu va fi nemică rănit la acea ucidere sau să fie zervit ceva, atunce nu va avea nice o certare; sau iarăşi de va fi venit mai apoi şi va fi ceva mestecat şi va fi zărvit acolo la acea ucidere, nu să va certa ca un ucigătoriu, ce atîta să va certa, pre cîtă zarvă şi greşală va fi făcut, după voia giudeţului.

CERTAREA CE VOR LUA CEIA CE VOR AGIUTA VINOVATULUI DUPĂ CE VA FACE GREŞALA.
GLAVA 75.

1. Cela ce va petreace pri cel vinovat, după ce va face greşala, pentru să-ş poată a mistui capul, să va certa după voia giudeţului, însă nu ca cel vinovat; iară de-l va petreace, pentru să nu-l prindză oamenii cei domneşti carii vor fi trimişi îndeadins să-l prindză, atunce să va certa cu moarte.
2. Muiarea ce-ş va agiuta bărbatului ce va fi vinovat, după ce va fi făcut greşala, pentru să nu-l omoară, nu să va certa nice într-un chip.
3. Cela ce va petreace pri cel vinovat, după ce va face greşala şi de-l va petreace puţin lucru, pănă-i va arăta calea şi va fi fără arme, nu să va certa nicecum.
4. Cela ce va petreace pre ucigătoriu, după ce va face uciderea, neştiindu-l că iaste ucigătoriu nicecum au ucis, atunce într-acea dată nu să va certa nicecum.
5. Cela ce va petreace pe vrun vinovat, după ce va face vreo răutate, să va certa ca şi cel vinovat, macar că dzic o samă de dascali cum să nu să cearte, ce numai după voia giudeţului; iară de-l va fi petrecut mai tîrdziu prespre cîteva dzile, atunce nu să va certa.
6. Cela [1]) ce va şti pre neştine c-au făcut vreo răutate şi, după ce au făcut acea răutate, i-au nămit calul său sau i-l va fi dat să fugă să scape de certare, să să cearte după voia giudeţului.
7. Cela ce va ascunde furul sau fiece vinovat, după ce va fi făcut vreo răutate, pentru să nu-l prindză păgubaşii sau oamenii cei domneşti, sau de-i va da cale să fugă, să să cearte după voia giudeţului, macar că dzic unii să să cearte ca şi vinovatul.
8. Cela ce va ascunde trupul omului celui ucis, să nu să ivască, să să cearte ca şi ucigătoriul.
9. Cela ce va priimi sau va ascunde lucru de furat, de să va găsi cum au ştiut că iaste furtuşag, să va certa după voia giudeţului; iară de nu va fi ştiut, nu să va certa; iară de va fi lucrul împărechiat, ştiut-au au n-au ştiut, atunce creade giudeţul să nu fie ştiut.
10. Cela ce va lăuda pri cel vinovat şi de va dzice: bine au făcut de-au făcut aceasta, dăm învăţătură, de va fi greşala ce-au făcut greşală di ceale mari ce sîmt de cap, să va certa mai mult decît cel vinovat; şi aceasta să va face cînd va fi lăudat pri cel vinovat mainte di ce va fi făcut greşala, pentru căce de-l va fi lăudat după ce-au făcut greşala, să va certa tocma ca şi cel vinovat; iară de nu va fi greşala ce-au făcut din ceale mari şi de-l va lăuda mainte di ce va fi făcut greşala, nu va lua mai multă certare, ce ca şi cel vinovat.

---

[1]) În original « Cele ».

11. Cela ce să va giurui celui vinovat, după ce va face greșala, să-i agiute la ceva şi de-i va da ceva agiutòriu, să va certa tocma ca şi cel vinovat.
12. Celá ce va petreace pri cel vinovat, pentru să poată scăpa sau să-l poată ascunde undeva sau să-i facă cale să fugă sau şi într-alt chip cumva să-l agiutorească, face prepus cum şi el iaste soție cu dîns la greşala ce-au făcut cel vinovat: drept aceaia să-l muncească să spue cu direptul, alegînd de nu va fi agiutat atunce într-acel ceas ce-au făcut răutatea, ce mai tîrdziu prespre cîteva dzile; sau alegînd să să arate de pre alte seamne cum acesta va fi ştiut oarice de acea greşală; sau alegînd de va fi fost rudă vinovatului cela ce i-au agiutat: drept aceaia să cheamă că i-au agiutat pentru că [1]) i-au fost omul lui, iară nu i-au fost o soție la greşală.

CERTAREA CE VOR LUA CEIA CE PRIIMĂSC ÎN CASELE SALE FURI ŞI TĂLHARI. GLAVA 76.

1. Cela ce va priimi în casa lui fur sau tălhariu cu lucrure de furtuşag, să va certa ca şi furul; iară de va priimi numai pre om sau furtuşagul numai aşea singur, să va certa după voia giudeţului.
2. Cela ce va priimi în casa sa tălhari de drum, ca pre un tălhariu să-l cearte cu moarte.
3. Tot omul iaste datoriu daca va prinde tălhariul să-l dea pre mîna giudeţului; şi de va şti neştine pre vreun tălhariu undeva, şi de nu-l va spune giudeţului şi pre acela, sau de va lua de la dîns ceva bani sau alte lucruri şi de-l va slobodzi cîndu-l va ţinea legat, acela să să cearte ca un tălhariu.
4. Cela ce va priimi în casa lui tălhari, să va certa nu numai cîndu-l va priimi în casă-ş, ce încă de-l va şi ascunde sau-l va petreace şi-i va fi soție să nu-l învăluiască cineva, atunce să va certa ca şi tălhariul; iară de-l va fi numai ascuns, atunce nu să va certa ca un tălhariu, ce după voia giudeţului.
5. Cela ce va priimi lucru de furtuşag, ce să dzice numai furtuşagul, de va priimi de multe ori, pentru căce va fi legat prieteşug cu giurămînt cu furul, acela furul să fure, iară celalalt să ascundză în casa sa, atunce ca pre un fur să-l spîndzure, fie cine ar fi, fie bărbat fie muiare.
6. Cela ce va priimi bani sau alte lucruri de furat de la vreun om slujitoriu sau şi într-alt chip ce va fi avînd pre mîna sa bani domneşti sau alte lucruri, pre acesta-l vor certa ca şi pre un fur.
7. Cela ce va priimi furtuşag în casa lui şi de nu va şti, să nu să cearte.
8. Atunce să va certa ca un fur cela ce va priimi lucru de furat în casa sa, cînd va lua ceva, pentru să ascundză sau să dobîndească ceva dentr-înse.

---

[1]) În original «cu».

CE CERTARE VA LUA CELA CE DĂ PUTEARE ŞI ÎNVĂŢĂTURĂ CUIVA SĂ MARGĂ SĂ FACĂ VREO RĂUTATE CUIVA. GLAVA 77.

1. Cînd dă neştine puteare altuia să margă să facă vreo greşală, acesta lucru să face în multe chipuri, pentru căce să face şi cu cuvinte de învăţătură, cumu s-are dzice învaţă într-acesta chip: pasă să ucidzi pre cutare om sau să baţi pre cutarele; încă să face acest lucru şi cu cuvinte de rugăminte, cumu s-are dzice: rogu-te să scoţi pre cutarele den cutare mesereare, sau alte ca aceastea.

2. Cela ce va dzice cuiva: de-aş avea ceneva să ucigă pre cutarele, foarte i-aş mulţemi, sau de va dzice: de-aş putea face în vreun chip să găsesc cineva vreun om sau şi doi să ucigă pre cutarele, le-aş plăti foarte bine şi încă i-aş şi dărui, acesta dă puteare şi trimite pre acel om să facă acea ucidere, drept aceaia ca un ucigătoriu să va certa.

3. Cela ce va dzice cătră slugă-şi sau nămit ce va fi: ruşine şi ocară şi răutate ca aceasta ce mi i-au făcut cutare om, nu trebue să lăsăm să nu ne răscumpărăm, acela ş-au dat puteare slugei-şi cu aceaste cuvinte, pentru că va mearge sluga şi să va nevoi de va face acea greşală: drept aceaia să va certa pentru acea greşală ce-i va fi făcut sluga-i, ca şi cînd are fi făcut el sîngur.

4. Cela ce-i va fi dat neştine o palmă prespre obraz sau un pumn şi de va dzice cătră cineva: cutarele m-au suduit şi m-au bătut tot prespre obraz şi mi i-au făcut atîta ruşine, dece te rog să-m răscumperi de pre dîns, sau şi alte cuvinte ca aceastea de-i va dzice, pentru să-l poată îndemna să-i răscumpere, şi acela să va scula şi-l va ucide, atunce cela ce l-au îndemnat şi l-au trimis nu să va certa ca un ucigătoriu, pentru căce că drept o palmă şi drept un pumn ce va da neştine altuia, nu să cade să să cearte sau să să răscumpere cu ucidere; alta, acesta l-au rugat şi i-au dzîs să-i facă răscumpărare drept palmă şi drept pumn, iară nu ucidere şi atunce numai sîngur cela ce va fi făcut uciderea să va certa ca un ucigătoriu.

5. Cînd nu să vor putea aleage cuvintele să să ştie puteare i-au dat cîndu l-au trimis au învăţătură, cumu s-are dzice: acea puteare şi acea învăţătură spre bine l-au fost învăţat au spre rău, atunce scrie să să mai creadză cum să fie fost mai mult spre bine decît spre rău.

6. Cela ce va dzice cătră cineva: de veri să ucidzi pre cutarele, ucide-l, atunce nu să cheamă că l-au trimis el să-l ucigă, pentru căce asupra lui au lăsat putearea să facă cumu-i va fi voia.

7. Cela ce va dzice cuiva: pasă de întreabă pre Andrei de va vrea să-ţi dzică să mergi să ucidzi pre Ioan şi, daca va vrea el, ucide-l, atunce cela ce l-au trimis, şi Andrei şi ucigătoriul, toţi într-un chip să vor certa ca nişte ucigători.

8. Cela ce-ş va dzice slugii: să nu te vădz înaintea ochilor miei pănă nu voiu audzi ca-i făcut ceva vreun lucru ca acela, pentru să-m poţi răscumpăra răutatea şi ruşinea ce ne-au făcut cutarele, şi atunce de va mearge sluga şi-l va ucide, trebue să cearce giudeţul, oarece feal de răutate i-au făcut şi cui au făcut, slugii au giupînu-său, pentru să să ştie căruia dentru acei doi; sau de va fi fost vreo răutate mare ca aceaia, să fie lucrul în cumpănă de moarte, pentru că de va fi fost într-alt chip, lucru de nemică, cumu să va certa sluga c-au ucis, aşea să va certa şi cela ce l-au trimis; dece de va fi făcut răutatea stăpînului şi va fi lucrul puţin şi de va fi şi omul de gios şi micşor, atunce iaste sămn, cum i-au fost gîndul stăpînului să-l ucigă, cîndu ş-au trimis sluga: drept aceaia într-un chip să va certa sluga ce-au ucis ca şi stăpînul ce l-au trimis. Iară de va fi făcut acea răutate slugii, atunce arată seamnele, cum stăpînul, cînd au trimis pre slugă, n-au avut gînd că-l va ucide, ce s-au gîndit că numai ce-l va sudui sau-i va face altă nevoe împrotiva ce le va fi făcut şi acela: dirept aceaia nu să va certa stăpînul cu moarte ca sluga, ce va fi făcut uciderea, ce să va certa după voia giudeţului.

9. Stăpînul ce va da puteare slugii-şi să ucigă pre cineva şi nu-l va audzi nime, cîndu-l va învăţa, pentru că-i va şopti la ureache şi el să va duce şi va ucide pre vrăşmaşul stăpînu-său, aicea trebue să cerceteadze acela giudeţ întăi cîndu i-au dat acea puteare să margă să ucigă, n-au audzit nime; a doo, cel ucis de-i va fi fost stăpînu-său cu vrăjmăşie de moarte; a treia, de va fi sîrguit sluga şi va fi ucis omul într-acea dată, cumuşi i-au dzîs stăpînu-său, pentru căce că atunce va creade giudeţul cum stăpînul au dat puteare slugii-şi să-l ucigă şi va certa pre stăpînul slugii ca şi pre un ucigătoriu; iară de va lipsi vreuna de aceastea, ce dzisem mai sus, atunce creade giudeţul cum să nu-i fie dat stăpînul puteare într-acesta chip cum ca să-l ucigă şi nu-l va certa ca pre un ucigătoriu, ce numai după cum va fi voia giudeţului; şi aceasta să va face, cînd va da stăpînul puteare slugii-şi pre ascuns, ce să dzice îi va şopti la ureache. Iară de-i va fi dat această puteare unui ispravnic al său, pentru să îmble să pîrască la giudeţ pre acel vrăjmaş al lui şi să nevoiască să-l omoară, atunce să înţeleage lucrul, că i-au dat puteare să îmble să-i facă răscumpărare, pentru răutate ce-i va fi făcut, după cum va aleage giudeţul. Iară de să va grăbi şi-ş va răscumpăra el sîngur fără de giudeţ, ce să dzice îl va ucide sîngur cu mîna sa, să va certa atunce ca şi un ucigătoriu.

10. Cela ce va dzice slugii sale: ia-ţi un toiag şi să nu mai vii la această casă, pănă nu-mi veri face răscumpărare pentru ruşine ce mi-au făcut cutarele, sau şi cu alte cuvinte de-i va grăi să-l poată îndemna spre răscumpărare şi încă mai vîrtos cîndu-i va dzice de multe ori să-ş ia toiagul, atunce

sluga, de va mearge şi-l va ucide pre acela, nu să va certa stăpînul slugii ce l-au trimis, ca un ucigătoriu, ce numai după voia giudețului, de vreame ce-i va fi dzis numai să-ş ia toiagul; aicea arată sămnul, cum să-i fie dzis să-l bată, iară să nu-l ucigă.

11. Feciorul sau sluga sau ruda sau priatenul va ucide pri çela ce va fi făcut vreo răutate tatălui sau stăpînului sau rudei sau priatenului, nu să va chema să fie făcut acea ucidere cu putearea tatălui sau a stăpînului sau a rudei sau a priatenului; drept aceaia tatăl, stăpînul, ruda, priatenul, — acestora s-au făcut răutatea şi sudalma — dece nu să vor certa ucigători; şi aceasta va fi, cînd feciorul, sluga, ruda, priatenul vor fi oameni buni şi vor avea veaste de oameni buni și încă cînd vor fi făcuţi răscumpărarea atunceşi curund, după ce le vor fi făcut acea vătămare ce cum va fi, neavînd vreame să să svătuiască cu cei scîndăliți și vătămați, ce să dzice cu cei suduiț<i>; pentru căce feciorul, sluga, stăpînul, ruda, priatenul vor fi oameni răi şi vor avea veaste de răi şi de vor fi făcuţi uciderea tîrdziu prespre cîteva dzile după svadă, atunce iaste sămn cum cei suduiți au știut de tocmala uciderii şi n-au nevoit să nu să facă: drept aceaia să va certa tatăl, stăpînul, ruda, priatenul carii s-au suduit ca şi feciorul şi sluga şi ruda şi priatenul ce-au făcut uciderea; şi aceasta va fi să nu să cearte ucigătorii cei suduiți, cumu s-are dzice tatăl cîndu-l vor fi suduit, svădindu-să den cuvinte andesine, iară nu pentru vreun lucru ce au avut să ia sau să dea unul altuia; pentru căce de va sudui neștine pre tatăl cuiva pentru niscare lucruri şi feciorul să va scula de-l va ucide pri cela ce-au suduit pre tatăl-său, pentru să dobîndească aceale lucruri tată-său, şi uciderea s-au făcut pentru folosul tătîne-său, atunce iaste sămn cum să fie știut şi tată-său: drept aceaia şi tatăl şi feciorul ca niște ucigători să vor certa; aceastea toate să înțeleg și pentru slugă spre stăpîn și pentru rudă spre rudă şi pentru priatel pentru priatel. Încă de să va afla că feciorul la uciderea celuia ce-au suduit pre tatăsău va fi făcut cheltuială, iaste sămn cum şi tatăl și alții au ştiut de acea ucidere şi drept aceaia ca niște ucigători să vor certa. Încă să va certa tatăl ca un ucigătoriu, cînd va fi început el a sudui întăi pri cela ce l-au suduit sau l-au într-alt chip vătămat și feciorul lui l-au ucis, de-au murit, pre suduitoriu; iară de nu va fi tatăl început svada, ce sîngur suduitoriul, atunce să va certa numai feciorul; așijdere vor fi şi ceialalți. Cînd va ucide feciorul pri cela ce va fi suduit pre tată-său și de-i va părea rău tătîne-său, iaste sămn cum n-au fost cu voia lui uciderea; iară de să va bucura tatăl, pentru căce au ucis feciorul[1] lui prin cela ce l-au suduit, atunce iaste sămn cum să fie fost cu ştirea lui şi ca nişte ucigători amîndoi să vor certa.

[1] În original «feciorlu».

12. Cînd va fi lucrul împărechiat, oare știut-au și fost-au cu voia lui au n-au fost, ce să dzice tatăl, stăpînul, ruda, priatenul cum va să ucigă pre suduitoriu, feciorul, sluga, ruda, priatenul, atunce giudețul de va avea niște seamne oarecarile cum să fie știut, iară seamnele vor fi mici, să-i muncească să spue cu direptul; iară de nu vor fi seamne nicecum, atunce agiunge de să-i pue numai să giure.

13. Datoriu iaste tatăl, stăpînul, ruda, priatenul să nevoiască în tot chipul să smintească să nu să poată face ucidere de la fecior, de la slugă, de la rudă, și de la priatel; iară de nu vor putea face nice într-un chip să smintească să nu să facă ucidere, atunce de să va face, nu să vor certa ca ucigătorii, ce după cum va fi voia giudețului.

14. Sluga giudețului de va bate pri cela ce va dzice: leagea ce legiuiaște acest giudeț nu-m place, drept aceaia voiu să mărg la alt giudeț, iaste sămn cum să-l fie bătut cu voia giudețului.

15. Cela ce va trimite pre altul să facă vreo greșală și acela va mearge și va face, amîndoi să vor certa după certarea aceii greșeale.

16. Aceia carii vor trimite să facă vreo greșală la vreun loc și de vor fi într-acel loc oameni mulți și acei trimiși iarăși vor fi mulți, atunce de va fi greșala mare, atunce fără nice de un feal de șuveale, toți cîți vor fi, să vor certa de la giudeț, după cum va fi greșala: drept greșală di ceale mari cu moarte, iară de nu vor face greșală di ceale mari, atunce va cerceta giudețul carele dentr-aceia va fi mai cap și carele va fi început întăi greșala și cela ce va fi trimis întăi să să facă greșala și pre-aceia va certa cu moarte, iară prin ceialalți vor certa după voia giudețului.

17. Cela ce va dzice acolo unde vor fi strînși niște oameni mulți: de-aș putea găsi pre cineva să-m ucigă pre cutarele sau să facă cutare greșală, da-i-ași atîția bani, și oarecarele dentr-acei oameni are mearge și are face acea greșală, atunce amîndoi să vor certa, după cum va fi greșala, de vreame ce să cheamă că l-au trimis.

18. Cela ce va trimite pre alt om să facă vreo greșală, nu să va certa mai mult decît l-au învățat să facă orice feal de greșală cînd l-au trimis; iară acel trimis, de va face mai mult de cumu i-au fost învățătura, acela sîngur să va certa drept cel mai mult ce-au făcut.

19. Cela ce va trimite pre neștine să facă cuiva răutate și dup-acea iarăș să facă în vreun chip să dzică să nu facă și acela tot să-ș facă pre cuvîntul dentăi, atunce să va certa el sîngur, iară nu cela ce l-au trimis.

20. Celuia ce-i vor da învățătură să facă vreo greșală și va priimi să facă și dup-acea să dzică celuia ce l-au trimis: nu voiu face acea greșală ce m-ai învățat să fac, și dup-acea iarăș să margă să o facă, atunce acela sîngur

să va certa, după cum va fi munca aceii greșale și cela ce l-au trimis nicecum nu să va certa.
21. Cela ce va trimite, cumu s-are dzice pre Ioan să ucigă pre Petrî, iară Petrî va ucide pre Ioan, atunce cela ce l-au trimis nu să va certa ca un ucigătoriu, numai după voia giudețului.
22. Cela ce va trimite pre Consta să ucigă pre Ioan și el nu va ucide pre Ioan, ce va ucide pre Pavel, atunce cela ce l-au trimis nu să va certa.
23. Cel trimis cînd va face arătare, cum nu-i vinovat la greșala ce l-au clevetit și de va fi acea mărturie să arate numai sîngur pre dîns, atunce acela ce l-au trimis să facă greșala, nu va fi slobod de acea greșală ce l-au clevetit cu mărturiile ce arată celuialalt, iară de va da răspuns cel clevetit pentru amîndoi, atuncea vor fi amîndoi slobodzi.
24. De va slobodzi giudețul pri cel vinovat ce-au făcut greșala, nu să va chema drept aceasta slobod și cela ce l-au trimis să facă greșala; așijdere de va slobodzi pre cela ce l-au trimis, nu să va chema slobod și cela ce-au făcut greșala.
25. Carele va putea face vreo greșală de carele iartă și slobodzesc pravilele, cumu s-are dzice să-și ucigă fata cînd va face preacurvie, iară el să trimiță pre altul strein să o ucigă, atunce nice unul nice altul nu să vor certa pentru ucidere ce s-au făcut.
26. Cela ce va trimite pre altul să facă preacurvie, nu să va certa ca un preacurvariu, ce așea mai pre iușoară certare i să va da.
27. Orcare cucon ce va fi încă nu de vîrstă ce să va găsi tot supt ascultarea părinților, de va trimite vreunul să fie mărturie minciunoasă, atunce pentru căce iaste încă nu de vîrstă tînăr, nu să va putea certa certare deplin, cumu să cade la mărturiia minciunoasă, ce numai și acesta, cum va vrea giudețul, de vreame ce nu iaste putință cel trimis să ia mai multă certare decît cela ce-l va fi trimis.

CE CERTARE SĂ VA DA ACELORA CE MULȚĂMĂSC VINOVATULUI DUPĂ CE FACE GREȘALA.

GLAVA 78.

1. Cela ce va mulțemi nescui după ce va face vreo greșală, atîta iaste vinovat ca și cela ce va trimite de va face greșala: drept aceaia ca și cel vinovat să va certa, macar că n-are avea acesta ce mulțămează nice un folos, nice o dobîndă de la acea greșală ce s-au făcut.
2. Mulțămire să cheamă, daca face greșala cel vinovat, cîndu i-are dărui neștine vreun dar, ceva bani sau alt lucru sau cu cuvinte de mulțămire

să-i mulţămească sau să-i giuruiască ceva sau să să cucerească lui sau de i-are părea bine de acea greşală.

3. Cela ce va priimi sau va ascunde pre cela ce face greşala, iaste sămn cumu-i mulţămeaşte, pentru căce au făcut acea răutate, şi aşea iaste ca şi cîndu l-are fi trimis să o facă: să va certa ca şi vinovatul.

4. Cela ce va tăcea şi nu va dzice nemică celuia ce-i va spune cum au făcut cutare rautare, atunce iaste sămn cumu-i mulţămeaşte şi să va certa ca un vinovat.

5. Cela ce va da învăţătură cuiva să facă vreo greşală şi dup-acea iarăşi îi va dzice să nu facă şi acela va face greşala, şi daca o va face, cela ce l-au fost învăţat îi va mulţemi, să cheamă cumu l-are trimite şi să va certa tocma ca şi cel vinovat.

6. Cela ce să va prinde chizeaşi dennaintea giudeţului pentru cel vinovat, nu să cheamă cumu-i mulţămeaşte.

7. Cela ce va dzice: de vreame ce n-are fi făcut cutarele cutare greşală, eu aş fi făcutu-o, că aşea mii-au fost gîndul, să cheamă că-i mulţămeaşte.

8. Cela ce să va bucura de preacurviia ce va face altul, nu să va certa ca un preacurvariu, de va fi făcut preacurviia pentru zburdăciunea şi pofta lui, iară de să va fi îndemnat de pizmă, pentru să facă ruşine şi ocară bărbatului muerii, atunce şi cela ce să va bucura face sămn, cum mulţămeaşte preacurvarului şi atîta iaste ca şi cînd l-are fi trimis el să facă preacurvie: drept aceaia ca şi preacurvariul să va certa.

9. Giudeţul de nu va amu putea [1]) cunoaşte cu seamne în ce chip au făcut neştine preacurvie, de zburdăciune au numai pentru să facă ruşine bărbatului aceii mueri, atunce creade giudeţul c-au făcut de zburdăciune.

10. Cela ce va trimite să bată pre altul să va certa ca un vinovat, alegînd de-l va bate în besearică sau în mijlocul tîrgului, pentru că atunce să va certa numai el singur.

11. Cela ce va trimite să bată pre cineva, iară acela nu-l va numai bate, ce-l va ucide de tot şi, cînd cel trimis va bate şi-l va ucide de tot, şi va fi de faţă şi cela ce l-au trimis, atunce să vor certa amîndoi ucigători, iară de nu va fi de faţă, cîndu-l va ucide cel trimis, atunce numai ucigătoriul să va certa ca un ucigătoriu, iară cela ce l-au trimis să va certa după voia giudeţului.

12. Cela ce va trimite pre cineva să ucigă pre altul şi el numai ce-l va bate sau-l va răni, atunce amîndoi să vor certa după certare bătăi sau a rănitului, iară nu mai mult.

13. Cela ce va învăţa pre neştine să facă o greşală şi mai apoi să vor împăca sau-ş va fi vreo rudă cu vrăjmaşul, atunce cel trimis, de va

---

[1]) În original « potea ».

face greşala, să va certa el sîngur, pentru căce cela ce l-au trimis să cheamă că ş-au luat învățătura înapoi pentru rudeniia ce-ş vor fi cu vrăjmașul său.

14. Cela ce va dzice: pasă de ucide pre Ioan, şi prespre un cescuţ să-i dzică: pasă de bate pre Ioan, atunce de-l va ucide pre Ioan, amîndoi ca nişte ucigători să vor certa.

15. Cela ce dă învățătură cuiva să facă vreo greșală şi va treace vreame multă și dup-acea o va face, atunce amîndoi să vor certa într-un chip ucigători, macar cîtă vreame are fi trecut.

16. De pururea să va certa cela ce învaţă pre altul să facă vreo greşală, macar de-are și dzice dup-acea să nu o facă, iară de vreame ce-i va fi dzis: să nu faci cutare greșală, și el de o va face, atunce acela ce l-au trimis să va certa mai puțin după voia giudețului; iară de nu-i va fi dzis să nu o facă, atunce să vor certa amîndoi după certarea aceii greșale, orice greşală va fi.

славა съвръшителю б͠ꙋ да́вшемꙋ и̂ по зачѧлѧ и конець. вл҃ѣ(т) ҂зрнд, маи д͠ [1]).

[1]) Adică: « Slavă lui Dumnezeu săvîrşitorul, carele după început a dat şi sfîrşit. Anul 7154, mai 4 ».

ANEXE

A. ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΝΟΜΟΥ ΓΕΩΡΓΙΚΟΥ ΚΑΤ' ΕΚΛΟΓΗΝ ΕΚ ΤΟΥ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

A. TEXTE DIN LEGEA PENTRU PLUGARI ALESE DIN CARTEA LUI IUSTINIAN

ΤΙΤΛΟΣ Α'. ΠΕΡΙ ΓΕΩΡΓΩΝ

TITLUL I. DESPRE PLUGARI

1. Χρὴ τὸν γεωργὸν ἐργαζόμενον τὸν ἴδιον ἀγρὸν εἶναι δίκαιον καὶ μὴ παρορίζειν αὔλακας τοῦ πλησίου· ἐὰν δέ τις παρορίζων παρορίσῃ καὶ κολοβώσῃ μερίδα τὴν ἔγγιστα αὐτοῦ, εἰ μὲν ἐν νεάτῳ τοῦτο πεποίηκεν, ἀπόλλει τὴν νέωσιν αὐτοῦ, εἰ δὲ καὶ ἐν σπόρῳ ταύτην τὴν παρορίαν ἐποιήσατο, ἀπόλλει τὸν σπόρον καὶ τὴν γεωργίαν αὐτοῦ καὶ τὴν ἐπικαρπίαν ὁ παρορίσας γεωργός.

1. Plugarul care-şi lucrează pămîntul, trebuie să fie cu dreptate şi să nu treacă peste hotarele megieşului; dacă însă cineva, tot trecînd, a trecut peste hotar şi a micşorat partea vecinului său, dacă a făcut aceasta la arat, pierde arătura lui, dacă însă această împresurare a făcut-o la semănat, pierde sămînţa şi lucrul pămîntului şi roada, plugaru care a împresurat (compară [1]) zac. 1 şi 2. Pentru plugari).

2. Ἐάν τις γεωργὸς ἄνευ εἰδήσεως τοῦ κυρίου τῆς χώρας εἰσελθὼν νεώσῃ ἢ σπείρῃ, μὴ λαμβανέτω μήτε ἐργατείας ὑπὲρ τῆς νεώσεως μήτε ἐπικαρπίαν ὑπὲρ τοῦ σπόρου, ἀλλ' οὐδὲ τὸν κόκκον τὸν καταβληθέντα.

2. Dacă vreun plugar, fără ştirea stăpînului locului, a intrat şi a arat sau a semănat, să nu ia nici răsplată [2]), pentru arătură, nici roadă pentru semănătură, şi nici bobul ce a fost aruncat jos (vezi zaceala 3).

3. Ἐὰν δύο συμφωνήσωσι γεωργοὶ καταλλάξαι χώρας πρὸς καιρὸν τοῦ σπεῖραι καὶ διαστρέψει ἓν μέρος, εἰ μὲν ὁ κόκκος κατεβλήθη, μὴ διαστρέψωσιν· εἰ δὲ οὐ κατεβλήθη, διαστρέψωσιν· εἰ δὲ ὁ διαστρέφων οὐκ ἐνέασεν, ὁ δὲ ἕτερος ἐνέασεν, νεώσει καὶ ὁ διαστρέφων.

---

[1]) Cînd paragrafele din Νόμος Γεωργικός corespund în totul cu cele din Cartea romînească de învăţătură, s-a făcut trimiterea prin cuvîntul « vezi », iar dacă *nu sînt* întocmai, prin cuvîntul « compară ».

[2]) să nu ia nici pentru locul lui, nici... (versiunea Armenópol).

3. Dacă doi plugari s-au tocmit să schimbe pămînturi la vreme [1]) de semănat şi o parte va întoarce, să nu întoarcă, dacă bobul a fost aruncat; dacă însă nu a fost aruncat, să întoarcă; dacă însă cela ce voieşte să întoarcă n-a arat, iar celălalt a arat, va ara şi acela ce voieşte să întoarcă [2]) (vezi zac. 4).

4. Ἐὰν συμφωνήσωσι δύο γεωργοὶ μετ' ἀλλήλων καταλλάξαι χώρας ἀναμεταξὺ δύο καὶ τριῶν μαρτύρων, καὶ εἰς τὸ διηνεκὲς συνεφώνησαν, μενέτω τούτων ἡ βούλησις καὶ ἡ τούτων καταλλαγὴ κυρία καὶ βεβαία καὶ ἀπαρασάλευτος.

4. Dacă doi plugari s-au tocmit dinaintea a doi şi trei martori să schimbe între ei nişte pămînturi şi s-au tocmit pentru vecie, voinţa acestora şi schimbul acestora să rămînă întregi şi adevărate şi neclintite (vezi zac. 6).

5. Ἐὰν δύο γεωργοὶ καταλλάξωσι χώρας εἴτε πρὸς καιρὸν εἴτε εἰς τὸ διηνεκές, καὶ εὑρεθῇ ἓν μέρος κολοβὸν πρὸς τὸ ἄλλο, καὶ οὐ συνεφώνησαν οὕτως, δότω ἀντιτοπίαν ὁ τὸ πλέον ἔχων τῷ ὀλιγοστῷ· εἰ δὲ οὕτως συνεφώνησαν, μὴ ἐπιδιδότωσαν.

5. Dacă doi plugari vor schimba pămîntul, fie pentru un timp, fie de veci şi se va fi aflat o parte ştirbită faţă de cealaltă şi nu s-au tocmit aşa, cel ce are mai mult să dea loc în schimb celui cu mai puţin; dacă însă s-au tocmit aşa, să nu mai dea nimic (comp. zac. 5).

6. Ἐὰν γεωργὸς ἔχων δίκην ἐν ἀγρῷ εἰσέλθῃ παρὰ γνώμην τοῦ σπείραντος καὶ θερίσῃ, ἐὰν μὲν εἶχε δίκαιον, μηδὲν ἐχέτω ἐξ αὐτοῦ· εἰ δὲ καὶ ἐδικαιολόγησεν, ἐν διπλῇ ποσότητι παρεχέτω τὰς ἐπικαρπίας τὰς θερισθείσας.

6. Dacă un plugar avînd pricină pentru un ogor, a intrat şi a secerat [3]) fără învoirea celui care a semănat, dacă avea dreptate, să nu aibă nimic dintr-aceasta; dacă însă s-a judecat, să dea îndoit roadele secerate (comp. zac. 7).

7. Ὁ κόπτων ἀλλοτρίαν ὕλην ἄνευ εἰδήσεως τοῦ κυρίου αὐτῆς καὶ ἐργαζόμενος καὶ σπείρων μηδὲν ἐχέτω ἐκ τῆς ἐπικαρπίας.

7. Acela care taie pădure străină fără ştirea stăpînului ei şi lucrează şi samănă, să nu ia nimic din roadă (comp. zac. 8).

8. Ἐὰν μερισμὸς γενόμενος ἠδίκησέ τινας ἐν σκαριφίοις ἢ ἐν τόποις, ἄδειαν ἐχέτωσαν ἀναλύειν τὴν γενομένην μερισίαν.

8. Dacă la facerea unei împărţeli unii au fost nedreptăţiţi, fie la delimitări, fie la împărţirea locurilor, să aibă voie să strice împărţirea făcută (comp. zac. 9).

9. Ἐὰν δύο χωρία μάχωνται περὶ ὅρου ἢ ἀγροῦ, τηρείτωσαν οἱ ἀκροαταὶ καὶ τῷ διακρατήσαντι ἔτη πλείονα ἀποδώσουσι τὸ δικαίωμα· εἰ δὲ καὶ ὅρος ἀρχαῖός ἐστιν, ἡ ἀρχαία διατήρησις ἔστω ἀπαρασάλευτος.

9. Dacă două sate se ceartă pentru hotar sau ogor, judecătorii să cerceteze şi să dea carte de dreptate celuia care a ţinut neîntrerupt mai mulţi ani; dacă însă este şi hotar vechi, stăpînirea cea veche să rămînă neclintită (comp. zac. 10).

---

[1]) înaintea vremii (versiunea Armenopol).
[2]) şi să întoarcă (mai adaugă Armenopol).
[3]) a secerat cu de la sine putere (versiunea Arm., I, 6).

10. Ἐάν τις γῆν λάβῃ παρὰ ἀπορήσαντος γεωργοῦ καὶ στοιχίσῃ νεῶσαι μόνον κα μερίσασθαι, κρατείτωσαν τὰ σύμφωνα· εἰ δὲ καὶ συνεφώνησαν σποράν, κατὰ τὰ σύμφωνα κρατείτωσαν.

10. Dacă cineva a luat pămînt de la un plugar fără mijloace şi a stabilit numai să-l are şi să le fie în parte, tocmelile să aibă putere; dacă însă au tocmit şi semănătura, să aibă putere potrivit tocmelilor (vezi zac. 11).

11. Ἐὰν γεωργὸς ἐκλαβόμενος γεωργίαν ἀμπελῶνος ἢ χώρας στοιχήσας μετὰ κυρίου αὐτοῦ καὶ ἀρραβῶνα λαβὼν ἀπάρξηται καὶ διαστρέψας ἀφήσῃ αὐτόν, τὴν τιμὴν τὴν ἀξίαν τοῦ ἀγροῦ δότω καὶ τὸν ἀγρὸν ἐχέτω ὁ κύριος αὐτοῦ.

11. Dacă un plugar a luat asupră-şi lucratul unei vii sau al unui pămînt, a stabilit condiţiile cu stăpînul lui şi luînd arvună, a început lucrul şi revenind, l-a părăsit [1]), să dea preţul cît face ogorul şi ogorul [2]) să-l aibă stăpînul lui (comp. zac. 12).

12. Ἐὰν γεωργὸς εἰσελθὼν ἐργάσηται ἔνυλον χώραν ἑτέρου γεωργοῦ, τρία ἔτη ἀποκαρπεύσει ἑαυτῷ καὶ ἀποδώσει πάλιν τὴν χώραν τῷ κυρίῳ αὐτῆς.

12. Dacă un plugar, intrînd în pămînt împădurit al altui agricultor, l-a lucrat, va strînge roada trei ani pentru sine şi va da înapoi pămîntul stăpînului lui (comp. zac. 13).

13. Ἐὰν ἀπορήσας γεωργὸς πρὸς τὸ ἐργάζεσθαι τὸν ἴδιον ἀγρὸν καὶ ξενιτεύσῃ καὶ διαφύγῃ, οἱ τὰ δημόσια ἀπαιτούμενοι τρυγήτωσαν τὸν ἀγρόν, μὴ ἔχοντες ἄδειαν ἐπανερχομένου τοῦ γεωργοῦ ζημιοῦν ἢ ζητεῖν αὐτὸν τὸ οἱονοῦν.

13. Dacă un plugar, neavînd mijloace să-şi lucreze ogorul propriu [3]), s-a înstrăinat şi a fugit, perceptorii statului să culeagă ogorul, neavînd voie, dacă agricultorul se întoarce, să-l amendeze sau să-i ceară orice altceva [4]) (comp. zac. 14).

14. Ἐὰν γεωργὸς ἀποδράσῃ ἐκ τοῦ ἰδίου ἀγροῦ, τελείτωσαν κατ' ἔτος ἐκστραόρδινα τοῦ δημοσίου λόγῳ οἱ τρυγῶντες καὶ οἱ νεμόμενοι τὸν ἀγρόν· εἰ δὲ μή, ζημιούσθωσαν ἐν διπλῇ ποσότητι.

14. Dacă un plugar şi-a părăsit ogorul, să plătească în fiecare an dăjdiile pretinse de stat cei ce culeg şi se hrănesc din acel ogor; iar de nu, să fie amendaţi cu o sumă îndoită [5]). (comp. zac. 15).

15. Οἱ τόκου χάριν λαβόντες ἀγρὸν καὶ πλείω τῶν ἑπτὰ χρόνων φανῶσι καρπιζόμενοι, ψηφισάτω ὁ ἀκροατὴς ἀπό τῆς ἑπταετίας καὶ τὴν ἄνω πᾶσαν καὶ τὴν κάτω κατὰ τὴν ἡμίσειαν εἰσφορὰν στοιχησάτω εἰς κεφάλαιον.

15. Cei ce pentru camătă au luat un ogor şi se vor vădi luînd roadele mai mult de şapte ani, să calculeze judecătorul venitul şi să socotească la capital de la cei şapte ani în sus totul, iar în jos, pe jumătate (comp. zac. 16).

---

[1]) le-a neglijat pe acestea (versiunea Arm., I, 11).

[2]) ogorul sau via (vers. Arm., I, 11).

[3]) via-i proprie (Ashburner).

[4]) să culeagă .... ceva, orice (Armenopol): să o culeagă, agricultorul, dacă se întoarce, nemai avînd voie să-l păgubească de vin. (Ashburner, 18): ..... să-i păgubească cu ceva orice (Zachariae von Lingenthal, *Jus Graecoromanum*, IV, p. 122, 13 şi Ferrini în « Byzantinische Zeitschrift », an. 1898, p. 561, 13).

[5]) Dacă un agricultor fugind din ogorul său, plăteşte în fiecare an dăjdiile pretinse de stat, cei ce culeg şi se hrănesc din acel ogor, să fie amendaţi cu o sumă îndoită (Ashburner, 19).

16. Ἐὰν παρέχηταί τις ἐν ὁδῷ καί εὕρῃ κεκλασμένον ἢ ἀπολλύμενον κτῆνος, καὶ σπλαγχνυσθεὶς μηνύσει, ὁ δὲ κύριος τοῦ κτήνους ὑποψίαν ἔχει τὸν μηνυτὴν πεπονηρεῦσθαι, ὀμοσάτω περὶ τῆς κλάσεως, περὶ δὲ τῆς ἀπωλείας μηδεὶς ἀνακρινέσθω.

16. Dacă cineva trece pe drum şi a găsit o vită ologită sau murind şi făcîndu-i-se milă, va da de ştire, însă stăpînul vitei are bănuială că acela ce i-a dat de ştire a făcut vreun vicleşug, să jure pentru ologire, dar pentru moarte să nu fie cercetat nimeni (vezi zac. 17).

17. Μηδεὶς ἀλλότριον γεωργὸν ὑποδεχέσθω· εἰ δὲ ὑποδέξεται, ἀποδότω αὐτὸν τῷ χωρίῳ πάλιν, ὅπερ κατέλιπεν· καὶ εἴ τινα λόγον ἔχει περὶ αὐτοῦ αὐτὸς ὁ ὑποδεξάμενος, τούτῳ κεχρήσθω παρὰ τῷ ἄρχοντι· εἰ δὲ παραβῇ, δότω εἰς τὸ ταμιεῖον δώδεκα ἀργυρίου λίτρας, διπλασίας δὲ τῷ κυρίῳ τοῦ χωρίου, καὶ οὕτως ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος ἀναγκαζόμενος ἀποδοῦναι τὸν γεωργὸν μετὰ πάσης ζημίας καὶ βλάβης καὶ τοῦ πεκουλίου αὐτοῦ.

17. Nimeni să nu primească un plugar străin; iar dacă-l va primi, să-l înapoieze satului pe care l-a părăsit; şi dacă acela care l-a primit are vreo pricină cu el, să fie deslegată în faţa boierului; dacă însă s-a abătut de la aceasta, să dea vistieriei douăsprezece litre de argint, iar domnului satului îndoit şi aşa să fie silit să dea înapoi pe plugar cu toată paguba şi stricăciunea şi cu peculiul lui (comp. zac. 18) [1].

18. Ἐὰν λάβῃ τις βοῦν πρὸς ἐργασίαν καὶ ἀποθάνῃ, τηρείτωσαν οἱ ἀκροαταί, καὶ εἰ μὲν ἐν ᾧ ἔργῳ ἐζήτησεν αὐτὸν ἐν ἐκείνῳ καὶ ἀπέθανεν, ἀζήμιος ἔστω· εἰ δὲ ἐπ' ἄλλῳ ἔργῳ ἀπέθανεν, δώσει τὸν βοῦν ὁλόκληρον.

18. Dacă cineva a luat boul la lucru şi a murit, judecătorii să cerceteze şi, dacă a murit la lucrul pentru care l-a luat, să fie fără pagubă; dacă însă a murit la alt lucru, va da boul în întregime (vezi zac. 19).

19. Ἐάν τις βοῦν ἢ ὄνον ἢ οἷον οὖν κτῆνος ἀγνοοῦντος τοῦ κυρίου αὐτοῦ ἄρῃ καὶ ἐν πράγματι ἀπέλθῃ, δότω τὸν μισθὸν αὐτοῦ ἐν διπλῇ ποσότητι· εἰ δὲ ἀποθάνῃ ἐν τῇ ὁδῷ, δώσει δύο ἀντὶ ἑνὸς εἴ τι ἂν εἴη.

19. Dacă a luat cineva un bou sau un asin sau orice altă vită, fără să ştie stăpînul ei şi s-a dus să-l folosească [2]), să dea în sumă îndoită chiria lui; dacă însă a murit pe drum, va da două în loc de una, orice vită ar fi (comp. zac. 20).

20. Ἐὰν γεωργὸς θερίσας μορτιτὴς ἄνευ γνώμης τοῦ χωροδότου καὶ κουβαλίσῃ τὰ δράγματα αὐτοῦ, ὡς κλέπτης ἀλλοτριωθήσεται πάσης τῆς ἐπικαρπίας αὐτοῦ.

20. Dacă un plugar secerînd ca părtaş fără învoirea celui care dă pămîntul, a şi cărat snopii va fi lipsit de toată roada lui, ca un fur (comp. zac. 21).

21. Μορτίτου μέρος δεμάτια ἐννέα, τοῦ χωροδότου δὲ μέρος δεμάτιον ἕν· ὁ δὲ ἐκτὸς τούτων μεριούμενος θεοκατάρατος.

21. Partea părtaşului, nouă snopi, iar partea celuia ce dă pămîntul, un snop; cel ce va împărţi într-alt chip, blestemat de Dumnezeu (comp. zac. 22).

22. Ἐὰν γεωργὸς λαβὼν χώραν τοῦ σπεῖραι τὴν ἡμίσειαν καὶ τοῦ καιροῦ καλοῦντος οὐ νεώσει, ἀλλ' εἰς ὄψιν ῥίψει τὸν κόκκον, μηδὲν ἐκ τῆς ἐπικαρπίας λαμβανέτω, ὅτι ψευσάμενος διεχλεύασε τὸν τῆς χώρας κύριον.

[1]) Comp. şi Ferrini în « Byzantinische Zeitschrift » an. VII (1898), p. 570, 84. În Ashburner lipseşte.

[2]) la o îndeletnicire (Ashburner).

22. Dacă un plugar, luînd un loc să-l semene în parte pe jumătate şi venind timpul, nu va ara, ci va arunca bobul la suprafaţă, să nu ia nimic din roadă, deoarece şi-a bătut joc cu minciuni de stăpînul locului (comp. zac. 23).

23. Ἐὰν γεωργὸς λάβῃ παρά τινος γεωργοῦ ἀπορήσαντος τὴν ἡμίσειαν ἄμπελον πρὸς ἐργασίαν καὶ οὐ κλαδεύσῃ αὐτὴν ὡς τὸ πρέπον σκάψῃ τε καὶ χαρακώσας διασκαφίσῃ, μηδὲν ἐκ τῆς ἐπικαρπίας λαμβανέτω.

23. Dacă un plugar a luat de la un alt plugar, lipsit de mijloace, via să o lucreze pe din două şi nu a curăţat-o cum se cade şi n-a săpat-o şi n-a hărăcit-o şi nu i-a tras ţărîna, să nu ia nimic din roadă (comp. zac. 24).

24. Ἐὰν ὁ τὴν ἡμίσειαν λαβὼν πρὸ τοῦ καιροῦ τῆς ἐργασίας μεταμεληθεὶς μηνύσῃ τῷ κυρίῳ τοῦ ἀγροῦ ὡς μὴ ἰσχύων, καὶ ὁ κύριος τοῦ ἀγροῦ ἀμελήσῃ, ἀζήμιος ἔστω ὁ ἡμισιατής.

24. Dacă acela care a luat în parte[1]), s-a căit înainte de timpul lucrului şi a anunţat pe stăpînul ogorului, că nu e în stare, şi stăpînul ogorului a neglijat, cel ce a luat în parte să fie fără pagubă (comp. zac. 25).

25. Ἐὰν ὁ τὴν ἡμίσειαν λαβὼν τοῦ ἀγροῦ τοῦ ἀπόρου γεωργοῦ ἀποδημήσαντος μεταμεληθεὶς οὐκ ἐργάσηται τὸν ἀγρόν, ἐν διπλῇ ποσότητι τὰς ἐπικαρπίας ἀποδιδότω.

25. Dacă acela care a luat în parte pe jumătate ogorul plugarului fără mijloace plecat în vreo călătorie, s-a căit şi n-a lucrat ogorul, să dea în sumă îndoită roadele (comp. zac. 26).

ΤΙΤΛΟΣ Β'. ΠΕΡΙ ΚΛΟΠΗΣ

TITLUL II. DESPRE FURT

1. Ἐὰν γεωργὸς κλέψῃ ἐν σκάφῳ λίσγον ἢ δίκελλαν καὶ μετὰ χρόνον διαγνωσθῇ, παρεχέτω τὸ ἡμερήσιον αὐτοῦ φόλλεις δώδεκα· ὁμοίως καὶ ὁ κλέπτων ἐν καιρῷ κλαδείας κλαδευτήριον ἢ ἐν καιρῷ θερισμοῦ δρέπανον ἢ ἐν καιρῷ ὑλοκοπίας πέλεκυν καὶ τὰ ὅμοια.

1. Dacă un plugar a furat hîrleţ sau sapă de la săpat şi după un timp va fi dovedit, să dea de fiecare zi bani doisprezece; de asemenea şi acela care fură cosor în timpul curăţatului viei, sau seceră în timpul secerişului sau secure şi altele asemenea[2]) în timpul de tăiat lemne (comp. zac. 27).

2. Ἐάν τις κώδωνα ἐκ βοὸς ἢ ἐκ προβάτου ἢ ἐξ ἄλλου οἱουδήποτε ζῴου κλέψῃ καὶ διαγνωσθῇ, ὡς κλέπτης μαστιγωθήτω· εἰ δὲ ἀφανὲς γένηται τὸ ζῷον, διδότω αὐτὸ ὁ τὴν κλοπὴν ποιήσας τοῦ κώδωνος.

2. Dacă cineva a furat[3]) clopotul de la bou, sau oaie, sau de la ori şi ce altă vită[4]) şi a fost dovedit, să fie biciuit ca hoţ; dacă însă vita a dispărut, să o dea cel care a furat clopotul (comp. zac. 28).

---

[1]) Dacă plugarul care a luat în parte ogor de la cel lipsit de mijloace... (vers. Arm., 24).
[2]) şi altele asemenea (omite Ashburner, 22).
[3]) a tăiat (Ashburner, 30).
[4]) sau de la ori şi ce altă vită (omite Ashburner, 30).

3. Ἐὰν εὑρεθῇ ὀπωροφύλαξ κλέπτων ἐν ᾧ φυλάττει τόπῳ, στερείσθω τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ καὶ σφόδρα τυπτείσθω.

3. Dacă paznicul de pomet a fost descoperit furînd în locul unde păzeşte, să i se oprească simbria şi să fie bătut foarte (vezi zac. 29).

4. Ἐὰν εὑρεθῇ ποιμὴν μισθωτὸς ἀμέλγων τὰ βοσκήματα αὐτοῦ λάθρα τοῦ κυρίου αὐτῶν καὶ πιπράσκων, τυπτόμενος τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ στερείσθω.

4. Dacă păstorul năemit a fost găsit mulgînd animalele ce le paşte, pe furiş de stăpînul lor şi vînzînd, să fie bătut şi să i se oprească simbria (vezi zac. 30).

5. Ἐάν τις εὑρεθῇ κλέπτων ἀλλοτρίαν καλάμην, ἐν ποσότητι ἀποδώσει.

5. Dacă a fost găsit cineva furînd pai străin, în sumă îndoită va da înapoi (vezi zac. 31).

6. Ἐάν τις κλέψῃ βοῦν ἢ ὄνον καὶ ἐλεγχθῇ, ἐν διπλῇ ποσότητι μαστιγωθεὶς δώσει αὐτὸ καὶ τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ πᾶσαν.

6. Dacă a furat cineva bou sau asin şi a fost dovedit, va fi biciuit şi-l va da în sumă îndoită şi toată munca lui (vezi zac. 32).

7. Ἐάν τις κλέψαι θέλων ἕνα βοῦν ἐξ ἀγέλης, ἀπελασθεῖσα ἡ ἀγέλη θηριόβρωτος γένηται, τυφλούσθω.

7. Dacă cineva vrînd să fure un bou din cireadă şi cireada fiind pusă pe goană, fiarele au mîncat din ea, să fie orbit (comp. zac. 33).

8. Οἱ τῷ καιρῷ τοῦ θερισμοῦ εἰσερχόμενοι ἐν ἀλλοτρίᾳ αὔλακι καὶ κόπτοντες δέματα ἢ στάχυας ἢ ὄσπρια τῶν χιτώνων στερείσθωσαν μαστιζόμενοι.

8. Cei ce în timpul secerişului intră în brazdă străină şi taie snopi, sau spice, sau legume, să li se ia hainele şi să fie biciuiţi [1]) (comp. zac. 34).

9. Οἱ ἐν ἀμπέλοις ἢ συκαῖς ἀλλοτρίαις εἰσερχόμενοι, εἰ μὲν βρώσεως ἕνεκεν, ἀθῷοι ἔστωσαν· εἰ δὲ κλοπῆς χάριν, τυπτόμενοι τῶν χιτώνων στερείσθωσαν.

9. Cei ce intră în vii sau la smochini [2]) străini numai pentru mîncare [3]), să fie fără vină; dacă însă intră pentru furt [4]), să fie bătuţi şi să li se ia hainele (comp. zac. 35).

10. Οἱ κλέπτοντες ἄροτρον ἢ ὑνὴν ἢ ζυγὸν ἢ ἕτερα ζημιούσθωσαν κατὰ τὴν ποσότητα τῶν ἡμερῶν, ἀφ' ἧς τὸ κλέμμα ἐγένετο, καθ' ἑκάστην φόλλεις δώδεκα.

10. Cei ce fură plug, sau fier de plug, sau jug, sau celelalte, să fie pedepsiţi după suma zilelor din ziua în care s-a făcut furtul, de fiecare zi cu doisprezece bani (comp. zac. 36).

11. Οἱ καίοντες ἅμαξαν ἀλλοτρίαν ἢ κλέπτοντες τὴν διπλὴν ποσότητα ἀποτιννύτωσαν.

11. Cei ce ard car străin sau îl fură, să plătească suma îndoită (vezi zac. 37).

---

[1]) Cel ce în timp de vară intră să fure snopi sau legume, să i se ia hainele şi să fie biciuit (versiunea Arm., II, 8).

[2]) sau pomete (versiunea Armen. II, 9).

[3]) pentru mîncarea poamelor (vers. Armen., II, 9).

[4]) însă ar fi surprinşi asupra furtului (vers. Arm., II, 9).

12. Ὁ ἐν ὁρίῳ εὑρισκόμενος κλέπτων σῖτον τυπτέσθω μάστιξιν ἐν πρώτοις ἑκατὸν καὶ τὸ ἀζήμιον τῷ κυρίῳ ποιείτω· εἰ δὲ ἐκ δευτέρου φανῇ, ἐν διπλῇ ποσότητι ζημιούσθω τὸ κλέμμα· εἰ δὲ ἐκ τρίτου, τυφλούσθω.

12. Cel ce să găseşte furînd pîine din hotar, să fie bătut întîia oară cu o sută de lovituri de bici şi să despăgubească pe stăpîn; iar dacă se va fi dovădit şi a doua oară, să întoarcă în sumă îndoită paguba; a treia oară să fie orbit (comp. zac. 38).

13. Ὁ ἐν νυκτὶ κλέπτων οἶνον ἐκ πίθου ἢ ἐκ ληνοῦ ἢ ἀπὸ βουτίου τῇ αὐτῇ ὑποβληθήσεσθω ποινῇ, καθὼς ἐν τῷ ἀνωτέρῳ κεφαλαίῳ γέγραπται.

13. Cel ce fură noaptea vin din chiup, sau de la cramă, sau din bute, să fie supus aceleiaşi pedepse, precum s-a scris în articolul de mai sus[1]) (comp. zac. 39).

ΤΙΤΛΟΣ Γ. ΠΕΡΙ ΑΓΕΛΑΡΙΩΝ

TITLUL III. DESPRE VĂCARI

1. Ἐὰν ἀγελάριος βοῦν παραλαβὼν ἀπολέσῃ καὶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, ἐν ᾗ ὁ βοῦς ἀπώλετο, οὐ καταμηνύσῃ τῷ κυρίῳ τοῦ βοὸς ὅτι· « τὸν βοῦν ἕως ὧδε καὶ ὧδε ἑώρακα, τί δὲ γέγονεν οὐκ οἶδα, μὴ ἔστω ἀζήμιος, εἰ δὲ κατεμήνυσεν, ἔστω ἀζήμιος.

1. Dacă un văcar luînd asupra lui un bou, l-a pierdut şi în ac eaşi zi în care s-a pierdut boul, nu a anunţat stăpînului boului că: « am văzut boul pînă aici şi aici, dar ce s-a făcut nu ştiu », să nu fie fără pagubă; dacă însă a anunţat, să fie fără pagubă (comp. zac. 41).

2. Ἐὰν ἀγελάριος βοῶν ἕωθεν παραλαβὼν παρὰ γεωργοῦ βοῦν συγκαταμίξῃ αὐτὸν μετὰ τῆς ἀγέλης καὶ συμβῇ τὸν βοῦν λυκωθῆναι, δειξάτω τὸ πτῶμα τῷ κυρίῳ αὐτοῦ καὶ ἀζήμιος αὐτὸς ἔσται.

2. Dacă dimineaţa un văcar luînd în grija sa boul unui plugar, l-a amestecat cu cireada şi s-a întîmplat ca boul să fie mîncat de lupi, să arate stăpînului lui stîrvul şi nu va răspunde de pagubă (comp. zac. 40).

3. Ἐὰν ἀγελάριος βοῦν παραλαβὼν ἀπὸ γεωργοῦ ἕωθεν ἀπέλθῃ καὶ χωρισθεὶς ὁ βοῦς ἐκ τοῦ πλήθους τῶν βοῶν ἀπελθὼν εἰσέλθῃ ἐν χωραφίοις ἢ ἀμπέλοις καὶ πραῖδαν ποιήσῃ, τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ μὴ στερείσθω, τὴν δὲ πραῖδαν διδότω.

3. Dacă dimineaţa un văcar luînd în grija sa boul unui plugar, a plecat şi boul despărţindu-se de cireadă, a intrat în ţarini sau vii şi a făcut pagubă, simbria să nu i se oprească dar paguba să o dea (vezi zac. 42).

4. Ἐὰν ἀγελάριος ἕωθεν παραλάβῃ βοῦν παρὰ γεωργοῦ καὶ ἀφανὴς γένηται ὁ βοῦς, ὀμοσάτω ἐν ὀνόματι Κυρίου μὴ αὐτὸν πεπονηρεῦσθαι καὶ ὅτι οὐκ ἐκοινώνησε τῇ ἀπολείᾳ τοῦ βοὸς καὶ ἀζήμιος ἔστω.

4. Dacă dimineaţa un văcar a luat în grija sa boul unui plugar şi boul a dispărut, să jure în numele Domnului că el n-a uneltit şi că nu e părtaş la pieirea boului şi nu va răspunde de pagubă (vezi zac. 43).

---

[1]) Cel ce fură noaptea vin din chiup sau untdelemn va fi supus pedepsei pentru furi (versiunea Arm., II, 13).

5. Ἐαν ἀγελάριος ἕωθεν παραλάβῃ παρὰ γεωργοῦ βοῦν καὶ συμβῇ αὐτὸν κλασθῆναι ἢ ἐκτυφλωθηναι, ὀμοσάτω ὁ ἀγελάριος μὴ αὐτὸν πεπονηρεῦσθαι καὶ ἀζήμιος ἔστω.

5. Dacă dimineața un văcar a luat în grija sa boul[1]) unui plugar și s-a întîmplat să fie ologit sau orbit, să jure văcarul că nu el a uneltit și nu va răspunde de pagubă (comp. zac. 44).

6. Ἐὰν ἀγελάριος, ἐπ' ἀπωλείᾳ βοὸς ἢ ἐπικλασεως ἢ ἐκτυφλώσεως ὀμόσας, ὕστερον ἀξιοπίστως ἐλεγχθῇ ὅτι ἐπιόρκησεν, γλωσσοκοπηθεὶς τὸ ἀζήμιον τῷ κυρίῳ τοῦ βοὸς ποιείτω.

6. Dacă un văcar a jurat despre peirea boului, sau ologire, sau orbire și mai pe urmă a fost dovedit cu vrednică încredințare[2]) că a jurat strîmb, să i se taie limba și să întoarcă paguba stăpînului boului (comp. zac. 45).

7. Ἐὰν ἀγελάριος μετὰ τοῦ ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ ξύλου ἀπολέσῃ ἢ κλάσῃ βοῦν ἢ ἐκτυφλώσῃ, οὐκ ἔστιν ἀθῶος, ἀλλὰ ζημιωθήτω· εἰ δὲ μετὰ λίθου κρούσῃ, ἀζήμιος ἔστω.

7. Dacă un văcar a ucis sau a ologit un bou, sau l-a orbit cu ciomagul din mîinile sale, este vinovat și să despăgubească; dacă însă a lovit cu o piatră, să nu despăgubească (comp. zac. 46).

ΤΙΤΛΟΣ Δ. ΠΕΡΙ ΠΡΑΙΔΑΣ ΖΩΩΝ

TITLUL IV. DESPRE PAGUBA DOBITOACELOR

1. Ἐάν τις εὕρῃ βοῦν ἐν ἀμπελῶνι ἢ ἐν ἀγρῷ ἢ ἐν ἑτέρῳ τόπῳ πραῖδαν ποιουντα καὶ οὐ παραδώσει αὐτὸν τῷ κυρίῳ αὐτοῦ ὡς μέλλων αὐτὸν ἀπαιτεῖν πᾶσαν τῶν καρπῶν ἀπώλειαν ἀλλὰ φονεύσῃ ἢ κλάσῃ, δότω βοῦν ἀντὶ βοὸς καὶ ὄνον ἀντὶ ὄνου ἢ πρόβατον ἀντὶ προβάτου.

1. Dacă cineva a aflat un bou în vie, sau pe ogor, sau în alt loc, făcînd pagubă și nu-l va da stăpînului lui, ca unul ce are să ceară toată pierderea roadelor, ci l-a ucis sau l-a ologit, să dea bou pentru bou și asin pentru asin, sau oaie pentru oaie[3]) (comp. zac. 47).

2. Τὴν φορβαδα μου βοσκομένην εὑρὼν ἐν τῷ σῷ τόπῳ ἀπήλασας καὶ ἤμβλωσεν, ἐὰν ἔπληξας ἢ ἐπιτηδὲς σφοδρῶς ἤλασας, ἐνέχῃ τῷ Ἀκουϊλίῳ· ὁ γὰρ ἀλλότριον ἄλογον βοσκόμενον ἐν τοῖς ἰδίοις εὑρὼν οὔτε ἀποκλείειν αὐτὸ οὔτε σφοδρῶς ἐλαύνειν ὀφείλει, ἀλλ' ὡς ἴδιον ἔχειν· ἔχει γὰρ ἀγωγὴν κατὰ τοῦ δεσπότου, περὶ ὧν ὡς εἰκὸς ἐζημίωται.

2. Găsind vita mea pășcînd în locul tău, ai gonit-o și a lepădat, dacă ai lovit-o sau înadins ai fugărit-o tare, ești vinovat după legea Aquilia; căci cine găsește dobitoc străin pășcînd în locurile sale, nu trebuie nici să-l închidă, nici să-l fugărească tare, ci să-l țină ca pe al său propriu; căci are drept de pîră în contra stăpînului, precum este cu dreptate pentru paguba ce a suferit[4]) (comp. zac. 48).

3. Ἐάν τις εὕρῃ βοῦν πραιδεύοντα καὶ οὐ δώσει αὐτὸν τῷ κυριῳ αὐτοῦ ἀπολαμβάνων τὸ βλάβος, ἀλλ' ὠτοκοπήσῃ αὐτὸν ἢ τυφλώσῃ ἢ οὐροκοπήσῃ, οὐ λαμβάνει αὐτὸν ὁ κύριος αὐτοῦ, ἀλλὰ λαμβάνει ἄλλον ἀντ' αὐτοῦ.

---

[1]) bou (Ashburner, 27): bou neologit, ci sănatos (versiunea Arm., III, 5).

[2]) Cu vrednica încredințare (Ashburner, 28): cu doi sau trei martori vrednici de credință (versiunea Arm., III, 6).

[3]) În loc de « oaie pentru oaie », în textul Ashburner, 38 găsim « și vită la fel pentru vită la fel ».

[4]) În textul Ashburner, acest articol lipsește.

3. Dacă cineva a găsit un bou făcînd pagubă şi nu-l va da stapînului lui, primind despăgubirea[1]), ci i-a tăiat urechile sau l-a orbit, sau i-a tăiat coada, stăpînul lui nu-l primeşte, ci i se dă altul în locul lui[2]) (comp. zac. 49).

4. Ἐάν τις εὕρῃ χοῖρον ἐν πραίδᾳ ἢ πρόβατον ἢ κύνα, παραδώσει αὐτὸ ἐν πρώτοις τῷ κυρίῳ αὐτοῦ· εἶτα καὶ παραδώσας δεύτερον, παραγγελεῖ τῷ κυρίῳ αὐτοῦ· τὸ δὲ τρίτον οὐροκοπεῖ ἢ ὠτοκοπεῖ ἢ τοξεύει αὐτὸ ἀνεγκλήτως.

4. Dacă cineva a gasit un porc făcînd pagubă, sau oaie, sau cîine, mai întîi îl va preda stăpînului lui; apoi predîndu-l şi a doua oară, va avertiza pe stăpînul lui; a treia oară însă îi taie coada sau urechile[3]) sau îl săgetează, fără să poată fi învinovăţit. (comp. zac. 50).

5. Ἐὰν βοῦς ἢ ὄνος εἰσελθεῖν θέλων ἐν ἀμπελῶνι ἢ ἐν κήπῳ ἐμπέσῃ εἰς τὸν τῆς ἀμπέλου τάφρον ἢ τοῦ κήπου καὶ ἀποθάνῃ, ἀζήμιος ἔστω ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος ἢ τοῦ κήπου.

5. Dacă bou sau asin vrînd să intre în vie sau în pomet, a căzut în groapa de vie sau de pomet şi a murit, să fie fără pagubă stăpînul viei sau al pometului (comp. zac. 51).

6. Ἐὰν βοῦς ἢ ὄνος θέλων εἰσελθεῖν ἐν ἀμπελῶνι ἢ ἐν κήπῳ ἐμπαρῇ ἐν τοῖς τοῦ φραγμου πάλοις, ἀζήμιος ἔστω ὁ τοῦ κήπου κύριος.

6. Dacă bou sau asin vrînd să intre în vie sau în pomet şi s-a înfipt în parii gardului, să fie fără pagubă stăpînul pometului (comp. zac. 52).

7. Ἐάν τις ἐκ μιᾶς καὶ δευτέρας καταβολῆς πραίδας πραιδεῦσαν φονεύσας οὐ παραδώσῃ τὸ ζῷον τῷ κυρίῳ αὐτοῦ, ἵνα ἀπολάβῃ τὴν πραίδαν αὐτοῦ, διδότω ὅπερ ἐφόνευσεν.

7. Dacă cineva dintr-o aruncătură şi a doua a ucis animalul care a făcut paguba şi nu l-a predat stăpînului lui, ca să-şi primească paguba, să dea ceea ce a ucis (comp. zac. 53).

8. Ἐὰν γεωργὸς εὕρῃ βοῦν ἀλλότριον ἐν ἀμπέλῳ ἀλλοτρίῳ πραιδεύοντα καὶ οὐ καταμηνύσῃ τῷ κυρίῳ αὐτοῦ, ἀλλὰ διῶξαι βουληθεὶς φονεύσει ἢ κλάσει ἢ ἐν πάλῳ ἐμπερεῖ, ζημιωθήτω ἐξ ὁλοκλήρου.

8. Dacă plugar a găsit în vie străină[4]) bou străin făcînd pagubă şi nu l-a anunţat stăpînului lui, ci voind să-l alunge îl va omorî, sau ologi, sau îl va înfige într-un par, să-l despăgubească deplin (comp. zac. 54).

ΤΙΤΛΟΣ Ε'. ΠΕΡΙ ΖΗΜΙΑΣ

TITLUL V. DESPRE PAGUBĂ

1. Ἐάν τις θερίσας τὴν ἑαυτοῦ μερίδα των πλησίον αὐτοῦ μερίδων μὴ θερισθέντων, εἰσαγάγῃ τὰ ἑαυτοῦ κτήνη καὶ βλάβην τοῖς πλησίον αὐτοῦ ἐργάσηται, τυπτέσθω μάστιγας τριάκοντα καὶ τὸ ἀζήμιον τῷ βλαβέντι ποιείτω.

---

[1]) primindu-şi paguba (Ashburner, 48): în versiunea Armenopol lipseşte.
[2]) lui (Ashburner, 48): lui sanătos (versiunea Arm.).
[3]) sau urechile (Ashburner, 49): omite versiunea Arm., IV, 4.
[4]) În vie străină (Ashburner, 85): în via sa (versiunea Arm., IV, 8).

1. Dacă secerînd cineva partea sa, părţile megieşilor lui nefiind încă secerate, a băgat vitele sale şi a făcut megieşilor lui stricăciune, să fie bătut cu treizeci lovituri de bici şi să dea despăgubire celui păgubit (vezi zac. 55).

2. Ἐάν τις τρυγήσῃ τὸν ἴδιον αὐτοῦ ἀμπελῶνα καὶ ὄντων ἀτρυγήτων μερίδων τινῶν εἰσαγάγῃ τὰ ἴδια κτήνη, τυπτέσθω μάστιγας τριάκοντα καὶ τὸ ἀζήμιον τῷ βλαβέντι ποιείτω.

2. Dacă a cules cineva propria-i vie şi, fiind unii cu părţile neculese, a băgat vitele sale [1]), să fie bătut cu trei zeci de lovituri de bici şi să dea despăgubire celui păgubit (comp. zac. 56).

3. Ὁ βόσκων ἀδίκως ἐν ἀλλοτρίᾳ γῇ θρέμματα τῷ Ἀκουϊλίῳ ἐνέχεται, τουτέστιν εἰς τὸ διπλοῦν.

3. Cel care paşte pe nedrept dobitoace pe pămînt străin, este vinovat după legea Aquilia, adică la îndoit [2]).

4. Οἱ μέτρον σίτου καὶ οἴνου κολοβὸν ἔχοντες καὶ μὴ ἐξακολουθοῦντες τῇ ἀρχαίᾳ πατροπαραδόσει, ἀλλὰ διὰ αἰσχροκερδίαν παρὰ τὰ διατεταγμένα μέτρα ἄδικα ἔχοντες, τυπτέσθωσαν ὡς ἀσεβεῖς.

4. Cei ce au măsură de pîine sau vin ştirbită şi nu urmează tradiţiei vechi din părinţi [3]) ci pentru cîştig urît au [4]) măsuri nedrepte în loc de cele orînduite, să fie bătuţi [5]) ca nişte oameni neevlavioşi (comp. zac. 57).

ΤΙΤΛΟΣ Σ'. ΠΕΡΙ ΦΟΝΩΝ ΖΩΩΝ

TITLUL VI. DESPRE UCIDEREA VITELOR

1. Ἐάν τις κόπτων ἐν δρυμῷ ξύλον οὐ προσέχῃ, ἀλλὰ πέσῃ καὶ ἀποκτείνῃ βοῦν ἢ ὄνον ἢ ἄλλο τι οἷον οὖν, δώσει ψυχὴν ἀντὶ ψυχῆς.

1. Dacă cineva tăind un lemn din pădure nu ia seama, ci lemnul cade şi ucide [6]) bou sau asin, sau orice altceva, va da suflet pentru suflet (comp. zac. 58).

2. Ἐάν τις κόπτων δένδρον ἄνωθεν ἀγνωσίᾳ ῥίψῃ τὸν πέλεκυν καὶ φονεύσει ἀλλότριον κτῆνος, δώσει αὐτό.

2. Dacă cineva tăind un copac, a aruncat securea în neştiinţă de sus şi va ucide o vită străină, o va da (comp. zac. 59).

3. Ἐάν τις ἐξέλθῃ πρὸς συναγωγὴν τοῦ ἰδίου βοὸς ἢ τοῦ ὄνου καὶ διώκων συνδιώξῃ μετ' αὐτοῦ καὶ ἕτερον καὶ οὐκ ἐπισυνάξῃ αὐτὸ μετ' αὐτοῦ, ἀλλὰ ἀπολεῖται ἢ λυκωθῇ, δότω ἀντίψυχον τῷ κυρίῳ αὐτοῦ βοῦν ἢ ὄνον· εἰ δὲ μηνύων ἐμήνυσε καὶ τὸν τόπον ὑπέδειξεν, ἀπολογησάμενος ὡς ἀδυνάτως εἶχεν αὐτοῦ ἐπικρατὴς γενέσθαι, ἀζήμιος ἔστω.

---

[1]) *după* sale (Ashburner, 79) *adaugă* şi a făcut pagubă megieşilor.
[2]) Acest articol lipseşte şi în textul Ashburner şi în Pravila Moldovei de la 1646.
[3]) tradiţiei vechi din părinţi (Ashburner, 70): măsurării apucate din vechime (versiunea Arm., V, 4).
[4]) fac (vers. Arm.).
[5]) bătuţi tare (vers. Arm.).
[6]) ci a căzut şi ucide (Ashburner, 39): ci căzînd copacul ucide (versiunea Arm., VI,1).

3. Dacă a mers cineva să-şi aducă boul sau asinul şi mînîndu-l a mînat cu el şi un altul şi nu l-a adus împreună, ci îl va pierde sau va fi mîncat de lupi, să dea stăpînului lui un bou sau asin de acelaşi fel; dacă însă l-a anunţat stăruitor şi i-a indicat şi locul, apărîndu-se că nu l-a putut aduce, să nu răspundă (comp. zac. 60).

4. Ἐάν τις εὑρὼν ἐν ὕλῃ βοῦν σφάξῃ αὐτὸν καὶ ἄρῃ τὰ κρέα αὐτοῦ, χειροκοπείσθω.

4. Dacă aflînd cineva bou în pădure, l-a tăiat şi i-a luat carnea, să i se taie mîna [1]).

5. Ἐάν τις θήσῃ μάγγανον ἐν τῷ καιρῷ τῶν καρπῶν καὶ ἐμπέσῃ ἐν αὐτῷ κύων ἢ χοῖρος καὶ ἀποθάνῃ, ἀζήμιος ἔστω ὁ τούτου κύριος.

5. Dacă cineva a pus capcană în timpul roadelor şi a căzut într-însa vreun cîine sau porc şi a murit, stăpînul acestuia să nu fie despăgubit (comp. zac. 61).

6. Ἐάν ζῶον ἕτερον ζῶον ἐρεθίσῃ καὶ παροξύνῃ καὶ παρακινήσῃ καὶ ἐκ τούτου ἢ ἓν ἀπὸ τῶν δύο ζώων τελευτήσῃ ἢ γένηται βλάβη ἄλλῳ τινὶ ἀπολέσαντι τυχόν τι τῶν οἰκείων ἐκ τῆς τῶν ζώων μάχης, ὁ δεσπότης τοῦ ἐρεθίσαντος ζώου ἐνέχεται.

6. Dacă o vită a întărîtat altă vită, a aţîţat-o şi a pus-o în mişcare şi dintr-aceasta sau una din cele două vite a murit, sau s-a întîmplat pagubă altcuiva care întîmplător a pierdut ceva din ale sale de pe urma luptei acelor vite, stăpînul vitei care a întărîtat se învinovăţeşte [2]) (comp. zac. 62).

7. Ἐὰν ζῶον ἑτέρῳ ζώῳ μάχην συμβάλλῃ, εἰ μὲν τὸ κατὰ τοῦ ἄλλου ὁρμῆσαν τελευτήσει, οὐδεμία ἀγωγὴ κινεῖται· εἰ δὲ τὸ ἕτερον ἀπολεσθῇ, κινεῖ ὁ δεσπότης αὐτοῦ κατὰ τοῦ ἔχοντος τὸ ζῶον τὸ πρώτως εἰς τὴν μάχην ὁρμῆσαν, καὶ ἢ αὐτὸ τὸ πρώτως κινῆσαν ζῶον ἀντ' ἐκείνου λαμβάνει ἢ ἀλλοτρόπως ἐπὶ τῇ γενομένῃ ζημίᾳ τὴν θεράπειαν ἀνάλογον δέχεται.

7. Dacă o vită se încaieră la luptă cu altă vită, dacă va muri aceea care a năvălit asupra celeilalte, nu se face nici o pîră; dacă însă a murit cealaltă, face pîră stăpînul ei contra celuia cu vita care a năvălit întîi la luptă, şi, sau în locul aceleia ia vita care a pornit întîi, sau primeşte pentru paguba făcută o reparaţie asemănătoare (comp. zac. 63).

8. Ἐὰν μαχομένων δύο κυνῶν ὁ τοῦ ἑνὸς κύριος δώσει τῷ ἀλλοτρίῳ μετὰ ξίφους ἢ μετὰ ῥάβδου ἢ μετὰ λίθου καὶ ἐκ τῆς πληγῆς ἐκείνης τυφλωθῇ ἢ ἀποθάνῃ ἢ ἄλλο τι ἐπικίνδυνον πάθῃ, τὸ ἀζήμιον τῷ κυρίῳ αὐτοῦ ποιήσας λαμβανέτω μάστιγας δώδεκα.

8. Cînd se luptă doi cîini, dacă stăpînul unuia va da în cel străin cu sabia, sau cu ciomagul, sau cu piatra şi de pe urma acelei răni a orbit, sau murit, sau a păţit vreo altă vătămare grea, să despăgubească pe stăpînul lui şi să primească douăsprezece lovituri de bici [3]) (comp. zac. 64).

9. Ἐάν τις ἔχων κύνα δυνάστην κατεπαιρόμενον τοὺς συννόμους αὐτοῦ ὑπαγγρίσῃ τὸν κύνα τὸν δυνάστην κατὰ τῶν ἀσθενεστέρων κυνῶν καὶ συμβῇ κυλλωθῆναι κύνα τινὰ ἢ ἀποθανεῖν, τὸ ἀζήμιον τῷ κυρίῳ αὐτοῦ ποιήσας λαμβανέτω μάστιγας δώδεκα.

9. Dacă cineva avînd cîine tare şi rău, care se năpusteşte asupra cîinilor de turmă ca şi el, l-a asmuţit în contra cîinilor mai slabi şi s-a întîmplat ca vreun cîine să fie schilodit sau să moară, să despăgubească pe stăpînul lui şi să primească douăsprezece lovituri de bici (comp. zac. 65).

---

[1]) În Pravila Moldovei de la 1646 acest articol lipseşte.
[2]) În textul Ashburner acest articol lipseşte.
[3]) şi să primească ... bici (Ashburner, 76): *omite* (versiunea Arm., VI, 8).

10. Ἐὰν κύνα ποιμαίνοντά τις φονεύσας οὐχ ὁμολογήσῃ, ἀλλὰ γένηται θηρίων ἔφοδος ἐν τῇ μάνδρᾳ, μετέπειτα δὲ διαγνωσθῇ ὁ τὸν κύνα φονεύσας, πᾶσαν τὴν ἀγέλην τῆς ποίμνης δότω μετὰ καὶ τῆς τιμῆς τοῦ κυνός.

10. Dacă cineva a ucis un cîine ciobănesc și n-a mărturisit și au năvălit fiare în stînă, după aceea însă a fost dovedit acela care a ucis cîinele, să dea toată pierderea turmei precum și prețul cîinelui (vezi zac. 66).

11. Ὁ διαφθείρων κύνα ποίμνης ἐπιτηδειότητι φαρμάκου λαμβανέτω μάστιγας ἑκατὸν καὶ τὸ διπλάσιον τῆς τιμῆς τοῦ κυνὸς διδότω τῷ κυρίῳ αὐτοῦ· εἰ δὲ καὶ ἀπώλεια τῆς ποίμνης γέγονεν, πάντων τὴν ζημίαν ὁ φονεὺς διδότω ὡς αἴτιος τῆς διαφθορᾶς τοῦ κυνὸς γεγονώς· μαρτυρείσθω δὲ ὁ κύων καί, εἰ θηριομάχος ἦν, ὡς προείπομεν, ἔστω· εἰ δὲ ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε, τυπτόμενος τὴν τιμὴν τοῦ κυνὸς καὶ μόνον διδότω.

11. Cel ce ucide cîine de turmă prin întrebuințarea otrăvii, să primească o sută de lovituri de bici și să dea îndoit stăpînului cîinelui prețul lui; iar dacă s-au întîmplat și pierderi în turmă, ucigașul să întoarcă paguba pentru toate, ca unul ce s-a făcut vinovat de omorîrea cîinelui[1]; dar să se aducă mărturii asupra cîinelui și dacă era unul ce se lupta cu fiarele, să fie precum am spus; dacă însă era un cîine de rînd și la întîmplare, să fie bătut și să dea numai prețul cîinelui (comp. zac. 67).

12. Ὁ διαφθείρων ἀλλότριον κτῆνος ἐξ οἱασδήποτε προφάσεως διαγινωσκόμενος τὸ ἀζήμιον ποιείτω τῷ κυρίῳ αὐτοῦ.

12. Cel ce strică vită străină sub orișice pretext, fiind dovedit, să despăgubească pe stăpînul ei (vezi zac. 68).

ΤΙΤΛΟΣ Ζ΄. ΠΕΡΙ ΔΕΝΔΡΩΝ

TITLUL VII. DESPRE POMI

1. Ἐὰν δένδρον ἀνατραφῇ ὑπό τινος ἐν τόπῳ ἀμερίστῳ, καὶ μετὰ ταῦτα μερισμοῦ γενομένου ἔλαχεν ἐκ μερίδος ἄλλῳ, μὴ ἐχέτω τὴν ἐξουσίαν τοῦ δένδρου εἰ μὴ ὁ ἀναθρέψας αὐτὸ μόνος· εἰ δὲ καταβοᾷ ὁ τοῦ τόπου κύριος ὅτι· « ἀδικοῦμαι ὑπὸ τοῦ δένδρου», δότωσαν ἀντὶ τοῦ δένδρου δένδρον ἕτερον τῷ ἀναθρέψαντι αὐτὸ καὶ ἐχέτωσαν αὐτό.

1. Dacă un pom a fost îngrijit de cineva într-un loc neîmpărțit și după aceea făcîndu-se împărțeală, a căzut în partea altuia, să nu aibă stăpînirea pomului decît singur cel ce l-a îngrijit; dacă însă stăpînul locului strigă: « sufăr neajunsuri de pe urma pomului» să dea celuia ce l-a îngrijit pentru pom alt pom și să-l aibă (vezi zac. 69).

2. Ἐὰν δένδρον ἵσταται ἐν μέρει χωρίου, εἰ μὲν κῆπός ἐστιν ἡ σύνεγγυς μέρις καὶ ὑποσκιάζεται ὑπὸ τοῦ σύνεγγυς δένδρου, κλωνοκοπήσει αὐτὸ ὁ κύριος αὐτοῦ· εἰ δὲ οὐκ ἔστι κῆπος, μὴ κλωνοκοπείσθω.

2. Dacă un pom se află la margine de moșie, cînd partea învecinată este grădină și umbrită de pomul vecin, stăpînul lui să-i taie crăcile; dacă însă nu este grădină, să nu i se taie crăcile (comp. zac. 70).

---

[1]) de omorîrea cîinelui (Ashburner, 75) : de stricarea pazei cîinelui (vers. Arm., VI, 11).

3. Ἐάν τις ἀνάρχως δίκην ἔχων μετά τινος κόψῃ ἀμπέλους ἢ ἄλλο τι οἷον οὖν δένδρον, χειροκοπείσθω.

3. Dacă cineva avînd fără temei judecată cu altul, a tăiat butuci de vie sau vreun pom de orice fel, să i se taie mîna (comp. zac. 71).

4. Ὁ κόπτων ἀμπέλους ἀλλοτρίας ἐγκάρπους ἢ ἀνασπῶν χειροκοπείσθω ζημιούμενος.

4. Aceluia ce taie vii străine cu rod, sau le smulge, să i se taie mîna şi să întoarcă paguba (comp. zac. 72).

5. Οἱ δένδρα καὶ μάλιστα ἀμπέλους τέμνοντες ὡς λησταὶ κολάζονται· δένδρον δὲ λέγεται καὶ ἡ ἄμπελος καὶ ὁ κισσὸς καὶ ὁ κάλαμος καὶ ἡ ἰτέα· τὸ δὲ μήπω ῥιζωθὲν οὐκ ἔστι δένδρον, οὐδὲ οὗτινος αἱ ῥίζαι ἐξηράνθησαν, κἂν ἵσταται· εἰ δὲ ἐκριζωθὲν δύναται φυτευθῆναι, δένδρον λέγεται καὶ αἱ ῥίζαι τῆς ἐλλαίας καὶ ἐὰν αὐτὰ τέμνωσιν, ἕκαστος αὐτῶν ἐνάγεται εἰς ὁλόκληρον.

5. Aceia care taie pomi şi mai ales vii, se pedepsesc ca tîlhari; pom însă se chiamă şi butucul de vie şi iedera şi trestia şi salcia; dar acela ce n-a prins însă rădăcină nu este pom, nici acela ale cărui rădăcini s-au uscat, deşi există încă; dacă însă fiind scos din rădăcină, poate fi răsădit, se chiamă pom, ca şi rădăcinile măslinului; şi dacă le taie, fiecare din aceia se pîrăşte pentru totul[1]) (comp. zac. 73—74).

6. Σημείωσαι δὲ ὅτι οὐ μόνον ὁ ἐν χερσὶ τέμνων οἰκείαις ἐνέχεται, ἀλλὰ καὶ ὁ ἐπιτρέπων δούλῳ ἢ ἐλευθέρῳ εἰς τὸ διπλοῦν δικάζεται.

6. Dar înseamnă-ţi că nu numai acela care cu înseşi mîinile sale taie, ci şi cel care îndeamnă pe un rob sau slobod, şi acela se pedepseşte îndoit[2]) (comp. zac. 75).

ΤΙΤΛΟΣ Η'. ΠΕΡΙ ΕΜΠΡΗΣΜΟΥ

TITLUL VIII. DESPRE INCENDIU

1. Ἐάν τις πῦρ ἐμβάλῃ ἐν ὕλῃ ἰδίᾳ ἢ ἐν ἀγρῷ καὶ συμβῇ διαδραμεῖν τὸ πῦρ καὶ καύσῃ οἴκους ἢ ἐγκάρπους ἀγρούς, οὐ καταδικάζεται, ἐὰν οὐκ ἐν πολλῷ ἀνέμῳ τοῦτο πεποίηκεν.

1. Dacă a făcut cineva foc în propria-i pădure sau pe ogor şi s-a întîmplat ca focul să se lăţească şi au ars case şi ogoare cu roade, nu este osîndit, dacă n-a făcut aceasta pe vînt mare (comp. zac. 76).

2. Ὁ καίων ὄροφον ἀλλότριον ἢ κόπτων δένδρα ἀλλότρια σφαγιζέσθω ἡ χεὶρ αὐτοῦ καὶ ζημιούσθω τὴν βλάβην διπλῆν.

2. Acela care arde păpuriş străin, sau taie copac străin, să fie înfierat la mînă şi să fie osîndit la paguba îndoită (comp. zac. 77).

3. Ὁ καίων ἀμπέλου φραγμὸν τυπτόμενος σφαγιζέσθω ἡ χεὶρ αὐτοῦ καὶ ζημιούσθω διπλῆν τὴν βλάβην.

3. Cela ce arde gardul viei, să fie bătut şi să fie înfierat la mînă şi să fie osîndit la paguba îndoită (vezi zac. 78).

---

[1]) Vezi şi Ferrini în «Byz. Zeit.», an VII (1898), p. 570, 85; în textul Ashburner lipseşte.
[2]) Vezi şi Ferrini în «Byz. Zeit.», an VII (1898), p. 571, 86; în textul Ashburner lipseşte.

4. Οἱ ἐν ἅλωνι ἢ ἐν θημονίαις βάλλοντες πῦρ πρὸς ἄμυναν ἐχθρῶν πυρίκαυστοι ἔστωσαν.

4. Cei ce pun foc la arie sau la clăi spre a se răzbuna pe vrăjmaşi, să fie arşi în foc (comp. zac. 79).

5. Οἱ ἐν οἴκῳ χόρτου ἢ ἀχύρου βάλλοντες πῦρ χειροκοπείσθωσαν.

5. Cei ce pun foc la casă cu fîn sau paie, să li se taie mîinile (comp. zac. 80).

6. Ὁ σῶρον σίτου ἢ οἰκίαν δεκτικὴν σίτου πλησιάζουσαν οἴκῳ ἑτέρῳ ἐντὸς πόλεως καύσας ἐν εἰδήσει, τυπτόμενος πυρικαυστὸς γίνεται· εἰ δέ τις ἔξω πόλεως τοῦτο ποιήσῃ, χειροκοπεῖται.

6. Acela care a aprins în oraş cu ştiinţă o grămadă sau un hambar de cereale, apropiat de altă casă, este bătut şi ars în foc; iar dacă cineva a făcut aceasta afară de oraş, i se taie mîna [1]).

ΤΙΤΛΟΣ Θ'. ΠΕΡΙ ΔΟΥΛΩΝ

TITLUL IX. DESPRE ROBI

1. Ἐάν τις δοῦλος σφάξῃ ἕνα βοῦν ἢ ὄνον ἢ κρίον ἐν ὕλῃ, ὁ κύριος αὐτοῦ ἀποδώσει αὐτό.

1. Dacă vreun rob a tăiat în pădure un bou, sau asin [2]), sau berbec, stăpînul lui îl va da înapoi (comp. zac. 81).

2. Ἐάν τις δοῦλος, θέλων ἐν νυκτὶ κλέψαι, ἀπελάσει ἐκ τῆς ποίμνης τὰ θρέμματα, διώξας ἐκ τῆς μάνδρας, καὶ ἀπώλωνται ἢ θηριόβρωτα γένωνται, φουρκιζέσθω ὡς φονεύς.

2. Dacă vreun rob, voind să fure noaptea, va fugări oile din turmă mînîndu-le din stînă şi s-au pierdut, sau fiarele au mîncat din ele, să fie spînzurat ca un ucigaş (comp. zac. 82).

3. Ἐάν τις δοῦλός τινος πολλάκις κλέψας κτήνη ἐν νυκτί ἢ ἀπελασίας πολλάκις ποιήσῃ ποιμνίων, ζημιωθήσεται ὁ κύριος αὐτοῦ τὰ ἀπολωλότα ὡς γιγνώσκων ὑπαίτιον τὸν δοῦλον, αὐτὸς δὲ φουρκιζέσθω.

3. Dacă vreun rob al cuiva a furat deseori vite noaptea, sau a făcut deseori jafuri în turmă, stăpînul lui va despăgubi cele pierdute ca unul ce-l ştia vinovat pe rob, iar robul să fie spînzurat (comp. zac. 83).

4. Ὁ παραδοὺς πρὸς νομὴν κτήνη δούλῳ ἄνευ εἰδήσεως τοῦ κυρίου αὐτοῦ καὶ ὁ δοῦλος πωλήσῃ αὐτὰ ἢ ἄλλως πως ἀχρειώσῃ, ἀζήμιος ἔστω ὁ δοῦλος καὶ ὁ κύριος αὐτοῦ.

4. Cel ce a dat vite la păscut unui rob, fără ştirea stăpînului acestuia şi robul le-a vîndut sau le-a vătămat altcumva, robul şi stăpînul lui să nu despăgubească (comp. zac. 84).

5. Ἐὰν σὺν εἰδήσει τοῦ κυρίου ὁ δοῦλος παραλάβῃ οἱαδήποτε θρέμματα καὶ καταφάγῃ αὐτὰ ἢ ἄλλως πως ἀφανίσῃ, ὁ κύριος τοῦ δούλου τὸ ἀβλαβὲς ποιείτω τῷ κυρίῳ αὐτῶν.

5. Dacă robul, cu ştirea stăpînului, a luat asupra lui nişte oi de orice fel şi le-a mîncat sau le-a făcut să dispară altcumva, stăpînul robului să despăgubească pe stăpînul lor (comp. zac. 85).

---

[1]) Acest articol lipseşte şi în Pravila Moldovei de la 1646, şi în textul Ashburner.
[2]) asin (Ashburner, 81): porc (versiunea Arm., IX, 1).

ΤΙΤΛΟΣ Ι'. ΠΕΡΙ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΩΝ

TITLUL X. DESPRE ZIDIRI NOI

1. Ἐὰν γεωργὸς οἰκοδομήσῃ οἶκον καὶ φυτεύσῃ ἀμπελῶνα ἐν ἀγρῷ ἀλλοτρίῳ ἢ τόπῳ καὶ μετά τινα χρόνον ἔλθωσιν οἱ τοῦ τόπου κύριοι, οὐκ ἔχουσιν ἄδειαν τὸν οἶκον κατασπᾶν καὶ τὰς ἀμπέλους ἐκριζοῦν, ἀλλὰ λαμβάνειν ἀντιτοπίαν δύνανται· εἰ δὲ ἀνανεύων ἀνανεύει ὁ εἰς τὸν ἀλλότριον ἀγρὸν κτίσας ἢ φυτεύσας μὴ δοῦναι ἀντιτοπίαν, ἄδειαν ἔχειν τὸν τοῦ τόπου κύριον τὰς ἀμπέλους ἀνασπᾶν, τὴν δὲ οἶκον κατασπᾶν.

1. Dacă un plugar a clădit casă şi a sădit vie pe ogor saù loc [1]) străin şi după un timp oarecare au venit stăpînii locului, nu au voie să dărîme casa şi să scoa ă via din rădăcină, ci să ia loc în schimb; dacă însă acela care a clădit sau a sădit în ogor străin nu vrea cu nici un chip să dea alt loc în schimb, stăpînul locului să aibă voie să smulgă via, iar casa să o dărîme (comp. zac. 86).

2. Ὁ ἐν ἀλλοτρίῳ ἐδάφει κτίζων ἢ φυτεύων ἢ σπείρων ἢ ἄλλο τι ἐργαζόμενος ἐκπιπτέτω τῆς δεσποτείας μηδὲ τὰ δαπανήματα λαμβάνων.

2. Acela care zideşte pe teren străin, sau sădeşte, sau seamănă, sau lucrează altceva, să piardă stăpînirea, neluînd nici cheltuielile [2]) (comp. zac. 87).

3. Ὁ εἰς ἀλλοτρίαν καταφυτεύων γῆν ἀπόλλει σὺν ταύτῃ καὶ τὰ φυτά.

3. Acela care sădeşte pe pămînt străin, pierde cu acesta şi sădirile [3]) (comp. zac. 88).

4. Οἱ κατσαπῶντες οἴκους ἀλλοτρίους ἀνάρχως ἢ ἀρχειοῦντες φραγμούς, ὡς εἰς τὰ ἴδια φράξαντες ἢ κτίσαντες, χειροκοπείσθωσαν.

4. Cei ce dărîmă case străine cu de la sine putere, sau strică gardurile ca să-şi îngrădească sau zidească pe ale lor proprii, să li se taie mîinile (comp. zac. 89).

5. Ἐάν τις ἐν ἀλλοτρίῳ ἐδάφει οἰκείαις ὕλαις οἶκον κατασκευάσῃ, ὁ τοῦ ἐδάφους κύριος καὶ τοῦ οἰκήματος ἔσται δεσπότης διὰ τὸν κανόνα τὸν λέγοντα, εἴκειν τὰ ἐπικείμενα τοῖς ὑποκειμένοις· ὥστε σὺν τῇ ὕλῃ ἀπολάβῃ καὶ τὴν δεσποτείαν διηνεκῶς ὁ τοῦ ἐδάφους κύριος, μὴ δυναμένου τοῦ τὸν οἶκον κατασκευάσαντος κινεῖν περὶ τῆς τῶν ὑλῶν διατιμήσεως.

5. Dacă cineva a făcut din materialele sale o casă pe teren străin, stăpînul terenului va fi proprietar şi al clădirilor din cauza regulei care zice: cele de sus se supun celor de jos. De aceea stăpînul terenului devine proprietar asupra materialului pentru totdeauna, acela care a făcut casa neputînd să acţioneze pentru valoarea materialelor [4]) (comp. zac. 90).

6. Ἐάν τις οἰκῶν ἐν χωρίῳ διαγνώσῃ τόπον κοινὸν ὄντα ἐπιτήδειον εἰς ἐργαστήριον μύλου καὶ τοῦτον προκατάσχῃ, ἔπειτα δὲ μετὰ τὴν τοῦ ἐργαστηρίου τελείωσιν ἐὰν ἡ τοῦ χωρίου κοινότης καταβοῶσι κατὰ τοῦ ἐργαστηρίου κυρίου ὡς ἴδιον τὸν κοινὸν τόπον προκατασχόντι, πᾶσαν τὴν ὀφειλομένην αὐτῷ διδότωσαν καταβολὴν εἰς τὴν τοῦ ἐργαστηρίου ἔξοδον καὶ ἔστωσαν κοινωνοὶ τῷ προεργασαμένῳ.

6. Dacă cineva fiind locuitor într-un sat a cunoscut un loc care este obştesc, potrivit pentru instalaţie de moară şi a apucat să-l ocupe, mai pe urmă însă după terminarea

---

[1]) ogor sau loc (Ashburner, 21): teren neproductiv (vers. Arm., X, 1).
[2]) Acest articol lipseşte în textul Ashburner.
[3]) Acest articol lipseşte în textul Ashburner.
[4]) Acest articol lipseşte în textul Ashburner.

instalaţiei, dacă obştea satului strigă împotriva stăpînului instalaţiei ca unul ce a apucat să ocupe ca al său loc obştesc, să-i dea toată plata ce i se dato ează cu cheltuiala instalaţiei şi să fie devălmaşi cu cel ce a construit-o mai înainte (comp. zac. 91).

7. Ἐὰν μερισθείσης τῆς τοῦ χωρίου γῆς εὕρῃ τις ἐν τῇ ἰδίᾳ μερίδι τόπον ἐπιτήδειον εἰς ἐργαστήριον μύλου καὶ ἐπιμελήσεται αὐτοῦ, οὐκ ἔχουσιν ἄδειαν οἱ τῶν ἄλλων μερίδων γεωργοὶ λέγειν τι περὶ τοῦ τοιούτου μύλου.

7. Dacă, după ce s-a împărţit pămîntul satului, a găsit cineva în partea sa loc potrivit pentru instalaţie de moară şi se va îngriji de el, plugarii celorlalte părţi nu au voie să spună ceva despre o astfel de moară (vezi zac. 92).

8. Ἐὰν τὸ ὕδωρ ἐρημοῖ χωράφια ἢ ἀμπελῶνας τὸ ἐν τῷ μύλῳ ἐρχόμενον, τὸ ἀβλαβὲς τούτων ποιείτω· εἰ δὲ μή, ἀργείτω ὁ μύλος.

8. Dacă apa ce vine la moară pustieşte ţarini sau vii, să se plătească stricăciunea; în caz contrar, să fie oprită moara (vezi zac. 93).

9. Ἐὰν οἱ αὐθένται τῶν χωραφίων οὐ θέλωσιν ἵνα διέρχηται τὸ ὕδωρ διὰ τῶν αὐτῶν χωραφίων, ἄδειαν ἐχέτωσαν.

9. Dacă stăpînii ţarinilor nu voiesc ca apa să treacă prin ţarinile lor, să aibă voie <să se opună> (comp. zac. 94).

10. Ὁ κατὰ βίαν ἀγροῦ τινος ἐπιβαίνων, κἂν ἐκ τοῦ οἰκείου αὐτοῦ μέρους ἀναιρεθῇ τις, κἂν ἐκ τοῦ ἐναντίου, αὐτὸς ὡς ἀνδροφόνος τὴν κεφαλὴν ἀποτεμνέσθω.

10. Acela care intră cu puterea în ogorul cuiva, şi dacă va fi fost ucis cineva din chiar pornirea sa, fie din a potrivnicului, aceluia să i se taie capul ca unuia ce ar fi făcut moarte de om.

11. Ὁ νομίζων τὸν ἀγρὸν ἢ ἕτερον πρᾶγμα παρ' ἑτέρου νεμόμενον ἑαυτοῦ διαφέρειν, προσίτω τῷ ἄρχοντι· εἰ δὲ βίαν κατηγορῶν μὴ ἀποδείξῃ αὐτοῦ τὸ πρᾶγμα, τιμωρίαν ὑπομενέτω. Εἰ δὲ περιφρονήσας τοῦ δικαστηρίου βιαίως ἐπαγάγῃ, τέως μὲν τῆς νομῆς ἐκπιπτέτω, καταδικαζέσθω δὲ καὶ περὶ τῆς βίας ἐκπίπτων ἐκ τῶν οἰκείων.

11. Cel ce crede că ogorul sau alt lucru posedat de altul, i se cuvine lui, să facă plîngere la dregător; dacă însă a făcut pîră de violare şi n-a dovedit că lucrul e al său, să sufere pedeapsă. Dacă însă a nesocotit judecătoria şi a mers cu puterea, atunci să cadă din posesie, iar pentru violenţă să fie încă osîndit, căzînd dintru ale sale [1]).

νδʹ. Ἐάν τις ἐγκλείσῃ χοῖρον ἢ κύνα καὶ διαφθείρῃ, ἐν διπλῇ ποσότητι ἀποδώσει.

54. Dacă a închis cineva un porc sau cîine şi l-a ucis, va întoarce paguba în sumă îndoită.

[1]) Articolele 10 şi 11 se află în versiunea Armenopol, lipsesc însă din textul Ashburner şi din Pravila Moldovei de la 1646. În ediţia lui Ashburner se mai găseşte articolul următor care însă lipseşte atît în versiunea Armenopol cît şi în Pravila Moldovei de la 1646.

Β. ΝΟΜΟΙ ΒΑΣΙΛΙΚΟΙ ΔΙΑ ΕΚΕΙΝΟΥΣ ΟΠΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΟΥΣΙ ΚΑΙ ΟΠΟΥ ΣΥΜΒΟΗΘΟΥΣΙ ΚΑΙ ΟΠΟΥ ΣΤΕΛΛΟΥΣΙ ΝΑ ΓΕΝΗ ΤΙΠΟΤΕΣ ΣΦΑΛΜΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α-ον

Τί διαφέρει νὰ συμβουλεύσῃ τινὰς ἢ νὰ βοηθῇ ἢ νὰ πέμπῃ μὲ ὁρισμὸν νὰ γένῃ τίποτες σφάλμα.

Συμβουλεύει τινὰς κανένα ἄνθρωπον, ὅποιαν ὥραν τὸν παρακινᾷ, τὸν παροργίζει, τὸν ἀνάπτει, τὸν δασκαλεύει καὶ τὸν ἑρμηνεύει νὰ κάμῃ τίποτες σφάλμα, ἐπειδὴ ἡ παρακίνησις, ὁ παροργισμός, ἡ ἄναψις, ἡ διδασκαλία καὶ ἡ ἑρμηνεία εἶναι ἕνα καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα μὲ τὴν συμβουλήν.

Συμβοηθᾷ τινὰς κανένα, ὅποιαν ὥραν τοῦ δώσει ἄσπρα, ἀνθρώπους, ἄλογα, ἅρματα, σκάλαις[1]) ἢ ἄλλα πράγματα ἐπιτήδεια εἰς τὸ νὰ κάμῃ σφάλμα, ὁποῦ ἐλογίασε· καὶ ἀκόμι συμβοηθᾷ τον μάλιστα καλλιώτερα, ὅποιαν ὥραν τὸν συντροφιάσει μοναχός του νὰ κάμῃ τίποτες σφάλμα.

Διαφορὰν ἔχουσι λοιπὸν ἡ συμβολὴ ἀπὸ τὴν βοήθειαν, ἐπειδὴ ἡ συμβουλὴ γίνεται μὲ λόγια μόνον, ἀμὴ ἡ βοήθεια γίνεται μὲ ἔργα καὶ καμώματα.

B. LEGI ÎMPĂRĂTEŞTI PENTRU CEI CARE SFĂTUIESC ŞI CARE AJUTĂ ŞI CARE TRIMIT SĂ SE FACĂ VREO GREŞEALĂ

CAPITOLUL I

Ce interes are cineva să sfătuiască sau să ajute, sau să trimită cu poruncă să se facă vreo greşeală (vezi gl. 69 zac. 1; comp. Farinaccius, Questio 129. Pars I, nr. 1).

Sfătuieşte cineva pe un om, atunci cînd îl îndeamnă, îl face să se mînie, îl întărîtă, îl dăscăleşte şi-l învaţă să facă vreo greşeală, deoarece îndemnarea, împingerea la mînie, întărîtarea, dăscălirea şi învăţătura este acelaşi lucru ca şi sfatul (comp. gl. 69, zac. 2; Far. Qu. 129. P. I, nr. 4).

Cineva ajută pe altul, atunci cînd îi va da bani, oameni, cai, arme, scări sau alte lucruri potrivite pentru acea treabă, ca să facă greşeala, pe care a pus-o la cale; şi încă îl ajută mai vîrtos, atunci cînd singur îl însoţeşte să facă vreo greşeală (vezi gl. 69, zac. 3; comp. Far. Qu. 129, P. I, nr. 1, 2, 4).

Deci este o deosebire între sfat şi ajutor, deoarece sfatul se face numai cu vorbe, ajutorul însă se face cu lucruri şi fapte (vezi gl. 69, zac. 4; Far. Qu. 129, P. I, nr. 3, 4, 7).

---

[1]) Am păstrat ortografia manuscrisului care de obicei redă terminaţia neogreacă — ες prin — αις.

Ὁ νόμος ὁποῦ τιμωρᾷ τὸν βοηθόν, δὲν γροικᾶται νὰ τιμωρᾷ τὸν σύμβολον.

Διαφορὰν, ἔχει νὰ συμβουλεύσῃ τινὰς νὰ γένῃ τίποτες σφάλμα ἀπὸ τὸ νὰ πέμπῃ νὰ γίνεται, διατὶ ἐκεῖνος ὁποῦ συμβουλεύει, στοχάζεται τὴν ὠφέλειαν ἐκείνου, τὸν ὁποῖον συμβουλεύει, ἀμὴ ἐκεῖνος, ὁποῦ πέμπει, στοχάζεται τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ὠφέλειαν καὶ ὄχι τὴν ὁποῦ πέμπει, στοχάζεται τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ὠφέλειαν καὶ ὄχι τὴν ὠφέλειαν ἐκείνου, τὸν ὁποῖον πέμπει· δὲν πρέπει λοιπὸν ὁ κριτὴς νὰ στοχάζεται τὰ λόγια, ὅταν θέλῃ γένῃ τίποτες σφάλμα, διατὶ τόσον λέγει λόγια ἐκεῖνος ὁποῦ συμβουλεύει, ὡσὰν καὶ ἐκεῖνος ὁποῦ πέμπει, ἀμὴ πρέπει νὰ ἐξετάσῃ εἰς τίνα ἐκατάντησεν ἡ ὠφέλεια, ὁποῦ ἦλθεν ἀπὸ τὸ σφάλμα ἐκεῖνο, διὰ νὰ ἡμπορῇ νὰ γνωρίσῃ ποῖος εἶναι ὁ καθολικὸς καὶ πρῶτος πταίστης.

Ἀκόμι διαφέρει τὸ νὰ συμβουλεύῃ τινὰς ἀπὸ τὸ νὰ πέμπῃ, διατὶ ὁποῖος συμβουλεύει, δὲν ἀπομένει χρεώστης ἐκείνου, τὸν ὁποῖον συμβουλεύει, ἀμὴ ἐκεῖνος ὁποῦ πέμπει, ἀπομένει χρεώστης ἐκείνου, τὸν ὁποῖον πέμπει.

Μεγαλήτερον σφάλμα κάμνει ἐκεῖνος, ὁποῦ πέμπει κανένα νὰ κάμῃ τίποτα σφάλμα, παρὰ ἐκεῖνον ὁποῦ τὸν συμβουλεύει νὰ τὸ κάμῃ.

Ὅποιος διαβαλθῇ, πῶς νὰ ἔπεμψεν ἄλλον νὰ κάμῃ τίποτες σφάλμα, ἀνίσως καὶ ἀποδείξῃ πῶς δὲν τὸν ἔπεμψεν, ἀμὴ πῶς τὸν ἐσυμβούλευσεν, ἐλευθερώνεται ἀπὸ τὴν πρώτην διαβολήν.

Ὅποιος ὁμιλήσει τινὸς τοῦ φίλου διὰ νὰ σκοτώσῃ ἕνα κοινόν τους ἐχθρόν, τυχαίνει νὰ στοχασθῇ καὶ νὰ ἐξετάσῃ ὁ κριτής, διὰ νὰ γνωρίσῃ ἀνίσως καὶ ἡ ὁμιλία ἐκείνη ἦτον συμβουλὴ ἢ ἦτον ὁρισμὸς καὶ ἔπεμψέ τον, νὰ τὸν φονεύσῃ, τὸ ὁποῖον γνωρίζεται τετοίας λογῆς, ἀνίσως καὶ αὐτὸς δὲν ἤθελε κάμῃ ποτὲ τὸν φόνον, παρὰ μόνον διότι αὐτὸς τὸν ἐπαρακίνησε, τότε ἡ ὁμιλία ἐκείνη ἦτον ὁρισμὸς καὶ αὐτὸς τὸν ἔπεμψε νὰ κάμῃ τὸν φόνον· ἀμὴ ἀνίσως καὶ αὐτὸς τὸν ἤθελε φονεύσῃ καὶ χωρὶς τὴν ὁμιλίαν ἐκείνην, τότε ἡ ὁμιλία ἦτον συμβολὴ μοναχή. Καὶ ἀνίσως καὶ εἶναι ἀμφίβολον τάχα τὸν ἐσκότωνεν ἢ ὄχι χωρὶς τὴν ὁμιλίαν, τότε ὁ κριτὴς πιστεύει

Cînd legea pedepseşte pe cel ce ajută, nu se înţelege să pedepsească pe sfătuitor (vezi gl. 69, zac. 4; Far. Qu. 129, nr. P. I, nr. 7).

Este deosebire între a sfătui cineva să se facă vreo greşeală şi între a trimite să se facă, pentru că acela care sfătuieşte, are în vedere folosul aceluia pe care-l sfătueşte, iar acela care trimite, are în vedere folosul său propriu, iar nu folosul acelui pe care-l trimite; prin urmare judecătorul nu trebuie să socotească cuvintele, cînd s-a făcut vreo greşeală, pentrucă tot aşa spune cuvinte acela care sfătueşte ca şi acela care trimite, ci trebuie să cerceteze la cine a ajuns folosul care a provenit de la greşeala aceea, pentru ca să poată cunoaşte mai întîi care este vinovatul principal (vezi gl. 69, zac. 5; comp. Far. Qu. 129, P. I, nr. 8—10).

Mai este încă o deosebire între a sfătui şi între a trimite, pentru că acela ce sfătueşte nu rămîne îndatorat aceluia pe care-l sfătueşte, iar acela care trimite, rămîne îndatorat aceluia pe care-l trimite (vezi gl. 69, zac. 6; comp. Far. Qu. 129 P. I. nr. 6).

Mai mare greşeală face acela care trimite pe cineva să facă vreo greşeală, decît acela care-l sfătueşte să facă (vezi, gl. 69, zac. 7; Far. Qu. 129, P. I. nr. 11).

Acel care va fi fost clevetit că a trimis pe altul să facă vreo greşeală, dacă a dovedit că nu l-a trimis, dar că l-a sfătuit, se apără de clevetirea întîia (vezi, gl. 69, zac. 8; comp. Far. Qu. 129, P. I, nr. 12).

Acel care va spune unui prieten să ucidă pe un duşman comun al lor, judecătorul trebuie să socotească şi să cerceteze, ca să cunoască dacă acea convorbire a fost sfat sau a fost poruncă şi l-a trimis să-l ucidă; ceea ce se cunoaşte într-acest chip: dacă şi el n-a voit să facă niciodată ucidere, decît numai pentru că acela l-a împins, atunci convorbirea a fost poruncă şi acela l-a trimis să facă uciderea; dar dacă şi el a voit să-l ucidă şi fără de convorbirea aceea, atunci convorbirea a fost numai sfat; şi dacă poate este şi

περισσότερα πῶς τὸν ἤθελε φονεύσῃ καὶ χωρὶς τὴν ὁμιλίαν ἐκείνην. Καὶ μὲ τὸν τρόπον τοῦτον ἔχει ὁ κριτὴς τὴν ὁμιλίαν ἐκείνην διὰ συμβολὴν καὶ ὄχι διὰ ὁρισμόν.

Ἀκόμι γνωρίζεται ἀνίσως καὶ ἡ ὁμιλία αὐτὴ ἦτον συμβουλὴ ἢ ὁρισμός, ὅποιαν ὥραν ἐξετάσει ὁ κριτὴς καὶ γνωρίσει τὸν φονευμένον ἄνθρωπον, τίνος ἦτον πλέον ἐχθρός, διατὶ ἀνίσως καὶ ἦτον πλέον ἐχθρὸς τοῦ φονέως, τότε ἡ ὁμιλία ἐκείνη ἦτον συμβουλή· ἀμὴ ἂν ὁ φονευμένος ἄνθρωπος ἦτον πλέον ἐχθρὸς τοῦ συμβουλάτορος, τότε ἡ ὁμιλία ἦτον καθάριος ὁρισμὸς καὶ αὐτὸς ἔπεμψε τὸν ἄλλον νὰ κάμῃ τὸν φόνον.

Ὅποιαν ὥραν δὲν ἠμπορεῖ ὁ κριτὴς νὰ γνωρίσῃ φανερὰ μὲ ἄλλον τρόπον, ἀνίσως καὶ ἡ ὁμιλία ἐκείνη ἦτον συμβουλή ἢ ὁρισμός, τότε ἔρχεται εἰς τὴν τιμωρίαν καὶ παιδεύει τὸν σύμβουλον νὰ ὁμολογήσῃ τὴν ἀλήθειαν, καὶ νὰ εἰπῇ συμβουλὴν τοῦ ἔδωσεν ἢ ὁρισμὸν νὰ κάμῃ τὸ σφάλμα.

îndoială că l-a ucis sau nu, fără să fi avut loc convorbirea, atunci judecătorul crede mai mult că a voit să-l ucidă şi fără de convorbirea ace a. Şi cu acest chip judecătorul socoteşte convorbirea aceea drept sfat şi nu poruncă (vezi gl. 69, zac. 9; comp. Far. Qu. 129, P. I, nr. 13, 14, 16).

Se cunoaşte de asemenea dacă acea convorbire a fost sfat sau poruncă, atunci cînd va cerceta judecătorul şi va afla omul ucis al cui vrăjmaş mai mare a fost, pentru că dacă a fost mai mare vrăjmaş al ucigaşului, atunci convorbirea ace a a fost sfat; dacă însă omul ucis a fost vrăjmaş mai mare al sfătuitorului, atunci convorbirea a fost curată poruncă şi el l-a trimis pe celălalt să facă uciderea.

Cînd judecătorul nu poate cunoaşte vădit cu alt chip, dacă convorbirea aceea a fost sfat sau poruncă, atunci merge la cazna şi-l chinuieşte pe sfătuitor să mărturisească adevărul şi să spună dacă i-a dat sfat sau poruncă să facă greşeala.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β-ον

ΔΙΑ ΤΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΑΤΟΡΑ ΤΟΥ ΣΦΑΛΜΑΤΟΣ ΠΟΙΑΝ ΤΙΜΩΡΙΑΝ ΠΕΡΝΕΙ

Ὅποιος συμβουλεύει ἄλλον νὰ κάμῃ τίποτας σφάλμα, τιμωρᾶται μὲ τὴν ἰδίαν τιμωρίαν, ὁποῦ τιμωρᾶται καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁποῦ κάμνει τὸ σφάλμα.

Ὅποιος παρακινᾷ, παροργίζει, ἀνάπτει, διδασκαλεύει καὶ ἑρμηνεύει κανένα νὰ κάμῃ τίποτες σφάλμα, τιμωρᾶται, ὡσὰν τιμωρᾶται καὶ ὁ συμβουλάτορας, ἤγουν μὴ τὴν ἰδίαν τιμωρίαν, ὁποῦ πέρνει καὶ ἐκεῖνος ὁποῦ κάμνει τὸ σφάλμα.

Ὅποιος δείχνει κανενὸς τὴν ὠφέλειαν, ὁποῦ θέλει πάρῃ ἀπὸ τὸ δεῖνα σφάλμα, ἐκεῖνος τὸν συμβουλεύει νὰ τὸ κάμῃ αὐτὸ τὸ σφάλμα.

CAPITOLUL II

PENTRU SFĂTUITORUL GREŞELII, CE PEDEAPSĂ IA?

Cela ce sfătueşte pe altul să facă vreo greşeală, se pedepseşte cu aceeaşi pedeapsă cu care se pedepseşte şi acela care face greşeala (vezi gl. 70, zac. 1; Farinaccius, Quaestio 129, Pars. II, nr. 23).

Cel ce îndeamnă, îl face să se mînie, îl întărîtă, îl dăscăleşte şi învaţă pe altcine va să facă vreo greşeală, se pedepseşte precum se pedepseşte şi sfătuitorul, anume cu aceeaşi pedeapsă pe care o ia şi acela care face greşeala (vezi gl. 70, zac. 2; comp. Far. Qu. 129, P. II, nr. 26).

Cela ce arată cuiva folosul ce-l va avea de la cutare greşeală, acela îl sfătueşte să facă greşeala aceea (comp. gl. 70, zac. 3; Far. Qu. 129, P. II, nr. 3).

"Οποιος ἐπαινέσῃ τὸ σφάλμα, ὁποῦ τινὰς ἄλλος τοῦ λέγει, πῶς ἔχει νὰ κάμῃ, ἐκεῖνος τὸν συμβουλεύει νὰ τὸ κάμῃ.

"Οποιος ἀποκριθῇ ἐκείνου, ὁποῦ τοῦ λέγει, πῶς ἔχῃ νὰ κάμῃ τὸ δεῖνα σφάλμα· κάμε τὸ ὀγληγορώτερον ἐκεῖνο, ὁποῦ ἔχεις νὰ κάμῃς καὶ κάμε γλήγορα, διατὶ ἀλλέως τὸ ἔργον τελειώνεται καλά, ἐκεῖνος τὸν συμβουλεύει νὰ τὸ κάμῃ αὐτὸ τὸ σφάλμα· καὶ τιμωρᾶται, ὡσὰν καὶ ἐκεῖνον τὸν ἴδιον, ὁποῦ τὸ κάμνει.

"Οποιος εἰπῇ ἐκείνου, ὅποιος θέλει νὰ φονεύσῃ κανένα· ἂν θέλῃς νὰ τὸν φονεύσῃς, φόνευσέ τον, δὲν λογᾶται, πῶς νὰ τοῦ ἔδωκε συμβουλήν· διὰ τοῦ τὸ λέγει μὲ ὑπόθεσιν· ἂν θέλῃς· καὶ ἀφίνει ὅλην τὴν ἐξουσίαν εἰς τοῦ λόγου του.

Ἐκεῖνοι, ὁποῦ ἔχουσι τὴν ἰδίαν γνώμην μὲ ἐκείνους, ὁποῦ κάμνουσι τὸ σφάλμα, τιμωροῦνται μὲ τὴν ἰδίαν τιμωρίαν, ὡσὰν καὶ ἐκεῖνοι, ὁποῦ τὸ ἐκάμασι· καὶ τοῦτο γροικᾶται, ὅταν τὸ σφάλμα εἶναι ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ μεγαλώτατα σφάλματα, χ.λ., ὡσὰν εἶναι νὰ προδώσωσι τὸν τόπον καὶ τὴν χώραν ἢ νὰ βλαψῶσι τὸν αὐθέντην, ὁποῦ τοὺς ὁρίζει, ἢ ἄλλο ὅμοιον. Ἀμὴ ἀνίσως καὶ εἶναι ἀπὸ τὰ παραμικρὰ σφάλματα, δὲν τιμωρᾶται τόσον ἐκεῖνος, ὁποῦ κάμνει τὸ σφάλμα, ὡσὰν καὶ ἐκεῖνος, ὁποῦ ἔχει γνώμην νὰ τὸ κάμῃ, ἀμὴ νὰ μὴ τὸ ἔκαμεν.

"Οποιοι δώσουσιν ἑτοιμασίαις, διὰ νὰ γένῃ κανένα σφάλμα, καὶ ὅποιοι εἶναι εἰς τὴν ἀπόφασιν νὰ γένῃ αὐτὸ τὸ σφάλμα, τόσον τιμωροῦνται, ὡσὰν καὶ ἐκεῖνος ὁ ἴδιος, ὁποῦ τελειώνει τὸ σφάλμα, ὅ,τι λογῆς σφάλμα καὶ ἂν εἶναι, μικρὸν ἢ μεγάλον.

"Οποιος συμβουλεύσει κανένα νὰ κάμῃ τίποτας σφάλμα καὶ νὰ τὸ ἑτοιμάσῃ καὶ ὅλως νὰ γένῃ καὶ νὰ συντροφιάσῃ καὶ ἐκεῖνον, ὁποῦ θέλει νὰ κάμῃ τὸ σφάλμα, δὲν πέρνει περισσοτέραν τιμωρίαν, ἀλλὰ μόνον ἐκείνην τὴν ἰδίαν, ὁποῦ πέρνει καὶ ἐκεῖνος, ὁποῦ κάμνει τὸ σφάλμα.

Cel ce a lăudat greşeala pe care altcineva îi spune că are să o facă, acela îl sfătueşte să o facă (comp. gl. 70, zac. 4; Far. Qu. 129, P. II, nr. 4).

Cel ce va răspunde aceluia care îi spune că are să facă cutare greşeală: fă mai repede ceea ce ai să faci şi fă-o repede, pentru că de altfel lucrul se termină bine, acela îl sfătueşte să facă greşeala şi se pedepseşte ca şi cel care o săvîrşeşte (vezi gl. 70, zac. 5; comp. Far. Qu. 129, P. II, nr. 30).

Cel ce va spune aceluia care voieşte să ucidă pe cineva: dacă vrei să l ucizi, ucide-l, nu se socoteşte că i-a dat sfat, nici nu se pedepseşte pentru faptul că-i spune ipotetic: dacă vrei, şi lasă toată puterea pe seama lui (vezi gl. 70, zac. 6; comp. Far. Qu. 129, P. II, nr. 31).

Cei ce au aceeaşi părere cu acei ce fac greşeala, se pedepsesc cu aceeaşi pedeapsă ca şi aceia care au făcut-o şi aceasta se înţelege, cînd greşeala este dintre cele mai mari, de ex. ca şi cum este să trădeze locul şi ţara, sau să vatăme pe domnul care-i cîrmueşte, sau alta asemenea. Iar dacă este din greşelile mai mici, nu se pedepseşte atîta acela care face greşeala, cît ş acela care are gînd să o facă, dar n-a făcut-o (comp. gl. 70, zac. 7; Far. Qu. 129, P. II, nr. 32 şi 34).

Cei ce vor da lucruri pregătitoare pentru ca să se facă vreo greşeală şi cei se sînt hotărîţi să se facă acea greşeală se pedepsesc ca şi însuşi acela care săvîrşeşte greşeala, de orice fel ar fi aceasta, mică sau mare (comp. gl. 70, zac. 8; Far. Qu. 129, P. II, nr. 40 şi 41).

Cel ce va sfătui pe cineva să facă vreo greşeală şi să o pregătească şi să fie la toate şi să întovărăşească pe acela care voeşte să facă greşeala nu ia mai mare pedeapsă, ci aceeaşi pe care o ia şi acela care face greşeala.

Ὁποῦ συμβουλεύσει διὰ νὰ γένῃ τίποτε σφάλμα, δὲν πέρνει μόνον τὴν τιμωρίαν τοῦ σφάλματος εἰς τὸ κορμί του, ἀλλὰ εἶναι κρατημένος, νὰ ἀναπληρώνῃ ὅλαις ταῖς ζημίαις ἐκείνου, ἐναντίον τοῦ ὁποίου ἐγίνηκε τὸ σφάλμα, ὅταν ἐγινήκασιν αἱ τιμωρίαι διὰ τὸ σφάλμα ἐκεῖνο.

Ὅποιος συμβουλεύσει ἢ παρακινήσει κανένα νὰ κλέψῃ, ὡσὰν κλέπτης τιμωρᾶται, ὅταν ὁ κλέπτης χωρὶς ἐκείνην τὴν συμβουλὴν καὶ τὴν παρακίνησιν δὲν ἤθελεν κλέψῃ· ἀμὴ ἀνίσως καὶ αὐτὸς ὁ κλέπτης ἦτον μαθημένος καὶ ἀπὸ ἄλλαις φοραῖς νὰ κλέπτῃ, τότε ἐκεῖνος, ὁποῦ τὸν συμβουλεύει, δὲν τιμωρᾶται πολλὰ ὡσὰν ὁ κλέπτης.

Ὁ συμβουλάτορας τῆς κλεψίας εἶναι κρατημένος νὰ στρέψῃ τὰ πράγματα τὰ κλεψίμια τοῦ οἰκοκυροῦ, ὁποῦ τὰ ἔχασεν, ἂν καλὰ καὶ νὰ μὴ τὰ ἔκλεψεν αὐτός, ἀλλὰ μόνον διατὶ ἔδωκε τὴν βουλὴν νὰ τοῦ κλεφθῶσι. Τοῦτο μόνον ἀληθινὰ πρέπει νὰ φυλάξῃ ὁ κριτής, ἀνίσως καὶ ὁ συμβουλάτορας ἐσυμβούλευσε τὸν κλέπτην νὰ κλέψῃ ἑκατὸν γρόσα χάριν λόγου, καὶ αὐτὸς νὰ κλέψῃ διακόσια, ὁ συμβουλάτορας δὲν εἶναι κρατημένος νὰ στρέψῃ παρὰ μόνον τὸ ἑκατόν, ὁποῦ ἐσυμβούλευσε νὰ κλεφθῶσιν.

Ὅταν συμβουλεύσῃ τινὰς κανένα, νὰ κάμῃ τίποτες σφάλμα, καὶ αὐτὸς δὲν τὸ κάμει τότε, ἀμὴ ἀφήσει νὰ περάσῃ καιρὸς πολὺς καὶ τότε νὰ τὸ κάμῃ, τιμωρᾶται ὁ συμβουλάτορας τόσον, ὡσὰν καὶ ἐκεῖνος, ὁποῦ κάμνει τὸ σφάλμα, ἂν καλὰ καὶ νὰ μὴ τὸ ἔκαμε καὶ παρευθύς, καθὼς τὸν ἐσυμβούλευσε.

Τὰ λόγια τῆς συμβουλῆς γληγορώτερα ἐξηγοῦνται εἰς τὸ καλὸν παρὰ εἰς τὸ κακόν, τὸ ὁποῖον γροικᾶται, ὅταν ἀνάμεσα εἰς τὸν συμβουλάτορα καὶ εἰς ἐκεῖνον, ὁποῦ ἔπαθε τὸ βλάψιμον ἀπὸ τὴν συμβουλὴν δὲν ἦτον προτήτερα ἔχθρα· διατί, ἀνίσως καὶ αὐτοὶ προτήτερα ἐχθρεύουνταν, τότε τὰ λόγια τῆς συμβουλῆς ἐξηγοῦνται γληγορώτερα εἰς τὸ κακὸν παρὰ εἰς τὸ καλόν.

Ὅποιος συμβουλεύσει, διὰ νὰ γένῃ τίποτες σφάλμα, ἀνίσως καὶ τὸ πρᾶγμα δὲν γένῃ, ὁ συμβουλάτορας δὲν τιμωρᾶται, τὸ ὁποῖον γροικᾶται, ὅταν τὸ σφάλμα, ὁποῦ συμβουλεύει, εἶναι

Cel ce va sfătui să se facă o greşeală nu ia numai pedeapsa greşelei pe trupul său, ci este ţinut să plătească toate pagubele aceluia împotriva căruia s-a făcut greşeala, dacă s-au executat pedepsele pentru greşeala aceea (comp. gl. 70, zac. 9; Far. Qu. 129, P. II, nr. 58).

Cel ce va sfătui sau va îndemna pe cineva să fure, se pedepseşte ca un fur, cînd furul fără acel sfat şi îndemnare n-ar fi furat, iar dacă acel fur era învăţat şi de alte dăţi să fure, atunci acela care-l sfătueşte nu se pedepseşte tot ca furul (vezi gl. 70, zac. 10; Far. Qu. 129, P. II, nr. 60 şi 62).

Sfătuitorul furtişagului este ţinut să întoarcă lucrurile cele furate stăpînului care le-a pierdut, măcar că nu le-a furat el, ci numai pentru că a dat sfatul să-i fie furate. Numai trebuie judecătorul să păzească aceasta cu adevărat, dacă sfătuitorul l-a îndemnat pe fur să fure 100 de groşi şi el a furat 200, sfătuitorul nu este ţinut să întoarcă decît suta pe care l-a sfătuit să o fure (vezi gl. 70, zac. 11; Far. Qu. 129, P. II, nr. 63).

Cînd va sfătui cineva pe altul să facă vreo greşeală şi el nu o face atunci ci va lăsa să treacă vreme multă pînă să o săvîrşească, se pedepseşte sfătuitorul la fel cu acela care face greşeala, deşi n-a făcut-o îndată, precum l-a sfătuit (vezi gl. 70, zac. 12; Far. Qu. 129, P. II, nr. 68).

Cuvintele de sfat mai degrabă se interpretează spre bine decît spre rău, ceea ce se înţelege cînd între sfătuitor şi acela ce a păţit stricăciunea de pe urma sfatului, nu era de mai înainte o duşmănie, pentru că dacă erau în duşmănie mai de înainte, atunci cuvintele de sfat se interpretează mai degrabă spre rău decît spre bine (vezi gl. 70, zac. 13; Far. Qu. 129, P. II, nr. 72 şi 75).

Cela ce va sfătui să se facă vreo greşeală, dacă lucrul nu s-a făcut, sfătuitorul nu se pedepseşte, ceea ce se înţelege, cînd greşeala la care sfătueşte este o greşeală foarte mică; iar de este greşeală mare, precum este trădarea de ţară, sau neţinerea în seamă a lucrurilor

παραμικρὸν σφάλμα· ἀμὴ ἀνίσως καὶ εἶναι σφάλμα μεγάλον, ὡσὰν εἶναι προδοσία τῆς χώρας ἢ καταφρόνημα τῶν αὐθεντικῶν πραγμάτων καὶ προσταγμάτων ἢ καὶ τίποτε βλάβη τοῦ αὐθεντός, ὁποῦ ὁρίζει, τότε ὁ συμβουλάτορας τιμωρᾶται τόσον, ὡσὰν νὰ ἤθελε γένῃ καὶ τὸ σφάλμα, καὶ τιμωρᾶται μὲ ἐκείνην τιμωρίαν, ὁποῦ ἤθελε τιμωρηθῇ ἐκεῖνος, ὁποῦ ἤθελε κάμῃ τὸ σφάλμα.

Ὅποιος συμβουλεύει τίποτες σφάλμα, δὲν τιμωρᾶται, ὅταν θέλῃ πάρῃ ὀπίσω τὴν συμβουλήν του, ἀμὴ δὲν φθάνει τοῦτο μόνον, ἀλλὰ τυχαίνει νὰ συμβουλεύσῃ τὰ ἐναντία· καὶ πάλιν τοῦτο δὲν φθάνει, ἀμὴ τυχαίνει νὰ βεβαιωθῇ, πῶς αὐτός, τὸν ὁποῖον ἐσυμβούλευσε δὲν θέλει κάμῃ τὴν συμβουλὴν τὴν πρώτην· καὶ ἀνίσως καὶ δὲν εἶναι καλὰ βέβαιος, πῶς δὲν θέλει τὸ κάμῃ, τοῦ τυχαίνει νὰ τὸ ὁμολογήσῃ ἐκείνου, ἐναντίον τοῦ ὁποίου εἶχε νὰ γένῃ αὐτὸ τὸ σφάλμα· καὶ δὲν φθάνει μόνον νὰ τοῦ εἰπῇ· φυλάγου ἀπὸ τὸ δεῖνα πρᾶγμα, νὰ μὴ βλαβῇς, ἀλλὰ τυχαίνει νὰ τοῦ εἰπῇ καὶ τὸν ἴδιον ἄνθρωπον καὶ ὄνομα, ἀπὸ τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ φυλάγεται. Ὅταν λοιπὸν ὁ συμβουλάτορας ἐπιτελειώσῃ ὅλαις ταῖς περίστασες, ὁποῦ εἴπαμεν, δὲν τιμωρᾶται, ἂν γένῃ καὶ ὅλως τὸ σφάλμα, ὁποῦ τὴν πρώτην φορὰν αὐτὸς ἐσυμβούλευσεν· ἀμὴ ἂν ἀφήσῃ μίαν μοναχὴν περίστασιν ἀπὸ τούταις, ὁποῦ ἐμετρήσαμεν, καὶ νὰ γένῃ τὸ σφάλμα, τιμωρᾶται ὁ συμβουλάτορας ὡσὰν καὶ ἐκεῖνος, ὁποῦ ἔκαμε τὸ σφάλμα.

Ὅποιος προστάζει κανένα νὰ ὑπάγῃ νὰ κάμῃ τίποτες σφάλμα καὶ ὕστερον νὰ τοῦ εἰπῇ· μὴν ὑπάγῃς νὰ τὸ κάμῃς, ἀνίσως καὶ αὐτὸς τὸ κάμῃ, τιμωρᾶται αὐτὸς μοναχός του, ἀμὴ ὄχι ἐκεῖνος, ὁποῦ τὸν ἔστειλε, διατὶ φθάνει του νὰ πάρῃ ὀπίσω τὸν ὁρισμόν, ὁποῦ τὸν ἔδωκε, καὶ δὲν χρειάζεται νὰ τοῦ προστάξῃ τὰ ἐναντία ἢ νὰ βεβαιωθῇ, πῶς αὐτὸς δὲν κάμνει τὸν πρῶτον ὁρισμόν, οὔτε νὰ τὸν φανερώσῃ ἐκείνου, ὁποῦ εἶχε νὰ βλαφθῇ ἀπὸ τὸ σφάλμα ἐκεῖνο, καθὼς χρειάζεται νὰ τὸ κάμῃ τοῦτα ὅλα ἐκεῖνος, ὁποῦ συμβουλεύει.

Ὅποιος συμβουλεύσει κανένα νὰ ἐχθρεύεται τινὰ ἄλλον καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὴν αὐτὴν συμβουλὴν ἀνάπτει καὶ ὑπάγει καὶ τὸν φονεύει, τότε ὁ συμβουλάτορας δὲν τιμωρᾶται ὡσὰν φωνέας, ἀλλὰ μόνον τιμωρᾶται κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ κριτοῦ.

şi poruncilor domneşti, sau şi vreo vătămare a Domnului care cîrmueşte, atunci sfătuitorul se pedepseşte ca şi cînd s-ar fi făcut greşeala şi se pedepseşte cu acea pedeapsă cu care s-ar fi pedepsit acela care voia să săvîrşească greşeala (vezi gl. 70, zac. 14; Far. Qu. 129, P. II, nr. 81 şi 87).

Cel ce va sfătui să se facă vreo greşeală, nu se pedepseşte cînd va reveni asupra sfatului, însă nu ajunge numai aceasta, ci trebuie să-l sfătuiască dimpotrivă; şi iarăşi nu ajunge aceasta, ci trebuie să fi sigur că acela pe care l-a sfătuit nu va face după sfatul dintîi; şi dacă nu este sigur că nu o va face, el trebuie să o mărturisească aceluia împotriva căruia avea să se facă acea greşeală; şi nu ajunge numai să-i fi spus: păzeşte-te de cutare lucru ca să nu suferi o vătămare, ci trebuie să-i spună chiar pe nume omul, de care trebuie să se păzească. Cînd deci sfătuitorul va săvîrşi toate aceste lucruri pe care le-am spus, nu este pedepsit, chiar dacă s-a făcut întocmai greşeala la care el a sfătuit întîia oară, iar dacă va omite numai un lucru din acestea pe care le-am enumerat şi greşeala s-a făcut, se pedepseşte sfătuitorul ca şi acela care a făcut greşeala (vezi gl. 70, zac. 15; comp. Far. Qu. 129, P. II, nr. 90—93).

Cel ce porunceşte cuiva să meargă să facă vreo greşeală şi mai pe urmă îi spune: să nu mergi să o faci, dacă acela a făcut-o, se pedepseşte el singur, însă nu acela care l-a trimis, pentru că-i ajunge să ia înapoi porunca pe care i-a dat-o, şi nu este nevoie să-i dea poruncă dimpotrivă sau să se asigure că acela nu execută prima poruncă, nici să o arate aceluia care avea să sufere o vătămare de pe urma greşelii, precum este dator să facă acela ce sfătueşte (comp. gl. 70, zac. 16; Far. Qu. 129, P. II, nr. 92).

Cel ce va sfătui pe altul să se duşmănească cu altcineva şi acela în urma sfatului dat se aprinde şi merge de-l ucide, atunci sfătuitorul nu se pedepseşte ca un ucigaş, ci numai după voia judecătorului (vezi gl. 70, zac. 17; comp. Far. Qu. 129, P. II, nr. 97).

Ὅποιος συμβουλεύσει κανένα νὰ φονεύσῃ τὸν Πέτρον χάριν λόγου, καὶ αὐτὸς φονεύσει τὸν Ἀνδρέαν, ὁ συμβουλάτορας δὲν τιμωρᾶται ὡσὰν φονέας.

Ὅποιος σμυμβουλεύσει κανένα νὰ κάμῃ τίποτες σφάλμα καὶ αὐτὸς τὸ κάμει, δὲν τιμωρᾶται, ὅταν ἡ κρίσις ἐλευθερώσῃ ἀπὸ πᾶσαν τιμωρίαν τὸν πταίστην, ὁποῦ ἔκαμε τὸ ἴδιον σφάλμα.

Ὅποιος συμβουλεύσει κανένα νὰ φονεύσῃ ἄλλον, καὶ αὐτὸς δὲν τὸν φονεύει ἁπλῶς, ἀλλὰ πρῶτον τοῦ κόπτει τὴν μύτην του χάριν λόγου, εὐγάζει τὰ ὄματα του καὶ ἄλλα ὅμοια τοῦ κάμνει καὶ ὕστερον τὸν θανατώνει, τότε ὁ συμβουλάτορας δὲν τιμωρᾶται μὲ τὴν ἰδίαν τιμωρίαν ὁποῦ τιμωρᾶται ὁ πταίστης, ἐπειδὴ ὁ θάνατος καὶ αὐτουνοῦ τυχαίνει νὰ εἶναι σκληρότερος, ἀμὴ διὰ τὸν συμβουλάτορα φθάνει ἡ ἀποκεφάλησις.

Cel ce va sfătui pe cineva să ucidă pe Petru de ex., şi el va ucide pe Andrei, sfătuitorul nu se pedepseşte ca ucigaş (vezi gl. 70, zac. 18; comp. Far. Qu. 129, P. II, nr. 99).

Cel ce va sfătui pe cineva să facă vreo greşeală şi acela o face, nu se pedepseşte, cînd judecătorul izbăveşte de toată pedeapsa pe vinovatul care a făcut chiar acea greşeală (vezi gl. 70, zac. 19; Far. Qu. 129, P. II, nr. 100).

Cel ce va sfătui pe cineva să ucidă pe altul şi acesta nu-l ucide pur şi simplu, ci întîi îi taie nasul de ex., îi scoate ochii şi altele asemenea îi face şi pe urmă îl omoară, atunci sfătuitorul nu se pedepseşte cu aceeaşi pedeapsă ca şi vinovatul, deoarece moartea acestuia trebuie să fie mai aspră, iar pentru sfătuitor ajunge tăierea capului (vezi gl. 70, zac. 20; comp. Far. Qu. 129, P. II, nr. 101).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ-ον

ΔΙΑ ΕΚΕΙΝΟΥΣ ΟΠΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΟΥΣΙΝ ΑΛΛΟΥΣ ΝΑ ΚΑΜΝΟΥΣΙΝ ΤΙΠΟΤΕΣ ΣΦΑΛΜΑ, ΟΙ ΟΠΟΙΟΙ ΚΑΙ ΧΩΡΙΣ ΤΗΝ ΣΥΜΒΟΥΛΗΝ ΕΚΕΙΝΗΝ ΗΘΕΛΑΣΙ ΚΑΜΗ ΤΟ ΙΔΙΟΝ ΣΦΑΛΜΑ, ΠΟΙΑΝ ΤΙΜΩΡΙΑΝ ΠΕΡΝΟΥΣΙΝ

Ὅποιος συμβουλεύσει κανένα νὰ κάμῃ τίποτες σφάλμα, τὸ ὁποῖον αὐτὸς τὸ ἤθελε κάμῃ καὶ χωρὶς τὴν συμβουλὴν ἐκείνην, τιμωρᾶται ὡσὰν καὶ τὸν πταίστην, ὅταν αὐτὸς δὲν ἤθελε νὰ τὸ κάμῃ τότε, ὁποῦ αὐτὸς τὸν ἐσυμβούλευσεν, ἢ δὲν ἤθελε νὰ τὸ κάμῃ μὲ ἐκεῖνον τὸν τρόπον, ὁποῦ αὐτὸς τοῦ ἑρμήνευσεν.

Ἂν καλὰ καὶ τινὰς ἔχῃ νὰ κάμῃ τίποτες μεγάλον σφάλμα ἀπὸ λόγου του, καὶ χωρὶς νὰ τὸν συμβουλεύσῃ ἄλλος, νὰ προδώσῃ χ.λ. τὴν χώραν εἰς τοὺς ἐχθροὺς ἢ νὰ καταφρονήσῃ τὰ ἀφεντικὰ πράγματα ἢ προστάγματα, μὲ ὅλον τοῦτο καὶ ὅποιος ἄλλος ἤθελε τὸν συμβουλεύσῃ νὰ τὸ κάμῃ, τότε καὶ αὐτὸς ὁ συμβουλάτορας κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον τιμωρᾶται ὡσὰν καὶ ὁ

CAPITOLUL III

PENTRU ACEIA CARE SFĂTUIESC PE ALŢII SĂ FACĂ VREO GREŞEALĂ PE CARE AR FI FĂCUT-O ŞI FĂRĂ UN ASEMENEA SFAT, CE PEDEAPSĂ IAU?

Cel ce va sfătui pe altul să facă vreo greşeală, pe care el ar fi făcut-o şi fără sfatul acela, se pedepseşte ca şi vinovatul, cînd el nu voia s-o facă atunci cînd l-a sfătuit, sau nu voia s-o facă în chipul pe care i l-a explicat.

Deşi cineva are să facă vreo greşeală mare de la sine şi fără să-l sfătuiască altul, de ex. să trădeze duşmanilor ţara, sau să nu bage în seamă lucrurile sau poruncile domneşti, cu toate acestea dacă oricare altul l-a sfătuit să o facă, atunci şi sfătuitorul se pedepseşte

πταίστης, πλὴν ἀνίσως καὶ τὸ σφάλμα εἶναι παραμικρὸν καὶ αὐτὸς εἶχε νὰ τὸ κάμη καὶ χωρὶς βουλήν, ὅποιος τὸν συμβουλεύση νὰ τὸ κάμη, δὲν τιμωρᾶται μὲ τὴν ἰδίαν τιμωρίαν, ὁποῦ τιμωρᾶται αὐτός.

Ὅταν συμβουλεύση τινὰς κανένα νὰ κάμη τίποτες σφάλμα, τὸ ὁποῖον αὐτὸς εἶχε νὰ τὸ κάμη καὶ χωρὶς τὴν συμβουλὴν ἐκείνην, μὲ ὅλον τοῦτο τότε τὸ ἔκαμεν, ὄχι ὡσὰν ἀπὸ λόγου του, ἀμὴ ὡσάν ἐκ προσώπου τοῦ συμβουλάτορος, τότε ὁ συμβουλάτορας τιμωρᾶται τὴν ἰδίαν τιμωρίαν, ὡσὰν καὶ ὁ ἴδιος πταίστης, διατὶ λογᾶται, πῶς δὲν τὸν ἐσυμβούλευσεν ἁπλῶς, ἀλλὰ πῶς τὸν ἔστειλε νὰ τὸ κάμη.

Ὅποιος δώσει βοήθειαν κανενὸς διὰ νὰ κάμη τίποτας σφάλμα, δὲν τιμωρᾶται μὲ τὴν ἰδίαν τιμωρίαν, ὁποῦ τιμωρᾶται ὁ πταίστης, ὅταν καὶ χωρὶς ἐκείνην τὴν βοήθειαν αὐτὸς τὸ ἤθελε κάμη, ἀμὴ ἀνίσως καὶ αὐτὴ ἡ βοήθεια εἶναι τετοίας λογῆς, ὁποῦ χωρὶς ἐκείνην τὸ σφάλμα δὲν ἤθελε γένη, τότε ὅποιος δώσει αὐτὴν τὴν βοήθειαν, τόσον τιμωρᾶται ὡσὰν καὶ ὁ πταίστης.

Ὅποιος συμβουλεύσει κανένα νὰ κάμη τίποτες σφάλμα, τὸ ὁποῖον σφάλμα νὰ μὴν τιμωρᾶται [1]) μὲ θάνατον, ἀλλὰ μόνον μὲ ἄσπρα καὶ αὐτὸς εἶχε νὰ τὸ κάμη αὐτὸ τὸ σφάλμα καὶ χωρὶς τὴν βουλὴν ἐκείνην, τότε ὁ συμβουλάτορας δὲν τιμωρᾶται εἰς τὰ ἄσπρα, ὁποῦ τιμωρᾶται ὁ πταίστης.

Ὅποιος συμβουλεύσει καὶ συμβοηθήσει τινὰ νὰ κάμη τίποτας σφάλμα [1]), τιμωρᾶται καὶ αὐτὸς μὲ τὴν ἰδίαν τιμωρίαν ὡσὰν καὶ ὁ ἴδιος πταίστης, ἂν καλὰ καὶ αὐτὸς ἤθελε τὸ κάμη αὐτὸ 'τὸ σφάλμα καὶ χωρὶς τὴν βουλὴν καὶ τὴν βοήθειαν ἐκείνου.

Ὅποιος στέλλει κανένα νὰ κάμη τίποτες σφάλμα, τὸ ὁποῖον αὐτὸς τὸ ἤθελε κάμη καὶ χωρὶς νὰ τὸν στείλη, τιμωρᾶται μὲ τὴν ἰδίαν τιμωρίαν, ὡσὰν καὶ αὐτὸς ὁ πταίστης. Ἀνίσως καὶ ἐκεῖνος, ὁποῦ κάμη τίποτας σφάλμα, τὸ ἤθελε κάμη χωρὶς τὴν συμβουλὴν καὶ χωρὶς τὴν βοήθειαν, ὁποῦ τοῦ ἐδώκασιν, εἶναι δύσκολον νὰ ἀποδειχθῆ μὲ μάρτυρας, διὰ τοῦτο ἀποδείχνεται μὲ σημεῖα καὶ μὲ ἀπεικάσματα.

în acelaşi fel ca şi vinovatul; dacă însă greşeala este foarte mică şi el avea să o facă şi fără sfat, sfătuitorul nu se pedepseşte cu aceeaşi pedeapsă cu care se pedepseşte el.

Cînd va sfătui cineva pe altul să săvîrşească vreo greşeală, pe care acesta avea s-o facă şi fără un asemenea sfat, cu toate acestea a făcut-o atunci, nu ca de la sine, ci ca de la persoana sfătuitorului, în acest caz sfătuitorul se pedepseşte cu aceeaşi pedeapsă ca şi vinovatul, pentru că se socoteşte că nu l-a sfătuit numai, ci l-a şi trimis s-o facă.

Cel ce va da cuiva ajutor să facă vreo greşeală, nu se pedepseşte cu aceeaşi pedeapsă cu care se pedepseşte vinovatul, cînd şi el fără acel ajutor ar fi făcut-o, însă dacă şi acel ajutor este de aşa fel, că fără el greşeala nu s-ar fi făcut, atunci cel ce va da ajutorul, se pedepseşte ca şi vinovatul.

Cel ce va sfătui pe altul să facă vreo greşeală care nu se pedepseşte cu moartea, ci numai cu bani, şi acesta avea să facă greşeala şi fără un asemenea sfat, atunci sfătuitorul nu se pedepseşte cu banii cu care se pedepseşte vinovatul.

Cel ce va sfătui şi va ajuta pe altul să facă vreo greşeală se pedepseşte cu aceeaşi pedeapsă ca şi vinovatul, deşi acela ar fi făcut greşeala şi fără sfatul şi ajuroul lui.

Cel ce trimite pe altul să facă vreo greşeală, pe care el ar fi făcut-o şi fără să-l fi trimis, se pedepseşte cu aceeaşi pedeapsă ca şi vinovatul. Este greu de dovedit cu martori dacă acela care a făcut vreo greşeală, ar fi făcut-o fără sfatul şi fără ajutorul pe care i l-a dat, de aceea se dovedeşte cu semne şi cu prezumţii.

---

[1]) Dela νὰ μὴ τιμωρᾶται pînă la τίποτας σφάλμα sare ms. gr. 588.

Πρῶτον σημάδι καὶ ἀπείκασμα εἶναι πῶς ὁ πταίστης ἤθελε κάμη τὸ σφάλμα καὶ χωρὶς τὴν βουλὴν ὁποῦ τοῦ ἐδώκασιν, ἂν αὐτὸς πρὶν τῆς βουλῆς ἐπαινέθηκε καὶ ἐφοβέρισε, πῶς θέλε κάμη αὐτὸ τὸ σφάλμα.

Δεύτερον. Ὅταν θέλη ἦσθαι ἔχθρα ἀνάμεσα τοῦ φονέως καὶ τοῦ φονευμένου προτήτερα παρὰ νὰ τοῦ δώσωσι τὴν βουλὴν νὰ τὸν φονεύση, τὸ εἶναι δεύτερον σημάδι καὶ ἀπείκασμα, πῶς αὐτὸς τὸν ἤθελε φονεύση καὶ χωρὶς τὴν βουλὴν ἐκείνην.

Τρίτον σημάδι καὶ ἀπείκασμα εἶναι, πῶς αὐτὸς τὸν ἤθελε φωνεύση καὶ χωρὶς τὴν βουλήν, ὅταν ἑτοιμάζῃ ἅρματα, πρὶν παρὰ νὰ τοῦ δώση τὴν βουλήν.

Τέταρτον σημάδι εἶναι ὅταν ὁ φονέας θέλει εἰπῇ κανενός, πρὶν παρὰ νὰ πάρη τὴν βουλήν· ἐγὼ θέλω νὰ τὸν φονεύση χωρὶς ἄλλο.

Πέμπτον σημάδι εἶναι, ὅταν θέλη κάμη τὸ σφάλμα ὕστερον ἀπὸ πολὺν καιρόν, ἀφ' οὗ πάρη τὴν βουλήν, διατὶ τότε δείχνει πῶς αὐτὸς ἔκαμε τὸ σφάλμα, ὄχι παρακινούμενος ἀπὸ τὴν βουλήν, ἀλλὰ ἀπὸ γνώμην ἐδικήν του.

Întîiul semn şi prezumţie că vinovatul a voit să facă greşeala şi fără sfatul ce i l-au dat, este dacă dînsul înainte de sfat s-a lăudat şi a îngrozit, că va face acea greşeală (comp. gl. 71, zac. 1; Far. Qu. 129, P. III, nr. 142, 143).

Al doilea, cînd va fi duşmănie între ucigaş şi cel ucis, mai înainte de a-i fi dat sfatul să-l ucidă, acesta este al doilea semn şi prezumţie că el a vrut să-l ucidă fără sfatul acela (vezi gl. 71, zac. 2; Far. Qu. 129, P. III, nr. 145).

Al treilea semn şi prezumţie că el a vrut să-l ucidă şi fără sfat, este cînd pregăteşte arme înainte de a i se fi dat sfatul (vezi gl. 71, zac. 3; Far. Qu. 129, P. III, nr. 147).

Al patrulea semn este cînd ucigaşul va fi spus cuiva, mai înainte de a fi primit sfatul: eu vreau să-l ucid fără nici o vorbă (vezi gl. 71, zac. 4; comp. Far. Qu. 129, P. III, nr. 144 şi 148).

Al cincilea semn este cînd va fi făcut greşeala mai pe urmă, după multă vreme de cînd a primit sfatul, pentru că atunci arată că dînsul a făcut greşeala nu îndemat fiind de sfat, ci de capul lui (vezi gl. 71, zac. 5; comp. Far. Qu. 129, P. III, nr. 151).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ-ον
ΔΙΑ ΕΚΕΙΝΟΥΣ ΟΠΟΥ ΣΥΜΒΟΗΘΟΥΣΙ ΚΑΝΕΝΑ ΝΑ ΚΑΜΗ ΤΙΠΟΤΕΣ ΣΦΑΛΜΑ, ΠΡΙΝ ΠΑΡΑ ΝΑ ΚΑΜΗ ΤΟ ΣΦΑΛΜΑ ΕΚΕΙΝΟ

Ὅποιος δώσει συντρόφους ἢ ἅρματα ἢ ἄλογα ἢ ἄσπρα τινός, διὰ νὰ ὑπάγῃ νὰ φονεύση κανένα, ἢ σκάλαις ἢ σχοινία, διὰ νὰ ὑπάγη νὰ κλέψη, τιμωρᾶται καὶ αὐτὸς ὡσὰν φονέας ἢ ὡσὰν κλέπτης· τὸ ὁποῖον γροικᾶται, ὅταν ἔδωσαν αὐταῖς ταῖς βοήθειαις, ἠξεύροντας, πῶς αὐτὸς ἤθελε

CAPITOLUL IV
PENTRU CEI CARE AJUTĂ PE ALTUL SĂ FACĂ VREO GREŞEALĂ ÎNAINTE DE A SE FACE ACEA GREŞEALĂ

Cel ce va da cuiva tovarăşi sau arme sau cai sau bani, pentru ca să meargă să ucidă pe cineva, sau scări sau funii, pentru ca să meargă să fure, se pedepseşte ca un ucigaş sau ca un fur; aceasta se înţelege, cînd i-a dat acele ajutoare, ştiind că

νὰ κάμῃ αὐτὸ τὸ σφάλμα, διατί, ἂν τοῦ δώσῃ τοὺς συντρόφους ἢ τά ἅρματα καὶ τὰ ἄλογα δι' ἄλλην ὑπόθεσιν καὶ αὐτὸς νὰ τὰ μεταχειρισθῇ εἰς τὸ νὰ φονεύσῃ, δὲν τιμωρᾶται αὐτὸς ὡσὰν φονέας ἢ ὡσὰν κλέπτης. Καὶ ὁ κριτὴς εἶναι κρατημένος νὰ πιστεύῃ πῶς τοῦ ἐδώθηκαν τὰ βοηθήματα δι' ἄλλην ὑπόθεσιν καὶ ὄχι διὰ σφάλμα. Καὶ τοῦτο γροικᾶται κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ εἰς ὅλαις ταῖς ἄλλαις ὑπόθεσες.

Ὅποιος δανείσει τὸ σπίτι του τοῦ φονέως, διὰ νὰ στέκῃ νὰ φυλάγῃ, πότε νὰ περάσῃ ὁ ἐχθρός του νὰ τὸν φονεύσῃ, τιμωρᾶται ὡσὰν καὶ ὁ ἴδιος φονέας.

Ὅποιος συντροφιάσει κανένα, ὁποῦ νὰ πηγαίνῃ νὰ κάμῃ τίποτας σφάλμα, καὶ τὸν συντροφιάσει διὰ νὰ μὴ βλαφθῇ ἀπὸ ἄλλον, τότε τιμωρᾶται ὡσὰν καὶ αὐτὸς ὁ πταίστης, ὅποιαν ὥραν εὑρέθηκε παρών, ὅταν ἐγίνετο αὐτὸ τὸ σφάλμα, ἢ ὅποιαν ὥραν ἀποφασιστικῶς τὸν ἐσυντροφίαζε διὰ ἐκείνην τὴν ὑπόθεσιν· διατὶ ἀνίσως καὶ τὸν ἐσυντροφίαζεν ὡσὰν φίλος του ἢ εἶλαχε μαζὶ μὲ αὐτὸν κατὰ τύχην ἢ τὸν ἐσυντροφίαζε βέβαια διὰ τὴν ὑπόθεσιν ἐκείνην τοῦ σφάλματος, ὅμως δὲν εὑρέθηκεν παρών, ὅταν ἐγίνετο τὸ σφάλμα, τότε αὐτὸς δὲν τιμωρᾶται· καὶ ὁ κριτὴς πιστεύει καλλιώτερα, πῶς αὐτὸς τὸν ἐσυντροφίαζε μὴν ἠξεύροντας, πῶς εἶχε νὰ κάμῃ αὐτὸ τὸ σφάλμαι ὅταν δὲν εἶναι ἄλλα σημάδια νὰ κάμνουσι τὸν κριτὴν νὰ πιστεύσῃ πῶς μάλιστα διὰ τὴν ὑπόθεσιν ἐκείνην τὸν ἐσυντροφίαζεν.

Ὅποιος δείξῃ τὸ σπίτι ἢ τὸν τόπον τινός, ὅπου κρύπτεται ὁ ἐχθρός του, διὰ νὰ τὸν φονεύσῃ, ἢ νὰ κάμῃ τὴν βίγλαν, πότε ἔρχεται ὁ ἐχθρός του νὰ τοῦ τὸ εἰπῇ νὰ τὸν φονεύσῃ, τιμωρᾶται καὶ αὐτὸς ὡσὰν φονέας· καὶ τοῦτο γροικᾶται, ὅταν αὐτὸς δὲν τὸν ἤθελε φονεύσῃ, χωρὶς νὰ τοῦ δείξῃ ἐκεῖνος τὸ σπίτι ἢ τὸν τόπον ἢ νὰ τοῦ κάμῃ τὴν βίγλαν, διατὶ ἀνίσως καὶ χωρὶς αὐτὰ αὐτὸς τὸν ἤθελε φονεύσῃ, δὲν τιμωρᾶται, ὅποιος τοῦ τὸν δείξῃ τὸν ἐχθρόν του μὲ τὴν ἰδίαν τιμωρίαν ὡσὰν καὶ ὁ πταίστης, ἀλλὰ μικροτέραν κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ κριτοῦ.

acela voia să săvîrşească greşeala, pentru că, dacă îi va da tovarăşii sau armele şi caii pentru altă treabă şi el îi va întrebuinţa rău, ca să ucidă, nu se pedepseşte ca un ucigaş sau ca un fur. Şi judecătorul este ţinut să creadă că i-a dat acele ajutoare pentru altă treabă şi nu pentru greşeală. Şi aceasta se înţelege în acelaşi chip şi la toate celelalte chestiuni (vezi. gl. 72, zac. 1—3; comp. Far. Qu. 130, nr. 4, 5, 7, 8, 13, 20, 23, 58).

Cel ce va împrumuta casa sa unui ucigaş, pentru ca să stea să păzească spre a-l ucide pe duşman cînd va trece, se pedepseşte ca şi ucigaşul (vezi gl. 72, zac. 4; comp. Far. Qu. 130, nr. 25).

Cel ce va întovărăşi pe cineva ca să meargă să facă vreo greşeală, şi-l va întovărăşi, spre a nu suferi vreo vătămare de la altul, e pedepsit ca şi vinovatul, atunci cînd s-a aflat de faţă în timpul cînd se săvîrşea acea greşeală, sau cînd înadins îl întovărăşea pentru acea treabă; pentru că dacă-l întovărăşea ca prieten al lui sau s-a întîlnit cu el din întîmplare şi îl întovărăşea, totuşi nu s-a aflat de faţă cînd se făcea greşeala, atunci el nu se pedepseşte; şi judecătorul crede mai bine, că el îl întovărăşea fără să ştie că avea să facă acea greşeală, cînd nu sînt alte semne ca să-l facă pe judecător să creadă că îl întovărăşea mai ales pentru acea treabă (vezi gl. 72, zac. 5; comp. Far. Qu. 130, nr. 27, 29, 30).

Cel ce va arăta cuiva casa sau locul unde se ascunde duşmanul său ca să-l ucidă, sau va sta de veghe, cînd vine duşmanul său, ca să-i spună să-l ucidă, se pedepseşte şi acela ca ucigaş; aceasta se înţelege cînd nu l-ar fi omorît, dacă acela nu i-ar fi arătat casa sau locul sau nu ar fi stat de veghe; pentru că dacă şi fără aceea, el l-ar fi ucis, nu se pedepseşte cel ce i-a arătat pe duşmanul său, cu aceeaşi pedeapsă ca şi vinovatul, ci cu una mai mică după voia judecătorului (vezi gl. 72, zac. 6; comp. Far Qu. 130, nr. 32, 35).

Ὅποιος μὲ τὰ λόγιά του κρατεῖ τινα, ἕως νὰ ἔλθῃ ὁ ἐχθρός του νὰ τὸν φονεύσῃ, τιμωρᾶται ὡσὰν φονέας· ἢ ἀνίσως καὶ τὸν κρατῇ μὲ τὰ λόγιά του, ὥστε ἄλλος τινὰς νὰ μοιχεύσῃ τὴν γυναῖκα του, τιμωρᾶται ὡσὰν μοιχός. Καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ εἰς τὰ ἄλλα σφάλματα· τὸ ὁποῖον γροικᾶται, ὅταν τὸν ἐκράτει μὲ τὰ λόγιά του ἐπὶ ταὐτοῦ, διατὶ ἂν ὡμίλιε μὲ τοῦ λόγου του ἁπλῶς χωρὶς δόλον, καὶ εἰς αὐτὸ τὸ μέσον ἦλθεν ὁ ἐχθρός του καὶ τὸν ἐφόνευσεν, αὐτὸς δὲν τιμωρᾶται ποσῶς.

Ὅποιος φυλάσσει τὰ πράγματα τοῦ φονέως, ὥστε νὰ ὑπάγῃ νὰ φονεύσῃ, λογᾶται πῶς ἐβοήθησεν εἰς τὸν φόνον, καὶ τιμωρᾶται ὡς φονέας.

Ὅποιος ὑπάγει γραφαῖς σταλμένος ἀπὸ ἄλλον διὰ νὰ κάμῃ τίποτες σφάλμα ἠξεύροντας, λέγεται πῶς βοηθᾷ καὶ αὐτὸς εἰς αὐτὸ τὸ σφάλμα καὶ τιμωρᾶται ὡσὰν καὶ ὁ πταίστης.

Τότε ὁ συμβοηθὸς κανενὸς σφάλματος τιμωρᾶται μὲ τὴν ἰδίαν τιμωρίαν, ὁποῦ τιμωρᾶται ὁ πταίστης, ὅταν ἡ βοήθεια, ὁποῦ θέλει δώσει, εἶναι αἰτία νὰ γένῃ τὸ σφάλμα, διατὶ ἀνίσως καὶ χωρὶς ἐκείνην τὴν βοήθειαν ἠμπόριε νὰ γένῃ τὸ σφάλμα, τότε ὁ συμβοηθὸς δὲν τιμωρᾶται μὲ τὴν ἰδίαν τιμωρίαν, ἀλλὰ μὲ ὀλιγωτέραν καὶ ἡ αἰτία λογᾶται τοῦ σφάλματος νὰ εἶναι αἰτία σιμὰ καὶ ὄχι αἰτία μακρά, διατὶ ὅποιος δώσῃ μακρὰν αἰτίαν ἢ δέν, τιμωρᾶται ὡσὰν καὶ ὁ πταίστης τοῦ ἰδίου σφάλματος.

Δὲν εἶναι τινὰς κρατημένος, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ νὰ μὴ γένῃ τίποτες σφάλμα, νὰ τὸ ὁμολογήσῃ ἐκείνου ὁποῦ ἔχει νὰ βλαβῇ, ἀλλὰ οὔτε εἶναι κρατημένος τινὰς νὰ ὑπερμαχήσῃ διὰ ἐκεῖνον ὁποῦ ἔχει νὰ βλαβῇ· καὶ ἂν καλὰ καὶ νὰ ἠμπορῇ νὰ ἐμποδίσῃ νὰ μὴ γένῃ τὸ σφάλμα μὲ μοναχὴν τὴν φωνήν του, πάλιν δὲν εἶναι κρατημένος νὰ τὸ κάμῃ· καὶ ἂν τὸ κάμῃ, εἶναι διὰ καλωσύνην του, καὶ ἂν δὲν τὸ κάμῃ, δὲν τιμωρᾶται.

Ὁ οἰκοκύρης, ὁ πατέρας, ὁ πρίγγιπας, ὁ αὐθέντης τοῦ τόπου καὶ ὁ ἀρχιερέας εἶναι κρατημένοι νὰ ἐμποδίσουσι μὲ κάθε τρόπον νὰ μὴ κάμῃ τὸ σφάλμα, ὁποῦ θέλει νὰ κάμῃ ὁ δουλευτής, ὁ υἱός, ὁ ὑποτεταγμένος καὶ ὁ καλόγηρος. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὁ καλόγηρος,

Cel ce ţine cu vorba pe altul, pînă ce vine duşmanul său să-l ucidă, se pedepseşte ca şi un ucigaş; sau dacă-l ţine cu vorba, încît altcineva să corupă pe femeia lui, se pedepseşte ca şi un preacurvar. Şi într-acest chip şi la alte greşeli; aceasta se înţelege cînd îl ţinea cu vorbele sale cu asemenea scop; pentru că dacă stătea pur şi simplu de vorbă fără viclenie şi între timp a venit duşmanul său şi l-a ucis, acela nu se pedepseşte nicidecum (comp. gl. 72, zac. 7; Far. Qu. 130, nr. 36—38).

Cel ce păzeşte l c u i'e ucigaşului ca să meargă să ucidă, se socoteşte că l-a ajutat la ucidere şi se pedepseşte ca un ucigaş (vezi gl. 72, zac. 8; Far. Qu. 130, nr. 39).

Cel ce duce scrisori, trimis de altul, ca să facă vreo greşeală, şi ştie, se socoteşte că ajută şi dînsul la acea greşeală, şi se pedepseşte ca şi vinovatul (vezi gl. 72, zac. 9; Far. Qu. 130, nr. 41).

Ajutorul la vreo greşeală se pedepseşte cu aceeaşi pedeapsă cu care se pedepseşte vinovatul, atunci cînd ajutorul pe care-l va da, este cauza săvîrşirii greşelii, pentru că dacă şi fără acel ajutor putea să se fi făcut greşeala, atunci ajutătorul nu se pedepseşte cu aceeaşi pedeapsă ci cu mai puţin; şi cauza se socoteşte a fi o cauză lăturalnică iar nu o cauză mare, pentru că cel ce a produs cauza mare sau nu, se pedepseşte ca şi vinovatul aceleiaşi greşeli (comp. gl. 72, zac. 10; Far. Qu. 130, nr. 42, 60).

Nu este ţinut nimeni să împiedice să se facă vreo greşeală, să o mărturisească aceluia care are să sufere vreo vătămare, şi nici nu este ţinut nimeni să se lupte pentru acela care are să sufere vreo vătămare; şi chiar dacă ar putea numai cu strigătul său să împiedice să se facă greşeala, iarăşi nu este ţinut să o facă; dacă o face, este din bunătatea lui, şi dacă nu o face, nu se pedepseşte (vezi gl. 72, zac. 11; comp. Far. Qu. 130, nr. 61 şi 66).

Stăpînul casei, tatăl, principele, domnul locului şi arhiereul sînt ţinuţi să împiedice cu orice chip să nu facă greşeala pe care vrea să o facă sluga, feciorul, supusul şi călugărul.

ὁ ὑποτεταγμένος, ὁ υἱὸς καὶ ὁ δουλευτής, ὅταν ἠξεύρουσι, πῶς ἔχει νὰ γένῃ κανένα σφάλμα εἰς τὸν ἀρχιερέα του, εἰς τὸν ἀφέντην του, εἰς τὸν πατέρα του καὶ εἰς τὸν οἰκοκύρην του, εἶναι κρατημένος διὰ νὰ τὸ ἐμποδίσῃ νὰ μὴ γένῃ, νὰ τοῦ τὸ ὁμολογήσῃ καὶ νὰ ἐμποδίσῃ μὲ κάθε τρόπον νὰ μὴ γένῃ. Καὶ ὅποιος ἀπὸ τούτους τοὺς ὑποτεταγμένους ἠξεύρει τίποτας σφάλμα καὶ δὲν τὸ ὁμολογήσῃ, τιμωρᾶται κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ κριτοῦ.

În acelaşi chip, şi călugărul, supusul, feciorul şi sluga, cînd ştiu că are să se facă vreo greşeală asupra arhiereului, domnului, tatălui şi stăpînului lor, sînt ţinuţi să o împiedice, să i-o mărturisească şi să o împiedice cu orice chip să nu se facă. Şi acela care dintre aceşti supuşi ştie vreo greşeală şi nu a mărturisit-o, se pedepseşte după voia judecătorului (vezi gl. 72, zac. 12; comp. Far. Qu. 130, nr. 67).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε-ον
ΔΙΑ ΕΚΕΙΝΟΥΣ ΟΠΟΥ ΣΥΜΒΟΗΘΟΥΣΙ ΤΙΝΑ ΝΑ ΚΑΜΗ ΤΙΠΟΤΑΣ ΣΦΑΛΜΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΙΔΙΟΝ ΚΑΙΡΟΝ ΟΠΟΥ ΚΑΜΝΕΙ ΤΟ ΣΦΑΛΜΑ

Ὅποιος συμβοηθήσει τινὰ νὰ κάμῃ τίποτας σφάλμα εἰς τὸν καιρόν, ὁποῦ κάμνει αὐτὸ τὸ σφάλμα, τιμωρᾶται μὲ τὴν ἰδίαν τιμωρίαν, ὁποῦ τιμωρᾶται καὶ αὐτὸς ὁ πταίστης· ἀμὴ ἀνίσως καὶ εἶναι πολλοὶ ἐκεῖνοι, ὁποῦ συμβοηθήσουσι νὰ γένῃ τὸ σφάλμα, τότε ὁ κριτὴς διὰ νὰ μὴ τοὺς χαλάσῃ ὅλους, ἐξετάζει μὲ ἐπιμέλειαν ἕνα ἢ δύο ὁποῦ νὰ ἐδώκασι μεγαλωτάτην βοήθειαν εἰς αὐτὸ τὸ σφάλμα, καὶ θανατώνει τοὺς ὁμοῦ μὲ τὸν ἴδιον πταίστην· καὶ τοὺς λοιποὺς τοὺς τιμωρᾷ κατὰ τὴν θέλησιν του ὁ κριτής.

Ὅποιος συμβοηθήσει καὶ συμβουλεύσει τινὰ νὰ κάμῃ τίποτες σφάλμα, τιμωρᾶται τὴν ἰδίαν τιμωρίαν, ὁποῦ τιμωρᾶται καὶ ὁ πταίστης.

Ὅποιος φωνάζοντας θέλει δώσῃ δύναμιν τοῦ φονέως νὰ φονεύσῃ τὸν ἐχθρόν του ἢ θέλει δώσῃ φόβον τοῦ φονευμένου, ὥστε νὰ χάσῃ ταῖς δύναμές του καὶ νὰ ἀφήσῃ νὰ φονευθῇ, τότε λέγεται πῶς νὰ βοήθησεν εἰς τὸν φόνον, καὶ ὡσὰν φονέας τιμωρᾶται.

Ὅποιος συντροφιάζει τινὰ ὁποῦ ὑπάγει νὰ φονεύσῃ ἄλλον, καὶ συντροφιάζει τον, διὰ νὰ μὴ τὸν βλάψῃ τινὰς σύντροφος τοῦ φονευμένου, λογᾶται πῶς νὰ ἐβοήθησεν εἰς τὸν φόνον καὶ τιμωρᾶται ἴσα μὲ τὸν φονέα.

CAPITOLUL V
PENTRU ACEI CARE AJUTĂ PE CINEVA SĂ FACĂ VREO GREŞEALĂ CHIAR ÎN TIMPUL CÎND SĂVÎRŞEŞTE GREŞEALA

Cel ce va ajuta cuiva să facă vreo greşeală în timpul cînd o săvîrşeşte, se pedepseşte cu aceeaşi pedeapsă ca şi vinovatul; însă dacă sînt mulţi acei care vor ajuta să se facă greşeala, atunci judecătorul, pentru ca să nu-i piarză pe toţi, cercetează cu grijă unul sau doi, care să fi dat ajutorul cel mai mare la greşeală, şi pe aceia îi dă morţii deodată cu însuşi vinovatul; şi pe ceilalţi îi pedepseşte judecătorul după voia sa.

Cel ce va ajuta şi va sfătui pe cineva să facă vreo greşeală, se pedepseşte cu aceeaşi pedeapsă ca şi vinovatul.

Cel ce strigînd va da putere ucigaşului să-şi ucidă duşmanul, sau va înspăimînta pe cel ce este ucis, încît să-şi piardă puterile şi să se lase ucis, atunci se zice că a ajutat la ucidere şi se pedepseşte ca un ucigaş.

Cel ce întovărăşeşte pe cineva care merge să ucidă pe altul şi-l întovărăşeşte pentru ca să nu-i facă vreo vătămare vreun tovarăş de-al celui ce este ucis, se socoteşte că l-a ajutat la ucidere şi se pedepseşte la fel cu ucigaşul.

Ὅποιος συμβοήθησει τινὰ νὰ κλέψῃ, τιμωρᾶται ὡσὰν κλέπτης, ὅταν χωρὶς τὴν βοήθειαν ἐκείνην αὐτὸς δὲν ἔκλεπτεν, ἢ ἀνίσως καὶ αὐτὸς δὲν ἦτον κλέπτης φανερός, διατὶ ἀνίσως καὶ αὐτὸς ἦτον κλέπτης φανερὸς ἢ καὶ χωρὶς ἐκείνην τὴν βοήθειαν αὐτὸς ἤθελε κλέψῃ, ὁ συμβοηθὸς δὲν τιμωρᾶται.

Ὅποιος συμβοηθήσει τινὰ νὰ κάμῃ τίποτας σφάλμα καὶ τὸ κάμει, ὅμως ἡ κρίσις δὲν τιμωρᾷ ἐκεῖνον ὁποῦ ἔκαμε τὸ σφάλμα, ἀμὴ τὸν ἐλευθερόνει· ἀνίσως τὸν ἐλευθερώσῃ, διατὶ αὐτὸ τὸ σφάλμα, ὁποῦ ἔκαμεν, ἦτον ἄξιον καὶ δίκαιον νὰ τὸ κάμῃ, τότε οὔτε τὸν συμβοηθὸν δὲν τὸν τιμωρᾷ. Ἀμὴ ἀνίσως καὶ τὸν ἐλεθερώσῃ, διατὶ ἦτον τρελλὸς καὶ διατὶ ἦτον μικρὸν παιδί, τότε τιμωρᾷ τὸν συμβοηθὸν μοναχόν του, ὡσὰν νὰ ἤθελε τιμωρήσῃ καὶ ἐκεῖνον, ὁποῦ ἔκαμε τὸ ἴδιον σφάλμα.

Ὅποιος συμβοηθήσει τινὰ νὰ κλέψῃ, δὲν τιμωρᾶται ὡσὰν κλέπτης, ὅταν ὁ κλέπτης τοῦ ἔλεγε, πῶς τὸ πρᾶγμα ἐκεῖνο, ὁποῦ ἤθελε νὰ κλέψῃ, ἦτον πρᾶγμα ἐδικόν του.

Ὅποιος εὑρεθῇ παρών, ὅταν γίνεται κανένα σφάλμα, καὶ μάλιστα ἁρματωμένος, δίδει ὑποψίαν, πῶς καὶ αὐτὸς νὰ ἐσυμβούλευσε καὶ νὰ ἐσυμβοήθησεν εἰς αὐτὸ τὸ σφάλμα, διὰ τοῦτο σκεντζεύεται νὰ ὁμολογήσῃ τὴν ἀλήθειαν. Καὶ εἰς τοῦτο τυχαίνει ὁ κριτὴς νὰ ἐξετάσῃ καλά, διατὶ ἀνίσως καὶ εὕρῃ καμίαν ἄλλην ὑποψίαν, πῶς αὐτὸς νὰ ἐσυμβούλευσεν ἢ νὰ ἐβοήθησεν εἰς αὐτὸ τὸ σφάλμα, καὶ αὐτὸς εἰς τὸ σκέντζευμα τὸ ὁμολογήσῃ, τότε τὸν τιμωρᾷ ὥσαν καὶ τὸν πταίστην τοῦ ἰδίου σφάλματος. Ἀμὴ ἀνίσως καὶ εἰς τὸ σκέντζευμα τὸ ἀρνηθῇ ὅλως διόλου, τότε πάλιν τὸν τιμωρᾷ διὰ ταῖς ὑποψίαις, ὁποῦ ὁ κριτὴς ἔχει εἰς τοῦ λόγου του, ἀμὴ βέβαια δίδει του μικρωτέραν τιμωρίαν.

Ὅποιον διαβάλλουσι, πῶς νὰ ἐβοήθησεν εἰς κάποιον σφάλμα, τυχαίνει ὁ κριτὴς νὰ τοῦ δώσῃ ἄδειαν νὰ ἀποδείξῃ, πῶς δὲν ἐσυμβοήθησε, πλὴν οἱ μάρτυρες, ὁποῦ θέλει φέρῃ, διὰ νὰ τὸ ἀποδείξῃ, τυχαίνει νὰ λέγουσι τετοίας λογῆς· ἡμεῖς ἐμεσιτεύσαμεν καὶ ἤμεσθαν παρόντες εἰς τὸν φόνον χ.λ. καὶ εἴδαμεν ποῖος ἐφόνευσε καὶ ποῖος ἐβοήθησεν, ἀμὴ ἐκεῖνος δὲν ἐβοήθησεν,

Cel ce va ajuta pe cineva să fure, se pedepseşte ca un fur cînd acesta fără un asemenea ajutor nu fura, sau dacă nu era un fur cunoscut; pentru că dacă era cunoscut ca fur sau şi fără acel ajutor ar fi furat, ajutătorul nu se pedepseşte.

Cel ce va ajuta pe altul să facă vreo greşeală şi o face, totuşi judecata nu îl pedepseşte pe acela care a făcut greşeala, ci îl izbăveşte; dacă îl izbăveşte, pentru că greşeala pe care a făcut-o, era bine şi cu dreptate să o facă, atunci nu-l pedepseşte nici pe ajutător, dar dacă îl izbăveşte, pentru că era nebun şi pentru că era mic copil, atunci îl pedepseşte numai pe ajutătorul lui, precum l-ar fi pedepsit şi pe acela care a făcut însăşi greşeala.

Cel ce va ajuta pe altul să fure, nu se pedepseşte ca un fur, cînd furul i-a spus că lucrul pe care vrea să-l fure era lucrul său propriu.

Cel ce se va afla de faţă cînd se face vreo greşeală, şi mai ales înarmat, dă de bănuit că şi el l-a sfătuit şi l-a ajutat la acea greşeală, de aceea se pune la cazna să mărturisească adevărul. Şi la aceasta trebuie judecătorul să cerceteze bine, pentru că dacă a aflat şi altă bănuială oarecare, că el l-a sfătuit sau l-a ajutat la acea greşeală, şi el a mărturisit-o sub cazna, atunci îl pedepseşte ca şi pe cel vinovat de acea greşeală. Dar dacă şi la tortură o va tăgădui cu totul, atunci tot îl pedepseşte pentru prezumţiile pe care judecătorul le are faţă de persoana lui, dar negreşit îi dă o pedeapsă mai mică.

Pe acela ce-l clevetesc că a ajutat la vreo greşeală, trebuie judecătorul să-l lase să aducă dovezi că nu a ajutat, afară numai dacă martorii pe care-i va aduce ca să dovedească, se întîmplă să spună în acest chip: noi am venit şi am fost de faţă, la ucidere de ex., şi am văzut cine a ucis şi cine a ajutat, dar acela n-a ajutat, nici nu putea să ajute,

οὔτε νὰ βοηθήσῃ ἠμπόριε, χωρὶς ἠμεῖς νὰ τὸν ἰδοῦμεν, διατὶ τετοίας λογῆς ἐλεθερόνεται ἀπὸ τὴν διαβολήν, ἀλλέως τιμωρᾶται.

Ὅταν ἐκεῖνος ὁποῦ κάμῃ τὸ σφάλμα θέλει εἰπῆ πῶς ὁ δεῖνας τὸν ἐσυμβοηθήσε νὰ τὸ κάμῃ, ὅμως δὲν ἔχει ἄλλαις ἀπόδειξες νὰ τὸ φανερώσῃ, δὲν τοῦ πιστεύεται.

Ὅταν ὁ κριτὴς δὲν ἀποδειχθῆ τὴν καταβαλσίαν καὶ τὰς ἀποδείξεις ὁποῦ θέλουσι γένῃ ἐναντίον τινὸς πῶς νὰ ἔκαμε κάπιον σφάλμα, τότε δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἀποδειχθῆ οὔτε καταβαλσίαν οὔτε ἀπόδειξες διὰ τὸν συμβουλάτορα.

Ἀνίσως καὶ ὁ κριτὴς ἀποφασίσῃ τὸν πταίστην διὰ τὸ σφάλμα ὁποῦ ἔκαμε νὰ τὸν χαλάσῃ, καὶ νὰ μὴν ὀνομάσῃ εἰς τὴν ἀπόφασιν τὸν συμβοηθόν του, δὲν γροικᾶται αὐτὸς νὰ τιμωρηθῆ μὲ αὐτὴν τὴν ἀπόφασιν.

fără ca noi să nu-l vedem, deoarece în acest fel se izbăveşte de clevetire; altfel se pedepseşte.

Cînd cel ce a făcut greşeala va spune că l-a ajutat cutare ca să o facă, totuşi nu are alte dovezi să o dovedească vădit, nu i se dă crezare.

Cînd judecătorul n-a fost convins de clevetirea şi dovezile care voiesc să se facă în contra cuiva că a făcut vreo greşeală, atunci nu se poate să fie convins nici de clevetirea, nici de dovezile pentru sfătuitor.

Dacă judecătorul a dat o hotărîre ca să-l piardă pe vinovat pentru greşeala pe care a făcut-o, şi n-a numit în hotărîre pe ajutătorul lui, nu se înţelege ca el să fie pedepsit cu aceeaşi hotărîre.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Σ-ον

ΔΙΑ ΕΚΕΙΝΟΥΣ ΟΠΟΥ ΕΥΡΕΘΩΣΙΝ ΕΙΣ ΚΑΜΙΑΝ ΜΑΧΗΝ ΑΡΜΑΤΩΜΕΝΟΙ, ΕΙΣ ΤΗΝ ΟΠΟΙΑΝ ΝΑ ΣΥΜΒΗ ΦΟΝΟΣ, ΠΟΙΑΝ ΤΙΜΩΡΙΑΝ ΤΙΜΩΡΟΥΝΤΑΙ ΑΥΤΟΙ;

Ἀνίσως καὶ τινὰς θέλει εὑρεθῆ ἁρματωμένος παρὼν εἰς κανένα φόνον, ἠξεύροντας πῶς ἔχει νὰ γένῃ ὁ φόνος, καὶ ἀπὸ τὴν παρουσίαν ἐκείνου ἐγίνηκεν ὁ φονέας πλέον αὐθάδης ἢ ὁ φονευμένος πλέον φοβισμένος καὶ ἀπὸ τὸν φόβον του ἄφηκε καὶ ἐφονεύθηκε, τιμωρᾷ καὶ αὐτὸν ὡσὰν καὶ τὸν φονέα· ἀμὴ ἀνίσως καὶ εὑρέθηκεν ἐκεῖ κατὰ τύχην, χωρὶς νὰ ἠξεύρῃ, πῶς ἔχει νὰ γένῃ φόνος, καὶ ἀπὸ τὴν παρουσίαν του οὔτε ὁ εἷς ἐπῆρε δύναμιν, οὔτε ὁ ἄλλος τὴν ἔχασε, τότε δὲν τιμωρᾶται ποσῶς.

Ὅποιος εὑρεθῆ παρὼν εἰς κανένα φόνον ἁρματωμένος, τιμωρᾶται ὡσὰν καὶ ὁ φονέας, ὅταν ὕστερα ἀπὸ τὸν φόνον συντροφιάσει τὸν φονέα καὶ νὰ μισεύσουσι μαζί, ἂν καλὰ καὶ ἀπὸ

CAPITOLUL VI

PENTRU ACEI CARE S-AU GĂSIT ÎNARMAŢI LA VREO CEARTĂ LA CARE SĂ SE FI ÎNTÎMPLAT UCIDERE, CU CE PEDEAPSĂ SE PEDEPSESC EI?

Dacă se va afla cineva înarmat de faţă la vreo ucidere, ştiind că are să se facă ucidere, şi pentru că era de faţă acela, ucigaşul s-a făcut semeţ, sau cel ce e ucis mai speriat şi de spaimă s-a lăsat şi a fost ucis, îl pedepseşte şi pe dînsul ca şi pe ucigaş; însă dacă s-a găsit acolo din întîmplare, fără să ştie că are să se facă ucidere, şi pentru că era de faţă, nici unul n-a luat putere, nici celălalt n-a pierdut-o, atunci nu se pedepseşte (comp. gl. 73, zac. 1; Far Qu. 131, P. II, nr. 67—68).

Cel ce se va găsi de faţă înarmat la vreo ucidere, este pedepsit ca şi ucigaşul, cînd după ucidere va întovărăşi şi pe ucigaş şi vor pleca împreună, chiar dacă fiind şi

τὴν παρουσίαν του αὐτουνοῦ οὔτε ὁ εἷς νὰ ἐπῆρε περισσοτέραν δύναμιν, οὔτε ὁ ἄλλος νὰ τὴν ἔχασεν.

Ὅποιος συμβουλεύσει τὸν φονέα νὰ μὴ φονεύσῃ, μὲ ὅλον τοῦτο νὰ εὑρεθῇ παρὼν εἰς τὸν φόνον, νὰ μὴν ἐμποδίσῃ ὅσον ἠμπορεῖ, τιμωρᾶται εἰς τὴν ζωήν του, ὡσὰν καὶ ὁ φονέας.

Ὅταν εὑρεθῇ τινὰς παρὼν εἰς κανένα φόνον καὶ ὁ κριτὴς δὲν ἠμπορεῖ τόσον εὔκολα νὰ γνωρίσῃ, ἀνίσως καὶ εὑρέθηκε παρὼν ἐπὶ ταὐτοῦ ἢ ἂν εὑρέθηκε κατὰ τύχην, τότε κρατεῖ τὸ πλέον εὐσπλαγχνικὸν μέρος καὶ πιστεύει καλλιώτερα, πῶς εὑρέθηκε παρὼν χωρὶς νὰ ἠξεύρῃ πῶς ἔχει νὰ γένῃ φόνος καὶ ἐλευθερώνει τον χωρὶς τιμωρίαν.

Ἀνίσως καὶ ὁ κριτὴς εὕρῃ περισσότερα παρὰ δύο σημάδια καὶ γνωρίσματα νὰ φανερώνουσι, πῶς αὐτὸς ὁποῦ εὑρέθηκε παρὼν εἰς τὸν φόνον, εὑρέθηκεν ἐκεῖ ἐπὶ ταὐτοῦ, διὰ νὰ βοηθήσῃ, ἂν κάμῃ χρεία, τότε τὸν τιμωρᾷ ὡσὰν φονέα· ἂν δὲν εὕρῃ ποσῶς σημάδια, τὸν ἐλευθερώνει· ἀμὴ ἂν εἶναι τὰ σημάδια μόνον δύο, τὸν σκαντζεύγει, νὰ ὁμολογήσῃ τὴν ἀλήθειαν· καὶ ἂν εἶναι ἕνα μοναχὸν σημάδι, τότε τοῦ δίδει ὅρκον νὰ ὁμολογήσῃ τὴν ἀλήθειαν.

Ὅταν ἕνας ἁρματωμένος ἠμπορεῖ νὰ παραχωρήσῃ ἀπὸ τὸν τόπον, ὁποῦ ἔχει νὰ γένῃ ὁ φόνος, καὶ αὐτὸς δὲν παραχωρήσει, τότε δίδει σημάδι πῶς εὑρέθηκε παρὼν ἐκεῖ ἐπὶ ταὐτοῦ καὶ ὄχι κατὰ τύχην, διὰ τοῦτο τιμωρᾶται ὡσὰν καὶ τὸν φονέα.

Ὅταν ὁ ἁρματωμένος ἄνθρωπος διὰ νὰ φανερώσῃ πῶς εὑρέθηκε παρὼν εἰς τὸν φόνον κατὰ τύχην, ἀποδείξῃ πῶς αὐτὸς ἐπαραχώρησεν ἀπὸ τὸν τόπον ἐκεῖνον, ὁποῦ ἤθελε νὰ γένῃ ὁ φόνος, πάλιν τιμωρᾶται, ἀνίσως καὶ ὁ φόνος ἔγινεν ὀλίγον ὕστερον ἀπὸ τὸν μισευμόν του καὶ αὐτὸς νὰ ἐχάρηκεν αὐτὸν τὸν φόνον.

el de faţă, nici unul n-a luat mai multă putere nici celălalt n-a pierdut-o (vezi gl. 73, zac. 2; comp. Far. Qu. 131, P. II, nr. 74).

Cel ce va sfătui pe ucigaş să nu ucidă, cu toate acestea să se fi aflat de faţă la ucidere şi să nu fi împiedicat pe cît putea, se pedepseşte cu pierderea vieţii ca şi ucigaşul (vezi gl. 73, zac. 3; comp. Far. Qu. 131, P. II, nr. 75).

Cînd se va afla cineva de faţă la vreo ucidere şi judecătorul nu poate să cunoască uşor dacă s-a aflat de faţă pentru aceasta, sau dacă s-a aflat din întîmplare, atunci are mai mare putere laturea milostivă şi poate să creadă mai bine că s-a aflat de faţă fără să ştie că are să se facă ucidere şi să-l libereze fără pedeapsă (vezi gl. 74, zac. 1; comp. Far. Qu. 131, P. II, nr. 80).

Dacă judecătorul a aflat mai mult de două semne şi constatări care să arate vădit că acela ce s-a găsit de faţă la ucidere, era acolo înadins să ajute de va trebui, atunci îl pedepseşte ca pe un ucigaş; dacă n-a găsit semne nici de cum, îl liberează; dacă însă sînt numai două semne, îl munceşte, ca să mărturisească adevărul; şi dacă este numai un semn, atunci îi dă jurămînt să mărturisească adevărul (vezi gl. 74, zac. 2; comp. Far. Qu. 131, P. II, nr. 84—86).

Cînd un om înarmat ar putea să se ducă de la locul unde are să se facă uciderea şi nu se va duce, atunci dă semn că s-a găsit acolo de faţă pentru aceasta şi nu din întîmplare, de aceea se pedepseşte ca şi ucigaşul (vezi gl. 74, zac. 3; Far. Qu. 131, P. II, nr. 87).

Cînd omul înarmat, pentru ca să arate că s-a aflat de faţă la ucidere din întîmplare, va dovedi că a plecat de la locul unde era să se facă uciderea, tot se pedepseşte, dacă uciderea s-a făcut puţin mai pe urmă după plecarea lui şi el s-a bucurat de acea ucidere (vezi gl. 74, zac. 4; comp. Far. Qu. 131, P. II, nr. 88—89).

Ὅταν ὁ φονέας εἶναι ἄνθρωπος ξένος καὶ τὸν ὁποῖον δὲν ἐγνώριζε ποτὲ ἐκεῖνος, ὁποῦ εὑρέθηκε παρὼν εἰς τὸν φόνον ἁρματωμένος, τότε αὐτὸς δὲν τιμωρᾶται.

Ἀκόμι δὲν τιμωρᾶται ἐκεῖνος, ὁποῦ νὰ εὑρεθῇ παρὼν ἁρματωμένος εἰς κανένα φόνον, ὅταν τοὺς ἐξεχώρισεν ἀπ' ἀλλήλων τους καὶ ἔβανε καλὸν εἰς τὸ μέσον.

Ἀκόμι δὲν τιμωρᾶται ἐκεῖνος ὁποῦ νὰ εὑρεθῇ παρὼν εἰς κανένα φόνον χωρὶς ἅρματα, ἀμὴ ἀνίσως καὶ βαστῶντας τὰ ἅρματά του τὰ θέλει δώσῃ ἀλλοῦ, διὰ νὰ προφασισθῇ αὐτὸς, τότε τυχαίνει ὁ κριτὴς νὰ ἐξετάσῃ, ἀνίσως καὶ ἐκεῖνος, τοῦ ὁποίου ἔδωσε τὰ ἅρματα, ἔστεκε σιμά του τόσον, ὥστε νὰ ἠμπορῇ πάλιν νὰ τὰ πιάσῃ, ὅταν τὰ χρειασθῇ, διατὶ τότε πάλιν τὸν τιμωρᾷ. Ἀμὴ ἀνίσως καὶ ἐκεῖνος, τοῦ ὁποίου ἔδωσε τὰ ἅρματα, ἔστεκε μακρὰ ἀπὸ λόγου του, τότε προφασίζεται καὶ δὲν τιμωρᾶται.

Ἀνίσως καὶ τινὰς ἁρματωμένος θέλει ἔλθῃ ὕστερον ἀφ' οὗ εἶναι ἀρχισμένη ἡ μάχη, εἰς τὴν ὁποίαν ἐγίνηκεν ὁ φόνος καὶ μάλιστα ἂν ἔλθῃ ὕστερον, ἀφ' οὗ θέλουσιν ἦσθαι δομέναις καὶ πληγαῖς, δὲν τιμωρᾶται ποσῶς, ἀνίσως καὶ δὲν βοηθήσῃ τίποτας εἰς τὸν φόνον. Καὶ πάλιν ἀνίσως καὶ ἐρχόμενος ὕστερον θέλει βοηθήσῃ εἰς τὸν φόνον, δὲν τιμωρᾶται τόσον ὡσὰν ὁ φονέας, ἀλλὰ μόνον τόσον τιμωρᾶται, ὅσον ἔκαμε καὶ ὅσον ἐβοήθησεν, ἔστωντας καὶ νὰ εἶναι ἡ ἐξουσία τῆς τοιαύτης τιμωρίας εἰς τὸ θέλημα τοῦ κριτοῦ.

Cînd ucigaşul este un străin pe care nu l-a cunoscut niciodată acela care s-a aflat de faţă la ucidere înarmat, atunci acela nu se pedepseşte (vezi gl. 74, zac. 5; comp. Far. Qu. 131, P. II, nr. 96).

De asemenea nu se pedepseşte acela care se va fi aflat de faţă înarmat la vreo ucidere, cînd i-a despărţit pe unul de altul şi s-a aruncat bine între ei (comp. gl. 74, zac. 6; vezi Far. Qu. 131, P. II, nr. 97).

De asemenea nu se pedepseşte acela ce se va afla de faţă fără arme, la vreo ucidere; dacă însă, avînd arme, le va da altuia ca să aibă pretexte, atunci judecătorul trebuie să cerceteze dacă şi acela căruia i-a dat armele a stat aproape de dînsul în aşa fel ca să le poată iarăşi apuca de-i vor trebui, pentru că atunci tot îl pedepseşte. Dacă însă şi acela căruia i-a dat armele a stat departe de dînsul, atunci invoacă aceasta şi nu se pedepseşte (vezi gl. 74, zac. 7; comp. Far. Qu. 131, P. II, nr. 98—99).

Dacă cineva înarmat va veni mai pe urmă, după ce a început cearta în cursul căreia s-a făcut uciderea, şi mai ales dacă a venit după ce se vor fi rănit, nu se pedepseşte, dacă n-a dat nici un ajutor la ucidere. Şi dacă venind şi mai tîrziu, va ajuta la ucidere, nu se pedepseşte ca ucigaşul, ci numai atîta cît a făcut şi cît a ajutat, dat fiind că puterea asupra unei astfel de pedepse să stea în voia judecătorului (vezi gl. 74, zac. 8; Far. Qu. 131, P. II, nr. 100).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ-ον
ΔΙΑ ΕΚΕΙΝΟΥΣ ΟΠΟΥ ΒΟΗΘΟΥΣΙ ΕΚΕΙΝΟΥ ΟΠΟΥ ΘΕΛΕΙ ΚΑΜΗ ΤΙΠΟΤΕΣ ΣΦΑΛΜΑ ΥΣΤΕΡΟΝ ΑΦ ΟΥ ΤΟ ΚΑΜΗ

Ὅποιος συντροφιάσει ἐκεῖνον ὁποῦ νὰ ἔκαμε τίποτες σφάλμα ὕστερον, ἀφ' οὗ τὸ κάμει, διὰ νὰ γλυτώσῃ τὴν ζωήν του, τιμωρᾶται κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ κριτοῦ, ἀμὴ ὄχι τόσον ὡσὰν

CAPITOLUL VII
PENTRU ACEI CARE AJUTĂ ACELUIA CARE VA SĂ FACĂ VREO GREŞEALĂ DUPĂ CE A FĂCUT-O

Cel ce îl va întovărăşi pe acela care a făcut vreo greşeală, după ce o face, pentru ca să-i scape viaţa, se pedepseşte după voia judecătorului, dar nu atîta ca vinovatul;

τὸν πταίστην· ἀμὴ ἀνίσως καὶ τὸν συντροφιάσῃ, διὰ νὰ τὸν ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὰ χέρια τῶν αὐθεντικῶν ἀνθρώπων, ὁποῦ ὁ αὐθέντης τοῦ τόπου τοὺς ἔστειλεν ἐπὶ ταὐτοῦ νὰ τὸν πιάσουσι, τότε τιμωρᾶται εἰς τὴν ζωήν του.

Ἡ γυναῖκα ὁποῦ βοηθήσει τὸν ἄνδρα της, ἀφ' οὗ κάμῃ τὸ σφάλμα, δ ὰ νὰ γλυτώσῃ τήν ζωήν του, δὲν τιμωρᾶται κατ' οὐδένα τρόπον.

Ὅπο ος συντροφιάσει ἐκεῖνον, ὁποῦ νὰ ἔκαμε τίποτες σφάλμα, ὕστερον ἀφ' οὗ τὸ κάμῃ καὶ νὰ τὸν συντροφ άσῃ ἐς ὀλίγον δρόμον καὶ χωρὶς ἄρματα, δὲν τιμωρᾶται ποσῶς.

Ὅποιος συντροφιάσει κανένα πταίστην εὐθὺς τὴν ὥραν, ὁποῦ ἔκαμε τὸ σφάλμα, τιμωρᾶται κατὰ θέλησιν τοῦ κριτοῦ· ἀμὴ ἂν τὸν συντροφιάσῃ ὕστερον ἀπὸ ἡμέραις, τότε δὲν τιμωρᾶται.

Ὅποιος συντροφιάσει τὸν φονέα ὕστερον, ἀφ' οὗ φονεύσει, δὲν ἠξεύροντας, πῶς νὰ εἶναι φονέας, καὶ πῶς τότε εὐθὺς ἔκαμε τὸν φόνον, δὲν τιμωρᾶται ποσῶς.

Ὅποιος δανείσει ἄλογον τοῦ πταίστου ὕστερα ἀπὸ τὸ σφάλμα, ἀνίσως καὶ ἠξεύρετο, πῶς ἔκαμε τὸ σφάλμα, τιμωρᾶται κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ κριτοῦ· ἀμὴ ἀνίσως καὶ δὲν τὸ ἤξευρε, δὲν τιμωρᾶται.

Ὅποιος κρύψει τὸν πταίστην ὕστερα ἀπὸ τὸ σφάλμα ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τοὺς αὐθεντικοὺς ἢ νὰ τοὺς ἀπατήσῃ νὰ μὴ τὸν εὕρωσι, τιμωρᾶται κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ κριτοῦ, ἂν καλὰ καὶ ἄλλοι εἴπασι, πῶς τιμωρᾶται ὡσὰν καὶ ὁ ἴδιος πταίστης.

Ὅποιος κρύψει τὸ λείψανον τοῦ φονευμένου, διὰ νὰ μὴν εὑρεθῇ, τιμωρᾶται μὲ τὴν ἰδίαν τιμωρίαν, ὁποῦ τιμωρᾶται καὶ ὁ φονέας.

Ὅποιος ἀποδειχθῇ καὶ κρύψει τὰ πράγματα ὁποῦ ἐκλέφθηκαν, ἀνίσως καὶ ἤξευρε πῶς ἦταν κλέψιμα, τιμωρᾶται κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ κριτοῦ, πλὴν ὀλιγώτερα παρὰ τὸν ἴδιον κλέπτην·

însă dacă l-a întovărăşit ca să-l scape din mîinile oamenilor domneşti, pe care domnul locului i-a trimis înadins să-l prindă, atunci se pedepseşte cu pierderea vieţii (vezi gl. 75, zac. 1; Far. Qu. 132, nr. 4).

Femeia care va ajuta bărbatului ei mai pe urmă, după ce a făcut greşala, pentru ca să-i scape viaţa, nu se pedepseşte în nici un fel (vezi gl. 75, zac. 2; Far. Qu. 132, nr. 6).

Cel ce îl va întovărăşi pe acela care a făcut vreo greşeală, după ce a săvîrşit-o, şi-l va întovărăşi drum puţin şi fără arme, nu se pedepseşte nici de cum (vezi gl. 75, zac. 3; comp. Far. Qu. 132, nr. 8).

Cel ce îl va întovărăşi pe un vinovat îndată după ce a făcut greşeala, se pedepseşte după voia judecătorului; dacă însă îl va întovărăşi cîteva zile mai tîrziu, atunci nu se pedepseşte (comp. gl. 75, zac. 5; Far. Qu. 132, nr. 10).

Cel ce îl va întovărăşi pe ucigaş mai pe urmă după ce va ucide, neştiind că este ucigaş şi că chiar atunci săvîrşise uciderea, nu se pedepseşte nici de cum (vezi gl. 75 zac. 4; comp. Far. Qu. 132, nr. 9).

Cel ce-i va împrumuta vinovatului un cal, mai pe urmă, după săvîrşirea greşelii, dacă ştia că a săvîrşit-o, se pedepseşte după voia judecătorului, dar dacă nu ştia, nu se pedepseşte (comp. gl. 75, zac. 6; Far. Qu. 132, nr. 13).

Cel ce după săvîrşirea greşelii va ascunde pe vinovat de oamenii domneşti, sau îi va amăgi să nu-l găsească, se pedepseşte după voia judecătorului, măcar că alţii au zis că se pedepseşte ca şi însuşi vinovatul (vezi gl. 75, zac. 7; comp. Far. Qu. 132 nr. 14—16).

Cel ce va ascunde trupul celui ucis, pentru ca să nu se afle, se pedepseşte cu aceeaşi pedeapsă cu care se pedepseşte şi ucigaşul (vezi gl. 75, zac. 8; comp. Far. Qu. 132, nr. 17).

Cel ce va fi dovedit şi va ascunde lucrurile care au fost furate, dacă a ştiut că erau de furat se pedepseşte după voia judecătorului, însă mai puţin decît însuşi furul;

ἀμὴ ἂν δὲν τὸ ἤξευρε, δὲν τιμωρᾶται. Καὶ ἀνίσως καὶ τὸ πρᾶγμα εἶναι ἀμφίβολον καὶ δὲν φαίνεται φανερά, ἢ τὸ ἤξευρεν ἢ ὄχι, τότε ὁ κριτὴς πιστεύει γληγορώτερα νὰ μὴ τὸ ἤξευρεν.

Ὅποιος βοηθήσει κανένα αἱρετικὸν ὕστερον ἀπὸ τὸ σφάλμα ἢ ἄλλον τινὰ ὁποῦ νὰ ἔκαμε μεγάλον σφάλμα, ἤγουν προδοσίαν τῆς χώρας, καταφρώνησιν αὐθεντικῶν πραγμάτων καὶ προσταγμάτων ἢ ἄλλο ὅμοιον, δὲν τιμωρᾶται μὲ μικρὰν τιμωρίαν κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ κριτοῦ, ἀλλὰ τιμωρᾶται μὲ τὴν ἰδίαν τιμωρίαν, ὁποῦ τιμωρᾶται καὶ ἐκεῖνος ὁ ἴδιος, ὁποῦ ἔκαμε τὸ σφάλμα.

Ὅποιος ἐπαινᾷ τὸν πταίστην καὶ λέγει, πῶς καλὰ ἔκαμε νὰ τὸ κάμῃ, ἀνίσως καὶ τὸ σφάλμα, ὁποῦ ἔκαμεν, ἦτον ἀπὸ τὰ μεγάλα σφάλματα, ἤγουν προδοσία τῆς χώρας καὶ τὰ ὅμοια, τότε αὐτὸς τιμωρᾶται περισσότερα παρὰ ὁ ἴδιος πταίστης· καὶ τοῦτο γροικᾶται, ἀνίσως καὶ αὐτὸς ἐπαινᾷ τὸν πταίστην, πρὶν παρὰ νὰ κάμῃ αὐτὸ τὸ μεγάλον σφάλμα, διατὶ ἂν τὸν ἐπαινᾷ ὕστερα ἀπὸ τὸ σφάλμα, τιμωρᾶται ἴσα ὡσὰν καὶ αὐτὸς ὁ πταίστης· ἀμὴ ἀνίσως καὶ τὸ σφάλμα, ὁποῦ ἔκαμε, δὲν ἦτον ἀπὸ τὰ μεγάλα σφάλματα, ἂν καλά καὶ νὰ τὸν ἐπαινᾷ καὶ πρὶν τὸ κάμῃ, μὲ ὅλον τοῦτο δὲν πέρνει περισσοτέραν τιμωρίαν, ἀλλὰ μόνον τὴν ἰδίαν, ὁποῦ πέρνει καὶ ὁ ἴδιος πταίστης.

Ὅποιος δώσει βοήθειαν τοῦ πταίστου ὕστερα ἀπὸ τὸ σφάλμα, τὴν ὁποίαν τοῦ εἶχε ταγμένην, πρὶν κάμῃ τὸ σφάλμα, καὶ ἦσαν συμβασμένοι νὰ τοῦ δώσῃ αὐτὴν τὴν βοήθειαν, τιμωρᾶται ὡσὰν καὶ ὁ ἴδιος πταίστης.

Ὅποιος συντροφιάζει τὸν πταίστην, διὰ νὰ τὸν γλυττώσῃ ἢ νὰ τὸν δεχθῇ εἰς τὸ σπῆτι του ἢ νὰ τὸν κρύψῃ ἢ μὲ ἄλλον τρόπον νὰ τοῦ βοηθήσῃ, δίδει ὑποψίαν, πῶς καὶ νὰ εἶναι μέτοχος εἰς τὸ σφάλμα, ὁποῦ αὐτὸς ἔκαμε· διὰ τοῦτο σκαντζεύεται νὰ ὁμολογήσῃ τὴν ἀλήθειαν, ἔξω τὴν βοήθειαν τούτην νὰ μὴ τοῦ τὴν ἔδωσεν εὐθὺς ὕστερα ἀπὸ τὸ σφάλμα, ἀλλὰ μετὰ ἡμέρας πολλάς, ἢ ἔξω νὰ φαίνεται φανερὰ ἀπὸ ἄλλα σημάδια, πῶς αὐτὸς δὲν ἤξευρε τίποτας ἐπάνω εἰς ἐκεῖνο τὸ σφάλμα, ὁποῦ ἔγινεν· ἢ ἔξω νὰ ἦτον ἐδικὸς τοῦ πταίστου ἐκεῖνος, ὁποῦ τοῦ ἐβοήθησε, διατὶ τότε λογᾶται, πῶς τοῦ ἐβοήθησε διὰ τὴν ἐδικοσύνην, ὁποῦ εἶχασι, καὶ ὄχι διατὶ ἦτον μέτοχος εἰς τὸ σφάλμα.

dar dacă n-a ştiut, nu se pedepseşte. Şi dacă lucrul e îndoielnic şi nu arată vădit, de a ştiut sau nu, atunci judecătorul crede mai degrabă că nu ştia (vezi gl. 75, zac. 9; comp. Far. Qu. 132, nr. 18).

Cel ce va ajuta pe un eretic mai tîrziu după săvîrşirea greşelii sau pe altcineva care a făcut o greşeală mare, adică trădare de ţară, nebăgare în seamă a lucrurilor şi poruncilor domneşti sau alte asemenea, nu se pedepseşte cu pedeapsă mică după voia judecătorului, ci cu aceeaşi pedeapsă cu care se pedepseşte şi acela care a făcut greşeala.

Cel ce laudă pe vinovat şi spune că bine a făcut ce a făcut, dacă greşeala ce a săvîrşit era din greşelile cele mari, adică trădare de ţară şi altele asemenea, atunci el se pedepseşte mai mult decît însuşi vinovatul; şi aceasta se înţelege, dacă laudă pe vinovat înainte de a fi săvîrşit acea greşeală mare; pentru că dacă îl laudă după greşeală, se pedepseşte la fel ca şi însuşi vinovatul; dacă însă greşeala pe care a făcut-o nu era din greşelile cele mari, măcar că l-a lăudat şi înainte de a o fi făcut, cu toate acestea nu ia pedeapsă mai mare, ci numai aceeaşi pe care o ia şi îns şi vinovatul (vezi gl. 75, zac. 11; comp. Far. Qu. 132, nr. 29).

Cel ce va da vinovatului după săvîrşirea greşelii ajutorul pe care i-l avea pregătit, înainte de a o fi făcut, şi aveau învoială să-i dea acel ajutor, se pedepseşte ca şi vinovatul (vezi gl. 75, zac. 11; comp. Far. Qu. 132, nr. 29).

Cel ce va întovărăşi pe vinovat ca să-l scape, sau îl va primi în casa sa, sau îl va ascunde, sau îl va ajuta într-alt chip, dă de bănuit că şi el este părtaş la greşeala pe care a făcut-o acela; de aceea se torturează ca să mărturisească adevărul, afară de cazul dacă ajutorul acela nu i l-a dat îndată după greşeală ci după mai multe zile, sau dacă se învederează şi din alte semne, că el nu ştia ceva despre greşeala, ce se săvîrşea, sau dacă acela era chiar omul vinovatului căruia i-a dat ajutor, pentru că atunci se socoteşte că l-a ajutat, fiindcă era omul lui şi nu pentru că era părtaş la greşeală (vezi gl. 75, zac. 12; comp. Far. Qu. 132, nr. 34, 35, 37, 39).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η-ον
ΔΙΑ ΕΚΕΙΝΟΥΣ ΟΠΟΥ ΑΠΟΔΕΧΟΝΤΑΙ ΕΙΣ ΤΑ ΣΠΙΤΙΑ ΤΟΥΣ ΕΚΕΙΝΟΥΣ ΟΠΟΥ Η ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ ΕΞΩΡΙΣΕΝ ΑΠΟ ΤΟΝ ΤΟΠΟΝ ΕΚΕΙΝΟΝ

"Οποιος ἀποδεχθῇ εἰς τὸ σπίτι του τὸν ἐξωρισμένον ἄνθρωπον καὶ νὰ τὸν συντροφιάσῃ, ὅταν μισεύσῃ, τιμωρᾶται μὲ τὴν ἰδίαν τιμωρίαν, ὁποῦ ἤθελε πάρῃ ὁ ἐξώριστος, ἀμὴ ἀνίσως καὶ ἀποδεχθῇ τον μοναχά, ἀμὴ δὲν τὸν συντροφιάσῃ, τιμωρᾶται κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ κριτοῦ.

"Οποιος ἀποδεχθῇ ἐκεῖνον, ὁποῦ ἐπρόδωσε τὴν χώραν, ἢ ἐκαταφρόνησε τὰ βασιλικὰ πράγματα καὶ προστάγματα, τιμωρᾶται τὴν ἰδίαν τιμωρίαν, ὁποῦ ἤθελε πάρῃ αὐτός, ἂν καλὰ καὶ νὰ μὴ συντροφιάσῃ καὶ ὅλως.

"Οποιος ἀποδεχθῇ γυναῖκα ἐξωρισμένην, πέρνει τὴν ἰδίαν τιμωρίαν, ὁποῦ ἤθελε πάρῃ ἡ γυναῖκα.

.... [1]

CAPITOLUL VIII
PENTRU ACEI CARE PRIMESC ÎN CASELE LOR PE CEI SURGHIUNIŢI DE JUSTIŢIE DIN LOCUL ACELA

Cel ce va primi în casa sa pe un om surghiunit şi-l va întovărăşi cînd pleacă, se pedepseşte cu aceeaşi pedeapsă pe care ar fi avut să o primească surghiunitul; dacă însă îl primeşte numai, însă nu-l întovărăşeşte, se pedepseşte după voia judecătorului.

Cel ce va primi pe acela ce a trădat ţara sau n-a băgat în seamă lucrurile şi poruncile împărăteşti, se pedepseşte cu aceeaşi pedeapsă pe care ar fi luat-o făptaşul, chiar dacă nu-l va fi întovărăşit.

Cel ce va primi pe o femeie surghiunită, ia aceeaşi pedeapsă pe care ar fi luat-o femeia.

.... [1]

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ-ον
ΔΙΑ ΕΚΕΙΝΟΥΣ ΟΠΟΥ ΑΠΟΔΕΧΟΝΤΑΙ ΤΟΥΣ ΚΛΕΠΤΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΛΗΣΤΑΣ

"Οποιος ἀποδεχθῇ κανένα κλέπτην μαζὶ μὲ τὰ κλεψίμια πράγματα, ὡσὰν κλέπτης τιμωρᾶται· ἀμὴ ἀνίσως καὶ ἀποδεχθῇ τὸν ἄνθρωπον μόνον ἢ τὰ πράγματα μονάχα, τότε τιμωρᾶται κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ κριτοῦ.

CAPITOLUL IX
PENTRU CEI CARE PRIMESC PE FURI ŞI TÎLHARI

Cel ce va primi vreun fur împreună cu lucrurile de furat, se pedepseşte ca un fur; dacă însă va primi numai omul sau numai lucrurile, atunci se pedepseşte după voia judecătorului (vezi gl. 76, zac. 1; comp. Far. Qu. 133, cap. II, nr. 75).

---

[1] La acest capitol nu se găseşte glava corespunzătoare în Cartea romînească de învăţătură a lui Vasile Lupu din 1646; de aceea se publică numai titlul capitolului şi primele trei paragrafe.

Ὅποιος ἀποδεχθῇ ληστήν, ἤγουν κλέπτην τοῦ δρόμου, νὰ τὸν κονέψῃ εἰς τὸ σπίτι του, ὡσὰν ληστὴς τιμωρᾶται εἰς τὴν ζωήν του.

Κρατημένος εἶναι κάθε εἷς νὰ παραδίδῃ εἰς τὰς χεῖρας τῆς κρίσεως τοὺς ληστάς· καὶ ἀνίσως καὶ τινὰς ἠξεύρῃ κανένα ληστήν, καὶ δὲν τὸν παραδώσει, χάνει τὰ πράγματά του ὅλα καὶ γίνονται αὐθεντικά.

Ὅποιος ἀποδεχθῇ κανένα ληστὴν εἰς τὸ σπίτι του ἢ εἰς τὸ χωράφι του, τὸ χάνει αὐτὸ τὸ σπίτι ἢ τὸ χωράφι καὶ γίνεται αὐθεντικόν.

Ὅποιος ἠμπορῶντας νὰ πιάσῃ τὸν ληστήν, νὰ τὸν δώσῃ καὶ νὰ τὸν παραδώσῃ εἰς τὴν κρίσιν, καὶ αὐτὸς διατὶ ἐπῆρεν ἀπ' αὐτὸν ἄσπρα ἢ πράγματα, δὲν τὸν ἐπίασεν ἢ τὸν ἔλυσεν, ἂν τὸν εἶχε δεμένον, τότε καὶ αὐτὸς ὡσὰν ληστὴς τιμωρᾶται.

Τότε τιμωρᾶται ὡσὰν ληστὴς ἐκεῖνος ὁποῦ ἀποδεχθῇ τὸν ληστὴν εἰς τὸ σπίτι του, ἔτχν ἔξω ὁποῦ τὸν ἀπεδέχθηκε, τὸν ἔκρυψε καὶ ὅλως ἀπὸ ἄλλους ἢ τὸν ἐσυντρόφιασε· διατὶ ἀνίσως καὶ μοναχός του τὸν ἀποδεχθῇ, χωρὶς νὰ τὸν κρύψῃ ἢ νὰ τὸν συντροφιάσῃ, δὲν τιμωρᾶται εἰς τὴν ζωήν του ὡσὰν ληστής, ἀλλὰ μόνον κατὰ θέλησιν τοῦ κριτοῦ.

Ὅποιος ἀποδεχθῇ τὰ κλεψίμια πράγματα μοναχά, ἀμὴ νὰ τὰ ἀποδεχθῇ πολλαῖς φοραῖς ἢ νὰ τὰ δεχθῇ, διατὶ εἶχεν ὅρκον καμωμένον τοῦ κλέπτου νὰ τὰ δεχθῇ, τότε ἐξάπαντος ὡσὰν κλέπτης φουρκίζεται, ἢ ἄνδρας εἶναι ἢ γυναῖκα.

Ὅποιος ἀποδεχθῇ ἄσπρα ἢ πράγματα κλεψίμια ἀπὸ κανένα, ὁποῦ νὰ μεταχειρίζεται τὰ ἄσπρα ἢ τὰ πράγματα τὰ αὐθεντικά, ὡσὰν κλέπτης τιμωρᾶται .

Ὅποιος ἀποδεχθῇ κλεψίμια πράγματα, χωρὶς νὰ τὰ ἠξεύρῃ, πῶς ἦσαν κλεψίμια, δὲν τιμωρᾶται.

Τότε τιμωρᾶται ὡσὰν κλέπτης ἐκεῖνος ὁποῦ δεχθῇ τὰ κλεψίμια πράγματα, ὅταν τὰ δεχθῇ, διὰ νὰ τὰ κρύψῃ ἢ διὰ νὰ κερδήσῃ ἀπ' αὐτὰ τὰ πράγματα.

Cel ce va primi să găzduiască în casa sa un tîlhar, adică un fur la drumul mare, ca un tîlhar se pedepseşte cu moartea (vezi gl. 76, zac. 2; Far. Qu. 133, cap. II, nr. 77—79).

Fiecare este ţinut să dea în mîinile judecăţii pe tîlhari; şi dacă ar şti cineva pe un tîlhar şi nu-l va preda, pierde toate lucrurile sale şi se fac domneşti (comp. gl. 76, zac. 3; Far. Qu. 133, cap. II, nr. 80—83).

Cel ce va primi vreun tîlhar în casa sa, sau în ţarina sa pierde acea casă sau ţarină şi se face domnească (comp. gl. 76, zac. 4; Far. Qu. 133, cap. II, nr. 81, 90).

Cel ce putînd să prindă pe un tîlhar, să-l dea şi să-l predea judecăţii, însă el nu l-a prins sau i-a dat drumul, dacă-l avea legat, pentru că a luat de la acela bani sau lucruri, se pedepseşte şi el ca un tîlhar.

Atunci se pedepseşte ca un tîlhar acela care a primit tîlharul în casa sa, cînd afară de faptul că l-a primit, l-a şi ascuns de alţii cu totul, sau l-a întovărăşit; pentru că, dacă el l-a primit numai fără să-l ascundă sau să-l însoţească, nu se pedepseşte cu viaţa ca un tîlhar, ci numai după voia judecătorului.

Cel ce va primi numai lucrurile de furat, dar le va primi de multe ori, sau le va primi pentru că avea jurămînt făcut cu furul să le primească, se trage neapărat în furci ca un fur, fie că este bărbat sau femeie (vezi gl. 76, zac. 5; comp. Far. Qu. 133, cap. II, nr. 91, 93).

Cel ce va primi bani sau lucruri de furat de la cineva, care umblă cu banii sau lucrurile domneşti, se pedepseşte ca un fur (vezi gl. 76, zac. 6; Far. Qu. 133, cap. II. nr. 94).

Cel ce va primi lucruri de furat, fără să ştie că erau de furat, nu se pedepseşte (vezi gl. 76, zac. 7; Far. Qu. 133, cap. II, nr. 99).

Atun i se pedepseşte ca un fur acela care va primi lucruri de furat, cînd le va primi ca să le ascundă sau să aibă un cîştig din ele (vezi gl. 76, zac. 8; Far. Qu. 133, cap. II, nr. 100, 101).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι-ον
ΔΙΑ ΕΚΕΙΝΟΥΣ ΟΠΟΥ ΑΠΟΔΕΧΟΝΤΑΙ ΤΟΥΣ ΠΤΑΙΣΤΑΣ, ΧΩΡΙΣ ΝΑ ΗΞΕΥΡΟΥΣΙ, ΠΩΣ ΕΙΝΑΙ ΠΤΑΙΣΤΑΙ.

Ὅποιος ἀποδεχθῇ κανένα πταίστην, χωρὶς νὰ τὸν ἠξεύρῃ πταίστην, δὲν τιμωρᾶται.

Ὅποιος ἀποδεχθῇ κανένα πταίστην παρρησίᾳ καὶ φανερά, δείχνει πῶς δὲν ἤξευρε, πῶς αὐτὸς νὰ ἦτον πταίστης.

Ὅποιος ἀποδεχθῇ κανένα πταίστην, ὁποῦ νὰ ἔκαμεν ἀπὸ τὰ μεγάλα πράγματα, προδωσίαν τῆς χώρας χ.λ., καταφρόνησιν τῶν αὐθεντικῶν πραγμάτων ἢ προσταγμάτων καὶ τὰ ὅμοια, καὶ νὰ μὴ τὸ ἤξευρε, πῶς ἦτον τέτοιος πταίστης, δὲν τιμωρᾶται ποσῶς.

CAPITOLUL X
PENTRU CEI CE ÎI PRIMESC PE VINOVAŢI FĂRĂ SĂ ŞTIE CĂ SÎNT VINOVAŢI

Cel ce va primi vreun vinovat, fără să ştie că e vinovat, nu se pedepseşte.

Cel ce va primi în toată voia şi pe faţă vreun vinovat, arată că nu ştia că era vinovat.

Cel ce va primi vreun vinovat care a făcut fapte din cele mari, trădare de ţară de ex., nebăgare în seamă a lucrurilor şi poruncilor domneşti şi altele asemenea, fără a şti că este un astfel de vinovat, nu se pedepseşte nicidecum.

.... [1]

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ-ον
ΔΙΑ ΤΟΝ ΟΡΙΣΜΟΝ ΟΠΟΥ ΔΙΔΕΙ ΤΙΝΑΣ ΚΑΝΕΝΟΣ ΝΑ ΥΠΑΓΗ ΝΑ ΚΑΜΗ ΤΙΠΟΤΕΣ ΣΦΑΛΜΑ

Ὁ ὁρισμός, ὁποῦ δίδει τινὰς ἀλλοῦ, νὰ ὑπάγῃ νὰ κάμῃ τίποτες σφάλμα, γίνεται μὲ κάθε τρόπον καὶ μὲ κάθε λογῆς λόγια, διὰ τὶ γίνεται μὲ προστακτικὰ λόγια, χ.λ., ἄπελθε φόνευσαι τόν δεῖνα ἢ δεῖρέ μου τὸν δεῖνα.

Γίνεται μὲ παρακαλεστικὰ λόγια, χ.λ., παρακαλῶ σε νὰ εὐγάλῃς ἀπὸ τὴν ζωὴν τούτην τὸν δεῖνα.

Ὅποιος εἰπῇ τινός, ἂν εἶχα κανένα ὁποῦ νὰ ἦλθε νὰ φονεύσῃ τὸν δεῖνα, τὸ ἤθελα ἔχῃ πολλὰ ἀκριβόν· ἢ νὰ τοῦ εἰπῇ· ἂν ἦτον μόδος νὰ εὕρηκα ἕνα ἢ δύο ἀνθρώπους νὰ σηκώσουν ἀπὸ ἔμπροσθέν μου τὸν δεῖνα, δὲν τοὺς ἤθελα λείψῃ ποτὲ καὶ τοὺς ἤθελα ζωοτροφᾷ, ἔξω ἀπὸ ἐδῶ

CAPITOLUL XI
PENTRU PORUNCA PE CARE CINEVA O DĂ ALTCUIVA SĂ MEARGĂ SĂ FACĂ VREO GREŞEALĂ

Porunca pe care cineva o dă altuia să meargă să facă vreo greşeală, se face în orice chip şi cu orice fel de vorbe; de aceea se face cu vorbe poruncitoare, de ex., du-te, ucide pe cutare sau bate-mi-l pe cutare (comp. gl. 77, zac. 1; Far. Qu. 133, cap. I, nr. 1—2).

Se face şi cu vorbe de rugăminte, de ex., te rog să-l scoţi pe cutare din viaţa aceasta (comp. gl. 77, zac. 1; Far. Qu. 133, cap. I, nr 3).

Cel ce va zice cuiva: dacă aş avea pe cineva să meargă ca să ucidă pe cutare, l-aş avea foarte drag; sau îi va zice: dacă aş putea găsi pe un om sau doi, să mi-l ridice din faţa mea pe cutare, nu i-aş părăsi niciodată şi aş avea grijă de întreţinerea lor

[1] Vezi nota 1, de la pag. 233.

μὲ ἔξοδά μου, ἐκεῖνος δίδει ὁρισμὸν καὶ στέλλει ἐκεῖνον τὸν ἄνθρωπον νὰ κάμῃ ἐκεῖνον τὸν φόνον καὶ τιμωρᾶται ὡσὰν φονέας.

῞Οποιος εἰπῇ τοῦ δουλευτῇ του· τὸ ἄδικον καὶ τὴν ὕβριν, ὁποῦ μᾶς ἔκαμεν ὁ δεῖνος ἄνθρωπος, δὲν τυχαίνει νὰ τὴν ἀφήσωμεν νὰ περάσῃ χωρὶς ἐκδίκησιν, ἐκεῖνος τοῦ ἔδωσεν ὁρισμὸν νὰ ὑπάγῃ νὰ τὸν βλάψῃ, καὶ τιμωρᾶται αὐτὸς διὰ ὅ,τι λογῆς βλάψιμον θέλει κάμῃ ὁ δοῦλός του ἐκείνου τοῦ ἀνθρώπου.

῞Οποιος ἤθελε λάβῃ ῥάπισμα ἢ γροθίαν ἀπὸ κανένα καὶ θέλει εἰπῇ τινός· ὁ δεῖνος μοῦ ἔδωσε μίαν γροθίαν ἢ ἕνα ῥάπισμα καὶ ἐπιθυμῶ νὰ μοῦ κάμῃς τὴν ἐκδίκησιν, ἢ μὲ ἄλλα λόγια νὰ τὸν προστάξῃ νὰ κάμῃ τὴν ἐκδίκησιν, καὶ ἐκεῖνος ὑπάγει καὶ τὸν φονεύσει, τότε ἐκεῖνος ὁποῦ τὸν ἔστειλε, δὲν τιμωρᾶται ὡσὰν φονέας, διατὶ ὁ φόνος δὲν εἶναι ἐκδίκησις τῆς γροθιᾶς ἢ τοῦ ῥαπίσματος· καὶ αὐτὸς τὸν ἐπρόσταξε νὰ κάμῃ ἐκδίκησιν τῆς γροθιᾶς καὶ δὲν εἶναι κρατημένος διὰ τὸ περισσότερον, ὁποῦ αὐτὸς ἔκαμεν, ἀλλὰ μοναχός του ἐκεῖνος ὁποῦ τὸ ἔκαμε, τιμωρᾶται ὡσὰν φονέας.

῞Οταν τὰ λόγια τοῦ ὁρισμοῦ εἶναι ἀμφίβολα καὶ ἠμποροῦσι νὰ ἐξηγηθῶσι καὶ καλὰ καὶ κακά, τότε γληγορώτερα ἐξηγοῦνται εἰς τὸ καλὸν παρὰ εἰς τὸ κακόν.

῞Οποιος εἰπῇ κανενός· ἂν θέλῃς νὰ φονεύσῃς τὸν δεῖνα, φόνευσέ τον, δὲν λογᾶται, πῶς νὰ τοῦ ἔδωσεν ὁρισμὸν νὰ τὸν φονεύσῃ, διατὶ εἰς ἐκεῖνον ἀφίνει τὴν ἐξουσίαν νὰ τὸ κάμῃ ἢ ὄχι, ἐπειδὴ τοῦ τὸ λέγει μὲ ὑπόθεσιν, ἂν θέλῃς.

῞Οταν εἰπῇ τινὰς τινός· ὕπαγε εἰς τὸν ᾿Ανδρέαν καὶ ῥώθησέ τον, ἂν θέλῃ νὰ φονεύσῃς τὸν Πέτρον, καὶ ἂν θέλῃ, φόνευσέ τον, τότε καὶ ὁ φονέας καὶ ἐκεῖνος, ὁποῦ τὸν ἔστειλε, καὶ ὁ ᾿Ανδρέας, ὅλοι τιμωροῦνται μὲ τὴν ἰδίαν τιμωρίαν ὡσὰν φονιάδες.

în alt loc cu cheltuielile mele, acela dă poruncă şi trimite pe omul acela să facă uciderea şi se pedepseşte ca un ucigaş (vezi gl. 77, zac. 2; comp. Far. Qu. 133, cap. I, nr. 31).

Cel ce va zice slugii sale: nedreptatea şi ocara pe care ne-a făcut-o cutare om, nu trebuie să o lăsăm să treacă fără răzbunare, acela a dat poruncă să meargă să-i facă rău, şi se pedepseşte pentru orice fel de răutate ar face omului aceluia sluga (vezi gl. 77, zac. 3; Far. Qu. 133, cap. I, nr. 8).

Cel ce primind o palmă sau un pumn de la altul ar spune cuiva: cutare mi-a dat un pumn sau o palmă şi doresc să mă răzbuni, sau cu alte cuvinte să-i poruncească să-l răzbune, şi acesta va merge şi-l va ucide, cel ce l-a trimis nu se pedepseşte ca un ucigător, pentru că uciderea nu este răzbunare pentru un pumn sau o palmă; şi el i-a poruncit să răzbune cu pumnul şi nu este ţinut pentru ceea ce a făcut celălalt mai mult, ci se pedepseşte numai făptaşul ca un ucigaş (comp. gl. 77, zac. 4; Far. Qu. 13, cap. I, nr. 27).

Cînd vorbele de poruncă sînt îndoielnice şi pot fi tîlcuite şi în bine şi în rău, atunci mai degrabă se tîlcuiesc în bine decît în rău (vezi gl. 77, zac. 5; comp. Far. Qu. 133, cap. I, nr. 28).

Cel ce va spune altuia: dacă vrei să-l ucizi pe cutare, ucide-l, nu se socoteşte că i-a dat poruncă să-l ucidă, pentru că lui i-a lăsat puterea, să o facă sau nu, deoarece îi spune ipotetic: dacă vrei (vezi gl. 77, zac. 6; comp. Far. Qu. 133, cap. I, nr. 34).

Cînd va spune cineva altuia: mergi la Andrei şi întreabă-l dacă voieşte să-l ucizi pe Petru, şi dacă voieşte, ucide-l, atunci şi ucigaşul şi acela care l-a trimis şi Andrei, toţi se pedepsesc cu aceeaşi pedeapsă ca nişte ucigaşi (vezi gl. 77, zac. 7; comp. Far. Qu. 133, cap. I, nr. 36).

"Όποιος εἰπῇ τοῦ δούλου του· μὴ στρέψῃς εἰς τὸ σπίτι, ἂν δὲν γροικήσω τίποτες καινούριον πρᾶγμα διὰ τὴν ὑπόθεσιν τῆς ὕβρεως, ὁποῦ μᾶς ἔκαμεν ὁ δεῖνας, καὶ αὐτὸς ὑπάγει καὶ τὸν φονεύσει, τυχαίνει ὁ κριτὴς νὰ ἰδῇ τί λογῆς ὕβρις ἦτον ἐκείνη ὁποῦ τοὺς ἔκαμε καὶ τίνος τὴν ἔκαμε τὴν ὕβριν, τοῦ δούλου ἢ τοῦ αὐθεντός του, διατί, ἂν ἡ ὕβρις ἦτον μεγάλη καὶ ἀξία θανάτου, ἢ εἰς τὸν ἕνα νὰ ἔγινεν ἢ εἰς τὸν ἄλλον, τόσον τιμωρᾶται ὁ δοῦλος, ὁποῦ ἐφόνευσεν, ὡσὰν καὶ ὁ αὐθέντης του, ὁποῦ τὸν ἔστειλεν· ἂν ἡ ὕβρις ἦτον μικρὰ καὶ καμωμένη εἰς τὸν αὐθέντην τοῦ δούλου, ἀμὴ ἀπὸ μικρότερόν του ἄνθρωπον, τότε εἶναι σημάδι πῶς εἶχε γνώμην ὁ αὐθέντης του, νὰ τὸν φονεύσῃ, ὅταν τοῦ ἔδωσε τὸν ὁρισμόν· διὰ τοῦτο καὶ ὁ αὐθέντης τιμωρᾶται ὡσὰν καὶ ὁ φονέας δοῦλος. Ἀμὴ ἂν ἡ ὕβρις ἦτον μικρὰ καμωμένη εἰς τὸν δοῦλον, τότε εἶναι σημάδι, πῶς ὁ αὐθέντης του, ὅταν τοῦ ἔδιδε τὸν ὁρισμόν, εἶχε γνώμην νὰ μὴ τὸν φονεύσῃ, ἀμὴ μόνον νὰ τοῦ κάμῃ καὶ αὐτὸς ἄλλην τόσην ὕβριν, ὅσην αὐτὸς ἔκαμε τοῦ δούλου· διὰ τοῦτο δὲν τιμωρᾶται αὐτὸς ὡσὰν ὁ φονέας δοῦλος, ἀμὴ μόνον κατὰ θέλησιν τοῦ κριτοῦ.

"Όταν δώσει ὁρισμὸν τινὰς τοῦ δούλου του εἰς τὸ ἀφτί, χωρὶς νὰ τὸ γροικάσῃ ἄλλος τί λογῆς λόγια τοῦ εἶπε, καὶ αὐτὸς νὰ φονεύσῃ τὸν ἐχθρὸν τοῦ αὐθεντός του, τυγχάνει νὰ ἐξετάσῃ ὁ κριτής· πρῶτον μέν, ἂν ὁ ὁρισμὸς ἦτον εἰς τὸ ἀφτὶ δοσμένος κρυφὰ ἀπὸ κάθε ἄλλον· δεύτερον, ἂν ὁ φονευμένος ἦτον ἐχθρὸς θανάσιμος τοῦ αὐθεντός, καὶ τρίτον, ἀνίσως καὶ ὁ δοῦλος ἔκαμε τὸν φόνον εὐθύς, ὡς ἐπῆρε τὸν ὁρισμὸν ἀπὸ τὸν αὐθέντην του, διατὶ τότε πιστεύει ὁ κριτής, πῶς ὁ αὐθέντης τοῦ δούλου τοῦ ἔδωσεν ὁρισμόν, νὰ τὸν φονεύσῃ, καὶ τιμωρᾶται, ὡσὰν καὶ τὸν ἴδιον φονέα. Ἀμὴ ἀνίσως καὶ λείπῃ κἂν μία ἀπὸ τούταις ταῖς περίστασες ταῖς τρεῖς ὁποῦ εἴπαμεν, τότε πιστεύει ὁ κριτής, πῶς ὁ αὐθέντης τοῦ δούλου δὲν τοῦ ἔδωσεν ὁρισμόν, νὰ τὸν φονεύσῃ, καὶ δὲν τὸν τιμωρᾷ ὡσὰν φονέα, ἀλλὰ μόνον κατὰ τὴν θέλησίν του ὁ κριτής· καὶ τοῦτο γροικᾶται ,ὅταν τὸν τέτοιας λογῆς κρυφὸν ὁρισμὸν τὸν δώσῃ τινὰς τοῦ λόγου του, διατὶ ἂν τὸν δώσῃ τινὰς κρυφὸν ὁρισμὸν τοῦ ἐπιτρόπου του καὶ ἐκείνου, ὁποῦ κάμνει ταῖς δουλιαῖς του εἰς ταῖς αὐθεντικαῖς κρίσες, τότε δὲν γροικᾶται νὰ τοῦ ἔδωσεν ὁρισμὸν νὰ κάμῃ τὴν ἐκδίκησιν μὲ τὸν

Cel ce va spune slugii sale să nu te întorci acasă, dacă nu voi vedea că ai făcut vreo ispravă nouă privitor la ocara ce ne-a făcut-o cutare, şi el merge şi-l va ucide, trebuie judecătorul să vadă ce fel de ocară a fost aceea ce le-a făcut-o şi cui i-a făcut ocara, slugii sau stăpînului, pentru că, dacă ocara a fost mare şi vrednică de moarte, fie că s-a făcut asupra unuia sau a altuia, se pedepseşte sluga care a ucis la fel cu stăpînul care l-a trimis; dacă însă ocara a fost mică şi făcută stăpînului slugii, dar din partea unui om de condiţie mai joasă, atunci este semn că stăpînul lui intenţiona să-l ucidă, cînd i-a dat porunca; de aceea se pedepseşte şi stăpînul ca şi sluga ce a ucis. Dacă însă ocara făcută, asupra slugii era mică, atunci este semn că stăpînul cînd i-a dat porunca, n-avea gînd să-l ucidă, ci să-i facă o ocară tot aşa de mare cîtă i-a făcut acela slugii; de aceea el nu se pedepseşte ca sluga care a ucis, ci numai după voia judecătorului (vezi gl. 77, zac. 8; comp. Far. Qu. 134, cap. II, nr. 41—43, 51).

Cînd cineva va da poruncă slugii sale la ureche, fără ca altul să înţeleagă ce fel de vorbe i-a spus, şi el va ucide pe duşmanul stăpînului său, judecătorul trebuie să cerceteze: întîi, dacă porunca a fost dată la ureche în taină de oricare altul; al doilea, dacă acel ucis era duşman de moarte al stăpînului; şi al treilea, dacă sluga a făcut uciderea îndată ce a luat porunca de la stăpînul său, pentru că atunci judecătorul crede că stăpînul a dat slugii poruncă să-l ucidă şi se pedepseşte ca şi însuşi ucigaşul. Dacă însă lipseşte măcar una din aceste trei împrejurări pe care le-am spus, atunci judecătorul crede că stăpînul slugii n-a dat poruncă să-l ucidă şi nu-l pedepseşte ca pe un ucigaş, ci numai după voia sa; şi aceasta se înţelege, cînd cineva va da în taină direct astfel de poruncă, pentru că, dacă dă în taină cineva poruncă ispravnicului său şi celui care îi face serviciile sale la judecăţile domneşti, atunci nu se înţelege că i-a dat poruncă să facă răzbunare cu ucidere,

φόνον, ἀλλὰ νὰ κάμῃ τὴν ἐκδίκησιν μὲ τὴν κρίσιν· καὶ ἂν αὐτὸς τὸν ἐφόνευσε μὲ τὰ χέριά του μοναχός του, αὐτὸς τιμωρᾶται ὡσὰν φονέας.

Ὅποιος εἰπῇ τοῦ δούλου του· ἔπαρε ἕνα ῥαβδὶ καὶ μὴ στρέψῃς εἰς τὸ σπίτι, ἂν δὲν κάμῃς ἐκδίκησιν εἰς τὴν ὕβριν, ὁποῦ, μᾶς ἔκαμασιν, ἢ μὲ ἄλλα λόγια νὰ τοῦ εἰπῇ νὰ κάμῃ ἐκδίκησιν, ἀμὴ μὲ τὸ ξύλον πάντα, ἀνίσως καὶ αὐτὸς ὑπάγῃ καὶ κάμῃ φόνον, δὲν τιμωρᾶται ὁ αὐθέντης του ὡσὰν φονέας, ἀλλά μόνον κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ κριτοῦ, ἐπειδὴ μὲ τὸ νὰ τοῦ εἰπῇ νὰ πάρῃ τὸ ξύλον εἶναι σημάδι, πῶς δὲν ἐγροίκα νὰ τὸν φονεύσῃ, ἀμὴ νὰ τὸν δείρῃ.

Ὅταν ὁ υἱὸς ἢ ὁ δοῦλος ἢ ὁ συγγενὴς ἢ ὁ φίλος θέλει φονεύσῃ ἐκεῖνον, ὁποῦ ὕβρισεν ἢ ἔβλαψε τὸν πατέρα του ἢ τὸν αὐθέντην του ἢ τὸν συγγενῆ του ἢ τὸν φίλον του, δὲν λογᾶται, πῶς νὰ τὸν ἐφόνευσε μὲ ὁρισμὸν καὶ πρόσταξιν τοῦ πατρός του ἢ τοῦ αὐθεντός του ἢ τοῦ συγγενῆ του ἢ τοῦ φίλου του· διὰ τοῦτο δὲν τιμωρᾶται ὡσὰν φονέας ὁ πατέρας, ὁ αὐθέντης, ὁ συγγενὴς καὶ ὁ φίλος, ὁποῦ ὑβρίσθη ἢ ἐβλάφθηκε. Καὶ τοῦτο γροικᾶται ὅταν ὁ υἱός, ὁ δοῦλος, ὁ συγγενὴς καὶ ὁ φίλος εἶναι καλοὶ ἄνθρωποι καὶ καλῆς φήμης καὶ ἀκόμι ὅταν ἐκάμασι τὸν φόνον εὐθὺς μετὰ τὴν ὕβριν, χωρὶς νὰ ἔχουσι καιρὸν νὰ συμβουλευθῶσι μὲ τοὺς ὑβρισμένους, διατί, ἀνίσως καὶ ὁ υἱός, ὁ δοῦλος, ὁ συγγενὴς καὶ ὁ φίλος εἶναι ἄτυχος ἄνθρωπος καὶ κακῆς φήμης ἢ ἀνίσως καὶ τὸν φόνον τὸν ἐκάμασιν ὕστερα ἀπὸ πολλαῖς ἡμέραις, ἀφ' οὗ ἔγινεν ἡ ὕβρις, τότε εἶναι σημάδι, πῶς οἱ ὑβρισμένοι ἠξεύρασι τὴν ἀπόφασιν τῶν φονιάδων καὶ δὲν τὴν ἐμποδίσασι, διὰ τοῦτο τιμωρᾶται καὶ ὁ πατὴρ καὶ ὁ αὐθέντης καὶ ὁ συγγενὴς καὶ ὁ φίλος, ὁποῦ ὑβρισθήκασιν, ὡσὰν καὶ τὸν υἱόν, τὸν δοῦλον, τὸν συγγενῆ καὶ τὸν φίλον, ὁποῦ ἐφονεύσασιν. Ἀκόμι τοῦτο γροικᾶται νὰ μὴ τιμωρηθῶσιν ὡσὰν φονιάδες οἱ ὑβρισμένοι, ὅταν ὑβρισθήκασι διὰ λόγια, ὁποῦ νὰ ἐβάλασιν ἀνάμεσά τους καὶ ὄχι διὰ πράγματα, ὁποῦ εἶχε νὰ λάβῃ ὁ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλον· διατί, ἀνίσως καὶ εἶναι ἡ ὕβρις διὰ πράγματα καὶ ὁ υἱὸς ἢ ὁ δοῦλος ἢ ὁ συγγενὴς ἢ φίλος ἐφόνευσεν ἐκεῖνον, ὁποῦ ὕβρισε τὸν πατέρα του ἢ τὸν αὐθέντην του ἢ τὸν συγγενῆ του ἢ τὸν φίλον του, διὰ νὰ κρατήξῃ τὰ πράγματα εἰς τοῦ λόγου του ὁ πατέρας του ἢ ὁ αὐθέντης του ἢ ὁ συγγε-

ci să-l răzbune cu judecata; şi dacă acela l-a ucis singur, cu mîinile sale, se pedepseşte ca un ucigaş (vezi gl. 77, zac. 9; comp. Far. Qu. 134, cap. II, nr. 56, 57).

Cel ce va zice slugii sale: ia-ţi un toiag şi să nu te întorci acasă, dacă nu răzbuni pentru ocara pe care ne-au făcut-o, sau cu alte vorbe să-i spună să facă răzbunare, dar tot cu o bîtă, dacă acela merge şi ucide, stăpînul lui nu se pedepseşte ca un ucigaş, ci după voia judecătorului, deoarece faptul că i-a zis să ia bîta este un semn că nu înţelegea să-l ucidă, ci să-l bată (vezi gl. 77, zac. 10; comp. Far. Qu. 134, cap. II, nr. 53).

Cînd feciorul, sau sluga, sau ruda, sau prietenul va ucide pe cel care a ocărît sau a făcut vreun rău tatălui său, stăpînului său, rudei sale sau prietenului său, nu se înţelege că a ucis cu ordinul şi porunca tatălui său, a stăpînului său, a rudei sale sau a prietenului său; de aceea nu se pedepseşte ca un ucigaş tatăl, stăpînul, ruda sau prietenul care a fost ocărît şi a suferit un rău. Şi aceasta se înţelege cînd feciorul, sluga, ruda şi prïetenul sînt oameni buni şi se bucură de faimă bună şi dacă au făcut uciderea îndată după ocară, fără să aibă timp să ţină sfat cu cei ocărîţi, pentru că dacă feciorul, sluga, ruda şi prietenul sînt săraci şi de nume rău şi dacă uciderea a fost săvîrşită mai tîrziu, după multe zile de cînd s-a întîmplat ocara, atunci este semn că cei ocărîţi au ştiut de hotărîrea ucigaşilor şi n-au împiedicat-o. De aceea se pedepseşte şi tatăl şi stăpînul şi ruda şi prietenul care au fost ocărîţi, ca şi feciorul, sluga ruda şi prietenul care au făcut uciderea. Aceasta se înţelege de asemenea să nu fie pedepsiţi ca ucigaşi cei ocărîţi, cînd au fost ocărîţi cu cuvinte pe care şi le-au aruncat între ei, nu pentru lucruri pe care avea să le ia unul de la altul; deoarece, dacă este ocara pentru lucruri şi feciorul sau sluga, sau ruda, sau prietenul l-au ucis pe cel care a ocărît, pe tatăl său, pe stăpînul său, pe ruda sa sau pe prietenul său pentru ca să stăpînească lucrurile aceluia tatăl, stăpînul, ruda sau

νῆς του ἢ ὁ φίλος τοῦ καὶ ὁ φόνος ἐγίνηκεν εἰς ὠφέλειαν τοῦ πατρός, τοῦ αὐθεντός, τοῦ συγγενῆ καὶ τοῦ φίλου, τότε εἶναι σημάδι, πῶς νὰ τὸ ἠξεύρασι καὶ αὐτοὶ καὶ δὲν ἐμποδίσασι, διὰ τοῦτο τιμωροῦνται ὅλοι ὡσὰν φονιάδες. Ἀκόμι τοῦτο γροικᾶται, ὅταν γένῃ ὁ φόνος ἀπὸ τὸν υἱόν, ἀπὸ τὸν δοῦλον, ἀπὸ τὸν συγγενῆ καὶ ἀπὸ τὸν φίλον χωρὶς ἔξοδαις· διατί, ἂν γένωσιν ἔξοδαις καὶ μάλιστα ἀπὸ τὰ ἄσπρα τοῦ πατρὸς καὶ τῶν λοιπῶν, εἶναι σημάδι, πῶς καὶ αὐτὸς ὁ πατήρ, ὁ αὐθέντης, ὁ συγγενὴς καὶ ὁ φίλος τὸ ἠξεύρασι καὶ δὲν ἐμποδίσασι· διὰ τοῦτο ὅλοι τιμωροῦνται ὡσὰν φονιάδες. Ἀκόμι τοῦτο γροικᾶται, ὅταν ὁ πατέρας, ὁ αὐθέντης, ὁ συγγενὴς καὶ ὁ φίλος δὲν ἦσαν αὐτοί, ὁποῦ ἀρχίσασι τὰ λόγια, εἰς τὰ ὁποῖα ἔγινεν ἡ ὕβρις· διατί, ἀνίσως καὶ ὁ πατέρας καὶ οἱ λοιποὶ ἀρχίσασι τὰ μαλώματα καὶ ὕστερα ὁ υἱός, ὁ δοῦλος, ὁ συγγενὴς καὶ ὁ φίλος ἐφόνευσεν ἐκείνους, ὁποῦ ὕβρισαν, τότε ὅλοι ὁμοῦ τιμωροῦνται ὡσὰν φονιάδες. Ἀκόμι τοῦτο γροικᾶται, ὅταν τοῦ πατρός, τοῦ αὐθεντός, τοῦ συγγενῆ καὶ τοῦ φίλου δὲν τοὺς ἄρεσεν, ἀλλὰ τοὺς ἐκακοφάνηκεν ὁ φόνος, ὁποῦ ἔκαμεν ὁ υἱός, ὁ δοῦλος, ὁ συγγενὴς καὶ ὁ φίλος. Διατί, ἀνίσως καὶ τοὺς ἐκαλοφάνηκε καὶ ἐχάρηκεν ὁ πατέρας καὶ οἱ λοιποὶ διὰ τὸν θάνατον, ὁποῦ ἔκαμεν ὁ υἱός, ὁ δοῦλος, ὁ συγγενὴς καὶ ὁ φίλος, τότε ὅλοι μαζὶ τιμωροῦνται ὡσὰν φονιάδες. Ἀκόμι τοῦτο γροικᾶται, ὅταν δὲν ἦτον παρὼν ὁ πατέρας καὶ οἱ λοιποὶ εἰς τὸν φόνον ἢ δὲν τὸν ἐσυμβούλευσαν ἢ δὲν τὸν ἤξευραν ὅλως διόλου, πῶς εἶχε νὰ γένῃ, διατί, ἂν ἦσαν παρόντες ἢ ἂν τὸν ἐσυμβούλευσαν ἢ ἂν τὸν ἤξευραν καὶ δὲν τὸν ἐμποδίσασι, τότε ὅλοι ὁμοῦ τιμωροῦνται ὡσὰν φονιάδες.

Ὅταν εἶναι ἀμφιβολία νὰ ἤξευρεν ἢ νὰ μὴν ἤξευρεν ὁ πατέρας, ὁ αὐθέντης, ὁ συγγενὴς καὶ ὁ φίλος τὸν φόνον, ὁποῦ ἤθελε νὰ κάμῃ ὁ υἱός, ὁ δοῦλος, ὁ συγγενὴς καὶ ὁ φίλος, τότε, ἀνίσως καὶ ὁ κριτὴς ἔχει τίποτα σημάδια, πῶς νὰ τὸν ἠξεύρασιν, ἀμὴ διατὶ τὰ σημάδια εἶναι μικρὰ καὶ ὀλίγα, διὰ τοῦτο δὲν ἠμπορεῖ νὰ τοὺς τιμωρήσῃ, τοὺς σκεντζεύει, νὰ ὁμολογήσωσι τὴν ἀλήθειαν. Ἀμὴ ἀνίσως καὶ δὲν ἔχῃ ποσῶς σημάδια, τότε τοὺς δίδει ὅρκον καὶ ὁ ὅρκος τοὺς φθάνει.

prietenul lui şi uciderea s-a întîmplat spre folosul tatălui, al stăpînului, al rudei şi al prietenului, atunci este semn că au ştiut-o şi ei şi n-au împiedicat, de aceea se pedepsesc toţi ca ucigaşi. Aceasta încă se înţelege, cînd uciderea s-a făcut de către fecior, slugă, rudă şi prieten fără cheltuieli; pentru că dacă s-au făcut cheltuieli şi mai ales din banii tatălui şi a celorlalţi, este semn că tatăl, stăpînul, ruda, prietenul au ştiut-o şi n-au împiedicat; de aceea se pedepsesc toţi ca ucigaşi. Aceasta încă se înţelege cînd tatăl, stăpînul, ruda şi prietenul nu au fost ei acei care au început vorbele care au prilejuit ocara; pentru că dacă tatăl şi ceilalţi au început sfada şi pe urmă feciorul, sluga, ruda şi prietenul au ucis pe aceia, atunci toţi împreună se pedepsesc ca ucigaşi. Aceasta încă se înţelege cînd tatălui, domnului, rudei şi prietenului, nu le-a plăcut, ci le-a părut rău de uciderea ce a făcut-o feciorul, sluga, ruda şi prietenul. Pentru că, dacă le-a părut bine şi s-au bucurat tatăl şi ceilalţi de uciderea ce a făcut-o feciorul, sluga, ruda şi prietenul, atunci toţi împreună se pedepsesc ca ucigaşi. Aceasta încă se înţelege, cînd nu erau de faţă tatăl şi ceilalţi la ucidere, sau nu l-au sfătuit, sau nu au ştiut cu siguranţă, că avea să se întîmple; pentru că dacă erau de faţă sau dacă l-au sfătuit sau dacă au ştiut şi nu l-au împiedicat, atunci toţi împreună se pedepsesc ca ucigaşi (vezi gl. 77, zac. 11; comp. Far. Qu. 134, cap. III, nr. 67, 73, 78, 79, 81, 84, 85, 89, 108).

Cînd este îndoială dacă tatăl, stăpînul, ruda şi prietenul au ştiut despre uciderea pe care au făcut-o feciorul, sluga, ruda şi prietenul, atunci, dacă judecătorul are oarecare semne că au ştiut, însă pentru că semnele sînt mici şi puţine, nu poate să-i pedepsească, îi tortureaza să mărturisească adevărul. Dar dacă nu are semne nicidecum, atunci le dă jurămînt şi jurămîntul le ajunge (vezi gl. 77, zac. 12; comp. Far. Qu. 134, cap. III, nr. 94—95).

Κρατημένος εἶναι ὁ πατέρας, ὁ αὐθέντης, ὁ συγγενὴς καὶ ὁ φίλος νὰ ἐμποδίσωσι τὸν φόνον, ὁποῦ ἔχει νὰ κάμῃ ὁ υἱός του, ὁ δοῦλός του, ὁ συγγενής του καὶ ὁ φίλος του διὰ τὴν ὕβριν, ὁποῦ τινὰς ἔδωκεν εἰς αὐτούς· καὶ εἶναι κρατημένοι νὰ κάμωσι κάθε λογῆς βιάν, ὥστε νὰ μὴ γένῃ. Ἀμὴ ἀνίσως καὶ δὲν ἠμποροῦσι νὰ κάμωσιν, ὥστε νὰ μὴ γένῃ ὁ φόνος, δὲν εἶναι κρατημένοι νὰ τὸ ὁμολογήσωσι ἐκείνου, ὁποῦ τοὺς ὕβρισε, διὰ νὰ φυλαχθῇ· καὶ τότε, ἀνίσως καὶ γενῇ ὁ φόνος, δὲν τιμωροῦνται αὐτοὶ ὡσὰν φονιάδες, ἀλλὰ μὲ μικροτέραν τιμωρίαν κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ κριτοῦ.

Ἀνίσως καὶ τινὰς δοῦλος τοῦ κριτοῦ τῆς χώρας ἤθελε δείρῃ κανένα, ὁποῦ νὰ εἶπε· δὲν μοῦ ἀρέσῃ ἡ ἀπόφασις τουτουνοῦ τοῦ κριτοῦ καὶ θέλω νὰ ὑπάγω εἰς ἄλλον κριτήν, εἶναι σημάδι, πῶς νὰ τὸν ἔδειρε μὲ πρόσταγμα τοῦ κριτοῦ.

Ὅποιος στείλῃ κανένα νὰ κάμῃ τίποτες σφάλμα καὶ τὸ σφάλμα νὰ γένῃ, τότε καὶ οἱ δύο τιμωροῦνται μὲ τὴν ἰδίαν τιμωρίαν, ὁποῦ τυχαίνει ἐκείνου τοῦ σφάλματος.

Ἀνίσως καὶ ἐκεῖνοι, ὁποῦ στέλλουσι νὰ γένῃ τίποτες σφάλμα, εἶναι πολλοὶ καὶ ἐκεῖνοι ὁποῦ στέλλονται, εἶναι πολλοί, τότε ἀνίσως καὶ τὸ σφάλμα εἶναι ἀπὸ τὰ πολλὰ μεγάλα, χάριν λόγου, προδοσία τῆς χώρας ἢ καταφρόνησις τῶν βασιλικῶν πραγμάτων καὶ προσταγμάτων, χωρὶς καμίαν ἀπόφασιν ὅλους, ὅσοι θέλουσιν εἶναι, τοὺς τιμωρᾷ σκληρότατα εἰς τὴν ζωήν τους ὁ κριτής. Ἀμὴ ἀνίσως καὶ δὲν εἶναι ἀπὸ τὰ πολλὰ μεγάλα σφάλματα, τότε ὁ κριτὴς ἐξετάζει, ποῖος ἦτον ὁ πλέα πρῶτος, ὁποῦ ἔστειλε νὰ γένῃ τὸ σφάλμα, καὶ ἐκεῖνον τιμωρᾷ εἰς τὴν ζωήν του· καὶ τοὺς ἄλλους τιμωρᾷ κατὰ τὴν θέλησίν του ὁ κριτὴς μὲ μικροτέραν τιμωρίαν.

Ὅποιος εἰπῇ ἀνάμεσα ἐκεῖ, ὅπου εὑρίσκονται πολλοὶ ἄνθρωποι· ἂν εὗρα κανένα νὰ μοῦ ἐφόνευε τὸν δεῖνα ἢ νὰ κάμῃ τὸ δεῖνα σφάλμα, τοῦ ἔδιδα τόσα ἄσπρα· ἀνίσως καὶ τινὰς γροικόντας το, ἤθελε κάμῃ τὸν φόνον ἢ ἐκεῖνο τὸ σφάλμα, ὁποῦ αὐτὸς εἶπε, τότε καὶ οἱ δύο τιμωροῦνται μὲ τὴν αὐτὴν τιμωρίαν, ἐπειδὴ γροικᾶται, πῶς αὐτὸς τὸν ἔστειλε νὰ τὸ κάμῃ.

Sînt ținuți, tatăl, stăpînul, ruda și prietenul, să împiedice uciderea pe care are să o facă feciorul, sluga, ruda și prietenul lor pentru ocara ce la-a adus-o cineva; și sînt ținuți să facă orice fel de silă, ca să o împiedice. Dar dacă nu pot să facă să nu se întîmple uciderea, nu sînt ținuți să spună celui care i-a ocărît să se păzească; și atunci dacă s-a făcut uciderea, nu se pedepsesc ca ucigași, ci cu o pedeapsă mai mică după voia judecătorului (vezi gl. 77, zac. 13, comp. Far. Qu. 134, cap. III, nr. 98, 100).

Dacă vreo slugă a judecătorului locului ar fi bătut pe cineva, care a zis: nu mi-a plăcut hotărîrea acestui judecător și vreau să merg la alt judecător, este semn că l-a bătut cu ordinul judecătorului (vezi gl. 77, zac. 14; comp. Far. Qu. 134, cap. III, nr. 71).

Cel ce va trimite pe altul să facă vreo greșeală și aceasta se săvîrșește, atunci amîndoi se pedepsesc cu aceeași pedeapsă care se cuvine acelei greșeli (vezi gl. 77, zac. 17; Far. Qu. 135, P. I, nr. 1).

Dacă acei care trimit să se facă vreo greșeală sînt mulți și acei care sînt trimiși sînt mulți, atunci dacă și greșeala este din cele foarte mari de ex. trădare de țară și nebăgare de seamă a lucrurilor și poruncilor împărătești, judecătorul fără deosebire pedepsește foarte aspru cu viața lor pe toți, ori cîți vor fi. Dar dacă nu este din greșelile cele foarte mari, atunci judecătorul cercetează cine a fost cel dintîi care a trimis să se facă greșeala și pe acela îl pedepsește cu viața; pe ceilalți, judecătorul îi pedepsește după voia sa, cu pedeapsă mai mică (vezi gl. 77, zac. 16; comp. Far. Qu. 135, P. I, nr. 10).

Cel ce va zice acolo unde se găsesc strînși mulți oameni: de aș găsi pe cineva să mi-l ucidă pe cutare sau să facă cutare greșeală, i-aș da atîția bani; și dacă auzind cineva aceasta, ar face uciderea sau greșeala pe care el a spus-o, atunci amîndoi se pedepsesc cu aceeași pedeapsă, deoarece se înțelege că el l-a trimis să o facă (vezi gl. 77, zac. 17; comp. Far. Qu. 135, P. I, nr. 17).

Δὲν εἶναι κρατημένος νὰ τιμωρηθῇ ἐκεῖνος, ὁποῦ στέλλει ἄλλον, νὰ κάμῃ τίποτες σφάλμα, ὅταν κάμῃ περισσότερον παρὰ ἐκεῖνο, ὁποῦ αὐτὸς τὸν ὥρισε νὰ κάμῃ, ἀλλὰ τιμωρᾶται μόνον τόσον, ὅσον ἐπρόσταξε νὰ γένῃ.

Ὅποιος εἰπῇ ἐκείνου, ὁποῦ εἶχε στείλῃ, νὰ κάμῃ τίποτες σφάλμα· μὴ τὸ κάμῃς· καὶ αὐτὸς νὰ τὸ κάμῃ, τότε τιμωρᾶται αὐτὸς μοναχός του, ἀμὴ ὄχι ἐκεῖνος, ὁποῦ τὸν ἔστειλεν.

Ὅποιος πάρῃ ὁρισμὸν νὰ κάμῃ τίποτες σφάλμα καὶ ὕστερον νὰ εἰπῇ ἐκείνου, ὁποῦ τὸν ἔστειλε· δὲν κάμνω ἐκεῖνο τὸ σφάλμα, ὁποῦ μὲ ὥρισες· καὶ πάλιν νὰ τὸ κάμῃ, τότε αὐτὸς μοναχός του τιμωρᾶται κατὰ τὴν τιμωρίαν ὁποῦ τυχαίνει τοῦ σφάλματος ὁποῦ ἔκαμε· καὶ ὁ πρῶτος, ὁποῦ τὸν ἔστειλε, δὲν τιμωρᾶται ποσῶς.

Ὅποιος στείλῃ κανένα νὰ φονεύσῃ τὸν Πέτρον λ.χ., καὶ παραγένοντας τύχῃ καὶ ὁ Πέτρος νὰ φονεύσῃ ἐκεῖνον, τότε ἐκεῖνος ὁποῦ τὸν ἔστειλε, δέν τιμωρᾶται ὡσὰν φονέας διὰ τὸν θάνατον ἐκείνου, ἀλλὰ τιμωρᾶται κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ κριτοῦ.

Ὅποιος στείλῃ τὸν Ἀνδρέαν λ.χ., νὰ φονεύσῃ τὸν Πέτρον, καὶ ὁ Πέτρος νὰ φονευθῇ ὄχι ἀπὸ τὸν Ἀνδρέαν, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν Ἰωάννην, τότε ἐκεῖνος ὁποῦ ἔστειλε τόν Ἀνδρέαν, τιμωρᾶται ὡσὰν φονέας.

Ὅταν ὁ ἀπεσταλμένος ἄνθρωπος κάμῃ ἀπόδειξες, πῶς δὲν πταίει εἰς τὸ σφάλμα ἐκεῖνο, διὰ τὸ ὁποῖον ἐδιαβλήθηκε, καὶ ταῖς ἀπόδειξες ταῖς κάμῃ μόνον διὰ τὸ πρόσωπον τὸ ἐδικόν του, τότε αὐταὶ αἱ ἀπόδειξες δὲν ὠφελοῦσιν ἐκεῖνον, ὁποῦ τὸν ἔστειλεν· ἀμὴ ἀνίσως καὶ κάμῃ ταῖς ἀπόδειξες διὰ τὰ δύο πρόσωπα, τὸν ὠφελοῦσιν.

Ἀνίσως καὶ ἡ κρίσις ἐλευθερώσῃ τὸν πταίστην, ὁποῦ ἔκαμε τὸ σφάλμα, δὲν λογᾶται διὰ τοῦτο ἐλευθερωμένος καὶ ἐκεῖνος ὁποῦ τὸν ἔστειλε, . . . δὲν ἐλευθερόνει τὸν πταίστην.

Nu e ţinut să fie pedepsit acela care trimite pe altul să facă o greşeală, cînd face mai mult decît ceea ce el i-a poruncit să facă, ci se pedepseşte numai atîta cît i-a ordonat să se facă (vezi gl. 77, zac. 18; comp. Far. Qu. 135, P. I, nr. 18).

Cel ce va zice celui pe care l-a trimis să facă vreo greşeală, să nu o faci şi el o va face, atunci se pedepseşte numai el singur, iar nu şi acela ce l-a trimis (vezi gl. 77, zac. 19; comp. Far. Qu. 135, P. I, nr. 19).

Cel ce a acceptat porunca să facă vreo greşeală şi mai pe urmă spune celuia ce l-a trimis: nu fac acea greşeală pe care mi-ai poruncit-o, şi apoi o face, atunci numai el singur se pedepseşte cu pedeapsa care se cade acelei greşeli pe care a săvîrşit-o; iar primul care l-a trimis, nu se pedepseşte (vezi gl. 77, zac. 20; comp. Far. Qu. 135, P. I, nr. 22—23).

Cel ce va trimite pe cineva să ucidă pe Petru de ex., şi îndemnîndu-l, să se întîmple Petru să ucidă pe cel trimis, atunci cel ce l-a trimis nu se pedepseşte ca un ucigaş pentru moartea săvîrşită, ci se pedepseşte după voia judeţului (vezi gl. 77, zac 21; comp. Far. Qu. 135, P. I, nr. 25—26).

Cel ce va trimite pe Andrei de ex. să ucidă pe Petru, şi Petru să fie ucis nu de Andrei, ci de Ion, atunci acela care l-a trimis pe Andrei se pedepseşte ca un ucigaş (comp. gl. 77, zac. 22; vezi Far. Qu. 135, P. IV, nr. 159).

Cînd omul trimis face dovezi că nu e vinovat de greşeala aceea de care a fost clevetit şi dovezile le face numai pentru persoana sa, aceste dovezi nu folosesc aceluia care l-a trimis; dacă însă face dovezi pentru ambele persoane, îi folosesc (vezi gl. 77, zac. 23; Far. Qu. 135, P. IV, nr. 32).

Dacă judecata va libera pe vinovatul care a făcut greşeala, nu se înţelege liberat pentru aceasta şi acela care l-a trimis, 〈iar dacă va elibera pe cel care l-a trimis,〉[1]. nu este liberat şi vinovatul, (vezi gl. 77, zac. 24; Far. Qu. 135, P. IV. nr. 33).

[1]) În amîndouă manuscrisele e sărită propoziţia: «iar dacă va libera pe cel care l-a trimis»,

Ὅποιος ἠμπορεῖ νὰ κάμῃ τίποτες σφάλμα, διατὶ οἱ νόμοι τοῦ δίδουσιν ἄδειαν νὰ τὸ κάμῃ, λ.χ. νὰ φονεύσῃ τὴν θυγατέρα του τὴν μοιχαλίδα, καὶ αὐτὸς στείλῃ ἕνα ἄλλον ξένον ἄνθρωπον καὶ φονεύσει την, τότε οὔτε ὁ ἕνας, οὔτε ὁ ἄλλος τιμωρᾶται διὰ αὐτὸν τὸν φόνον.

Ὅποιος στείλῃ ἄλλον νὰ μοιχεύσῃ, δὲν τιμωρᾶται ὡσὰν μοιχός, ἀλλὰ μὲ μικροτέραν τιμωρίαν.

Ὅποιος παιδὶ ἀνήλικον, ὁποῦ νὰ εὑρίσκεται ὑποκάτω εἰς τὴν κυβέρνησιν τῶν γονέων, θέλει στείλῃ νὰ ψευδομαρτυρήσῃ, τότε διατὶ τὸ ἀνήλικον παιδὶ δὲν ἠμπορεῖ νὰ τιμωρηθῇ σωστὴν τιμωρίαν τῆς ψευδομαρτυρίας, ἀλλὰ τιμωρᾶται κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ κριτοῦ, διὰ τοῦτο οὔτε ἐκεῖνος, ὁποῦ ἐψευδομαρτύρησε, δὲν τιμωρᾶται ὡσὰν ψευδομάρτυρας, ἀλλὰ μόνον τιμωρᾶται κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ κριτοῦ, ἐπειδὴ δὲν ἠμπορεῖ ὁ ἀπεσταλμένος ἄνθρωπος νὰ πάρῃ περισσοτέραν τιμωρίαν ἀπὸ ἐκεῖνον, ὁποῦ τὸν ἔστειλεν.

Cel ce poate să facă vreo greşeală, pentru că legile îi dau voie, de ex. să-şi ucidă fiica preacurvă, şi el va trimite pe altul şi o va ucide, atunci nici unul nici celălalt nu se pedepsesc pentru acea ucidere (vezi gl. 77, zac. 25; comp. Far. Qu. 135, P. IV, nr. 37).

Cel ce va trimite pe altul să facă preacurvie, nu se pedepseşte ca un preacurvar, ci cu o pedeapsă mai mică (vezi gl. 77, zac. 26; comp. Far. Qu. 135, P. IV, nr. 39).

Băiatul nevîrstnic care se găseşte sub conducerea părinţilor şi care va trimite pe altul să facă mărturie mincinoasă, atunci, pentru că băiatul nevîrstnic nu poate să fie pedepsit cu pedeapsa deplină a mărturiei mincinoase, ci se pedepseşte după voia judecătorului, nici acela care a depus mărturia mincinoasă, nu se pedepseşte ca un martor mincinos, ci se pedepseşte numai după voia judecătorului; deoarece omul trimis nu poate să ia pedeapsă mai mare decît acela care l-a trimis (vezi gl. 77, zac. 27; comp. Far. Qu. 135, p. IV, nr. 40).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ-ον
ΔΙΑ ΤΗΝ ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΑΝ ΟΠΟΥ ΔΩΣΕΙ ΤΙΝΑΣ ΕΚΕΙΝΟΥ ΟΠΟΥ ΕΚΑΜΕ ΤΙΠΟΤΑΣ ΣΦΑΛΜΑ

Ὅποιος εὐχαριστήσει τινά, ὁποῦ νὰ ἔκαμε τίποτας σφάλμα, εἶναι τόσον, ὡσὰν νὰ τὸν ἤθελε στείλῃ νὰ τὸ κάμῃ, καὶ τιμωρᾶται ὡσὰν ἐκεῖνος ὁ ἴδιος πταίστης, ἂν καλὰ καὶ ὅλως νὰ μὴν ἔχῃ αὐτός, ὁποῦ εὐχαριστᾷ, τίποτας ὠφέλειαν ἢ διάφορον ἀπὸ τὸ σφάλμα ἐκεῖνο, ὁποῦ αὐτὸς ἔκαμεν.

Εὐχαρίστησις λογᾶται, ὅταν δοθῇ τίποτες χάρισμα ἢ ἄσπρα ἢ καὶ ἄλλο τίποτες πρᾶγμα, ἢ ὅταν εἰποθῶσι λόγια μεγάλα εὐχαριστίας μὲ ταξίματα καὶ ὑπόσχεσες, ἢ καὶ ὅταν μόνον χαρῇ τὸ σφάλμα ἐκεῖνος, ὁποῦ τὸ γροικήσει.

CAPITOL XII
PENTRU MULŢUMIREA CE O VA DA CINEVA CELUIA CARE FACE VREO GREŞEALĂ

Cel ce va mulţumi aceluia care a făcut vreo greşeală este ca şi cum l-ar fi trimis să o facă; şi se pedepseşte la fel cu cel vinovat, chiar dacă cel ce-i mulţumeşte nu are nici un folos sau dobîndă din greşeala pe care a făcut-o acela (vezi gl. 78, zac. 1, comp. Far. Qu. 135, P. II, nr. 43—44).

Mulţumire se socoteşte cînd se va da vreun dar, sau bani, sau şi un alt lucru, sau cînd vor fi spuse cuvinte mari de mulţumire cu dispoziţii şi făgăduieli, sau cînd cineva se va bucura numai de greşeala aceea pe care o va vedea (vezi gl. 78, zac. 2; comp. Far. Qu. 135, P. II, nr. 46, 60).

Ὅποιος ἀποδεχθῇ καὶ κρύψει ἐκεῖνον, ὁποῦ ἔκαμε τίποτας σφάλμα, εἶναι σημάδι, πῶς τοῦ εὐχαριστᾷ, διατὶ τὸ ἔκαμε, καὶ εἶναι τόσον, ὡσὰν νὰ τὸν ἤθελε στείλῃ, νὰ τὸ κάμῃ· διὰ τοῦτο τιμωρᾶται ὡσὰν καὶ ἐκεῖνος ὁ ἴδιος πταίστης.

Ὅποιος σιωπήσει καὶ δὲν ἐναντιωθῇ ἐκείνου, ὁποῦ τοῦ εἰπῇ, πῶς τοῦ εὐχαριστᾷ, διατὶ τὸ ἔκαμε, καὶ εἶναι τόσον, ὡσὰν νὰ τὸν ἤθελε στείλῃ νὰ τὸ κάμῃ.

Ὅποιος δώσει ὁρισμὸν τινός, νὰ κάμῃ τίποτας σφάλμα, καὶ πάλιν νὰ πάρῃ τὸν ὁρισμὸν ὀπίσω, λέγοντάς του· μὴ τὸ κάμῃς· μὲ ὅλον τοῦτο αὐτὸς τὸ κάμει· ἀνίσως καὶ λέγοντας του, πῶς τὸ ἔκαμε, τὸν εὐχαριστήσει, εἶναι τόσον, ὡσὰν νὰ μὴν ἤθελε πάρῃ τὸν ὁρισμὸν ὀπίσω.

Ὅποιος γένῃ κεφίλης εἰς τὴν κρίσιν διὰ τὸν πταίστην, δὲν λογᾶται πῶς εὐχαριστᾷ, πῶς ἔκαμε τὸ σφάλμα.

Ὅποιος εἰπῇ· ἀνίσως καὶ ὁ δεῖνος δὲν ἤθελε κάμῃ τὸ δεῖνα τὸ σφάλμα, ἐγὼ ἤθελα νὰ τὸ κάμῃ, δὲν λογᾶται νὰ εὐχαριστᾷ ἐκείνου, ὁποῦ τὸ ἔκαμεν.

Ὅποιος πικρανθῇ καὶ τοῦ κακοφανῇ τὸ σφάλμα ὁποῦ θέλουσι τοῦ εἰπῇ, πῶς ἔγινεν εἰς τὸ ὄνομά του, δείχνει σημάδι, πῶς δὲν εὐχαριστᾷ ἐκείνου, ὁποῦ τὸ ἔκαμεν.

Ὅποιος συγχαρῇ διὰ τὴν μοιχείαν, ὁποῦ ἄλλος ἔκαμε, δὲν τιμωρᾶται, ὡσὰν ὁ μοιχός, ὅταν αὐτὸς ἔκαμε τὴν μοιχείαν διὰ ἀκολασίαν ἐδικήν του· ἀμὴ ἀνίσως καὶ αὐτὸς ἔκαμε τὴν μοιχείαν διὰ νὰ ὑβρίσῃ καὶ νὰ ἐντροπιάσῃ τὸν ἄνδρα τῆς γυναικός, τότε καὶ αὐτός, ὁποῦ ἐσυγχάρηκε, δίδει σημάδι, πῶς νὰ εὐχαριστᾷ τὸν μοιχόν, καὶ εἶναι τόσον, ὡσὰν νὰ τὸν ἤθελε στείλῃ αὐτὸς νὰ κάμῃ τὴν μοιχείαν· διὰ τοῦτο τιμωρᾶται ὡσὰν καὶ ἐκεῖνος.

Ἀνίσως καὶ ὁ κριτὴς δὲν ἠμπορεῖ νὰ γνωρίσῃ μὲ σημάδια, ἂν ὁ μοιχὸς ἔκαμε τὴν μοιχείαν διὰ ἀκολασίαν του, ἢ διὰ νὰ ὑβρίσῃ καὶ νὰ ἐντροπιάσῃ τὸν ἄνδρα τῆς γυναικός, τότε γληγορώτερα πιστεύει ὁ κριτὴς νὰ τὴν ἔκαμε διὰ ἀκολασίαν καὶ ὄχι διὰ ὕβριν.

Cel ce va primi şi va ascunde pe cel care a făcut vreo greşeală, arată prin aceasta mulţumirea că a făcut-o, şi este ca şi cînd l-ar fi trimis să o facă; de aceea se pedepseşte ca şi cel vinovat (vezi gl. 78, zac. 3; comp. Far. Qu. 135, P. II, nr. 48).

Cel ce va tăcea şi nu se va împotrivi aceluia căruia îi va spune că-i mulţumeşte pentru că a făcut-o, este ca şi cînd l-ar fi trimis să o facă (vezi gl. 78, zac. 4; comp. Far. Qu. 135, P. II, nr. 51).

Cel ce va da poruncă cuiva să facă vreo greşeală şi apoi va reveni zicîndu-i: să nu o faci, cu toate acestea el o face; şi spunîndu-i că a făcut-o, îi va mulţumi, este ca şi cînd n-ar fi luat porunca înapoi (vezi gl. 78, zac. 5; comp. Far. Qu. 135, P. I, nr. 54).

Cel ce s-a făcut chezaş la judecată pentru cel vinovat, nu se socoteşte că-i mulţumeşte că a săvîrşit greşeala (vezi gl. 78, zac. 6; comp. Far. Qu. 135, P. I, nr. 58).

Cel ce va spune: dacă n-ar fi făcut cutare greşeală cutare, eu aş fi făcut-o, nu se socoteşte că mulţumeşte celuia care a făcut-o (vezi gl. 78, zac. 7; comp. Far. Qu. 135, P. II, nr. 59).

Cel ce se va amărî şi-i va părea rău de greşeala pe care i-o vor spune că s-a întîmplat în numele lui, arată semn că nu-i mulţumeşte celuia ce a făcut-o.

Cel ce se va bucura de preacurvia ce a făcut-o altul, nu se pedepseşte ca un preacurvar, cînd acela a făcut preacurvia din cauza desfrînării lui; dar dacă acela a făcut preacurvia ca să-şi bată joc şi să-l facă de ruşine pe bărbatul femeii, atunci şi acela care s-a bucurat dă semn că-i mulţumeşte preacurvarului şi este ca şi cînd l-ar fi trimis el să facă preacurvia; de aceea se pedepseşte ca şi acela (vezi gl. 78, zac. 8; comp. Far. Qu. 135, P. I, nr. 79—81).

Dacă judecătorul nu ar avea semne să cunoască dacă preacurvarul a făcut preacurvia din cauza desfrînării lui sau pentru ca să-şi bată joc şi să-l facă de ruşine pe bărbatul femeii, atunci judecătorul crede mai repede că a făcut-o din desfrînare şi nu pentru batjocură (vezi gl. 78, zac. 9; Far. Qu. 135, P. II, nr. 82).

Ὅποιος στείλῃ κανένα νὰ δείρῃ ἄλλον ἔξω ἀπὸ τὸ παζάρι καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν, ἀνίσως καὶ αὐτὸς τὸν δείρῃ εἰς τὸ παζάρι ἢ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, δὲν τιμωρᾶται ἐκεῖνος, ὁποῦ τὸν ἔστειλεν, ἀλλὰ τιμωρᾶται ἐκεῖνος μοναχός του.

Ὅποιος στείλῃ κανένα νὰ δείρῃ ἄλλον καὶ αὐτὸς τὸν φονεύσει, ἀμὴ ὅταν τὸν φονεύσῃ, εἶναι ἐκεῖ παρὼν καὶ ἐκεῖνος, ὁποῦ τὸν ἔστειλε, τότε καὶ οἱ δύω ὡσὰν φονιάδες τιμωροῦνται. Ἀμὴ ἀνίσως καὶ ὅταν τὸν φονεύῃ, δὲν εἶναι παρὼν ἐκεῖνος, ὁποῦ τὸν ἔστειλε, τότε ὁ φονέας τιμωρᾶται εἰς τὴν ζωήν του, ἀμὴ ἐκεῖνος, ὁποῦ τὸν ἔστειλε, τιμωρᾶται κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ κριτοῦ.

Ὅποιος στείλῃ κανένα νὰ φονεύσῃ ἄλλον καὶ αὐτὸς τὸν δείρῃ ἢ τὸν πληγώσῃ μόνον, τότε οἱ δύο τιμωροῦνται διὰ τὸν δαρμὸν ἢ τὴν πληγὴν καὶ οὐδένας τιμωρᾶται διὰ φόνον.

Τὸν ὁρισμὸν καὶ τὸ πρόσταγμα, ὁποῦ ἔδωκε τινὰς κανενὸς ἄλλου νὰ κάμῃ τίποτες σφάλμα, ἠμπορεῖ νὰ τὸν πάρῃ ὀπίσω, ὄχι μόνον λέγοντάς του μὲ λόγια νὰ μὴ τὸ κάμῃ πλέον, ἀμὴ ἀκόμι πέρνει ὀπίσω τὸν ὁρισμόν, καὶ χωρὶς νὰ τοῦ εἰπῇ τίποτας, ὅποιαν ὥραν κάμῃ ἀγάπην ἢ καὶ συγγένειαν μὲ ἐκεῖνον, ὁποῦ ἔχει νὰ βλαφθῇ ἀπὸ τὸ σφάλμα ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον αὐτὸς ἔδωκεν ὁριδινίαν νὰ γένῃ.

Ὅποιος εἰπῇ κανενός· ὕπαγε φόνευσε τὸν Πέτρον· καὶ μετ' ὀλίγον νὰ εἰπῇ· ὕπαγε δεῖρε τὸν Πέτρον· τότε δὲν λογᾶται, πῶς νὰ τοῦ ἐπῆρε τὸν πρῶτον ὁρισμὸν νὰ μὴ τὸν φονεύσῃ. Διὰ τοῦτο, ἀνίσως καὶ αὐτὸς τὸν θέλει φονεύσῃ καὶ αὐτὸς καὶ ἐκεῖνος, ὁποῦ τὸν ἔστειλε, τιμωροῦνται καὶ οἱ δύο ὥσαν φονιάδες.

Ὅποιος προστάξει κανένα νὰ κάμῃ τίποτες σφάλμα, καὶ νὰ περάσῃ πολὺς καιρὸς καὶ δὲν τὸ κάμῃ, δὲν λογᾶται αὐτὸς νὰ ἐπῆρεν ὀπίσω τὸ πρόσταγμα, διατὶ ἐπέρασεν ὁ πολὺς καιρός, διατί, ὅταν καὶ ἂν κάμῃ τὸ σφάλμα, εἶναι πάντα κρατημένος ἐκεῖνος, ὁποῦ τὸν ἔστειλε, νὰ τιμωρηθῇ ὡσὰν καὶ ἐκεῖνος, ὁποῦ κάμνει τὸ σφάλμα.

Cel ce va trimite pe cineva să bată pe altul afară din tîrg şi afară din biserică, iar acela îl bate în tîrg sau în biserică, nu se pedepseşte cel ce l-a trimis, ci se pedepseşte numai singur făptaşul (comp. gl. 78, zac. 10; Far. Qu. 135, P. IV, nr. 100).

Cel ce va trimite pe cineva să bată pe altul şi el îl va ucide, dar cînd îl ucide este de faţă şi acela care l-a trimis, atunci se pedepsesc amîndoi ca ucigaşi. Dar dacă acela care l-a trimis nu este de faţă atunci cînd îl ucide, atunci ucigaşul se pedepseşte cu viaţa, iar acela care l-a trimis se pedepseşte după voia judecătorului (vezi gl. 78, zac. 11; comp. Far. Qu. 135, P. IV, nr. 160, 165).

Cel ce va trimite pe cineva să ucidă pe altul şi acela îl va bate sau numai îl va răni, atunci cei doi se pedepsesc pentru bătaie şi rănire şi nici unul nu se pedepseşte pentru ucidere (vezi gl. 78, zac. 12; comp. Far. Qu. 135, P. IV, nr. 167).

Porunca şi ordinul pe care cineva le-a dat altuia, să săvîrşească vreo greşeală, poate să le ia înapoi nu numai spunîndu-i să nu o mai facă, dar încă îi ia înapoi ordinul şi fără să-i spună ceva, cînd face vreo pace sau înrudire cu acela care avea să sufere pe urma greşelii pe care el a dat ordin să se facă (comp. gl. 78, zac. 13; Far. Qu. 135, P. V, nr. 175).

Cel ce va zice cuiva: du-te şi ucide-l pe Petru şi peste puţin ar zice: du-te bate-l pe Petru, atunci nu se înţelege că a revenit asupra primului ordin de ucidere. De aceea dacă-l va ucide, şi el şi acela care l-a trimis se pedepsesc ca ucigaşi (vezi gl. 78, zac. 14; comp. Far. Qu. 135, P. V, nr. 184).

Cel ce va porunci cuiva să facă vreo greşeală şi va trece mult timp şi nu o face, nu se socoteşte că acela a revenit asupra poruncii, deoarece a trecut mult timp; pentru că, atunci cînd ar face greşeala, cel ce a trimis este pururea ţinut să fie pedepsit ca şi acela care face greşeala (vezi gl. 78, zac. 15; Far. Qu. 135, P. V, nr. 185).

Πάντα τιμωρᾶται ὅποιος προστάξει κανένα νὰ κάμῃ τίποτες σφάλμα, ὅταν γένῃ τὸ σφάλμα, ἂν καλὰ καὶ νὰ ἐπῆρε τὸν ὁρισμὸν ὀπίσω, καὶ εἶπεν ἐκείνου τὸν ὁποῖον ἐπρόσταξε· μὴ τὸ κάμῃς· μὲ τοῦτον τὸν τρόπον ὅμως, ὅτι, ἀνίσως καὶ πάρῃ ὀπίσω τὸν ὁρισμόν, ὁποῦ ἔδωκε, πλὴν τὸ σφάλμα νὰ γένῃ ποτέ, τιμωρᾶται κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ κριτοῦ μικροτάτην τιμωρίαν· ἀμὴ ἂν δὲν πάρῃ ὀπίσω τὸν ὁρισμόν, τιμωρᾶται μὲ τὴν ἰδίαν τιμωρίαν, ὁποῦ τιμωρᾶται καὶ ἐκεῖνος ὁ ἴδιος, ὁποῦ κάμῃ τὸ σφάλμα, ὅ,τι λογῆς σφάλμα καὶ ἂν εἶναι ἐκεῖνο.

Cel ce va porunci cuiva să facă vreo greşeală, totdeauna se pedepseşte cînd greşeala s-a făcut, măcar că a revenit asupra poruncii şi i-a zis aceluia căruia i-a poruncit, să nu o faci! Totuşi cu acest chip, deoarece a revenit asupra poruncii pe care a dat-o, dar greşeala s-a făcut, atunci se pedepseşte după voia judecătorului cu o pedeapsă foarte mică; însă dacă n-a revenit asupra poruncii, se pedepseşte cu aceeaşi pedeapsă cu care se pedepseşte şi acela care săvîrşeşte greşeala, de ori şi ce fel ar fi greşeala aceea (vezi gl. 78, zac. 15; comp. Far. Qu. 135, P. V, nr. 185).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α-ον
ΠΩΣ ΑΠΟΔΕΙΧΝΟΝΤΑΙ ΤΑ ΣΑΡΚΙΚΑ ΑΜΑΡΤΗΜΑΤΑ

Διὰ νὰ γροικηθοῦσι ὀρθὰ καὶ καλὰ οἱ νόμοι τοῦτοι, ὁποῦ γράφονται διὰ τὰ σαρκικὰ ἁμαρτήματα, πρέπει νὰ ἠξεύρωμεν, πῶς τοῦτα τὰ σαρκικὰ ἁμαρτήματα κρίνονται ἀπὸ δύο κρίσες, ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴν καὶ ἀπὸ τὴν κοσμικήν. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ κρίσις ἠμπορεῖ νὰ ξεχωρίσῃ τὰ ἀνδρόγυνα καὶ νὰ ἀποφασίσῃ καὶ διὰ τὴν προῖκα τῆς γυναικὸς καὶ διὰ τὰ χαρίσματα, ὁποῦ ἡ γυναῖκα ἤθελε δώσῃ τοῦ ἀνδρός της, ἢ ὁ ἄνδρας τῆς γυναικός του, καὶ εἰς ἄλλο περισσότερον δὲν ἠμπορεῖ νὰ τοὺς τιμωρήσῃ. Ἡ κοσμικὴ κρίσις πάλιν ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος τιμωρᾷ τὸν πταίστην καὶ εἰς τὴν ζωήν του, ὅταν εἶναι νόμοι ἀποφασιστικοὶ διὰ ἐκεῖνο τὸ ἁμάρτημα· ἢ κατὰ θέλησιν τοῦ κριτοῦ, ὅταν τὸ ἁμάρτημα ἀφίνεται εἰς τὴν θέλησίν του, χάριν λόγου εἰς τὸ κάτεργον ἢ εἰς τὴν ὄκναν, εἰς τὴν ἐξωρίαν, νὰ τοῦ κόψῃ τὴν μύτην, νὰ τὸν δείρῃ, νὰ τὸν γυρίσῃ εἰς τὸν φόρον, νὰ τὸν τιμωρήσῃ εἰς ἄσπρα καὶ νὰ τὸν ἐλευθερώσῃ, καθὼς θέλει φανῇ τοῦ κριτοῦ νὰ πταίῃ, ἢ ὄχι. Ὅταν λοιπὸν θέλουσιν εἰπῇ οἱ νόμοι διὰ τὴν χώρισιν μοναχὴν ἢ διὰ τὴν προῖκαν καὶ τὰ πράγματα, γροικοῦσι διὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν κρίσιν, ὅταν θέλουσιν ὁμιλῇ διὰ τιμωρίας, τότε γροικοῦσι διὰ τὴν κοσμικὴν κρίσιν.

CAPITOLUL I
CUM SE DOVEDESC PĂCATELE TRUPEŞTI

Pentru ca să se înţeleagă drept şi bine legile acestea care se scriu pentru păcatele trupeşti, trebuie să ştim că aceste păcate trupeşti se judecă de două judecăţi, de cea bisericească şi de cea mireană. Judecata bisericească poate să despartă perechea conjugală şi să hotărască pentru zestrea femeii şi pentru darurile pe care femeia le-ar fi făcut bărbatului ei, sau bărbatul femeii lui; şi la altceva mai mult nu poate să-i pedepsească. Judecata mireană pe de altă parte, pedepseşte vinovatul şi cu viaţa, cînd sînt legi hotărîte pentru acel păcat; sau după voia judecătorului, cînd păcatul este lăsat la voia lui, de ex. la galeră, sau la ocnă, la surghiun, să-i taie nasul, să-l bată, să-l poarte prin piaţa tîrgului, să-l pedepsească cu bani şi să-l lase în libertate, după cum i se va părea judecătorului că e vinovat sau nu. Prin urmare cînd legile vor prevedea numai despre despărţenie sau despre zestre şi lucruri, se înţeleg pentru judecata bisericească, iar cînd vor vorbi despre pedeapsă, atunci se înţeleg pentru judecata mireană.

Τὰ σαρκικὰ ἁμαρτήματα, ἐπειδὴ εἶναι δύσκολον νὰ τὰ ἀποδείξῃ τινὰς μὲ μάρτυρας, ἀποδείχνονται μὲ σημάδια καὶ ἀπεικάσματα.

Τὰ σημάδια καὶ τὰ ἀπεικάσματα, ὁποῦ θέλουσι νὰ ἀποδείξουσι τὰ σαρκικὰ ἁμαρτήματα τυχαίνει νὰ εἶναι περισσά, διατὶ ἓν μοναχὸν ἢ δύο δὲν φθάνουσι, διὰ νὰ τιμωρίσουσιν ἄνθρωπον.

Păcatele trupești, deoarece este greu să le dovedească cineva cu martori, se dovedesc cu semne și prezumții.

Semnele și prezumțiile care vor să dovedească păcatele trupești, trebuie să fie multe pentru că unul singur sau două nu ajung ca să se pedepsească un om.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β-ον

ΠΩΣ ΑΠΟΔΕΙΧΝΕΤΑΙ ΤΟ ΣΑΡΚΙΚΟΝ ΑΜΑΡΤΗΜΑ ΜΕ ΜΑΡΤΥΡΑΣ ΚΑΙ ΠΟΙΟΙ ΔΕΝ ΠΙΑΝΟΝΤΑΙ ΕΙΣ ΜΑΡΤΥΡΙΑΝ ΕΙΣ ΤΑΥΤΗΝ ΥΠΟΘΕΣΙΝ

Οἱ μάρτυρες ὁποῦ ὁμολογοῦσι, πῶς ἴδασι μὲ τὰ ὄμματά τους ἀπὸ καμίαν τρύπαν τὸν ἄνδρα μὲ τὴν γυναῖκα μαζὶ εἰς τὸ κρεββάτιον γυμνούς, ἐκεῖνοι ἀποδείχνουσι φανερὰ τὸ σαρκικὸν ἁμάρτηραμ.

Ἀνίσως καὶ οἱ μάρτυρες δὲν ἴδασι μὲ τὰ ὄμματά τους τὸ σαρκικὸν ἁμάρτημα, ἀμὴ λέγουσι, πῶς πιστεύουσι νὰ τὸ ἔκαμεν ὁ πταίστης αὐτὸ τὸ ἁμάρτημα, ἀνίσως καὶ ἔχουσι σημάδια, τὰ ὁποῖα τοὺς κάμνουσι νὰ τὸ πιστεύουσι, τότε ὁ κριτὴς τοὺς πιστεύει καὶ τιμωρᾷ τὸν πταίστην. Ἀμὴ ἀνίσως καὶ δὲν ἔχουσι σημάδια, ἀλλὰ μόνον ἁπλῶς λέγουσι, πῶς πιστεύουσι νὰ τὸ ἔκαμε, τότε ὁ κριτὴς δὲν πιστεύει.

.... [1]

CAPITOLUL II

CUM SE DOVEDEȘTE PĂCATUL TRUPESC CU MARTORI ȘI CINE NU SÎNT LUAȚI CA MĂRTURIE LA ACEASTĂ PRICINĂ?

Martorii care mărturisesc că au văzut cu ochii lor, prin vreo gaură, bărbatul și femeia, goi, împreună în pat, aceia dovedesc vădit păcatul trupesc.

Dacă martorii n-au văzut cu ochii lor păcatul trupesc, ci spun că cred că vinovatul a făcut acel păcat, dacă au semne în acest sens, atunci judecătorul îi crede și pedepsește pe vinovat. Dar dacă nu au semne, ci zic numai că cred că l-a făcut, atunci judecătorul nu-i crede.

.... [1]

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ-ον

ΠΟΙΑ ΛΕΓΕΤΑΙ ΠΟΥΤΑΝΑ ΚΑΙ ΠΩΣ ΑΠΟΔΕΙΧΝΕΤΑΙ ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΠΟΥΤΑΝΑ

Πουτάνα λέγεται ἐκείνη, ὁποῦ διὰ κέρδος σμίγεται σαρκικὰ μὲ ἀνθρώπους φανερὰ καὶ τὸ ἠξεύρει ὁ κόσμος.

CAPITOLUL III

CINE SE CHIAMĂ CURVĂ ȘI CUM SE DOVEDEȘTE CĂ ESTE CURVĂ?

Curvă se cheamă aceea care se împreună trupește pentru cîștig cu oameni, pe față și o știe lumea.

---

[1] Vezi nota 1 de la p. 233.

Δὲν ἠμπορεῖ νὰ ὀνομασθῇ πουτάνα ἐκείνη, ὁποῦ, μὲ ἕνα ἢ μὲ δύο θέλει σμιχθῇ σαρκικὰ διὰ ἀγάπην, ὁποῦ ἐπίασε μὲ αὐτούς, καὶ ὄχι διὰ κέρδος.

Πουτάνα λέγεται ἀκόμι καὶ ἐκείνη, ἡ ὁποία φανερὰ περνᾷ ζωὴν ἀκόλαστον, ἀνίσως καὶ δὲν τὸ κάμῃ καὶ διὰ κέρδος, ἀλλὰ μόνον διὰ τὴν κακήν της ὄρεξιν.

Nu poate fi numită curvă aceea care cu unul sau doi se va împreuna trupeşte din dragoste ce a apucat-o pentru ei şi nu pentru cîştig.

Curvă se chiamă încă şi aceea care pe faţă duce viaţă desfrînată, măcar că nu o face pentru cîştig, ci numai pentru pofta ei cea rea.

.... [1]

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ-ον

ΜΕ ΠΟΙΑ ΣΗΜΑΔΙΑ ΑΠΟΔΕΙΧΝΕΤΑΙ Η ΠΟΡΝΕΙΑ ΚΑΙ Η ΣΑΡΚΙΚΗ ΜΙΞΙΣ

Αἱ ἑτοιμασίαι τῆς πορνείας καὶ τῆς σαρκικῆς σμίξεως ἀποδείχνουσι τὴν πορνείαν καὶ τὴν σαρκικὴν σμίξιν, χ.λ. τὸ πιάσμα τῶν χειρῶν, τὸ ἀγκάλιασμα, τὸ φίλημα καὶ τὰ ὅμοια. Πλὴν τοῦτα τὰ σημάδια δὲν φθάνουσι νὰ τιμωρήσουν τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν ζωήν, ἀλλὰ μόνον νὰ τὸν βασανίσουν εἰς μαρτυρίαν.

Ἡ μακρὰ ὁμιλία τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικός, (ἤγουν ἀνίσως καὶ ὁμιλοῦσι πολλὰ λόγια), εἰς καιρὸν καὶ εἰς τόπον ἐπιτήδειον τῆς πορνείας, ἀποδείχνουσι τὴν πορνείαν.

CAPITOLUL IV

PRIN CE SEMNE SE DOVEDEŞTE CURVIA ŞI ÎMPREUNAREA TRUPEASCĂ

Pregătirile pentru curvie şi împreunare trupească dovedesc curvia şi împreunarea trupească, de ex. apucarea mîinilor, îmbrăţişarea, sărutul şi cele asemenea. Dar n mai aceste semne nu ajung să-l pedepsească pe om cu viaţa, ci numai să-l că.nească să mărturisească.

Vorba lungă între bărbat şi femeie, adică dacă stau mult de vorbă, într-un timp şi la loc potrivit pentru curvie, dovedesc curvia.

.... [1]

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε-ον

ΚΑΠΟΙΑ ΣΗΜΑΔΙΑ ΚΑΙ ΑΠΕΙΚΑΣΜΑΤΑ, ΟΠΟΥ ΔΕΝ ΣΗΜΑΔΕΥΟΥΣΙ ΣΑΡΚΙΚΗΝ ΣΜΙΞΙΝ

Ὅταν τινὰς ἐκκλησιαστικὸς ἢ καὶ ἱερεὺς φιλῇ καμίαν γυναῖκα, δὲν δίδει ὑποψίαν νὰ τὴν πορνεύῃ, ἔξω νὰ εἶναι αὐτὸς νέος καὶ αὐτὴ νέα, ἢ ἔξω νὰ τὴν φιλῇ εἰς τόπον κρυφόν, ἢ ἔξω νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ σπίτι της εἰς καιρὸν νύκτας, διατί, ἀνίσως καὶ εἶναι τίποτας ἀπὸ τοῦτα, τότε

CAPITOLUL V

OARECARE SEMNE ŞI PREZUMŢII CARE NU ARATĂ ÎMPREUNAREA TRUPEASCĂ

Cînd un cleric sau un preot sărută vreo femeie, nu dă de bănuit să curvească cu dînsa, afară dacă el este tînăr şi ea tînără, sau dacă o sărută într-un loc ascuns, sau dacă merge în casa ei în timp de noapte, pentru că dacă este ceva din acestea, atunci dă de

---

[1]) Vezi nota 1 de la p. 231.

δίδει ὑποψίαν, ἂν κάλα καὶ νὰ εἶναι καὶ ἱερεὺς καὶ ἐκκλησιαστικός· καὶ σκεντζεύγεται καὶ τιμωρᾶται, ὡσὰν καὶ κάθε ἄλλος πταίστης.

Ὅταν εὑρεθῶσιν ὁμοῦ εἰς ἕνα σπίτι σφαλιστοὶ ἄνδρας καὶ γυναῖκα, οἱ ὁποῖοι νὰ εἶναι ἐδικοὶ ἀπὸ τὸ αἷμα τους, τότε δὲν δίδουσιν ὑποψίαν νὰ ἐπορνεύουνταν· καὶ τοῦτο γροικᾶται, ἀνίσως καὶ ἡ ἐδικωσύνη τους τοὺς ἐμποδίζει νὰ κάμωσι συνοικέσιον καὶ ὑπανδρείαν ἀνάμεσόν τους καὶ ὁ ἄνδρας καὶ ἡ κόρη νὰ εἶναι καλῆς φήμης· διατί, ἀνίσως καὶ ὁ νόμος δὲν τοὺς ἐμποδίζει νὰ ὑπανδρευθῶσι ἀλλήλους τους, ἢ ὁ ἕνας ἀπ' αὐτοὺς νὰ μὴν εἶναι καλῆς ζωῆς καὶ καλῆς φήμης, τότε δίδουσιν ὑποψίαν καὶ σκεντζεύγονται καὶ τιμωροῦνται κατὰ θέλησιν τοῦ κριτοῦ.

bănuit, măcar că este preot şi cleric, şi se torturează şi se pedepseşte ca şi oricare alt vinovat.

Cînd bărbat şi femeie, care să fie rude de sînge, se vor găsi împreună într-o casă încuiată, atunci nu dau de bănuit de curvie; şi aceasta se înţelege, dacă înrudirea îi împiedică să se însoţească şi să se căsătorească între ei şi bărbatul şi fata se bucură de o faimă bună; pentru că dacă legea nu-i împiedică să se căsătorească între ei, sau unul dintr-înşii nu se bucură de faimă bună, atunci dau de bănuit şi se torturează şi se pedepsesc după voia judecătorului.

. . . . [1]

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ-ον

ΠΟΣΩΝ ΛΟΓΙΩΝ ΛΕΓΕΤΑΙ ΤΟ ΣΑΡΚΙΚΟΝ ΑΜΑΡΤΗΜΑ ΚΑΙ Η ΤΙΜΩΡΙΑ ΤΟΥ ΚΑΘΕΝΟΣ

Τόσον εἶναι νὰ εἰπῇς σαρκικὸν ἁμάρτημα, ὡσὰν νὰ εἰπῇς ἄνομον καὶ ἄπρεπον σμίξιν, ἢ ὅ,τι ἄλλο καὶ ἂν τοῦ δώσῃς.

Σαρκικὸν ἁμάρτημα κάμνει ὅποιος μὲ κακὴν ἐπιθυμίαν θέλει σμίξῃ σαρκικὰ μὲ καμίαν πουτάναν, μὲ παρθένον, μὲ παιδί, μὲ ὑπανδρευμένην, μὲ χήραν, μὲ καμίαν του ἐδικήν, μὲ καλογραῖαν, μὲ τὴν κυρίαν του, μὲ τὴν σκλάβαν του, μὲ ἑβραίαν, μὲ ἄπιστον γυναῖκα, μὲ ἄλογον ζῶον, μὲ ἀποθαμένην, ἢ καὶ πέρνοντας δύο γυναῖκας τὸν ἴδιον καιρόν.

Τὰ ὀνόματα τούτων τῶν σαρκικῶν ἁμαρτημάτων εἶναι τοῦτα· πορνεία, μοιχεία, σοδομία, αἱμομιξία, ἱεροσυλία καὶ ἁρπαγή.

CAPITOLUL VI

DE CÎTE FELURI ESTE PĂCATUL TRUPESC ŞI PEDEAPSA FIECĂRUIA

Este acelaşi lucru să spui păcat trupesc şi să spui împreunare nelegiuită şi necuviincioasă, sau ori şi ce alt nume i-ai da.

Greşeală trupească face acela ce cu rea poftă vrea să se împreune trupeşte cu vreo curvă, cu vreo fecioară, cu un copil, cu o femeia măritată, cu o văduvă, cu vreo rudă, cu vreo călugăriţă, cu stăpîna-sa, cu sclava lui, cu vreo evreică, cu vreo femeie necredincioasă, cu vreun animal, cu vreo moartă, sau luînd două femei în acelaşi timp.

Numele acestor păcate trupeşti sînt: curvie, preacurvie, sodomie, amestecare de sînge, hierosilie şi răpire.

. . . . [1]

---

[1] Vezi nota 1 de la p. 233.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ-ον
ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΕΒΡΑΙΟΥΣ ΟΠΟΥ ΝΑ ΣΜΙΧΘΩΣΙ ΣΑΡΚΙΚΑ ΜΕ ΧΡΙΣΤΙΑΝΗΝ ΠΟΙΑ ΤΙΜΩΡΙΑ ΤΟΥΣ ΤΥΧΑΙΝΕΙ;

Ὅταν ὁ ἑβραῖος ἤθελε σμίξῃ σαρκικὰ μὲ χριστιανὴν γυναῖκα ἢ καὶ ἐκ ἐναντίου ὁ χριστιανὸς μὲ ἑβραίαν γυναῖκα, παλαιὰ ἐθανατόνετο, μὴ τῶρα τιμωρᾶται κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ κριτοῦ εἰς ἄσπρα ἢ εἰς ὅ,τι ἄλλο ἤθελε θελήσῃ ὁ κριτής.

Ἀμὴ ἀνίσως καὶ ἡ γυναῖκα, μὲ τὴν ὁποίαν ἐσμίχθηκεν ὁ ἑβραῖος, ἦτον ὑπανδρεμένη, τότε ὁ ἑβραῖος τιμωρᾶται ὄχι εἰς ἄσπρα, ἀλλὰ σωματικῶς, ἤγουν εἰς τὸ κάτεργον ἢ εἰς τὴν ὄκναν ἢ καθὼς θελήσει ὁ κριτής.

CAPITOLUL VII
PENTRU EVREII CARE SE VOR ÎMPREUNA TRUPEŞTE CU O CREŞTINĂ CE PEDEAPSĂ LI SE CUVINE?

Cînd evreul s-a împreunat trupeşte cu o femeie creştină sau şi dimpotrivă, creştinul cu vreo femeie evreică, în timpurile vechi se pedepseau cu moartea, dar acum se pedepsesc cu bani după voia judecătorului, sau cu orice alta ce ar fi voit judecătorul.

Dar dacă femeia cu care s-a împreunat evreul, a fost măritată, atunci evreul nu se pedepseşte cu bani, ci trupeşte, adică sau la galeră, sau la ocnă, sau după cum va voi judecătorul.

.... [1]

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η-ον
ΔΙΑ ΕΚΕΙΝΟΥΣ ΟΠΟΥ ΠΕΡΝΟΥΣΙ ΔΥΟ ΓΥΝΑΙΚΑΣ

Ὅποιος πάρῃ δύο γυναῖκας καὶ νὰ ταῖς εὐλογηθῇ εἰς διαφόρους τόπους καὶ νὰ ζῶσι καὶ αἱ δύο, κατὰ τοὺς παλαιοὺς βασιλικοὺς νόμους θανατόνεται. Ἀμὴ τῶρα τιμωρᾶται κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ κριτοῦ, ἤγουν εἰς τὸ κάτεργον ἢ εἰς τὴν ὄκναν, ἢ τὸν γυρίζουσιν εἰς ὅλον τὸ παζάρι, δέρνοντάς τον, ὡς ἤθελε φανῇ τῷ κριτῇ.

Εἰς μερικοὺς τόπους ἐκεῖνον ὁποῦ θέλει πάρῃ δύο γυναῖκας τὸν γεβεντίζουσι γυμνὸν ἐπάνω εἰς ἕνα γαΐδαρον, ὁμοίως καὶ τὴν γυναῖκα, ὁποῦ νὰ πάρῃ δύο ἄνδρας καὶ νὰ ζῶσι καὶ οἱ δύο, τὴν γεβεντίζουσιν ὡσὰν καὶ τὸν ἄνδρα, ὁποῦ νὰ πάρῃ δύο γυναῖκας.

CAPITOLUL VIII
PENTRU ACEIA CARE IAU DOUĂ FEMEI

Cel ce va lua două femei şi se va cununa cu ele în locuri diferite şi amîndouă sînt în viaţă, după vechile legi împărăteşti se pedepseşte cu moartea. Dar acum se pedepseşte după voia judecătorului, adică la galeră, sau la ocnă, sau îl poartă prin tot tîrgul bătîndu-l, precum i s-ar părea judecătorului (vezi gl. 15, zac. 1; comp. Far. Qu. 140, P. I, nr. 1, 3, 9, 10, 15, 16).

În unele locuri, pe acela care va lua două femei îl poartă gol pe un măgar, de asemenea şi pe femeia care va lua doi bărbaţi şi trăiesc amîndoi, o poartă ca şi pe bărbatul care va lua două femei (comp. gl. 15, zac. 2; Far. Qu. 140, P. I, nr. 11).

---

[1]) Vezi nota de la p. 233.

Ὅποιος τὸν ἴδιον καιρὸν ἤθελεν ἔχῃ πλεὸν παρὰ δύο γυναῖκες, θανατόνεται ἐξ ἀποφάσεως.

Ὅποιος εὐλογηθῇ δύο γυναῖκες, δίδει ὑποψίαν νὰ εἶναι αἱρετικός· διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἐρωτηθῇ, τί λογισμὸν ἔχει ἐπάνω εἰς τὸ μυστήριον τοῦ γάμου, ὁποῦ ἡ ἐκκλησία κρατεῖ, καὶ ἂν εὑρεθῇ αἱρετικός, τιμωρᾶται εἰς σκληρότατον θάνατον.

Ὅποιος πάρῃ δύο γυναῖκας ἀρχόντισσας, τιμωρᾶται κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ κριτοῦ, πλὴν ἡ θέλησις τοῦ κριτοῦ ἐξαπλόνεται τόσον, ὅσον νὰ τοῦ πάρῃ καὶ τὴν ζωήν του.

Νὰ κρατῇ τινὰς δύο γυναῖκας, δὲν ἠμπορεῖ τινὰς νὰ τὸν συγχωρήσῃ διὰ οὐδεμίαν ἀξίαν, ὁποῦ νὰ ἠμπορῇ ἄνθρωπος νὰ λογιάσῃ ἀναγκαίαν.

Ὅποια γυναῖκα ἤθελεν εὐλογηθῇ τινὰ ἄνθρωπον, ὁποῦ εἶχεν ἄλλην γυναῖκα ζωντανήν, ἀνίσως καὶ ἀποδείξῃ εἰς τὸν κριτὴν μὲ καλοὺς καὶ πιστευτοὺς λογαριασμούς, πῶς δὲν τὸ ἤξευρεν, αὐτὴ δὲν τιμωρᾶται· ἀμὴ ἀνίσως καὶ δὲν τὸ ἀποδείξῃ, τιμωροῦνται καὶ οἱ δύο.

Ἀνίσως καὶ ἡ γυναῖκα δὲν ἠξεύρῃ, πῶς ὁ ἄνδρας ἔχει ἄλλην γυναῖκα, καὶ τὸν εὐλογηθῇ· καὶ ὕστερα θέλει φανῇ ἡ πρώτη του γυναῖκα, τότε ἀνίσως καὶ ἀποδείξῃ ἐμπροστὰ εἰς τὸν κριτήν, πῶς αὐτὴ δὲν ἤξευρε, πῶς εἶχε ἄλλην γυναῖκα, ἠμπορεῖ νὰ πάρῃ ὀπίσω τὴν προῖκα ὁποῦ τοῦ ἔδωκεν ἢ ὅ, τι ἄλλο τοῦ ἐχάρισε· καὶ ἂν αὐτὸς ἐχάρισεν αὐτηνῆς τίποτες πρᾶγμα, αὐτὴ τὸ κρατεῖ. Ἀμὴ ἀνίσως καὶ αἱ ἀποδείξεις της δὲν εἶναι σωσταῖς καὶ καλαῖς, τότε καὶ ἐκεῖνο τὸ πρᾶγμα ὁποῦ τῆς ἐχάρισεν ὁ ἄνδρας, καὶ τὴν προῖκά της τὴν ἰδίαν χάνει καὶ γίνεται ἀφεντική· καὶ αὐτὴ τιμωρᾶται μαζὶ μὲ τὸν ἄνδρα.

Ὅταν ἡ γυναῖκα πάρῃ δεύτερον ἄνδρα, λογιάζοντας πῶς ὁ πρῶτος της νὰ ἀπόθανεν, ἀνίσως καὶ ἀποδείξῃ εἰς τὸν κριτὴν μὲ λογαριασμούς, πῶς εἶχε καλὴν καὶ ἀρκετὴν αἰτίαν νὰ λογιάζῃ τὸν θάνατον τοῦ ἀνδρός της, δὲν τιμωρᾶται· ἀμὴ ἂν αἱ ἀπόδειξες δὲν εἶναι καλαῖς σιμὰ εἰς τὸν κριτήν, τότε αὐτὴ τιμωρᾶται.

Cel ce în acelaşi timp va fi luat mai mult decît două femei, hotărîrea e să fie pedepsit cu moartea (vezi gl. 15, zac. 4, Far. Qu. 140, P. I, nr. 21).

Cel ce se va cununa cu două femei, dă de bănuit că este eretic; de aceea trebuie să fie întrebat ce crede despre taina cununiei pe care biserica o ţine şi dacă se va afla eretic, se pedepseşte cu moarte foarte aspră (vezi gl. 15, zac 5; comp. Far. Qu. 140, p. I, nr. 24).

Cel ce va lua două femei boieroaice, se pedepseşte după voia judecătorului, numai că voia judecătorului se întinde atît, încît să-i ia şi viaţa lui (vezi gl. 15, zec. 6; Far. Qu. 140, P. I, nr. 38).

Nimeni nu poate îngădui cuiva, să ţie două femei, nici pentru o demnitate, cînd un om ar putea s-o socotească de nevoie (comp. gl. 15, zac. 7; Far. Qu. 140, P. I, nr. 33).

Femeia care se va fi cununa cu vreun om care avea altă femeie în viaţă, dacă la judecător va dovedi cu raţionamente bune şi vrednice de crezut că nu ştia aceasta, nu se pedepseşte; dar dacă nu va dovedi aceasta, se pedepsesc amîndoi (vezi gl. 15, zac. 8; comp. Far. Qu. 140 P. I, nr. 34—35).

Dacă femeia nu ştia că bărbatul are altă femeie şi se va cununa cu dînsul şi mai pe urmă va apărea întîia lui femeie, atunci dacă în faţa judecătorului va dovedi că ea nu ştia că avea altă femeie, poate să ia înapoi zestrea ce i-a dat-o, sau orişice dar i-a făcut; şi dacă dînsul i-a dăruit vreun lucru, dînsa îl păstrează. Dar dacă dovezile ei nu sînt depline şi bune, atunci pierde şi lucrul ce i l-a dăruit bărbatul şi însăşi zestrea ei se face domnească; iar dînsa se pedepseşte împreună cu bărbatul (vezi gl. 15, zac. 9; comp. Far. Qu. 140, P. I, nr. 36—39).

Cînd femeia ia un al doilea bărbat, crezînd că întîiul ei bărbat a murit, dacă va dovedi la judecător cu raţionamente bune că avea bună şi îndestulătoare pricină să creadă

Ὅλοι οἱ βασιλικοὶ νόμοι δίδουσιν ἄδειαν τῆς γυναικὸς νὰ ὑπανδρευθῇ μὲ δεύτερον ἄνδρα, ὅταν καρτερῇ τὸν πρῶτόν της ἄνδρα κάποιον χρόνον καὶ αὐτὸς νὰ μὴ ἔλθῃ, χ.λ. ἀνίσως καὶ πιασθῇ σκλάβος, νὰ τὸν καρτερῇ ἕως πέντε χρόνους, μετρῶντας ἀπὸ τὸν καιρόν, ὁποῦ θέλει πιασθῇ σκλάβος· ἀμὴ ἀνίσως καὶ ὑπάγῃ εἰς τὸν πόλεμον, τυχαίνει νὰ τὸν καρτερῇ τέσσαρες χρόνους, πλὴν τούτους τοὺς τέσσαρας τοῦ πολέμου τοὺς ἐπληθύνασιν ἕως δέκα.

Αἱ νεαραῖς Ἰουστινιανοῦ τοῦ αὐτοκράτορος διατάττουσι νὰ μὴν ἠμπορῇ ποτὲ ἡ γυναῖκα νὰ ὑπανδρευθῇ μὲ δεύτερον ἄνδρα, ἀνίσως καὶ δὲν μάθῃ καταλεπτῶς, πῶς ὁ πρῶτός της ἄνδρας νὰ ἀπέθανεν, ἀνίσως καὶ τὸν καρτερῇ καὶ ὅλλως περισσοὺς χρόνους, καὶ δὲν ἠμπορεῖ νὰ μάθῃ διὰ λόγου του τίποτας, ἢ ἂν ζῇ ἢ ἂν ἀπέθανεν.

Ὁ θάνατος τοῦ ἀνδρὸς ἀποδείχνεται μὲ τὴν φήμην, ὁποῦ ὅλοι νὰ τὸ λέγουσι καὶ νὰ τὸ πιστεύουσιν, ἀνίσως καὶ εἶναι μακρὺν τόπον· ἀμὴ ἀνίσως καὶ λέγεται πῶς νὰ ἀπέθανεν εἰς σιμὸν τόπον, τότε δὲν φθάνει ἡ φήμη, ἀλλὰ χρειάζονται μάρτυρες, ὁποῦ νὰ τὸν εἴδασιν ἀποθαμένον.

Ἀνίσως καὶ ἕνας μοναχὸς μάρτυρας λέγει, πῶς εἶδεν ἀποθαμένον τὸν δεῖνα τὸν ἄνδρα τῆς γυναικὸς εἰς μακρὺν τόπον, φθάνει διὰ νὰ ἀποδείξῃ αὐτὸν τὸν θάνατον μοναχός του, ὥστε νὰ ἠμπορῇ ἡ γυναῖκα νὰ ὑπανδρευθῇ μὲ δεύτερον ἄνδρα.

Ἠμπορεῖ ἡ γυναῖκα νὰ στείλῃ ἄνθρωπον ἐπὶ ταὐτοῦ ἐκεῖ, ὅπου ἦτον ὁ ἄνδρας της, νὰ ἐρωτήσῃ, ἀνίσως καὶ εἶναι ζωντανὸς ἢ ἂν ἀπέθανε· καὶ τότε ὁ κριτὴς τοῦ πιστεύει καὶ δίδει θέλημα τῆς γυναικὸς νὰ πάρῃ ἄλλον, πλὴν τυχαίνει νὰ στοχασθῇ ὁ κριτής, ἀνίσως καὶ ὁ τοιοῦτος ἄνθρωπος εἶναι ἀξιόπιστος ἢ ὄχι.

Ὁ θάνατος τοῦ ἀνδρὸς βεβαιόνεται, ὅταν τὸν θέλουσιν ἰδῇ εἰς κανένα καράβι καὶ αὐτὸ τὸ καράβι ἀποδειχθῇ πῶς νὰ ἐβούλισε.

moartea bărbatului ei, nu se pedepseşte; dacă însă dovezile ei nu sînt bune în faţa judecătorului, atunci se pedepseşte (vezi gl. 15, zac. 10; comp. Far. Qu. 140, P. II, nr. 42, 43).

Toate legile împărăteşti dau voie femeii să se mărite cu un al doilea bărbat, dacă aşteaptă oarecare timp pe primul bărbat şi el n-a venit; dacă de ex. a fost luat sclav, să aştepte cinci ani, numărînd din timpul de cînd a fost luat sclav; dar dacă merge la război, se cade să-l aştepte 4 ani, numai că pe aceşti patru ani de război i-au sporit la zece (vezi gl. 15, zac. 11; Far. Qu. 140, P. II, nr. 45—48).

Nearalele împăratului Iustinian rînduiesc ca femeia să nu se poată niciodată mărita cu un al doilea bărbat, dacă n-a aflat cu de-amănuntul că bărbatul ei cel dintîi a murit, deşi a aşteptat de foarte mulţi ani şi nu poate să afle despre el nimic, dacă trăieşte sau a murit (vezi gl. 15, zac. 12; comp. Far. Qu. 140, P. II, nr. 49).

Moartea bărbatului se dovedeşte cu faima, cînd toţi o spun şi o cred, dacă este loc îndepărtat; dar dacă, se spune că a murit într-un loc pe aproape, atunci nu ajunge faima, ci este nevoie de martori care l-au văzut mort (vezi gl. 15, zac. 13; comp. Far. Qu. 140, P. II, nr. 61, 63, 66).

Dacă un singur martor spune că a văzut mort pe cutare bărbat al femeii, într-un loc depărtat, ajunge să dovedească numai singur el acea moarte, ca femeia să se poată mărita cu un al doilea bărbat (vezi gl. 15, zac. 14; comp. Far. Qu. 140, P. II, nr. 73).

Femeia poate să trimită înadins un om acolo unde i-a fost bărbatul, să întrebe dacă e viu sau a murit; şi atunci judecătorul îl crede şi dă voie femeii să ia pe altul, numai că judecătorul trebuie să socotească dacă un asemenea om este vrednic de crezare sau nu (vezi gl. 15, zac. 15; comp. Far. Qu. 140, P. II, nr. 77).

Moartea bărbatului se adevereşte, cînd va fi fost văzut pe vreo corabie şi acea corabie se va dovedi că s-a înecat.

Βεβαιόνεται ἀκόμι ὁ θάνατος τοῦ ἀνδρὸς ἀπὸ τὰ γράμματα, ὁποῦ θέλουσι στείλῃ τῆς γυναικός του, πῶς ὁ ἄνδρας της νὰ ἀπέθανε.

Εἰς τὸν κριτὴν στέκει ἡ ἐξουσία νὰ ἀποφασίσῃ, ἀνίσως καὶ εἶναι καλαῖς αἱ ἀπόδειξες, ὁποῦ θέλει κάμῃ ἡ γυναῖκα διὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀνδρός της, ἢ νὰ εἶναι μὲ μάρτυρας, ἢ μὲ φήμην, ἢ καὶ μὲ γράμματα, ὁποῦ νὰ τῆς ἤλθασι.

Moartea bărbatului se mai adevereşte prin scrisori care vor fi trimise femeii lui, că bărbatul a murit.

În puterea judecătorului stă să hotărască dacă dovezile ce le va face femeia pentru moartea bărbatului ei sînt bune, fie că sînt prin martori, sau prin faimă, sau şi cu scrisori care i-au venit.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ-ον

ΔΙΑ ΤΗΝ ΜΟΙΧΕΙΑΝ ΠΟΙΑ ΕΙΝΑΙ Η ΤΙΜΩΡΙΑ ΤΗΣ ΚΑΙ ΠΟΤΕ ΤΥΧΑΙΝΕΙ ΝΑ ΔΙΔΕΤΑΙ;

Μοιχεία λογᾶται, ὅταν ὁ ἄνδρας ὁ ὑπανδρεμένος σμίγεται σαρκικὰ μὲ γυναῖκα ὑπανδρεμένην, ἢ ὅταν ὑπανδρεμένος μέ ἐλευθέραν, ἢ ὅταν ἡ ὑπανδρεμένη γυναῖκα μὲ τὸν ἐλεύθερον ἄνδρα, πάντοτε ὀνομάζεται μοιχεία.

Ὁ μοιχὸς καὶ ἡ μοιχαλίδα σκληρότατα ἐτιμωροῦνταν σιμὰ εἰς τὰ ἔθνη ἀκόμι προτήτερα παρὰ νὰ γενῶσιν οἱ νόμοι οἱ βασιλικοί, καὶ εἰς διαφόρους τόπους καὶ διαφόρους καιρούς· καὶ διάφοραις τιμωρίαις ἐδίδουνταν.

CAPITOLUL IX

PENTRU PREACURVIE CARE ESTE PEADEAPSA EI ŞI CÎND SE CADE SĂ FIE DATĂ?

Preacurvia se socoteşte cînd bărbatul care este însurat se împreună trupeşte cu o femeie măritată, sau cînd un însurat cu o slobodă, sau cînd femeia măritată cu un bărbat slobod, totdeauna se chiamă preacurvie.

Încă mai înainte de a se face legile împărăteşti preacurvarul şi precurva erau pedepsiţi împreună foarte aspru la popoare, în diferite locuri şi în diferite timpuri; şi se dădeau pedepse diferite.

.... [1]

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι-ον

ΠΟΤΕ ΧΑΝΕΙ Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΤΗΝ ΠΡΟΙΚΑ ΤΗΣ ΔΙΑ ΤΗΝ ΜΟΙΧΕΙΑΝ ΟΠΟΥ ΕΚΑΜΕ;

Δὲν χάνει μόνον τὴν προῖκα της ἡ μοιχαλίδα γυναῖκα, ἀλλὰ καὶ ὅσα χαρίσματα ἔδωκε τοῦ ἀνδρός της, καὶ ὅλα τὰ πέρνει ὁ ἄνδρας της.

CAPITOLUL X

CÎND ÎŞI PIERDE FEMEIA ZESTREA PENTRU PREACURVIA CE A FĂCUT?

Femeia preacurvă nu pierde numai zestrea ci şi darurile pe care i le-a dat bărbatul, pe toate le ia bărbatul înapoi (v. gl. 16, zac. 1; Far. Qu. 142, P. I, nr. 1—2).

---

[1]) Vezi nota 1 de la p. 233.

Ἀνίσως καὶ ὁ ἄνδρας θέλει κάμῃ χαρίσματα τῆς γυναικός του στεκάμενα πράγματα ἢ ὅ, τι ἄλλο τῆς χαρίσῃ, καὶ αὐτὴ νὰ μοιχευθῇ, τότε ὁ ἄνδρας της πέρνει ὅλα τὰ ὀπίσω.

Χάνει τὴν πραῖκά της ἡ μοιχαλίδα γυναῖκα, καὶ ἀνίσως καὶ λέγῃ, πως αὐτὸς δὲν ἔκαμε τὸ χρέος του ὡσὰν ἄνδρας μὲ αὐτήν, ἢ ἦτον σκληρὸς καὶ τὴν ἔδερνεν, ἢ πῶς ἦτον πτωχὴ ἢ πῶς ἐπείνα, δὲν τὴν ὠφειλᾷ τίποτες εἰς τὸ νὰ μὴ τὴν χάνῃ, ἀλλὰ πάντα ὁ ἄνδρας της κρατίζει.

Ἀνίσως καὶ ὁ γάμος τῆς μοιχαλίδος δὲν ἦτον νόμιμος, ἀλλὰ ἠμπόριε νὰ χωρισθῇ τὸν ἄνδρα της καὶ αὐτὴ ζητᾷ τοῦ κριτοῦ νὰ μὴ χάσῃ τὴν προῖκά της, διατὶ δὲν ἐμοίχευσεν, ἀμὴ ἐπόρνευσεν, ἐπειδὴ δὲν ἦτον καλὸς ὁ γάμος της, ὁ κριτὴς μὲ ὅλον τοῦτο ἀποφασίζει νὰ χάνει ὅλα της τὰ δικαιώματα.

Δὲν ἠμπορεῖ ὁ ἄνδρας ὕστερα, ἀφ' οὗ ξεχωρισθῇ τὴν γυναῖκά του, διατὶ ὁ γάμος ἦτον παράνομος, νὰ τὴν ἀποδείξῃ, πῶς ἐμοιχεύετο εἰς τὸν καιρόν του, διὰ νὰ πάρῃ τὸ πρᾶγμα της, ἀμὴ τυχαίνει του, ἂν θέλῃ νὰ πάρῃ τὴν προῖκά της, νὰ τὴν ἀποδείξῃ εἰς τὴν κρίσιν, πῶς εἶναι μοιχαλίδα, πρὶν παρὰ νὰ ξεχωρισθῇ καὶ πρὶν γένῃ ἡ ἀπόφασις τοῦ χωρισμοῦ της.

Ἡ γυναῖκα ὁποῦ νὰ χάσῃ τὴν προῖκά της, διατὶ ἐμοίχευσε, δὲν ἠμπορεῖ τὰ ξητήσῃ τὴν ζωοτροφίαν της ἀπὸ τὸν ἄνδρα της.

Ὁ υἱὸς τῆς μοιχαλίδος, ὁποῦ νὰ ἔχασε τὴν προῖκά της, εἶναι κρατημένος νὰ ζωοτροφᾷ τὴν μητέρα του, ὅταν αὐτὴ θέλῃ σταματήσῃ τιμημένη εἰς τὸ ὕστερον, ἀμὴ ἀνίσως καὶ δὲν περνᾷ τιμημένα, οὔτε ὁ υἱός της δὲν εἶναι κρατημένος νὰ τὴν ζωοτροφᾷ.

Ὅταν ὁ ἄνδρας μοιχεύσῃ, ἡ γυναῖκα τὸν ξεχωρίζεται καὶ πέρνει ὀπίσω ὅλην τὴν προῖκα καὶ τὰ χαρίσματά της, καὶ ὅσα τῆς ἔκαμεν ἀκόμι καὶ τῆς ἐχάρισεν ὁ ἄνδρας ἀπὸ τὰ ἴδιά του πράγματα.

Dacă bărbatul va dărui femeii lui lucruri nemișcătoare, sau orice altceva, și ea va preacurvi, atunci bărbatul le ia pe toate înapoi (comp. gl. 16, zac. 1; Far. Qu. 142, P. I, nr. 1—2).

Pierde zestrea ei femeia preacurvă, chiar dacă va spune că el nu-și făcea datoria ca bărbat cu ea, sau era aspru și o bătea, sau că era săracă, sau că răbda foamea; nimic nu-i folosește, ca să nu piardă, ci toate le ia la bărbatul ei (v. gl. 16, zac. 2; comp Far. Qu) 142, P. I, nr. 11, 13, 15).

Chiar dacă cununia preacurvei n-a fost după lege, ci putea să se desfacă de bărbatul ei și dînsa cere de la judecător să nu-și piardă zestrea pentru că n-a preacurvit, ci a curvit, deoarece cununia nu a fost bună, cu toate acestea judecătorul hotărăște să piardă toate drepturile ei (vezi gl. 15, zac 3; comp. Far. Qu. 142, P. I, nr. 16).

Nu poate bărbatul mai pe urmă, după ce s-a despărțit de femeia lui, pentru că cununia a fost împotriva legii, să aducă dovezi că în timpul lui a preacurvit, ca astfel să-i ia lucrurile, ci el trebuie, dacă voiește să-i ia zestrea, să dovedească la judecător că era preacurvă, înainte de a se fi despărțit și înainte de a se fi făcut hotărîrea despărțeniei ei (vezi gl. 16, zac. 4; comp. Far. Qu. 142, P. I, nr. 19 și 21).

Femeia care și-a pierdut zestrea pentru că a preacurvit, nu poate să-și ceară hrana de la bărbat (vezi gl. 16, zac. 5; Far. Qu. 142, P. I, nr. 31)

Feciorul preacurvei care a pierdut zestrea este ținut să-și hrănească mama, dacă mai pe urmă va rămînea cinstită, dar dacă nu duce o viață cinstită, nici feciorul ei nu este ținut să-i dea hrana (v. gl. 16, zac. 6; Far. Qu. 142, P. I, nr. 33).

Cînd bărbatul a preacurvit, femeia se desparte și-și ia înapoi toată zestrea și toate darurile și cîte încă i-a făcut și i-a dăruit bărbatul din lucrurile lui (vezi gl. 16, zac. 7; comp. Far. Qu. 142, P. I, nr. 35).

'Ακόμι ἀνίσως καὶ δὲν μοιχεύσῃ ὁ ἄνδρας, ἀμὴ νὰ σμιχθῇ μὲ ἐλευθέραν ἢ καὶ μὲ πουτάναν, τότε ἡ γυναῖκα κερδίζει ὅλα τὰ χαρίσματα ὁποῦ τῆς ἔκαμε καὶ τὰ ἐδικά της ὅλα τὰ πέρνει ὀπίσω.

'Ακόμι τὰ ἴδια πράγματα κερδίζει ἡ γυναῖκα, ὅταν ὁ ἄνδρας της διὰ τὴν καταφρόνεσιν ἐδικήν της φιλῇ καὶ ἀνακατώνεται μὲ παραμικραῖς γυναῖκες ἔμπροστα εἰς τὰ ὄμματά της.

"Οταν ὁ ἄνδρας παραδώσῃ εἰς τὴν κρίσιν τὴν γυναῖκα του ὡσὰν μοιχαλίδα, διὰ νὰ τῆς πάρῃ τὸ πρᾶγμά της, ἡμπορεῖ καὶ αὐτὴ νὰ παραδώσῃ αὐτὸν ὡσὰν μοιχόν, καὶ τότε δὲν χάνει τὸ πρᾶγμά της, ἀνίσως καὶ τὸ ἀποδείξῃ, μὲ ὅλον τοῦτο ὁ κριτὴς τιμωρᾷ καὶ τοὺς δύο ὡσὰν μοιχούς.

'Η χήρα γυναῖκα ἂν σμιχθῇ μὲ κανένα σαρκικά, χάνει τὴν προῖκα της καὶ δίδεται τῶν κληρονόμων τοῦ ἀνδρός της· καὶ τοῦτο γροικᾶται, ἀνίσως καὶ σφάλλῃ, πρὶν περάσῃ ὁ χρόνος, ἀφ' οὗ χηρέψῃ· ἀμὴ ἀνίσως καὶ σφάλλῃ ὕστερα ἀπὸ ἕνα χρόνον, δὲν χάνει τὴν προῖκα της, ἀμὴ χάνει ἀληθινὰ ὅλλα τὰ χαρίσματα, ὁποῦ ὁ ἄνδρας της ἤθελεν ἔχῃ χαρισμένα· καὶ τοῦτα τὰ χαρίσματα ὅ, τι λογῆς καὶ ἂν εἶναι μικρὰ ἢ μεγάλα, δὲν δίδονται τῶν κληρονόμων τοῦ ἀνδρός της, ἀλλὰ γίνονται ἀφεντικά.

'Ο ἄνδρας ὁ χηρεμένος ἂν σμιχθῇ σαρκικὰ μὲ καμίαν γυναῖκα, χάνει ὅλα τὰ χαρίσματα ἢ ψυχικά, ὁποῦ ἡ γυναῖκα του τοῦ ἤθελεν ἀφήσῃ ἢ χαρίσῃ.

"Οταν οἱ κληρονόμοι τῆς γυναικὸς τῆς ἀποθαμένης γύρευσι νὰ πάρουσι ὀπίσω τὴν προῖκα ἀπὸ τὸν ἄνδρα της, ἂν ἡμπορῇ ὁ ἄνδρας νὰ ἀποδείξῃ, πῶς αὐτὴ ἡ γυναῖκα του ἐμοιχεύετο, ὅταν ἦτον ζωντανή, τότε αὐτὸς κρατίζει τὴν προῖκα. 'Αμὴ πρέπει νὰ ἠξεύρωμεν πῶς κάποιοι διδάσκαλοι ἐξηγοῦσι, πῶς ἡμπορεῖ βέβαια ὁ ἄνδρας νὰ κρατίξῃ τὴν προῖκα τῆς γυναικός του, ὅταν ζῶντας ἡ γυναῖκά του, δὲν ἤξευρε, πῶς ἐμοιχεύετο, ἀμὴ ὕστερα τὸ ἔμαθεν. "Αλλοι ἐξηγοῦσι

Chiar dacă n-a preacurvit bărbatul, dar s-a împreunat trupeşte cu o slobodă sau cu o curvă, atunci femeia cîştigă toate darurile pe care i le-a făcut şi-şi ia înapoi toate ale sale (vezi gl. 16, zac. 8; comp. Far. Qu. 142, P. I, nr. 47).

Femeia mai cîştigă lucrurile sale, cînd bărbatul, din dispreţ faţă de dînsa, sărută şi se amestecă printre femei de stare foarte joasă, în faţa ochilor ei (comp. gl. 16, zac. 9; Far. Qu. 142, P. I, nr. 38).

Cînd bărbatul îşi va da femeia pe mîna judecăţii ca preacurvă ca să-i ia lucrul ei, şi dînsa poate să-l dea ca preacurvar, iar dacă o dovedeşte, nu-şi pierde lucrul, cu toate acestea, judecătorul îi pedepseşte pe amîndoi ca preacurvari (vezi gl. 16, zac. 10; Far. Qu. 142, P. I, nr. 39).

Dacă femeia văduvă se va împreuna trupeşte cu cineva, îşi pierde zestrea şi este dată moştenitorilor bărbatului ei; şi aceasta se înţelege, dacă greşeşte înainte de a trece anul de cînd a rămas văduvă; dar dacă greşeşte mai pe urmă, după un an, nu-şi pierde zestrea, pierde însă toate darurile pe care i le-ar fi dăruit bărbatul; şi aceste daruri, ori de ce fel ar fi, mici sau mari, nu sînt date moştenitorilor bărbatului ei, ci se fac domneşti (vezi gl. 16, zac. 11; comp. Far. Qu. 142, P. I, nr. 46—48, 54, 56).

Dacă bărbatul văduv se va fi împreunat trupeşte cu vreo femeie, pierde toate darurile sau cele date de suflet, pe care femeia i le-ar fi lăsat sau dăruit (vezi gl. 16, zac. 12; Far. Qu. 142, P. I, nr. 58).

Cînd moştenitorii unei femei moarte caută să ia înapoi zestrea de la bărbatul ei, dacă bărbatul poate să dovedească că ea, femeia lui, făcea preacurvie cînd era în viaţă, atunci el păstrează zestrea. Dar trebuie să ştim, că unii dascăli tîlcuiesc că bărbatul poate într-adevăr să păstreze zestrea femeii lui, cînd nu ştia că femeia în viaţă preacurveşte, dar mai tîrziu

πῶς, ἀνίσως καὶ ἤξευρέ το καὶ ὅλως πῶς ἐμοιχεύετο, ἀμὴ ἐσιώπα, μὲ ὅλον τοῦτο ἀποδείχνοντάς την μοιχαλίδα ἠμπορεῖ νὰ κρατίξῃ τὴν προῖκα της.

Ἀνίσως καὶ ἡ γυναῖκα ἡ χήρα γυρεύῃ ἀπὸ τοὺς κληρονόμους τοῦ ἀνδρός της νὰ πάρῃ ὀπίσω τὴν προῖκα της, καὶ οἱ κληρονόμοι θέλουσι νὰ τὴν δείξουσι, πῶς νὰ ἦτον μοιχαλίδια, διὰ νὰ τῆς κρατίξουσι τὴν προῖκα, τυχαίνει νὰ ἐξετάσῃ ὁ κριτής, ἀνίσως καὶ καμίαν φοράν ἐκλαύθηκεν ὁ ἀποθαμένος ἄνδρας μὲ τὴν γυναῖκά του, πῶς νὰ τοῦ κάμνῃ ἄδικον, διατὶ τότε ἀποδείχνοντάς την οἱ κληρονόμοι, πῶς ἦτον μοιχαλίδα, τοὺς δίδει δίκαιον νὰ κρατίξουσι τὴν προῖκα. Ἀμὴ ἀνίσως καὶ ποτὲ δὲν ἐκλαύθηκεν, οὔτε ἐμάνισε μὲ τοῦ λόγου της, ὅταν ἔζῃ, μὲ ὅσαις ἀπόδειξες καὶ ἂν κάμωσιν αὐτοί, πῶς νὰ ἦτον μοιχαλίδα, δὲν τοὺς δίδει ποτὲ δίκαιον ὁ κριτὴς νὰ τῆς κρατίξουσι τὴν προῖκά της.

Ὅταν ὁ χηρεμένος ἄνδρας κρατῇ εἰς τὰς χεῖρας τὴν προῖκα τῆς ἀποθαμένης του γυναικός, ἠμπορεῖ νὰ τὴν κρατίξῃ, ἀποδείχνοντάς την, πῶς νὰ ἐμοιχεύετο. Ἀμὴ ἀνίσως καὶ ἐτάξασί του μόνον τὴν προῖκα καὶ δὲν τοῦ τὴν ἐδώκασι, πρὶν ἀποθάνῃ ἡ γυναῖκα, καὶ ἀφ' οὗ ἀποθάνῃ, γυρεύει αὐτὸς νὰ τὴν πάρῃ ἀπὸ τοὺς κληρονόμους της, διατὶ ἦτον μοιχαλίδα, τότε ὁ κριτὴς δὲν τοῦ δίδει δίκαιον νὰ τὴν ζητᾷ.

Ἀνίσως καὶ ὁ ἄνδρας ἠξεύρει, πῶς ὁ γυναῖκά του μοιχεύεται καὶ ἐκλαύθηκεν ἀπὸ τοῦ λόγου της καὶ ἐμάνισε πολλά, μὲ ὅλον τοῦτο σιωπᾷ καὶ δὲν τὴν παραδίδει εἰς τὴν κρίσιν καὶ κρατεῖ την εἰς τὸ σπίτι του καὶ κοιμᾶται καὶ σμίγεται μὲ τοῦ λόγου της, τότε δὲν ἠμπορεῖ πλέον, μήτε ζῶντάς της, μήτε ἀποθανόντας της νὰ τὴν παραδώσῃ εἰς τὴν κρίσιν ὡσὰν μοιχλίδα, οὔτε ἠμπορεῖ νὰ κρατίξῃ τὴν προῖκά της.

Ὅταν ὁ ἄνδρας συγχωράσῃ τῆς γυναικός του τὴν μοιχείαν ὁποῦ ἔκαμε καὶ κρατεῖ την εἰς τὸ σπίτι του καὶ κοιμᾶται μὲ τοῦ λόγου της, μὲ σύμβασιν νὰ μὴ χάσῃ τὰ δικαιώματά του, ὁποῦ ὁ καιρὸς τοῦ ἤθελε δώσῃ ἐπάνω εἰς τὴν προῖκά της, τότε ἠμπορεῖ νὰ τῆς κρατίξῃ ὁ ἄνδρας κάθε καιρὸν τὴν προῖκά της.

a aflat-o. Alţii tîlcuiesc că dacă o ştia bine că preacurvea, însă tăcea, cu toate acestea dovedind-o preacurvă, poate să păstreze zestrea ei (comp. gl. 16, zac. 13; Far. Qu. 142, P. I, nr. 59).

Dacă femeia văduvă caută să-şi ia zestrea înapoi de la moştenitorii bărbatului ei şi moştenitorii vor să aducă dovezi că a fost preacurvă, pentru ca să-i ţină zestrea, trebuie să cerceteze judecătorul dacă bărbatul decedat s-a plîns vreodată de femeia lui că-i face vreo strîmbătate, pentru că atunci moştenitorii dovedind-o că a fost preacurvă, le dă drept să-i ţină zestrea. Dar dacă nu s-a plîns niciodată, nici supărări n-a avut cu dînsa, cînd trăia, atunci ori cîte arătări ar face dînşii că a fost preacurvă, judecătorul nu le dă drept nicidecum să-i ţină zestrea (vezi gl. 16, zac. 14; comp. Far. Qu. 142, P. I, nr. 65).

Cînd un bărbat văduv are în mînă zestrea femeii lui moarte, poate să o păstreze, dovedind că aceasta preacurvea. Dacă zestrea îi fusese pusă numai în vedere şi nu-i fusese dată pînă la moartea femeii şi după ce a murit, dînsul caută să o ia de la moştenitorii ei, pentru că a fost preacurvă, atunci judecătorul nu-i dă drept să o ceară (comp. gl. 16, zac. 15; Far. Qu. 142, P. I, nr. 68).

Dacă bărbatul ştia că femeia lui preacurveşte şi s-a plîns de dînsa şi deseori s-a supărat, cu toate acestea tace şi nu o dă judecăţii şi o ţine în casa lui şi se culcă şi se împreună cu dînsa, atunci nu mai poate să o dea judecăţii ca preacurvă, nici în viaţă, nici după moarte, şi nici nu poate să-i oprească zestrea (vezi gl. 16, zac. 15; comp. Far. Qu. 142, P. I, nr. 68).

Cînd bărbatul a iertat femeii lui preacurvia care a făcut-o şi o ţine în casa lui şi doarme cu dînsa, cu învoiala să nu piardă drepturile lui pe care timpul i le-ar da asupra zestrii ei, atunci bărbatul poate în orice timp să oprească zestrea (comp. gl. 16, zac. 16; v. Far. Qu. 142, P. I, nr. 16).

'Ανίσως καὶ ὁ ἄνδρας ἠξεύρῃ φανερά, πῶς ἡ γυναῖκα του μοιχεύεται καὶ αὐτὸς σιωπᾷ καὶ κρατεῖ την εἰς τὸ σπίτι του, δείχνει πῶς τῆς τὸ συγχωρᾷ, μάλιστα ἠμπορεῖ νὰ κραχθῇ μεσίτης καὶ ῥουφιάνος τῆς γυναικός του, ἔστω καὶ νὰ μὴ τὸ ἠξεύρῃ φανερά, μὰ νὰ τὸ ὑποπτεύεται.

"Οταν ὁ ἄνδρας θέλῃ συγχωρήσῃ τῆς γυναικός του τὴν μοιχείαν, ὁποῦ ἔκαμε, καὶ αὐτὴ πάλιν μετὰ τὴν συγχώρησιν νὰ κάμῃ δευτέραν μοιχείαν, δὲν λογᾶται συγχωρημένη διὰ τὴν δευτέραν μοιχείαν, καὶ ἠμπορεῖ ὁ ἄνδρας διὰ τὴν δευτέραν μοιχείαν νὰ τῆς κρατίξῃ τὴν προῖκα.

'Ανίσως καὶ ὁ ἄνδρας θέλει τάξει τῆς γυναικός του μεθ' ὅρκου, πῶς δὲν θέλει τὴν παραδώσῃ εἰς τὴν κρίσιν, διὰ νὰ τῆς κρατάσῃ τὴν προῖκά της διὰ τὴν μοιχείαν, ὁποῦ θέλει κάμῃ, ἂν [δὲν] τὴν ἔχῃ καμωμένην, τότε αὐτὴ ἡ σύμβασις στέκει βεβαία καὶ δὲν ἠμπορεῖ νὰ τῆς πάρῃ τὴν προῖκά της, ἀλλὰ ἠμπορεῖ νὰ τὴν παραδώσῃ εἰς τὴν κρίσιν, διὰ νὰ τιμωρηθῇ ὡσὰν μοιχαλίδα, ἀμὴ ὄχι διὰ νὰ τῆς πάρῃ τὴν προῖκα.

"Οταν ὁ ἄνδρας δὲν ἠξεύρῃ, πῶς ἡ γυναῖκά του μοιχεύεται, διὰ τοῦτο δὲν κάμνει οὐδεμίαν ἐπίδειξιν εἰς τοῦ λόγου της, δὲν λογᾶται, πῶς νὰ τῆς ἐσυγχώρησε τὴν μοιχείαν.

'Ανίσως καὶ ὁ ἄνδρας συγχωρήσῃ τῆς γυναικός του τὴν μοιχείαν, ὁποῦ ἔκαμε, καὶ τῆς συχγωρήσῃ δυνάστικῶς καὶ μετὰ βίας, τότε δὲν λογᾶται πῶς τῆς ἐσυγχώρησεν.

"Οταν ὁ ἄνδρας παραδίδῃ εἰς τὴν κρίσιν τὴν γυναῖκά του ὡσὰν μοιχαλίδα, λέγοντας πῶς αὐτὸς ὁ ἴδιος τῆς ἔκαμε τὸν ῥουφιάνον, τότε τῆς πέρνει τὴν προῖκά της. 'Αμὴ ἀνίσως καὶ δὲν εἰπῇ, πῶς αὐτὸς ἐμεσίτευσε, καὶ αὐτὴ τὸ ἀποδείξῃ, πῶς ἐκεῖνος τῆς ἔκαμε τὸν ῥουφιάνον, τότε δὲν ἠμπορεῖ νὰ τῆς πάρῃ τὴν προῖκά της· ἀμὴ ἀνίσως καὶ ἡ κρίσις δὲν ἐξετάζει διὰ τὴν προῖκα ἀμὴ διὰ νὰ τιμωρήσῃ ὅποιον πταίει, τότε τιμωρᾷ καὶ τοὺς δύο.

'Ανίσως καὶ ζῇ ὁ πατέρας τῆς μοιχαλίδος γυναικός, ὁ ὁποῖος τῆς ἔδωκε τὴν προῖκα καὶ εἰς τὸν ὁποῖον εἶχε νὰ στρέψῃ ἡ προῖκα, ἂν αὐτὴ ἤθελεν ἀποθάνῃ, τότε ὁ ἄνδρας δὲν ἠμπορεῖ

Dacă bărbatul ştie vădit că femeia lui preacurveşte şi tace şi o ţine în casa lui, arată că o iartă; şi poate să i se strige « codoş » şi « hotru » al femeii lui, chiar dacă nu ştie vădit, dar bănuieşte (vezi gl. 16, zac. 17; comp. Far. Qu. 142, P. I, nr. 74).

Cînd bărbatul va ierta femeii lui preacurvia ce a făcut-o şi dînsa după iertare iarăşi va face a doua precurvie, nu se socoteşte iertată pentru curvia de a doua şi bărbatul poate pentru preacurvia de a doua să-i oprească zestra.

Dacă bărbatul va spune femeii lui cu jurămînt că nu o va preda judecăţii ca să-i oprească zestrea pentru preacurvia ce o va face, dacă [nu] a făcut preacurvie, atunci acea învoială stă neclintită şi nu poate să-i ia zestrea, ci poate să o dea judecăţii ca să fie pedepsită ca preacurvă, dar nu ca să-i ia zestrea (vezi gl. 16, zac. 18; comp. Far. Qu. 142, P. I, nr. 77).

Cînd bărbatul nu ştie că femeia lui preacurveşte şi de aceea nu-i face nici o mustrare, nu se socoteşte că i-a iertat preacurvia (vezi gl. 16, zac. 19; comp. Far. Qu. 142, P. I, nr. 78).

Dacă de nevoie sau de vreo silă, bărbatul va ierta femeii sale preacurvia care a făcut-o, atunci nu se socoteşte că a iertat-o (vezi gl. 16, zac. 20; comp. Far. Qu. 142, P. I, nr. 78).

Cînd bărbatul predă judecăţii pe femeia sa ca preacurvă, spunînd că el însuşi a făcut pe hotrul, atunci îi ia zestrea. Dar dacă nu va spune că el i-a fost codoş şi ea va dovedi că dînsul a făcut pe hotrul, atunci nu poate să-i ia zestrea; dar dacă judecata nu face cercetări pentru zestre, ci ca să pedepsească pe cel care e vinovat, atunci îi pedepseşte pe amîndoi (vezi gl. 16, zac. 21; comp. Far. Qu. 142, P. I, nr. 79).

Dacă trăieşte tatăl femeii preacurve, care i-a dat zestrea şi căruia avea să i se întoarcă zestrea, dacă ea ar fi murit, atunci bărbatul nu poate opri acea zestre spre paguba tatălui

νὰ κρατίξῃ αὐτὴν τὴν προῖκα, μὲ ζημίαν τοῦ πατρὸς τοῦ γυναικός· ἀμὴ ἂν αὐτὸς εἶναι ἀποθαν μένος, τότε τὴν κρατίζει.

Ὅταν τινὰς ξένος διὰ τὴν ψυχήν του ἤθελε δώσῃ προῖκα καμιᾶς γυναικός, μὲ σύμβασιν, ἂν ἀποθάνῃ ἡ γυναῖκα χωρὶς κληρονομίαν, νὰ στρέψῃ ἡ προῖκα εἰς τοῦ λόγου του, τότε, ἀνίσως καὶ αὐτὴ μοιχεύσῃ, δὲν ἠμπορεῖ ὁ ἄνδρας της νὰ τῆς κρατίξῃ τὴ-προῖκα ἐκείνην.

Τοῦτοι ὅλοι οἱ τρόποι εἰς τὸ νὰ χάσῃ τὴν προῖκα ἡ γυναῖκα, γροικᾶται, ὅταν δὲν ἔχῃ παιδία, διατί, ἀνίσως καὶ ἔχῃ παιδία, τῶν παιδιῶν εἶναι ἡ προῖκα, καὶ ὄχι κανενὸς ἀπ' αὐτούς, οὕτως ἂν εἶναι τὰ παιδία μὲ αὐτὸν τὸν ἄνδρα, ὁποῦ γυρεύει νὰ κρατίξῃ τὴν προῖκα, ὡσὰν καὶ ἂν τὰ εἶχεν ἡ γυναῖκα μὲ τὸν προτήτερόν της ἄνδρα.

Ὅποιος ἤθελεν εὐλογηθῇ γυναῖκα ἄτιμον, ἐντροπιασμένην καὶ πουτάναν, ἀνίσως καὶ αὐτὴ ἤθελε μοιχεύσῃ ὕστερα ἀπὸ τὴν εὐλόγησιν, δὲν ἠμπορεῖ ὁ ἄνδράς της διὰ τοῦτο νὰ τῆς πάρῃ τὴν προῖκά της.

Δὲν χάνει ἡ γυναῖκα τὴν προῖκά της, ἀνίσως καὶ δὲν τῆς ἀποδείξουσι φανερὰ καὶ σωστὰ τὴν μοιχείαν της· καὶ εἰς τὸν κριτὴν στέκει ἡ ἐξουσία νὰ στοχασθῇ, ἀνίσως καὶ αἱ ἀπόδειξες εἶναι σωσταῖς.

Ὁ ἄνδρας, ὁποῦ παραδίδει εἰς τὴν κρίσιν τὴν γυναῖκά του ὡσὰν μοιχαλίδα, διὰ νὰ τῆς πάρῃ τὴν προῖκά της, ἀνίσως καὶ δὲν ἀποδείξῃ τὴν μοιχείαν φανερώτερα, δὲν πέρνει τίποτες ἀπὸ τὴν προῖκα ἐκείνην. Καὶ ἂν καλὰ καὶ ἡ γυναῖκα ἤθελε τιμωρηθῇ εἰς κάποιον τίποτες παραμικρὸν διὰ κάποιαις ὑποψίαις, ὁποῦ ἤθελε πάρῃ ὁ κριτὴς διὰ λόγου της, μὲ ὅλον τοῦτο, ἀνίσως καὶ δὲν εἶναι φανερότατα ἀποδεδειγμένη ἡ μοιχεία, αὐτὸς δὲν πέρνει τίποτες ἀπὸ τὴν προῖκα.

femeii; dacă însă acela e mort, atunci o opreşte (vezi gl. 16, zac. 22; Far. Qu. 142, P. I, nr. 85).

Dacă vreun străin, pentru sufletul lui a dat zestre unei femei cu învoiala că dacă femeia a murit fără moştenitori, zestrea să se întoarcă în mîna lui, dacă dînsa a preacurvit, nu poate bărbatul ei să oprească acea zestre (vezi gl. 16, zac. 23; Far. Qu. 142, P. I, nr. 90).

Toate aceste chipuri ca femeia să piardă zestrea, se înţeleg cînd n-are copii, pentru că dacă are copii, zestrea este a acestora şi a nimănui altul, fie că copiii sînt cu bărbatul care caută să oprească zestrea, fie că femeia îi avea cu un bărbat al ei dinainte (vezi gl. 16, zac. 24; Far. Qu. 142, P. I, nr. 93—94).

Cel ce se va cununa cu o femeie necinstită şi neruşinată şi curvă, dacă mai tîrziu, după cununie, ea va face preacurvie, nu poate bărbatul din cauza aceasta să-i ia zestrea (vezi gl. 16, zac. 25; comp. Far. Qu. 142, P. I, nr. 99).

Femeia nu-şi pierde zestrea, dacă nu se va dovedi vădit şi deplin preacurvia ei, ci stă în puterea judecătorului să socotească dacă dovezile sînt depline (vezi gl. 16, zac. 26; comp. Far. Qu. 142, P. I, nr. 110).

Bărbatul care-şi dă în judecată femeia ca preacurvă pentru ca să-i ia zestrea, dacă nu va dovedi pracurvia în chip vădit, nu ia nimic din zestre. Şi măcar că femeia va fi şi pedepsită foarte puţin pentru oarecari bănuieli ce judecătorul le-a avut asupra ei, cu toate acestea, dacă nu este dovedită foarte lămurit, dînsul nu ia nimic din zestrea aceea (vezi gl. 16, zac. 27; Far. Qu. 142, P. I, nr. 112).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ-ον

ΠΟΤΕ ΗΜΠΟΡΟΥΣΙΝ ΟΙ ΚΛΗΡΟΝΟΜΟΙ ΤΟΥ ΑΝΔΡΟΣ ΝΑ ΑΠΟΔΕΙΞΟΥΣΙ ΤΗΝ ΜΟΙΧΕΙΑΝ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΟΣ, ΟΠΟΥ ΖΗΤΑ ΤΗΝ ΠΡΟΙΚΑ ΤΗΣ, ΔΙΑ ΝΑ ΤΗΣ ΤΗΝ ΚΡΑΤΙΞΟΥΣΙΝ

Ὅταν ὁ ἄνδρας δὲν ἤξευρε ποσῶς τὴν μοιχείαν τῆς γυναικός του ἢ μόνον νὰ τὴν ὑποπτεύεται, τότε οἱ κληρονόμοι του ἠμποροῦσι νὰ τὴν ἀποδείξουσι τὴν μοιχείαν καὶ νὰ τὴν κρατίξουσι καὶ τὴν προῖκα.

Ἀνίσως καὶ ἡ προῖκα δὲν εἶναι δοσμένη, οὔτε εὑρίσκεται εἰς τὰς χεῖρας τῶν κληρονόμων τοῦ ἀνδρός, δὲν ἠμποροῦσιν αὐτοί, ἀποδείχνοντας τὴν μοιχαλίδα, νὰ τῆς ζητήσουσι νὰ τοὺς δώσῃ τὴν προῖκα, ὁποῦ ἠθέλασι τάξῃ. Ἀμὴ ἀνίσως καὶ τὴν κρατοῦσιν εἰς τὰ χέριά τους, ἠμποροῦσι νὰ μὴ τὴν στρέψουσι τῆς γυναικός, ἂν τὴν ζητᾷ καὶ ὅλως μὲ τὴν κρίσιν.

CAPITOLUL XI

CÎND POT MOȘTENITORII BARBATULUI SĂ DOVEDEASCĂ PREACURVIA FEMEII CARE ÎȘI CERE ZESTREA,PENTRU CA SĂ O ȚINĂ EI?

Cînd bărbatul nu știa nicidecum de preacurvia femeii lui, sau avea numai bănuieli, atunci moștenitorii lui pot să dovedească preacurvia și să păstreze și zestrea.

Dacă zestrea n-a fost dată, nici nu se găsește în mîinile moștenitorilor bărbatului, ei nu pot, dovedind-o preacurvă, să ceară să le dea zestrea pe care ar fi rînduit-o. Dar dacă o țin în mîinile lor, pot să nu o întoarcă femeii, dacă ar cerea-o chiar și cu judecată.

.... [1]

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ-ον

ΑΝΙΣΩΣ ΚΑΙ Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΧΑΝΗ ΤΗΝ ΠΡΟΙΚΑ ΤΗΣ, ΔΙΑΤΙ ΤΗΝ ΕΦΙΛΗΣΕ ΤΙΝΑΣ Η ΕΠΙΑΣΕ ΤΑ ΒΥΖΙΑ ΤΗΣ Η ΔΙ' ΑΛΛΟ ΟΜΟΙΟΝ;

Τότε χάνει τὴν προῖκά της ἡ γυναῖκα διὰ τὸ φίλημα, ὁποῦ τῆς ἐδώκασιν, ὅταν ἔξω ἀπὸ τὸ φίλημα εἶναι καὶ κάποια ἄλλα σημάδια, ὁποῦ προμηνοῦσι τὴν μοιχείαν.

Ἀνίσως καὶ ὕστερα ἀπὸ τὸ φίλημα θέλει ἀποδειχθῇ, πῶς δὲν ἐσυνέβηκε σμίξις σαρκική, τυχαίνει νὰ ἰδῇ ὁ κριτής, ἀνίσως καὶ ἡ σμίξις δὲν ἐγίνηκεν, ἢ διὰ τί αὐτὴ καὶ αὐτὸς ἐμετανοήσασι, καὶ τότε δὲν χάνει τὴν προῖκα της· ἢ δὲν ἐγίνετο ἡ σμίξις σαρκικὴ διὰ κάποιον ἐμπόδιον ὁποῦ τοὺς ἤλαχεν, καὶ τότε χάνει τὴν προῖκά της διὰ τὸ φίλημα μόνον.

CAPITOLUL XII

DACĂ FEMEIA ÎȘI PIERDE ZESTREA, PENTRU CĂ A SĂRUTAT-O CINEVA, SAU A PRINS-O DE SÎN, SAU DIN VREO CAUZĂ ASEMENEA?

Femeia își pierde zestrea pentru sărutul care i l-au dat, atunci cînd în afară de sărut sînt și alte oarecare semne care prevestesc preacurvia.

Dacă și după sărut se va fi dovedit că nu s-a întîmplat împreunare trupească, judecătorul trebuie să vadă dacă împreunarea nu s-a făcut, sau de ce ea și el s-au căit și atunci femeia nu-și pierde zestrea; sau împreunarea trupească nu s-a făcut din cauza vreunei piedici care a dat peste ei și atunci își pierde zestrea numai din cauza sărutului.

.... [1]

---

[1] **Vezi nota 1 de la p. 233.**

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ-ον
ΠΟΙΑ ΤΙΜΩΡΙΑ ΔΙΔΕΤΑΙ ΔΙΑ ΤΟ ΦΙΛΗΜΑ;

Ὅποιος φιλήσει τιμημένην γυναῖκα ὑπανδρεμένην, πάρθενον ἢ χήραν, τιμωρᾶται κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ κριτοῦ.

Ὅποιος μὲ κακὴν γνώμην ἀκόλαστον φιλήσει παιδὶ ἢ νέον, τιμωρᾶται κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ κριτοῦ, ἡ ὁποία ξαπλώνεται, ἂν θέλῃ νὰ τὸν βάλλῃ καὶ εἰς τὸ κάτεργον.

Ὁμοίως καὶ ἡ γυναῖκα, ὁποῦ μὲ τὸ θέλημά της θέλει δεχθῇ τὸ φίλημα, τιμωρᾶται καὶ αὐτὴ κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ κριτοῦ.

CAPITOLUL XIII
CE PEDEAPSĂ SE DĂ PENTRU SĂRUT?

Cel ce va săruta femeie cinstită măritată, fecioară sau văduvă, se pedepseşte după voia judecătorului.

Cel ce cu gînd rău de desfrînare, va săruta băiat sau tînăr, se pedepseşte după voia judecătorului; şi voia merge aşa de departe, încît dacă voieşte poate să-l arunce şi la galeră.

De asemenea şi femeia care cu voia ei va primi sărutul, se pedepseşte şi ea după voia judecătorului.

.... [1])

[1]) Vezi nota 1 de la p. 233.

EXTRASE
DIN
PROSPER FARINACCIUS,
«PRAXIS ET THEORICAE CRIMINALIS» [1])

PRICINA 12
DE FURTIS
Quaestio 165 (No. 1—31)

(95) Furti materiam tractaturus ad eius cognitionem nonnulla prius praemittenda mihi esse censui.

(96) No. 1: Praemitto itaque in primis huius criminis atrocitatem. Quam enim detestabile sit, ex eo praesertim dignoscitur, quod apud Scytas licet feros, et barbaros nullum delictum gravius punitus fuit quam furtum; et apud Athenienses Draco legem tulit, furtum etiam olusculi morte dignum esse... No. 4: Sic et iure divino prohibitum esse dicitur in Exod: cap. 20. Levit. cap. 18 et ad Ephesios cap. 4. Ne furtum fascias.

(97) No. 9: Praemitto III quod furti crimen non publicum, sed privatum est. No. 13: Quod furtum quandoque est leve, et quandoque est grave...

(98) No. 18: Quarta sit conclusio, quod magnitudo rei furatae facit furtum magis atrox, quam si aliqua modica rea subtraheretur... No. 19: Furtum autem quando dicatur magnum, et quando parvum, dic, quod attenditur qualitas furantis, et qualitas illius, cui factum est furtum; eorum, scilicet, paupertas aut divitiae... Quod si is, cui factum est furtum, fuerit filius familias, et eius pater dives Ubi quod furtum dicitur enorme, etiam quod sit modicus, quando ex eo tumultus, et publicae quietis perturbatio sequerentur... No. 2: Sexta sit conclusio, quod furtum commissum cum scalis gravis punitur, quam

---

[1]) Textul latin a fost extras din lucrarea «Praxis et theoricae criminalis» publicată de către jurisconsultul italian Prosper Farinaccius, în Veneția, între anii 1609—1614 și 1607—1621 (Partis secundae tomus primus, Quaestiones LXXXI—LXXXXVIII, CV și Partis secundae tomus secundus, Quaestiones CXII—CXXXXIX). Volumele acestui tratat se găsesc în biblioteca Facultății de Științe Juridice din București, afară de volumul care cuprinde materia despre *furturi*. De aceea am fost nevoiți ca quaestiones 165—177 privitoare la furturi, să le reproducem din lucrarea «Legi vechi romînești și izvoarele lor» a lui G. Longinescu, care arată că a găsit paragrafele în chestiune în unul din volumele tratatului lui Farinaccius aflate în Biblioteca Națională din Berlin. Această împrejurare explică micile diferențe dintre așezarea fiecărei «quaestio» din materia despre furturi și cele din materiile următoare.

factum sine scalis... No. 22: Sic furtum commissum in domo acrius punitur, quam commissum extra domum... No. 23: Septima sit conclusio, quod fractura aggravat furtum...
(99) No. 24: Quod contra furem potest agi civiliter et criminaliter ad publicam vindictam, et per viam accusationis. Civiliter datur duplex actio, condictio scilicet furtiva, qua solum quis ad restitutionem rei furatae; item actio furti, quae tantum poenalis est ad duplum et ad quadruplum...
(100) No. 31: Quod potest dominus rei furatae perquirere in domo alterius res sibi furatas... quod dominus rei furatae non potest propria auctoritate alienam domum perquirere, sed praecedentibus indiciis seu suspicione, quod res furata sit in domo alicuius... sed bene potest iudicis officium implorare, ut mandet suis exsequutoribus, qui faciant talem periquisitionem...
(101) No. 31: in fine... ubi bene admonet judices, ut advertant in cuius domo has perquisitiones fieri mandant, ne forsan si fuerit persona integrae famae, eius honor laedatur, et etiam advertat ne is, qui pro perquisitione instat, sit inimicus illius, in cuius domo perquisitionem fieri petit, ut pariter illius honorem, et famam denigret...

PRICINA 13

DE DIVERSIS FURUM GENERIBUS

Quaestio 166 (No. 1—44)

DE POENA FURUM

Quaestio 167 (No. 1—123)

(102) Q. 166, No. 26: Grassatores qui dicantur? Dic, eos, qui praedae causa in itineribus stant... Q. 166, No. 24: quod si saepius grassati fuerint, morti traduntur, sin minus in metallum damnantur aut in insulam relegantur... Q. 166 No. 31: Raptor quis dicatur et quid si rapina? Dic quod rapinae crimen committitur, cum aliquis per violentiam, et aperte alienas res furatur... et fit quandoque cum armis; — et quandoque sine armis. — Q. 167, No. 20:... Criminalis autem poena raptoris est poena exilii cum publicatione tertiae partis bonorum... Ubi, quod si rapina est facta cum armis intra poena I. Iuliae de vi publica. Si vero sine armis intrat p. I. Iuliae de vi privata...
(103) Q. 166, No. 30: Praedonem esse, qui alios praedatur et spoliat, ut puta viatoribus auferendo bona sua... Q. 167 No. 25; Poena praedonis quae sit? Dic, quod est eadem quae raptoris...
(104) Q. 167, No. 27: Poena effractoris hoc est, furtum facientis cum fractura ostii domus, vel capsae, quae sit?... Ubi loquitur in furto facto cum apertura parietis... ita ut diurni effractoris post fustium castigationem in opus perpetuum vel corporalium sunt dandi effractores vero nocturni fustibus caeduntur, et in metallum damnantur... Ubi quod judex effractori plebeio operis publici; honestiori autem relegationis poenam excedere non potest... Ex quibus negari non potest communiter receptum esse, quod effractores puniuntur pro facti, et personarum qualitate, poena arbitraria.
(105) Q. 166, No. 44: Directarii qui sunt? Dic eos, qui in aliena caenacula se tegunt furandi animo... Q. 167, No. 30:... Quod... directarii plus quam fures puniendi sunt, et propterea, aut ad tempus in opus publicum dantur, aut relegantur; aut fustibus castigantur;... Ubi probatur... directarios puniri arbitraria...

(106) Q. 166, No. 42: qui furantur in balneis vestes eorum, qui denudati in balnea ingressi sunt. Q. 167. No. 31:... Ubi quod pariter extraordinem puniuntur...

(107) Q. 167, No. 35: Verum quae poena primo furto imponi possit? Communiter etiam videtur receptum, impoenandam esse poenam fustigationis... No. 42: Poena pro secundo furto quae sit?... quod isto casu fur punitur, aut auris, aut manus abscissione, vel alia nota corporali... No. 48: Poena famosi furis, qui scilicet tria, aut plura furta commissit, quae sit? Dic quod talis fur furca suspendendus est.

(108) Q. 167, No. 38: Posset autem locus, in quo furtum committitur, esse adeo insignis, ut etiam pro primo furto quamvis exiguo, fur esset suspendendus... Ubi testatur saepius vidisse suspendi istos, qui in Palatio Principis Senatus Tholosani crumenas abscinderat, et si vix in illis sex denarii inventi essent... No. 40: In hoc tamen servanda esse Statuta... Ubi aliis relatis tenet valere statutum, quod pro magno et qualificato furto imponatur poena mortis.

(109) No. 39: Vide Q. 172 No. 24:... quando sacrilegium committitur surripiendo sacrum de sacro, tunc enim intrat poena capitalis in proprio significatu, hoc est mortis.. Mo. 28:... quando quis furatur rem non sacrum de loco, tunc enim non intrat alia poena quam furti.

(110) No. 48: In fine... quod furatus anseres, et galinas pro primo furto relegatur, pro secundo suspenditur.

(111) No. 45: quod imponatur pro magno furto poena mortis... Ego dico, quod pro uno furto multum enormi, potest quis suspendi.

(112) No. 44: in fine: Et si furtum fuit commissum de nocte per vim, spoliando transeuntes per viam, faciunt ii, quos nos vulgo nuncupamus. Cappeggiatori, si bis hoc admiserint, poena furcarum puniuntur vigore statuti Urbis.

(113) No. 50:... in fine: Regula igitur ex praemissis formari potest, quod pro tribus furtis fur suspendendus est. No. 51:... ut procedat etiam quod non omnia furta essent commissa in territorio in quo pro ultimo furto reus est carceratus... No. 59:... quod per quemcunque iudicem, sive originis, sive domicilii, vel delicti, dummodo tria furta fur commiserit, potest is puniri ad mortem... No. 68:... ut furta tria sufficiant ad condemnandum furem in poenam mortis, sive de primis furtis, quis fuerit condemnatus, sive non.

(114) No. 89: Latrones vero publici, et famosi, qui in strata publica, et alibi saepius grassati fuerint in loco, in quo grassati fuerunt furca suspenduntur... No. 92. Quae quidem specialia non habent locum contra insignes, et famosos fures, et latrones, nisi constet, quod sint tales, ut puta convicti, aut confessi, aut in flagranti reperti.

(115) No. 94: Et si plures fuerint ad furandum aliquam rem, omnes tenentur in solidum, nec unius poena alius liberat.

(116) Q. 165, No. 45: Plagiarii qui sunt? Dic, eos qui liberum hominem, vel servum alienum sciens vendit, vel aliter alineat, vel ipsum vinctum retinet, vel celat, vel ei suadet, ut a domino fugiat... Q. 167, No. 95:... si plagiarius est nobilis damnatur in metallum, si vero est vilis persona, et tunc si est servus, vel libertus, bestiis subiicitur, si vero ingenuus, gladio consumitur... Ubi testatur apud eum hoc plagiarios laqueo suspendi...

(117) Q. 167, No. 100: Et ultra poenam criminalem datur insuper patri, aut domino servi, aut filii rapti contra furem, et rapientem actio dupli, aut quadrupli ad interesse operarum, et commodi, quod dicti pater et dominus percepturi essent ex dicto servo, vel filio.

(118) Q. 167, No. 105: Regula sit, quod abigei condemnantur in opus publicum ad tempus... No. 106:... Ubi quod est poena arbitraria... No. 111: Ut abigei puniantur

poena mortis in loco, ubi frequentius hoc maleficii genus committitur... No. 113: Ut abigeatus crimen, et poena locum habeant non solum, quando quis abigit animalia ex agro vel silva, seu grege, sed etiam si a stabulo, vel domo... No. 116:... nisi quis animalia furetur, quasi artem exercens furandi: Tunc enim, si saepius admiserit, etiam quod unam ovem singula vice surripuit, abigeatus poenam incurrit.

(119) Q. 167, No. 119:... in surripiente oves errantes, vel eo qui equos in solitudine relictos abduxerit, qui non est abigeus sed fur... No. 120:... arbitraria poena multatur...

(120) Q. 168, No. 3: Ut fiat etiam furtum in aqua publica, illam scilicet ex flumine publico surripiendo, et ad suos privatos fundos conducendo sine principis licentia.

(121) No. 4: Ut furtum etiam committatur ab occupatore locorum publicorum.

(122) No. 23: Ut rei furatae restitutio non tollat actionem furti... No. 24: ... non procedere in duobus casibus. Primus quando quis a principio abstulit animo restituendi ei, cuius erat res ablata, quia tunc non committit furtum... No. 25: Secundo quando fur statim commisso furto poenitentia ductus furatam rem restituit, quia tunc per istam celerem poenitentiam, et restitutionem furti vitium purgatur.

(123) No. 30:... quod si Zingari, et praesertim foeminae in aliqua modica re furtum committerent, impunitum evadere solet, dum mira arte res alienas surripiunt, non si maiora commiserint crimina.

(124) No. 31: Etiam in eo, qui alteri minatur, ut sibi aliquid tradat, et sic ille minis coactus rem minanti tradiderit. Nam, et hunc furti teneri, etiam quod adsit solo vis compulsiva, non autem ablativa.

(125) Q. 168. No. 32: Furtum mandans nulli dubium, quod furti tenetur furto sequuto.

(126) No. 35:... quod consilium furto praebens teneatur eadem poena, qua ipse fur... No. 41:...ut consilium furi datum non puniatur eadem poena, quando sine illo consilio fur erat furaturus.

(127) No. 42:...quod praestans auxilium furi ad furandum... furti tamen tenetur... No. 48: etiam in auxilio praestito ante furtum. Qui enim ferramenta ad rumpendum ostium, vel armarium, vel scalam ad ascendendum sciens furi accomodaverit, furti tenetur... No. 50: In praestante auxilium furi post delictum, puta deferendo rem furatam ad domum furis: si enim scienter hoc faciat fur est et furti tenetur, non autem est fur manifestus; sed si ignoranter, nec fur est, nec furti tenetur.

(128) No. 60: Quia pater, filius, frater, uxor et similes pro receptatione furum, et rerum furatarum non puniuntur eadem poena, qua puniuntur extranei receptatores... nisi et ipsi fuissent participes in crimine.

(129) Q. 168, No. 62: ...quod qui alienum quid iacens in terra lucri faciendi causa substulit furti astringitur, sive sciat, cuis sit sive ignoravit... No. 64: ...et furti non teneatur qui rem in via accipit animo restituendi eam domino; quandocumque apparuerit, et ita palam declaravit, et protestatus fuit.

(130) No. 66: in inveniente res, quae non fuerunt in bonis alicuius prout sunt lapilli, et gemmae; quae reperiuntur in litore maris, eas enim accipiens, ut suas faciat, furtum non committit, quia haec in maris litore inventa fiunt primo occupantium.

(131) No. 68: ...ut furti nec etiam teneatur inveniens aliquid in via et illud capiens, quando putavit id quod capit, esse derelictum...

(132) Q. 168, No. 74: ...Sic, et accipiens rem proiectam ex causa necessitatis, puta incendii, animo eum occupandi, furtum committit... No. 78: in fine: ...furantibus res in incendio, impositam eandem poenam, quae imposita est furantibus res in naufragio.

133) No. 86: ut impone liceat surripere rem illico ex incendio perituram...

(134) Q. 168, No. 91: ... quod scilicet et poena pecuniaria, et quandoque etiam corporalis contra amoventes terminos imponi possit arbitrio iudicis, iuxta facti, et personarum qualitatem.
(135) No. 100: Etiam in eo qui terminus amoverit causa furandi sciens lapidas, quos furatur, esse terminum... Una enim fuit opinio quod poena furti teneatur... No. 103: Etiam in eo, qui terminos amoverit... ignorans eos esse terminos, is inquam fustibus caeditur.
(136) No. 110: Ut poena amotionis terminorum non solum habeat locum contra principalem amoventem, sed etiam contra eum, qui de alterius mandato sic terminos amovet.
(137) Q. 168 No. 117: Regula sit, quod pecuniam alteri deferendum, si quis ab aliquo acceperit, et non deferat, eamque in proprium usum converterit, furtum committit, furtique actione tenetur.
(138) Q. 169, No. 1: Regula sit, utens re aliena ad alium usum, quam destinatum, furtum committit... No. 5: In commodatario utente re commodata ad alium usum, quam ad illum, ad quem fuit sibi commodata... No. 6: in eo, qui equum accomodatum usque ad aliquem destinatum locum longius gestaverit et equitaverit.
(139) No. 3: Ubi de depositario committente furtum utendo re depositata, vel intervertendo possessionem domini, per eiusdem rei usum vel alteri credendo.
(140) No. 4: in depositario pecuniarum sibi datarum in depositum, et numeratarum: Nam et is non tenetur furti, si dictis pecuniis pro uso suo utatur, secus si dictae pecuniae fuissent sibi traditae non numeratae in sacculo, et per modum speciei.
(141) Q. 169, No. 14: In depositario, cui si furto substracta fuerit res depositata, tenetur domino illius rei, si eius dolo furtum commissum fuerit... No. 15: Sic idem depositarius tenetur de lata culpa... No. 16: De levi autem, et levissima culpa sine dubio depositarius non tenetur...
(142) No. 18: Nisi depositarius obtulerit se recipere depositum non rogatus a domino rei depositae.
(143) No. 28: Ut custodi, depositario, commodatario, alterive alienam rem detinenti, et dicenti sibi rem furto subtractam fuisse non credatur, nisi probaverit, sive agatur, sive excipiatur... No. 20: ...ut nec isto casu credatur assertioni praedictae... etiam quod eadem assertio esset iurata: No. 30: Nisi cum iuramente concurrerent aliquae coniecturae.
(144) No. 43: Quando mercatori datur pecunia in depositum numerata, et quid etiam si tacite, aut expresse fuit actum, ut reddatur tantumdem, et tandem concludit pro mercatore, quem non est verisimile pecuniam mutuo accept rum, quod non teneatur de casu fortuito, nisi tacite, aut expresse fuerit data potestas utendi pecunia, quia tunc tenetur etiam de casu fortuito...
(145) Q. 170, No. 15: Ut falsus procurator exigendo alterius pecuniam, et in usum proprium convertens ei, magis furtum committat cum debitor illi pecunian solvit, cum hoc ut domino ferat.
(146) Q. 170, No. 36: Regula sit, quod creditor falsus exigens indebitum a bona fide solvente, et se debitorem credente, furtum facit, et furti actione tenetur... No. 38: ...dummodo falsus creditor dolo induxerit debitorem ad credendum eum esse debitorem...
(147) Q. 171, No. 2: Regula sit, quod omnes illi, qui pecunias publicas intercipiunt, vel auferunt, lege Julia peculatus tenentur. No. 3: ...ut peculatus crimen committens puniatur poena deportationis... Ubi amplius, quod est poena confiscationis bonorum... No. 14: ...dummodo iudex pecuniarum, quas surripuit, non sit administrator... No. 15: Et isto casu poena est capitalis... No. 16: scilicet de poena mortis naturalis...
(148) No. 21: Ut peculatus crimen committatur... etiam ab illo, qui pecuniam sacram et religiosam intercipit, vel aufert... No. 22: quae est relicta, vel destinata ad ecclesiam

fabricandam, vel res sacras comparandas... No. 25: Etiam in eo, qui deo donatum acceperit, interceperit, sive abstulerit... No. 57: ...Lex Julia de residuis habet locum contra administratorem, publicam pecuniam intercipientem et retinentem... peculatus vreo modatur contra alium extraneum non administratorem, qui publicas pecunias subripuit. No. 65: ...distingue ut tunc demum administrator retienens, seu surripiens pecuniam publicam teneatur de residuis, non de peculatu, quando sic surripuit, seu retinet finita administratione si vero hoc facit durante administratione tenetur de peculatu, et poena capitalis.
(149) Q. 172, No. 24: ...quando sacrilegium committitur surripiendo sacrum de sacro... hoc sacrilegium aut gladio, aut laqueo, aut igne, aut proiectione ante feras, ut ab iis sacrilegus devoretur, punitur... No. 13... et sic arbitrium iudici... conceditur...
(150) No. 26: ...in surripiente rem sacram de loco non sacro, qui licet non possit poena mortis... punitur tamen maiori poena, quam si furtum commississet,... arbitrio iudicis. No. 28: ...quando quis furatur rem non sacram de loco (sacro), tunc enim non intrat alia poena quam furti.
(151) No. 47: Ut in crimine sacrilegii, impubes excusetur... No. 18: ...quod si sacrilegium committatur a clerico... promoto, possit tunc deponi, officioque, et beneficio privari.
(152) Q. 172, No. 55: ...sacra res dicitur ea, quae est consecrata ab eo, qui consecrandi potestatem habet servata solemnitate iuris canonici...
(153) No. 65:... Puniuntur etiam, qui reliquias emunt, et vendunt extra ordinem, et iudicis arbitrio ultra contractus nulitatem...
(154) No. 76: ... Quod respectu repraesentationis verae crucis, in qua dominus noster Iesus Cristus passus est, dicatur sacra et sancta, licet materia, ex qua crux est confecta, non esset, nec sacra, nec sancta.

PRICINA 14

DE FRAUDANTIBUS GABELLAM ET EORUM POENA, QUANDO HABEAT LOCUM ET QUANDO NON

Quaestio 173 (No. 1—52)

(155) No. 2: Regula sit, quod fraudantium gabellas poena est, quod res, quae vehuntur, de quibus gabella solvi debeat, et non fuit soluta, incidunt in commissum et confiscantur...
(156) No. 12: Ut a non solutione gabellae, et illius defraudatione ignorantia non excuset: ... No. 13: Nisi ignorantia fuerit probabilis... No. 14: Aliud probabilis ignorantiae exemplum potest afferi, quando gabella esset noviter, et recenter imposita, quia tunc illius allegata ignorantia excusabit a fraudatione gabellae.
(157) No. 19: In eo qui cum mercibus, pro quibus gabella solvitur, inventus fuit per vias inusitatas; ordinaria et usitata via derelicta: nam et is gabellam fraudare praesumitur... No. 20: nisi quis ex aliqua iusta causa viam usitatam, et ordinariam derelinquerit...
(158) No. 19 in fine: Ubi amplius, quod muliones euntes per viam insolitam, inciderint in latrones, et ab illis fuerint derobbati, periculum spectat ad eos non ad dominos mercium: Hoc probato, quod per illam inusitatam viam transierint, ut gabellam fraudarent...
(159) No. 44: Quando gabellarius invenisset mulum oneratum mercibus euntem sine mulione ultra terminum loci, in quo solvi debet gabella, vel in via non recta, tunc enim idem gabellarius non potest capere mulum, et merces, tanquam quod inciderint in commissum, quia potest esse quod mulus aufugerit patrono invito.
(160) No. 48: Ut poena defraudatae gabellae non transeat ad heredes defraudatoris, nisi quatenus res, quae in commissum inciderunt, ad eum pervenerint. Ubi declarant dummodo vivente fraudatore gabellae fuerit lis contestata, alias secus.

(161) No. 49: Ut ius vendicandi res, quae in commissum inciderunt ob non solutum vectigal quinquennio contra gabellarium, seu fiscum praescribatur.
(162) No. 51: In eo, quem inventum in via gabellarius voluit perquirere, an res gabellae subiectas deferret, et ipse non passus est se excuti, aut perquiri non enim ex hoc dicitur gabellae fraudator, nec fraudata gabella, puniri potest, sed tantum de resistentia.
(163) Q. 173, No. 54: Regula sit, quod publicanus exigens plus quam debet exigere de gabella solvenda pro mercibus consuetis, punitur exilio, vel extra ordinem arbitrio iudicis.
(164) No. 57: In publicano exigente gabellam in casu, in quo exigi non debet, vel non est consuetum eam exigi: nam et is capitali poena punitur... No. 59: ...sed etiam civiliter teneatur ad quadruplum si exegit nullam habens exigendi potestatem... No. 55: In publicano volente exigere gabellam, ubi nulla prorsus a principe imposita est gabella: nam si tunc voluit exigere, et non exigit, punitur poena quinquaginta librararum auri, et poena legis Juliae de ambitu...
(165) No. 64: Et multo magis in publicano, seu gabellario, qui aufert merces sub praetextu quod inciderint in commissum, cum re vero non inciderint, et licite deferantur. Nam et is non solum punitur de furto, sed etiam tenetur de vi bonorum raptorum...
(166) No. 65: Ut gabellarius iniuste exigens a transeuntibus et eos illicite molestans, si ex hoc eveniat, quod homines dęsistant transire per illud territorium, teneatur communitati ad damna, et interesse passa pro eo, quod viatores non sic per illam viam transeunt, sicut antea transibant.
(167) Q. 173, No. 66: Regula sit, quod nova vectigalia imponi non possunt a non habente auctoritatem... ubi etiam quod antiqua vectigalia non debent augeri. No 67: Ut imponens nova vectigalia sine auctoritate puniatur de iure civile poena centum aureorum, efficiatur infamis, et amplius poena 1. Iuliae de vi publica damnetur, et in exilium perpetuum mittatur, et ablata restituat.
(168) No. 69: Et propterea principem, qui superiorem recognoscit, non posse gabellas imponere... No. 79: Et generaliter in omni alio principe superiorem non recognoscente: nam et is gabellas imponere poterit.
(169) Q. 173, No. 101: Quando e contra agetur... de praescriptione libertatis, seu immunitatis eas non solvendi: Nam tunc si exactio pertinet ad privatum ex privilegio, vel consuetudine, sufficit esse cesatum per decem, aut viginti annos.

P R I C I N A 15

FURTUM NON COMMITITUR, NEC FURTI POENA LOCUM HABET IN PLURIBUS CASIBUS IN HAC QUAESTIONE EXPLICATIS

Quaestio 174 (No. 1—94)

(170) No. 11:... In furto facto non animo lucrandi sed iniuriae faciendae, aut damnum inferendi causa, utputa in eo, qui surripuit fructus immaturos. Nam is furti actione non tenetur.
(171) No. 2:... Si quis enim furti faciendi causa domum alicuius ingressus est, nihil tamen furatus fuit, non tenetur de furto... No. 8:... puniuntur tamen extra ordinem arbitrio iudicis...
(172) No. 13: Ut nec furtum, nec plagium committatur ab eo, qui libidinis causa alienam ancillam meretricem rapuerit vel celaverit... No. 14: Secus si quis furatus fuerit ancillam non meretricem, quia tunc eam rapiens furti tenetur...

(173) No. 20: ut nec committat furtum is, qui non valens. aliter ab aliquo recuperare rem propriam, et suam, illi furatur aliquam rem aequivalentem...
(174) No. 66: In surripiente ex fundo alterius cretam... et de surripiente ex fundo alterius sulfurarios, lapides quod furtum committat...
(175) No. 68:... in eo qui furatur propter necessitatem famis... ut fur isto casu propter necessitatem excusetur... sed etiam de necessitate vestitus propter nimiam nuditatem... No. 69:... quod furans propter necessitatem non multum urgentem mitius punitur, quam si furaretur sine ulla necessitate...
(176) No. 74:... in furto facto hostibus perpetuis et infidelibus...
(177) No. 75:... in famulo creditore sui domini, qui non valens consequi suum salarium, illi furatur tantundem, qui propterea de furto non tenetur...
(178) No 86:... in furantibus animalia sylvestria, aut aves quae in nullius boni sunt.
(179) Q. 174, No. 95:... in furto domestico, quod impunibile esse scripserunt... No. 99: Et quidm... ut furtum domesticum dicatur illud, quod factum est a filio, vel servo... No. 101:... quia contra filium datur patri actio, si habebat peculium castrense, vel quasi...
(180) No. 97:... Et tamen etiam levia furta domestica puniuntur, licet mitius in famulis, ancilis, et aliis servientibus, No. 112:... ut furtum domesticum non puniatur si sit leve, secus si grave...
(181) No. 103: Ut idem sit in uxore furante res mariti, et e contra... No. 104:... datur tamen contra uxorem, et e contra pro rebus a conjugibus surreptis sive durante matrimonio, sive finite per mortem unius conjugis ante aditam hereditatem actio in factum et rerum amotarum propter res amotas...
(182) No. 107: Quando uxor, prout saepe contigit, bona aliqua furto subtraxerit, marito ope, et consilio alicuius adulterii, tunc enim uxor, et propter adulterium, et propter furtum punienda, est exilio, aut alia poena arbitrio iudicis, adulter autem capitaliter. (Quod tu intelligas non poena mortis).
(183) No. 106: In concubina, quae aliquid surripiat suo concubinario, vel e contra, tunc enim furtum committi.
(184) No. 109: Ut inter furta domestica possint etiam connumerari furta facta a monachis suo abbati... No. 111: Potest tamen is, cui res surrepta est, adire iudicem et illius officium implorare pro restitutione rei furatae.
(185) Q. 174, No. 136: Ut hereditariae rei licet furtum non fiat, si tamen ab alio quam ab herede possideatur, et auferatur, auferens furti tenetur.
(186) Q. 174, No. 145 in fine: Quod depositarius, et commodatarius utentes re commodata, et depositata ad alium usum, non teneatur actione furti, si crediderunt dominum permissurum, No. 147:... quod etiam in casu, in quo quis a principio habuerit rem de voluntate domini, adhuc non excusetur a furto, dicens, se credidisse dominum permissurum, nisi suae credulitatis aliquam probabilem rationem reddiderit consanguinitatis, puta amicitiae, vel aliam... Quod si commodo tibi unum equum, ut vadas in villam, et tu ires ad bellum... si commodassem equum per duos aut tres dies, et tu retinuisses illum per decem dies. Primo enim casu non est verisimile dominum permissurum. Secundo autem casu sic... et sic in hoc multum versabitur iudicis arbitrium...
(187) No. 155: Ut quamvis dominus rei furatae dicat furtum esse factum de eius voluntate, illi tamen non creditur. et tali assertione non obstante, potest a iudice contra furem de furto agi ... nisi domini assertio esset adjuvata aliis indiciis, ut puta amicitia, consanguinitate, parvitate rei furatae, consuetudine permittendi similia furta, et similibus...
(188) Q. 175, No. 3: Et propterea, qui propria auctoritate rei suae ab altero possessae possessionem invadit, et occupat, illam possessori restituit, et eiusdem rei dominium amittit.

Si vero alienae rei possessionem invadit, non solum possessionem una cum fructibus perceptis restituit, sed ipsius rei aestimationem solvere compellitur...
(189) No. 9: Etiam in milite et rustico, qui etiam tenetur poena, d. 1. si quia in tantam, occupando res proprias seu alienas propria auctoritate... No. 10:... secus si invadant rem propriam, sic sibi licere putantes... No. 11: Contrarium... No. 12:... quod prima opinio procedat, quando miles et rusticus non potuerunt consulere peritiores, puta quia non aderant in eo loco nec în vicino, vel si consuluit, fuit ipsis dictum a peritis, quod licebat: secunda autem opinio procedat, quando cum possent noluerunt peritiores consulere.
(190) No. 14: Etiam in usufructuario, qui ab aliquo expellatur, contra expulsorem habet conditionem ex eadem I. si quis in tantam. No. 15: Et in specie de usufructuario expulso, et deiecto ab aliquo extraneo loquitur eadem glos, in I si quis.
(191) No. 19: Quando usufructuarius propria auctoritate expellit extraneum possidentem rem, in qua habet usufructum, tunc enim non dubium quod amittit ius suum.
(192) No. 29: Quando emphyteuta non solvit debitum canonem: nam tunc potest expelli a domino directo auctoritate propria, et sine citatione.
(193) No. 39: Et quid si emphyteusis fuerit finita per defectum generationis... Qui omnes tenent finita linea posse dominum directum ingredi auctoritate propria in possessionem rei emphyteuticae.
(194) No. 40: Et quid si emphyteuta cecidit a iure suo propter deteriorationem rei emphyteuticae, an dominus directus possit auctoritate propria in emphyteusim ingredi? Videtur quod sic.
(195) No. 51: In occupante propria auctoritate non solum ante litem motam, sed etiam post, sive ante, sive post sententiam, cum tunc sine iudicis decreto, aut licentia nemo possit auctoritate propria iudicis sententiam exsequi... No. 53: Ut invasor possessionis rei aiienae, qui tenetur, ut dixi, restituere, non solum possessionem, sed etiam eiusdem rei aestimationem, talis aestimatio facienda sit habito respectu ad proprietatem rei occupatae, et non possessionis.
(196) No. 70: Ut poenae praedictae d.I. si quis in tantam, habeant locum etiam, quod invasor, et expulsor ante litem contestatam, vel ante sententiam occupatam rei possessionem restituerit. Non enim ex hac restitutione liberatur a poenis praedictis.
(197) No. 79:... distingue, quod si deiectus ex sua possessione deiicientem deiicit ex intervallo, tunc verum est, quod incurrit poenas... No. 80: Secus in eo, qui ab aliquo deiectus ex sua possessione incontinenti deiicit eum, a quo deiectus fuit, qui propterea non incurrit poenas...
(198) No. 85 in fine: Licet tutius sit si is, qui dubitat, se molestari in sua possessione, imploret officium iudicis, et ab eo, obtineat licentiam deferendi arma, et armatos conducere ad suam possessionem defendendam.
(199) No. 89:... in furioso, qui non tenetur poena I. si quis in tantam... quod isto casu occupata possessio a furioso... deiecto restituenda est... No. 90:... ut nec.... teneatur ad poenas... etiam quod factus sanae mentis eandem possessionem, retineat.
(200) No. 98:... Un non procedat in patre, seu patrono propria auctoritate occupantibus res filii, aut liberti. qui non tenentur hac poenali constitutione... No. 100: Ut non procedat e contra quando filius, aut libertus propria auctoritate occupaverint res patris, aut patroni...
(201) No. 104: In abbate, praelato, monacho, tutore et similibus, qui si respective propria auctoritate invaserint res Ecclesiae, seu pupilli non faciunt incidere in poenas I. si quis in tantam... ecclesiam seu pupillum... No. 105:... nisi abbas, praelatus seu monachus invasionem et occupationem propria auctoritate fecissent convocato consilio monachorum, et aliorum, ad quos spectat...

(202) No. 107: Quod si praelatus cum capitulo per vim occupet bona praelati defuncti possessa ab herede, et ibi punit tres casus. Primus est, quando clare constat, quod praelatus defunctus d. bona tenebat nomine ecclaesiae, et tunc nulla incurritur poena. Secundus est casus, quando clare constat, quod praelatus defunctus d. bona tenebat nomine proprio, et tunc sine dubio incurritur poena. Tertium poena casum, quando res est dubia.Et tunc nec etiam incurritur aliqua poena, quia praesumtio est, quod praelatus defunctus acquisiverit de bonis ecclesiae.
(203) No. 111: In commodatario, depositario, seu colono, qui cum possidere non dicantur, hoc ideo, si propria auctoritate expellantur a commodante, deponente seu locatore, non habet contra eos actionem ad poenas d.l. si quis in tantum, nisi eorum possessionem interverterint... No. 112: Hinc est, quod si inquilinus cessat in solutione pensionis, potest dominus propria auctoritate ipsum expellere, et claudere ostia domus... No. 113: In commodatario, depositario, colono, seu conductore expulsis non a domino, sed ab extraneo: tunc enim ille extraneus expulsor incurrit poenas...
(204) No. 116: In procuratore, seu negotiorum gestore, qui si me non iubente, aut mandante rem alicuius nomine meo invaserit, tenebitur, et non ego, quia procurator, seu negotiorum gestor non censetur habere mandatum ad faciendum incurrere suum principalem in poena... ubi secus si procurator, vel negotiorum gestor, iubente vel ratum habente principali rem alterius invaserit.
(205) No. 121: In decreto iudicis nullo, seu invalido, seu iniusto, quod propterea non excusat occupantem propria auctoritate, rem suam vel alienam ab alio possessam.
(206) No. 144: Secundum quam recesserunt ab Aula... ubi testatur poenas praedictas communi totius Christiani orbis usu, et praxi antiquatas esse... apud nos tamen poenas l. si quis in tantam, monnunquam in praxi receptas vidi, sed sic per vim occupantem rem suam, vel alienam arbitraria poena punitum, iuxta facti, et personarum qualitatem, et secundum quod vis illata fuit cum armis, vel sine, convocatis hominibus, vel non saepius observari; poterit enim isto casu imponi l. Iuliae de vi publica.
(207) No. 111: In commodatario, depositario, seu colono, qui cum possidere non dicantur, hoc ideo, si propria auctoritate expellantur a commodante, deponente, seu locatore, non habent contra eos actionem ad poenas d.l. si quis in tantum, nisi eorum possessionem interverterint.

....
....
....

(209) Q. 175, No. 240:... quando quis alteri promisit non venire contra aliquam promissionem sub poena mille, et sub obligatione omnium bonorum, adiecto pacto exequutivo, ut in casu contraventionis possit creditor capere possessionem propria auctoritate. Non enim tunc poterit dictus creditor possessionem ingredi nisi verificata contraventione coram iudice... No. 242:... Et... dixerint, sufficere in veritate, creditum esse liquidatum, et conditionem purificatam, licet non coram iudice...
(210) Q. 175, No. 187: Ut pactum capiendi possessionem propria auctoritate valeat non solum in contractu pignoris... sed etiam in omni alio contractu... No. 255: Ut pactum ingrediendi possessionem propria auctoritate non possit exerceri contra tertium possessorem resistentem.
(211) Q. 150, No. 220: In vendente rem alteri obligatam, qui licet non teneatur poena falsi, punitur tamen crimine stellionatus... Ubi e contra de vendente rem uni, et postea eandem rem altera in solutionem dante, aut hypothectante... No. 228:... quia isto casu datur poenitentia ante sententiam, et potest is, qui dixit rem alteri non esse obli-

gatam, eam liberare ab obligatione sicut promisit, et liberando ante sententiam, non punitur. — No. 229: ... quod poena sit arbitraria.

(212) Q. 175, No. 283: Regula sit afirmativa, quod heres potest propria auctoritate res hereditarias apprehendere... No. 284: ...Potest tamen propria auctoritate rem, in qua institutus est, apprehendere absque alicuius poenae incursu.

(213) No. 285: In herede instituto a testatore post mortem usufructuarii: nam tunc cum non adsit heres, de cuius manu possit usufructuaris usumfructum accipere, poterit idcirco illum propria auctoritate capere.

(214) No. 288: Ut heres possit propria auctoritate adipisci possessionem hereditatis sibi delatae ex testamento vel ab intestato, quando illa est vacans, et a nemine possessa... No. 289: Secus si hereditaria bona ab alio possideantur, quia tunc heres non potest propria auctoritate in eorum possessionem ingredi... Et est ratio, quia nemo de sua possessione amoveri debet sine citatione...

(215) Q. 175, No. 309:... quando usufructario fuerit data a testatore licentia capiendi usumfructum propria auctoritate, etiam quod licentia sit tacita, utputa quando ususfructus alicui relinquiter libere, et pleno iure, quia tunc potest usufructurarius illum capere propria auctoritate... No. 310: Quando in legato usufructus essent aposita verba, sine contradictione: quia tunc pariter usufructuarius potest capere usumfructum propria auctoritate ...No. 311: Idem si testator prohibuit ne usufructuarius in usufructu molestetur... No. 312: Quando fuerit alicui relictus ususfructus cum clausula omni meliori modo... talis enim clausula supplet titulum institutionis.

(216) Q. 175, No. 317: Regula sit, quod legatarius debet legatum capere de manu heredis... et aliter illud occupando propria auctoritate perdit omne ius, quod in eo habet... No. 326:... quando testator dedit licentiam legatario capiendi possessionem propria auctoritate; nam tunc legatum in eo transit sine vitio... No. 336: In legato ad pias causas, quod propria auctoritate posse per legatarium cepi,... No. 337: Quando periculum est in mora, prout in legato alimentorum facto pauperi... Ed idem in legato factor pro sepultura, quod cum dilationem non admittat, poterit legatarius illud propria auctoritate sumere...

(217) No. 348: Quando legatarius non occupavit totum legatum, sed illius partem. Non enim privatur omni iure suo, nec amittit totum legatum, sed tantum committit, et privatur proportione occupata...

(218) No. 349:... Quando legatarius rem legatam occupavit clam, secus si palam, quia tunc non privatur legato.

P R I C I N A 16

FURTUM QUANDO, ET QUIBUS <MODIS> PROBETUR

Quaestio 176 (No. 1—18)

(219) No. 1: Regula sit, quod licet furtum non praesumatur, et qui furtum allegat probare debet... illud tamen, tum et difficilis probationis, coniecturis probatur... No. 7: Ut furtum probetur ex acclamationibus factis in domo de nocte a vicinis... No. 11: Ut et furti coniectura non modica sit, quando in loco, ubi furtum dicitur commissum, fuit auditus strepitus, seu rumor... No. 12: Ut et furtum censeatur probatum quando reperitur fractum ostium domus, seu camera, in qua res, quae dicuntur furatae, erant depositae.

(220) No. 13:... Ut furtum fuisse commissum probetur ex publica voce, et fama... No. 14:... ex fuga famuli... No. 15:... ex eo, quod ... fuerint repertae scalae, quibus fures in eandem domum verisimiliter ingressi sunt. — Adde: Q. 2, No. 19:... ex fractura ostii, seu capsae, ubi res dicitur furto subtracta.
(221) No. 16:... hoc tamen intelligendum est concurrente probatione, quod res, quae dicitur subtracta, fuerit in loco, unde subtracta praetenditur, alias coniecturae supradictae non probant corpus delicti... No. 17: Contrarium, quod probato furto non sit necesse probare res, quae dicuntur furatae, fuisse in loco furti, sed quod credatur iuramento damnum passi... tamen requiritur quod damnum passus sit vir bonae famae...
(222) Q. 176, No. 19: Regula sit affirmativa, quod probato furto, si valor, et quantitas rei furatae probari nequit, statur iuramento actoris... No. 21: ut detur iuramentum in litem contra furem,... etiam super probatione damnorum, expansarum, et interesse.
(223) No. 26:... Ut hoc iuramentum in litem detur etiam contra custodem, commodatarium, seu depositarium rei furatae in casu, in quo praedicti de furto tenentur.
(224) No. 27:... Ut etiam hoc iuramentum in litem detur contra amoventem terminos... non solum pro damnis, et interesse, sed etiam ad probationem loci, in quo ante amotionem termini stabant...
(225) No. 28:... ut hoc iuramentum in litem detur... etiam contra furem scripturarum, videlicet super tenore d. scripturae furto subtractae... No. 29: Sic enim datur iuramentum in litem ad probandum tenorem instrumenti ab adversario combusti, vel lacerati...
(226) No. 31:... ut hoc iuramentum in litem super quantitate, et valore rerum furatarum non deferatur Judaeo contra Christianum... No. 45: Ut hoc iuramentum in litem detur, quando de furto constet plene, et concludenter, aut per rei confessionem, aut per testes illum convincentes, secus si de furto non constaret nisi praesumtive.
(227) Q. 176, No. 50: Primum itaque indicium contra furem est mala fama... No. 51: Et hoc indicium magis operatur contra eum, qui consuetus alias furari... No. 53: Veritas est quod sola mala fama, nisi sit aliis coniecturis adminiculata, non sufficit ad torquendum.
(228) No. 62: Quintum oritur indicium ex transitu insolito per viam, et locum, ubi furtum factum fuit, facit indicium ad torturam contra transeuntem No. 63: Idem de eo, qui visus est frequentare locum, ubi commissum est furtum...
(229) No. 64:... qui visus est exire ex domo, in qua fuit factum cum fardello, seu alia aliqua re sub brachio, et sub pallio. No. 65: Et idem crederem de eo qui tempore commissi furti visus fuisset introire, et exire ex domo, ubi furtum commissum fuit... No. 68:... ...qui inventus fuit in loco furti, habet contra se indicium...
(230) No. 69: Octavum indicium oritur ex fuga famuli, seu alterius domestici in domo, in qua est commissum furtum... No. 71:... quod sola fuga famuli non facit indicium ad torquendum... No. 73:... dummodo famulos non solum aufugiat ex domo domini, qui dicit sibi furtum factum, sed etiam, ut talifer aufugiat, ut se abscondat, et non compareat...
(231) No. 74: Nonum indicium furti oritur contra eum, cuius res, utputa pileus, pallium, scalae, aut similia, fuerint inventa in loco furti.
(232) No. 80:... qui pauper existens visus est expendere pecuniarum quantitatem... No. 81: Et multo magis urgeret hoc indicium, si moneta quae expenditur esset eiusdem formae, et materiae, qua erat pecunia furto subtracta.
(233) No. 84:... furti indicium oritur contra eum penes quem reperiuntur instrumenta ad derobandum apta, prout de scarpello.
(234) No. 86:... furti indicium etiam oritur contra eum, qui non vocatus, nec citatus, et sine aliquo interesse denuntiat Curiae furem, instat ut contra eum procedatur, aut quid simile facit, per quod credat se ostendere immunem ab illo crimine.

(235) No. 87:... oritur indicium contra eum, qui potuit furtum prohibere, et non prohibuit, is enim redditur suspectus de complicitate...
(236) Q. 37, No. 43: Et principaliter... ut ad torquendum inditia non solum debeant esse talia qualia supra explicavi, sed etiam debent esse plura, et unum non sufficit... ubi quod saltem debent esse duo indiţia... No. 66:... Quia mala fama in genere iuncto quilibet alio adminiculo inditium facit ad torturam.
(237) Q. 176, No. 95:... indicium furti nunquid oriatur contra eum, qui fuit nominatus, seu inculpatus ab astrologo, seu devinatore...
(238) Q. 177, No. 5:... nisi is, penes quem fuit reperta res furata, esset persona malae famae, et consuetus res furtivas penes se habere, vel emere, quia tunc oritur contra eum indicium ad torturam.
(239) No. 6: In eo qui dicit se emisse rem furatam ab ignota persona... No. 7: Idem de eo, qui dicit se non recordari a quo emerit rem furatam, etiam quod alias esset bonae famae... No. 8: Contrarium in homine bonae famae... No. 9: ...non procedere... ub generaliter loquitur de eo, qui solitus est emere, et vendere, talesque res nobiles palam teneret...
(240) No. 11: Ut licet sola suspicio oriens ex inventione rei furatae apud inquisitum non faciat contra ipsum indicium ad torturam... facit tamen indicium iuncta aliqua alia coniectura.
(241) Q. 40, No. 1. Torturae tanta vis est, ut in ea persistens negando... vel non persistens fatendo, quicquid dixerit putam veritatem dixisse praesumatur... No. 2: Quare per torturam purgata esse inditia contra tortum... propterea purgatis inditiis per torturam reum fore relaxandum et absolvendum.
(242) Q. 177, No. 16: Regula sit, affirmativa, quod emens scienter rem furtivam furti tenetur, quia fur est.
(243) No. 24:... ut scientia rei furatae praesumatur in emente eam parvo pretio, secus si non parvo pretio...
(244) No. 18: Ut furti teneatur non solum scienter emens rem furatam, sed etiam illam dono recipiens.
(245) No. 26: Et item scientia praesumitur in emente res furtivas, quando res emtae non conveniebant emtori, nec illis egebat...
(246) Q. 177, No. 29: Regula sit affirmativa, quod emens rem furtivam, tenetur illam restituere domino etiam sibi non restituto pretio.
(247) No. 30:... Ut multo magis procedat in emente bona fide, et ignorante res ecclesiae furatas, qui sine dubio tenetur illas restituere ipsi ecclesiae sine solutione pretii.
(248) No. 36: ...ut isto casu ad hoc ut pignori accipiens rem furtivam, illam restituere teneatur domino pretio non restituto, sufficiat praesumtiva et verisimilis scientia, quod res pignorata esse aliena... Ubi amplius verisimilem scientiam sumit ex eo, quod quis pignori accepit a paupere famulo vasa argentea, et magni valoris.
(249) No. 40: Propositam... regulam non procedere in emente rem furtivam a latronibus, vel praedonibus; is enim non tenetur eam domino restituere pretio ipsi non soluto.
(250) No. 42: Eandem regulam non procedere, quando emtor in emtione rei furatae protestatus fuit, quod illas emit nomine eius cuius sunt, et quod est paratus illas restituere restituto sibi pretio.
(251) No. 47: Quia si contingant, dominum rei furatae sponte solvere pretium dictae rei emtori bonae fidei, si velit postea illud repetere, non potest...
(252) Summaria ad Q. 177, p. III, No. 29—51. 10: Emens rem furtivam, si illam domino sponte restituit nunquid postea possit pretius repetere, n. 49.

GLAVA 1

LIBER QUARTUS
DE CRIMINE LAESAE MAIESTATIS. TITULUS XIII
ARGUMENTUM. DE OFFENDENTIBUS MAGISTRATUM, ET CURIAE OFFICIALES QUANDO DICANTUR COMMITTERE CRIMEN LAESAE MAIESTATIS, ET DE EIUS POENA

Quaest. CXII. Inspect. III

(1) No. 136: Decimus tertius est casus in offendente, seu occidente. Principis magistratum vel officiales, ac illis resistentibus et non obedientibus, in quo regula sit quod magistratum occidens non solum tenetur ut parricida... sed etiam laesae maiestatis crimen committit.

(3) No. 142: Ut crimen laesae maiestatis, et rebellionis dicatur committi contra principem, sed etiam contra ejus officiales et sic, non solum ex inobedientia principis, sed etiam ex inobedientia officialium... Ubi... dicitur rebellis magistratus non obtemperans...

(4) No. 143: Ubi quod accusare quilibet potest contemnentem magistratum, et illi non parentem, quia talis actio est popularis...

(5) No. 145: ...Ubi videtur concludere ex solo tractatu, seu sermone, cum aliquo habito de occidendo potestatem Bononiae... absque plurium congregatione consilio, et conclusione non incurritur crimen laesae maiestatis, nisi quod ad poenam mortis, secus si fuisset tractatum de occidendo praetorem reipublicae romanae, vel principis, quia tunc ex solo tractatu absque alio consilio, et conclusione hoc crimen incurrit.

(6) No. 150: ...In offendente... officiales principis non in odium principis, vel ut princeps, seu civitas careat illo officiali, sed ex particulari odio, ac ex privata inimicitia. Nam is non committit crimen laesae maiestatis... No. 152: Et ex privata inimicitia non dicitur occisus officialis, qui fuit occisus ratione officii... Et in proposito, vide bannimenta Status Ecclesiastici,... ubi ad hoc, ut poena in illis imposita contra offendentes officiales et iudices, locum habeat, requirit, ut offensio sit facta ex causa inimicitiae, et... expresse requirit, quod sit facta occasione officii.

(7) No. 148: ...In eo qui officialem, seu magistratum offendit seu occidit se defendendo. Nam is non incurrit crimen laesae maiestatis (Cf. Q. 125, No. 7... aggressor, si occiditur, potest dici a se ipso non autem ab insultato occisus...).

(8) No. 150: ...In offendente magistratum... non in odium principis,... sed ex particulari odio, ac ex privata inimicitia. Nam is non committitur crimen laesae maiestatis... No. 151: Ubi tamen, quod quamvis isto casu non committatur crimen laesae maiestatis, talis tamen offensio gravius punitur.

(9) No. 155: ...ut nec crimen laesae maiestatis, committatur per offensionem factam Praesidi, ob ipsius malos mores, et gravamina indebita subditis illata, dummodo tamen offendens retineat principis fidelitatem...

(10) No. 156: Sic et officiali non obediens, non propter principem, sed propter ipsum officialem non committit crimen laesae maiestatis...

(11) No. 157: ...In concitante plebem ad effectum expellendi officialem, quia tunc non est crimen laesae maiestatis, sed seditionis... Verum quod etiam sit crimen laesae maiestatis, nisi hoc fiat propter malos mores ipsius officialis...

GLAVA 2

ARGUMENTUM. DE OFFENDENTIBUS NUNTIOS, ET ORATORES PRINCIPIS, AN, ET QUANDO DICANTUR COMMITTERE CRIMEN LAESAE MAIESTATIS, ET DE MATERIA

Quaest. CXII. Inspect. IV

(1) No. 160: ... in offendente nuntios seu ambasciatores, ut vocant et oratores principis, in quo regulam constituo affirmativam, quod scillicet et isto casu committi dicatur crimen laesae maiestatis,... No. 161: Et de iure canonico violatores, seu impedientes nuntios, et oratores excommunicantur et ab ecclesia arcentur.
(2) No. 162: ...Ut offendentes nuntios, seu oratores non solum committant crimen laesae maiestatis, sed etiam sacrilegium...
(3) No. 165: ...Ut et crimen laesae maiestatis committere dicatur is, qui impedit nuntios... in strada publica, eosque litteris ad Papam directis spoliet... Ubi de occidente tabellarium principis ad effectum intercipiendi ab eo litteras, et arcana principis sciendi... nisi iste nuntius spoliaretur non ex causa principis, sed lucri causa, et ipsum depraedandi, et derobandi... No. 166: ...dommodo hoc faciat in derogationem dignitatis, et iurisdictionis ipsius Pontificis, alias secus... quando quis hoc facit pro conservatione sui honoris.
(4) No. 163: ...Ut proposita regula procedat, etiam quod quis offendat nuntium principis, ex privata inimicitia...
(5) No. 168: ...Quia nuntius et orator offendi non potest, etiam quod is esset bannitus, qui alias posset impune offendi.
(6) No. 171: ...In offendente nuntium, seu oratorem, quia finita sua legatione, et ambasciata commissa retardat discedere. Is enim non tenetur crimen laesae maiestatis.
(7) No. 174: ...In offendente nuntium, seu oratorem, qui inhoneste, et perfide in suo officio se gessisset, praesertim contra eum, ad quem missus fuerat.
(8) No. 175: ...Regulam procedere dummodo is, qui nuntium offendit, tempore offensionis sciret eum esse nuntium, alias secus.
(9) No. 167: ...Et in specie quod non dicatur rebellis, sed infidelis is, qui principi furtum facit.

GLAVA 3

ARGUMENTUM. CRIMEN LAESAE MAIESTATIS, AN, ET QUANDO COMMITTATUR CONTRA PRINCIPES INFERIORES

Quaest. CXII. Inspect. V

(1) No. 176: ...in offendente inferiores principes, ac dominos, in quo reperio doctores afirmative respondentes dicere laesae maiestatis crimen committi nedum contra Papam, aut imperatorem, sed et contra alios principes et dominos inferiores...
(2) No. 180:... quod vasalli committunt crimen laesae maiestatis contra eorum dominum, etiam ante praestitum iuramentum fidelitatis...

GLAVA 4

ARGUMENTUM. MONETA QUOT MODIS FALSIFICARI DICATUR, FABRICANTIS AUTEM FALSAM MONETAM POENA QUAE SIT. QUANDO HABEAT LOCUM, ET DE PLURIBUS SPECIALIBUS IN CRIMINE FALSAE MONETAE

Quaest. CXV. Inspect. I

(1) No. 1:... quando quis cudit falsam monetam. Nam et tunc principem offendi, et in laesae maiestatis crimen incurri...

(2) No 2: Praemitendum censuimus modos omnes quibus moneta dicitur falsa:... In materia moneta dicitur falsa, quando est contaminata, et sic non est pura, et simplex, prout debet esse, sed puta, quando aurea habet mixturam argenti, vel moneta argentea habet mixturam aeris, vel etiam si totaliter est falsa in substantia interiori, sed in colore aurea, vel argentea... No. 6:... crimen hoc falsae monetae quinque modis committi. Primo illam cudendo, absque authoritate principis. Secundo illam cudendo falsam in pondere, aut in materia, ut puta eam inaurando. Tertio adulterando, ac falsificando imaginem, aut suprascriptionem monetae. Quarto illam tondendo, aut diminuendo. Quinto illam expendendo... quod falsitas committitur corrumpendo materiam, authoritate, seu signo abutendo, et pondus minuendo.

(3) No. 5: Aliqui vero dixerunt ad monetae bonitatem quinque requiri... Primo videlicet authoritatem cudentis. eam. Secundo quod cudatur in loco publico. Tertio quod sit probae speciei. Quarto quod sit legitimi ponderis. Quinto quod sit percussa in publica forma.

(4) No 8:... ut fabricans falsam monetam puniatur poena mortis... No. 12:... quod de jure Digestorum erat poena falsi. Sed hodie de iure codicis est laesae maiestatis, et ultimi supplicii. No. 13:... ut amplius monetarii comburantur... No. 14:... ut in hoc crimine bona confiscentur... No. 15: Vide tamen in proposita Urbis statutum... ubi confiscationis bonorum poenam imponere non videtur, nisi baronibus, seu dominis alicuius terrae, castri, vel villae et in casu in quo in contrarium condemnentur; non autem si fuerint praesentes, et capti, vel si fuerint privatae personae.

(5) No. 16:... Quia domus in qua fabricatur falsa moneta publicatur, sive dominus illius vere fuerit sciens, sive etiam se ignorantem praetendat, dummodo ipsi domui proximus fuerit, quia tunc praesumitur scientia; secus si longe ab ea habitaverit, quia tunc praesumitur ignorantia.

(6) No. 16:... et si domus praedicta fuerit alicuius viduae, non publicatur...

(7) No. 16:... sicut nec etiam publicatur, si fuerit alicuius pupilli, quamvis hoc ultimo casu tutor teneatur fisco ad precium domus.

(8) No 18:... Ut poena falsae monetae procedat etiam in fabricante monetam bonae ligae, et iusti ponderis... No. 20: Verius tamen est, et magis communiter receptum, quod non mitior, sed eadem poenam qua fabricatores falsae monetae, etiam in materia, et in pondere plectuntur, plecti etiam debet is, qui sine principis authoritate iusti ponderis iustaeve ligae monetam cudit, prout videtur de mente omnium praellegatorum doctorum.

(9) No. 35:... Quia miscens in auro privato aliquid vitii, tenetur poena falsi... Ubi hoc dicit notandum contra aurifices, qui faciunt aurum, et argentum minoris ligae, quam civitas requirat.

(10) No. 36: Sic et monetarii publici cudentes monetam defectuosam in liga, seu in pondere, puniuntur poena falsi... Ubi quod in hac poena falsi, cessat confiscatio bonorum...

(11) No 39:... Quia non prohibens conflationem adulterinorum numorum argenteorum poena falsi tenetur...
(12) No. 40:... Quia non revelans monetarios punitur.
(13) No 42:... Quia revelans huius criminis reos, si socius, et particeps sit, impunitate gaudet. No. 44: Si vero non sit socius, et particeps criminis debet habere praemium... Ubi quod servi accusantes falsatorem monetae, consequuntur libertatem, liberi vero praemium habent iudicis arbitrio.
(14) No. 47:... Quia in hoc falsae monetae crimine interrogatur reus de consociis, et complicibus.
(15) No. 50:... Quia in crimine falsae monetae, et ad illius probationem praesumtiones et suspiciones sufficere videntur.
(16) No. 54:... Quia tingens monetam, ut puta aeream, cum auro, vel argento, vel etiam argenteam cum auro tenetur poena falsi, et ideo si servus est, ultimo supplicio afficitur; si vero liber ad bestias datur.

GLAVA 5

ARGUMENTUM. EXPENDENS, SEU RETINENS FALSAM MONETAM, QUANDO, ET QUA POENA PUNIATUR

Quaest. CXV. Inspect. III

(1) No. 114: Regula sit... quod expendens falsam monetam de iure communi falsi poena punitur.
(2) No. 118:... Ut et retinens penes se falsam pecuniam scienter, punitur poena extraordinaria.
(3) No. 119:... ut retentio falsae monetae faciat indicium participationis in fabricatione... quod potest puniri tanquam fabricator.
(4) No. 129:... Et multo magis regulam procedere in eo, qui pluries expenderit falsam monetam. Huic enim augenda est poena propter deliquendi consuetudinem.
(5) No 144:... In expendente falsam monetam cum protestatione quod si non erit bona, dabit aliam bonam, Tunc enim non tenetur ad aliquam poenam...
(6) No. 145:... Quando quis docet a quo habuit falsam monetam, Nam tunc expendendo, et retinendo eam nulla poena punitur...
(7) No. 153: Regulam non procedere in eo qui expendit, aut retinet falsam monetam ignoranter et sine dolo... No. 159:... ut isto casu ignoratia probetur iuramento falsam monetam retinentis, vel expendentis.

GLAVA 6

LIBER TERTIUS. DE VARIIS AC DIVERSIS QUAESTIONIBUS. VEL ALIENO, ARGUMENTUM. THESAURUS INVENTUS IN FUNDO PROPRIO, PUBLICO RELIGIOSO, VEL PRIVATO, AD QUEM SPECTET, ET GENERALITER DE MATERIA THESAURI

Quaest. CIV. Inspect. I

(1) No. 1: Quaero igitur primo loco, an in fundo meo possim ego perquirere theraurum, et si perquirendo illum inveniam, an spectet a me, an vero ad principem. Responde quod thesaurum in fundo meo perquirere possum, et inventus sive casus, sive data opera spectat ad me, et non ad principem.

(2) No. 2: Quaero II. An in fundo alieno possit quis invito domino thesaurum perquirere; responde, quod non: immo thesaurus data opera, et ex industria inventus in fundo alieno spectat ad dominum fundi, non autem ad inventorem.

(3) No. 1 in fine:... quod ex inventione thesauri in fundo vendito non rescinditur venditio tanquam facta cum laesione dimidii iusti praetii.

(4) No. 4: Procedit autem haec conclusio ut nedum invito domino, sed nec etiam eo ignorante, aut volente possit quis in alieno solo thesaurum perquirere, et si sic perquirendo fuerit inventus, spectat ad ipsum dominum, et non ad inventorem... No. 5: Immo data opera thesaurum perquirens in alieno fundo etiam domino volente, aut ignorante extra ordinem, et iudicis arbitrio puniendus est...

(5) No. 6: Quaero III. Quid si quis casu fortuito, et non data opera thesaurum in fundo alieno inveniat? Responde quod medietas spectat ad inventorem, et alia medietas ad dominum fundi.

(6) No. 7: Quaero IV. Ad quem spectet thesaurus inventus casu fortuito in fundo Caesaris proprio, seu alicuius civitatis? Responde, quod spectat pro medietate ad Caesarem, seu Civitatem, et pro alia medietate ad inventorem... No. 12:... quod medietas thesauri inventi in bonis ecclesiae, aut in loco sacro, vel religioso, spectet ad fiscum ecclesiae, alia medietas ad inventorem...

(7) No. 13: Ad quem spectet thesaurus inventus in fundo, cuius unus sit dominus utilis, alter vero directus? Responde, quod spectat non ad dominum directum, sed ad utilem ut puta emphyteotam, feudatarium, et similes. Isto enim casu dominium utile praefertur directo.

(8) No. 13 in medio:... Concluditque quod isto casu sive thesaurus inveniatur per dominum utile, sive per dominum directum, partiri debet inter eos, ita ut unusquisque medietatem habeat.

(9) No. 13 in fine:... quod si extraneus, qui non sit dominus directus, nec utilis inveniat thesaurum in fundo emphyteotico, vel feudali, debet illum partiri cum domino utili non autem cum directo...

(10) No. 14:... quod creditor non dicitur dominus fundi seu domus sibi hypothecatae ideo fundum, seu domum retinens iure pignoris si in eo non data opera thesaurum inveniat, illius pars ad debitorem spectat, alia pars ad ipsum creditorem, (non) tanquam ad inventorem thesauri in fundo alieno.

(11) No. 15:... quod fructuarius pariter non dicitur dominus fundi seu domus in qua habet solum usumfructum. Ideo si in fundo aut domo praedictae thesaurum inveniat, iudicatur de eo ac si in fundo alieno invenisset... ubi amplius quod immediate thesauri habet usumfructum; finito autem usufructu illum domino directo restituit, quod ego intelligerem retenta alia medietate ad ipsum tanquam inventorem spectante postquam, ut dixi iudicatur isto casu de eo qui in fundo alieno inveniet thesaurum.

(12) No. 16:... quod vir si in fundo dotali thesaurum inveniat dimidiam illius partem sibi retinet, aliam vero dimidiam soluto matrimonio restituet...

(13) No. 17:... quod thesaurus inventus in fundo alieno quem tamen quis possidendo praescripsit, spectat ad praescribentem, non autem ad dominum, quando praescriptio habuit bonam fidem; secus si malam fidem habuit.

(14) No. 18: Ad quem spectet thesaurus magica arte inventus? Responde quod spectat ad principem, et non ad inventorem in quocumque loco inveniatur... Verum an magica arte et daemonum praesidio inveniri possint theasuri, vidi...

(15) No. 19: Quando proprie dicatur thesaurus...? Responde quod quae de thesauro dicuntur, intelligenda sunt de auro, seu argento, vel pecunia cuius dominus sit incertus,

et quae fuerit abscondita antiquitus, et tanto tempore, ut non extet moemoria; in contrarium aliter enim non dicitur proprie thesaurus.
(16) No. 20: Et ideo domo vendita in qua non antiquitus fuerit abscondita aliqua pecuniarum quantitas, non censetur vendita ipsa pecunia, et si reperiatur, spectat ad venditorem non autem ad emtorem...
(17) No. 31: Occultans autem thesaurum in aliquo loco, cuius pars, vel totus ad fiscum pertineat, punitur occultans in perditione thesauri cum altero tantum.
(18) No. 32: Quaero XIII. Et ultimo in hac materia thesauri, quid hodic servetur de consuetudine? Responde, quod quicquid sit de iure, hodie de consuetudine fere totius orbis, thesaurus ad reges, et ad fiscum pertinet.

GLAVA 7

ARGUMENTUM. DE HOMICIDII ATROCITATE, ILLIUSQUE DIFINITIONE, ETYMOLOGIA, ET DISTINCTIONE, QUOT MODIS ILLUD COMMITTATUR

Quaest. CXIX. Inspect. I

(1) No. 1: Homicidii crimen frequentissimum est, et illius cognitionem antequam ulterius progrediar, praemittendum... censui ... No. 3: Quod homicidium... est occisio hominis, ab homine facta... No. 7: ...homicidii duas esse species. Aliud nempe dicitur homicidium simplex, aliud vero homicidium deliberatum: ...Simplex homicidium, dixit esse illud, quod committitur sine qualitate animi deliberati. Deliberatum vero illud, quod committitur ex proposito, et cum supra dicta qualitate...

ARGUMENTUM. HOMICIDIUM QUANDO DICATUR DOLOSUM, QUANDO CULPOSUM, QUANDO CASUALE, QUANDO SIMPLEX, QUANDO DELIBERATUM, EX PROPOSITO SEU PRAEMEDITATUM ET QUANDO EX INDITIIS COMMISSUM ET DE EORUM POENIS

Quaest. CXXVI. Par. I

(2) No. 2: Homicidium dolosum dicitur illud, quod committitur ex voluntate, ac animo occidentis... No. 4: Homicidium culposum, seu non dolosum dicitur illud, quod e contra ab occisore committitur sine animo, et voluntate occidendi... ubi dicitur remitti homicidii poenam illi, qui non occidendi animo hominem percussisse probaverit... No. 5: Homicidium casuale dicitur illud, in quo nec dolus, nec ulla culpa intervenit... quando quis alium occidit sine culpa, aliud facere cogitans... No. 17: Homicidii culposi seu casualis exemplum poni potest in eo, qui cum lapide, quem versus canem proiicit transeuntem occidit.
(3) No. 6: Homicidium dolosum rursus distinguitur, quia aliud est simplex, non deliberatum, aut praemeditatum, nisi tempore commissi homicidii ut puta quando in rixa, et impetu irae committitur; aliud vero deliberatum, praemeditatum, seu ut alii dicunt, ex proposito resolutum in mente occidentis ex intervallo ante commissum homicidium, et prout vulgariter dicitur unum a sangue caldo, aliud a sangue fredo... No. 8: ...Deliberare, est quaedam meditatio, et quoddam intervallum ad actum, qui postea in animo destinatus et deliberatus sequitur.

Quaest. CXIX. Inspect. I

(4) No. 9: Quod homicidium dicitur et homicidii poena intrat qualitercunque, et quocunque modo quis hominem, vita privat, sive manibus, puta strangulando, vel suffo-

cando... sive etiam non manibus, sed toto corpore suffocando, prout contingit parentibus, nutricibus, seu aliis, infantes in lecto suffocantibus... sive praecipitando... sive pede aut calce, aut etiam capite percutiendo, sive pugno... sive telo...

GLAVA 8

ARGUMENTUM. DE HOMICIDII ATROCITATE... HOMICIDIIQUE POENA, QUAE SIT DE IURE CIVILI, ET QUANDO LOCUM HABEAT

Quaest. CXIX. Inspect. I

(1) No. 12: ...quod pro homicidio imponitur poena mortis naturalis... No 15: ...ut etiam lege evangelica et divina homicida mori debeat... No. 16: Sic, et iure naturali homicidium prohibitum esse, quo iure hominem homini insidiari, nefas est.
(2) No. 17: ...ut ab hac poena mortis nulla dignitas excuset... quod non videtur admittere personarum differentiam... ut pariter omnes personas complectatur... No. 19 ...Ut homicidii poena teneatur tam masculus, quam foemina et tam servus quam liber...
(3) No. 20: ...cum ita puniatur occidens servum, aut foeminam, sicut liberum, et masculum sive in dignitate constitutum, sive non... No. 21: Ubi etiam quod non refert, an occidatur cognitus, vel incognitus...
(4) No. 22: ...quod magis punitur occidens infantem, quam natu maiorem, cum ex hoc crudelior appareat.
(5) No. 25: ...eandem propositam regulam non procedere... in patre occidente filiam in adulterio repertam...
(6) No. 26: ...in marito occidente uxorem, pariter cum adultero inventam.
(7) No. 26: ...Tertio, in homicidio ad necessariam defe sionem commisso. (Adde: Q. 125 No. 57: ...In occidente insultantem, et aggressorem, probato enim insultu, et quando quis contra alium vulnerandi, vel occidendi ruat cum armis, praesumitur insultatus fecisse ad sui necessariam defensionem, omnemque poenam evadit, si insultantem, et aggressorem occidat... No. 60: ...quia non sufficit probare, quod Titius te insultavit, unde tu eum percusisti, sed debet probari, quod aliter ab eo evadere non poteras, nisi percuteres...).
(8) No. 26: ...in homicidio culposo, et casuali... in homicidio pariter commisso contra voluntatem occidentis.
(9) No. 26: Sexto, in occidente unum putantem occidere alium. (Adde: Q. 125, No. 139. Regula sit: quod occidens se defendendo non aggressorem, seu offendentem, sed alium tertium, ut puta cum lapide, sagitta, vel archibusciata, volens tamen occidere dictum aggressorem, non punitur... Cf. Q. 126, No. 18: ...ubi de proiiciente lapidem versus turbam hominum).
(10) No. 26: ...Septimo, quando occisus obiit ex vulnere non mortali ex medicorum negligentia, seu malo regimine...

ARGUMENTUM. STATUTO SEU CONSUETUDINE, AN ET QUANDO FIERI POSSINT, UT PRO HOMICIDIO NON POENA MORTIS, SED PECUNIARIA IMPONATUR

Quaest. CXIX. Inspect. II

(11) No. 37: ...quando statutum, et consuetudo praedicta imponat homicidio poenam pecuniariam, non quidem semper, et generaliter, et sine causa, sed cum causa; nam ex causa statuto hoc fieri posse; aliter secus... Ubi ponit exemplum iuste, et rationabilis

causae, quando civitas in aliqua necessitate constituta, maxima pecuniarum quantitate indigeret... No. 38. Ubi propterea reprobat hoc statutum, si imponeret poenam pecuniariam pro homicidio qualificato, ut puta parricidio, assassinio, et simili,... idem quando homicidium fuit proditorie commissum... Primum contingere, ubi ultra causam videtur etiam requirere, quod poena pecuniaria sit magnae quantitatis, et iustae causae, exemplum ponit in homicidio non praemeditato, sed in subitanea rixa exorto, vel ad propulsandum iniuriam verbalem, aut ad effugiendum honoris periculum commisso, vel etiam quando ex intervallo... fuerit patratum... No. 40: ...quia stante statuto, quod homicidia condemnetur in poenam pecuniariam, ut puta in centum, quae si non solverit intra mensem, decapitetur, si homicidium non fuerit dolosum, sed culposum, non potest decapitari, etiam, quod in tempore a statuto praefixo, poenam non solverit... No. 43: Erit bene statuto locus, quando quis duo homicidia commisit ex intervallo, ut pro secundo capite puniatur, quamvis pro primo iuxta formam statuti poenam pecuniariam solverit.

ARGUMENTUM. HOMICIDII POENA DE JURE CANONICO, QUAE SIT TAM IN LAICO, QUAM IN CLERICO. AN CLERICUS PRO HOMICIDIO BENEFICIIS IPSO JURE PRIVATUR, ET AN ANTE CONDEMNATIONEM FACIAT FRUCTUS BENEFICII SUOS ET AN ILLUD POSSIT RENUNCIARE

Quaest. CXIX. Inspect. II

(12) No. 46: ...quod clericus propter homicidium... No. 48: ...detruditur in monasterium, ad peragendam poenitentiam... No. 51: ...quando clericus in monasterio detrusus, non esset poenitens, vel quando esset de fuga suspectus... crederem posse clericum detrudi in carcerem... No. 52: ...ut ista detrusio in monasterium sive ad carceres debeat esse non ad tempus, sed perpetua... No. 55: Vel melius dicas quod quicquid sit de iure, hodie apud nos pro voluntario homicidio clerici condemnantur, et transmittuntur ad triremes, aut ad tempus, aut in perpetuum, secundum quod eadem homicidii qualitas exposcit.

(13) No. 71: ...ex eo quia homicida clericus quamvis beneficio privandus sit, non tamen prohibetur ante privationem, et post commissum homicidium beneficium renunciare,... No. 72: ...etiam in resignatione facta ad favorem certae personae... No. 83: ...ut nec valeat collatio beneficii facta per privationem post sententiam...

ARGUMENTUM. HOMICIDA ULTRA POENA MORTIS TENETUR HAEREDIBUS OCCISI AD DAMNA ET INTERESSE. QUANDO HOC VERUM FIT ET DE MATERIA

Quaest. CXIX. Inspect. IV

(14) No. 93: Regula sit, quod homicida tenetur heredibus occisi ad damna et interesse emergentia propter occisi mortem... No. 102... ad expensas medicorum, medicinarum, aliarumque rerum pro curatione occisi tempore eius infirmitatis adhibitarum... No. 105: ...ad aestimationem operarum heredibus occisi, quando illi vivente occiso sustentabantur ab eo cum sui operibus et lucris;... ad substentationem omnium illorum, quos occisus, vel vulneratus substentabat dotando, alendo, et vestiendo... No. 95: ...ad aestimationem operarum, quas occisus lucratus fuisset toto tempore vitae suae... No. 99: Haec autem operarum aestimatio in homine occiso fieri debet habito respectu ad tempus quo verisimiliter vivere potuisset... No. 100: Quamvis al qui dixerint eandem operarum aestimationem esse faciendam arbitrio iudicis...

(15) No. 120: ...propositam regulam non procedere in homicidio casu commiss , in quo non venire restitutionem damnorum, et interesse... No. 122: ...in eo, qui aliquem

vulneravit, aut occidit ad sui necessariam defensionem... No. 123: ...in eo, qui volens offendere aggressorem alium utputa astantem, mediatorem, vel pertranseuntem offendit. Nam tunc offenso, quod teneatur lege Aquilia ad damna et interesse...

ARGUMENTUM. DE PARRICIDII POENA ET ATROCITATE ET AN STATUTUM DE HOMICIDIO LOQUENS, LOCUM HABENT ETIAM IN PARRICIDIO

Quaest. CXX. Inspect. I

(16) No. 6: Poena paricidii antiquis legibus diversimo de statuta reperitur... No. 7: ...quod parricidii poena more maiorum teste Modestino... haec instituta sit, ut parricida virgis sanguineis verberatus, deinde culeo insuatur cum cane, et gallo gallinaceo, et vipera, et simia, deinde in mare profundum culeus iactetur, hoc ita si mare proximum sit, alioquin bestiis subiiciatur.
(17) No. 12: Hodie... imponitur poena ultimi supplicii... cum aliquo alio genere poenae arbitrio iudicis secundum qualitatem regionis... quod apud eum parricidae ad caudam equi aut ad quodvis vehiculorum genus effixi, cratique vimineae insidentes, dedecorose ad supplicii locum pertrahuntur, ubi decollantur, et truncatum corpus rotae in altum erigendae affigitur... parricidas, vel capite simplicite puniri, vel in quatuor dissecari partes... No. 14. Bene verum est, quod parricida carere etiam debet sepultura.

ARGUMENTUM. PARRICIDIUM, VEL ETIAM HOMICIDIUM COMMITENS AN, ET QUANDO OCCISI HAEREDITATE ET SUCCESSIONE PRIVETUR

Quaest. CXX. Sectio II

(18) No. 23: Regula sit, quod et multo magis parricida privetur hereditate occisi sib per eius necem ex testamento vel ab intestato delata... No. 24: Et quod fisco applicetur talis hereditas... No. 29: Ut hereditas occisi deferatur fisco, et non occisori etiam in praeiudicium filiorum ipsius occisoris... No. 41:... bona veniunt ad fiscum nisi sit alius non interficiens, qui eodem gradu sit cum interfectore...
(19) No. 25:... hanc regulam in marito occidente uxorem, vel e contra, quod propterea privatur illius hereditate... illaque fisco applicatur... No. 40: Et propterea si maritus occidat uxorem, quae habeat alios agnatos proximiores, quibus successio prius debetur, quam ipsi occidenti, utputa matrem, hereditas occisae uxoris non fisco defertur sed matri seu aliis proximioribus...
(20) No. 46:... in occidente illum, quo moriente occisor fuit substitutus in aliqua hereditate, quod licet dicta hereditate privetur... No. 47:... et quod isto casu hereditas fisco applicetur...
(21) No. 35:... Ut occidere dicatur testatorem, seu eum, cui quis successurus erat ab intestato, non solum si dolo manibus propriis occidit, sed etiam si culpa, et negligentia illum occiderit, non quaerendo ei medicum, vel quaerendo malum medicum, vel non quaerendo in eius infirmitate sibi necessaria; omnibus enim his casibus ab eo aufertur hereditas, tanquam ab indigno et fisco applicatur.
(22) No. 45:... Ut licet fiscus auferat ab occidente tanquam indigno hereditatem occisi etiam in praeiudicium filiorum... hoc tamen erit intelligendum, quando iusti fili, et descendentes venierint ad successionem occisi, non ex propria eorum persona, et suo iure, sed ex persona patris occisoris, unde secus si ex propria persona, et suo proprio iure successionem praetenderent quia tunc non sunt excludendi...

(23) No. 55:... quando quis solum vulneravit et non occidit, tunc enim si vulnerans exheredatus non reperitur, efficaciter succedit vulnerato... No. 56: Et. multo magis haec conclusio locum habebit, quando vulnerans, seu eius filius post illata vulnera fuisset a vulnerato institutus heres, quia tunc omnis iniuria remissa censetur.

ARGUMENTUM. MARITUS OCCIDENDO UXOREM, AN ET QUANDO PERDAT LUCRUM DOTIS

Quaest. CXX. Inspect. III

(24) No. 57: Parricidium committi a marito occidente uxorem dixi infra, hac eadem questione, in quinta inspectione...
(25) No. 58: Regula sit, quod maritus occidens suam uxorem, privatur omni lucro dotis, sive in totum, sive in parte sibi ex pacto proveniente... No. 65:... Unde secus, quando statuto, aut consuetudine licerit marito illam tunc occidere: hoc enim casu videtur ipsum posse lucrari omne lucrum, ex morte uxoris sibi proveniens...
(26) No. 59:... Et e contra idem esse in uxore, quae si virum occiderit, privatur donatione propter nuptias, et omni alio lucro ipsi quomodolibet proveniente propter necem sui viri,... No 60:... sed etiam ipsam dotem, quae sibi restituenda non est.
(27) No. 61:... Quia licet donatio inter virum et uxorem morte confirmetur,... ea tamen non confirmabitur morte, si uxor a marito interfecta probetur, quia ad hoc genus mortis non censetur per coniuges cogitatum.

ARGUMENTUM. MARITUS NON ADHIBENDO MEDICUM, ET NON SUBMINISTRANDE UXORI SUAE INFIRMAE MEDICINAS ET ALIA NECESSARIA, AN ET QUANDO PRIVETUR LUCRO DOTIS

Quaest. CXX. Sectio IV

(28) No. 74: Regula sit... quod maritus non adhibendo medicum in infirmitate suae uxoris, si uxor obiit, praesumitur, quod ob talem negligentiam uxor obierit, et propterea privatur omni lucro et commodo sibi proveniente propter mortem suae uxoris, non aliter ac si eam occidisset, illudque fisco applicatur... sive lucrum proveniat ex pacto, sive etiam ex statuto, vel consuetudine... No. 78: Ut maritus non solum teneatur providere de medico, sed etiam de medicinis, et aliis in infirmitate necessariis...
(29) No. 81:... quia si in loco, ubi uxor commoratur infirma non adsunt medici, tenetur coniux mittere propter medico ad alia loca, et si non mittat, non excusatur... No. 82: Contrarium,... non teneatur mittere pro medico ad alia loca... No 83:... quod prima opinio procedat, quando locus in quo medici commorantur, est vicinus et facilis ad eum accessus, secunda autem opinio procedat, quando locus esset remotus, et non vicinus...
(30) No. 102: Uxor legataria etiam non adhibendo medicum, non privatur legato...

GLAVA 9

ARGUMENTUM. PARRICIDIUM QUANDO, ET QUOT MODIS COMMITTATUR, QUANDOVE EIUS POENA LOCUM HABEAT, VEL NON

Quaest. CXX. Sectio V

(1) No. 105: Attamen hodie parricidium proprie dicitur commiti, quando filius occidit patrem, aut matrem... No. 108:... sed etiam quando occidunt avum, aviam, aut alios quoscunque ascendentes usque in infinitum...

(2) No. 106:... ut idem sit e contra in parentibus occidentibus filios... No. 109:... sed etiam in nepotes ex filio, vel filia, omnesque alios descendentes usque in infinitum... No. 163:... In filio adoptivo, qui si patrem adoptivum occidit, non punitur ut parricida...

(3) No. 119:... quia nec patri licitum est occidere filium, quamvis eum deprehenderit in aliquo delicto morte digno, quia non occidere, sed accusare illum debet...

(4) No. 120:... quia parricidium etiam committi dicitur ab eo, qui officialem alicuius civitatis occidit.

(5) No. 121:... quia et parricidium etiam ab eo, qui opugnat suam propriam patriam, committitur aut illius proditor est, vel etiam suum principum offendit... No. 122: Patria enim parentibus praeferenda est...

(6) No. 123:... in fratre occidente fratrem, vel sororem, et e contra nam et tunc parricidium dicitur committi... No. 126:... inter omnes transversales...

(7) No. 130: Imo plus punitur interficiens uxorem quam matrem... No. 131: in fine: Ergo tamen non crederem recedendum a proposita ampliatione etiam respectu uxoris occisi...

(8) No. 133:... quia in crimine parricidii iracundia non excusat... No 137:... ut nulla excusatio famis, aut metus parricidam excuset... vis enim, et compulsio... non excusat similia committentem, cum potius oportuit summa perpessum tormenta, mortem obire quam tanto scelere manus foedare...

(9) No. 134:... in consanguineo venenante carceratum, ut sic moriens publice non decapitetur ad effugiendum publicae mortis ignominiam. No. 135:... huic consanguineo non mortis poenam, sed aliam mitiorem... imponeret.

(10) No. 136:... ut de parricidio teneantur... etiam extranei, si de eorum mandato fuerit commissum parricidium, et sic est casus in quo quis magis punitur mandando, quam occidendo...

(11) No. 142: Et propterea medicus, qui filio venenum dedit, ut illud patri daret, ultimo supplicio afficiendus est.

(12) No. 144: Sic et nuntii, qui eunt ante, et retro portando litteras et ambasciatas, aut quid simile facientes ad praeparationem patrandi parricidii tenentur eadem poena tanquam auxiliatores et fautores...

(13) No. 147:... ut parricidii poena locum habeat, etiam effectu non sequutu... qui emit venenum ut patri daret, quamvis non potuerit dare; in filio sic emente venenum, ut patri daret... videatur tenetur,... in extraneo emente, et dante venenum filio, ut patrem necaret, cum propterea dicat, quod iste plus punitur, quam si ipsemet daret...

(14) No. 153:... quia sola scientia filii, sive etiam extranei absque ulla prorsus parricidii participatione, et non revelantia facit scientem, et non revelantem incurrere poenam parricidii, et mortis naturalis...

(15) No. 164:... In patre, qui filium exposit in hospitali, cum tunc per talem expositionem amittat ius patriae potestatis... Idcirco si postea contingat, quod ipse filius maior factus, patrem occidat, non dicitur committere parricidium...

(16) No. 165:... ut idem sit in filio ponente patrem infirmum in hospitali, nolente illum in infirmitate curare.

(17) No. 167:... in patre occidente filium, qui in eum commiserit aliquam ingratitudinem, vel alias exheredatione dignas causas commiserit, et e contra: tunc enim non intrat poena parricidii, sed deportations... Ubi considerat pro iusta exhereditationis causa atrocem quamlibet iniuriam patri illatam... No. 168: Ubi infert ad patrem occidentem filia propter eius turpem vitam, pro qua dicit posse eam exheredari...

(18) No. 170: Et hinc est, quod pater, qui filium occidit propter adulterium commissum in eius novercam, non traditur morti naturali, sed tantummodo deportatur, et excusatur a poena ordinaria... No. 171:... dummodo filius patris concubinam scienter cognoverit, et a contra; secus si ignoranter nescierit cum ea uti concubina patrem concubuiusse.

(19) No. 176:... in filio occidente patrem veniente contra fidem Christi, et e contra...

(20) No. 177: Et quid de occidente patrem bannitum, et e contra maritum bannitum, et e contra, et fratrem bannitum dixi supra Q. 103 No. 275 et sqq. (Adde: Q. 103, No. 277:... quando pater esset hostis, seu proditor patriae, et contra patriam veniret... Tunc enim posse ipsum impune occidi... No. 278:... idem in filio, seu patre reo, criminis laesae maiestatis humanae vel divinae)...

(21) No. 179:... si parentes filium in lecto suffocarunt dolo, et hoc constaret (quia in dubio propter paternum amorem debet potius praesumi illum mortuum casu, aut negligentia, quam dolo) et tunc intrat eadem poena parricidii; si vero intercessit solum culpa, et tunc non poena mortis, sed alia iudicis arbitrio mitior infligenda est poena...

(22) No. 180: Et quae dicta de parentibus, locum etiam habent in nutricibus...

(23) No. 181: In furioso filio occidente patrem, vel e contra is enim nulla poena punitur, cum satis superque suo furore puniatur...

(24) No. 184: Et propterea occidens suum patrem ignorans sibi patrem esse non tenetur de parricidio... ubi ponit exemplum, quando pater occiditur aut de nocte, aut in conflictu, aut insolito vestitu indutus... No. 185: ubi declarat hoc verum, quando ignorantia esset probabilis; secus si crassa, et supina, per regulam, quod paria sunt scire, vel scire debere...

(25) No. 180:... In filio occidente, aut patre occidente filium ad sui defensionem, nam et tunc homicidium hoc impunibile est... No. 188:... quia si patre filium corrigendo castigaret, filiumque resistentem castigationi paternae idem pater occideret, et resistentia filii fuerit in verberando patrem, isto casu nec poena parricidii, nec alia poena imponi potest... No. 190: Quod si pater non moderate, sed atrociter filium verberaret, et percuteret, tunc si filius patri resisteret, non est licitum patri filium resistentem occidere... et si occidet, ut homicida puniendus est...

(26) No. 191:... In occidente filium monstruosum; saepe enim contingit, parentes partum monstruosum videre, et illum occidunt, vel occidere faciunt, tunc enim non de parricidio, non etiam de homicidio, tenentur. Monstruosus autem partus erit, non quando membra habebit diminuta, vel ampliata, ut puta quia habebat unum brachium, vel plura brachia, unum pedem, vel plures pedes, unum digitum, vel plures digitos, tunc enim non licet ipsum occidere ullo pacto, cum sufficiat quod animam habeat rationalem; sed quando habebit caput, aut corpus, aut aliud notabile membrum animalis bruti; isto n. casu non habentur pro filiis, nec a natura nec a legibus...

(27) No. 196: Tacens autem mortem sui patris, et e contra, praesumitur conscius, et particeps commissi parricidii... ponit exemplum cuiusdam mulieris, quae cum diu tacuisset mortem sui mariti, qui non reperiebatur... ut reperto cadavere, torta eadem mulier, et confessa, quod suum maritum occidi fecerat a quodam suo amasio, fuit inde suspensa, et sic ex hac taciturnitate oritur inditium ad torturam...

(28) No. 195: Quod maritus in domo uxoris fuerit occisus repertus, poterit ipsa uxor torqueri, sicut tota familia...

ARGUMENTUM. PATRI AN ET QUANDO LICEAT FILIAM IN ADULTERIO DEPREHENSAM OCCIDERE, UNA CUM ADULTERIO

Quaest. CXXI. Par. I

(29) No. 1: Regula sit, quod pater potest impune occidere filiam in adulterio repertam, ac ipsum adulterum... ubi postea fit generalis conclusio, quod legitime factum nullam poenam meretur...
(30) No. 6:...quia patri licitum est occidere etiam clericum adulterum, et repertum, in actibus venereis cum eius filia... et comuniter omnes, volentes, non esse excommunicatum patrem,...
(31) No. 4: ...quia patri licitum est occidere etiam filiam praegnantem... No. 5: ...isto casu patrem non effugere omnem poenam propter partum, quem occidit...
(32) No. 11: ...quia patri non solum licet occidere adulterum suae filiae, sed etiam adulteri socium...
(33) No. 18: ...quando pater filio mandat, ut sororem in adulterio deprehensam, ac ipsum adulterum occidat, nam omnino excusatur filius, qui in hoc patri paruit... No. 19: ...quod licet fratri non liceat sororem in adulterio deprehensam occidere... hoc tamen fallit, quando occideret de mandato patris, cui hoc licet...
(34) No. 20: quod autem liceat patri amicos, et alios in auxilium convocare, et quod sic auxiliantes nulla poena teneantur.
(35) No. 21:... in tantum patri esse licitum adulterum cum filia repertum occidere, ut si adulter se defendendo patrem ipsum occideret, non excusaretur a poena homicidii...
(36) No. 21: ...ubi idem in adulterio vili, qui non potest se defendere adversus maritum, qui eum cum sua uxore adulterantem deprehendit.
(37) No. 22: ... Quia patri non licitum est, filiam in turpitudine inventam, ac adulterum occidere, nisi eos incontinenti unum post alium unico fere impetu, et ictu occidat... No. 24: Quod si dum pater adulterum occidit, aufugit filia, et interpositis horis apprehensa a patre, qui eam persequebatur, occidatur, adhuc incontinenti occisa dicetur... No. 25: ...etiam infra sex menses... filiam occidi incontinenti, ut puta quando filia aufugisset ad aliquod castrum, et pater per sex menses stetisset ad se praeparandum, ut illam eo loci occideret.
(38) No. 26: ...ut liceat patri adulteram filiam et adulterum occidere, dummodo eam sic deprehenderit, aut suae domi, aut in domo sui generi; secus si in aliena domo eam invenerit...
(39) No. 28: ...quia si filia inventa in domo patris aufugiens extra domum occisa fuerit, ad huc in ipsa domo occisa dicetur, ad effectum de quo agitur...
(40) No. 34:... ut patri datum sit ius occidendi filiam, quam in potestate habet, secus si eam in potestate non habeat, ut quia fuerit emancipata...
(41) No. 35: ...Et hinc est, quod filius familias pater, non potest isto casu suam filiam occidere, quia eam non habet in potestate, ex quo et ipse est in potestate alterius...
(42) No. 39: ...quando pater esset laeno, vel aliqua ignominia notatus, quia tunc minime et licitum est adulteram filiam, et adulterum occidere...
(43) No. 41: ...ut patri filiam adulteram occidere liceat, dummodo eam deprehenderit in ipsa turpitudine, et in rebus venereis...
(44) No. 42: ...ut in rebus venereis, et in turpitudine dicatur deprehensa filia,... quando vir fuit inventus in lecto cum filia, vel etiam extra lectum eam deosculando; quod sufficit filiam, et adulterum reperiri, aut simul in lecto concubentes, actumque venereum exercentes, aut in cubilo sese mutuo indecore et venereae blandis, lascivisque verbis,

vel tactu mammillarum, vel pudendorum osculantes... No. 43: ...Ubi videtur requirere, quod mulier viri membrum, et vir mulieris vulvam, aut tangeret, aut saltim spectaret...
(45) No. 44: ...Quia impunitas data a iure patri occidenti filiam in adulterio repertam, ac ipsum adulterum, non est extendenda ad alias personas, etiam sanguine conjunctas... No. 45: ...Hinc est, quod avus licet neptem in potestate habeat, illam tamen et adulterum minime occidere potest... No. 46: Ita nec filius poterit adulterum matris occidere (et multo minus ipsam matrem)... No. 48: Sic nec frater poterit impune sororis adulterum, (et multo minus ipsam sororem) occidere...
(46) No. 52: ...quando mulier fuit rapta, et in rapta inventa in flagranti, tunc enim raptores, et qui eis auxilium praestiterunt, non solum ab eius parentibus, sed etiam ab aliis consanguineis, tutoribus, curatoribus, patronis, vel dominis impune interfici potuerunt...

ARGUMENTUM. MARITUS AN ET QUANDO LICEAT UXOREM IN ADULTERIO DEPREHENSAM, AC IPSUM ADULTERUM OCCIDERE

Quaest. CXXI. Par. II

(47) No. 60: ...quod quamvis maritus non possit impune occidere suam uxorem, non tamen per hoc punitur poena ordinaria... sed mitius... No. 63: ...quod si maritus occiderit suae uxoris adulterum, quamvis impune hoc facere non possit, mitius tamen punitur... No. 64: ...quod licitum est marito occidere suae uxoris adulterum vilem, et occidendo ab omni poena est immunis... quod licet adulterum, qui sit turpis persona, et sic vilis,... vel humilis... No. 66: ...viles personas censeri considerata dignitate mariti... in hoc esse considerandam qualitatem personarum... quod viles personae dicuntur secundum qualitatem facientis, et recipientis...
(48) No. 73: ...ut multo minus liceat marito occidere clericum adulterum repertum cum sua uxore... licet bene propter iustum dolorem mitius puniendum, dubii iuris non est...
(49) No. 76: ...ut sicut marito mitiganda est poena, si uxorem in adulterio deprehensam occiderit, ita etiam minuenda sit, si eandem praegnantem occiderit... (Ade: Q. 121, No. 4 et 5: ...non effugere omnem poenam propter partum, quem occidit).
(50) No. 77: ...in domino, qui potest impune occidere servum adulterantem cum sua uxore... et ampliat etiam in patrone occidente libertum sic cum uxore deprehensum... No. 78: Non sic servo, aut liberto licitum est dominum, aut patronum in adulterio deprehensum occidere...
(51) No. 79:... quia pater potest filio mandare, ut adulterum vilem cum eius uxore, et matre respective deprehensum, occidat, et filius obediendo excusator, nec ullam patitur poenam... No. 80: ... in servo, vassallo, aut similibus, qui pariter suo domino parere tenentur... No. 83: ...quia imo maritus potest hoc mandare cuilibet extraneo... No. 86: ...quod et hoc possit etiam mediante pecunia mandari...
(52) No. 87: ...ul multo magis maritus possit ad hoc convocare, et filios, et alios etiam extraneos, ut illi auxilientur in occisione vilis adulteri, quod isti associantes, et auxiliantes, non puniuntur...
(53) No. 61: ...nec etiam ei licet occidere eum, quem cum sua uxore adulterantem invenit,... si non erat vilis persona... No. 70: Ut multo minus licitum sit marito occidere iudicem, seu magistratum repertum in adulterio cum sua uxore... No. 92: ...in occidente eum, qui occidentis uxorem per vim cognoscere ausus est, tunc enim sive is nobilis fuerit, sive vilis, occidi impune poterit...
(54) No. 93: ...ut liceat marito vilem adulterum cum uxore deprehensum occidere,

dummodo cum deprehendat in sua domo; secus si in aliena etiam soceri... No. 94: potest tamen occidere etiam extra domum, quando adulter in domo deprehensus aufugiat, et maritus eum persequatur... No. 125: ...quando maritus habens aliquem suspectum de concubitu cum sua uxore, illi denunciaverit, ne cum ea loquatur; si enim is spreta mariti denunciatione, et prohibitione fuerit cum m liere inventus in loco suspecto, sive in domo ipsius mariti, vel uxoris, vel adulteri, vel in popinis, aut aliis suburbanis locis, in quibus coeundi facultas datur, impune occidi potest...

(55) No. 97: ... ut in casu, in quo maritus potest impune adulterum occidere, impunitate praedicta non gaudeat, nisi uxorem incontinenti dimittat, et ab ea divertat... idem quando maritus post commissum adulterium se cum ea reconciliavit, ac etiam idem, si eandem publice adulterantem retinet, vel si ipsemet eam prostituerit, et fuerit laeno.

(56) No. 99: ... in marito, qui sit turpis, et ignominiosa persona; nam huic nec etiam in casu a iure permisso, licitum est occidere adulterum cum sua uxore deprehensum.

(57) No. 102: ... in marito, qui et ipse adulteria committit seu concubinas retinet; tunc enim sicut uxor non perdit dotem, sic et ipsa si in adulterio deprehendatur, multo minus debet perdere vitam... No. 125: ... quando maritus habens aliquem suspectum de concubitu cum sua uxore, illi denunciaverit, nec cum ea loquatur; si enim is spreta mariti denunciatione, et prohibitione, fuerit cum muliere inventus ... impune occidi potest ...

(58) No. 120: ... in uxore quae si maritum in adulterio deprehensum occiderit ... No. 121: ... etiam si uxor occideret mulierem, quam cum suo viro in actu veneris deprehendisset; et forsan hoc ultimo casu non esset os in coelum ponere si deceremus uxorem esse ab omni poena immunem, si reperta mulier fuisset vilis ...

(59) No. 117: ... et patri non mortis, sed deportationis poena infligenda est, si filium cum eius noverca adulterantem, occiderit... et tamen poena haec non minuitur, nisi cum in actu adulterii invenerit et occiderit ...

(60) No. 119: ... et multo minus licet filio patrem occidere, quamvis cum eadem sua uxore deprehenderit...

(61) No. 127: Verius tamen videtur in odium spernentis denunciationes, etiam nobilem adulterum posse eo casu impune occidi... itam verum, nisi adulterum ter prius monuerit...

GLAVA 10

ARGUMENTUM. DE GRAVITATE ET POENA HOMICIDII VENENO COMMISSI

Quaest. CXXII. Par. II

(1) No. 1: Regula sit, quod veneno aliquem occidens, poena mortis naturalis plectendus est... No. 2: ... plus est hominem extinguere veneno, quam occidere gladio...

(2) No. 4: ... ut, et homicidium veneno commissum, dici proditorie commissum ... No. 5: ubi etiam ex hoc infert, quod filii rei huius criminis efficiuntur infames...

(3) No. 5: ... ubi consequenter concludit, quod omnia disposita in homicidio, vel delicto proditorio, procedunt etiam in homicidio per venenum commisso...

ARGUMENTUM. AFFECTUS NON SEQUUTO EFFECTU, AN ET QUA POENA PUNIATUR IN CRIMINE VENENI

Quaest. CXX. Par. II

(4) No. 14: ... ut affectus in crimine veneni, sicut in homicidio etiam non sequuto effectu, puniatur eadem poena de iure communi... quod qui venenum emit, ut alteri daret, licet non dederit, poena mortis puniendus est... No. 2-0: ... non puniatur poena

mortis... praesertim, quando venenum aut ratione quantitatis, aut qualitatis non erat aptum ad occidendum... No. 29: ... non procedere de generali consuetudine totius Italiae...

ARGUMENTUM. VENDENS, EMENS, AUT RETINENS VENENUM QUA POENA PUNIATUR

Quaest. CXXII. Par. III

(5) No. 32: ... ut procedat etiam in vendente, faciente, seu etiam habente, et retinente venenum necandi homines causâ ... No.: 46: ... procedere quando ex veneno confecto, retento, aut vendito sequuta est mors alicuius; aliter secus ...
(6) No. 40: ... quando quis emit venenum sed necando homini illud non praebuerit, aut poenitentia ductus, aut impeditus, tunc enim non mortis poena, sed alia extraordinaria iudicis arbitrio imponenda videtur... No. 43: ... vel non animo necandi, quia tunc nulla poena punitur ... No. 45: ... Ubi de chirurgo emente venena ad effectum faciendi antidota, et medicamenta.
(7) No. 49: ... ut tunc pariter vendens huiusmodi venena puniatur, quando illa vendidit ... incognitis ... ubi idem de vendente aliquibus fatuis ... seu alicui meretrici ... No. 51: ... non poena mortis teneatur ...

ARGUMENTUM. IN CRIMINE VENENI AN PRAESUMPTIVA PROBATIO SUFFICIAT; ET AN ETIAM AD TORQUENDUM SUFFICIANT LEVIORA INDITIA ET QUAE

Quaest. CXXI. Par. IV

(8) No. 53: ... ut cum veneni crimen sit occultum, et difficilis probationis ... Nr. 54: ... Hoc ideo ad condemnandum praesumptiones sufficiunt ... No. 57: ... iudex debet esse etiam facilior, et promptior ad inferendum torturam... quod in hoc crimine lex est contenta facilioribus inditiis ... No. 60: ... iudex possit, et debeat iura, et regulas iuris communis, et statutorum transgredi ... No. 62: Indicia autem seu praesumptiones in hoc veneni crimine plura sunt ...
(9) No. 63: ... non modicum oriri inditium contra uxorem, quod maritum venenaverit, si probatur eam esse adulteram.
(10) No. 64: Primum inditium ... oritur, quando ex morte venenati, is illi successurus, aut aliquod lucrum raportaturus erat ... No. 67: ... ubi quod hoc inditium tollitur ex magna benevolentia, amicitia, et meritis existentibus inter inquisitum, et defunctum ...
(11) No. 68: Secundum inditium oritur ex eo, quod, quis visus est emere venenum ... No. 69: ... ubi de eo qui emit venenum, et negat se emisse ...
(12) No. 71: Quartum inditium oritur contra illam personam contra quam probatur, quod clauso hostio, seu alias occulte cibum praeparavit, seu aliquid comedendum, aut bibendum fecit ...
(13) No. 70: Tertium inditium oritur contra eum qui retinet venenum ...
(14) No. 72: Et idem de eo, qui in mortario fuit visus triturare venenum ...
(15) No. 73: Quintum inditium oritur ex eo, quod de venenatione inquisitus occulte, et sine consuetis pompis et funeralibus cadaver mortui sepeliri procuravit ...
(16) No. 75: Et de sepellitione cadaveris calidi statim quod venenatus obiit, quod faciat contra sepellientem inditium ...

(17) No. 78: Sextum inditium, et non modicum in crimine veneni oritur contra illum, qui infirmi vomitus servare, illosque medico ostendere non curaverit ...
(18) No. 79: Septimum inditium veneni oritur contra eum, qui noluit comedere de cibo, quod praetenditur venenosum.
(19) No. 82: Octavum inditium oritur contra inquisitum de veneno, qui existens consanguineus, vel etiam amicus mortui, de eius morte non condoluit, vel et multo magis si laetus stetit, et ridens ...
(20) No. 85: Nonum inditium oritur contra eum, qui in infirmitate, qui praetenditur venenatus, solitam, et debitam diligentiam non adhibuit ...
(21) No. 87: Decimum inditium oritur contra inquisitum ex assertione, seu inculpatione venenati ...
(22) No. 89: Undecimum oritur inditium ex inimicitia ...

GLAVA 11

ARGUMENTUM. HOMICIDIUM AD DEFENSIONEM COMMISSUM, AN, ET QUANDO, A QUIBUS, ET ADVERSUS QUOS IMPUNIBILE SIT

Quaest. CXXV. Par. I (No. 1—120)

(1) No. 3: Regulam constituo, quod occidens hominem ad sui defensionem, non punitur ... No. 7: ... unde idem aggressor, si occiditur potest dici a se ipso, non autem ab insultato occisus ...
(2) No. 22:... ut cuiucunque liceat se defendere, et aggressorem occidere in quocunque loco, et etiam in ecclesia ...
(3) No. 22 in fine: ... in ecclesia, quae per effusionem sanguinis non polluitur ...
(4) No. 44: ... quia pro defensione sui honoris licitum este stupratorem occidere, ... No. 45: ... ubi quod violentiam castitatis non solum quis potest propulsare, ne fiat, sed etiam inferentem hanc violentiam in flagranti crimine licet occidere animo ulciscendi ...
(5) No. 46: ... ubi generaliter dixit, licere parentibus, consanguineis, affinibus, tutoribus, curatoribus, et etiam amicis alicuiuis virginis, aut honestae viduae interimere violentum raptorem ...
(6) No. 50: ... ut ad excusandum occisorem ex eo, quod occiderit ad sui necessariam deffensionem, sufficiat ipsi occisori deducere, et probare verisimilem, et probabilem timorem, ac dubitationem suorum inimicorum et mortis ... ubi declarat hoc non procedere quando timor non est iustus ... ubi, quod iste timor occisoris debet esse verus ... No. 52: ... quia sufficit armorum terror ... No. 62: ... quando quis contra alium venit cum armis evaginatis ... No. 63: ... ubi quod sufficit videre praeparamenta ad offendendum, et quod ita ex facto fuit iudicatum, et ponit exemplum in eo, qui post minas iussit vocari socios ad offendendum eum, quem minatus est ...
(7) No. 67: ... Quia etiam minantem, seu iactantem me occidere percutere, aut vulnerare, aut etiam occidere mihi licet, ... No. 70: ... dummodo minans sit in actu vulnerandi, vel occidendi, vel quando periculum est in expectatione, et appareant in minante aliqua signa offendendi; aliter secus ...
(8) No. 63 in fine: ... ubi muliere iacente cum marito in eodem lecto, quae sciens suum maritum sub cervicali abdidisse gladium, quo ipsam dormientem iugulare volebat, furtim eodem arrepto gladio, eundem maritum occidit ...
(9) No. 77: ... quia semel percussus, seu vulneratus non debet expectare, ut iterim vulneretur, vel percutiatur, ... et propter ea repercutiens eum, a quo prius quis fuit

percussus, dicitur facere ad necessariam defensionem ... No. 79: ... quia qui semel percussit durante eadem rixa, praesumitur habere animum iterum percutiendi, nisi discedat, ... No. 80: Quod si constaret eum, qui primo percussit, amplius noluisse repercutere, ut puta, quia post percussionem se in fuga posuisset ... et tunc si is offendatur, dicitur offensio facta potius ad vindictam, quam ad defensionem ...

(10) No. 87: Ideo pro solutione declara, illam procedere, quando ex iniuria personali inferri potest periculum vitae ... (Adde: Quaest. CXXV, par. VI, No. 363: ... quando is, qui pugno percussit, haberet arma ad latus, quo casu percussus probabiliter dubitare poterat de vulnere post pugnum ...).

(11) No. 91: ... quia licet verberans aut occidens alium contra pacis edictum ad membri abscissionem puniatur, non tamen tenetur, nec punitur, si se defendendo hoc fecerit ... No. 93: ... quia aggressorem, vel venientem contra me armatum occidere mihi licet, etiam vibrando in illum gladium, aut quid simile antequam ad me percutiendum magis prope accedat ...

(12) No. 98: ...ut non per hoc licitum sit percutere eum, qui verbalem tantummodo iniuriam infert, et si quis percutiat, aut vulneret, aut occidat, puniatur, sed non poena ordinaria propter provocationem... No. 100: ...quando vilis persona aliquem nobilem iniuriaret, quia tunc si ille nobilis pro sui honoris conservatione alapa, seu baculo iniuriantem illum percutiat, nullam videtur pati poenam.

(13) No. 101: ...propositam regulam non procedere adversus magistratum, qui licet iniuste aliquid facit, non potest illi a privato resisti...

(14) No. 102: ...in filio, qui adversus patrem, aut matrem ipsum verberantem, resistentiam facere non potest,... No. 104: ...in servo, qui domino sui ipsum verberanti resistere non potest,... No. 106: Et idem, in famulo, seu servitore salariato... No. 107: ...adversus magistrum, qui si discipulum corrigit, et castigat, non licet ei resistentiam facere,... No. 108: ...in uxore, quae si a marito verberetur, et castigetur, non potest illi resistere,... No. 109: ...in monacho, qui abbati suo corrigenti resistere minime potest... No. 110: ...in fratre maiore castigante fratrem minorem,... No. 111: ...non procedere, quando pater, dominus, magistrer, maritus, abbas, et alii, quibus debetur reverentia, immoderate, et atrociter animo occidendi percuterent, et vulnerarent, quia tunc nihil est, quod impediat, quin, et ipsi possint impune occidi... Ubi de abbate cum armis aggrediens monachum,... Ubi generaliter de parentibus, dominis, marito, praeceptore, et aliis quibuscunque coniunctis, quibus debetur reverentia, excedentibus modum in corrigendo...

(15) No. 118: ...in authore rixae, et sic in ipso aggressore, contra quem si insultatus se defendit, excedens moderamen inculpatae tutelae, et ob id ipse idem aggressor illi resistendo, ac se defendendo, occiderit, non potest dicere se fecisse ad sui defensionem .. et propterea poena ordinaria l. Corneliae de sicariis punitur.

ARGUMENTUM. INSULTATUS, QUI FUGIENDO POTERAT EVADERE MANUS AGGRESSORIS ET NON AUFUGIT, SED ILLUM OCCIDIT AN ET QUOMODO PUNIATUR

Quaest. CXXV. Par. II

(16) No. 131: ...quando insultatus sine ullo periculo vitae suae salvando se, fugere potest, quia tunc fugere tenetur... No. 132: Et propterea quando quis videt inimicum, suum a longe contra ipsum venientem, si de eo timet, et commode sine periculo vitae suae potest se salvare, et retrahere, debet hoc facere.

(17) No. 137: ...in omnibus personis, quibus debetur reverentia, et obedientia, adversus quas non est prorsus impunibilis, quando insultatus poterat fugiendo se salvare....
(18) No. 138: ...quia non fugiens aggressorem in casu, in quo de iure fugere tenetur, sed illum occidens, punitur tantummodo de excessu poena arbitraria, non autem poena mortis ordinaria.
(19) No. 124: ...quando quis fugiendo poneret se in periculo ut ab aggressore offenderetur... tunc enim omnes admittunt. et nemo contradicit, quod fugere non teneatur...
(20) No. 125: ...ut multo minus teneatur fugere insultatus, quando ipse esset homo carnosus, vel debilis, vel alias non aptus ad currendum, ita quod facile aggressor insequendo, poterat ipsum percutere, et vulnerare...
(21) No. 126: ...ut fugere non teneatur insultatus, sive sit miles, et persona nobilis, cui sit verecundia fugam arripere... No. 127: ... secus autem si sit persona vilis, et ignobilis...

ARGUMENTUM. OCCIDENS UNUM, VOLENS OCCIDERE ALIUM, AN, QUANDO ET QUA POENA PUNIATUR

Quaest. CXXV. Par. III

(22) No. 139: Regula sit, quod occidens se defendendo non aggressorem, seu offendentem, sed alium tertium... volens tamen occidere dictum aggressorem, non punitur...
(23) No. 142: ...quia et occidens pro sui defensione mediatorem rixae, eum scilicet, qui se in rixa interponit ad illam sedendam, et partiendam, volens tamen occidere aggressorem, non punitur...
(24) No. 144: ...in mediatore interponente se in rixa, ut rixantes dividat, quia si ob id ponatur ab aliquo ex rixantibus in periculo vitae, ut puta quia rixans contra ipsum arma dirigat, potest utique idem mediator ipsum rixantem impune occidere pro defensione personae...
(25) No. 145: Imo etiam, quod non ponatur mediator in periculo vitae, potest rixantem insultatum, et existentem in periculo vitae defendere, et aggressorem impune occidere...
(26) No. 167: Quod si ipse mediator non dolo, sed per errorem occiderit unum ex rixantibus, putans eum esse aggressorem, cum non esset, et tunc punitur, sed non poena ordinaria...
(27) No. 150: ...ut multo magis, et pro sua defensione liceat non solum occidere aggressorem, sed etiam socium aggressoris...
(28) No. 152: ...quando ipse est aggressor, et volens occidere suum inimicum, occidit casu alium tertium praetereuntem, vel etiam mediatorem, quia tunc omnino punitur, si non poena mortis, saltim alia mitiori, iudicis arbitrio...
(29) No. 154: ...quando quis mediatorem occidit, non volens occidere suum inimicum, sed dolo volens, proprie ipsum mediatorem occidere,... tunc enim sine dubio poena mortis intrat.

ARGUMENTUM. PRO DEFENSIONE RERUM, QUANDO LICEAT RESISTENTIAM FACERE, ET INVASOREM, SEU FUREM OCCIDERE

Quaest. CXXV. Par. IV

(30) No. 168: Regula sit affirmativa, quod defensio licita est non solum pro defensione sui corporis, sed etiam pro defensione rerum suarum... No. 170: ...quod pro defensione rerum suarum, quando aliter defendi, aut recuperari non possunt, licitum est invasorem occidere, etiam quod dominus rei non sit in periculo suae personae constitutus;...

GLAVA 12

(1) No. 169: ...ut pro defensione, seu recuperatione rerum suarum, occidere quisque possit furem,... No. 171: ... etiam quod nullum adsit vitae periculum, quando videlicet furata res defendi, aut recuperari non potest,... No. 173: Et quod etiam non possit impune fur occidi, pro sola recuperatione rerum, nisi dominus sit constitutus in periculo suae personae...

(2) No. 177: ...ut pro defensione rerum suarum licitum sit convocare etiam alios amicos, vicinos, et armatos...

(3) No. 182: ...ut rerum suarum defensio sit permissa nedum ipsarum domino, sed etiam simpliciter detentori, et possidenti alieno nomine...

(4) No. 192: ...quia et si spoliator, offerat spoliato praestare cautionem de restituendo possessionem, non tamen ipse spoliatus tenetur eam recipere, ac desistere a recuperanda possessione per vim, prout per vim sibi fuit ablata.

(5) No. 195: ...ut furem occidere liceat... etiam... dum se ad furandum praeparat... ubi probatur, impune occidi nocturnum furem, quando perfodiens domum,... in fure perfodiente parietem, vel sub pariete... in fure invento frangere hostium, vel apponere scalas ad fenestras causa furandi.

(6) No 198: ...quia in tantum licitum est furem occidere, ut nec ipsi furi licita defensio adversus eum, qui vult eum occidere,...

(7) No. 203: ...quod aut fur nocturnus nullo modo se defendit, nec resistentiam facit, sed sinit se capi, et tunc occidi non potest... si vero se defendit, et resistentiam facit, ne capiatur, sive telo, sive alio modo, et tunc potest occidi.

(8) No. 204: ... et multo magis in agrorum nocturno depopulatore, quem occidere licet... Ubi etiam idem de latronibus stratarum et qui de die itinera frequentata insidiis obsident...

(9) No. 210: ...quia de homicidio non tenetur, qui ad capiendum furem, vel etiam ad ipsum praecipitandum apposuit de nocte offendiculum, vel laqueum in aliqua fenestra, ut illac ingrediens fur decipiatur, capiatur, vel praecipitet...

(10) No. 238: ...ut tunc demum pro defensione rei licitum sit hominem occidere, quando scilicet esset res magni pretii; secus si vilis, et parvii pretii... Vilem autem rem eam existimat, quando est valoris duorum aureorum, et non plus,... No. 240... quando fur resistentiam faceret cum armis, non solum se defendendo, sed percutiendo dominum rei furatae, vel alias ponendo eum in periculo suae personae... No. 241: Et hinc idem forsan dici posset in fure nocturno, qui cum nesciatur quid derobaverit... iccirco eum impune occidi posse, quamvis rem vilem furatus fuerit...

(11) No. 250: ...quia non est permissa defensio rerum suarum adversus personas, quibus debetur reverentia... No. 251: ... ut scilicet non liceat filio pro defensione suarum rerum resistere patri deveniendo ad offensionem personae eiusdem patris; non autem, quod non liceat illi resistere absque offensione personae, quia hoc licet...

(12) No. 257: ...quia nec furem occidere licet, quando aliter potest apprehendi, et ad iudicem duci...

(13) No. 258: ...quod si fur recedat, et aufugeat sine rebus furatis, non potest, etiam quod nocturnus sit, occidi.

(14) No. 263: ...quia ad hoc, ut excusetur occidens furem etiam nocturnum, necesse est, ut ipse occidens antea clamando in auxilium domesticos, et vicinos dicat succurrite aut similia verba...

(15) No. 264: ... quia fur sive diurnus, sive etiam nocturnus, occidi non potest, quando via iuris aliter quam occidendo furatae res recuperari possunt, prout est, quando

fur cognoscitur de die, vel de nocte ... cum testibus, qui illum cognoscunt ... excusatur occidens furem nocturnum ... cum non cognoverit ... No. 266: ... quando et si fur nocturnus sit cognitus domino domus, non tamen idem dominus habet testes, qui ipsum recognoscant, et sic non potest via iuris esse illi succursum ... quando isti testes non adsunt, quia tunc etiam occidi potest ...

ARGUMENTUM. HOMICIDIUM COMMISUM PRO DEFENSIONE ALTERIUS AN ET QUANDO IMPUNIBILE ET AN ETIAM TENEATUR QUIS ALTERUM INSULTATUM DEFENDERE

Quaest. CXXV. Par. V

(16) No. 267: Regula sit, quod defensio a iure permissa est, non solum pro sui ipsius defensione, sed etiam pro defensione alterius ... No. 268: ... etiam pro defensione Iudaei... No. 271: Ego tamen indistincte crederem posse extraneum defendi, sive is auxilium imploret, sive non, ... No. 272: ... etiam pro defensione inimici ... No. 275: ... quia pro defensione alterius licitum est accipere pecuniam ... No. 281: ... ut magis permissa sit defensio pro suis coniunctis, et propinquis ... No. 294: ... ut aggressorem occidere liceat, etiam pro defensione sui amici ...

(17) No. 285: ... Et multo magis in marito, cui licitum est occidere aggressorem suae uxoris pro illius defensione, et e contra ...

(18) No. 300: Limita propositam regulam unico modo ut liceat quis etiam pro defensione alterius possit illum defendendo, aggressorem occidere, non tamen cogitur hoc facere, nec de iure tenetur ... No. 302: ... quia quis non tenetur insultatum defendere, ne dum personaliter se interponendo in rixa, sed nec etiam verbis, ... ubi quod volens verbis delicto obviare, et nihil dicens, aut nulla poena, aut modica puniendus est. Addo ego quod nulla poena punitur et ita apud nos practicatur ... quod si solo clamore potui evadare insultatum, et non clamavi, non punior... 304: Propositam limitationem non procedere.

(19) No. 307: ... in filio qui tenetur patrem defendere ...

(20) No. 311: Ubi etiam de milite, quod tenetur defendere suum capitaneum ...

(21) No. 310: ... in servo, qui tenetur dominum defendere ...

(22) No. 312: Et idem in famulo, seu servitore salariato ...

(23) No. 313: ... in uxore, quae etiam tenetur defendere maritum, ...

(24) No. 315: ... cives, et oppidani tenetur defendere suum officialem insultatum, seu alias vim patientem ...

(25) No. 316: ... sic etiam quod civitas teneatur defendere suos homines ...

(26) No. 326: ... si ipse insultatus, ut evaderet manus insultantis, fugeret in domum alicuius, et dominus domus clauderet ostium ne se ingrederetur ... dominus domum, qui ostium clausit puniri potest, quia dolo ostium clausisse videtur ...

ARGUMENTUM. MODERAMEN INCULPATAE TUTELAE QUANDO DICITUR SERVATUM, QUANDO ET E CONTRA DICATUR IN EO EXCESSUM ET QUOMODO EXCESSUS ISTE PUNIATUR

Quaest. CXXV. Par. VI

(27) No. 366: ... Attamen veritas est, quod si insultans sit fortior insultato, licebit ipsi insultato etiam excedendo in qualitate defensionis et armorum insultantem pro sua defensione percutere et vulnerare ... quod non punitur excessus, quando fortis aggre-

ditur debilem ... No. 367: Et e contra si aggresor esset puer, vel aliter debilitatus, ita quod non est verisimile, quod etiam cum armis potuisset offendere, insultatus autem esset adeo robustus, et fortis, quod verissimiliter potuisset etiam sine armis, et sine offensione resistere, et tunc si armis utatur, et aggredientem vulneret, et occidat, non dicitur servasse moderamen inculpatae tutelae ...

(28) No. 378: ... quod si insultans in rixa caderet in terra, et qua non esset periculum quod amplius ressurgeret, vel cum dificultate non potest insultatus illum occidere; et si occidit dicitur excessisse moderamen inculpatae tutelae ... No. 396: ... iste tamen excessus non punitur poena ordinaria homicidii, sed mitius arbitrio iudicis...

(29) No. 385: ... ut moderamen inculpatae tutelae nec etiam dicatur servatum, quando insultatus aggressorem fugientem occidit ... No. 390: ... nisi aggressor se retraheret animo reassumendi vires, ad agrius pugnandum, ac ad revertendum ad rixam, quia tunc non videtur excessum, si insultatus illum occidat, dum sic se retrahit ... No. 392: ... nisi insultatus esset vir nobilis et aggressor rusticus et vilis, quia tunc si idem insultatus post percussionem sibi illatum, aggressorem insequatur, et vulneret, nullo pacto punitur ... No. 393: ... quia isto casu non punitur poena ordinaria homicidii, sed extraordinaria iudicis arbitrio propter excessum.

ARGUMENTUM. QUOD QUIS OCCIDERIT AD SUI DEFENSIONEM NON PRAESUMITUR; IDEO PROBANDUM QUOD QUANDO VERUM SIT ET QUOMODO PROBANDA DEFENSIO

Quaest. CXXV. Par. VII, § 1

(30) No. 419: Regula sit, quod defensio, et quod quis ad defensionem occiderit, probanda est ... No. 421: ... quia non sufficit probare defensionem, nisi etiam probetur necessaria defensio, ... No. 426: ... quod tunc defensio vere dicitur probari, quando deducitur tale factum, quo probato apparet, et ita testes deponunt, aliter non potuisse periculum evitari, ... No. 429: ... quod non solum est probanda necessaria defensio, sed etiam quod occidens fuerit provocatus, quod se defendendo occiderit, et quod fuerit positus in discrimine vitae ... (Adde: Q. 57, No. 1: ... Contra testes quod sunt pauperes est testis idoneus, et integer, vel ut alii dicunt, omni exceptione maior ... No. 36: ... in nobilioribus ... illis magis credatur, quam vilioribus, et humilioribus).

GLAVA 13

ARGUMENTUM. MORTALE VULNUS QUANDO DICATUR, ET QUANDO NON MORTALE: ... QUID IN DUBIO PRAESUMATUR ...

Quaest. CXXVII. Par. I (No. 1—26)

(1) No. 2: Vulnus enim aut est mortale, aut non mortale ... No. 3: ... vulnus non mortale dicitur illud, quod bene curatum secundum regulas medicinae mortem minime afferebat ... No. 5: Vulnera omnino mortalia, et ad mortem certe sunt illa, quae non requirunt curam et consilium medicorum, sed sunt alia ex quibus vulneratus statim moritur, prout sunt vulnera, quae cerebrum tangunt. Vulnera autem non omnino mortalia, nec ad mortem certa, sunt illa, ex quibus vulneratus non statim moritur, et ex illis quandoque etiam non moritur ... Ubi exemplificando dixit, vulnera in capite, in gula,

vel pectore esse periculosa ad mortem, posseque etiam esse mortalia, sed non certa ad mortem, aut de necessitate mortalia.

(2) No. 10: ... quod quando constat vulnus fuisse mortale, vel ut alii dicunt, quando est certum illum fuisse mortiferum, et tunc morte sequuta, vulnerans de occiso tenetur, quia ex vulnere praesumitur decessisse ... No. 11: ... quandocumque moriatur, etiam ex intervallo ... No. 12: ... quod vulnere existente mortali, vulnerans de occiso teneatur, etiam quod non fuerit adhibitus medicus, vel quod fuerit adhibitus, sed imperitus, etiam quod probetur aliqua culpa, seu negligentia medici, vel ipsius infirmi ...

(3) No. 13: ... quod quando constat, et certum est, quod vulnus non erat mortale, et tunc vulneratus non praesumitur ex vulnere decessisse, sed ex alia causa, ut puta culpa medici, mala cura, aut alio malo regimine, quae presumitur etiam, quod non sit probata, et hanc praesumptionem inducit sola qualitas vulneris non mortalis, ... No. 15: ... tunc vulneratus non ex vulnere, sed ex alia causa obiisse praesumitur, etiam quod infra breve tempus, et paucos dies moriatur ... No. 16: ... et sic vulnerans non de occiso, sed de vulnere tenetur ...

(4) No. 17: ... quod quando vulnus non solum fuit mortale, sed etiam omnino mortale, et certum ad mortem, et tunc et si vulnerato non fuerit adhibitus medicus, vel adhibitus, sed imperitus, vel etiam concurrat malum regimen ipsius vulnerati, vulnerans tenetur de occiso, et poenam ordinariam non effugit ...

(5) No. 20: ... quod quando non constat, an vulnus esset mortale vel non, et sic quando sumus in dubio, vel etiam quando erat mortale, sed non constat quod esset omnino mortale, et certum ad mortem, cum posset se habere ad vitam, et ad mortem, et tunc constito quod medicus non fuit adhibitus, vel fuit adhibitus sed imperitus, aut etiam constito de aliqua culpa, seu negligentia in curando vulneratum, vel alias de aliquo malo regimine, si vulneratus decedat, non praesumitur ex vulnere decessisse, et consequenter vulnerans non de occiso, sed de vulnerato tenetur ... No. 21: ... quod quando sumus in dubio ... praesumitur vulneratus potius mortus ex vulnere, quam ex alia causa, si ea non probetur ...

GLAVA 14

ARGUMENTUM. VULNERATI MALUM REGIMEN, SEU INORDINATA VITA, VEL NEGLIGENTIA IN CURANDO VULNUS, QUANDO, ET EX QUIBUS COGNOSCATUR

Quaest. CXXVII. Par. III

(1) No. 88.: Primo loco negligentia, et malum regimen vulnerati arguitur ex eo, quod in vulnere curando medicum non adhibuit ... ubi de vulnerato qui adhibuit medicum sed tarde ...

(2) No. 92: ... vulnerati malum regimen, et culpa arguitur ex eo, quod noluit medico obedire, et eius praeceptis ...

(3) No. 93: ... quod concubuit cum uxore, vel cum alia muliere; tunc anim si decedat, non ex vulnere, sed eius culpa decessisse praesumitur ...

(4) No. 94: ... quod sibi nociva comederit ... No. 95: quando ... vinum purum biberit, ... No. 98: ... si parvipendendo vulnus de lecto surrexit, et de die, et de nocte ad solem, ad serenum, ad ventum ambulaverit, si decedat, non ex vulnere, sed sua culpa decessisse praesumitur ...

(5) No. 96: ... culpa vulnerati praesumitur, nec ex vulnere decessisse praesumitur, sed culpa medici, quando in curando vulnus fuerunt adhibitae incantationes ... No. 97: ... nisi vulnus esset certum ad mortem, et medicorum opera incurabile, quia tunc si vulnerato adhibitae fuerunt incantationes, non per hoc arguetur negligentia curantis ipsum, nec propterea vulnerans excusabitur de occiso ...
(6) No. 99: ... malum regimen, seu inordinata vita vulnerati non probatur ex eo, quod idem vulneratus etiam moriens assueverit se decedere, non ex vulnere, sed ex malo regimine ... No. 100: Sic, et e contra inquisito non creditur asserenti vulneratum decessisse ex vulnere ...

ARGUMENTUM. MEDICIS REFERENTIBUS, AC DEPONENTIBUS SUPER MORTALITATE VULNERIS; AN, QUANDO ET IN QUIBUS CASIBUS CREDATUR VEL NON

Quaest. CXXVII. Par. IV

(7) No. 101: Regula sit, quod medicorum relationi, et iudicio statur super mortalitate vulneris, et an vulneratus obierit ex vulnere illato ... No. 107: Bene verum est, quod peritis, et chirurgis doctoratis semper magis credendum esset, quam non doctoratis, barbitonsoribus, seu chirurgis ...
(8) No. 116: ... quia magis creditur super mortalitate, et non mortalitate vulneris, vel in aliis ad eorum peritiam spectantibus ipsis medicis, quam testibus contrarium deponentibus ...
(9) No. 118: ... quia relationi, et assertioni medicorum creditur etiam sine iuramento ... No. 123: ... ut nec etiam credatur medicis iudaeis, et infidelibus ...
(10) No. 141: ... quia medicis creditur ... quando sunt concordes; si vero sunt discordes, et tunc, ... Regulariter magis creditur pluribus quam paucioribus ... No. 146: ... nisi pauciores essent digniores, ... No. 147: ... nisi pauciores essent peritiores ...
(11) No. 148: ... quia medicis discordantibus super letalitate vulneris, si aequales sunt numero et dignitate credendum est potius illis qui dicunt, et affirmant vulnus fuisse letale ... No. 149: Contrarium quod medicis discordantibus, si inter eos nulla sit inaequalitas, credendum sit magis referentibus pro percussore ... No. 150: ... quod in hoc est attendenda pars corporis laesa; nam si vulnus fuit illatum in loco periculoso, procedit prima opinio, secus si fuerit illatum in loco non periculoso.

GLAVA 15

DE DELICTIS CARNIS

ARGUMENTUM. POENA DUCENTIS DUAS UXORES, SEU MULIERIS HABENTIS DUOS VIROS, QUAE SIT, QUANDO, ET IN QUIBUS CASIBUS HABEAT LOCUM

Quaest. CXL. Par. I

(1) No. 1: Indubitatum est tam de iure canonico, quam civili, interdictum unicuique duas uxores, imo et punibile esse ... No. 3: Dubitant solum doctores, quae poena pro hoc crimine imponi possit. Una enim fuit opinio, quod sit capitis, et mortis naturalis ... No. 9: Sexta, et ultima est opinio, et illa quidem verior, et in practica magis servata,

quod poena ducentis duas uxores est arbitraria iuxta facti, et personarum qualitatem ... et sic arbitrio iudicis puniendam existimavit ... No. 10: Et propterea quandoque ... poenam ... carceris ad tempus mulctabitur ... No. 15: ... quis infamis est ipso iure ... No. 16: ... quia poena confiscationis bonorum imponitur etiam iis, qui duas uxores ducunt, ...

(2) No. 11: Et in quibusdam locis, ... in Hetruria servari quod vir plures habens uxores sedens super asino mitratus per civitatem fustigatur cum duabus, seu pluribus conocchiis iuxta numerum uxorum, quas duxit, a quibus conocchiis fuso fila ducuntur, mulier autem quae plures viros accepit totidem bireta super capite defert, et pariter super asino publice fustigatur.

(3) No. 19: ... ut sicut vir ducens duas uxores, ita etiam puniri debeat ducens duos viros ...

(4) No. 21: ... et multo magis in eo, qui eodem tempore plures quam duas habuit uxores, hoc enim casu mortis poenam posse intrare ...

(5) No. 24: ... quia ducens duas uxores, est etiam suspectus de haeresi, et propterea contra eum inquisitor fidei procedere, et inquirere poterit, quod sentiat de sacramento matrimonii ... quod si iste qui duas uxores duxit ... si non est pertinax in sua credulitate, non potest poena mortis puniri ...

(6) No. 28: ... multo magis in viro ignobili, qui duas nobiles uxores duxit, hoc enim casu arbitrariam poenam posse extendi usque ad mortem inclusive ...

(7) No. 33: ... quia Papa non potest ex quacunque causa etiam necessitatis dispensare, ut quis possit retinere duas uxores ...

(8) No. 34: ... in muliere, quae ignoranter contraxit matrimonium cum viro habente aliam uxorem: ... Nam tunc quod nulla poena quis puniatur ... No. 35: ... dummodo ignorantia sit in facto probabili, ... et e contra, quia tunc talis excusatio non prodesset ...

(9) No. 36: ... quia mulier quae marito suo habenti aliam uxorem dotem dedit, aut quid aliud propter contractum matrimonium, detecta prima uxore omnia repetit ... No. 37: ut procedat, si mulier ignorabat virum habere aliam uxorem, secus si sciebat, quia tunc nec data repetere potest ... No. 38: ... ea tamen quae sibi ab eodem viro tradita sunt occasione contracti matrimonii iuste retinet ... No. 39: hoc procedere, quando mulier ignorabat virum habere aliam uxorem, sed si hoc sciebat, et tunc licet nec etiam teneatur restituere, fiscus tamen ab ea aufert tanquam ab indigna...

ARGUMENTUM. MULIER CREDENS VIRUM, MORTUUM QUANDO POSSIT SECUNDO NUBERE, QUANDO EIUS CREDULITAS DE MORTE VIRI DICATUR IUSTA, VEL INIUSTA ET QUOMODO ETIAM PROBETUR MORS VIRI ET MULIERI CONCEDATUR LICENTIA SECUNDO NUBENDI

Quaest. CXL. Par. II

(10) No. 42: Mulierem secundo nubentem non mortuo primoviro ab omni poena excusari, si verisimiliter credidit primum virum mortuum esse ... quando mulier habet pro se unum testem fide dignum, et famam, ... No. 43: Sic e contra mulierem non excusari, si eius credulitas super morte viri non fuerit iusta, et verisimilis, et multo minus si fuerit ficta, falsa, et ab ea procurata ...

(11) No. 45: ... quod de iure civili nempe digestorum, codicis et authenticorum sufficiebat mulieri expectare per aliquot annos virum suum absentem, quo tempore si

vir non redibat poterat absque timore incursus alicuius poenae eadem mulier secundum virum assumere, ... No. 46: ... transacto quinquennio a tempore captivitatis mulierem habere licentiam migrandi ad alias nuptias. No. 47: ... mulierem maritum in militiam profectum per quadriennium expectare debere ... No. 48: Et Iustinianus ... quadriennii tempus praedictum ad decennium prorogavit.

(12) No. 49: ... Idem imperator Iustinianus statuit, mulierem non posse secundo viro nubere quantiscunque annis primus vir ab ea abfuerit, et etiam, quod ab eo in militiam profecto, nullas habere potuerit litteras eius reditum, et vitam continentes, nisi per se, aut alios ad belli ducem, seu militiae cartularios accesserit, et ab eis iuratum testimonium de morte viri habuerit, et ulterius per annum expectaverit ...

(13) No. 61: ... quod mors viri non probatur per famam, ... No. 62: Contra quod imo probetur ... No. 63: Distingue ut prima opinio procedat, quando agitur de probando mortem viri in loco propinquo, et sine diutina eiusdem viri absentia. Secunda autem opinio procedat, quando agitur de probando mortem viri in locis longinquis et iam diu absentis ... No. 66: ... et inter alias scias, quod fama probat mortem viri coniuncta cum uno teste de visu ...

(14) No. 73: ... quod mors viri ad effectum, de quo agitur, dicitur plene probata per unum testem de visu deponentem, idoneum tamen, ...

(15) No. 67: ... quod mors viri probatur per nuncium destinatum a conjunge ad percunctandum coniugis mortem, vel vitam ... No. 68: ... in quo tamen est advertendum, quod huic nuncio non debet iudex passim credere, sed ex qualitate personae suae et ex aliis circumstantiis, quanta fides sit illi adhibenda arbitrabitur ...

GLAVA 16

ARGUMENTUM. UXOR AN, ET QUANDO PRO ADULTERIO AMITTAT DOTEM, ET QUID DE VIDUA COMMITTENTE STUPRUM INFRA ANNUM LUCTUS, VEL POST

Quaest. CXLII. Par. I

(1) No. 1: Adulterii alia poena est, quod uxor pro illo dotem amittit ... No. 2: ... sed etiam donationem propter nuptias, seu lucrum dotis ex pacto provenientis ...

(2) No. 11: ... quia uxor amittit dotem propter adulterium, non obstante quod maritus ipsi debitum non reddat ... No. 13: ... non obstante quacunque viri saevitia ... No. 15: ... ut uxor propter adulterium amittat dotem ita, ut nec excusatur propter paupertatem aut famen, imo ea non obstante punienda est tanquam adultera ...

(3) No. 16: ... etiam in uxore putative, quando scilicet matrimonium est nullum propter aliquod impedimentum affinitatis, seu consanguinitatis, nam et tunc etiam quod matrimonium non adsit uxor propter adulterium, dotem perdit, et viro applicatur.

(4) No. 19: ... procedere quando praecedit sententia super separatione tori propter fornicationem, et in simul super amissione dotis, et ab ea sententia non fuit appellatum; secus si in sententia praedicta separationis tori nihil fuerit dictum de amissione dotis, ... No. 21: ... quando praecedit sententia super nullitate matrimonii, propter affinitatem, vel consanguinitatem, non potest postea vir dotem retinere, etiam quod probet mulierem fuisse adulteram ...

(5) No. 31: ... quia uxor dote privata propter adulterium non potest a viro petere alimenta ...

(6) No. 33: Sed nunquid mulier de adulterio condemnata, quae amittit dotem suam, debeat ali a filio, dic quod sic, nisi in vitae turpitudine luxuriose vivendo persistat ...
(7) No. 35:... et e contra, ut si maritus commisserit adulterium, uxor recuperat dotem, et lucratur donationem propter nuptias ...
(8) No. 37: ... ut maritus teneatur restituere dotem durante matrimonio, sed etiam perdat donationem propter nuptias, non solum propter adulterium ... sed etiam propter fornicationem commissam cum soluta, seu etiam cum meretrice ...
(9) No. 38: ... quia vir non solum propter adulterium debet dotem restituere uxori, ac etiam donationem propter nuptias, sed etiam si in spretum dictae uxoris, et ipsa inspiciente cum impudicis mulieribus conversationem habeat ...
(10) No. 39: ... ut etsi uxor accusata de adulterio dotem amittat, potest tamen contra virum de viri adulterio excipere, et sic unius adulterium cum altero compensatur ..., No. 43: ..., quando maritus agit ... criminaliter ad poenam, tunc cum uxor non possit criminaliter virum de adulterio accusare hoc iudicio, non habebit locum isto casu mutua delictorum compensatio, sed ambo punientur ...
(11) No. 46:... procedere, etiam in vidua, quae si mortuo viro stuprum commisserit, etiam dotem amittit, illaque acquiritur heredibus mariti, ... No. 47: Contra ... No. 48: In hac contrarietate distingui solet tempus commissi stupri, an infra annum luctus, an vero post, ut primo casu procedat prima affirmativa opinio, secundo vero casu procedat secunda negativa, ... No. 54: ... sed quoad amissionem legatorum donatorum, a viro augumenti dotis, et lucri facti constante matrimonio, aut aliorum quorumcunque bonorum provenientium a marito, communiter receptum videtur ut vidua propter stuprum illa prorsus amittat ... No. 56: Nunquid autem ista legata, seu donata applicentur fisco; videtur quod fisco applicentur ...
(12) No. 58: ... ita etiam, et vir si in statu viduitatis impudicam teneat vitam, amittere debet omnia sibi legata, ac donata. seu quomodolibet relicta a muliere ...
(13) No. 59: ... ut maritus mortua uxore possit etiam contra heredes agentes ad repetitionem dotis excipere de adulterio, et eos sic agentes adulterii exceptione repellere ...
(14) No. 65: Nunquid autem heredes mariti possint uxori repetenti dotem opponere de adulterio, si ea viro vivente non fuerit convicta ... (Adde: N. 121). Si vero maritus supervixit sciens uxoris adulterium, et tunc aut tacuit, et nihil dixit, ... ipsius heredes non possunt uxorem agentem ad repetitionem dotis exceptione adulterii repellere ... quod si maritus non fuit de adulterio conquestus ... idem si vir nunquam est conquestus ... ad veram tamen concordia ... No. 123: ... si uxor vivente viro accusata de adulterio fuerit convicta, et condemnata, et tunc non est dubium, quod heredes mariti mortui exceptione adulterii repellunt uxorem agentem ad repetitionem dotis ...
(15) No. 68: ... quando vir post commissum ab uxore adulterium, illud sciens tacuit, uxorem in domo retinuit, cum ea se reconciliavit, et commiscuit, tunc enim actionem, quam habebat ad separationem tori, et dotis amissionem tacite remisisse censetur, ...
(16) No. 76: ... quia reconciliatio post commissum adulterium non operatur nec trahitur ad adulterium commissum post reconciliationem, et imo si uxor reconciliata iterum fornicetur, adhuc vir dotem lucratur, non obstante praecedenti reconciliatione ...
(17) No. 74: ... ut non solum domi retinens adulteram uxorem, censeatur illi remisisse actionem, et accusationem quam habebat pro commisso adulterio, sed etiam potest dici eiusdem uxoris leno, stultum enim est, et incipiens, qui uxorem adulteram retinet ...
(18) No. 77: ... quid si maritus expresse per pactum iuratum promiserit mulierem de adulterio futuro non accusare? Et videtur concludere quod quoad privatum interesse, et

sic quoad amissionem dotis valeat hoc pactum, secus quoad publicum interesse, ut criminaliter uxor puniatur ...
(19) No. 78: ... non procedere ... quando coniux coniugis adulterium ignorat ...
(20) No. 78 in fine: ... non habebit locum, quando coniux cum coniuge adultero se reconciliavit aut expresse, aut tacite non sponte sed per vim ...
(21) No. 79: ... quando maritus consentisset adulterio uxoris, et multo magis si ipse leno exstitisset, tunc enim dotem non lucratur, et si ad eam conventus excipiat de adulterio uxoris, uxor replicabit de lenocicio ... No. 83: ... quando maritus agit civiliter ad separationem tori, et amissionem dotis, quia tunc mulier excepiendo de lenicinio excludit maritum; secus si ageret criminaliter, quia tunc illum non excludit, sed ambo puniuntur...
(22) No. 85: ... regulam non procedere in praeiudicium patris, qui filiam dotavit, ipso enim vivente, ad quem soluto matrimonio dos redire debet, si uxor et filia respective adulterium committat, vir dotem non lucratur in praeiudicium patris ...
(23) No. 90: ... in dote data ab extraneo cum stipulatione ut soluto matrinomio sine liberis, sibi restituatur. Hanc enim dotem maritus uxoris adulterium non lucratur ...
(24) No. 93: ... Regulam procedere quando maritus et uxor non haberent ex eodem matrimonio liberos, secus si liberos haberent, quia tunc nec maritus lucratur dotem, nec uxor donationem propter nuptias: sed ista eiusdem matrimonii liberis reservantur ... No. 94: Sic et extantibus filiis alterius matrimonii uxor dotem non amittit, sed illa reservatur filliis ex primo matrimonio natis...
(25) No. 99: ... quando maritus uxorem iam impudicam, et meretricem duxerat, ut post contractum matrimonium ea adulterium committente dotem lucraretur ... coegit dotem reddere ...
(26) No. 110: ... regulam procedere, quando adulterium probatur plene, concludenter, et vere, secus si tantum probetur praesumptive, quia ex praesumtione uxor non potest condemnari in amissionem dotis ...
(27) No. 112: ... quod scilicet maritus possit agere ad repetitionem dotis propter adulterium uxoris etiam criminaliter eam accusando, quando maritus uxorem de adulterio criminaliter accusasset, quia tunc nisi illud probaverit per probationes luce meridiana clariores, dotem non lucrabitur, quamvis mulier propter aliquas praesumptiones aliqua poena fuerit condemnata ...

GLAVA 17

ARGUMENTUM. ADULTERIUM AN, ET QUANDO SIT CAUSA SEPARATIONIS TORI

Quaest. CXLIII. § Separatio tori

(1) No. 9: Regula sit affirmativa, quod scilicet propter adulterium fiat inter coniuges separatio tori ...
(2) No. 12: ... nisi vir ea intentione uxorem de domo expulisset, alimenti suae privasset, ut sic illa necessitate urgente adulterium perpetraret, tunc enim perinde est, ac si eidem adulterio consentiret ... propterea eidem viro denegetur tori separatio ...
(3) No. 25: ... quando vir ipsam uxorem prostituisset, tunc non potest propter eiusdem uxoris adulterium, cui ipse causam dedit, tori separationem petere ... Ubi amplius ... quod uxor potest propria autoritate divertere a viro, si ille sit uxoris leno. No. 26: Quod procedit sive uxor invita, et coacta prostituta fuerit, sive etiam volens, et consentiens...

(4) No. 27: Imo vir adulterii uxoris conscius noluit prohibere cum possit, idem est, ac si expresse consensisset, atque ideo tanquam leno punitur ...
(5) No. 32: ... quando maritus se cum uxore adultera, aut tacite, aut expresse reconciliavit, nam tunc pariter non poterit propter adulterium petere separationem tori ...
(6) No. 43: Lite autem pendente super adulterio certum est, quod debent uxori a viro praestari alimenta ... No. 44: Quod si maritus eiecit uxorem ex domo sua propter adulterium, tunc ad huc debet eam alere extra domum, nisi adulterium fuit notorium ... No. 45: et e contra si uxor non eiecta a viro, sed sponte a viro recedit; propter adulterium a ea commissum, non potest petere ab eodem viro alimenta extra domum ...
(7) No. 46: Et hinc est quod si uxor recedit, a viro, eo quia publice retinet concubinas, non est dubium quod ipsi uxori extra domum habitanti debentur ab ipso viro alimenta ... amplius, quod est in electione uxoris petere, aut alimenta, aut fructus dotis ...

ARGUMENTUM. TORI SEPARATIO QUANDO CONCEDATUR PROPTER NOTORIUM, SEU OCCULTUM CONIUGIS ADULTERIUM DICATUR NOTORIUM, VEL OCCULTUM

Quaest. CXLIV. § Notorium et occultum

(8) No. 49: ... sola videtur difficultas, nunquid propria autoritate vir propter uxoris notorium adulterium seu occultum possit eam expellere vel si expullit sine causa, nunquid notorii, seu occulti adulterii exceptio impediat restitutionem uxoris ad virum, et e contra ... No. 52: ... et nunquid e contra possit uxor propria authoritate a viro divertere ... No. 56: Imo in petitorio non solum notoria adulterii exceptio, sed etiam occulti impedit restitutionem ... No. 57: ... quod notorium ... dicitur adulterium quando est facti permanentis, ut puta quando mulier postquam recessit a viro sobolem procreavit ... No. 62:... secus quando adulterium non est iudici nec aliis notorium, sed illud proponens longum terminum peteret ad probandum, quia tunc non est deneganda restitutio, ... quod incontinenti dicitur facta probatio adulterii si fiat infra octo dies ...
(9) No. 60: ... quod uxor, quae discessit a marito retinente concubinam in sua domo, non tenetur redire nisi praestita cautione per eundem maritum de expellendo concubinam et amplius ea non retinenda... No. 61: ...quot potest uxor divertere a viro retinente concubinam domi suae, vel extra domum ...

GLAVA 18

ARGUMENTUM. ADULTERIUM UNIUS CONIUGIS AN, ET QUANDO COMPENSETUR CUM ADULTERIO ALTERIUS

Quaest. CXLIII. Compensatio. (No. 69—82)

(1) No. 69: Regula sit quod separatio tori propter adulterium uxoris impeditur, si uxor excipiat de eodem adulterio viri, et e contra; fit enim isto casu mutua delictorum conpensatio ...,
(2) No. 74: ... si vir istat separari torum propter adulterium uxoris, poterit uxor petere compensationem propter sodomiam viri, et sic impedire separationem: ... N. 75: ... quando sodomia est perfecta, et consumata sicut adulterium, aliter secus, ...

(3) No. 76: ... ut fiat etiam compensatio de fornicatione carnali ad spiritualem hac est haeresim, et e contra ...
(4) No. 80: ... ut compensatio adulterii ad adulterium admittatur, quando adulterium, se quo excipitur, et de quo petitur compensatio sit certum, notorium, et liquidum, secus si dubium incertum ...

GLAVA 19

ARGUMENTUM. TORI SEPARATIO AN, ET QUANDO SEPARETUR PROPTER CONIUGIS SODOMIA.

Quaest. CXLIII. § Sodomia (No 83—97)

(1) No. 83: Regula sit quod propter mariti sodomiticum vitium toris separatur, ... de crimine sodomiae perfecto simplici contra naturam, ... No. 84: Ubi de viro committente completam sodomiam cum uxore invita, nunquid ex hoc perpetua divortii causa inducatur, an vero ad tempus, dum vir ab illo scelere desistere renuit.
(2) No. 89: ... Ut propter sodomiam separetur matrimonium, etiam quod vir eam commiserit non cum uxore, sed cum alia persona.
(3) No. 90: ... ut tori separatio concedatur propter sodomiam etiam quod vir propriam uxorem minime consentientem extra claustra pudoris polluat ... de copula naturali, sive sodomitica penetrando vas, semine tamen intra illud minime emisso.
(4) No. 93: ... ut tori separatio concedatur propter sodomiam non solum si vir cum alia muliere aut viro, aut mulier cum viro sodomiam commissit, sed etiam si uxor cum alia muliere in simul se carnaliter cognoverint, nam tunc etiam sodomiam commissam esse, et poenam sodomiae intrare.
(5) No. 93 in medio: ... nam tunc etiam sodomiam commissam esse, et poenam sodomiae intrare, dixi infra in materia sodomiae quando aliquod instrumentum ligneum aut ferreum, vel ex aliqua alia materia confectum intercedit, et consequenter torum ex hoc separari posse.
(6) No. 96: ... ut tori separatio non concedatur ex eo, quod vir, aut mulier se propriis manibus corrumpunt ...
(7) No. 97: ... quia sicut propter adulterium sit tantummodo separatio tori, non autem dissolvitur matrimonii vinculum ... ita nec etiam dissolvitur propter sodomiam ...

GLAVA 20

ARGUMENTUM. SEPARATIO TORI AN, ET QUANDO CONCEDATUR PROPTER HAERESIM ET QUID SI EX DUOBUS CONIUGIBUS INFIDELIBUS UNUS AUT AMBO AD FIDEM CONVERTANTUR

Quaest. CXLIII. Haeresis (No. 98—128)

(1) No. 102: ... ut propter haeresim non solum coniux possit petere separationem tori, et praesertim uxor, sed etiam eadem uxor sine iudicio ecclesiae, et propria authoritate potest discedere a viro qui in haeresim labitur, ... No. 103: ... ut multo magis separetur matrimonium inter coniuges quando unus alterum in haeresim trahere conatur etiam quod non traxerit ...

(2) No. 104: ... quia non datur compensatio fornicationis spiritualis cum carnali, dixi supra in praecedinti § compensatio, No. 76, hic non repeto. (Q. 143, No. 76: ... quod si quis accusetur de spirituali fornicatione, et excipiatur de carnali, adhuc in accusatione proceditur, et sic non fit compensatio, secus si quis accusetur de carnali, et excipiatur de spirituali, quia tunc super exceptione in primis procedetur, et si de ipsa appareat, et lapsum non poeniteat, fit compensatio ...).
(3) No. 106: ... ut quando fit separatio tori propter haeresium uxoris illius dotem non lucretur maritus, sed fiscus ...
(4) No. 108: ... ut quamvis propter haeresim fiat separatio tori, non tamen matrimonii vinculum dissolvitur ... No. 110:... ut procedat in fidelibus ad haeresim conversis, secus in infidelibus ad fidem conversis, si enim infidelium unus coniux ad fidem nostram convertatur, is sic ab infideli relictus, poterit alteri christiano nubere, et sic erit dissolutum matrimonium, ... No. 118: Quod si ambo infideles eodem tempore ad fidem convertuntur, tunc planum est, quod inter eos matrimonium non dissolvitur ...
(5 și 6) No. 119: Si vero unus post alium ad fidem convertitur, pariter primo conversus restituitur secundo converso, si res est integra, hoc est quod alteri non nupserit, et sic inter eos reintegratur matrimonium tanquam novum, secus si primo conversus nupserit tempore, quo alter ad fidem convertitur,...Ubi dixit, quod și post conversionem unius infidelis altera uxor eum sequitur, primo conversus uxorem recipere compellitur, quia non statim conversio solvit vinculum matrimonii...
(7) No. 120: ... quia uxor, quae propter viri haeresim ab eo discessit propria autoritate, et sine iudicio ecclesiae, tenetur redire, si idem vir ad fidem revertitur,... No. 121: Nisi esset timor probabilis fictae, et non verae conversionis, et sic non cessaret periculum perversionis catholici.
(8) No. 122: ... etiam quod catholicus, qui propria autoritate ante sententiam iudicis ab haeretico divertit, ingressus fuisset religionem; adhuc enim haeretico ad fidem redeunti ille ingressus religionem eidem reverso restituendus est, quia ante sententiam divortii non est licitum coniugi catholico religionem ingredi,... No. 123: Secus si uxor fuerit separata a viro propter illius haeresim iudicio ecclesiae, et sic per sententiam, quia tunc non tenetur amplius redire ad eum; etiam redeuntem ad fidem.
(9) No. 125: Quod ultimum intellige, dummodo uxor sic a viro iudicio ecclesiae separata propter haeresim ingressa, et professa fuerit religionem, secus si religionem non fuerit ingressa aut ingressa, et non professa; tunc enim viro redeunti ad fidem restituenda est, etiam quod iudicio ecclesiae fuerit separata.

GLAVA 21

ARGUMENTUM. SEPARATIO TORI QUANDO CONCEDATUR PROPTER VIRI SAEVITIAM, SEU PARATAS INSIDIAS VITAE CONIUGIUS

Quaest. CXLIII. Saevitia (No. 129—160)

(1) No. 129: Regula sit, quod propter saevitiam coniugis fit separatio tori, ... No. 131: ...ut propter immoderatas percussiones, et verberationes possit uxor petere separationem tori.
(2) No. 132: ...ut propter viri saevitiam uxor possit propria authoritate, et sine iudicis sententia ab ipso aufugere, et ab eo seorsum habitare, ...hoc procedere dummodo sit periculum in mora, vel non sit facilis aditus ad iudicem, aliter secus.

(3) No. 133: ...ut propter viri saevitiam, et timorem offensionis uxoris impediatur eiusdem uxoris ipsi viro restitutio... No 134: ... hanc conclusionem ab omnibus doctoribus admitti, et eam declarat procedere, dummodo saevitia incontinenti probetur, alias secus.
(4) No. 135: ... ut vir saeviens in uxorem adhuc criminaliter puniatur, prout dixi infra in § verberatio, hic non repeto.
(5) No. 136: ...ut mulieri fugienti a viro propter ipsius saevitiam, et mala tractamenta, seu alias cum causa, et culpa ipsius viri, ipse vir tenetur praestare alimenta in domo, in quo inhabitat ... secundum dignitatem ipsius mariti, et uxoris, quando uxor non habet aliunde, unde se aleret ...
(6) No. 137: ...ut pariter tori separatio concedatur propter furorem viri, quando ex illo furore periculum est, ut ipsi mulieri aliquod grave damnum inferatur, ... quando furor est ita ardens, ut probabile vitae periculum incurreret mulier si cum viro habi et, alias secus, ...
(7) No. 138: Et quae de furioso dicta sunt, extendit etiam ad virum solitum saepe inebriari cum periculo vitae ipsius uxoris.
(8) No. 140: ... ut tori separatio concedatur inter coniuges non solum propter praeteritam saevitiam, sed etiam propter timorem futurae saevitiae ... No. 142: ... quando probatur, quod ipse vir minatus fuit in ipsam uxorem, ... ubi ponit exemplum in minis de interficiendo uxorem, ... No. 143: ... Ubi de viro comminante mortem mulieri cum pugione ... Ubi late, et praesertim in minis prolatis ab homine scandaloso, sevo, et consueto verberare ...
(9) No. 145: ... idem esse quando inter coniuges adest capitale odium, et capitalis inimicitia, tunc enim uxor viro non restituenda est, et iusta haec videtur causa separationis tori, ... No. 146: Quod si odium non sit capitale tunc non fit separatio tori, ...
(10) No. 147: ... ut unus actus saevitiae sufficiat, eo enim ipso quod comprobatur maritum semel insaevisse in uxorem, praesumendum est, quod et in futurum periculum sit, ut pari modo insaeviat, per regulam semel malus, ...
(11) No. 148: ... ut propter saevitiam viri, et fiat separatio tori, et denegetur restitutio, et vir cogatur ad cavendum de non offendendo uxorem arbitrio iudicis, etiam quod uxor dederit causam saevitiae, et sic etiam quod sit in culpa.
(12) No. 149: ... ubi in proposito dixit iudicem maxime debere considerare culpam, et malitiam uxoris dantis causa saevitiae. No. 150: ... ut iudicis arbitrio remittatur qualis et quanta sit saevitia viri, propter quam uxor ei non sit restituenda sine cautione, vel nec etiam cum cautione, et ob id sit facienda talis separatio ...
(13) No. 151: ... quando maritus uxorem lecto maritali privat, ut puta ipsam ex d. lecto proiiciendo et nolendo ut secum dormiat ...
(14) No. 152: ... Idem esse, quando maritus denegat uxori alimenta, et vestimenta condecentia ...
(15) No. 153: ... quando maritus ponit uxorem in carcere, et in vinculis ...
(16) No 154: ... Quando coniux alterius coniugis vitae insidiatus fuerit ferro, veneno, aut alio simili modo: tunc enim conceditur separatio tori, ... ubi ponit exemplum, quando mulier supposuit viro suo ad ipsum necandum facturas, herbarias, incantationes, aut similia veneficia, ...
(17) No. 155: ... quia propter insidias, quas coniux coniugi in alterius vitam facit, conceditur separatio tori, etiam effectu non sequuto ... dummodo ad aliquem actum exteriorem perductus fuerit ...

(18) No. 158: ... nisi vir offerat cautionem de non offendendo uxorem, tunc enim impeditur separatio tori, et si uxor aufugerit a viro propter praetensam saevitiam, ei restituenda est, nisi saevitia fuerit talis, ut cum cautione iudex verisimiliter arbitretur adhuc eam non esse tutam, dixi infra in § cautio, hic non repeto.
(19) No. 160: ... quia separatio tori ... non est perpetua, et irrevocabilis, sed temporalis, et revocabilis: ... cessante autem saevitia, et periculum saevitiae, ut puta si vir appareat emendatus, cessat etiam separatio ...
(20) No. 161: ... ut non omnis timor futurum saevitiae sufficiat ad separationem tori inter virum et uxorem, ... sed qualis debeat esse iste timor, dic quod, ... attenta qualitate personae mulieris minor in ea metus sufficit, et consideratur ad effectum de quo agitur, qnam in masculo ... No. 162: ... Ubi quod vani timoris nullà habenda est ratio ...

GLAVA 22

ARGUMENTUM. SAEVITIA VIRI AN PRAESUMATUR, ET QUOMODO PROBANDA

Quaest. CXLIII. Probatio saevitiae (No. 163—178)

(1) No. 166: ... ut testes probantes saevitiam viri in uxorem debeant esse idonei, et omni exceptione maiores, ... Ubi de testibus consanguineis, pauperibus, infamibus, affectantibus victoriam causae pro una parte, et alios exceptiones patientibus ... No. 167: ... ut testes domestici non probent saevitiam viri in uxorem ...
(2) No. 175: ... quia saevitia censetur probata per publicam vocem, et famam, ... Ubi quod isto casu statur famae vicinorum.
(3) No. 169: ... Ut viri saevitia, seu verberatio uxoris non censeatur probata ex eo, quod audiatur mulierin domo clamans, plorans, et auxilium vicinorum invocans ... No. 171: ... ut pariter occuli lividi, et tumefactio vultus non probent verberationem, et saevitiam viri, ... No. 172: ... fundamentum facit in testibus, ... No. 173: ... ut testes singulares probent saevitiam ...
(4) No. 176: ... quia magis creditur testibus deponentibus de saevitia viri, quam deponentibus contrarium, ... Ubi reddit rationem quia s. testes deponentes de non saevitia, dicuntur deponere super negativa non coarctata.

GLAVA 23

ARGUMENTUM. VIR AN, ET QUOMODO POSSIT UXOREM SUAM VERBERARE.

Quaest. CXLIII. Probatia. Saevitio (No. 179—208)

(1) No. 181: ... Veritas tamen est quod potest maritus uxorem verberare leviter et cum causa, secus si sine causa vel atrocitèr ... No. 182: ... multo magis regulam procedere in immoderatis et atrocibus verberibus quae prorsus viro in uxorem prohibitae sunt.
(2) No. 184: ... ad excusandum maritum castigantem, et corrigentem uxorem suam duo copulative requirunt, scilicet causam magnam, et levitatem verberum ... No. 185: ...quia causa potest esse tam magna, ut vir impune possit uxorem suam etiam atrociter, et imoderate verberare, ut puta si eadem deprehendat in adulterioo, vel suae vitae insidiantem, tunc enim quod maritus verberando uxorem etiam immoderate nullam poenam

mereatur ... secus dicit si causa non esset tam magna, ut puta si vir apud mulierem invenit litteras amatorias, tunc enim moderate verberare licet, immoderate autem non ...
(3) No. 186: ... quia si vir immoderate, et atrociter uxorem suam verberat, potest ipsa uxor separationem tori petere, ... dummodo tamen verbera sint immoderata, et talia ut nisi tori separatio detur periculum sit vitae ipsius uxoris, alias secus.
(4) No. 187: ... ut vir saeviens in uxorem eam acriter verberando, vel etiam leviter sine causa puniatur in amissione tertiae partis donationis propter nuptias, ... si vero vir donationem propter nuptias non dederit, punitur in quarta parte totius suae substantiae, si non excedat aureos 300, si vero excedit dabit tantummodo aureos 100, ... No. 188: ... ubi quod perdit lucrum dotis ...
(5) No. 189: ... ut mulier propter viri saevitiam et atrocem verberationem possit a viro propria authoritate aufugere, et divertere ... No. 190: ... ut uxori, ... teneatur ipse vir alimenta praestare extra domun suam.
(6) No. 191: ... ut percussio, et verberatio dicatur atrox, et immoderata, et consequenter prohibita si fiat cum baculo ... ubi de viro verberante uxorem cum fune, ferula, seu corrigia ... ubi loquitur quando sanguis exivit, ... ubi praesertim quando baculus in percussione fractus remansit, vel quando vir uxorem cum baculo percutit in faciem et in capite.
(7) No. 195: ... quod vir possit suam uxorem moderate, et leviter verberare, ... No. 196: ... etiam, quod praestiterit cautionem de non offendendo uxorem, ... No. 197: ... ut nec vir possit uxorem moderate verberare, nisi cum causa, et ea quidem magna, ...
(8) No. 203: ... quia quando vir semel tantum verberaret uxorem non potest dici in eam saevisse; secus si pluries.
(9) No. 204: ... in viro percutiente uxorem pugno, vel alapa, non enim ex hoc dicitur immoderate verberata, ...
(10) No. 205: ... quia potest vir uxorem in vinculis tenere, ... quando uxor adultera, vel viri vitae insidiatrix, ab adulterio, vel insidiis, ut se abstineat excommunicata non vult se corrigere ... No. 207: ... quod sine causa vel cum levi causa maritus non possit uxorem in vinculis tenere, seu in carcere; cum causa autem magna, sic ...

GLAVA 24

ARGUMENTUM. CAUTIO DE NON OFFENDENDO AN, ET QUANDO PER VIRUM PRAESTANDA SIT, SI UXOR EX ALIQUA CAUSA TIMEAT AB EO OFFENDI

Quaest. CXLIII (No. 209—226)

(1) No. 209: Regula sit affirmativa, quod quando uxor timet a viro offendi propter eius saevitiam, vel ex alia causa, tunc potest ab eo petere sibi dari cautionem de non offendendo, ... No. 212: ... etiam quod timor offendendi proveniat culpa ipsius mulieris, ut puta quia adulterium commiserit, vel ex alia causa, ...
(2) No. 211: ... ubi quod denegatur viro restitutio uxoris nedum ob severitatem ipsius viri, sed etiam ob severitatem parentum viri, ...
(3) No. 213: ... quod quando periculum est, ne uxor offendatur a viro, et tunc non sufficit iuratoria cautio, sed debet esse cum fideiussione, ... non dici sufficientem cautionem sine fideiussione, vel pignoribus iuris, ...
(4) No. 216: Bene verum est, quod si maritus re vera non inveniat fideiussorem, et sic suo iuramento asserat, erit locus iuratoriae cautione ... No. 214: ... Sufficit tamen iuratoria cautio quando timor non est magnus ... esse locum juratoriae cautioni ...

quando non praecessit gravis offensio ... No. 215: ... ubi quod judicis arbitrio remittitur. nunquid sufficiat iuratoria cautio cum appositione poenae.
(5) No. 218: ... quod quando uxor, propter mala tractamenta sibi facta a viro, aut ex alia causa timens eius saevitiam, et ab eo offendi, petit tori separationem, et tunc ne offendatur ab ipso viro, non solum iudex providet de cautione de non offendendo, sed etiam debet poni in loco tuto, ut puta in domo alicuius honestae mulieris, in qua vir, vel eius parentes eidem uxori nullam possint violentiam inferre, usque ad decisionem causae, ...
(6) No. 219: ... ut cautio praestanda uxori de eam non offendendo, debeat esse non solum propter commissum iam adulterium, sed etiam propter committendum ... No. 220: Quod est maxime notandum, contra maritos, qui praestiterunt cautionem, vel dederunt fideiussionem de non offendendo uxorem, quod non excusantur etiam si postea uxorem in adulterio invenerint, cum tamen facile contrarium videretur dicendum propter supervenientem novam causam.
(7) No. 221: ... ut uxor hanc cautionem petere non possit sine causa, imo non sufficit quaelibet causa timoris, sed debet esse legitima, vel verisimilis, sic quod etiam timeant constantes, ... non sufficit timor vanus, ... sed verius dic id omne iudicis arbitrio remissum, ... No. 222: Veritas est, et ita practicatur quod in hoc statur arbitrio iudicis, ...
(8) No. 223: ... quia potest vir uxorem suam corrigere, et castigare, et sic leviter, et moderate verberare non obstante cautione praestita de ipsam non offendendo, ...
(9) No. 224: ... quia sicut uxor viro non est restituenda, quando petit sibi caveri de non offendendo, et est periculum ne offendatur, ita e contra talis restitutio viro non denegatur, nec eadem uxor potest seorsum a viro habitare, aut tori separationem petere sub praetextu alicuius timoris, quando vir talem cautionem cum effectu praestare paratus est ,... No. 225: ... quando maritus est adeo crudelis, et severus, vel quando inter maritum et uxorem adest tale odium capitale, talisque inimicitia, vel omnino timeatur, et periculum sit ne offendatur a marito, cautione non obstante, tunc enim non est viro restituenda, etiam quod ipse vir cautionem de eam non ofendendo praestiterit, sed omnino tori separatio facienda est, ...

GLAVA 25

ARGUMENTUM. VIR AN, QUANDO, ET EX QUA CAUSA POSSIT PROPRIA AUTHORITATE EX SUA DOMO EXPELLERE UXOREM, ET E CONTRA UXOR AB IPSO VIRO AUFUGERE, ET SEORSUM AB EO HABITARE

Quaest. CXLIII. Et habitatio (No. 227—256)

(1) No. 229: ... ut vir propter adulterium uxoris non possit propria authoritate uxorem expellere ... No. 230: Quod intellige si adulterium uxoris sit occultum, secus si sit notorium, ...
(2) No. 232: ... ut nec etiam vir possit uxorem de domo sua expellere propter praetensum adulterium, etiam quod de eodem adulterio fuerit certificatus ab aliquo viro fide digno extraiudicialiter.
(3) No. 233: ... et e contra, ut uxor propter adulterium viri non possit propria authoritate a viro discedere ... No. 234: Quod procedit, quando viri adulterium est ocultum ... secus si adulterium viri fuerit notorium, quia tunc potest uxor ab eo propria authoritate divertere ...

(4) No. 236: ... ut vir, sic propria authoritate, et sine causa uxorem expellendo, puniatur, ... ubi quod restituit dotem cum fructibus, et amittit lucrum dotis, ...
(5) No. 237: ... quia si uxor a marito expellatur sine causa, et propria authoritate, non est dubium, quod tenetur illam alere extra domum, ... ubi tamen videtur hoc limitare, nisi uxor sic expulsa, sine causa commisisset adulterium, quia tunc amittit alimenta.
(6) No. 238: ... et e contra, ut nec uxori propria authoritate sine causa, et sua culpa a viro fugienti praestanda sint alimenta ab eodem viro, ... No 529 : ... secus si cum causa, ... ubi bene probat, quod vir non tenetur alere uxorem habitantem extra eius domum, quando aut sine causa, aut culpa sua recessit, ...
(7) No. 240: ... ubi alios refert concordantes, et infert ad mulierem, de haeresi ad carceres condemnatam nunquid vir teneatur eam alere.
(8) No. 243: ... ubi pari modo declarat licitum esse coniugi divertere ab alio coniuge, quando ab eo ad peccandum inducitur ...
(9) No. 244: ... ubi ex hoc infert licere uxori recedere a viro usurario, et fure, familiam, non nisi de usuris, et furtis, alimentante, ... etiam sine sententia iudicis, ..., quod imo isto casu non solum uxor potest a viro divertere propria authoritate, sed etiam tenetur, ... No. 245: ... talisque diversio non debeat esse perpetua, sed ad tempus donec vir emendetur, et resipiscat, ...
(10) No. 246: Ubi bene e contra nunquid vir possit recedere ab uxore venefica, et liberorum interfectrice.
(11) No. 248: ... si mulier quae a principio propria authoritate recessit a viro, postea poenitentia ducta velit ad maritum redire, et maritus nolit eam recipere, tenebitur ei praestare alimenta, ac si a principio expullisset sine causa.
(12) No. 249: ... quando uxor sine causa divertit a viro possit vir illius restitutionem petere iudicio petitorio et possessorio ... ubi quod datur excommunicatio, imploratio brachii saecularis, et tam petitorium, quam possessorium remedium. No. 250: Potest itidem cogi uxor ad redeundum cum viro per excommunicationem ...
(13) No. 251:... Item potest cogi realiter et criminaliter agendo, et sic per capturam prout quotidie videmus ... No. 253: ... quia vir si propria authoritate capit uxorem, quae ab eo divertit sine causa non tenetur poena raptus ... ubi de sponso per vim rapiente, et cognoscente sponsam de praesenti. Ubi tamen dixit hunc non esse puniendum poena raptus, sed mitiori. Quod si maritus iam cognitam uxorem rapuerit nulla poena puniendus est.
(14) No. 254: ... in crimine haeresis, in quo uxor potest propria authoritate, et sine iudicio ecclesiae a viro divertere ... No. 255: ... quando uxor recedit a viro propter insidias, et mala tractamenta viri posui supra in § saevitia (No. 132, et seqq.) hic non repeto.

GLAVA 26

ARGUMENTUM. UXOR AN, ET QUANDO TENEATUR SEQUI VIRUM SUUM QUOCUNQUE VADAT

Quaest. CXLIII. Sequitur (No. 257—284)

(1) No. 257: ... quod scilicet uxor tenetur sequi virum suum quocunque vadat, ... No. 258: ... recedendum sive ex iuxta causa, sive ex iniusta, et sive ex necessitate, et sive sine necessitate, ... No. 261: ... recedendum, et fugientem ex causa necesitatis,

ut puta si fecerit aliquod delictum, vel homicidium, et timens carcerari, et puniri discesserit, ...

(2) No. 260: ... quia sicut uxor tenetur sequi virum suum, ita etiam e contra vir tenetur sequi uxorem suam. Differentia est in hoc, quod uxor tenetur sequi virum suum indistincte ex quacunque causa, ... vir autem non tenetur sequi uxorem suam nisi recesserit ex aliqua iusta causa.

(3) No. 263: ... ut uxor teneatur sequi virum suum quando ex aliqua honesta causa vult transferre domicilium de uno loco ad alium, ... ubi ponit exemplum quando maritus propositus, vel balius, seu officialis alicuius domini, ... No. 265: Secus si vir velit domicilium mutare ex inhonesta et turpi causa.

(4) No. 266: ... quia consuetudo quod uxor non sequatur virum suum quocunque vadat non valet.

(5) No. 268: ... ut uxor non teneatur sequi virum suum volentem mutare domicilium de uno loco ad alium, quando sic ipsum sequendo incurreret suae vitae periculum aut aliud grave detrimentum ... infert ad uxorem, quae probabiliter timet necari a viro suo, eam ducere volente extra territorium ...

(6) No. 267: ... in sponsa per verba de futuro, quae non tenetur sequi virum suum quocunque vadat, ...

(7) No. 269: ... in vagabundo viro, quem uxor sequi per orbem non tenetur, ... No. 270: Contrarium ... No. 271: Et prima opinio maxime procedere videtur, quando vir effectus fuit vagabundus post contractum matrimonium ... quare secus videtur, si vir tempore contracti matrimonii erat vagabundus ... No. 272: ... alia, et communis doctorum distinctio est, quos si uxor tempore contracti matrimonii sciebat maritum esse vagabundum, et tunc tenetur eum sequi ... secus si ignorabat ... No. 276: ... quia uxor non tenetur sequi virum suum bannitum...

(8) No. 278: ... Nisi adesset pactum inter coniuges, quod uxor non possit a viro transduci ad alia loca, nec extrahi ex sua patria, huiusmodi enim pactum valere voluerunt ... No. 281: Bene verum est posse a pacto recedi ex superveniente aliqua nova causa discessus, ut puta propter capitales inimicitias vel infirmitatem et sic ad mutandum aerem,

GLAVA 27

ARGUMENTUM. DE LENOCINII GRAVITATE, ET EIUS POENA

Quaest. CXLIII. Poena lenocinii (No. 1—15)

(1) ...No. 2: ...gravius lenocinium reputatur delictum, quam adulterium... No. 4: Et quod attinet ad poenam, firmari potest conclusio illam esse arbitrariam ...

(2) No. 9: De iure autem Authenticorum expresse videatur statuta poena ultimi supplicii ... hanc ultimi supplicii poenam non habere locum nisi in publico lenone.

(3) No. 5: Quamvis enim de iure Digestorum lenocinii poena videatur esse,... No. 6: quandoque ad exilium tantum fuisse extensam ... ab omnes civitatibus, et locis expellendi ...

(4) No. 6 in fine: ...et apud nos quandoque lenones, et lenae fustigantur... No. 7: ... per urbem fustigentur ... No. 8: ...sed etiam ad triremes transmitti... No. 12: ... quod lenocinii poena hodie de iure communi sit arbitraria.

(5) No. 13: Et ultra principalem delicti poenam patitur etiam leno duas alias consequutivas poenas, quarum prima est, quia lenones sunt non solum viles personae, sed etiam infames ipso iure, ... dubium non est, quod remaneant infames tanquam damnati

publico iudicio, ... No. 14: Altera est poena quod omnes contractus, omnia pacta, omnesque fideiussores recepti, et initi inter lenones et puellas, quas quaestus causa prostituunt ad favorem lenonum non valent, etsi lenones aliquid ipsis puellis dederint, amittuunt, nec repetere possunt, ...

(6) No. 13: ... declarat, hoc non procedere in marito, qui uxorem in adulterio deprehensam apud se retinet, qui propterea non est infamis ipso iure, sed per sententiam.

(7) No. 15: De iure autem Regni lenae alicuius mulieris coniugatae puniuntur eadem poena ac şi suas proprias filias, vel sorores ad fornicandum tradiderint, pro lenoncinio veri alicuius honestae mulieris pro prima vice fustigabitur, et pro secunda vice nasus sibi obtruncabitur ...

GLAVA 28

ARGUMENTUM. LENO QUIS DICATUR, ET QUANDO LENOCINII POENAM LOCUM HABEAT

Quaest. CXLIIII. Lenones (No. 16—41)

(1) No. 17: ... Regula firmari potest, quod leno dicitur is, qui quaestuarias feminas habet, in illisque quaestum exerceat, ... qui pretium pro comperto stupro acceperit, ...

(2) No. 18: ... ut lenones dicantur non solum, qui quaestus causa liberas feminas aliis prostituunt, sed etiam qui proprias ancillas in eorum potestate existentes, ...

(3) No. 19: Et ob id domini ancillarum suarum privantur dominica protestate, et possunt cogi eas manumittere, et si non manumittant, et in lenociniis perstiterint, ad publica metalla damnatur.

(4) No. 20: ... in nutricibus puellarum ipsis traditarum in custodiam a parentibus, quae si pravis suasionibus ipsas puellas violandas tradiderint morte plectuntur; meatus oris et faucium quibus nefaria hortamenta protulerunt liquentis plumbi ingestione, ...

(5) No. 21: ... ut leno dicatur non solum is, qui principaliter lenocinium exercet, sed etiam qui secundario, et accessorie sub nomine alterius lociti exercitii quaestus causa feminas viris prostituunt ...

6) No. 22: ... et multo magis in lenone alicuius pueri; si quis enim puero stuprum persuaserit abducto ab eo, vel corupto comite perfecto flagitio capite punitur, imperfecto in insulam deportatur, ...

(7) No. 23: ... quod maritus dicitur publicus leno uxoris, quando dat operam, ut uxor sua adulteretur, ut inde aliquid lucretur, ...

(8) No. 23: ... quod ad hoc, ut quis dictatur leno publicus, ... necesse est, quod quatuor concurrant. Primo quod invitas puellas sumat, aut via facti, aut per verba deceptoria. Secundo quod ad necessitatem peccandi inducat. Tertio quod ex fornicatione quaestum acquirat. Quarto quod ipsas puellas habeat obligatas sub pactis, promissionibus, et iuramentis.

(9) No. 24: ... ut lenones puellarum puniantur, etiam quod non invitas ad stuprum adducant, et ad se aliis prostituendum, cum sufficiat eas blandis verbis, promissionibus, muneribus, aliisque artibus, et fallaciis ad id eas allicere, ...

(10) No. 26: Si enim lenones per vim, et non blandis verbis, et fallaciis puellas ad stuprum traherent, tunc non lenocinii, sed raptus poena tenerentur, tanquam auxiliatores, et opem dantes, ut dicam infra in materia raptus ...

(11) No. 29: ... quia recipiens in sua domo lenonem, seu etiam domum suam lenoni locans, et patiens illum ibi lenocinium exercere, et non expellens, perdit domum, et pecunaria poena mulctatur ...

(12) No. 30: ... etiam in consultoribus, et auxiliatoribus lenocinii, qui pari poena puniuntur ...
(13) No. 31: ... ut minor aetas non excuset in crimine lenocinii, ... No. 32: Declara ut minor aetas non excuset in totum, sed bene sufficiat ad minuendum poenam, ...
(14) No.. 35: ... ut non dicatur leno, nec lenocinii poena puniatur, qui semel tantum lenocinium fecit, requiritur enim consuetudo saltim per trinum actum, ... No. 36: ... non procedere in marito, qui sive saepius, sive semel de sua uxore quaestum facerit, lenocinii poena tenetur, ... No. 37: Verum ad effectum imponendi poenam ultimi supplicii ... non crederem sufficere unicam vicem, sed requiri quod pluries uxor, aut filia fuerit prostituta, ... No. 38: ... non procedere quando quis lenocinium exercuit mediante pecunia, nam tunc etiam quod semel fuerit leno, videtur poena lenocinii plectendus, ...
(15) No. 39: ... ut lenones non dicantur, nec lenocinii poena puniantur nisi quaestus causa mulieres aliis prostituant, ... (Adde No. 80: Veritas est quod maritus etiam sine quaestu uxorem adulterandam tradens, vel permittens impunis esse non debet, sed eius poena non debet esse ordinaria, et tam magna, ac si cum quaestu hoc fecisset).

GLAVA 29

ARGUMENTUM. ACCOMODANS DOMUM PRO COMMITTENDIS ADULTERIIS, ET STUPRIS, AN DICATUR LENO, ET QUA POENA PUNIATUR

Quaest. CXLIV. Domum accomodans

(1) No. 42: Regula sit, quod accommodans domum ad committendum adulterium dicitur leno, et lenocinii poena, quae est adulterii tenetur, ... No. 43: ... sed atiam si ad committendum stuprum cum aliqua puella ... (Adde Q. 149, No. 5: ... quod incestus est illicita maculatio commissa cum consanguinea, vel affine, sive sit matrimonium, sive non ... No. 9: ... quod poena incestus sit poena mortis ...)
(2) No. 45: ... ut lenocinii, et sic adulterii poena, quae capitalis est, multo magis teneatur accommodans domum ad committendum stuprum cum masculo ...
(3) No. 46: ... ut lenocinii poena intret non solum in accommodante domum ad committendum stuprum, sed etiam ad tractandum, et sermonem habendum super committendo stupro ... No. 47: ... effectu enim non sequuto, lenocinii poena ordinaria non intrabit, ... sed extraordinaria.
(4) No. 48: ... ut lenocinii poena teneatur ... etiam domum conductam, vel alienam, quia appelatione domus venit habitatio ...
(5) No. 49: ... ut lenocinii poena teneatur non solum accommodans domum ad committendum stuprum, sed etiam accommodans agrum, seu vineam suam, vel alienam, ...

GLAVA 30

ARGUMENTUM. DE LENOCINIO PARENTUM IN FILIAS

Quaest. CXLIV. Parentis (No. 52—68)

(1) No. 52: Dubitandum non est multo gravius esse, et magis turpe lenocinium parentum in filias, quam aliorum extraneorum, ... No. 53: Quae autem poena in iure statuta sit parentibus suas filias prostituentibus, dic, quod primo amittant patriam potestatem,

et cognuntur illas emancipare, ... No. 54: Secundo amittunt etiam usumfructum omnium bonorum adventitiorum, quem prius habebant, cum se male gesserint in officio paterno,... No. 55: Tertio parentes lenones filiarum condemnatur ad publica metalla, ...

(2) No. 57: Successit postea ius Authenticorum imponens leonibus poenam ultimi supplicii... quo iure comprehendi etiam lenones filiarum, dubitandum non est... No. 58: Ubi etiam de fratibus prostituentibus sorores, aut alias sanguine coniunctas. No. 59: Et in Urbe habemus claram constitutionem Sixti V ... No. 60: ... quamvis non ignorem parentes filiarum lenones quandoque fuisse fustigatos ... No. 61: Et quandoque etiam fuisse ad triremes transmissos perpetuo, vel etiam ad tempus etiam ultra fustigationem, et ductionem super asinum per civitatem, ...

(3) No. 62: De iure autem Regni adest constitutio, ... in qua mater filiam virginem pretio stuprandam tradens punitur poena truncationis nasi, si autem non vendidit, sed consentit stupro filiae extraordinarie punitur, nisi ex causa necessitatis hoc fecerit, ... No. 63: ... parentes lenones suarum filiarum puniri possunt etiam poena ultimi supplicii nisi iudex ex aliqua rationabili causa poenam hanc minuendam arbitratus fuerit ...

(4) No. 64: ... etiam in parentibus lenonibus filiarum naturalium et non legitimarum ... No. 65: ... in parentibus prostituentibus non solum filias virgines, sed etiam viduas, ...

(5) No. 66: ... ut parentes non videantur excusandi prostituendo eorum filias quaestus causa ex eo, quod dicant se hoc fecisse paupertate, seu necessitate ducti, ... No. 67: ... Contrarium quod excusentur parentes qui sunt lenones filiarum propter paupertatem necessitate cogente propter sustentationem eorum vitae, ... Ubi respondendo contrariis distinguit inter paupertatem, et necessitatem, ut s. paupertas non excusent, necessitas autem excuset, ...

(6) No. 68: ... Limita propositam regulam, ut poena tam iuris communis, quam statutaria parentibus prostituentibus suas filias inflicta, locum non habet nisi hoc fecerint recepta pecunia, secus si sine pecunia, ...

GLAVA 31

ARGUMENTUM. DE LENOCINIO MARITORUM IN UXORES

Quaest. CXLIV. Maritus

(1) No. 70: Verum qua poena maritus leno uxoria puniri debeat ... No. 71: De iure autem authenticorum est magis expressa poena, quod sit poena ultimi supplicii ... No. 72:... quandoque in poenam exilii... No. 73: Quandoque etiam in poenam fustigationis seu ductions super asinum facie versa ad caudam asini, uxore asinum per manus trahente, et praecone ante eos clamante: Qui sic faciet, sic capiet, ... No. 74: Et quandoque etiam ad triremes.

(2) No. 77: Regula igitur ex praemissis firma remanet, quod mariti lenones uxorum de iure communi puniuntur poena ultimi suplicii, quamvis non sit sublata iudici potestas mitigandi poenam ex aliqua causa sibi bene visa.

(3) No. 78: ... quod maritus consentiens adulterio uxoris sine quaestu puniatur poena exilii, aut alia arbitrio iudicis, cum quaestu vero, quo casu vere lenocinium committit graviori poena plectendus sit ...

ARGUMENTÚM. MARITUS RETINENDO UXOREM IN ADULTERIO DEPREHENSAM, VEL ALIAS PATIENDO ET CONSENTIENDO UXORIS ADULTERIO, NUNQUID DICATUR LENO, ET LENOCINII POENA TENEATUR ET QUANDO

Quaest. CXLIV. Retentio et patientia (No. 81—99)

(4) No. 81: Regula sit, quod maritus punitur tanquam leno uxoris, illius adulterio scienter consentiendo ac si eam alteri adulterandam tradiderit, ... No. 84: ... ut leno dicatur, qui uxorem in adulterio deprehensam retinet ...
(5) No. 82: ... in marito qui fingens se dormire permittit homines ad eius uxorem accedere ... isto casu ... non esse nisi ... aliam poenam arbitrio iudicis, ...
(6) No. 83: ... in marito retinente domi adulterum, ...
(7) No. 85: ... ut idem sit in marito ducente uxorem damnatam de adulterio, ... No. 87: ... quamvis ducens damnatum de adulterio infamis censeatur.
(8) No. 88: ... ut retinens domi uxorem in adulterio deprehensam, dimisso impune adultero, non dicatur leno, nec lenocinii poena teneatur, quando hic illam retinet vi, aut metu coactus, ...
(9) No. 92: ... eandem regulam procedere, dummodo plene constet viro mulierem esse adulteram, secus si tantum eam habeat pro suspecta, quia tunc sola patientia, aut retentio non inducit lenocinium ...
(10) No. 95: ... ut sola patientia, seu consensus mariti faciat lenocinium, et lenocinii poena puniatur, quando talis patientia, et consensus fit ex causa quaestus; aliter secus,... ubi expresse dixit viro patienti seu dissimulanti adulterium uxoris sine quaestu minorem infligendam esse poenam, quam si cum quaestu hoc fecisset, ...

GLAVA 32

ARGUMENTUM. DE CRIMINE RAPTUS, ET ILLIUS POENA, QUANDO LOCUM HABEAT ET DE MATERIA

Quaest. CXLV. Raptus

(1) No. 4: ... raptum esse quoties mulier, aut virgo improbe vel vi abducitur, vel vi corrumpitur ... No. 5: ... qui mulierem libidinis causa de loco ad locum conducit, ... No. 6: ... raptum mulieris esse violentam, vel cum ma is artibus asportationem, sive abductionem mulieris honestae, et invitae de loco ad locum animo eam carnaliter cognoscendi ...
(2) No. 7: ... quod raptores mortis poena afficiuntur ...
(3) No. 10: ... ut etiam raptores mulierum ingenuarum non solum puniantur poena mortis, ut supra, sed etiam perdunt omnia bona applicanda raptae mulieri si laica fuerit, si vero fuerit monialis applicantur ipsi raptae quoad usumfructum, donec vixerit, post mortem vero monasterio seu ecclesiae in qua rapta mulier Deo dicata est, ...
(4) No. 11: ... ut talis amissio bonorum non solum ipsos principales raptores, sed etiam auxiliatores afficiat, sed tamen, qui in ipsa rapina et invasione operam, et opem praestiterint; secus si non actum rapinae, sed alias ante, vel post huius criminis fuerint conscii, ministri, susceptores, vel quocunque alio modo ad delictum auxilium praestiterunt, qui non poena amissionis, sed tantum capitis puniuntur ...

(5) No. 12: ... quia raptoris bona raptae mulieri applicantur etiam quod inter raptorem, et raptam sequatur matrimonium, ...
(6) No. 13: ... ut raptores eorumque auxiliatores in flagranti crimine comprehensi, possint impune occidi a parentibus, et consanguineis mulierum rapiendarum, vel earum tutoribus, curatoribus, patronisve, dominis, ...
(7) No. 14: ... Ubi idem, quod raptor alicuius masculi libidinis causa impune occidi potest, ...
(8) No. 22: ... Ut nec raptor a poena raptus excusetur etiam, quod mulierem rapuerit animo contrahendi cum ipsa matrimonium ...
(9) No. 25: ... Ut matrimonium postea contractum inter raptorem, et raptam nullum, et invalidum sit, ... No. 26: ... non procedere de iure canonico ... quamvis enim secundum antiquos canones raptor non poterat contrahere matrimonium cum rapta, hodie tamen secus est, secundum posteriores canones, ...
(10) No. 27: ... in rapiente alienam sponsam, qui etiam de iure canonico non solum non potest contrahere matrimonium cum sponsa rapta, sed nec etiam cum aliqua alia muliere, ...
(11) No. 28: ... non procedere quando matrimonium sequutum fuit, puella existente in libertate extra raptorum potestatem, in domo s. parentum, seu consanguineorum; secus si adhuc puella in raptorum potestate existente raptori nupserit, ...
(12) No. 30: ... Poenas statutas locum habere non solum in rapientibus puellas virgines, sed etiam in rapientibus nuptas, desponsatas, viduas, servas, libertinas, et sic tam viles, quam nobiles, et alias quascunque feminas, ...
(13) No. 33: ... ut multo magis in raptoribus servis, seu raptui opem praestantibus, qui non solum poena mortis plectuntur, sed etiam comburuntur ...
(14) No. 34: ... ut poena mortis raptoribus statuta, locum habeat non solum in ipsis raptoribus, sed etiam contra eos associantes, conscios, ministros, aut alias opem, et auxilium praestantes ...
(15) No. 36: ... in receptatoribus raptorum, seu raptarum, quos pariter et eadem poena capitis puniri, ... No. 37: Quid autem quoad poenam confiscationis bonorum dixi No. 11.
(16) No. 38: ... Ut poena raptus locum habeat, quando mulier libidinis causa, rapit aliquem virum, licet hoc raro contingat, ... quod non est adhibenda distinctio sexus, quando tam in masculo, quam in femina adest eadem ratio ...
(17) No. 43: ... In muliere rapiente aliam mulierem libidinis causa, ...
(18) No. 45: ... Non solum in raptoribus feminarum, sed etiam in raptoribus masculorum, ...
(19) No. 49: Et quid de rapiente puerum non libidinis causa, sed ex alia, ut puta in milite contra voluntatem parentum pueros ad bellum ducente...
(20) No. 51: ... Et multo magis raptus poenam intrare in eo, qui virginem immaturam, et non viri potentem libidinis causa rapuerit, et stupraverit ... No. 52: Quamvis contrarium voluisse, ... ubi dixit, quod rapiens puellam impuberem, si est humilior in metallum damnatur, si vero honestior, in insulam, aut exilium relegatur, ...
(21) No. 55: Quod si non intervenerit raptus, et sic transductio de loco ad locum, an carnaliter cognoscens, seu cognoscere tentans virginem non viri potentem, poena mortis puniatur, seu alia ...
(22) No. 56: ... quia a poena raptus raptor non excusatur etiam quod raptae mulieri dotem dederit, et alteri eam nuptui tradiderit, ...
(23) No. 57: Imo vigore Concilii Tridentini, ca. 6. sess. 24. de reformat, tenetur raptor puellam raptam decenter arbitrio iudicis dotare ... attendenda maxime sit raptoris, et raptae qualitas personarum.

(24) No. 58: ... Quia appellari non potest a sententia lata contra raptores, ...
(25) No. 60: Sic et raptus crimen aggravatur si factum fuerit cum magna copia hominum armatorum ... No. 61: Aggravator etiam crimen raptus ex qualitate personae raptae ... et gravior est raptus si rapiatur ingenua, quam si rapiatur serva aut libertina ...
(26) No. 62: ... quia raptores absque ulla fori praescriptione ubique locorum raperti fuerint puniri possunt, ... No. 66: ... ubi quod non debet remitti ad iudicem loci delicti, sed debet puniri, a iudice qui eum cepit. (Adde Q. 7, No. 8: ... In raptore, qui ubi reperiatur puniri poterit, etiam quod ibidem raptum non commiserit, nec domicilium contraxerit aut originem trahat, ... No. 32: ... Quia licet quando iudices sunt sub diversis principibus, remissio ut dixi de consuetudine concedi non soleat; hoc sane intelligendum est respectu ipsorum iudicium, qui sui principis iurisdictionem contueri teneantur, ideo remittere nequeunt; secus autem respectu ipsorum principum, qui si voluerint, poterunt delinquentem remittere, etiam quod in eum nullam habeant iurisdictionem nec ratione delicti, nec originis, nec domicilii, nec alia de causa, ... Si vero petatur remissio a iudice diversi principatus, non potest idem iudex remittere, nisi principe ita iubente. Ergo si princeps ita voluerit, et iusserit, remittetur delinquens...
(27) No. 68: ... quia raptus crimen non praescribitur quinquennio, sicut praescribuntur alia delicta carnis, ...
(28) No. 69: ... quia raptores non sunt tuti in ecclesia, sed ab ea possunt extrahi, ...
(29) No. 70: ... ut ad hoc ut poena raptus proprie dicatur, non solum requiritur, vis, sed etiam ut mulier transducatur de loco ad locum ...
(30) No. 84: ... in rapiente suam uxorem post consumatum matrimonium ...
(31) No. 87: Non enim puniri potest rapiens uxorem nondum carnaliter cognitam, et sic sponsam per verba de praesenti, nisi voluerit monachari, ... No. 89: ... et in hoc sufficit solus consensus puellae dummodo eam non poenituerit, ... No. 92: Quamvis rapienti suam sponsam invitam non ordinariam raptus poenam, sed mitiorem ... infligendam esse facile crediderim ... ubi e contra quod rapiens uxorem suam licet non puniatur de raptu, punitur tamen de vi.
(32) No. 93: ... in raptore minore, licet enim minor aetas non excuset in totum, facit tamen mitigare poenam ...
(33) No. 97: ... quia sequuto matrimonio inter raptorem, et raptam ... cessant poenae raptus ... No. 101: Bene verum est, quod matrimonium subsequutum inter raptorem, et raptam, licet ipsi raptori proderit, ad evitandum poenam raptus, non tamen prodest auxiliatori, distinguendo tamen inter auxiliatores ante raptum, vel post raptum ... No. 12: ... quia raptoris bona raptae mulieri applicantur etiam quod inter raptorem, et raptam sequatur matrimonium ...

ARGUMENTUM. RAPTUS SINE VI NON COMMITITUR QUOMODO HOC PROCEDAT, ET AN RAPTUS COMMITATUR IN MULIEREM VOLENTEM

Quaest. CXLV. Vis (No. 105—151)

(34) No. 105: Regula sit, quod raptus poena locum habet sive volens, sive nolens fuerit rapta, et sic consensu mulieris in raptu raptus poenam non excludit ...
(35) No. 109: ... et multo magis in rapiente monialem etiam volentem ... (No. 215: Regula sit, quod rapiens monialem poena mortis tenetur, ...).
(36) No. 110: ... et multo magis, quando rapta mulier ad consentiendum ducta fuit blanditiis, persuasionibus, promissionibus, pecunia, aut simile dolosa deceptione, ... Ubi

ponit exemplum in consensu mulieris, praecedente tamen instigatione viri, ... et loquitur non solum quando mulier sic blanditiis, muneribus, et aliis fraudibus decepta, habet parentes, sed etiam si parentes non habeat, ... No. 112: Concordat Urbis statutum libro secundo, cap. 15, ubi non solum furca suspenduntur, qui rapuerint per vim puellas, aut pueros, sed etiam, qui eos abduxerint.

(37) No. 114: Et quod attinet ad dationem sive promissionem pecuniae, adverte, ... quod tunc demum ex eo dicitur puella decepta, et sic intrat poena raptus, quando, rapiens promisit magnam auri quantitatem, et ut vulgo dicitur maria, et montes, et fidem non servavit, secus si promissa pecunia praecedente pacto fuerit data, nullaque in promissione, seu traditione pecuniae intervenit fraus, tunc enim non intrat poena ordinaria raptus...

(38) No. 125: ... multo magis ut raptus poena imponatur quando puella invita rapitur ab aliquo etiam, quod parentes raptui consenserit ...

(39) No. 131: ... quando cessantibus omnibus blanditiis, persuasionibus, aut alia dolosa deceptione, mulier consensit se rapi, et multo magis prout saepe contingit, quando ipsa alicuius amore capta raptum sollicitat ... ubi nullo praecedente dolo, vero, aut praesumpto, mulier raptui consentit raptuique eius voluntas libere accedit, ... Ubi dixit voluntatem mulieris sine instigatione alicuius excludere poenam raptus, ... ubi quod isto casu est locus poenae extraordinariae arbitrio iudicis, ...

(40) No. 133: ... quod si raptui consensit, sed non carnali copulae, et adhuc invita cognoscantur tunc licet non intret poena raptus propter consensum illi praestitum, intrat tamen poena stupri violenti.

(41) No. 136: ... veritas tamen est, quod solus tractatus non sufficiat ad excludendum raptum, nisi fuerit deventum ad consensum de contrahendis nuptiis, et sic ad sponsalia, ...

(42) No. 139: ... quia licet muliere volente raptus puniatur, Hoc tamen intelligendum est respectu raptoris, non autem respectu mulieris consentientis se rapi, et stuprari, quae non punitur ...

(43) No. 140: ... mulieris raptae consensum excusare raptorem a poena raptus, ... No. 142: ... quod testibus probari voluntatem, et consensum mulieris raptae, dubitandum non est, ... No. 143: ... Ubi amplius, quod isti testes debent carere omni suspicione, ... Ubi quod maxime creditur testibus coniunctis mulieris raptae, asserentibus eam voluntarie recesisse.

(44) No. 144: Secunda sit conclusio, quod magis creditur duobus testibus deponentibus de voluntate coacta puellae raptae, quam pluribus deponentibus de illius spontanea voluntate, ...

(45) No. 145: ... quod coniecturis probatur consensus mulieris raptae, ... ubi etiam inter alias coniecturas ponit, quando probatur puellam valde amare raptorem, quando procuravit eum vocare ut ad ipsam veniret, aut quid simile, ... Item ponit, quando probatur quod mulier in raptu non acclamavit, nec auxilium imploravit. Item si vanis ornamentis compta incedebat, ... Ubi quod actus probantes voluntatem mulieris debent esse multum concludentes, ... Ubi quando mulier in actu raptus non acclamavit, cum acclamare possit imo hilaris, et laeta cum raptore ivit. No. 146: ... quod e contra non consensus puellae raptae probatur signis, et coniecturis, quae sumuntur ex qualitate personarum, et quod in raptu intervenit vis ex clamore, et ploratu puellae.

(46) No. 149: ... quod confessioni mulieris asserentis ante raptum inter ipsam, et raptorem praessisse matrimonium, videtur standum ... No. 150: ... quod huic confessioni non sit standum... No. 151: ... praesertim quando talis confessio fuisset facta in domo raptoris, et in illius potestate, ... talis confessio puellae non valet, nisi fuerit reducta in domo parentum, et pristinae libertati, ...

GLAVA 33

ARGUMENTUM. RAPIENS MERETRICEM, AN, ET QUA POENA PUNIATUR

Quaest. CXLV. § Meretrix

(1) No. 153: Regula sit, quod rapiens meretricem raptus poena non tenetur, ...
(2) No. 153: ... iura enim sic rigorose mulierum raptores punientia loquuntur de mulieribus honestis, ... et ibi hoc adnotarunt glos, in verbo virginum ...
(3) No. 158: ... quod ad excusationem raptus sit necesse probare inhonestatem meretriciam, et quod rapta uti meretrix sui corporis copiam fecerit, ... No. 159: ... quod si mulier semel passa est se carnaliter cognosci caute, et non more meretricio, nec publice, ita quod in numero honestarum haberetur, et tunc rapiens eam ultimo supplicio afficiendus est, ac si mulier honesta rapta fuisset; secus si mulier passa esset se cognosci sine verecundia, et ob id impudica haberetur ...
(4) No. 165: ... et multo magis, quando meretrix non invita, sed volens rapitur, tunc enim dubium non est, quod raptor non punitur, ...
(5) No. 166: ... quia rapiens mulierem honestam, et coniugatam quam iuste credebat esse meretricem, ... non punitur poena raptus, ... secus quando verisimiliter non debebat credere illam esse meretricem, ...
(6) No. 172: ... in meretrice maritata, in qua raptus committitur, ... No. 177: Veritas est, quod si maritata meretrix honeste vivit, et desiit meretricari, sine dubio intrat poena raptus, ... si vero adhuc inhoneste vivit, et tunc non intrat poena raptus ordinaria, sed extraordinaria propter vim ipsi in raptu illatam, ...
(7) No. 179: ... in meretrice, quae iam desiit meretricari, et honeste vivit, ... No. 182: Quomodo autem agnoscatur, quod mulier desierit meretricari, dic, quod cognoscitur ex loco, in quo habitat et ex habitu quem defert, ...
(8) No. 188: ... ut rapiens meretricem non omnimo impunitus evadat, sed extra ordinem iudicis arbitrio punitur, ...
(9) No. 190: ... rapienti per vim meretricem eamque invitam retinenti amputatur manus, nisi infra decem dies solverit ducatos auri ducentos, et alios arbitrio iudicis, et ibi etiam ponitur de pluribus insimul, ...
(10) No. 192:... ut haec arbitraria poena etiam usque ad mortem extendatur, et raptus qualitates aggravantes hoc suaserint, ... concubitus fuerit contra naturam, vel aliquod turpe agatur, ... No. 193: Et quando in raptu meretricis intervenit numerus decem personarum armatarum, tunc vigore statuti urbis, libro secundo, cap. 52 poena capitis imponitur.

ARGUMENTUM. IN CRIMINO RAPTUS AN ET QUANDO PUNIATUR CONATUS, NON SEQUUTA COPULA CARNALIS VEL ETIAM NON SEQUUTO RAPTU

Quaest. CXLV. Conatus

(11) No. 196: Regula sit affirmativa, quod raptus punitur poena ordinaria, etiam quod post raptum non sit sequuta alia copula carnalis, ... No. 198: Contrarium, ... alia mitior arbitrio iudicis ... No. 209: ... quid ergo dicendum, quod si copula carnalis non est sequuta, quia raptor non potuit aliqua de causa impeditus, et tunc procedit prima, ... opinio affirmativa; si vero raptor mulierem non cognovit, quia noluit, et forsan poenituit et tunc procedit secunda ... negativa opinio ...
(12) No. 200: ... Amplia i. propositam regulam etiam in eo qui non solum raptam puellam carnaliter non cognovit, sed etiam qui nec raptum perfecit, ut puta, quia aut

non invenit in domo, aut alio modo raptum perficere non potuit ... No. 201: Contrarium, quod isto casu non intret poena ordinaria raptus ... No. 202: Concorda has contrarietates, ut infra in prima limitatione (Vezi supra nr. 209).
(13) No. 204: ... et multo magis in raptu monialis, in quo intrat poena ordinaria raptus ex solo conatu, etiam non sequuto raptu, ... No. 205: ... sufficiat, quod raptor deveniret ad actum verbi, ut puta, si laicus vadit ad monasterium, et dicit monachae, si vis exire de monasterio, accipiam te in uxorem, ex hoc enim solo hunc decapitandum esse.
(14) No. 212: ... ut raptus puniatur eadem poena etiam non sequutu effectu quando deventum est ad aliquem actum proximum maleficio secus si remotum, ... ubi enim deventum est solum ad actum remotum, non nisi arbitraria poena imponi, potest, ... ubi loquens in raptu monialis simpliciter dixit attentationem, et conatum, licet aliquantulum remotum puniri, ... No. 213: ... de generali consuetudine, qua ... derogatum est omnibus legibus punientibus conatum, non sequuto delicto, ... ubi tamen de hac generali consuetudine excipit raptum monialis, ...

GLAVA 34

ARGUMENTUM. RAPIENS MONIALEM QUA POENA PUNIATUR, ET QUANDO

Quaest. CXLV. Monialis (No. 215—230)

(1) No. 215: Regula sit, quod rapiens monialem poena mortis tenetur, ... No. 218: ... ut ultra poenam mortis raptoris bona monasterio applicentur ...
(2) No. 219: ... ut rapta monialis in aliud monasterium ubi arctius custodiatur detrudatur...
(3) No. 220: ... ut rapiens monialem, seu feminam Deo dicatam poena raptus omnino puniatur, etiam quod consenserit se rapi, ... No. 221: ... etiam quod rapta non sit velata, ... No. 222: Quod et idem procedere videtur in rapientibus istas mulieres tertii ordinis quas nos tertiaras nuncupamus, ... aequiparantur mulieres monachae, diaconissae, vel aliae religiosam vitam, vel habitum habentes.
(4) No. 230: ... in rapiente saecularem de monasterio, qui propterea poena mortis plectendus est, ...
(5) No. 229: ... quia stante statuto, quod pax offensi in delictis minuat poenam. Hoc statutum non habet locum in raptu monialis, in quo cum principaliter Deus sit offensus, nemo potest facere pacem, nisi Papa. (No. 227: ... quia statutum puniens raptorem mulieris coniugatae, trahitur etiam ad raptorem monialis, quia et ipsa dicitur Christo coniugata, ...)

GLAVA 35

ARGUMENTUM. DE SACRILEGIO COMMISSO CUM MONIALI PER CARNALEM COGNITIONEM

Quaest. CXLVI. § Sacrilegium

(1) No. 1: Sacrilegium pluribus modis committitur ... No. 2: Illud autem, de quo in praesenti quaestione tractaturus sum, nempe de carnali cognitione monialis, aliud non est, quam fornicatio illicita damnabiliter contracta contra votum religionis, vel ordinis, ... No. 5: ... Detestabile enim est crimen hoc sacrilegii, quando s. laicus, seu clericus carnaliter cognoscit monialem aliquam, ... No. 32: ... ut committatur sacrilegium in delicto carnis, non solum quando quis carnaliter cognoscit monialem, sed etiam, quando aliam

quamcunque mulierem in ecclesia; polluitur enim isto casu ecclesia per emissionem seminis in ea, sicut per effusionem sanguinis ...

(2) No. 3: Regulam mihi propono sic, quod carnaliter cognoscens monialem committit sacrilegium, et poena mortis plectitur ...

(3) No. 6: Qui enim carnaliter cognoscit monialem, committit tria delicta, nempe incestum, adulterium, et sacrilegium, et secundum aliquos committit etiam stuprum, ... No. 7: In quo ne decipiaris adverte, nam carnaliter cognoscens monialem, licet deberet puniri, multiplici poena, quia multa committit delicta, nempe raptus, sacrilegii, stupri, et adulterii, unica tamen mortis s. poena punitur, quia hae omnes poenae confunduntur sub maiori. No. 16: ... monialem, quae, et ipsa Deo nupta, et coniugata dicitur ...

(4) No. 9: ... quia bona carnaliter cognoscentis monialem applicatur illi monasterio in quo permanebat dicta monialis.

(5) No. 12: ... quia monialis, quae se carnaliter cognosci, passa est, detruditur in aliud monasterium cum suis bonis arctius custodienda ut ibi poenitentia, orationibus, atque ieiuniis proficiat aliisque metuendum praestet exemplum, ... No. 13: Ratio autem, quare monialis sit consentiens carnali cognitioni, graviori poena non puniatur duplex affertur, ... Prima est, quia ipsa non videtur esse in tanta culpa, în quanta est masculus, qui eam reclusam tentavit, et interpellavit. Secunda, quia ut plurimum istae moniales ingrediuntur monasterium propter vim, et metum a suis ipsis illatam, et ideo si non in totum, saltem in aliqua parte veniunt excusandae, ... qui propterea multum invehit in parentes, qui filias cogunt ad ingrediendum monasterium ...

(6) No. 14: ... et multo magis in contrahente matrimonium cum moniali, nam tunc commitit duplex delictum, cum tale matrimonium cum virgine post consecrationem sit omnino damnatum, ...

(7) No. 15: ... quia filii nati ex coitu cum moniali, sunt spurii, et incestuosi, nec propterea matri succedunt ...

(8) No. 19: ... ut et idem sit in cognoscente carnaliter sorores tertii ordinis, quas Bizzocas appellamus, ... No. 20: Et idem in cognoscente carnaliter monialem professam sed nondum consecratam, ...

(9) No. 21: Contrarium in carnaliter cognoscentibus servientes monialibus, ... quod licet isto casu non sit imponenda eadem poena, quae imponitur cognoscenti carnaliter monialem, gravior tamen debet esse poena ea, quae imponitur cognoscenti laicam.

(10) No. 23: ... quia super hoc in crimine transactio non valet, quia nec monialis, nec monasterium, nec eius parentes possunt facere pacem huic sacrilegi, nec propter pacem poena minuetur, ...

(11) No. 33: ... in osculante monialem, qui si aliud non fecerit, non poena mortis, sed extraordinaria arbitrio iudicis puniendus est, ...

GLAVA 36

ARGUMENTUM. STUPRUM QUID, ET QUOTUPLEX SIT, QUAE SIT POENA STUPRI, ET IN QUIBUS CASIBUS LOCUM HABEAT

Quaest. CLXVII. Stuprum (No. 1—96)

(1) No. 4: Stuprum autem stricte, et in specie sumptum, est virginis illicita defloratio, ... No. 6: Regula sit, quod stupratores si fuerint honestae personae, publicatione dimidiae partis bonorum; si vero humiles, corporis coercitione (hoc est fustigatione et relegatione) plectuntur, ...

(2) No. 13: Tale enim stuprum in viduam commissum, quod puniatur poena pecuniaria, arbitrio iudicis iuxta qualitatem facti, et conditionem personarum, ...
(3) No. 16: ... et multo magis in tutore, seu curatore stuprante pupillam, seu adultam durante, vel finita tutela, seu cura, qui propterea et deportatione, et publicatione bonorum punitur ...
(4) No. 18:... pariter, et multo magis in servum stuprante filiam domini sui, vel dominae suae, aut ipsam dominam. Mulier enim, quae passa est se stuprari morte punitur, et servus igne concrematur, ...
(5) No. 30: Interdum est stuprum cum vi, destinguit inter vim factam cum armis, et factam sine armis, ut primo casu intret poena l. Iuliae de vi publica, secundo autem casu poena l. Iuliae de vi privata ...
(6) No. 28: ... quod pro stupro per vim commisso in mulierem honestam, non interveniente raptu, hoc est transductione de loco ad locum, non imponitur poena mortis, sed minor ...
(7) No. 37: ... in stuprantibus virgines immaturas, minores scilicit duodecim annorum, quos puniri acrius debere, quam stuprantes virgines iam maturas, dubitandum non est, ...
(8) No. 38: Prima enim fuit opinio, quod stuprantes virginem immaturam, si humiliores sint in metallum damnantur, si honestiores in insulam relegantur, aut in exilium mittuntur...
(9) No. 39: Secunda fuit opinio, quod, ... pro huiusmodi stupro poena sit remissa arbitrio iudicis ... No. 41: Et propterea huiusmodi stupratores, quandoque fuisse ad triremes damnatos, ... No. 42: Tertia successit aliorum rigorosa admodum sententia, qui dixerunt simpliciter pro huiusmodi stupro poenam mortis naturalis imponi, ...
(10) No. 43: Quarta fuit opinio, quae mihi multum placet, et alias apud nos servata fuit, distinguens inter huiusmodi stuprum factum cum violentia vel sine violentia; si enim factum fuit sine violentia, tunc non sit poena mortis, sed arbitraria, ut supra; si vero cum violentia et tunc intret poena mortis naturalis, ...
(11) No. 49: ... quia stuprata mulier etiam aliquo modo punitur propterea quod stupro consensit, ... No. 50: Contrarium, quod stuprata mulier non puniatur, ... No. 52 in fine: ... primam opinionem procedere in vidua, secundariam autem in virgine ...
(12) No. 53: ... quia stupri crimen est mixti fori, et propterea puniri potest tam a saeculari iudice, quam ab ecclesiastico, quando sine vi, et cum consensu puellae, ...
(13) No. 53 in fine: ... Ubi quod iudex ecclesiasticus arbitratur dotem constituendam a stupratore clerico, saecularis vero a stupratore laico, ...
(14) No. 57: ... quia si legatarius stupravit uxorem testatoris post eius mortem privatur legato ab eodem testatore sibi relicto ...
(15) No. 58: ... quia filii nati ex stupro sunt insuccessibiles ...
(16) No. 59: ... et multo magis in committente plura stupra, quem propterea poena mortis puniri posse, ...
(17) No. 61: ... etiam in clericis stupratoribus, qui quod puniantur, non est dubitatio, ... No. 65: ... quod poena clerici stupratoris hodie, est poena arbitraria, quandoque scilicet poena pecuniaria, quandoque depositionis, et quandoque suspensionis, sed semper cum praestatione dotis puellae, ... fustigationis autem poenam de qua supra, tanquam nimis ignominiosam, nunquam in Urbe vidi servatam in clericis.
(18) No. 14: ... Ubi propterea infert ad clericum carnaliter cognoscentem viduam, quod non teneatur poena stupri, sed poena simplicis fornicationis, et sic poena arbitraria, ... No. 68: Quid de clerico stuprante per vim aliquam puellam, dic, quod non solum deponitur, sed etiam in monasterium detruditur, aut in carcerem...

(19) No. 78: ... in stupro commisso in puellam, quam quis domi accepit, et retinuit pro concubina... huiusmodi enim stuprum eodem iure civili impunibile esse, ...
(20) No. 79: ... quando stuprata mulier post stuprum meretrix evasit; tunc enim non potest amplius dotem petere, ...
(21) No. 81: Licet secus si ab eodem stupratore passa fuerit iterum, atque iterum cognosci, hoc crimen non operatur, quin honesta dicatur, cum sufficiat a principio fuisse honestam, ... ubi quod postquam virgo, vel vidua fuit stuprata, et continuata subsequenti cohabitatione stuprum non purgatur, sed augetur, ...
(22) No. 82: ... quia ut poena stupri locum habeat, requiritur ut stuprata fuerit honesta, ... No. 83: Ergo secus, ubi stuprata fuerit inhonesta, ... No. 86: ... quando stuprata vidua meretrix, ...
(23) No. 92: ... in eo, qui puellam stupravit, ut eam in matrimonium duceret, nam sequuto matrimonio cessat poena stupri, ...
(24) No. 96: ... quia hodie (quidquid dixerint doctores) poena stupri arbitraria est, sic enim in practica apud nos servatur imponi poenam, ...

GLAVA 37

ARGUMENTUM: STUPRATOR, QUANDO, ET IN QUIBUS CASIBUS STUPRATAE PUELLAE DOTEM DARE TENEATUR, VEL EAM IN UXOREM DUCERE

Quaest. CXXXXVII (No. 97—129)

(1) No. 97: Regula sit, quod de iure canonico stuprator stupratam mulierem, et dotare, et in uxorem tenetur recipere, ... No. 100: ... quod si stuprator non vult puellam in uxorem ducere, verberibus castigatur, a iudice, prout ei visum fuerit, et excomunicatus, in monasterium detruditur ad agenda poenitentiam, ...
(2) No. 105: ... quod si pater stupratae puellae recuset ipsam nubere cum stupratore, vel etiam ipsa stuprata recuset, non possunt ad id cogi, sed stuprator adhuc tenebitur eam dotare ...
(3) No. 124: ... ut dos stupratae puellae constituenda debeat regulari ab eo, quod solitum est in patria in qua puella erat nubenda, ... nec non etiam iuxta facultates stupratoris, et puellae dignitatem, ... No. 125: Ubi iudicis arbitrio remittit quantitatem dotis constituendae a stupratore puellae stupratae, ...
(4) No. 109: ... quia si stuprator est inops, et dotem dare non potest stupratae puellae, tunc fustigabitur, et exilio damnabitur, ...
(5) No. 110: ... etiam in stupratore uxorato, qui licet non possit stupratam in uxorem ducere, non tamen per hoc excusatur a praestatione dotis, ... No. 111: ... quod tenetur amplius aliqua alia poena, sive extraordinaria arbitrio iudicis, ...
(6) No. 112: ... quia dos a stuprante constituta stupratae, quam duxit in uxorem soluto matrimonio, non revertitur ad virum, a quo est profecta, sed transit ad heredes ...
(7) No. 117: ... propositam regulam non procedere, quando stuprata puella remisit stupratori dotem, quia tunc talis remissio valet, per regulam, quod iuri suo quisque renunciare potest ... Ubi admonet iudices, ut bene cauti videant, ne talis remissio, sit metu, aut aliquo dolo extorta, ...
(8) No. 117 in medio: ... si vero puella non sit sui iuris, et habeat parentes, et tunc talis remissio ipsis non nocet, ...
(9) No. 117: ... Ubi admonet iudices, ut bene caute videant ne talis remissio sit, ... vel etiam ut sic non nubendo libentius possit puella luxuriari, ...

(10) No. 119: ... quando puella fuit stuprata de eius voluntate libera, et consensu, ... No. 122: ... Primus est, quando puella consensit stupro, sed vehementibus persuasionibus, ac importunis praecibus seducta, et tunc concordant communiter theologi, et canonistae, quod stuprator teneatur puellam, aut in uxorem ducere, aut dotare, Secundus est casus, quando stuprata mulier absque ulla persuasione ex parte viri praecedente consensit stupro, ut puta quia virum ad concubitum attraxit, et tunc pariter haud dubium est stuprantem ad nihil ei tenere in utroque foro, cum ipsa virum provocaverit, atque induxerit. Tertius est casus, quando mulier deficiente seductione, et nimia persuasione, aut praece, sed tantum blandis verbis leviter rogata stupro consensit; et tunc distinguit, quod in foro exteriori stuprator tenetur dotem stupratae constituere, aut etiam ducere in uxorem; secus autem in foro interiori, ...
(11) No. 123: ... quia dos a stupratore puellae stupratae constituenda, dari debet non tempore stupri, sed quando nubet, ...

GLAVA 38
ARGUMENTUM. DE PROBATIONE STUPRI
Quaest. CXLVII. Probatio (No. 130—150)

(1) No. 150: ... quod stuprum probatur per vociferationem, et clamorem mulieris stupratae; ex hac enim vociferatione magnum stupri inditium oritur, ...
(2) No. 148: ... quod virginem fuisse defloratam probatur, quando constat eius interulam tempore stupri fuisse repertam sanguine aspersam, vel linteamina, in quibus cubavit cum viro sanguinolenta, ...
(3) No. 135: ... quod stupratae asserenti se fuisse virginem tempore stupri, creditur iuramento eius, ... No. 139: ... in hoc esse maxime attendendam qualitatem vitae, et morum puellae et quale nomen habeat, quia si haberet malum nomen, et pro virgine non reputaretur, tunc utique eius iuramento non esset standum, cum mulieres iurisiurandi facile contemptrices sint, ...
(4) No. 133: ... quod ex fama non modicum stupro argumentum desumitur, ...
(5) No. 132: ... quod stuprum non probatur per testes domesticos, qui propterea non faciunt, nisi inditium, ...
(6) No. 141: ... quod obstetricum relationi, et iudicio statur nunquid puella sit virgo, vel non et sic, nunquid fuerit stuprata, nec ne, ... No. 143: Ubi quod istae obstetrices debent esse honestae providae, ac prudentes matronae, ... Mo. 144: ... non solum inspicere, sed et tangere, ... No. 145: ubi etiam quot debeant esse istae obstetrices, ... ubi an in inspiciendis feminis possint elligi viri periti, ...

GLAVA 39
ARGUMENTUM. DE CRIMINE SODOMIAE, ET ILLIUS POENA, QUANDO HABEAT LOCUM, ET QUANDO NON
Quaest. CXXXXVIII (No. 1—81)

(1) No. 1: ... Vidimus in praecedente quaestione de stupro commisso in virginem, et viduam, sequitur modo videre de stupro commisso in puerum, et sic, de sodomia quae dicitur coitus contra naturam. No. 2: Coitus autem contra naturam triples est. Primus contra naturam humanae societatis, ut puta cum matre, filia, et aliis, ... Secundus contra

naturam sexus humani, quando scilicet cum masculo, Tertium contra naturam generis humani, quando cum animali bruto, ... No. 3: de hoc igitur contra naturam coitu tractaturus, ...

(2) No. 7: ... ut pro hoc crimine non solum imponatur poena mortis, sed etiam post mortem igne concrematur, ...

(3) No. 10: ... quia sodomitae etiam apud antiquos, et gentiles poena mortis, et aliqua gravissima puniebantur, ...

(4) No. 11: ... quia sodomita est infamis, et infamiam incurrit ipso iure etiam antequam sit accusatus, et damnatus, ...

(5) No. 16: ... quia sodomitae, ... infames sint ipso iure, etiam dominio rerum suarum ipso iure priventur ... hoc ideo etiam antequam accusentur, et damnentur, sunt pariter intestabiles, et propterea testamentum factum, post eius mortem annullatur, ... No. 14: ... quia in hoc crimine etiam bona ipso iure confiscantur, ...

(6) No. 18: ... quia occidere licet eum, qui alterum sodomitare tentaverit, ...

(7) No. 20: ... ut in hoc crimine ad rei defensionem interdictum est procuratori, seu advocato intervenire, No. 21: (qui tamen loquitur, et declarat, quando de hoc crimen probatum est, et non antea, et est bona declaratio) ...

(8) No. 25: ... etiam in clerico qui pariter de iure canonico pro hoc crimine beneficiis privatur, deponitur, et in monasterium detruditur, ... No. 26: Imo, quod clerici pro hoc crimine degradari possint, et potestati saeculari tradi, ... No. 28: ... capitali supplicio puniendi sicut laici, ... No. 30: ... ut clericus sodomita tradatur curiae saeculari, etiam si unica tantum vice hoc crimen commiserit, et sic etiam, quod pluries illud non exercuerit, No. 31: ... quando clericus committit copulam sodomiticam in anum; secus si sodomiticum actum committat contra naturam alio modo per pollutionem extraordinariam, ...

(9) No. 35: ... ut sodomiae poena locum habeat non solum, quando masculus masculum carnaliter cognovit, sed quando cum femina rem habuerit contra naturam, ...

(10) No. 37: ... et multo magis ut poena mortis locum habeat in eo, qui praepostera venere cognovit uxorem suam; nam gravius et delictum cum uxore quam cum alia femina.

(11) No. 38: ... ut etiam sodomita dicatur, qui propriis manibus se polluit, ... No. 39: ... ut isto casu non imponatur poena ordinaria mortis, sed mitior arbitrio iudicis, ...

(12) No. 40: ... etiam si femina agat ut vir in aliam femimam patientem, nam et tunc etiam intra poena sodomiae, et mortis, ... No. 41: ... non procedere, quando mulier se corrumpit cum alia femina sola fricatione; secus quando agit cum aliquo instrumento materiali ligneo, aut vitreo, ... No. 42: ... et concludit si delictum fuit consumatum intrat poena mortis; si vero non fuit consumatum intrat poena arbitraria fustigationis ...

(13) No. 41 in fine: ... ubi propterea testatur ita alias apud eum fuisse servatum in quibusdam mulieribus se corrumpentibus sine ullo instrumento, quod fuerun fustigatae, ...

(14) No. 43: ... etiam in muliere agente ut vir cum masculo patiente, ... No. 44: ... tunc esse locum alteri mitiori poenae arbitrio iudicis.

(15) No. 51: ... ut iudex non possit ullo pacto huius criminis reo poenam minuere, sed omnino teneatur eum legitima poena punire, ... No. 64: ... quod quando quis emittit semen extra anum, non poena ordinaria, sed mitiori, et extraordinaria plectendus sit, ... No. 65: Secus autem si quis membrum imposuisset intus anum, ...

(16) No. 7: ... ut pro hoc crimine non solum imponatur poena mortis, sed etiam post mortem igne concrematur, ...

(17) No. 52: ... ut crimen hoc puniatur, etiam quod fuerit commissum cum dormiente, ... ubi dixit se alios consuluisse, quod agens contra naturam cum femina dormiente sibi affine, et post factum clamante, teneatur de raptu poena capitis, ...
(18) No. 54: ... ut ex coitu sodomitico non contrahatur affinitas, et propterea ex illo non impeditur matrimonium, ...
(19) No. 55: ... quia hoc delictum esse mixti fori, et sic laicus potest etiam puniri a iudice ecclesiastico poena excommunicationis, ...
(20) No. 63: ... deosculantem puerum libidinis causa, poena arbitraria puniendum esse.
(21) No. 66: ... quia sodomiae crimen probantur praesumptionibus, ... ubi discurrit super aliquibus inditiis, et coniecturis sodomiae, ...
(22) No. 67: ... quod sodomia probatur etiam per testes, qui dicunt se audivisse tergiversationes, et quassationes, et similia ...
(23) No. 68: ... quod puer vim passus fuerit, non modica oritur praesumptio, ex eo quod fuit auditus clamans et vociferans, ...
(24) No. 69: ... probari hoc crimen ex dormitione alicuius viri cum puero, quando nulla redditur verisimilis causa huius dormitionis, ...
(25) No. 70: ... quod puer fuerit stupratus, quia eius camiscia reperiatur sanguinolenta, ...
(26) No. 71: ... quod oritur etiam attentati criminis probatio ex osculo, et amplexu pueri, ... No. 72: ... hoc non procedere quando puer esset minor decem annorum, ...
(27) No. 73: ... quod fama in proposito multum adminiculatur in probatione huius criminis, ...
(28) No. 74: ... quod sodomiae corpus probatur per obstetrices, et peritos, ...
(29) No. 75: ... quod sodomitati dictum facit inditium contra sodomitantem, ...
(30) No. 76: ... Limita propositam huius quaestionis regulam in minoribus, quibus propter aetatem poenam mitigari, etiam in hoc sodomiae crimine, ...
(31) No. 79: ... in eo, qui per vim sodomiam passus est, nam et is nulla poena punitur, ...

GLAVA 40

(1) Q. 148, No. 46: ... et multo magis, quando masculus committit hoc crimen cum aliquo animali bruto, vel etiam femina ab eodem animali se cognosci permittit, nam et tunc sive masculus, sive femina sodomiae poenam ordinariam subeunt, et comburuntur insimul cum animali, ...

GLAVA 41

ARGUMENTUM. INCESTUS DETESTATIO, DIFFINITIO, DIVISIO, ET POENA QUAE SIT, QUANDO, ET IN QUIBUS CASIBUS LOCUM HABEAT

Quaest. CXLVIII. Par. I

(1) No. 1: Incestus crimen grave, et quidem gravius adulterio ... No. 5: ... quod incestus est venerea coniunctio, quae nuptias nullo modo admittere potest, ...
(2) No. 6: ... Quod incestus committitur duplici modo, videlicet cum matrimonio, et sine, ...

(3) No. 7: ... Quod poena incestus sine velamine matrimonii commissi, est eadem poena, quae est adulterii, ... No. 9: Prima enim fuit opinio, quod poena incestus sit poena mortis, ... No. 11: Secunda fuit opinio, quod poena incestus de iure communi non sit mortis, sed deportationis, et sic mitior, ... No. 12: Et quia deportationis poena hodie non est in usu, ideo poenam hanc arbitrariam esse, ... No. 14: Et hanc sententiam quod scilicet pro incestu non sit imponenda ullo pacto poena mortis tanquam veriorem, et magis communem in iudicando omnino amplectendam esse crediderim, nisi fuerit commissus cum ascendentibus, vel descendentibus. No. 18: Secunda et contraria fuit opinio, quod poena incestus cum adulterio non sit mortis, sed deportationis, et sic mitior, arbitrio iudicis, ... praesertim quando non essemus in incestu commisso inter descendentes, et ascendentes, et quando etiam non in primo, aut secundo consanguinitatis ... gradu in contingenti casu iudicari debere tutius crediderim.
(4) No. 15: Verum magis controvertunt doctores de incestu commisso cum adulterio vel stupro, ... No. 16: Prima enim fuit opinio, quod pro incestu cum adulterio sit poena mortis, ... No. 17: Sed quod eadem poena mortis sit, quando incestus fuit commissus non cum adulterio, sed cum stupro, vel alia specie fornicationis.
(5) No. 24: ... ut poena incestus sit eadem cum poena adulterii ... et sic mortis, ... tam in masculo, quam in foemina, ...
(6) No. 28: Veritas, est quod feminae tanquam magis fragiles quam masculi in hoc incestu crimine, sunt semper mitius puniendae, ...
(7) No. 29: In incestu commisso a coniugato, qui ultra alias poenas non potest a sua coniuge, cuius consanguineam, vel affinem cognovit, amplius petere debitum, ...
(8) No. 22: ... ut procedat non solum in incestu prohibito a iure gentium, seu naturali ... sed etiam in incestu prohibito a solo iure civili, ... No. 23: Et potest poni exemplum in incestu commisso, ... inter coniunctos cognatione spirituali ...
(9) No. 50: Verum quod haec spiritualis cognatio licet impediat matrimonium, non tamen sufficiens sit ad puniendum, quia in ea praesumitur ignorantia ... sed tantummodo imponi posse poenam extraordinariam, et mitiorem arbitrio iudicis.
(10) No. 70: ... incestus committi dicatur a vitrico carnaliter cognoscente suam privignam, quae loco filiae reputatur ... No. 71: Et isto casu posse imponi poenam mortis, ...
(11) No. 69: ... quod incestus committatur per filium qui carnaliter cognoscere audet concubinam patris sui ... No. 66: ... a privigno carnaliter cognoscente suam novercam, ... No. 67: Et isto casu posse imponi poenam mortis ... No. 68: Sed quoad poenam mortis valde dubito, ...
(12) No. 73: ... Ut incestus committatur per socerum carnaliter cognoscentem nurum suam, ... No. 75: ... et si omnem aliam poenam morte excepta corporalem imponi posse, et debere apud me non est dubium.
(13) No. 79: ... Ut incestus committatur ab eo, qui sororem carnaliter cognoscit, seu cum ea matrimonium contrahit, ... No. 80: Et isto casu pro incestu imponi posse poenam mortis, ...
(14) No. 86: ... Ut incestus committatur etiam per eum, qui rem habet cum filia sui fratris, vel sororis, ... No. 91: ... qui carnaliter cognoscit suam amitam, vel materteram, ... No. 94: ... qui carnaliter cognoscit uxorem fratris sui, vel sororem uxoris suae, ...
(15) No. 105: ... committatur etiam incestus, quando pater, et filius carnaliter cognoscunt eandem feminam ... Ubi quod est poena capitis, ...
(16) No. 117: ... Ut crimen incestus sit mixti fori, et ideo contra laicum etiam ecclesiasticus iudex ad excomunicationis poenam procedit, ...

GLAVA 42
ARGUMENTUM. DE POENIS INCESTARUM NUPTIARUM

Quaest. CXXXXIX. Par. II (No. 121–160)

(1) No. 122: Regulam mihi propono, quod incestas nuptias contrahens non poena mortis, sed relegationis in insulam a iure statuta est honestae personae. Vilis autem persona verberatur, et in exilium mititur ... No. 125: ... procedere in eo, qui ignoranter contrahit incestas nuptias, quo casu ignorantia est magis excusabilis, quam in eo, qui committit incestum sine nuptiis, ... Secus quando scienter; nam quando scienter, non desunt doctores dicentes maiorem esse poenam incestus commissi sub velamine matrimonii, quam sine matrimonio ... Et ita teneas, quia haec est pura verittas ...
(2) No. 127: ... Ut ultra poenam praemissam non solum dos, sed omnia alia bona contrahentium incestas nuptias ipso iure confiscentur, ... No. 130: ... nisi is habeat filios ex alio legitimo matrimonio natos, seu nepotes; si enim filios, aut nepotes habuerit, bona non applicantur fisco, sed dictis filiis, aut nepotibus, ...
(3) No. 131: ... ut haec poena confiscationis bonorum procedat in incestu commisso sub facie matrimonii, secus sine matrimonio ...
(4) No. 133: ... ut incestas nuptias contrahens testari non possit, et si testamentum fecerit non valebit, si post eius mortem fuerit probatus incestus, cum dominio rerum suarum ipso iure privetur, ...
(5) No. 134: ... quia donationes factae inter contrahentes incestas nuptias, et omnia alia lucra nuptialia ab illis tanquam ab indignis auferuntur, et fisco applicantur ...
(6) No. 137: ... Quia filii ex incestis nuptiis nati sunt incapaces bonorum patris, nec ex illis aliquid capere possunt ab intestato, vel ex testamento, ... Ubi quod non sunt in potestate patris, nec patrem habere dicuntur, ... No. 139: ... quando incestae nuptiae fuerunt contractae a coniugibus scientibus impedimentum, secus si ab ignorantibus, quia tunc filii nati ex tali matrimonio putativo sunt legitimi, et successibiles ...
(7) No. 144: ... quia quando nuptiae sunt incestae, matrimonium dissolvitur ... No. 145: ... procedere, etiam in nuptiis incestis inter cognatos cognatione spirituali, ... No. 142: ... quia adhuc contrahentes incestas nuptias non possunt cum aliis contrahere matrimonium, ...
(8) No. 152: ... Regulam non procedere in minore, Minor enim aetas in crimine incestarum nuptiarum tam feminas, quam masculos excusat, ... No. 153: ... ut minor aetas in incestis nuptiis non excuset in totum, sed bene faciat, ut, ... mitius puniatur, ... No. 155: ... ut tunc demum minor aetas excuset contrahentem incestas nuptias, si maiores effecti ab illis recesserunt, aliter secus, ...
(9) No. 157: ... regulam non procedere in eo qui desponsat aliquam suam consanguineam, vel affinem: nam ex solis sponsalibus non sequuta copula carnali incestae nuptiae non contrahuntur ... et poena incestus non habet locum.

ARGUMENTUM. IGNORANTIA IURIS, VEL FACTI, AN ET QUANDO EXCUSET AB INCESTU

Quaest. CXLIX. Par. III

(10) No. 161: Regula sit, quod ignoratia excuset ab incestu ... No. 162: ... ut praesertim procedat in ignoratia seu errore facti, ... No. 163: ... ubi praesertim loquitur de rustico, ... Contrarium, quod ignorantia iuris non excuset, ...

(11) No. 163 in fine: ... quod ignorantia iuris non excusat in totum, sed in parte ut poena minuatur, ... No. 164: ... ut multo magis ignorantia iuris excuset contrahentem incestas nuptias prohibitas de iure civili tantum, et non de iure gentium ... No. 165: Et multo magis excusat ignorantia illius iuris civilis, quod maior pars masculorum ignorat, utputa quod tutor, vel filius tutoris prohibeatur contrahere matrimonium cum pupilla...
(12) No. 169: ... quod haec ignorantia in incestis nuptiis de iure civile non excusat masculum in totum, sed solum relevat in aliqua parte, et sic facit eum mitius puniri, ... No. 178: ... quando unus coniux est ignorans incestarum nuptiarum, aut in facto, aut in iure, Aliter vero sciens, quia tunc ignorans reputabitur pro ignorante, et sic excusabitur; sciens vero habeatur pro sciente, et non excusabitur.
(13) No. 167: ... et ignorantia iuris civilis in incestu commisso inter cognatos cognatione spirituali, excusat contrahentem incestas nuptias, ... No. 50: ... quia in ea praesumitur ignorantia, ... quod poenae impositae incestis nuptiis non procedant in istis nuptiis inutilibus, ... sed tantummodo imponi posse poenam extraordinariam, et mitiorem arbitrio iudicis.
(14) No. 196: ... quod regressus a nuptiis contractis ab ignorante statim superveniente scientia impedimenti illum excusat ...
(15) No. 186: ... in (incestu) commisso cum fornicatione, et sine matrimonio, tunc enim quia datur opera rei illicitae, hoc ideo tenetur quis de incestu, etiam quod ignoraverit consanguinitatem, ...
(16) Nr. 173: ... ut ignorantia juris excuset feminam contrahentem incestas nuptias prohibitas a iure civili positivo tantum, ... Nr. 174: ... Secus si mulier contraxerit incestas nuptias prohibitas a iure naturali, vel gentium, ...
(17) Nr. 197: Quod si quis scienter, et non bona fide contraxit incestas nuptias, superveniens poenitentia, et recessus a dictis nuptiis non excusat, quia iam est perfectum flagitium ...
(18) Nr. 203: Sed an ignorantia probetur iuramento contrahentis incestas nuptias, videtur quod sic, ... Quod non credo verum, nisi iurans haberet, pro se aliquam praesumptionem ignorantiae... Nr. 204: Et magna in proposito ignorantiae praesumptio oritur, quando nuptiae sunt contractae publice, et palam, sicut e contra praesumitur scientia, et mala fides, si clam, ... quod quando nuptiae sunt contractae palam, et in faciem ecclesiae, tunc, et facti, et iuris ignorantia praesumitur... Ubi e contra, quod quando nuptiae sunt clam contractae, tunc ignorantia non praesumitur, nec excusat contrahentem, etiam quod sit minor, aut mulier, ...

GLAVA 43

LIBER TERTIUS. DE VARIIS, ET DIVERSIS CRIMINIBUS. TITULUS DUODECIMUS ARGUMENTUM. INIURIARUM POENA, QUANDO HABEAT LOCUM, ET QUANDO NON

Quaest. 105 (Inspect. III) (No. 83—174)

(1) No. 83: Regula sit, ... quod iniurians punitur, et civiliter, et criminaliter ... etiam in iniuria absenti. Nam et absenti iniuriam inferri posse, ...
(2) No. 85: ... etiam in iniuria facta mortuo, ... No. 86: ... quod iniuria illata defuncto dicitur iniuria ficta, et abusiva, et levior, ea, quae infertur in viventem, ...
(3) No. 87: ... in iniuria facta nutu; iniuriam enim non solum verbis, sed etiam nutu inferri posse ...

(4) No. 90: ... Ut iniuriarum poena locum habeat non solum in eo, qui iniuriam infert, sed etiam in mandante, consulente, procurante, incitante, seu persuadente ...
(5) No. 92: ... Ut iniuriarum actione teneatur etiam ille, qui de nocte tacite viam alicuius mulieris honestae frequentat, vel ante illius domum facit matinatas, nam ex hac nimia frequentia aliquam praebet infamiam ...
(6) No. 98: Etiam in eo, qui provocatus aliqua verbali iniuria provocanti aliam infert iniuriam, nam, et is étiam punitur, licet mitius, ...
(7) No. 103: ... in eo, qui alteri dicit aliquod bonum, sed hironice, et cum animo iniuriandi ... iniuriarum actione tenetur, ...
(8) No. 104: Idem si quis alteri diceret, ego non sum fur, et similia, ... No. 105: ... ubi generaliter de omni iniuria dicta per verba indirecta et subdola, ... No. 106: ... Pariter, et iniuriarum actione tenetur, dicens alicui condemnato de crimine « taedet me de condemnatoria sententia contra te lata de furto » ...
(9) No. 111: ... eandem propositam regulam, ut non procedat quando quis in alterum convitium infert sine dolo, et sine ani mo iniuriandi, quia tunc poena iniuriarum non habet, locum ... No. 113: ... quia iniuria praesumitur malus iniuriandi animus, nisi contrarium probetur, ... No. 114: Ubi tamen quod hoc fallit in rustico.
(10) No. 116: Ubi conatur probare, standum esse iuramento iniuriantis, quod iniuria non fuit illata animo iniuriandi, ... Adverte tamen, quia loquitur, quando ratione loci aut temporis, aut personarum, constat quod iniuria fuerit illata sine animo iniuriandi, et sic quando pro iuramento concurrunt praesumptiones et coniecturae; unde secus si aliter ...
(11) No. 120: Sic, et dicere alicui « tu defers magnam barbam », potest trahi in iniuriam, et etiam in non iniuriam; ideo in dubio sine malo animo talia verba prolata censetur, ...
(12) No. 122: Primum itaque, ubi praecipue tunc iniuriandi animum abesse affirmat, quando inter iniuriantem, et iniuriatum nulla pracedebat inimicitia.
(13) No. 125: ... in eo qui alteri ioco, aut ludendo iniuriam verbis, aut facto infert, is, inquam iniuriarum actione non tenetur ...
14) No. 129: Sic etiam de iniuria tenebitur ille, qui de aliquo facit ludibrium, nec excusatur ex eo, quod ioco id se fecisse dicat, ...
(15) No. 131: ... ubi quod si iudex iniuriose, et iniuste partem litigantem coram ipso iniuriaret, tenetur actione iniuriarum, ... Ubi de iudice iniuriante eum, qui appellat a sua sententia ...
(16) No. 132: ... Ubi declarando praedicta, ... dixit, officialem actione iniuriarum non teneri, si animo corrigendi verbum iniuriosum protulerit, ...
(17) No. 133: ... in magistro qui verberando discipulum iniuriarum actione non tenetur, quia malus in eo animus non praesumitur, ... qui facit causa correctionis ... No. 134: ... dummodo magister leviter, seu moderate, et non excedendo modum discipulum verberet, secus si graviter et atrociter ... Ubi amplius, quod an castigatio sit moderata, relinquitur arbitrio iudicis, qui per coniecturas arbitrabitur, an castigationis modus fuerit excessus a magistro ...
(18) No. 136: ... in astrologo, qui dum consultus respondit aliquem esse furem, iniuriarum poena non tenetur, quia non animo iniuriandi hoc dixisse praesumitur ... ubi reddit rationem, quia scilicet non dolo, sed suae artis causa fecit, ...
(19) No. 138: ... In patre verberante filium, contra quem filius iniuriarum actione agere non potest (si iniuria atrox non sit) cum non animo iniuriandi, sed corrigendi id omne factum praesumatur, ... No. 139: Idem de iniuria illata nepotibus, et aliis descendentibus usque ad septimum gradum, ...

(20) No. 142: ... procedere, prout loquitur si iniuria levis sit, secus si sit atrox, quia tunc contra patrem, posset criminaliter agi ad poenam, licet non civiliter ad aestimationem iniuriarum, ...
(21) No. 141: ... quod propter atrocem iniuriam parentes coguntur filios emancipare.
(22) No. 145: E contra, autem filius semper potest conveniri a patre pro iniuria sibi illata quamvis levis sit.
(23) No. 146: ... In famulo verberato a domino, qui cum praesumatur verberatus causa correctionis, hoc ideo dominus non tenetur, ...
(24) No. 147: In amico, in quo, cum non praesumatur iniuriandi animus, idcirco de iniuria in alium amicum illata non tenetur, ... No. 148: ... multo magis in coniucto, ... quod ratio sanguinis tollit praesumtionem inferrendae iniuriae ...
(25) No. 149: In iniuria illata per iracundiam et linguae lubricum ... No. 151: ... In eo, qui post illatam iniuriam, ... illam revocat, et retractat poenitentia ductus, ... No. 154: ... Nam quod omnino retractatio, seu revocatio iniuriae debeat fieri per iniuriantem statim antequam recedat a loco, in quo iniuriam protulit, ... No. 156: Utcumque sit ista revocatio, seu retractatio iniuriae quando fit, debet fieri publice, et palam non autem secrete.
(26) No. 157: ... In iniuria facta volenti, ... quia nulla iniuria est, quae in volentem fit, ... No. 158: Et haec ampliatio in tantum est vera, ut credatur asssertioni iuratae iniuriati dicentis, ex voluntate iniuriam recipisse ... No. 159: ... non procedere in illis personis, pro quorum iniuria alteri actio acquiritur, ... No. 160: Sic, et pro iniuria facta filio vel uxori etiam volentibus, ... pater et maritus agere possunt ...
(27) No. 161: Sic, et pro iniuria facta uni de domo, et familia, quamvis volenti, posse alium de eadem domo, et familia agere, ...
(28) No. 162: Sic, et iniuria facta officiali regio, etiam volenti punitur; quia regi facta dicitur, ...
(29) No. 163: ... quando voluntas iniuriati libere ad iniuriam sibi inferendam concurrit, ... No. 165, quia in dubio non praesumitur, quod quis volens patiatur iniuriam, ... No. 167: ... dummodo iniuria non sit atrox, quae corpus frangat, ad quam cum nemo se obligare possit, quia nemo este dominus membrorum suorum; ideo consensus non excusat iniuriantem, licet bene excusaret, quando iniuria esset verbalis, aut alia quae corpus non frangat, prout est alapa, aut similis, ...
(30) No. 172: ... quod si quis alicui dat pecuniam, ut alteri dicat, aut faciat iniuriam, si iniuria facta, vel dicta non sit, non potest agi actione iniuriarum contra mandantem ,...
(31) No. 173: ... in eo, qui alteri dicit sum nobilior te, aut quid simile, non enim per hoc infamatur opinio, et dignitas illius ... De quo dicto valde dubito, cum per verba praedicta satis videatur diminuta illius opinio, et nobilitas prasertim, quando se se praetenderet nobiliorem altero; ... Ideo considera: bene crederem non esse iniuriam, si quis alteri diceret, quod est nobilis, et probus, prout ipse; quia tunc sic dicendo alterius honori, et dignitati non praeiudicat, licet forsan faciat se magis nobilem, et magis probum, quam sit si adderet illud verbum plus diceretque quod esset plus nobilis, et plus probus, quam alter; tunc non video quomodo possit iniuriárum poenam effugere, cum sic dicendo, ut praedixi, illius dignitati praeiudicet.
(32) No. 174: ... regulam ... non procedere in pluribus iniuriis uno impetu illatis. Nam tunc unica tantum reputatur iniuria, et unica tantum poena locum habet ... Una enim oratio idem significans pluries repetita pro unico verbo habetur, secus vero si diversae proferant orationes continentes diversas iniurias, vel si sub unica oratione plures annectant iniuriae, iis enim duobus casibus non unica, sed plures reputantur iniuriae, ...

GLAVA 44

ARGUMENTUM. INIURIA QUANDO DICATUR LEVIS, ET QUANDO ATROX, SEU GRAVIS

Quaest. CV. Inspect. IV (No. 175—218)

(1) No. 175: Iniuriarum poenam arbitrariam esse ... Unde sequitur quod iudex maiorem arbitrari debet poenam pro iniuria atroci, seu atrociori, quam pro minus gravi seu leviori; hinc propterea doctores gravitatem iniuriae ab illius levitate maxime distinxerunt, et e contra dicentes, quod iniuria alia est levis, alia gravis, et alia atrox ... No. 176: ... quod levitas, seu gravitas iniuriae cognoscitur ex illius qualitatibus, habito praesertim respectu ad causam, et ad personam iniuriantis, aut iniuriati ... dicitur atrocem reputari iniuriam, aut persona aut tempore, aut re, ...; ... iniuriam reputari atrocem quatuor modis, videlicet ex persona, ex tempore, ex loco, et ex facto... No. 177: Ubi amplius, quod statur arbitrio iudicis, quae dicatur atrox iniuria, ...
(2) No. 178: ... quod illa dicitur atrox iniuria, propter quam aut donatio revocatur ... aut filius exheredatur, ... Ubi propterea infert, quod quaelibet levis iniuria habens admixtam ingratitudinem reputatur gravis. No. 179: ... quod iniuria reputatur atrox, seu levis secundum communem opinionem loci in quo illata est, ... No. 180: Ubi propterea infert Florentiae pugnum reputari levem iniuriam; et alibi atrocisimam esse iniuriam incendere alicui barbam.
(3) No. 182: Quamvis aliquando dici soleat, quod plus turbent verba, quam verbera, ...
(4) No. 184: ... quod iniuria in corpus illata semper gravior est iniuria verbali, sed non semper verum est, quod debeat reputari atrox, nisi intervenerit vulnus, aut fractura, ...
(5) No. 183: Et isto casu reputatur atrox, et personalis iniuria non solum si corpori inferatur, vel etiam si non corpori, ut puta vestimentis scissis.
(6) No. 185: ... quod iniuria gravior reputatur ea, quae a pluribus commissa est, quam quae ab uno tantum, ...
(7) No. 186: ... quod iniuria reputatur atrox ea quae in loco publico, ut puta in foro, theatro, ludibus publicis, in palatio potestatis, et simili illata est, ... No. 188: Et de iniuria, illata in domo principis, quod gravior reputetur ratione loci, ...
(8) No. 187: Propterea si inferatur in civitate gravior est, quam si inferatur in villa, ...
(9) No. 189: ... quod iniuria dicitur gravis eam quae multis astantibus, videntibus, et audientibus facta est, ... No. 191: Sic e contra iniuria non reputatur atrox ea, quae in solitudine alicui illata est, ...
(10) No. 192: ... quod iniuria reputatur atrox ea, quae in praetoris conspectu illata est, ... No. 194: ..., quod iudex tunc et in loco, et statim potest iniuriandem arbitrio suo punire ...
(11) No. 195: ... quod iniuria facta clerico ac sacerdoti, dicitur atrox, ...
(12) No. 198: ... quod iniuria illata magistratui, dicitur atrox ... No. 199: ... quod iniuria illata magistratui, censetur illata ipsi principi, ...
(13) No. 200: ... ut procedat etiam in inferente iniuriam officiali finito officio, et tempora sindicatus.
(14) No. 205: ... quod iniuria reputatur gravior ea, per quam infamatur de honestate aliqua mulier notae authoritatis ...
(15) No. 206: ... quod iniuria reputatur atrox illa, quae infertur in ecclesia ...

(16) No. 208: Contrarium quod immo alapa inferat levem iniuriarum ... quod non nisi exilio per bimestere fuit punitus quidam nobilis Neapolitanus qui famulo unius ex Capitaneis deputatis ad custodiam civitatis ab eo provocatus, quia ipsi dixerat, non ci vedi », alapam dedit in ecclesia; ... ubi percussionem manu vacua quando persona percussa non est superior, vel notabilis non atrocem sed levem reputat iniuriam, ...
(17) No. 212: ... quod ex pugno levis iniuria illata dicitur ... ubi loquitur de pugno illata sine livore, tumore, aut sanguine, ... nisi ratio loci, et dignitas personarum aliud suadet, ... No. 215: ... quod atrox reputatur iniuria, quando quis aliquem, fustibus aut baculo caedit ad ea quae generaliter tradita sunt (supra in quarta conclusione No. 181: ... et sequentibus) ... Qui virgula alterum percussit cum modico vulnere.
(18) No. 218: ... quod iniuria dicitur gravis ea quae illata est ad domum alterius...

GLAVA 45
ARGUMENTUM. VERITAS CONVITII AN, ET QUANDO EXCUSET A POENA INIURIARUM

Quaest. CV. Inspect. V (No. 219—252)

1 No. 219: ... Prima fuit opinio affirmativa, quod scilicet veritas illatae iniuriae iniuriantem excuset, ...
(2) No. 221: ... quod non tenetur actione iniuriarum qui vocat meretricem eam, quae olim fuit meretrix, licet hodie sit emendata,...
(3) No. 222: ... non teneri actione iniuriarum illum qui alteri dixerat, quod erat bastardus, vel excommunicatus cum talis revera erat quamvis absolutus, vel legitimatus, si absolutionem, aut legitimationem ignorabat, ...
(4) No. 222 in fine: Et quid de proditore, seu rebelle ad famam, et honores restituto an impune possit vocari proditor, vel rebellis, ... ubi tenet quod sic si loquitur per verba praeteriti temporis, puta dicendo, tu fuisti proditor, et rebellis; secus si per verba temporis praesentis puta si diceret, tu est proditor vel rebellis.
(5) No. 225: ... quod iniuriarum poena non habet locum quando quis dicit verum, si iniuria contineat aliquod factum punibile, et pro quo iniuriatus accusari potest, quia tunc interest Reipubicae delicta punire, ut puta si quis alteri diceret tu es homicida, latro, et similia; secus autem quando iniuria continet factum non accusabile, et non punibile, quia tunc inhumanum est alienos defectus detegere, ut puta si dixero tu es pauper scabiosus, et similia, ... No. 226: ... prout est quando quis vocat claudum, vel mancum, ... in eo qui alteri dicat Zoppo, cieco, cornuto et similia ...
(6) No. 227: ... quod iniurians teneatur actione iniuriarum etiam quod dicat verum, ... et etiam quod proveniat culpa iniuriarum passi, et quod de illis possit accusari idem iniuriam passus, si animo iniuriandi ipsum vitium improperaverit, ... No. 229: Animus autem iniuriandi praesumitur si sine causa fuit iniuria illata; si vero cum causa, et tunc secus, ...
(7) No. 233: ... quod si quis excipiendo contra testes actorem, vel accusatorem ipsos infamaverit, pariter et actione iniuriarum tenetur si infamatoriam exceptionem non probavit, secus autem si illam probavit, ...
(8) No. 240: ... quod porrigens principi memoriale, in quo aliquem infamet, iniuriarum actione tenetur, ... quando contenta in memoriali principi porrecto non probantur, ... secus autem si probentur, ... iniuriarum actione teneri eos, qui contra veritatem alios diffamant in supplicationibus principi porrectis.

GLAVA 46

ARGUMENTUM. INIURIA UNI FACTA AN ALTERI FACTA CENSEATUR; ITA QUOD UNUS POSSIT PRO INIURIA ALTERIUS NOMINE SUO PROPRIO AGERE

Quaest. CV. Inspect. VI (No. 253—305)

(1) No. 253: Regula sit, ... quod ratione affectus iniuria facta uni censetur etiam alteri facta, ... No. 254: ... propositam regulam in filio, cui facta iniuria censetur facta patri, ... No. 255: ... ut pro iniuria facta filio possit pater agere nomine proprio, ...
(2) No. 259: ... in filio emancipato, pro cuius iniuria pater agere non potest, ... No. 261: ... in filio naturali, ...
(3) No. 258: ... Quia non e contra filius potest agere pro iniuria facta patri, ...
(4) No. 263: ... dummodo iniurians scieverit iniuriatum esse filiumfamilias, et in potestate alicuius, licet non scieverit in cuius potestate esset; secus si hoc ignoraverit, crediteritque iniuriatum esse patremfamilias ...
(5) No. 265: ... in servis, quibus facta iniuria, ipsis dominis facta censetur, ... No. 266: Et ideo pro iniuria facta servo dominum agere posse, ... No. 267: ... quod si iniuria facta servo levis est, et tunc si non est facta in contumeliam domini pro ea agere non potest, nec servus, nec dominus; si vero est facta in contumeliam domini, et tunc non agit servus, sed dominus proprio nomine, tanquam de iniuria sibi facta.
(6) No. 268: ... quod an iniuria sit facta in contumeliam domini, vel non, inspicienda est causa propter quam iniuria facta est.
(7) No. 270: ... quod maritus pro iniuria facta uxori possit nomine proprio, tanquam pro iniuria sibi facta agere contra iniuriantem, ... No. 271: ... etiam in iniuria facta sponsae, pro qua sponsus nomine proprio agit, tanquam de propria iniuria, ... No. 272: ... etiam in iniuria facta nurui, quae et socero facta censetur, et pro ea ipse socer agit nomine proprio, ... No. 273: ... si vellent agere nomine proprio, tanquam de iniuria sibi illata, quia tunc uterque potest agere, nec unus impeditur per alium, ...
(8) No. 274: ... quia non e contra iniuria facta marito dicitur facta uxori, nec pro ea uxor agere potest, ...
(9) No. 280: ... In procuratore, vel negotiorum gestore cui facta iniuria censeatur facta suo principali, et domino, ... No. 281: Attamen si fiat praesente ipso domino, tunc et etiam domino facta consetur, ... No. 282: Idem si iniuria fieret dum procurator, seu negotiorum gestor, aut alius minister esset in exequutione sui officii, exercitii, seu ministerii ... No. 283: Et idem generaliter si iniuria fuerit facta procuratori meo in mei contumeliam.
(10) No. 284: ... In discipulo, cui facta iniuria consetur facta praeceptori, et pro ea idem praeceptor agere potest ... No. 285: ... si in contumeliam praeceptoris iniuria illata fuerit, secus si aliter, quia per discipulum magistro non acquiritur ...
(11) No. 288: ... In coniuncto, et consanguineo, cui facta iniuria censetur etiam facta omnibus aliis de eodem sanguine, et cognatione... No. 289: Poterit ideo quilibet coniunctus, et de eadem cognatione, seu agnatione criminaliter agere contra iniuriam inferentem, civiliter autem non nisi iniuria fuerit facta in contumeliam coniuncti agere volentis, ... quod non poterit coniunctus agere ad poenam conventionalem, ...
(12) No. 291: ... In clerico cui facta iniuria censetur etiam facta episcopo, et ecclesiae, ... No. 293: ... In episcopo, vel praelato cui facta iniuria censetur etiam facta ipsi ecclesiae, immo et in omnibus ecclesiis sibi subiectis, ... No. 294: Et propterea licet episcopus, quantum ad suam personam, possit iniuriam sibi illatam remittere, non tamen potest quo ad ecclesiam, ...

(13) No. 205: ... In monaco, et religioso regulari, cui facta iniuria consetur etiam facta abbati, monasterio, et ecclesiae, ... Ubi, quod abbas, et monasterium possunt agere pro iniuria facta suo monaco, nisi monacus esset in studio de licentia abbatis vel abbas ageret in longinquis partibus, ...
(14) No. 296: Ubi, quod monaci non possunt remittere iniurias quoad actionem natam monasterio, secus autem quoad suam personam, ...

GLAVA 47
ARGUMENTUM. DE INIURIA ILLATA SEU MENTITA DATA AD PROVOCATIONEM ALTERIUS; ET CUM PROTESTATIONE, QUOD NON ANIMO INIURIANDI, SED SALVO HONORE

Quaest. CV. Inspect. VII (No. 306—333)

(1) No. 306: ... quod iniuriarum poena non habet locum in eo, qui iniuriam infert illi, a quo per aliam praecedentem iniuriam fuit provocatus ... No. 307: Contra, quod immo puniatur, sed mitius ... No. 309: Pro solutione potest dici, quod prima opinio procedit, quando iniurians dicit falsum, et iniuriatus refert iniuriam veram, quia tunc provocatus nullatenus tenetur, ... Secunda autem opinio procedit, quando iniuriatus refert iniuriam falsam.
(2) No. 308.: Ubi praesertim, quando provocatus non incontinenti sed ex intervallo, cum alia iniuria vult illatam iniuriam propulsare.
(3) No. 310: ... quod qui alteri aliquid asserenti, vel neganti, quod in se non contineat: dicit, tu mentiris, iniuriam infert, et iniuriarum actione tenetur, quia mentita est verbum iniuriosum ...
(4) No. 311: ... quod mentita infert iniuriam, etiam quod sit data, cum protestatione, salvo honore mentiti.
(5) No. 315: ... quod mentita data ad propulsandum iniuriam mentienti illatam, punibilis non est ... No. 318: ... tunc demum licere iniuriato dare mentitam, quando iniuria sibi illata est falsa: secus si vera: et si iniuria est falsa, tunc mentiens redargendo iniuriantem de mendacio, verum dicit, et propterea non punitur.
(6) No. 320: ... punitur tamen, quando ultra mentitam iniurians vulneratur, ... Ideo tenetur de vulnere, ... ubi de eo, qui post mentitam dedit iniurianti alapam.
(7) No. 321: ... quod mentita data ad propulsandum iniuriam, tunc demum est impunibilis, quando scilicet illata iniuria est falsa, et mentita vera, ... No. 322: Secus autem, si iniuria illata sit vera, et consequentur falsa mentita, quia tunc mentita est punibilis, etiam ad propulsandum iniuriam prorupta, ...
(8) No. 333: ... quod mentita data ex intervallo, est punibilis, etiam quod fuerit data ad propulsandum iniuriam illatam ...

GLAVA 48
ARGUMENTUM. INIURIARUM ACTIO QUOT MODIS REMITTATUR

Quaest. CV. Inspect. VIII (No. 334—383)

(1) No. 334: Iniuria quandoque remittitur expresse, et quandoque etiam tacite.
(2) ... Expresse dicitur remissa iniuria per pactum, conventionem, seu transactionem, et praesertim iuramento vallatam, ...

(3) No. 338: ... quod licet possit quisque ... remittere iniuriam, etiam per pecuniam, modo tamen pecuniae quantitas, arbitrio boni viri, sit moderata; ... Talis tamen remittens iniuriam per pecuniam remanet infamis.

(4) No. 339: Tacite remissa censetur iniuria per signa, et coniecturas reconciliationis ... No. 340: Prima enim, et potissima coniectura a iure inducta ad probationem remissionis iniuriae, est ea, quae a dissimulatione, et non revocatione ad animum ortum habet: ... Nr. 350: ... quando iniuriatus incontinenti ostendit se adversus iniuriantem bonae voluntatis, ... No. 352: ... ex familiari conversatione cum eo a quo iniuriam recepit ... No. 355: ... quae per salutationem vicissim factam ab iniuriato, et iniuriante inducitur ... No. 356: ... quando iniuriatus comedit seu bibit insimul cum iniuriante ... No. 359: ... quando iniuriatus, et iniurians, insimul rident, ludunt, aut quid simile faciunt ...

(5) No. 360: Septima est coniectura seu potius vera probatio remissae iniuriae illa quae ex tactu manum indicitur ... No. 361: ... quando iniurians et iniuriatus se invicem deosculantur ... No. 362: Haec autem coniectura seu probatio non procedit, in oscula pacis dato in ecclesia, quod non potest salva honestate refutari ...

(6) No. 363: Nona remissionis iniuriarum probatio oritur ex eo, quod iniuriatus recipit ab iniuriante illatae ini riae satisfactionem ...

(7) No. 345: ... nisi iniuria fuerit illata în corpus aut membra cum saevitia, qui tunc sicut volens, non potest consentire expresse cum nemo sit dominis membrorum suorum, ut suo loco dixi, ita nec etiam per dissimulationem hoc potest facere ...

(8) No. 364: Limita I omnes praecedentes coniecturas et probationes remissionis iniuriae, ut operentur effectum suum quoad praeiudicium partis remittentis, non autem in fisci praeiudicium quin idem fiscus possit agere ad vindictam Reipublicae ne delicta remaneant impunita ...

(9) No. 375: ... Quando iniuriatus accusavit iniuriantem ipsumque citavit aut cum eo litem contestatus fuit ...

(10) No. 379: ... quod in expressa remissione iniuriae in articulo mortis censeatur etiam remissum omne interesse, quod poterat iniuriatus praetendere ...

GLAVA 49

ARGUMENTUM. DE MALEDICENTE PRINCIPI, CARDINALIBUS ET PRAELATIS

Quaest. CV. Inspect. X (No. 389—420)

(1) No. 389: ... quod principi maledicens ex proposito, et malo animo puniendus est ... No. 392: ... ut puniatur non solum inferens in principem maledictum, ... sed etiam inferens omne aliud verbum importans contumeliam, quod propterea isto casu appelatione maledicti comprehenditur, ... maledictus potest dici is, qui obloquitur de alio homine detrahendo ei, et eum obloquiis deprimendo; quae descriptio iudicio meo optime etiam iniurias comprehendit ... No. 393: ... quia iniuria, et maledictum illatum in principem dicitur maximum delictum ... No. 398: ... ut poena ... de maledicis, quae loquitur in clericis, locum habeat etiam in laicis ...

(2) No. 394: ... ut proposita regula procedat ... etiam in maledicente Papae ...

(3) No. 405: ... quod si iniuria facta praelato tangit etiam ecclesiam, et tunc praelatus potest esse de tali iniuria iudex competens, et iniuriantem punire, et excommunicare ...: si vero iniuria tangit solum, et specialiter personam ipsius praelati, et tunc non potest, nec punire, nec excommunicare ?...

(4) No. 406: ... in praedicatoribus, qui si in eorum praedicationibus, et sermonibus ecclesiarum praelatis detraxerint, per duos menses subiacere debent illis poenis, quae secundum eorum regulam, vel statuta pro gravibus criminibus, seu culpis eis consueverunt; imponi, ..., hoc intelligendum esse quando religiosi isti nominatim detrahunt, vel per circumloquutionem, quae vicem habeat proprii nominis: ...
(5) No. 407: ... ut principi, et praesertim ecclesiastico non sit maledicendum, non solum publice, ... sed nec etiam privatae ... No. 408: ... ut maledicentes Papae, non solum infames sunt, et ab ecclesia extorres redduntur ..., verum etiam quandoque si verba clerici contra Romanam Sedem prolata, habent in se speciem haeresis, ... tunc talia dicens, puniri debet tanquam haereticus, ...
(6) No. 409: ... ut procedat prout loquitur in maledicente principi ex iniuria, et cum dolo; secus autem si proter ebrietatem maledixerit, tunc enim nullatenus punitur maledicens ... No. 411: ... in maledicente principi ex levitate, temeritate, seu lubrico linguae ... 415: ... in maledicente principi ex insania ... No. 413: quia quod quis principi maledixerit ex levitate, non praesumitur, ideo is, qui dicit, probare debet.
(7) No. 416:... Quia licet maledicens Papae, seu imperatori poena arbitraria puniendus sit.
(8) No. 419: ... ut nullo casu praedicto iudex ex se ipso possit imputatos de hoc crimine absolvere, vel condemnare; sed eos ad principem remittit, qui postea rescribet an absolvendi, vel condemnandi sint ...

GLAVA 50
ARGUMENTUM. DE POENA ET MATERIA LIBELLI FAMOSI

Quaest. CV. Inspect. XI (No. 412—492)

(1) No. 421: Dixi supra num. 3. quod iniuria ... etiam scripto infertur: scripto autem tunc praecipue illata dicitur iniuria quando per libellum famosum illata est; ... quod libellus famosus ... est compositio facta in scriptis in infamiam alicuius, eius quod quis probare non vult et in publico iactata, vel in loco, ubi inveniatur ... No. 457: ... etiam in affigente, seu ponente libellos famosos in aliquo loco publico ... No. 474: Quod et idem erit si libellus nec etiam contineat nomen illius cui infamia irrogatur, dummodo aliunde constet, de quo libellans voluit intelligere ... No. 475: ... quod quando in libello famoso non est specificata aliqua certa persona, licet possit suspicari de quo libellans intellexit ...
(2) No. 422: Quod vero attinet ad poenam ... De iure civili poena capitis videtur statuta, ... No. 423: ... Et hanc capitis poenam plures dixerunt esse poenam mortis naturalis, et decapitationis, ac ultimi suplicii ... No. 424: Dummodo tamen libellus famosus contineat capitalia delicta in alium improperata; secus si in eo improperetur delictum non capitale, ... No. 425: Quod si libellus non contineat improperationem alicuius delicti, sed aliam iniuriam, et tunc extraordinaria imponitur poena ... No. 426: Alii autem dixerunt de consuetudine poenam libelli famosi esse non mortis, sed extraordinariam, iuxta facti, et personarum qualitatem ... No. 429: Nec desuerunt allii doctores qui dixerunt, secundum leges, poenam libelli famosi esse deportationis ... No. 438: Et ultra praedictas poenas libelli famosi author infamis est, et intestabilis, et propterea, nec testamentum facere, nec testimonium ferre potest ... No. 441: Regula igitur firmata sit ex praemissis, quod author, et compositor libelli famosi sive clericus, sive laicus, et tam de iure civili, quam canonico punitur, ut supra diversis poenis, et quandoque etiam poena mortis.

(3) No. 442: ... Regulam procedere non solum in authore ipsius libelli famosi, et principali delinquente, sed etiam in mandante, et consulente, ... ubi quod facientes, et consentientes pari poena puniuntur ...
(4) No. 443: ... Ubi idem de mandatario, quem non excusat dicere, quod de alterius mandato, vel persuasione libelli composuerit, aut ediderit, ...
(5) No. 460: ... ut, et capitali poena puniatur etiam is, qui libellum famosum, casu invenerit, illumque non corruperit, combuserit, aut laceraverit, sed eius vim, et tenorem aliis manifestaverit ... No. 451: ... poena aliqua non tenetur ... de eo qui legit, et respicit libellum non animo infamandi aliquem, sed ut videat ingenium, et inventionem libellantis, et causa addiscendi, prout praesumendum est, quando legens est persona literata, honesta, et bonae conditionis, et famae ...
(6) No. 467: ... in componente carmina, epigrammata, vel ut alli dicunt, cantiones, aut quid simile (prout etiam saepe contingere solet) in detractionem famae alicuius, ... No. 468: ... etiam in eas cantare ...
(7) No. 469: ..,, etiam in stercorante fores alicuius ...
(8) ... vel eisdem foribus cornua affigentibus ... ubi propterea infert, quod statuta imponentia poenam stercorizantibus, seu apponentibus praeputia, aut cornua in ostiis alienis, procedunt, ... ubi quod talia facientes, puniuntur ad instar facientis libellum famosum.
(9) No. 477: ... multo magis in ponente, seu affigente libellos famosos palatio principis, aut Communitatis ...
(10) No. 471: ... ut libelli famosi crimen incuratur etiam per eum, qui obscaenas picturas in alterius infamiam, in aliquo loco ponit, ...
(11) No. 490: ... quando is, quil libellum famosum fecit, revocaret per alium libellum famosum ea, quae in diffamatione alterius în libello per ipsum composito proposuerat asserens, puta illa non esse vera, et ex calore iracundiae dicta, ...
(12) No. 479: ... Ut revelans, et indicans libelli famosi authorem praemium consequatur si liber sit arbitrio iudicis de bonis accusati, si servus libertate donatur, et fiscus dat domino pretium.

GLAVA 51

LIBER TERTIUS. DE POENIS TEMPERANDIS. TITULUS DECIMUS. ARGUMENTUM. DOLUS AN, ET QUANDO REQUIRATUR IN DELICTIS, ET QUANDO CULPA LATA DOLO AEQUIPARETUR.

Quaestio LXXXVII. Inspect. I (1—64)

(1) ... Videndum modo est de causis quibus iura poenam minui, et temperari, mandant. No. 1: Prima se offert causa minuendi poenam carentia doli. Regulariter enim in delictis dolum requiri, et ubi dolus non adest, delicti poenam, nec etiam habere locum ... No. 2: Cessante itaque dolo, poenam omnimo minuendam, pluribus probat, ...

ARGUMENTUM. DE PRAESUMTIONIBUS EXCLUDENTIBUS DOLUM

Quaestio LXXXIX. Inspect. III (44—73)

(2) No. 44: Prima praesumptio excludens dolum sumi potest ex qualitate personarum, ... No. 45: Hinc in rustico, et imperito [dolum non praesumi, ... ubi vult hominem (ut vulgo dicit) grossum, praesumi fecisse per ignorantiam, ... No. 49: Hinc etiam

in minore, dolum non praesumi ... No. 50: Hinc quoque dolum non praesumi in muliere...
(3) No. 56: Hinc non praesumi dolum commissum, ubi lucrum et commodum non adest ... No. 57: ... cum modico commodo, seu modico lucro ... No. 58: ... et multo minus dolum praesumi, quando ex actu, qui dicitur dolosus, agens iacturam, et damnum, seu lucri amissionem reportaret ...
(4) No. 63: ... praesumptio oriens ex actu palam gesto, ...quando actus in genere est permissus, sed in specie aliquo casu prohibitus. Et sic quandoque permissus, et quandoque prohibitus ...
(5) No. 69: ... praesumptio non doli oriens ex obedientia superioris: ...
(6) No. 68: ... praesumptio doli exclusiva est illa, quae nascitur ex actu in personam benevolam, ...
(7) No. 71: ... praesumptio excludens dolum oritur ex necessitate officii.

ARGUMENTUM. DOLI PRAESUMPTIONES. QUAE SINT

Quaest. LXXXIX. Inspect. IV (74—147)

(8) No. 75: Hinc dolum praesumi in eo, qui est solitus dolum committere, et delinquere, facit regula semel malus ...
(9) No. 77: ... doli praesumptio oriens in actibus, quae de sui natura mala, illicita, et a iure reprobata sunt, ...
(10)— No. 82: ... dolum praesumi in tutore alienante bona pupilli sine causa, et sine aliis debitis solemnitatibus, ...
(11) No. 92: ... doli praesumptio est, quando quis non facit id, quod facere debet, ... No. 95: Hinc etiam praesumitur dolus in omittente facere illud, quod quis ratione sui officii facere tenetur ...
(12) No. 127: ... praesumptio doli, est ea, quae nascitur ex violentia...
(13) No. 130: ...doli, seu fraudis praesumptio oritur ex actu clandestine facto... No. 133: ... quando datur aliqua causa propter quam iuste dicitur actum fuisse celebratum, potius clam, quam palam. Tunc enim dolus non praesumitur, quia in claris non est opus coniecturis.
(14) No. 135: ... quod clam fieri dicitur illud, quod fit ignorante eo, ad quem res pertinebat, ...
(15) No. 140: ...praesumptio doli, et fraudis, est illa, quae oritur ex enormi, seu enormissima laesione, ...

ARGUMENTUM. DELIQUENS EX EO, QUOD CREDIDIT VIRO FIDE DIGNO ET QUOMODO EXCUSETUR A DOLO ET POENA

Quaest. LXXXX. Inspect. III (No. 109—127)

(16) No. 109: ... quod scilicet credens viro fide digno excusatur a dolo, ... No. 119: ... ut licet excusetur credens viro fide digno, non tamen excusatur credens mulieri quamvis fide dignae, ...

GLAVA 52

ARGUMENTUM. IRACUNDIA, QUANDO EXCUSET A DELICTO: ET AN CONTRACTUS, ET OBLIGATIONES PER IRACUNDIAM FACTAE VALEANT

Quaest. LXXXXI (No. 1—43)

(1) No. 1: Tertia causa minuendi poenam est iracundia, regula enim iuris est, quod delictum ira commissum mitius punitur.
(2) No. 5: ... ut pariter delinquentem excuset iustus dolor ... Ideo mitius puniri debet ... No. 6: ... ut pater, seu maritus occidento filiam seu uxorem in adulterio deprehensam, ac ipsum adulterum multum excusetur ob iustam iram, et iustum dolorem quo sic ad occidendum commoventur, quandoque a poena ordinaria, et quandoque in totum ...
(3) No. 7: ... quod provocatus ab aliquo verbis, aut facto, si provocantem offendat, mitius punitur, tanquam iusto dolore, ac iusta iracundia motus, etiam quod inculpatae tutelae moderamen excedat, ignoscendum enim esse ei, qui provocatus se ulcisci voluit...
(4) No. 12: ... etiam in pace, et cautione rupta de non offendendo, a qua per iram offendens, excusatur non aliter, ac şi ex nova causa offendisset, quae quidem nova causa satis dicitur ex eo, quod quis ad iram provocatur ... No. 13: ... dummodo ira proveniat, ex iusta causa, secus si ex iniusta, ... No. 14: ... dummodo ira fuerit magna, secus si parva...
(5) No. 18: ... Ut regula procedat non solum in criminalibus, ut praefertur, sed etiam in civilibus et generaliter: Omnis enim actus calore iracundiae factus nullus, et irritus est, nulliusque roboris, et momenti ... No. 20: ... Limita ... in contractu ad pias causas ... No. 21: ... dummodo ira non fuerit talis, quae donantem a mente alienaverit, quia tunc nec etiam valet contractus in favorem piae causae, ...
(6) No. 22: ... in voto, quod pariter calore iracundiae emissum non obligat... No. 23: ... in iuramento, quod pariter non obligat, si calore iracundiae praestitum fuerit, ...
(7) No. 26: ... in divortio, quod pariter factum calore iracundiae, non tenet ... No. 27: ... in exhaeredatione facta calore iracundiae, quae pariter non valet ... No. 28: ... in professione emanata calore iracundiae ...
(8) No. 34: ... In sententia excommunicationis, quae etsi per iracundiam lata sit, valet.
(9) No. 35: Aliae autem sententiae per iracundiam latae non statim exequi debent, sed eorum exequutio post 30 dies differtur etiamsi esset principis sententia.
(10) No. 36: ... quando delinquentem non poenituit, deliquisse, et propterea in delicto perseverat, illudque ratificat. Tunc enim etiam quod per iracundiam deliquerit non punitur mitius ...
(11) No. 43: ... quia iracundia non praesumitur, ideo per allegantem probanda est, sic enim admittunt omnes ...

GLAVA 53

ARGUMENTUM. MINORES QUI DICANTUR; ET QUI DICANTUR PUBERES, SEU IMPUBERES, AUT PUBERTATI PROXIMI: QUI AUTEM INFANTES, AUT INFANTIAE PROXIMI, ET QUI SENES. EX IIS PRAEMISSIS AN SENES, AC MINORES, DELINQUENDO, MITIUS PUNIANTUR

Quaest. LXXXXII (No. 1—191)

(1) No. 1: Quarta causa minuendi poenam est aetas, 1. fere in omnibus, ff. de regu. iur. ex quo et senes, et minores delinquendo mitius puniri omnes consentiunt. Verum ut quando hoc verum sit, dignoscamus, praemittenda aliqua sunt, quae ad terminorum cogni-

tionem pertinent. No. 2: Quaero igitur primo praemissorum loco, quot sint hominum aetates, et quo tempore incipiant ...

(2) No. 3: Quaero II, quis dicatur infans. Die, quod infans dicitur usque ad septimum annum inclusive ... No. 9: Quaero VI. quis dicatur proximus pubertati. Dic, quod in hoc fuerunt diversae doctorum opimiones, quarum prima fuit, quod proximus pubertati dicatur ab anno decimo cum dimidio, si masculus fuerit, usque ad 14, et si fuerit foemina ab anno nono cum dimidio usque ad 12.

(3) No. 10: Et si haec tibi placet opinio eam limita, nisi malitia suppleat aetatem, ... tunc impubes et infantiae proximus infra decem annos cum dimidio, non solum reputatur pubertati proximus, sed tanquam maior 25 annorum ... No. 48: Et scripsit Gregor. capit. 19. Lib. 4. Dialog. infantem quinque annorum e manibus parentum propter assiduas infantis blasphemias, a diabolo ereptum fuisse ... Decian, in tract, crim, tom. 2, lib. 6. c. 3. nu. 19. ubi etiam refert quendam vicinum suum, puerum ab infantili aetate, teterrime conniventibus parentibus blasphemantem, fuisse a rusticis occisum.

(4) No. 21: ... quod minor dicitur qui nondum est annis 25 ... et ab inde supra dicitur maior in negotiis peragendis, ac etiam in delictis, ...

(5) No. 22: ... quod senectus dicitur ab anno 50 perfecto usque ad annos 70 ...

(6) No. 23: Regula I sit, quod senes delinquendo mitius puniuntur ... No. 26: ... ut praesertim procedat in poenis corporalibus ... No. 32: Limita II in capitalibus, in quibus senes mitius non puniri ... No. 33: Sic et in homicidio, senilem aetatem non esse iustam causam minuendi poenam, ...

(7) No. 35: ... quia tunc demum senes puniuntur mitius, quando scilicet propter senectutem, et sanguinis diminutionem sunt etiam diminuti sensu, et intellectu, ita quod repuerascere incipiant, ... secus autem, quando sunt robusti, graves, perspicaces, et sapientes, ...

(8) No. 38: ... in poenis pecuniariis in quibus senes non puniuntur mitius, ...

(9) No. 39: ... quia licet senes mitius puniantur, non tamen excusantur in totum, ...

(10) No. 41: Regula II sit, quod minores 25 annorum mitius puniuntur...

(11) No. 46: ... multo magis procedere in infantibus, quos in delictis excusari cum doli capaces non sint, et quicquid agunt ignorent.

(12) No. 62: ... in proximis pubertati, qui si delinquant, adhuc mitius puniuntar, quamvis doli capaces sint, ...

(13) No. 79: ... multo magis procedere in impuberibus, qui cum sint ad coeundum impotentes, hoc ideo excusantur in totum, et minime tenentur in crimine adulterii, et aliis delictis carnis ... No. 80: ... Nam ut refert gl. in c. summa 20, q. 1 authoritate Gregor. lib. 4. dialog. cap. 19. repertus fuit novem annorum, qui nutricem impregnavit. Et refert etiam Hieron. in epistola ad Vitalem presbyterum, quae est XIII. 1. tractatus, 2 partis, Salomonem fuisse 11 annorum cum Roboam filium suum genuit, similiter testatur de Achaz, quod in 11 anno pariter genuit Ezechiam suum filium ...No. 93: ... quando constaret quod dicti impuberes essent viri potentes ... Tunc dicti impuberes licet mitius puniantur quam majores ... No. 85: Sic etiam, et puberes ac minores 25 annorum in eodem sodomiae crimine, mitius puniendos ... No. 88: ... quia minor aetas excusat etiam a poena ordinaria christianum carnaliter cognoscentem iudaeam, ... No. 98: ... in crimine incestus, in quo minorem aetatem excusare ...

(14) No. 103: ... etiam in criminibus gravibus, et atrocibus in quibus quod minor aetas faciat mitigare poenam ... ubi loquitur de proximo pubertati, ... qui tamen loquitur in minore 14 annorum ...

(15) No. 109: ... in crimine falsae monetae, in quo minores vigintiquinque annorum licet non excusentur in totum mitius tamen puniuntur.
(16) No. 121: Et omnia quidem praemissa multo magis procedunt in homicidio commisso, per impuberes, et pueros ludentes ... ubi ponit casum in duobus pueris insimul aleis ludentibus, quorum unus iurgio inter eos occasione ludi orto, alterum cultro temperatorio quem forsan ex ludo literario attulerat vulneravit, et ex eo vulnere vulneratus obiit, docitque talem puerum non esse puniendum in plus quam in poena exilii.
(17) No. 123: Sicut nec etiam in totum excusentur pubertati proximi ... et in specie in crimine furti ... No. 126: Quod et idem in furto commisso in ecclesia. ...
(18) No. 138: ... etiam in delictis geminatis, et iteratis, in quibus, quod propter minorem aetatem poena mitiganda sit ... No. 140 ... Dicasque quod in delictis geminatis, minores puniuntur gravius, sed non poena ordinaria, et mortis.
(19) No, 162: ... ut minor puniatur mitius etiam factus maior, quia attenditur tempus delicti, et non punitionis ...
(20) No. 163: ... ut iudex non solum possit, si velit, minoribus delinquentibus poenam temperare, sed etiam teneatur, et si id non fecerit, dicatur gravare, et ab eo possit appellare, ...
(21) No. 168: ... ubi de homicida annorum 18, qui fuit damnatus ad triremes arbitrio principis, ... No. 170: Verum, quod impuberes non alia poena puniri possint, quam ferula ... No. 171: ... non publice, ipsis inflicta ... sed in carceribus a parentibus, seu consanguineis, vel ab uno ex carcerum custodibus, ... Si vero delictum erat capitale, quod saepe contingit, quando isti pueri sodomiae crimen active, vel passive committunt, vel etiam plura committunt furta, et tunc saepissime eos publice fustigatos; ad triremes autem propter eorum tenellem aetatem nunquam damnatos vidi. Quod si fuerint puberes maiores, scilicet quatuordecim annorum licet minores 25. Et tunc si delicti gravitas hoc patiatur, et fustigentur, et etiam ad triremes damnatur, ...
(22) No. 180: ... in delictis spiritualibus, prout est crimen haeresis, et simoniae, in quibus minores non excusantur ... No. 108) ... Si parricida filius esset maior sexdecim annorum nullam certe mereretur veniam, ... quendam nobilem iuvenem, qui nondum compleverat annum fuisse capite obtruncatum eo quia patrem veneno necaverat, ... quod a poena parricidii minor aetas non excusat.

GLAVA 54
ARGUMENTUM. DE EBRIO DELINQUENTE, ET ILLIUS POENA

Quaest. LXXXXIII (No. 1—26)

(1) No. 1: Quinta causa minuendi est ebrietas. Regula enim iuris est, quod omne delictum quantumvis grave, et atrox durrante ebrietate commissum, non ordinaria poena, sed extra ordinem, et mitius punitur, ...
(2) No. 6: ... quia videtur ebrius mitius puniri, etiam quod delinquat in principem, prout in maledicente principi ...
(3) No. 7: ... etiam in crimine blasphemiae ... No. 1 in fine: ... quod ebrietas excusat a periurio ... No. 10: ... etiam in poena pacis seu cautionis ruptae ... No. 12: ... et multo magis in eo, qui ebrius evasit, sine sua culpa, quod potest contingere, prout exemplificant doctores duobus modis. Primo, quia non cognoscebat vini qualitatem, et potentiam ad inebriandum aptam cum contrarium crederet, ex eo, quia illud erat clarum, et parvum, ... No. 14: ut poena ebrio diminuitur iudicis arbitrio ...

(4) No. 12: ... Secundo quando fuit deceptus a sociis, qui in vino mixturam, utputa sal posuerint. Tunc enim delinquendo ebrius, nullatenus punitur, nedum mitius, ...
(5) No. 18: ... procedere in eo, qui taliter est inebriatus ut quicquid agat ignoret, cum in totum propter ebrietatem fuerit a mente alienatus, secus autem in leviter ebrio, et ut dicitur tantummodo proper vinum exhilarato. Nam is delinquendo non punitur mitius... No. 19: ... quod et leviter ebrius mitius aliquantulum puniatur, ...
(6) No. 20: ... in eo, qui sciens se solitum in ebrietate delinquere, et alios percutere, ac offendere non abstinuit se a vini immodica potatione, et se inebriavit. Tunc enim delinquendo punitur non mitius, sed poena ordinaria, ...
(7) No. 21: ... in ebrietate procurata, et affectata ad effectum, ut ebrius delinqueret, et delinquendo se cum ea excusaret. Nam tunc nullatenus excusatur, et ordinaria poena plectendus est.
(8) No. 22: ... in eo, qui in se reversus, et ebriositate cessante male contensus remanet de delicto in ebrietate commisso; secus si de eo glorietur, quia tunc ex ratificatione subsequuta apparet, quod eodem modo deliquisset si non fuisset ebrius, merito poena ordinaria puniendus est, ...
(9) No. 23: ... quia ebrius, quis non praesumitur. Ideo illam alleganti ad effectum, ut se a delicto excuset, incumbit onus probandi ... No. 25: ... quod ebrietas probatur per testes de credulitate ... No. 26: ... Ideo signis, et coniecturis probari, ut puta ... ex nimio potu, et praesertim diversorum vinorum ex evomitione, aut aliis similibus actibus

GLAVA 55

ARGUMENTUM. DE FURIOSO, ET PRODIGO DELINQUENTIBUS, ET EORUM POENIS, ET AN FUROR PROBANDUS, ET PER QUEM

Quaest. LXXXXIIII (No. 1—55)

(1) No. 1: Sexta causa minuendi poenam est furor: In qua regula sit, quod furiosus in furore delinquens excusatur a poena ... No. 2: ... Quomodocunque enim quis tempore delicti sit extra mentem, excusat.
(2) No. 4: ... etiam quod furiosus redierit ad sanam mentem. Nam adhuc puniri non potest de delicto commisso tempore furoris.
(3) No. 5: ... ut et idem sit in furioso habente dilucida intervalla ... No. 6: licet enim, quando constat furiosum dilucida intervalla habentem deliquisse in sana mente non excusetur a delicto ... No. 7: Tamen bene excusatur furiosus habens dilucida intervalla, si e contra constet, eum deliquisse tempore furoris ... No. 8: ... ut si dubitetur, quo tempore deliquerit habens dilucida intervalla an, scilicet tempore furoris; an vero tempore sanae mentis, ... Cf. Summarium, 5 in fine: Sed dic verius esse in totum remitti iudicis arbitrio, qui ex qualitatibus, et circumstantiis iudicabit, an delictum fuerit commissum tempore furoris an vero tempore sanae mentis, num, 11 et 12.
(4) No. 13: ... etiam quod delictum fuerit commissum in sana mente ... No. 18: ... Quod si agatur de poena pecuniaris, et furor adveniat non solum post completum processum informativum, sed etiam post defensivum, et multo magis, si superveniat post sententiam, et tunc pecuniariam poenam imponi posse, cum iam evidenter constet de delicto ... No. 25: ... ut furiosus non sit puniendus, quando nulla est spes, ut reducatur ad sanam mentem: sed si de hoc esset aliqua spes, tunc non est dimittendus, et absolvendus, sed retinendus, et custodiendus, donec ad sanam mentem reversus fuerit ...

No. 27: ... etiam in crimine parricidii ... si per furorem aliquis parentem occiderit impunitus est, ...
(5) No. 40: ... in eo, qui non est vere furiosus, sed simulavit se talem ad hoc, ut a delicto excusaretur. Tunc enim certum est hunc puniendum esse, ... No. 41: Et hinc propterea iudicem debere bene advertere, an carceratus fingat se furiosum, et ob id debere etiam eum diligenter pluribus modis interrogare, ac diversis uti mediis, seu cautelis ad agnoscendum, an sit vere furiosus, an vero simulet ... No. 42: Probarem autem furoris simulatio, vel iudicio medicorum, ... No. 43: Vel etiam praesumptionibus, et coniecturis ...
(6) No. 44: ... ut licet furiosus non puniatur, punitur tamen consulens, incitans, seu praestans opem furioso, ut occidat, praesertim si gladium accomodaverit ... Ubi tamen requirit dolum in dante gladium in manibus furiosi ad hoc, ut puniatur poena ordinaria.
(7) No. 45: ... quia licet etiam non sit puniendus furiosus, non per hoc tamen dimittendus, et liberandus est, sed custodiendus est a suis, ...

GLAVA 56

ARGUMENTUM. CONSUETUDO LOCI, AN, ET IN QUIBUS CASIBUS EXCUSET DELINQUENTEM, QUAMVIS IRRATIONABILIS, INIUSTA, AC REPROBATA

Quaest. LXXXXV (No. 1—44)

(1) No. 1: Septima causa minuendi poenam est consuetudo loci. Ex qua regulariter delinquentem a poena excusandum esse ...
(2) No. 3: ... ut consuetudo actum de sui natura illicitum, et punibilem, faciat licitum, et impunibilem ...
(3) No. 9: ... quia consuetudo excusat etiam iudicem iudicantem contra legem ...
(4) No. 35: ... regulam procedere in iis, quae sunt prohibita a iure positivo ... No. 36: Secus autem in prohibitis a iure naturali ... No. 37: Et multo minus in iis, quae sunt prohibita a iure divino ... No. 38: Contrarium quod consuetudo etiam contra ius divinum, vel naturale excuset a poena temporali, licet non a poena peccati ... No. 42: ... quia consuetudo licet excuset a poena temporali. Non tamen excusat a poena peccati, et aeternali.

GLAVA 57

ARGUMENTUM. DELICTI INCERTITUDO, AC DELINQUENTIUM MULTITUDO; AN ET QUANDO FACIAT POENAM MINUERE; QUOMODOVE SIT PROCEDENDUM IN DELICTO, ET HOMICIDIO A PLURIBUS COMMISSO AD INQUISITIONEM, TORTURAM, ET CONDEMNATIONEM

Quaest. LXXXXVI (No. 1—97)

(1) Octava causa minuendi poenam oritur ex multitudine delinquentium et ex incertitudine delinquentis. In qua quidem causa sicut duae incidunt inspectiones, una scilicet quae respicit multitudinem certorum delinquentium. Altera vero, quae respicit incertitudinem delinquentis. Ita, et duas firmandas regulas censui.
(2) No. 1: Regula 1, sit quod multitudo delinquentium facit minuere poenam. Ubi praesertim agitur de poena mortis, ne multorum strages sequatur ... Ubi dixit, quod

si una universitas concurreret ex proposito ad occidendum hominem et occideret; durum esset omnes decapitari, unde forte poena commutabitur ...
(3) No. 8: ... ut licet poena minuenda sit propter delinquentium multitudinem, haec tamen misericordia non est habenda in eos, qui delicti, vel authores fuerunt, vel in delinquendo plus aliis operati sunt, vel principaliores extiterunt. In istos enim graviter, et sine venia animadvertendum esse ...
(4) No. 14: Regula II sit, quod propter delinquentium incertitudinem minuitur poena; omnes enim quando delictum in subitanea rixa commissum est, absolvuntur a poena ordinaria, et extraordinaria tantum poena iudicis arbitrio plectuntur ... No. 15: ... quando ambulans per viam fuit occisus ex percussione lapidis proiecti, ex aliqua fenestra, vel domo, in qua plures aderant homines, et eorum unus necesse est ut lapidem illum proiecerit, sed ignoratur quis. Tunc enim propter incertitudinem nullus tenetur, et omnes absolvuntur ... No. 16: ... et non teneantur de occiso poena ordinaria, verum poena extraordinaria, videlicet poena pecuniaria, sine dubio plectentur ...
(5) No. 19: Amplia II, eandem secundam regulam ut, et idem, sit, si in una domo aliquis reperiatur occisus, et nesciatur a quo ex existentibus in d. l. domo fuerit occisus, quamvis certum sit quod eorum unus occiderit, ... No. 21: ... quando in rixa a pluribus commissa reperitur mortuus unico tantum vulnere affectus, ignoreturque quis ex rixantibus illud intulerit. Tunc enim propter hanc incertitudinem omnes absolvuntur a poena ordinaria homicidii, et condemnantur in poenam extraordinariam arbitrio iudicis ... No. 27: Ubi loquitur ... etiam quando tot sunt vulnera, quot rixantes ... si percursores non sunt certi, adhuc non nisi poena extraordinaria plectuntur ...
(6) No. 25: ... quando quis est mortuus ex pluribus vulneribus, et ignoretur, quis ex pluribus rixantibus ea intulerit. Nam adhuc omnes a poena ordinaria absolvuntur, et extra ordinem condemnantur, ... No. 28: ... et constat qui vulneraverint, et qui non. Tunc enim non vulnerantes, non tenentur de occiso, nec puniuntur ... No. 30: Verum, ut non vulnerantes nullatenus puniantur, quando] non solum non vulnerarunt, sed nec etiam insultarunt, nec alio modo dederunt aliquod auxilium percussoribus, ...: Secus autem quando ipsi in rixa existentes etiam aggressi fuerunt, licet non vulneraverint. Nam tunc sine dubio tenentur poena extraordinaria pro ope et auxilio praestito ...
(7) No. 31: ... quando quis est mortuus ex pluribus vulneribus letalibus, sibi in rixa a pluribus illatis sed ignoretur, ex quo vulnere mortus sit vulneratus, quia scilicet nesciatur quis primo mortaliter vulneraverit, ac etiam illus vulnus, ex quo mortuus est, intulerit. Tunc enim pariter omnes absolvendi a poena homicidii, et condemnandi in poenam extraordinariam iudicis arbitrio ...
(8) No. 34: ... quando quis est mortuus ex pluribus vulneribus quorum unumquodque de per se non erat letale, sed simul iuncta mortem attulerunt; constatque quod omnes vulnerarunt, licet non constet cuius ictu vulneratus obierit ... Tunc, inquam, licet omnes teneri de occiso ... No. 35: Non tenebuntur poena ordinaria homicidii sed ... extraordinaria iudicis arbitrio ...
(9) No. 38: ... in eo, qui mortuus est ex pluribus vulneribus; quorum praesertim unum vel plura letalia erant. Alia autem non letalia. Certi sunt percussores, sed ignoratur quis letale vulnus intulerit, et cuius ictu vulneratus perierit. Tunc enim omnes puniuntur non poena ordinaria homicidii, sed extraordinaria iudicis arbitrio ... No. 41: ... Et licet constet, quis vulneraverit letaliter, et quis vulneraverit non letaliter ... No. 42:... quod isto casu vulnerantes letaliter de homicidio teneantur, (caeteri vero qui non letaliter vulnerarunt teneantur tantum de vulnere).

(10) No. 44: ... in mortuo ex pluribus vulneribus, quorum primum mortale fuit, alia vero posteriora non fuerunt mortalia, et constat de primo mortaliter vulnerante, et de aliis postea non mortaliter vulnerantibus, tunc enim quamvis primus letaliter vulnerans teneatur de homicidio poena mortis, sed alia mitiori iudicis arbitrio plectendi sunt ... No. 46: ... Ubi ponit exemplum, quando primus letaliter vulneraverit in capite, et secundus non letaliter, cum parvo vulnere vulneraverit in digito ... No. 47: ... quod primi non letaliter vulnerantes tenentur de vulnere, secundi autem vulnerantes letaliter tenentur de occiso ... No. 49: ... primus percussor mortaliter vulneravit. Alter vero secundo loco vulnerans in totum exanimavit. Tunc enim primus vulnerans (quamvis mortaliter) de vulnere tantum, secundus autem de occiso tenetur ...
(11) No. 56: ... ut in homicidio a pluribus commisso, si vulnerans, seu occidens sit incertus, ... No. 57: ... Talis utique poena non corporalis, sed pecuniaria tantum erit ... No. 58: ... poenam exilii ... posse etiam ad triremes fieri condemnationem ...
(12) No. 80: ... Bene tamen possunt omnes torqueri ad sciendum quis eorum vulneraverit ... No. 82: Sic quoque homicidio commisso in una domo, si ignoretur quis ex ibidem existentibus occiderit, posse omnes torqueri ad sciendum quis occiderit ... No. 83: ... dummodo contra torquendum adsint inditia particularia, ut puta si contra aliquem urgeat mala fama, et quod sit solitus vulnerare et occidere ... No. 87: Unde secus si nulla praecesserint inditia, ... No. 90: Sic quoque aliquo occiso ex lapide proiecto ex una domo, non posse omnes in eadem domo existentes torqueri, sed tantum eum, qui fuerit malae famae ...

GLAVA 58

ARGUMENTUM: PRINCIPIS AC SUPERIORIS IUSSUS, ET MANDATUM, AN, ET QUANDO EXCUSET A POENA EUM PRAESERTIM, QUI METU, ET MINIS COACTUS DELINQUIT

Quaest. XCVII. Casus I (No. 1—24)

(1) Nona causa minuendi poenam oritur ex principis, seu alterius superioris iussu, et mandato ... No. 2: Sic etiam in libro Regum legitur, quod qui non obedierit principi morte moriatur ... No. 3: ... ubi illum textem ... declarat procedere, dummodo praeceptum sit iustum, secus si iniustum ... Ubi facit conclusionem generalem, quod iniustum superioris mandatum non excusat subditum exequentem ... No. 5: ... procedere in prohibitis a iure divino et a sacris scripturis ... et non obediendo, ... nullam meretur poenam ... No. 6: ... ut et idem sit in prohibitis a iure naturali, in quibus non esse obediendum principi, et obedientem non excusari ...
(2) No. 7: ... ut et idem sit in prohibitis a iure positivo, quando agitur de gravi praeiudicio tertii, licet enim in prohibitis a iure positivo scripto, vel consuetudinario principi obediendum sit, et obediens, excusetur a delicto, ex quo, vel nulli fit praeiudicium, aut parum ... No. 8: Secus tamen est, quando agitur de gravi praeiudicio tertii. Tunc enim principis iniusto praecepto obediendum non est, ... No. 9: Et generaliter eandem propositam regulam ... ut procedat in delictis atrocioribus. In quibus verum est, quod principi et superiori, non est obediendum, et obediens non excusatur, secus autem in levioribus, in quibus ab omni poena excusatur obediens ...
(3) No. 11: ... in occidente vulnerante seu quomodolibet delinquente, de mandato principis, aut alterius superioris minantis mortem, nisi mandatarius mandatum exequatur. Is enim huiusmodi mandato obediens, ut suae vitae periculum imminens effugiat, excusandus est ... No. 21: ... ut procedat, quando ultra principis et superioris mandatum

non solum intervenerunt minae, ... sed etiam si idem princeps, et superior sit solitus minas exequi; secus si minae non intervenerint. Vel etiam si intervenerint, non tamen minans sit solitus saevire et minas exequi. Tunc enim talis sic occidens, seu delinquens non excusatur, ...

(4) No. 21: Ubi facit conclusionem generalem ... quod regis praeceptum iustam timoris causam inducit.

(5) No. 18: Et hinc excusati mulierem, quae propter metum, et vim illatam, passa est carnaliter cognosci ... quod isto casu excusatur mulier, non solum a poena ordinaria, sed etiam ab extraordinaria.

ARGUMENTUM. PRINCIPIS AC SUPERIORIS JUSSUM, AN ET QUANDO EXCUSIT JUDICEM A POENA ALIQUID INIUSTE AGENTEM

Quaest. XCVII. Casus II. Inspect. I (No. 25—51)

(6) No. 25: Regula sit ... quod scilicet iudex, seu officialis non tenetur obedire principis, ac superioris, praecepto iniusto, et non obediendo excusatur ... No. 28: ... qui ... aliquem suspendere facit, ... No. 32: ... torquendo aliquem indebite ... No. 33: ... Quod si iudex viderit principis, et superioris praeceptum iniustum, ut supra continens, praesertim aliquam exequutionem poenae corporalis ac mortis, non debet exequi, sed consulere, rescribere, et expectare aliam iussionem; nunquam enim de morte hominis cunctatio sera est ... No. 34: ... debeat iudex non statim exequi, sed expectare per dies 30 ... No. 35: ... ut iudex pro suae conscientiae exoneratione, debet potius officio suo renunciare, quam principis, et superioris iniustum praeceptum exequi ... No. 50: ... Quando princeps certioratus exequi adhuc secundo loco iusserit, omnino etiam obediendum est, quia certum est, quod princeps ita vult, et eius mandato, quamvis duro, et iniusto parendum est, quando clare constat principem velle, ut illud exequatur omnino sive iustum, sive iniustum, ... quod tunc obediendo, non peccat, si quantum potuit resistentiam fecit ...

ARGUMENTUM. IUDICI SEU OFFICIALI ASSERENTI SE ALIQUID FECISSE IUSSU ET MANDATO PRINCIPIS, SEU SUPERIORIS, AN ET QUANDO CREDATUR

Quaest. XCVII. Casus II. Inspect. II (No. 52—66)

(7) No. 52: Regula sit, quod iudici seu officiali asserenti se aliquid facere de mandato principis non creditur, nisi aliter, quam ex sua assertione doceat de mandato ... No. 54: ... quia tale principis mandatum videtur probandum esse per scripturam ...

ARGUMENTUM. DE IUDICE EXEQUUTORE EXEQUENTE INIUSTAM SENTENTIAM ALTERIUS IUDICIS QUANDO EXCUSETUR. QUANDO QUE ILLAM EXEQUI TENEATUR

Quaest. XCVII. Casus III (No. 67—80)

(8) No. 67: Regula sit in hoc tertio casu, quod exequutor iudex etiam quod videat sententiam iniustam, et exequendo etiam faciat contra propriam conscientiam. Non tamen per hoc dictam exequutionem retardare debet, cum nullam habeat cognitionem, et excu-

satur ... No. 76: Quando coram exequutore opponitur de nullitate sententiae, ut puta, quia sit lata ab incompetente iudice; licet n. ipse non debeat de hac opposita nulitate cognoscere; supersedebit tamen in exequutione, et negotium ad superiorem remittet, si opponens incontinenti probare se offerat oppositam nullitatem, alias secus ...

(9) No. 40: ... ut iudex non debeat exequi praeceptum iniustum Papae, sed rescribere, etc, etiam quod Papa mandet exequi sub poena excommunicationis ... etiam quod Papa praecipiat sub gravissimis poenis ...

ARGUMENTUM. DE IUDICE SAECULARI QUANDO TENEATUR EXEQUI SENTENTIORUM JUDICIS ECCLESIASTICI, ILLIQUE SUUM BRACHIUM SAECULARE IMPARTIRI

Quaest. XCVII. Casus IV (No. 81—108)

(10) No. 81: ... quod iudex ecclesiasticus pro exequutione suae sententiae potest implorare brachium iudicis saecularis, et dictus saecularis iudex tenetur illud impartiri, et sententiam praedictam exequi ... No. 100: ... in criminalibus ... in quibus saecularis iudex non tenetur ecclesiastici iudicis sententiam exequi, nec degradatum clericum sibi traditum, morti tradere, absque eo, quod processum videat, et ex processu sententiam iustificatam cognoscat... No. 103: ... in crimine haeresis, aut alio ecclesiastico delicto, in quo iudex saecularis nullam habet cognitionem, et iurisdictionem ... No. 105: ... ut iudex saecularis haereticum sibi a iudice ecclesiastico traditum, teneatur statim punire, et morti tradere ...

ARGUMENTUM. DE BIRRUARIIS ET EXEQUUTORIBUS SI IUDICIS AC PRESIDIS IUSSU, ET MANDATO FACIANT ALIQUOD INIUSTUM; AN EXCUSENTUR ET QUANDO

Quaest. XCVII. Casus VI (No. 121—130)

(11) No. 121: ... quod biruarii, et exequutores excusantur exequendo iniustam iudicis sententiam, seu praeceptum in iis, quae spectant ad eorum officium ... ubi videtur ampliare hanc conclusionem etiam quod exequutor sit certus de iniustitia sententiae ... No. 122: ... etiam quod aliquem occidat, ... No. 123: ... excusentur torquendo carceratum ... quamvis indebite et iniuste.

ARGUMENTUM. LABORANTES ET OPERARII AN EXCUSENTUR LABORANDO IN FUNDO ALIENO, DE MANDATO EIUS QUI IPSOS AD LABORANDUM CONDUXIT

Quaest. XCVIII. Casus VII (No. 131—148)

(12) No. 131: ... quod excusantur laboratores laborando in fundo alieno putantes, fundum esse illius a quo conducti sunt ad laborandum ... No. 132: ... quando scilicet operarii laborarunt in fundo alieno, ignorantes illum esse alienum; secus si sciebant vere, vel praesumtive, tunc enim quod non excusentur, ... No. 141: Et hinc laboratores non excusandos, quando vadunt ad recolligendum fructus immaturos ... No. 142: Hinc etiam non excusari eosdem laboratores in amotione terminorum ... No. 144: Quando operarii fuissent ad laborandum in fundo alieno cum armis ... No. 145: Vel etiam si noctis tempore...

ARGUMENTUM. FILIUS DELINQUENDO DE MANDATO PATRIS QUANDO EXCUSETUR

Quaest. XCVII. Casus VIII (No. 149—161)

(13) No. 149: ... quod filius delinquendo de mandato patris excusatur ... No. 150: ... etiam in filiis delinquentibus iussu matris ... No. 151: ... etiam in uxore delinquente de mandato sui viri ... No. 153: ... procedere in criminibus levioribus ... No. 154: Secus autem in gravioribus et atrocioribus ... No. 160: ... mitius tamen puniretur, ...

ARGUMENTUM. SERVUS DELINQUENDO DE MANDATO DOMINI, AN ET QUANDO EXCUSETUR

Quaest. XCVII. Casus IX (No. 162—170)

... quod servus delinquendo de mandato domini excusatur ...

GLAVA 59

ARGUMENTUM. DE PLURIBUS, AC DIVERSIS CAUSIS, QUIBUS DE IURE POENA DELINQUENTIBUS MINUITUR, AC IN PRIMIS, DE MULIERIBUS AN QUOMODO, ET QUANDO EXCUSENTUR IN DELICTIS

Quaest. XCVIII. Causa X (No. 1—19)

(1) No. 1: Decima causa minuendi poenam erit ea, quae sexus fragilitatem respicit: Regulam enim est, mulieres non sic graviter puniendas, quam mares, ac in poenis infligendis sexus rationem habendam.
(2) No. 2:... ut et mulier excusetur a scientia fabricationis falsae monetae, cussae in eius domo ... No. 4: ... a praesumpta fraude usurarum, et ideo si emant pro parvo pretio cum pacto de retrovendendo, non possunt de usuraria pravitate redargui, ... No. 7: ... a poena falsi, propter lacerationem scripturarum ... No. 8: ... ut etiam mulieres in crimine haeresis, ... No. 9: ... a periurio ... No. 13: ... ut mulier excusetur in iis quae a iure positivo prohibita sunt, ... non autem in iis, quae a iure divino, naturali, vel gentium sunt prohibita ... easdem subire poenas, quas sustinent mares; ...

ARGUMENTUM. RUSTICUS, AN ET QUANDO EXCUSETUR IN DELICTIS, SEU MITIUS PUNIATUR, ET DE MATERIA

Quaest. XCVIII. Causa XI (No. 19—61)

(3) Undecima causa minuendi poenam est rusticitas ... No. 29: ... ut rusticus excusetur quando in sua depositione dixit contraria, quia praesumitur non dolo, sed potius per simplicitatem contraria deposuisse ... No. 31: ... quando constat quod ex malignitate rusticus contraria seu falsum deposuit, tunc enim quod non excusetur, ... No. 32: ... ut iudicis arbitrio relinquatur an rusticus per malitiam, an vero propter simplicitatem contraria dixerit ... No. 49: ... ut rusticitas non excuset in iis quae sunt prohibita a iure divino naturali vel gentium ... No. 50: ... tunc rusticus non excusatur nec ab extra-

ordinaria, nec ab ordinaria; No. 61: ... ut in omnibus casibus, in quibus rusticus excusatur id utique intelligendum sit, ut excusetur a poena ordinaria non autem ab extraordinaria ...

GLAVA 60

ARGUMENTUM. DORMIENDO DELINQUENS, AN PUNIATUR, ET QUANDO

Quaest. XCVIII. Causa XII (No. 62—76)

(1) No. 62: Duodecima causa mitigandi poena est, quando quis dormiendo delinquit· Saepius enim accidisse, quod homines dormientes deliquerint, testantur communiter omnes in clement, prima, de homicid, ex Guliel. Guil. quem allegant, et recensent casum cuiusdam sui socii Anglici, qui dormiens in ecclesia S. Benedicti surrexit de lecto, et ivit per civitatem Parisiensem per longum tractum, pueroque per ipsum interfecto, adhuc dormiens in lectum suum reversus est, et dicit Barto. in leg. ut vim, column. prima in fine post nu. 5 quod quidam Pisanus tempore suo se armabat de nocte, et ibat per civitatem cantando, et referat Marian. Socin. in cap. ad audientiam, num. 51 de homicid. Bononiae habuisse vicinam quandam puellam, quae in somniis surgebat ex lecto, et panem faciebat, et multi qui re ipsa dormientes electo surgunt, ambulant, arma capiunt, pluraque ac si vigilarent conficiunt ex antiquorum authoritatibus ... Ubi pro remedio valde conferre existimat herbam bettonicam, ex quo vim habet animos hominum, et corpora custodiendi a nocturnis ambulationibus, maleficiis periculis, et visionibus ...
(2) No. 63: Regula igitur sit. quod si dormiens aliquem occidat, aut aliquo alio modo delinquat, non punitur ... No. 64: ... quia dormiens aequiparatur furioso ... No. 65: ... quia naturali vitio parcendum est ... No. 66: ... quia dormiens mortuo a quiparatur...
(3) No. 72: ... in patre, matre, seu nutrice, quae si dormiendo, et voluendo se per lectum infantem lactantem suffocaverint, non puniuntur, ... quod si filius anniculus reperitur mortuus in lecto patris, vel matris, vel avi, vel aviae, vel etiam nutricis bonae famae prout in dubio praesumitur; tale homicidium impunibile esse debet, ex quo potius casu aut negligentia, quam dolo commissum praesumi debeat, cum nullus amor vincat paternum ... et per consequens non imponitur isto casu poena mortis ordinaria, sed extraordinaria iudicis arbitrio ...
(4) No. 74: ... in eo qui dedita opera abdormivit, ut delinqueret, ...nullam maerebitur excusationem, sequutique homicidii, et offensionis reus erit.
(5) No. 75: ... ut dormiens delinquendo non excusetur, quando vigilando ratum habuit quod iam in somniis male gessit ... et faciunt quae in simili dixi de ebrio...
(6) No. 76: ... ut licet dormiens, delinquendo excusetur, si tamen dormiens, dum vult aliquem offendere, offendatur ab eo, excusatur utique ille qui, puta, ad sui ipsius defensionem dormientem occiderit, ... tatamen videtur velle quod naturali iure inspecto possit licite, et impune offendi, ...

GLAVA 61

ARGUMENTUM. AMORIS CAUSA DELINQUENS, AN PUNIATUR MITIUS

Quaest. XCVIII. Causa XIII (No. 77—92)

(1) No. 77: Decima tertia causa mitigandi poenam est amor, amor enim ebrietati aequiparatur ... No. 78: Sic etiam et amorem furori aequiparare bene probat ... No. 79:... Amorisque impetum, et turbationem omnibus aliis vehementiorem esse scripserunt ...

(2) No. 80: ... sic etiam, et cognoscendum esse (saltem ad effectum ut mitius puniatur) ei qui amoris impetu delinquit, ...
(3) No. 84: ...in eo qui in via publica alicui puellae propter amorem osculum dat, huic enim aliquatenus parcendum suadetur exemplo Pisistrati Atheniensium Tiranni, cuius virginem filiam, cum quidam adollescens eius amore accensus in publico obviam sibi, factam osculatus esset hortante uxore, ut ab eo capitale supplicium sumeret respondit, si eos qui nos amant interficiamus, quid his faciemus, quibus odio sumus?
(4) No. 85: ... ut excuset etiam in receptatione rerum furatarum ... ubi dixit in facti contingentia vidisse quodammodo excusatam mulierem, quae amore capta cuiusdam viri res, per eum furto subtractas receptaverat ...
(5) No. 86: ... ut amor excuset etiam ab infamia, et meretricio, et illius poena ... No. 87: ... in crimine raptus ... No. 88: ... in crimine libelli famosi ... No. 89: Limita I. ut amor non excuset eum qui scalas de nocte in alienam domum apponit illuc intrandi, et suam amatam carnaliter cognoscendi causa ... No. 90: Verum, ... talis sententia iudicio Italiae fuit visa nimis saeva, et crudelis, ... Ideo in occurenti casu, nec etiam in proposito discendendum est a regula ...

GLAVA 62

ARGUMENTUM. NOBILITAS QUANDO FACIAT DELINQUENTIUM MITIUS PUNIRI

Quaest. XCVIII. Causa XIV (No. 93—133)

(1) No. 93: Decima quarta causa mitigandi poenas est nobilitas, in qua regula sit, quod nobiles, divites, et digniores mitius puniuntur ... No. 96: ... in decurionibus, ac eorum liberis, nepotibus, ac pronepotibus, qui nec in metallum damnatur, nec in opus publicum, nec ad bestias damnatur, nec fustibus caeduntur ... No. 98: ...ut nobiles et in dignitate constituti ... minime puniantur poena infamatoria, ut puta fustium, berlinae, aut simili ... nobiles non esse ad triremes condemnandos, sed relegandos, aut in exilium mittendos ... No. 100: Et hinc decuriones, milites aliosve nobiles non esse furca suspendendos, sed decapitandos ...
(2) No. 110: ... in (poena) pecuniaria, in qua mitius puniri pauperes, et ignobiles, quam divites, et nobiles ...
(3) No. 111: Ratio differentiae inter poenam corporalem, et pecuniariam ... quod quilibet punitur in eo, quod sibi minus est, ideo nobilis, et dignior magis punitur in pecuniaria, quam in corporali, quia minus sibi est solvere pecuniam, quam pati in corpus, ex quo gravius est percutere nobilem, quam occidere rusticum. Et maior est quaelibet poena corporalis, quamvis levis quacunque poena pecuniaria, quamvis gravi ... No. 112: ... Sic et ignobili pauperi et minus digno minus est pati poenam corporalem, quam pecuniam solvere, et dificilius est pauperi solvere denarium unum, quam nobili, et diviti solvere marchas, ...
(4) No. 113: ... In delictis, quae augentur propter nobilitatem et dignitatem, et quae maiora reputantur a legibus in nobilibus, et dignioribus, quam in aliis minus dignis, et minus nobilibus ... quando milites vendunt arma ... nam si miles ... in servitutem se venire passus est capite puniendum ... tunc enim nobiliores, et digniores non minus, sed gravius puniendus esse, quam minus nobiles, et minus dignos ... No. 114 :... ubi ponit exemplum in crimine desertae militiae ... ubi de nobili revelante secreta suae civitatis ...

(5) No. 114: ... regulam praedictam non procedere in delictis, quae redeunt in contumeliam, et dedecus nobilitatis, et dignitatis tun' enim quo nobiliores, et digniores sunt delinquentes, ei gravius puniuntur, etiam quod agatur de poena corporali ... ubi ponit exemplum ... in lenocinio commiso per militem.
(6) No. 115: ... ut eadem regula non procedat in crimine proditionis, in quo nobiles proditores, non mitius puniri, quam ignobiles, et si crimen capitale sit, quod furca suspendantur ... quod in Regno Franciae in crimine proditionis, et ruptae fidei magnates et nobiles in altioribus furcis suspenduntur ...
(7) No. 118: ... in crimine falsi in quo nobiles mitius non punitur ... propter periurium, et falsum testimonium ... No. 122: ... in crimine haeresis in quo nobiles non puniuntur mitius ... No. 123: ... in delictis quae consistunt circa inobedientiam seu transgressionem superioris, in quibus nobiliores mitius non puniri ... No. 124 :... in crimine laesae maiestatis ...
(8) No. 127: ... quando nobilis delinquit sub praetextu, colore, seu velamento nobilitatis, et dignitatis, quia tunc non mitius punitur ex eo quia videtur delinquere in contumeliam, et dedecus nobilitatis, ...
(9) No. 125: quando nobiles in delicto, et malitia contumaces, et perseverantes fuerint, quia tunc non puniuntur mitius.
(10) No. 131: ... ut regula procedat in poenis arbitrariis, et non uniformibus, quae ex qualitate personarum distinguendae sunt per iudicem, secus autem in poenis uniformibus et taxatis a lege vel statuto ...
(11) No. 133: ... in crimine adulterii in quo non puniuntur mitius, ...

GLAVA 63

ARGUMENTUM. PERITIA, ET MERITA DELINQUENTIS AUT SUORUM, QUANDO IPSUM EXCUSENT A POENA ORDINARIA

Quaest. XCVIII. Causa XV (No. 134—143)

(1) Decima quinta causa mitiganidi poenas, est ea, quae sumitur, vel ex peritia delinquentis in Rempublicam, aut meritis maïorum suorum ... No. 134: Regula igitur prima sit, quod poena aut in totum remittitur aut saltem minuitur delinquenti propter eius insignem peritiam, aut celebre artificium maxime Reipublicae utile... cuidam Bombarderio pro homicidio inquisito fuerit poena mortis commutata in poenam relegations a patria per annos quinque, ut accederet ad deserviendum in bello, et strage Idrontina ... No. 139: ... quia peritia cum non sit qualitas insita a natura probanda est, ... No. 135: ... non procedere in famoso, et manifesto latrone, vel seductore, quod non obstante eius peritia poterit morti tradi, et postea principem consulere ...
(2) No. 140: ... quod delinquenti potest etiam iudex poenam remittere, et minuere propter merita, et beneficia in Rempublicam collata ... No. 142: ... nisi adeo gravissimum crimen quis in Rempublicam commisisset, ut non magis celesti facinoris qualitas iudicem ad illud vindicandum cogeret quam sua ipsius merita ad poenam minuendam suaderent...
(3) No. 141: ... ut procedat in meritis ne dum ipsius delinquentis, sed etiam maiorum suorum, vel coniunctorum, propter quae poenam ipsius delinquenti, aut remitti, aut minui posse: facit, quia propter merita parentum remunerantur filii, ... No. 143: ... quod si merita sint separata a delicto, ut puta, quia delinquens diu ante delictum sit bene meritus de Republica, et tunc bene procedit firmata conclusio, quod scilicet propter praecedentia

merita in Rempublicam poena, aut minuitur, aut remittitur: si vero merita sunt annexa in ipso delicto, et ex delicto met processit utilitas Reipublicae, et tunc, aut delinquens habebat animum delinquendi, et non faciendi utilitatem Reipublicae. Primo casu, cum adsit animus delinquendi licet casualiter eveniat Reipublicae utilitas, prout est quando quis animo furandi, in domum alicuius ingressus de nocte scrinium surripuit, sed postea in eodem scrinio literas proditionis Civitatis, et Principis invenit; hoc utique casu is cum intentionem furandi habuerit; poenam furti non evitabit, et fortuna quae felix Civitati fuit non consideratur ... Ubi tamen etiam in primo casu admittit poenam minuendam, quamvis a principio adfuerit animus delinquendi, et hoc propter felicem eventum, et bonum effectum sequutae utilitatis in Rempublicam.

GLAVA 64

ARGUMENTUM. IUDAEUS EFFECTUS CHRISTIANUS AN, ET QUOMODO POSSIT PUNIRI DE DELICTIS COMMISSIS TEMPORE QUO ERAT IUDAEUS

Quaest. XCVIII. Causa XVI (No. 144—158)

(1) No. 144: Decima sexta causa mitigandi poenam, est mutatio status, ex quo si quis post delictum religionem ingressus fuerit in commissi delicti poenam, quod amplius luere nequeat ...

(2) No. 145: ... Quod scilicet iudaeus effectus christianus minime puniri possit de delictis ante baptismum commissis... No. 146: Contrarium ... No. 147: In hac contrarietate nonnulli dixerunt, quod licet iudex possit, si sibi videbitur, sequi primam opinionem, non tamen cogitur ... et ita in arbitrio iudiciis esse hanc mitiorem, et aequiorem opinionem, et doctorum et theologorum authoritatibus confirmat.

(3) No. 149: ... propositam regulam multo magis procedere, quando iudaeus effectus christianus fecerit specialem poenitentiam de delictis ab eo commissis ante baptismum; tunc enim ipsum non posse amplius puniri,....

(4) No. 150: ... sine dubio iudaeus effectus christianus ab omnibus praeteritis criminibus tunc enim ipsum non posse amplius puniri,....

(4) No. 150: ...sine dubio iudaeus effectus christianus ab omnibus praeteritis criminibus, et peccatis absolutus censetur... No 151: ...ut iudaeus effectus christianus, nec etiam efficiatur irregularis ex homicidio ante baptismum commisso...

(5) Cf. Summarium 1: Monachus seu religiosus effectus post commissum delictum non potest amplius puniri de eo. No. 144.

GLAVA 65

ARGUMENTUM. MUTUS ET SURDUS IN DELICTIS, QUOMODO EXCUSETUR

Quaest. XCVIII. Causa XVII (No. 159—163)

(1) No. 159: Decimasepta causa mitigandi poenas est quando reus fuerit mutus, et surdus, is enim si deliquerit cum non habeat sensum, et intellectum, et propterea infanti, et furioso aequiparetur, ...

(2) No. 160: ... non procedere si mutus, et surdus intellectum habeat possitque signis et nutu mentem suam exprimere, et demonstrare reputatur habilis ad deliquendum...

No. 162: Attamen cum confessio sic signis, et nutu significata non sit tuta, et clara, prout ad reum condemnandum requitur, idcirco ex tali confessione ipsum mutum condemnari non posse ... No .163: ... quia si mutus, et surdus sciret scribere, posset per iudicem cogi ad respondendum per scripturam, et si legitima procederent inditia potest etiam torqueri, ut delictum per scripturam fateatur, et si fatebitur, et in scriptis suam redegerit confessionem, videtur ex ea ipsum posse condemnari...

GLAVA 66

ARGUMENTUM. POENA QUANDO MINUATUR FILIO DELINQUENTI EX EO, QUOD PATER IPSUM IN CARCERIBUS REPRAESENTAVIT

Quaest. XCVIII. Causa XVIII (No. 164—172)

(1) No. 164: ...Decima octava causa minuendi poenam est quando pater filium delinquentem in carceribus constituit. Tunc enim regulariter eidem filio non ordinariam, sed extraordinariam, et mitiorem iudicis arbitrio imponendam esse poenam...
(2) No. 165: ...ut idem sit in patre qui coepit filium bannitum ad mortem, et curiae praesentavit. Nam et adhuc dictum bannitum non esse morti tradendum,...
(3) No. 166: ...etiam in crimine laesae maiestatis ...mitius tamen isto casu filii a parentibus accusati puniuntur ...
(4) No. 167: ...etiam in patre praesentante filium timore ne a Curia caperetur, adhuc enim ipsi minuendam poenam videtur, ...
(5) No. 168: ...ut et idem sit in patre hebraeo repraesentante Curiae filium delinquentem. Adhuc enim eidem poenam minuendam esse, ...
(6) No. 169: ...in filio capiente patrem delinquentem, et Curiae praesentante. Nam, et hunc patrem mitius puniendum esse,....
(7) No. 170: ...in matre praesentate Curiae filium delinquentem...
(8) No. 171: ...non per hoc filius praesentatus per patrem impunitus evadit. Nam si puniendus erat poena mortis, talis poena commutatur in poenam deportationis, vel exilii ... iniuncto exilio, seu relegatione ad tempus, ... verius tamen est ipsum iudicis arbitrio plectendum eo praesertim, quia deportationis poena, quae olim isto casu infligebatur amplius hodie non est in usu, et eius loco successit poena arbitraria... No. 172: ... ut quicquid sit de iure, et quicquid doctores praecitati cantent de facto, difficile esset in practica hanc cautelam obtinere per ea, quae scripsit Rayne. de Forliu in d. leg. milites agrum §. desertorem. ff. de re milit. attestans Bononiae non fuisse servatam hanc cautelam in quodam de Galluccis, qui Curiae praesentavit filium bannitum, Caepoll. sd. caut. I. in fine, ubi pariter, quod haec cautela est periculosa in crimine laesae maiestatis. Carer... Ubi dicit, quod ista cautela non est tuta in aliis delictis, quam in eo, in quo loquitur tex. in d. leg. milites agrum, § desertorem ff. de re milit, praesertim non habita remissione a patre, et idem repetit in § circa itaque secundum, num. 11 in fine, subdens amplius, quod iudices non attendunt hanc cautelam, cum tamen eam attendere deberent cum sit fulcita, et iurium, et Doctorum autoritatibus. Clarus... ubi dixit se certe credere, difficile esset obtinere in practica hanc cautelam, et quod nunquam vidit illam in practica proponi ... prout nec ego etiam unquam vidi disputationem super eadem cautela contingere, licet bene viderim quandoque filios in carceribus constitutos, et praesentatos a patre, et eos liberatos non in vim dictae cautelae, sed quia sic de iure liberari debebat. Verum si casus contingeret male crederem facere iudicem, qui poenam isto casu non minueret, saltem Principe consulto.

GLAVA 67

DE APOSTASIA RELIGIONIS, SEU IRREGULARITATIS, QUI DICANTUR APOSTATAE

Quaest. 183 (No. 61—95)

(1) No. 61: Regula sit, quod apostata irregularitatis, seu religionis dicitur is, qui ab ordine sine habitu assumptae religionis et ad saeculum rediit . . .
(2) No. 62: . . . ut apostata irregularitatis, seu religionis, dicatur etiam is, qui recedit a monasterio sine licentia superioris, No. 66: Sic etiam abscondes scapulare, sub vestibus, . . . deferens habitum separatum a cappuccio . . .
(3) No. 68: . . . ut moniales executes ex suo monasterio sine licentia superiorum dicantur etiam apostatae . . .
(4) No. 69: . . . ut apostata dicatur, et excommunicationis poenam ipso iure incurrat religiosus professus tacite, vel expresse, qui ad quaevis studia litterarum, sine sui praelati licentia extra monasterium vagando accedit, . . .
(5) No. 70: . . . Et multo magis in religioso, seu etiam clerico saeculari, qui dimisso habitu, seu etiam non dimisso uxorem duxerit. No. 71: . . . Poena autem religiosi uxorem ducentis . . . et hodie inquisitores . . . ieiunia, orationes, cum perpetua detrusione in monasterium iniungere solent . . . in monasterium donex vixerint . . . No. 72: . . . ut religiosi, seu clerici, sic ducentes uxorem, sint suspecti de haeresi, possintque contra eos inquisitores procedere si matrimonium contraxerunt, non clam, sed palam secus si clam,. . . quod si professus de monasterio egressus, palam uxorem ducat, haereticus est, potestque de haeresi puniri si errorem suum pertinaciter defendere velit, licet verbo hoc non esse peccatum non dicat, cum satis sit facto contrarium eius, quod dicit demonstrare,. . . No. 75: . . . quia clerici in sacris constituti, si de facto uxorem duxerint, et postea poenitentes ad clericatum redeant, potest, cum illis episcopus misericorditer dispensare . . .
(6) No. 80: . . . ut non dicatur apostata, monachus seu clericus, qui monachalem seu clericalem habitum non defert in cella, in balneis, seu alio simili loco secreto . . .
(7) No. 85: Bene verum est, quod rapiens novitium ex monasterio capite punitur . . .
(8) No. 86: Quod, et idem procedit in persuadente aliquem apostatare a fide, nam et is pari modo capite punitur . . .
(9) No. 88: . . .monachus apostata . . .si poenitens redire voluerit, recipiendus omnino est in monasterio . . . No. 89: . . . non potest amplius eligi in abbatem, et electus eiciitur . . . No. 90: Nisi apostata fuerit dispensatus a Papa . . .
(10) No. 92: . . . in religioso, seu etiam clerico saeculari non incedentes in habitu clericali, et religioso ex iusta, et rationabili causa, ut puta faciendo iter per loca periculosa; is enim non incurrit crimen apostasiae: . . .
(11) No. 95: . . . ut apostata non dicatur religiosus ille, qui ex sua religione, et monasterio egreditur causa subveniendi patri, vel matri, inopia laborantibus, de licentia tamen sui praelati. . .
(12) Q. 183, No. 96: . . . quod apostata religionis si ingrediatur aliam religionem assumatique dictae alterius religionis habitum non est excommunicatus. . . No, 100: . . . ut multo magis procedat in religiosis ingredientibus strictiorem religionem, qui multo minus dicuntur apostatae, nec ut apostatae puniuntur. . .

GLAVA 68

DE POENIS APOSTASIAE RELIGIONIS, SEU IRREGULARITATIS

Quaest. 183 (No. 107—114)

(1) No. 107: . . . quod apostata irregularitatis, et religionis, si saecularis sit, non est excommunicatus ipso iure sed excommunicandus est; si vero fuerit regularis ipso iure excommunicatus est. . . No. 108: . . . Quia si talis apostata in excommunicatione per annum per-

stiterit animo indurato negligens ad religionem, et ad clericalem ordinem, et habitum redire, evidenter de haeressi suspectus est, potestque propterea ab inquisitore citari ad respondern-dum de fide ... No. 109: ... Quia ultra excommunicationem praedictam poenae apostasiae irregularitatis, seu religionis, sunt plures, et diversae ... infamiae scilicet, quod repellatur ab accusando et ferendo testimonio, quod praecedonte monitione deponatur, et si fuerit incorrigibilis curiae saeculari tradatur ...
(2) No. 112:... Ut ordinatus in apostasia etiam, quod postea poenitens fuerit suo abbati reconciliatus, adhuc absque dispensatione Papae ministrare non poset.
(3) No. 114: ... Ut bona apostatae irregularitatis, seu religionis apostatae non restituantur, sed remaneant monasterio a quo apostatavit ...

GLAVA 69

ÀRGUMENTUM. DE CONSULTORIBUS, AUXILIATORIBUS ET MANDATORIBUS. CONSILIUM ET AUXILIUM DARE, QUANDO, ET QUOT MODIS QUIS DICATUR; IN QUO DIFFERAT CONSILIUM AB AUXILIO, ET MANDATO; ET DE FORMA INQUISITIONIS CONTRA AUXILIUM PRAESTANTES

Quaest. CXXIX. Par. 1 (No. 1—22)

(1) No. 1: Consilii, (et auxilii), et mandati materiam mihi in hoc titulo pertractandam propono ...
(2) No. 4: ... quod consilium date videtur is, qui persuadet, impellit, atque instruit et sic considerat verba,...
(3) No. 1 in medio: ... quod auxilia praestantur corpore, pecunia, clamoribus, persuasionibus et consiliis ... No. 2: ... opem et auxilium praestare dicitur is, qui ministerium vel adiutorium ad delinquendum praestat ... No. 4, ... opem vero qui ministerium atque adiutorium praestet (sic considerat factum).
(4) No. 3: ... Quod consilium differt ab auxilio. Aliud enim est auxiliari, et aliud est consulere ... No. 4: Consilium enim fit verbis, auxilium vero facto ... No. 7: ... ut propterea statutum puniens auxiliatorem, non trahatur ad consultorem, et e contra.
(5) No. 8: ... Quod consilium differt a mandato; aliud est consulere, instigare, hortari, vel monere, et aliud est mandare ... No. 9: Differt enim praecipue consilium a mandato, quia consilium respicit gratiam, et utilitatem deliquentis, et illus cui datur consilium; mandatum vero respicit non gratiam, seu utilitatem delinquentis, et mandatarii, sed mandantis .., No. 10: Nec isto casu attenditur, quibus verbis consilium detur, etiam quod sint verba importantia mandatum, ut puta si dicat, mando, vel rogo, nam et adhuc reputatur consilium, si delictum respicit utilitatem eius qui delinquere debet, et in quem verba diriguntur, et e contra ...
(6) No. 11: Et rursus mandatum differt a consilio, quia mandans obligatur mandando, consulens vero non obligatur consulendo, et sic mandatum durius, et efficacius obligat, quam consilium, ...
(7) No. 11: ... et plus delinquit mandans, quam consulens ...
(8) No. 12: Et ex praemissis infertur, quod accusatus de mandato absolvendus est, si in prosequutione causae non de mandato sed de consilio constet, et e contra
(9) No. 13: ... quando occiditur communis inimicus, tunc in dubio potius praesumitur consilium, quam mandatum, et consequenter consulens tenebitur mitiori poena, quam principalis ... No. 14: ... non procedat quando quis fuit occisus contemplatione alterius, quia tunc non consilium, sed mandatum praesumitur ex parte illius, cuius contemplatione

fuit factum homicidium, No. 15: ... Quando occidens non erat alias facturus; data enim paritate inimicitiae intrat consilium, et non mandatum, ut supra dixi, et consequenter intrat mitior poena, quando deliquens erat alias facturus; secus si non erat alias facturus ... No. 16: In dubio autem isto casu, an praesumatur, quod quis esset alias facturus, ad effectum, ut intret poena extraordinaria, videtur quod sic ... (Cf. Q. 134, No. 2: ... ut puta si dixero, occide talem ...).

(10) No. 18: ... Quando inimicitia non est aequalis, sed est maior in uno quam in alio, quia tunc praesumitur mandatum, et non consilium ex parte illius, in quo praeponderat inimicitia... (Cf. Q. 134, No. 2: ...ut praesertim mandatum contrahatur verbis imperativis, prout est verbum volo, et verbum mando, et ut puta si dixero, occide talem, vulnere talem, aut quid simile, imperative loquendo ...).

(11) No. 19: An autem isto casu possit dare tortura ad habendum mandatum, dixi infra hac eadem quaestione p. 2, No. 69. et seqq. — (Cf. No. 69: ... Quia consulens delictum non solum punitur, ut supra, sed etiam torquetur super mandato).

GLAVA 70

ARGUMENTUM. CONSULENS QUANDO, ET QUA POENA PUNIATUR

Quaest. CXXIX. Par. II (No. 23—106)

(1) No. 23: Regula sit, quod consulens delictum puniatur eadem poena qua ipse delinquens ...

(2) No. 26: ... illam procedere in persuadentibus, inflammantibus, instigantibus, hortantibus, incitantibus, et instruentibus ...

(3) No. 28: ... In eo qui delinquenti delicti utilitatem ostendit, nam et is consulere dicitur ...

(4) No. 29: Ita, et consulere dicitur is, qui communicatum sibi homicidium futurum illud laudat dicendo fore bene factum, aut quid simile:...

(5) No. 30: ... Amplia III. in eo qui volenti delinquere audita eius voluntate respondit expedias te cito, quod facturus es, fac cito, aliter factum non bene succedet, aut quod simile. Nam et is consulere dicitur, et de consilio tenetur...

(6) No. 31: Sed nunquid censeatur datum consilium isto casu, si respondens dixit, se lo vuoi ammazzare ammazzalo, ... quod praedicta verba se lo vuoi ammazzare, ammazzalo, cum sint conditionaliter prolata, et posita in liberam voluntatem delinquentis, nullum producunt consilium, seu persuasionem...

(7) No. 32: ...Non solum in consulentibus, sed etiam in consentientibus delicto; agentes enim et consentientes pari poena puniuntur ...

No 34: ... quod agentes, et consentientes pari poena puniuntur, quando sumus in delictis atrocissimis, ut puta in crimine laesae maiestatis, et parricidii ... et similibus; secus in levioribus ...

(8) No. 40: ... In praestantibus favorem delinquenti, qui et eadem poena puniuntur, sicut praestantes consilium ... No. 41: ... qui ... necessaria ad maleficium subministrat...

(9) No. 58: ... Ut consulens puniatur non solum criminaliter, sed etiam teneatur ad damna, et interese ... ubi quod consulens tenetur ad emendationem damni, etiam consilio revocato, et etiam quod competeret actio contra principalem ...

(10) No. 60: ... Ut et consulens, seu persuadens furtum, puniatur poena furti ... No. 62: ... quod si fur sine consilio erat facturus furtum, et tunc consulens non tenetur

eadem poena, ... si vero sine illo consilio fur non erat furaturus, et tunc consulens tenetur eadem poena ...
(11) No. 63: ... ut et consulens furtum teneatur etiam ad damna et interesse, ac ad restitutionem rei furatae ipsi domino ... ubi an consulens furaturo centum, ut et alia centum furetur, an teneatur ad restitutionem omnium ducentorum, an vero centum tantum ... ubi, quod consulens tenetur tantum de damno, quod consulit, non autem de sequentibus...
(12) No. 68: ... Ut consulens teneatur eadem poena, qua principalis delinquens, sive delictum fuerit perpetratum incontinenti post datum consilium, sive ex intervallo...
(13) No. 72: ... si verba praetensi consilii non sint clara, et recipere possint, et bonam, et malam interpraetationem quia in dubio interpraetantur in bonum, et non in malum ... No. 75: ... Nisi inter consulentem, et occisum praecedat inimicitia ex aliqua recepta iniuria, quia tunc verba interpraetantur in malum, et non in bonum ...
(14) No. 81: ... Consulentem non puniri, nisi sequuto delicto ... No. 87: ... quando is, cui datum fuit consilium ad delinquendum, non devenit ad aliquem actum, seu conatum, et tunc consulens si delictum erat atrox, puniendus videtur poena extraordinaria; si vero erat leve, nulla poena punitur ... No. 88: ... in consulente delictum atrox, in quo de iure communi punitur eadem poena conatus, effectu non sequuto ...
(15) No. 90: ... Quando consulens consilium revocasset re integra, tunc enim non tenetur ... No. 92: ... quia ut consulens non puniatur ex eo quod consilium revocaverit, necesse est, ut non solum contrarium delinquenti debeat consulere, sed etiam quod sie certus quod ille non amplius sit commissurus delictum; quod si de hoc non sit certus, debet denunciare illi, in cuius necem consilium praebuit ... No. 93: ... ut non tantum revocans consilium debeat denunciare personae occidendae in genere, ut caveat se, quia contra ipsum de morte tractatur, sed etiam debeat nominari persona in specie, quae occidere volebat ...
(16) No. 92 in medio: ... Non sic in mandante, cum mandatum nuda et simplici voluntate mandantis revocetur ...
(17) No. 97: ... ut consulens, seu inflammans, vel incitans aliquem non ad occidendum, sed ad habendum odio eum, quem postea incitatus, seu inflammatus occiderit, non eadem poena, qua ipse occidens, sed mitiori puniendus est ...
(18) No. 99: ... quia tunc consulens homicidium punitur poena ordinaria homicidii, quando occiditur is, contra quem consilium fuit datum; secus si occidatur alia, et diverse persona, quia tunc non intrat poena ordinaria ...
(19) No. 100: ... quia et consulens non potest molestari, quando principalis delinquens fuit absolutus ...
(20) No. 101: ... quando in delinquente datur aliqua qualitas aggravans, vel excusans, quae non sit in consulente, tunc enim qua poena puniendus sit ipse consulens ... (Q. 131, No. 44: ... nam auxilium praestans delicto licet puniatur eadem poena, ipse delinquens, hoc tamen non procedit, quando in ipso delinquente principali poena augeretur propter qualitatem, quia tunc non punitur propter illam qualitatem in principali delinquente existentem, eadem poena ...).

GLAVA 71

ARGUMENTUM. CONSULENS ALLIAS FUTURO, AN, ET QUA POENA PUNIATUR

Quaest. CXXIX. Par. III (No. 107—154)

(1) No. 142: ... quia ad probandum, quod quis esset alias facturus, vel non, probatur coniecturis ... No. 143: ... Prima enim est coniectura, quae sumitur ex praecedentibus minis ...

(2) No. 145: ... Secunda est coniectura illa, quae oritur ex inimicitia inter occisum, et occidentem; tunc enim praesumitur, quod occidens etiam sine consilio, esset occisurus, et ideo isto casu consulens non tenetur de occiso ...
(3) No. 147: Tertia est coniectura, quando delinquens praeparavit se ad delinquendum, ut puta in homicida, qui praeparavit arma ad occidendum, tunc enim praesumitur quod is etiam sine consilio esset facturus ...
(4) No. 144: ... Et quid de eo qui ante delictum dixerat se omnino velle facere ... No. 148: ... Ubi de eo, qui ... dixerat se omnino velle facere ...
(5) Summarium, ad Q. 129, par. III: Delinquens diu post consilium datum praesumitur delinquisse ex suo proprio motu, et non ex praecedenti consilio, No. 151 ... Contrarium quod ex intervallo post datum consilium, delinquens non praesumitur motus ex illo consilio...

GLAVA 72
ARGUMENTUM. DE AUXILIO PRAESTITO ANTE DELICTUM

Quaest. CXXX (No. 1 — 71)

(1) No. 4: ... in accomodante arma ad vulnerandum, vel ad occidendum ... No. 5: Idem de accommodante ferramenta, seu alia instrumenta ad furandum ... No. 9: ... In accommodante equum delinquenti..., No. 13:... In dante pecuniam delinquénti, ad delictum committendum ... No. 20: ... În accommodante scalam ad committendum furtum, vel aliud delictum, quod cum et ipse dicatur opem, et auxilium praestare delicto ea propter eadem poena, qua ipse delinquens, puniri debet ...
(2) No. 7: ... si scienter accommodaverit delinquenti ad delinquendum ... secus si ignoranter, ut puta quia accommodanti fuisset dictum, quod volebat ire ad vineam... No. 8: Et in dubio praesumitur quis arma, ferramenta, et similia accommandasse non scienter ad committendum delictum, sed ignoranter ...
(3) No. 23: ... per ea, quae generaliter dixi hanc eadem quaestione, No. 58. et No. 7
(4) No. 25: ... in accommodante domum in qua delictum committi debet, vel in qua delinquentes commorari debent ad delictum committendum, ... videtur puniendus eadem poena ...
(5) No. 27: ... In associante delinquentem ante delictum, ut puta ne ab aliquo impediatur ad deliquendum, licet manum in delicto non apponat; nam et is puniendus videtur eadem poena, qua punitur ipse delinquens ... No. 28: ... quod contrarium quod ex sola associatione ante delictum non teneatur associans eadem poena; ... procedat, quando ante associationem praecessisset consilium, vel non praecedente consilio, quis non solum associavit, sed etiam astitit... No. 29: ... procedere prout loquitur in associantibus delinquentem dolo, et ex proposito; secus si ignoranter... No. 30: ... Ubi amplius, quod in dubio praesumitur quis potius casu fortuito associare delinquentem, quam scienter, et dolose ...
(6) No. 32: ... Etiam in eo, qui occisori monstrat domum, seu locum, in quo latebat occidendus, seu alias occisori scortam, ut dicitur, facit contra occidendum, quia tunc et is dicitur praestare opem; et propterea eadem poena videtur puniendus ... No. 35: ... quod si ex huiusmodi exploratione fuit causatum homicidium, hoc est quod sine illa occisores, aut non occidissent, aut non sic commode, et faciliter occidissent denunciatum ... Si vero exploratio non fuit causa homicidii, quia etiam sine exploratore illi, qui posuerunt se in insidii denuntiatum occidissent, ... non intret poena ordinaria ...

(7) No. 36: ... eademque poena puniatur is, qui tenet in sermone occidendum, donec a suo inimico insultetur, et occidatur ... No. 37: ... ubi pluribus probat teneri eadem poena adulterii eum, qui arte, et falaciis maritum extra domum vocavit, perduxit, et retinuit, donec socii ad uxorem ingressi, illam carnaliter cognoverint ... No. 38: ... procedere quando clare constat, quod unus alterum retinebat ad effectum, ut a corixante percuteretur; secus si hoc clare non constaret. Ut puta quando ambo essent inter se complexi, et conglutinati, et interim tertius corrixans veniret, et ex illis sic insimul dimicantibus unum vulneraret ...

(8) No. 39:...Ut et auxilium praestare ante delictum dicatur is, qui sicariorum sarcinas custodit, dum ipsi ad aliquem occidendum vadunt ...

(9) No. 41: ... is qui litteras de delicto tractantes, et ad delictum spectantes, alicui transmisit, ... quod punitur eadem poena, si scienter dictas litteras portaverit ...

(10) No. 42: ...ut tunc demum praestans auxilium ante delictum (sive etiam in delicto) puniatur eadem poena, sicut delinquens, quando cum auxilio dedit causam delicto...; secus si delicto causam non dederit, quia tunc mitior poena venit imponenda... No. 60: ... Sublimita limitationem procedere in levibus delictis, in quibus bene verum est, quod auxilium non punitur, effectu non sequuto; secus vero in atrocioribus, in quibus cum attentatum puniatur, etiam non sequuto effectu, ita pariter dicendum est auxilium aliqua poena puniti, etiam effectu non sequuto ...

(11) No. 61: ...non tamen punitur propter non praestitum auxilium adversus delinquere volentem; communiter enim receptum est, quem non teneri delicto obviare, illud relevando, aut insultatum defendendo... No, 66: ... quod ubi insultatum defendere quis non tenetur, tunc nec etiam tenetur, et si posset sola acclamatione illum defendere...

(12) No. 67: ... quando dominus, pater, barò, seu princeps sciens, seu videns delictum committendum a suo servo, filio, vel subdito, tenetur in quantum potest illi obviare, prohibendo, relevando, aut alias invasum defendendo, vel quoquomodo delictum impediendo; et e contra servus, filius et vassallus sciens delictum committendum in personam sui domini, patris, vel principis tenetur relevando, aut alias obviando, et defendendo illud impedire ... No. 68: ...in praelato, qui tenetur defendere suos subditos, et e contra eorum delictis obviare ... No. 71: ... quando negligentia in non revelando delictum, et illi non obviando quis punitur, tunc talis poena non est ea, qua punitur principalis delinquens, sed mitiori arbitrio indicis iuxta facti, et personarum qualitatem ...

GLAVA 73

ARGUMENTUM. ASTANS ARMATUS IN RIXA QUANDO ET QUA POENA PUNIRI POSSIT DE OPE, ET AUXILIO PRAESTITO

Quaest. CXXXI. Par. II (No. 67—75)

(1) No. 67: ... Regula sit, quod astans armatus homicidio, seu alio delicto, ... punitur eadem poena, qua punitur ipse delinquens, et homicida... Ubi quod eo ipso, quod quis stat armatus homicidio, videtur stare ad hoc, ut homicida securius, et habilius malum committat, ... ubi quod astans armatus, dicitur dare pavorem insultato, quod propterea reditur timidior, et insultans audacior... No. 68: ... procedere in eo, qui astitit armatus scienter, et dolose animo praestandi auxilium; secus, si casu, et ignoranter astitisset, quia tunc videtur puniendus aliqua poena...

(2) No. 74: ... ut multo magis atrans armatus in homicidio puniri possit eadem poena, qua punitur ipse homicida, quando post homicidium commissum associat ipsum occisorem, eique auxilium praestat ad evadendum; si enim sola assistentia cum armis sufficit ad sic puniendum...
(3) No. 75: ... Ut astans armatus homicidio teneatur homicidii poena, etiam quod prius occisorem persuaserit ad non occidendum...

GLAVA 74

(1) No. 80: ...Ut in dubio in assistente praesumatur potius ignorantia, quam dolus, et scientia, nisi hoc aliunde probetur ... ubi amplius quod scientia ista probanda est liquidissimis probationibus ...
(2) No. 84: ... ut isto casu credatur iuramento astantis armati, et dicentis se sic astitisse casu, et ignoranter, non autem scienter, quod quis esset commissurus delictum, ... ubi praesertim quando is qui iurat, est bonae famae ... No. 85: ...quia, an quis scienter, et dolose armatus astiterit, an vero e contra, probatur coniecturis ... No. 86: ... Quia pariter super hoc, an scienter, et dolose astiterit, poterat astans armatus torqueri ...
(3) No. 87: ... Quia astans delicto ignoranter, tunc demum excusatur, quando statim, quod videt malum animum illius, quem casu associavit, se retrahit, et discedit a rixa, cum posset; secus si non recedat, et adhuc suam praestet praesentiam armatus, quia tunc nullo modo excusatur ...
(4) No. 88: ... ut tunc demum non teneatur is, qui armatus assistens discedit a loco rixae ante homicidium sequutum dummodo homicidium sequatur ex aliquo intervallo post illius recessum ... No. 89: ... Quia astans armatus etiam casu, et ignoranter, tenetur eadem poena, qua principalis delinquens, quando post commissum delictum illud habuit ratum ...
(5) No. 96: ... Ut tunc demum assistens armatus homicidio teneatur eadem poena, quá tenetur ipse homicida, quando s. homicida est certus; secus si incertus...
(6) No. 97: ... Ut astans armatus non teneatur, nec puniatur, quando fuit praesens homicidio, et se in rixa interposuit animo dividendi ...
(7) No. 98: ...in eo qui est praesens maleficio, et homicidio sine armis; tunc non praesumitur assistere dolose, et malo animo ... No. 99: ... secus si pervenisset cum armis, et illa deposuisset, et adhuc arma essent sub assistentis custodia, ita quod ea facillime apprehendere poterat, quia tunc idem est, ac si armatus astitisset ...
(8) No. 100: ... procedere in assistente rixae a principio; secus si illuc accesserit post coeptam rixam, et multo magis, si post vulnera illata, aut caedem sequutam, ...ubi quod superveniens post coeptam rixam etiam adiuvando rixantem, non tenebitur tanquam auxiliator, sed tantum de eo quod fecit ...

GLAVA 75

ARGUMENTUM. DE AUXILIO PRAESTITO POST DELICTUM

Quaest. CXXXII

(1) No. 4: ... in praestante auxilium delinquenti post delictum ad ipsum evadendum, ut puta eum associando, vel alio modo, nam et tunc iste associans, ... punitur, sed non eadem poena, qua puniendus est principalis delinquens ... sed vel poena arbitrio iudicis ...; qui interponendo se inter delinquentem fugientem, et alios, qui eum prosequebantur, ut caperent, ... puniatur eadem poena, qua esset puniendus delinquens fugiens ...
(2) No. 6: ... in uxore, quae viro suo post delictum opem praestat ad evadendum, quod nullo modo puniatur ...

(3) No. 8: ... et etiam nulla poena puniatur associans delinquentem post delictum quando sine armis, et non longe associaverit ...
(4) No. 9: ... ubi etiam idem de eo, qui associavit homicidam ignorans in rixa fuisse commissum homicidium ...
(5) No. 10: ... ut associans delinquentem post delictum tunc demum non teneatur de ope, et auxilio poena ordinaria, sed tantum poena arbitraria ... quando scilicet associat non incontinenti, et immediate post delictum, sed aliquo temporis intervallo interiecto, quod si post delictum immediate, et incontinenti associaverit, et tunc ex hoc oritur certum inditium, ex quo videtur quod possit condemnari de ope ...
(6) No. 13: ... quando scienter delinquenti quis accomodat equum, ut aufugiat, non punitur pari poena, qua punitur ipse principalis, sed mitiori ...
(7) No. 14: ... in monstrante viam delinquenti, ut post commisum delictum aufugiat ex manibus Curiae illum forsan prosequentis qui pariter non tenetur eadem poena, qua principalis delinquens, sed extra ordinem iudicis arbitrio ... No. 15: ... in occultante delinquentem post delictum ... No. 16: ... Et si contrarium, quod occultans delinquentem ne capiatur eadem poena puniatur qua ipse delinquens ...
(8) No. 17: ... in praestante auxilium post homicidium ad sepeliendum cadaver occisi, qui quomodo puniatur dixi infra ...
(9) No. 18: ... in praestante opem, et auxilium furto post commissum furtum; ut puta receptando, et occultando rem furatam, qui pariter non tenetur poena furti, sed mitiori ...
(10) No. 24: ... plus puniantur defensores, et authoritatem praestantes delicto, quam ipsi delinquentes, quando scilicet sumus in gravioribus, ut puta in haeresi, et similibus criminibus ... secus in civilibus, vel in minoribus criminibus, in quibus defendens, et authoritatem praestans delicto non maiori, sed eadem punitur poena qua ipse delinquens ... No. 25: ... quia videtur quod intelligi debeat de defendente delictum, et de praesentante illi authoritatem, non postquam fuit commissum, sed antea...
(11) No. 29: ... in praestante opem, et auxilium delicto, praecedente tractatu, et promissione de sic auxiliando post perfectum delictum; is enim non mitiori poena, sed eadem poena, qua principalis delinquens puniri debet, puniendus videtur ...
(12) No. 34: Et propterea praestans auxilium post delictum associando delinquentem ad evadendum, domi receptando, occultando vel alio modo, non solum per hoc auxilio potest condemnari, ut supra, sed etiam torqueri super praecedente tractatu, et scientia ... No. 35: ... ut associatio, et auxilium praestitum post delictum faciat inditium contra associantem et auxiliantem, dummodo tale auxilium incontinenti praestetur, secus si ex intervallo, quia tunc nullum facit inditium ... No. 37: ... procedere in dubio, prout loquuntur praeallegati doctores; secus vero quando ex aliis praesumtionibus constat, quod quis associavit delinquentem sine ulla praecedenti participatione delicti,... No. 39:... quando associans, seu alias auxilium praestans, est affinis, vel consanguineus delinquentis ...

GLAVA 76

ARGUMENTUM. DE RECEPTANTES FURES ET LATRONES

Quaest. CXXXIII. Cap. II

(1) No. 75: Regula sit, quod receptans furem post furtum commissum tenetur poena furti, ... No. 96: ... ut tunc demum receptans furem, aut furtum puniatur eadem poena furti, quando, et furem, et furtum insimul receptat; secus si furem tantum, vel furtum tantum, quia tunc non videtur intrare eadem poena, sed mitior ...

(2) No. 77: ... et multo magis in receptante latrones, qui punitur eadem poena qua punitur latro: ... No. 79: ... ubi propterea, quod recipiens malandrinos poena mortis punitur ...
(3) No. 80: ... quia non revelans, et non offerens iudici latrones punitur facultatum dispendio pro qualitate personae, et iudicis aestimatione ... No. 83: ... eadem poena puniri eum, qui non apprehendit latronem, cum possit apprehendere; ut scilicet procedat, quando illum dimittit corruptus paecunia, aut parte bonorum derobatorum ...
(4) No. 81: Et. non revelans, et offerens iudici sponte latrones existentes in eius domo, vel fundo, vel si requisitus eos exhibere distulerit, domum, seu fundum, in quo dicti latrones steterunt, amittit, et si domus non est sua, perpetuo exilio subiacebit ... No. 90: ... videtur distinguere inter simplicem receptationem et inter receptationem cum occultatione, et associatione, ut primo casu non intret eadem poena, secundum autem sic...
(5) No. 91: ... etiam in receptante res furatas, qui propterea punitur eadem poena furti, qua punitur ipse fur ... No. 93: ... adverte ad testimonium Baldi in 1, eos, ne credas mulierem illam fuisse suspensam propter solam receptationem furti; nisi receptatio fuerit reiterata, et cum promissione facta furibus de receptando res furatas ...
(6) No. 94: ... et multo magis in receptante pecunias, seu alias res furatas a iudicibus, seu administratoribus publicarum pecuniarum, et rerum, quae ad fiscum spectabant, qui propterea incurrunt crimen peculatus, et pari pena puniuntur, sicut ipsi fures ...
(7) No. 99: ... in receptante fures, seu res furatas ignoranter, qui nec tenetur, nec ulla poena punitur ...
(8) No. 100: ... ut tunc demum receptans, furem, seu furtum, teneatur eadem poena furti, quando scilicet quis receptavit animo occultandi ... No. 101 ... quando sic receptavit animo lucrandi aliquid; aliter secus ...

GLAVA 77

ARGUMENTUM. MANDATUM IN DELICTIS QUIBUS VERBIS CONTRAHITUR

Quaest. CXXXIII. Cap. I

(1) No. 1: Regula sit, quod mandatum inducitur quocumque modo, et quibuscunque verbis, ... No. 2: ... ut praesertim ... verbis imperativis, prout est verbum volo, et verbum mando, et ut puta si dixero, occide talem, vulnere talem, aut quod simile, imperative loquendo ... No. 3: ... ut mandatum contrahatur non solum verbis imperativis, sed etiam rogativis, ...
(2) No. 31: ... quod etiam sub conditione possit dari mandatum ... ubi de eo qui alteri dixit, S'io havessi uno che volesse ammazzare Antonio l'harei a caro, et iterum infra Se si potesse trovare una persona, o due che ci levassimo costui davanti, non gli mancare, mai, e lo sosterrei fuori a mie spese (Cf. Q .135, No. 1 ... quod mandans punitur eadem poena qua puniri debet mandatarius ...)
(3) No. 8: ... ut mandatum inducatur etiam per verba impersonalia, ut puta quando is qui iniuriam recepit, dixerit alicui suo familiari, male hoc factum, est, nec decet hanc iniuriam remanere impunitam, aut sine vindicta; nam si dictus familiaris postea occiderit eum, qui iniuriam intulit, mandatum praesumitur contra eum, qui dicta verba protulit ...
(4) No. 27: Et in omni casu, in quo ex verbis praedictis induceretur mandatum ad offendendum, ut mandans teneatur, intelligendum est, quando subsequuta offensio est corres-

pondens iniuriae illatae ipsi mandanti; secus si non sit correspondens, et maior. Utputa si quis recepto pugno, vel alapa commiserit alteri receptae iniuriae vindictam, non utique tenetur, si mandatarius occiderit eum, qui mandanti alapam, seu pugnum intulerit, quia cum non censeatur commissa, nisi proportionabilis vindictam, hoc ideo mandans de tali excesu non tenetur ...

(5) No. 28: ... in dubio facienda est interpretatio verborum, ut non importent mandatum ... ubi quod verba debent expresse tendere ad delictum; alias fiet interpretatio in meliorem partem, et ibi hoc declarat, nisi interpretatio ad malum esset verisimilior ...

(6) No. 34: ... si quis alteri dixerit, si vis occidere talem occidas; tunc anim mandatum ad occidendum ex dictis verbis non oritur, quia nec etiam oritur consilium ...

(7) No. 36: ... si quis alteri dixerit, vade ad Titium, et si Titius voluerit, ut Sempronius occidatur, illum occidas, tunc mandatum omnino induci, et oriri sine dubio crederem ... intrare eandem poenam, etiam quod mandantes, et mandatarii sint plures ...

ARGUMENTUM. MANDATUM AN PRAESUMATUR, SEU INDUCATUR, QUANDO DOMINUS, QUI ALIQUAM INIURIAM PASSUS EST, SUO FAMULO DIXERIT «NON REDEAS DOMUM DONEC ALIQUID NOVI SENSERIM DE ILLATA INIURIA» AUT QUID SIMILE, ET QUID DE ALLOQUUTIONE FACTA A DOMINO AD AURES SUI FAMULI, QUI POSTEA SUI DOMINI INIMICUM OCCIDIT

Quaest. CXXXIV. Cap. II

(8) No. 41: ... Regula prima sit, quod si dominus, qui ab alio iniuriam receperit, famulo suo dixerit. Non redeas domum, nisi aliquid senserim de illo negotio, et famulus ex tunc iverit, et interfecerit illum, qui dominum suum iniuriavit, praesumitur ex dictis verbis mandatum ... No. 42: ... etiam quod is, qui fuit occisus, non immediate iniuriaverit dominum, sed mediate, ut quia ipsum famulum percusserit; et sic etiam quod occissor esset inimicus occisi per regulam, quod iniuria facta famulo, censetur etiam facta domino ... No. 43: ... quod isto casu dominus non puniatur eadem poena, eo quia iam famulus tanquam inimicus erat alias facturus, ... No. 50: ... dummodo ille, qui occisus fuit, intulisset mandanti domino gravem iniuriam, et eam quidem correspondentem homicidio sequuto in tantum ut pro illa vendicanda gladius requireretur; secus si illata iniuria non esset ita gravis, utputa quia dominus non ferro, sed pugno, seu alapa fuisset percurssus, tunc enim ex mandato praesumpto ex verbis praedictis non redeas domum, si mors sequatur non potest poena mortis mandanti infligi, quia quodcunque generale mandatum, de faciendo vindictam, non intelligitur, nisi de vindicta aequali illatae iniuriae, non autem de excessiva ... No. 51: ... nisi persona, quae pugnum, seu alapam recipit, esse nobilioris conditionis eo, qui pugnum, et alapam intulit ...

(9) No. 56: Regula secunda sit, quod praesumatur mandatum ex alloquutione facta ad aures alicuius, qui incontinenti occidit inimicum alloquentis ... No. 57: ... ut procedat tribus concurrentibus requisitis; Primo ut alloquutio sit facta secrete, et ad aures; Secundo ut praecedat capitalis inimicitia; Tertio ut subsequatur homicidium incontinenti ... et uno ex tribus requisitis praedictis deficientibus cessat etiam regula, et decisio praedicta ... No. 52: ... procedere prout loquitur in famulo, in quo non poterat cadere alia verisimilis verborum interpretatio, quam homicidii committendi; secus si fuissent prolata cum alia persona, cum qua posset cadere alius sensus, quia tunc statur interpretationi ipsius domini,

utputa si iniuriatus diceret verba praedicta, non redeas domum, procuratori, vel advocato ... tu dic quod ex qualitate personae iudex debebit aestimare, ... (Cf. Summarium: Limita tertio ... secus si fuisset prolata cum alia persona, utputa procuratore, vel advocato, in quibus potest cadere interpretatio vindictae per viam iuris, No. 52.

(10) No. 53: ... nisi dominus famulo suo dixisset, accipias unum bastonum, et non redeas domum, tunc enim quia ex genere armorum non videtur mandasse quod occideret, non tenetur de homici dio ...

ARGUMENTUM. MANDATUM AN PRAESUMATUR IN FILIO, SERVO, FAMULO, CONSANGUINEO, SEU AMICO OCCIDENTE, SEU VULNERANTE SUI PATRIS, DOMINI, AMICI VEL CONSANGUINEI INIMICUM

Quaest. CXXXIV. Cap. III

(11) No. 67: Regula sit, quod filius, servus, famulus, consanguineus et amicus occidens, seu aliquo modo offendens eum, qui iniuriam intulit suo patri, domino, consanguineo, seu amico, non praesumitur occidisse, seu offendisse, de mandato eius, qui iniuriam recepit, et in cuius commodum, et utilitatem tale delictum redundabat ... No. 73: ... procedere in delicto momentaneo, secus in successivo, in quo non praesumitur ignorantia domini, patris, consanguinei, seu amici, quando delictum tendit ad eorum utilitatem, seu vindictam et ideo praesumitur mandatum nisi prohibuerint ... No. 78: ... quando famuli essent viles personae, et multo magis, si essent improbi, et malae conditionis, et famae, quia tunc delictum ab ipsis commissum ... praesunitur de mandato domini commissum, et pro eis dominus tenetur ...No. 79: ...quando agitur civiliter et quo ad interesse civile, quia tunc praesumitur mandatum in famulo, filio, condanguineo, seu amico delinquente ad commodum, et utilitatem patris, domini, consanguinei sui, et amici, ... No. 81: Idem in delictis, in quibus fuissent factae magnae expensae, quae cum praesumantur factae de pecuniis delinquentis non habentis praecipuam utilitatem ex delicto, ideo praesumitur mandatum in domino, seu eo ad cuius utilitatem commissum est ... No. 84: ... quando pater, dominus seu aliquis consanguineus, vel amicus, est author rixae, et rixam incipiat, in qua si percutiatur, vel male tractetur, propter quod ipsius filii, famuli, amici, seu consanguinei indignati aliquem etiam praeter conscientiam suam occidant, vel debilitent, quia tunc idem, pater, dominus, amicus, seu consanguineus cum sit in culpa incipiendo rixam, ea propter de subsequuto homicidio, vel debilitatione tenebitur ... No. 85: ... quando delictum ad sui contemplationem, utilitatem, seu vindictam commissum, pater, dominus, consanguineus, seu amicus ratificaret, quia tunc tenetur, ac si mandasset ... No. 89: ...si dominus, pater, consanguineus, seu amicus, sciens committendum delictum... tacuit, et non prohibuit; tunc enim ex praesumpto mandato tenetur ... No. 108: Quamvis isto casu ordinariam delicti poenam imponendam esse ...

(12) No. 94: ... quia in dubio praesumitur ignorantia in patre, domino, consanguineo, et amico, in cuius utilitatem, seu vindictam delictum ab altero commisum fuit ...No. 95: Et consequenter isto casu iuramento probatur ignorantia ... nisi contra iurantem laborat aliqua fama scientiae, vel infamia delicti ...

(13) No. 98: ... quando pater, dominus, seu consanguineus committendum delictum sciens illud non prohibuit; secus si prohibuit, ... No. 100: Idem și non prohibuit, quia non poterat prohibere, sic n. prohibendi possibilitatem praesupponunt ...scientem, et non prohibentem teneri cum prohibere potuit ...

(14) No. 71:. Et hinc est quod famulus iudicis verberans appellantem ab eius sententia, praesumitur verberasse de mandato iudicis, ...

ARGUMENTUM. MANDANS QUANDO ET QUA POENA PUNIATUR

Quaest. CXXXV. Par. I

(15) No. 1: Regula sit, quod mandans punitur eadem poena qua puniri debet mandatarius ... item pari poena puniuntur mandans, et faciens ...
(16) No. 10: ... ut eadem poena mandans puniatur, ac mandatarius quando mandantes, seu mandatarii sunt plures; nam et tunc omnes, et singuli eadem poena puniuntur ... No. 11: ... omnes praemissam ampliationem procedere affirmant in atrocioribus, secus in levioribus. No. 12: Et generaliter de hac materia, quando plures delinquunt, an reputetur unicum delictum, et an unica tantum poena pro omnibus imponi debeat, an vero unusquisque sua poena plectendus sit, vide text. cum ibi notat. per doctores in I. si familia ff. de iuridict. omn. iudic.
(17) No. 15: ... Quia mandans tenetur eadem poena ... si in platea, aut in aliis locis publice profitebatur, quod ipse quaerebat hominem pro occidendo talem, et propterea si quis fuerit, qui illum occideret, sibi offerebat tantum pecuniam, aut simile; tunc enim si aliquis haec audiens occidit eum, quem iste occidi desiderabat ...
(18) No. 18: ... Quando mandatarius excessit fines mandati; nam tunc mandans non tenetur de excessu ...
(19) No. 19: ... Quando mandatum fuit revocatum, quia tunc mandans non tenetur de delicto commisso post revocationem ...
(20) No. 22: ... quando mandatarius acceptavit, et postea repudiavit mandatum, ac deinde occidit, et pariter concludit mandantem non teneri, si occidat ex intervallo ... No. 23: Verum praemissam limitationem eam indistincte veram credo, sive mandatarius post repudiationem occidat ex intervallo, sive non ex intervallo ...
(21) No. 25: ... si contingat, quod mandatarius occidatur ab eo, contra quem fuit datum mandatum ... No. 26: Verum qua poena iste mandans puniri debeat ... et dixi supra in tit. de homicid ...

ARGUMENTUM. MANDANS AN, QUANDO ET QUA POENA TENEATUR SI MANDATARIUS FINES MANDATI EXCESSIT

Quaest. CXXXV. Par. IV

(22) No. 159: ... in mandante occidi unum, et mandatarius alium occidat, tunc enim mandans non tenetur de occiso poena ordinaria, sed mitiori arbitrio iudicis ...
(23) No. 32: ... quod si probationes factae ad favorem mandatarii, sunt factae ad ipsius instantiam tantum, et tunc nullo pacto prosunt mandanti, etiam quod ex dictis probationibus excludatur delictum respectu mandantis; secus ci dictae probationes fuerint factae communiter ad instantiam utriusque, quia tunc utrique prosunt ...
(24) No. 33: Et hinc inferri potest, quod absolutoria lata ad favorem mandatarii, non prodest mandanti, et e contra ...
(25) No. 37: Et an quod mihi licitum est impune facere, possim etiam alteri hoc demandare; et an mandatarius impune faciat, sicut mandans ...
(26) No. 39: in mandante adulterium committi; nam is non tenetur eadem poena iniuriarum ...
(27) No. 40: Idem de pupillo doli capace, mandante fieri falsum testimonium, quod non puniatur tanquam falsus testis, sed extra ordinem, eo quia in impubere non cadit periurium ... No. 42. Quia mandans non punitur maiori poena, quam mandatarius ...

GLAVA 78

ARGUMENTUM. RATIFICATIO IN DELICTIS, AN, ET QUANDO MANDATO AEQUIPARETUR

Quaest. CXXXV. Par. II

(1) No. 43: Regula sit, quod in delictis ratificatio aequiparatur mandato ... No. 44: ... etiam quod ex delicto ratificato nihil pervenerit ad ratificantem, quia adhuc ratificans punitur eadem poena, qua ipse delinquens ...
(2) No. 47: ... ut ratificatio delicti inducatur non solum verbis, sed etiam facto ... No. 60: ... si quis dicat, contentor de eo quod fecisti, placet mihi, gaudeo, bene egisti, ero tibi obligatus de hac vindicta, quam pro me fecisti, aut alia similia verba indicantia concurrentem voluntatem, sive loquatur cum delinquente, sive cum alio ...
(3) No. 48: ...ut ex receptatione, et occultatione delinquentis, qui delictum nomine receptantis commisit eiusdem delicti inducatur ratificatio ...
(4) No. 51: ... quia ratificatio inducitur per taciturnitatem, et non contradictionem ... ubi ponit exemplum, si cui dicatur, talis pro te, et tuo nomine occidit talem, et ille non contradicat ...
(5) No. 54: ... ut ratificatio aequiparetur mandato in delictis, etiam quod subsequatur post revocatum mandatum; non enim est absurdam, quod quis revocet mandatum, et postea poenitens revocasse, delictum ratificet ...
(6) No. 58: ... non induci delicti ratificationem ex eo, quod quis pro deinquente fideiubeat ...
(7) No. 59: ubi pariter quod inducitur ratificatio per ista verba, si ille non occidisset, occidissem ego ...
(8) No. 79: ... quia sicut mandans adulterium committi, non punitur poena adulterii, ita nec ratificatio adulterii, in proposito aequiparatur mandato ... No. 80: Contra ... quod etiam in delictis carnis ratificatio aequiparetur mandato ... No. 81: Pro concordia distingue, ut prima opinio procedat, quando adulterium committitur principaliter causa libidinis, et concupiscentiae ... Secunda autem procedat, quando non causa libidinis, et concupiscentiae principaliter committitur, sed in iniuriam, et vituperium mariti; et sic isto casu ratificans punitur, non de adulterio, sed de iniuria illata ...
(9) No. 82: Ubi tamen quod in dubio praesumitur potius adulterium commissum causa libidinis, quam causa iniuriandi ...

ARGUMENTUM. MANDANS AN ET QUA POENA TENEATUR SI MANDATARIUS FINES MANDATI EXCESSIT

Quaest. CXXXV. Par. IV

(10) No. 160: ... ut mandans aliquem percuti extra plateam, vel extra ecclesiam, non teneatur, si mandatarius percussit in platea, vel in ecclesia ...
(11) No. 153: ... ut propterea mandans aliquem percuti cum instrumento non apto ad inferendum mortem, ut puta cum bastono, non tenetur de homicidio, si mandatarius sic bastonando occiderit; non enim credendum est mandantem voluisse occidi eum, quem solum bastonari iusserat ... No. 165: ... quando mandatarius excessisset fines mandati, praesente mandante, et non contradicente ...

(12) No. 167: ... tenetur tamen de eo quod fecit minus, ... et ponit exemplum in eo qui mandavit alteri ut occiderit Seium, et mandatarius noluit occidere, sed teutonice verberare ...

ARGUMENTUM. DE REVOCATIONE MANDATI

Quaest. CXXXV. Par. V

(13) No. 175: ... Ut mandatum dicatur revocatum non solum expresse, sed etiam tacite, utputa quando mandans contraxit parentelam, vel fecit pacem cum suo inimico, quem puta occidi mandaverat; si mandatarius habens notitiam de dicta pace, seu parentela occiderit eum, mandans non tenetur ...
(14) No. 184: ... si mando Titio ut occidat Caium, et cras mando Sempronio ut eundem Caium occidat, si Caius occidatur a Titio primo mandatario, teneor de homicidio...
(15) No. 185: ... Quia mandatum non censetur revocatum ex diuturnitate temporis, ideo tenetur mandans, quamvis mandatarius diu post receptum mandatum illud fuerit exequutus ...
(16) No. 187: ... Ut proposita regula procedat quoad poenam ordinariam, secus quoad poenam extordinariam, quam mandans incurrit, si sequator delictum, etiam quod mandatum revocaverit ...

INDICAŢII BIBLIOGRAFICE [1]

K. Marx, *Formele premergătoare producţiei capitaliste*, Buc., E.S.P.L.P., 1956, 53 p. (p. 34—53).

F. Engels, *Decăderea feudalismului şi ridicarea burgheziei*, Buc., ed. P.C.R., 1945, 16 p.

— *Războiul ţărănesc german*, ed. a III-a, Buc., E.S.P.L.P., 1958, 224 p. (§ I şi p. 147—153).

— *Anti-Dühring*, ed. a III-a, Bucureşti, E.S.P.L.P., 1955, 478 p. (p. 296—302).

V. I. Lenin, *Despre stat*, în *Opere*, vol. 29, Buc., E.S.P.L.P., 1956, 594 p. (p. 454—473).

*

Alexandrescu, D., *Droit ancien et moderne de la Roumanie*, Paris—Buc., 1898, p. 75, 109 *passim*.

— *Explicaţiunea teoretică şi practică a dreptului civil romîn în comparaţiune cu legile vechi şi cu principalele legislaţiuni străine*, Buc., 1906—1926, 11 vol. (vol. I, p. 3—16; vol. II—XI, *passim*).

Arion, Dinu C. *Le* Νόμος Γεωργικός *et le régime de la terre dans l'ancien droit roumain jusqu'à la réforme de Constantin Mavrocordat (Hospodar de Moldavie et de Valachie) (1733—1796)*, Paris, 1929, (p. 22, 52, *passim*).

Arion, Dinu C., *Unitatea legislativă în trecutul voevodatelor romîneşti*, în « Parlamentul romînesc », 12 iulie 1933, p. 29—31.

Berechet, Ştefan, *Schiţă de istorie a legilor vechi romîneşti, 1632—1866, 1928*, 91 p. + 106 (p. 25—30).

— *Istoria vechiului drept romînesc*, vol. I. *Izvoarele*, Iaşi, 1933, 578 p. (p. 164—173).

Berechet Ştefan, *Legătura dintre dreptul bizantin şi romînesc*, vol. I, partea I, *Izvoadele*, Vaslui, 1937, 376 p. (p. 112, *passim*).

Berza, M., *Haraciul Moldovei şi Ţării Romîneşti în sec. XV—XIX*, în *Studii şi materiale de istorie medie*, vol. II, Buc., 1957, p. 17—21.

Bianu, I., *Despre introducerea limbii romîneşti în biserica romînilor*, discurs de recepţie, Academia Romînă, XXIV, Buc., 1904.

Bianu, I. şi Hodoş, N., *Bibliografia romînească veche 1508—1830*, t. I, 1508—1716, Buc., 1903, IX + 572 p. (p. 156—158).

Bogdan, Damian, *Contribuţiuni la bibliografia romînească veche*, Buc., 1938. 11 p. (extras din « Biserica ortodoxă romînă », nr. 1—4, ianuarie-aprilie 1938).

Brezoianu, I., *Vechile instituţiuni alle Romaniei (1327—1866)*, Buc., 1882, VI + 262 p. (p. 36).

Bujoreanu, Ioan M., *Colecţiune de legiuirile Romîniei vechi şi noi*, vol. III, Buc., 1885, 789 p. (p. 5—82).

Călinescu, Gh., *Istoria literaturii romîne*, Buc., 1941, 948 p. (p. 13—14).

Cantemir, D., *Descrierea Moldovei*, traducere, cu o prefaţă de C. I. Gulian, Buc., 1956, 294 p. (p. 199—201, *passim*).

Cartojan, N., *Istoria literaturii romîne vechi*, vol. II, Buc., 1942, 178 p. (p. 113—115).

Cazacu, Aurel, *Dreptul de protimis. Origina şi evoluţia lui în dreptul romînesc*, teză, Iaşi, 1937, 143 p. (p. 117).

[1] Bibliografia cuprinde materialul şi datele pe care le-am putut avea la dispoziţie.

CHIRICĂ, GEORGE, *Cercetări istorice asupra legislației bisericii romîne din sec. XVII și XVIII*, teză, Buc., 1895, 97 p. (p. 65—68).

CIPARIU, T., *Crestomatia seau analccte literarie din cărțile mai vechi și noue romînesci*, Blaj, 1858, XXXVIII + 256 p. (p. 216—223).

— *Principia de limbă și de scriptură*, Blaj, 1866, p. 110.

CONDURACHI, ION, *Expunere rezumată a teoriei moștenirilor în vechiul drept romînesc*, Buc., 1919, 23 p. (p. 8, *passim*).

— *Trăsăturile caracteristice ale vechiului drept penal romînesc*, Buc., 1934, 20 p.

CONDURATU, GR. C., *Codul de legi al lui Alexandru cel Bun*, în « Dreptul », 1904, nr. 19, p. 145—148; nr. 20, p. 153—156.

COSTĂCHEL, V., P. P. PANAITESCU și A. CAZACU, *Viața feudală în Țara Romînească și Moldova (sec. XIV—XVII)*, Buc., 1957, 559 p.

CRONȚ, GH., *Dreptul bizantin în țările romîne. Pravila Moldovei din* 1646, în « Studii », an XI (1958), nr. 5, p. 33—59.

DISSESCO, C. G., *Les origines du droit roumain*, trad. par J. Last, Paris, 1899, 71 p. (p. 63).

DONGOROZ, VINTILĂ, *Drept penal*, Buc., 1939, 772 p. (p. 76).

DRĂGHICI, MANOLAKI, *Istoria Moldovei pe timp de 500 ani pînă în dzilele noastre*, Iași, 1857, 2 vol., 5 + 222 + VI p. (I); 258 p. (II).

DYOVUNIOTIS, I. C., Μελέτιος Συρῖγος, Atena, 1914, p. 22.

ERBICEANU, C., *Cronicarii greci carii au scris despre Romîni în epoca fanariotă*, Buc., 1888, LXXII + 361 p. (p. XI).

ERBICEANU, C., *Material inedit pentru istoria dreptului canonic oriental. Manuscriptul grecesc al lui Manuel Malax Notarul. Forma și conținutul manuscriptului*, în « Biserica ortodoxă romînă », an. XVI (1892—93), p. 319—334.

ERBICEANU, VESPASIAN, *Contribuții la istoria dreptului romîn*, în « Cuvîntul dreptății », an. III (1921), nr. 9, p. 1—31; an. IV (1922), nr. 7, p. 1 ș.a.; nr. 8, p. 1—4; nr. 9, p. 1—5; an. V (1923), nr. 3, p. 25—28; nr. 4—5, p. 49—52; nr. 6, p. 81—84.

— *Influența dreptului bizantin în Țările Romîne*, în « Cuvîntul dreptății », an. IX (1927), nr. 1, p. 1—3; nr. 2, p. 25—27; nr. 5, p. 101—103.

FARINACCIUS, PROSPER, *Praxis et Theoricae Criminalis*, Partis secundae, tomus primus, Venetiis, MDCVII; partis secundae, tomus secundus, Venetiis, MDCXIII, Lyon, 1616.

FILITTI, I. C. și I. D. SUCHIANU, *Contribuții la istoria dreptului penal romîn*, Buc., 1926, 29 p.

— *Contribuții la istoria justiției penale în Principatele Romîne*, Buc., 1922, 70 p. (p. 14).

— *Din vechiul drept penal romîn. Răspuns d-lui prof. S. Longinescu*, în «Curierul judiciar », 1927, p. 514—518.

FILITTI, ION, *Despre vechiul drept penal romîn*, 1928, 22 p. (p. 3—11, 21, 22).

— *Coup d'œil sur l'ancien droit pénal roumain*, în « Revista de drept penal și știință penitenciară », 1932, p. 49—55.

— *Vechiul drept penal romîn. Între- giri privitoare la vechea organizație judecătorească*, Buc., 1934, 74 p.

GASTER, M., *Chrestomatie romînă*, Buc., Leipzig, 1891, CXLIX+16+368 p. (I); VII +562 p. (II) (p. LVIII, 116—123).

GEORGESCO, V. AL., *La réception du droit romano-byzantin dans les principautés roumaines (Moldavie et Valachie)*, în *Mélanges H. Lévy-Bruhl*, Paris, 1958, (după « Byzantinische Zeitschrift », 52 Band, 1959, Heft 1, p. 241).

GIURESCU C., *Noui contribuțiuni la studiul cronicilor moldovene*, Buc., 1908, 93 p.

GIURESCU, C. C., *Istoria Romînilor*, vol. III, partea I, ed. a II-a, Buc., 1942, 438 p. (p. 81—106).

D'HAUTERIVE, (A.-M.), *Mémoire sur l'état ancien et actuel de la Moldavie*, 1902, 409 p. (59—61).

HEIMBACH, E. G., *Const. Harmenopuli Manuale legum sive Hexabiblos*, Lipsiae, 1851, p. 828 și urm.

IORGA, N., *Istoria literaturii religioase a Romînilor pînă la 1688*, Buc., 1904, VIII + 243 p. (p. 159—161).

— *Vasile Lupu ca următor al împăraților de răsărit în tutelarea Patriarhiei de Constantinopole și a Bisericii Ortodoxe*, în « Anal. Acad. Rom. », Mem. Secț. Ist., Seria II, t. XXXVI (1913—1914), p. 205—236 (p. 212—216).

— *Pilda bunilor domni din trecut*, în « Anal. Acad. Rom. », Mem. Secț. Ist., Seria II, XXXVII (1914—1918), p. 101—106.

— *Istoria comerțului romînesc*, vol. I, Buc., 1925, p. 259 și urm.

IORGA, N., *Istoria Romînilor din Ardeal şi Ungaria*, Buc., 1915, VI + 461 (I); XV + 291 + 14 (II).
— *Istoria literaturii romîneşti*, vol. I, ed. a II-a, Buc., 1925, 400 p. (p. 265).
— *Istoria învăţămîntului romînesc*, Buc., 1928, 351 p.
— *Istoria bisericii romîneşti şi a vieţii religioase a romînilor*, vol. I,ed. a II-a, Buc., 1928 (1929), 432 p. (p. 325—326).
— *Istoria Romînilor*, vol. VI, Buc., 1938, 518 p. (p. 50, 134 şi urm.).

KOGĂLNICEANU, M., *Rumänische oder Valachische Sprache und Literatur*, Berlin, 1837.

LEUNCLAVIUS, IOHANNES, *Jus Graeco-Romanum*, Frankfurti, 1596, p. 256—265.
LIPŞIŢ, E. E., Византинское крестианство и спавиансканя колонизация în, ,,Византииски сборник'' Moscova, 1945, p. 96—143.
— Славианская обшина и его роп в формнровании византиского феодализма, în ,,Византииский Временник", (1946), p. 161 şi urm.
LITZICA, C., *Catalogul manuscriptelor greceşti*, Buc., 1909, VI + 564 p. (p. 155—156).
LONGINESCU, S. G., *Istoria dreptului romînesc din vremile cele mai vechi pînă azi*, Buc., 1908, 369 p. + 1 p. (p. 136—260, *passim*).
— *Pravila lui Vasile Lupu şi Prosper Farinaccius, romanistul italian*, Buc., 1909, VIII + 120 p.
— *Legi vechi romîneşti şi izvoarele lor*, vol. I, *Pravila Moldovei din vremea lui Vasile Lupu însoţită* 1. *de izvoarele sale*, 2. *de varianta sa muntenească, întrupată în Îndreptarea Legii a lui Matei Basarab*, 3. *de tălmăcirea sa în franţuzeşte de A. Patrognet*, Buc., 1912, VI + 440 p.
— *Părerile d-lor N. Iorga şi I. Peretz despre Pravila lui Vasile Lupu*, în « Curierul judiciar », 1915, nr. 61, p. 495—502; nr. 63, p. 511—515; nr. 65, p. 527—531; nr. 66, p. 535—539; nr. 70, p. 571—577 (extras, Buc., 1915, 31 p.; a apărut şi în limba franceză).
— *Drept vechi romînesc: Pravila lui Alexandru cel Bun*, în « Curierul judiciar», 1923, nr. 14, p. 209—214; nr. 15, p. 226—230; nr. 37, p. 577—579 (extras, Buc., 1923, 40 p.).
LONGINESCU, S. G., *Fragmente din istoria dreptului penal romîn*, în « Curierul judiciar », 1926, nr. 41, p. 641—643, 1927, nr. 1, p. 3—5; nr. 5, p. 72—74; nr. 10, p. 149—150; nr. 15, p. 226—228; nr. 30, p. 468—470.
— *Anexă la Fragmente din istoria dreptului penal romîn. Replică la răspunsul d-lor I. C. Filitti şi D. I. Suchianu*, în « Curierul judiciar », 1927, nr. 35, p. 545—553.
LUPU, ION, *Vina şi procesul ei la romîni*, Iaşi, 1934, X + 456 p.

MAVROJANI, ALEXANDRU P., *Situaţiunea juridică a copilului natural în dreptul vechi*, Buc., 1911, 84 p. (p. 51 şi urm.).
METEŞ, ŞT., *Istoria bisericii şi a vieţii religioase a Romînilor din Transilvania şi Ungaria*, vol. I, ed. a II-a, Sibiu, 1935, XXXVI + 596 p.
MILAŞ, NICODEM, *Dreptul bisericesc oriental*, trad. de D. Cornilescu, Vasile Radu, revăzută de I. Mihălcescu, Buc., 1915, VII + 607 p. (p. 161).
MISSAIL, G. M., *Originile legislaţiunii romîne*, Buc., 1865, 118 p. (p. 35—40).
— *Epoca lui Vasile Lupu şi Matei Basarab V.V., Domnii Moldovei şi Ţării Romîneşti (1632—1654)*, Buc., 1866, VII + 498 p. (p. 46—57).
MOISESCU, I. G., ŞT. LUPŞA şi AL. FILIPAŞCU, *Istoria Bisericii romîne*, vol. II, Buc., 1958, 655 p. (p. 59, 60).
MURĂRAŞU, D., *Istoria literaturii romîne*, Buc., f.d., 449 p. (p. 43—44).

NEDELCU, GEORGE, *Puterea părintească în vechiul drept romînesc*, Buc., 1932, 223 p. (p. 130—190 şi 203—210).
NEGULESCU, PAUL, *Studii de istoria dreptului romîn*, VII. *Divorţul în vechiul drept romîn*, Buc., 1900, 220 p. (p. 108—151).
NEIGEBAUER, IOH. FERD., *Das kanonische Recht der morgenländischen Kirche in der Moldau und Walachei*, în « Neues Jahrbericht der Geschichte und Politik », 1847, p. 495—508.
— *Die Rechtsverwaltung in der Moldau und Walachei*, în « Kritische Zeitschrift für Rechtswissenschaft und Gesetzgebung des Auslandes », an. XX (1848), fasc. 2, p. 39—88 şi fasc. 3, p. 71—88.

OECONOMU, CIRU D., *Despre penalităţile la Romîni în timpul lui Matei Basarab şi al lui Vasile Lupu*, în « Dreptul », 1883, p. 473—480 (extras, Buc., 1883, 18 p.).

OLTEANU, ŞTEFAN, *Meşteşugurile din Moldova în secolul al XVII-lea*, în « Studii şi materiale de istorie medie », vol. III, Buc., 1959, p. 190—197.

ONIŞOR, VICTOR, *Istoria dreptului romîn*, ed. a II-a, Cluj, 1925, 404 p. (p. 207—209).

PANGAL, ION, *Munca şi pedepsele în pravila lui Vasile Lupu şi izvoarele ei greceşti*, teză, Iaşi, 1916.

PARGOIRE, J., *Meletios Syrigos, Sa vie et ses œuvres*, în « Echos d'Orient », 1908—1909.

PANAITESCU, P. P., *L'influence de l'œuvre de Pierre Mogila archevêque de Kiev dans les Principautés roumaines*, Paris, 1926, 97 p. (extras din *Mélanges de l'Ecole Roumaine en France*, V, Paris, 1926).

— *Dreptul de strămutare al ţăranilor în ţările romîne*, în « Studii şi materiale de istorie medie », vol. I, Buc., 1956, p. 111—117.

PAUL D'ALEP, *Voyage du patriarche Macaire d'Antioche*. Texte arabe et traduction française par pr. Vasile Radu, Paris, 1930, 200 p. (p. 179—180).

PERETZ, JEAN, *Histoire de la vente en droit roumain*, Paris, 1904, 342 p. (p. 224—253).

PERETZ, ION, *Pravila lui Vasile Lupu şi izvoarele ei greceşti*, în « Arhiva Soc. ştiinţ. şi liter. din Iaşi », an. XXV (1914), nr. 5, 6, p. 201—221.

— *Curs de istoria dreptului romîn*, vol. II, partea I, Buc., 1928, 441 p. (p. 342—369).

— *Pravilele romîneşti din sec. XVII*, Buc., 1930, 47 p.

— *Precis de istoria dreptului romîn*, Buc., 1931, 393 p. (p. 332—339).

PETRESCU PROVIAN, TH., *Logodna în dreptul vechi, în dreptul actual şi în noul cod civil*, teză, Buc., 1924, 103 p. (p. 27).

PIČ, LADISLAS, *Die rumänischen Gesetze und ihre Nexus mit dem byzantinischen und slavischen Recht*, Prag, 1886, 36 p. (*Les lois roumaines et leur conexité avec le droit byzantin et slave*, Buc., 1887, 60 p., trad. par J. Ladislas).

POPOVICI, C., *Fontînele şi codicii dreptului bisericesc ortodox*, 1866, XVIII + 119 p. (p. 39, *passim*).

PREDESCU, LUCIAN, *Dragoş Eustratie Logofătul*, în « Cercetări istorice », an. XIII—XVI, nr. 1—2, Iaşi, 1940, p. 424—452; cf. şi « Convorbiri literare », an. LXIII (1930), p. 103—108.

PUŞCARIU, SEXTIL, *Istoria literaturii romîne, epoca veche*, ed. a II-a, Sibiu, 1930, 214 p. (p. 91—93).

RĂDULESCU, ANDREI, *Cercetări asupra învăţămîntului dreptului*, 1913, 66 p. (p. 4) extras din « Revista critică de drept, legislaţiune şi jurisprudenţă », Buc., 1913).

— *Izvoarele dreptului civil şi comercial romîn. Tendinţe romîneşti spre dreptul italian*, Buc., 1932, 44 p. (p. 36).

— *Romanitatea dreptului nostru*, Buc., 1939, 23 p. (p. 11—13), în « Anal. Acad. Rom. », Mem. Secţ. Ist., Seria III, t. XXI.

— *Influenţa italiană asupra dreptului romîn*, Buc., 1940, 28 p. (p. 5), în « Anal. Acad. Rom. », Mem. Secţ. Ist., Seria III, t. XXII.

— *Publicarea izvoarelor dreptului romînesc scris din Ţara Romînească şi Moldova, pînă la* 1865, comunicare la Academia R.P.R., Buc., 1949, 13 p.

RĂDULESCU, ANDREI şi COLAB., *Codul Calimach*, ed. crit., Buc., 1958, 1017 p. (p. 47—48).

RUSSO, D., *Studii istorice greco-romîne. Opere postume*, t. I, Buc., 1939, IX + 692 + 53 (I şi II) (p. 237—246).

SĂVOIU, EM., *Contribuţiuni la studiul succesiunii testamentare în vechiul drept romînesc*, Craiova, 1942, VII + 187 p. (p. 109, 110).

SECELEA, C., *Cazuri de caterisire în dreptul moldovenesc pînă la sfîrşitul sec. XVII*, în « Cercetări istorice », an. V—VII (1929—1931), p. 80—86.

SION, GHEORGHE, *Carte romînească de învăţătură*, editată de..., Botoşani, 1875, 3 + 8 + 179 p.

ŞOTROPA, VALERIU, *Introducere şi bibliografie la istoria dreptului romîn*, Cluj, 1937, 242 p. (p. 203—211).

SPULBER, C. A., *L'Eclogue des Issauriens*, 1929, V + 188 p. (p. 128).

— *Le code d'Alexandre le Bon et les Basiliques dans les Principautés Roumaines*, în « Bulletin de la Section Historique de l'Académie Roumaine », t. XXIV, 2, Buc., 1943, 65 p. (p. 3—16).

— *Etudes de droit byzantin, V. Le concept byzantin de la loi juridique*, Buc., 1938, 23 p.

STOIDE, C. A., *Contribuţie la biografia lui Eustratie Logofătul*, în « Arhiva », Iaşi,

XL (1933), p. 123—127; XLI (1934), p. 252.

TANOVICEANU, I., şi V. DONGOROZ, *Tratat de drept şi procedură penală*, vol. I — V, ed. a II-a, Buc., 1924 — 1927 (vol. I, p. 214),

TEODORESCU, ANIBAL, *Les lois roumaines et les étrangers*, Paris, 1905, 353 p. (p. 97—101).

TINCULESCU, PAUL, *Cărţi de despărţeală, 1765—1774*, teză, Buc., 1932, 119 p. (p. 29—41).

URECHIĂ, V. A., *Codex Bandinus*, ed. V. A. Urechiă, în « Anal. Acad. Rom. », Secţ. Ist., Seria II, t. XVI, Buc., 1895, CLXXIII + 161 p.

URECHE, GR., *Letopiseţul Ţării Moldovei*, ed. C. Giurescu, Buc., 1910, 302 p.

URECHE, GR. şi SIMION DASCĂLUL, *Letopiseţul Ţării Moldovei*, ed. C. C. Giurescu, Craiova, [1942], LXXXII + 214.

URECHE, GRIGORE, *Letopiseţul Ţării Moldovei*, ed. P. P. Panaitescu, Buc., 1955, 259 + 6 p. (p. 34—35, 71).

VERNADSKY, G., *Sur l'origine de la loi agraire byzantine*, în « Byzantion », an. II (1925), p. 169—180.

XENOPOL, D. A., *Istoria Romînilor din Dacia Traiană*, vol. VII, ed. a III-a, Buc., 1929, 283 p. (p. 138—146).

— *Studii asupra vechilor noastre aşezăminte*, în «Convorbiri literare», an. VIII (1874), p. 191.

ZACHARIAE VON LINGENTHAL, KARL EDUARD, *Geschichte des Griechisch-Römischen Rechts*, ed. a III-a, Berlin, 1892, XXIV + 424 p. (p. 17, 249).

ZAMFIRESCU, HENRY, *Les origines du droit privé roumain*, Paris, 1922, 156 p. (p. 101—105).

ZEPOS, I. P., *Jus Graeco-Romanum*, vol. II, p. 65—71.

INDICE ALFABETIC DE MATERII[1]

[1] S-au notat cu cifre latine pricinile, cu cifre arabe cursive glavele şi cu cifre arabe drepte zacealele.

INDICE DE CUVINTE [1])

Acolisi, a se, 12: 30 = a se lega cu duşmănie de o persoană.
acoperi, a, 12: 25 = a proteja, a apăra.
adăpa, a se, XIII: 121 = a-şi potoli setea (călătorii).
adăpătoare, XIII: 121 = uluc.
adevăra, a se, 8: 27 = a se realiza, a se efectua.
adevăra, a, 57: 7, 8, 9 = a stabili adevărul.
aforisi, a, 37: 1; 49: 3 = a excomunica.
aforisenie, 9: 30; 52: 8 = excomunicare.
agiutătoriu, 72: 10 = complice.
ai, I: 13; XIII: 151 = ani.
alege, a, I: 10; XIII: 126 = a deosebi, a excepta.
amistui, a, 75: 1 = a scăpa, a salva.
andesine, I: 9; XV: 197 = 1. el însuşi, singur; 2. între ei.
apleca, a, 7: 4 = a alăpta.
apuca, a, I: 1 = a încălca, a cotropi, a uzurpa.
artic, 45: 8 = cerere (către domn), scrisoare, înscris.

Bani drepţi, 4: 3 = bani buni, valabili.
bani mincinoşi, 4: 4 = bani falşi.
bani răi, 5: 1—7 = bani falşi.
biruinţă, 32: 26 = ţinut, jurisdicţie, cîrmuire.
biruire, 32: 26 = autoritate teritorială.
biruitoriu, X: 90; 32: 36 = 1. stăpîn; 2. judecător, cîrmuitor.
blagoslovenie, 51: 10 = autorizare.
blîzni, a se, 73: 1 = a se intimida, a-şi pierde cumpătul.
boariu, III: 40 = văcar.
boiarinul (săborului, gloatelor), 58: 3 = conducător (al adunării).
bolniţă, XV: 216 = infirmerie, spital.
boncăi, a se, VI: 62 = a rage, a mugi.
brudiu, 39: 1 = crud, fraged, mic de vîrstă.
bucate, XII: 99, 100; 8: 28 = 1. bunuri; 2. alimente.

Calpuzan, 4: 4, 15 = falsificator de bani.
calpuzănie, 4: 4 = falsificare de bani,
carte, I: 7; 2: 3 = 1. carte de judecată, hotărîre judecătorească; 2. scrisoare, document.
casă, 21: 16 = căsătorie.
catargă, catergă, 8: 12; 30: 2 = galeră.
catastih (pl. *catastije*), XV: 209 = registru.
căsariu, 8: 27; 17: 1 = casnic, căsătorit.
căsaş, 21: 20; 19: 7 = casnic, căsătorit.
cerca, a, XII: 101; 6: 1, 2 = a cerceta, a face cercetări.
certa, a se, 5: 1—7 = a se pedepsi.
certare, certarie, 33: titlu; 36: titlu = pedeapsă.
ceşcuţ, 78: 14 = scurt timp, moment.
chelie, 67: 6 = chilie.
chemelavhă, 67: 2 = camilavcă.
cinie, XVI: 233; 19: 5; 72: 2 = instrument, uneltă.
cinul besearicii, 35: 1; 36: 17 = ordinul eclesiastic.

---

[1]) Au fost redate cuvinte care astăzi nu mai sînt în uz, sensuri vechi ale unor cuvinte uzuale, precum şi cîteva locuţiuni verbale caracteristice. Au fost semnalate: pluralul unor substantive şi indicativul prezent al unor verbe care au forme mai puţin obişnuite.

Cifrele indică numai textele în care se găsesc cuvintele explicate, cu sensul cel mai caracteristic.

S-au notat cu cifre latine *pricinile*, şi cu cifre arabe *glavele* şi *zacealele*.

Cuvintele slavone sînt explicate în cuprinsul pravilei.

cinul călugăresc, 67: 1; 68: 1 = ordinul monahal.
clăti, a, 11: 20 = a se clinti.
cliros, 8: 13 = cler.
cîrmi, a (cîrmască), I: 14 = a lucra (pămîntul).
cuceri, a se, 78: 2 = a se ruga cu umilire.
cucoană, 32: 20 = copilă.
cucon, 53: 2; 7: 4 = copil pînă la şeapte ani.
cumănac, -e, 15: 2 = căciulă.
cumpănă, 4: 2; 21: 2, 6 = 1. cîntar, greutate; 2. îndoială, temere.
cumpăni, a se, 24: 2 = a pune la cale.
curî, a, 11: 9 = a alerga.
cuvînt, 39: 29 = mărturie, declaraţie.

Deainte, XII: 101, XV: 191 = dinainte.
deală, 12: 30; 23: 1 = 1. vină; 2. faptă.
destoinicie, 36: 2; 63: 1 = 1. avuţie; 2. pricepere.
dezmîniia, a se, 52: 10 = a-i trece mînia.
dezmierdăciune, 28: 3, 8 = prostituare, desfrînare.
direptate, XV: 195 = dreptate.
dînioară, XII: 101 = cîndva.
dobîndă, XV: 191; 2: 3; 4: 10; 25: 4; 70: 3 = venit, cîştig, folos, interes.
dumeasnic, VI: 61; XIII: 110 = domestic.

Eparhiea (judeţului), 27: 3 = circumscripţie judecătorească.
ereasă, ereseile, ereasele, 18: 3; 20: 1, 2 = erezie.

Faţă (de-), XV: 206 = existent.
feredeu, XIII: 106; 67: 6 = bae.
firea, v. om de-a firea.
frenţit, 45: 5 = sifilitic.
fur, I: 21; II: 28, 29 = hoţ.
furtuşag, -uri, XII: 95—98 = furt.

Gadină, II: 33 = sălbăticiune.
gînscă, XIII: 110 = gîscă.
giurui, a, XV: 211; 16: 18; 32: 10, 37 = a făgădui (cu jurămînt).
giuruinţă, 36: 10; 37: 10 = făgăduială (cu jurămînt).
gloabă, 28: 11 = amendă.
globi, a, XV: 206; 28: 11; 36: 17; 43: 5 = a amenda.
grăi îndărăpt, a, 43: 7 = a vorbi viclean.
greşală, XIII: 122 = fapt ilicit, infracţiune.
grobnic, XV: 216 = criptă.
gros, XV: 206; 51: 2 = 1. închisoare; 2. grosolan.
grosime, 59: 3 = grosolănie.

Hain, 45: 4 = trădător.
haini, a, 63: 1 = a trăda.
hainiie, 62: 6 = trădare.
hatalm, XIII: 134 = pedeapsă în bani.

her, hiară (pl. *here*), 19: 5; 21: 15; 23: 10 = fier, fiare.
hiară (pl. *heri*), XV: 178; 8: 16 = fiară.
hiclean, V: 57; 62: 4 = 1. fals; 2. trădător.
hicleni, a, 1: 5; 21: 16; 26: 5 = 1. a trăda, a vicleni; 2. a atenta la viaţă; 3. a înşela.
hotri, a, 16: 21; 27: 2 = a prostitua.
hotrie, 27: 3, 6; 30: 1; 31: 2 = proxenetism.
hotru, 9: 42; 16: 21 = proxenet.

Ierosilie, 35: 1, 2, 3 = sacrilegiu.
iscuşenie, (a face-), 16: 19 = a lua atitudine.
ispravă, XV: 206; 32: 24 = 1. drept, temei; 2. hotărîre.
ispravă (de-) XV: 205 = cum trebuie.
isprăvi, a, 58: 8 = a aduce la îndeplinire.
ispravnic, 57: 3; XIII: 145; 16: 13 — 4; 4: 7; 32: 6; XV: 215 = 1. conducător; 2. mandatar; 3. moştenitor; 4. tutor.
izvod, XV: 209; 44: 1 = 1. act scris; 2. ştire, cunoştinţă.

Îmă, înmă, 9: 1, 7, 8 = mamă.
îmă maică, 41: 3 = bunică, mamă mare.
împăra, a se, IV: 51, 52, 54 = a intra în par.
împărţi, a se, III: 42; 19: 4 = 1. a se despărţi; 2. a divorţa.
împărţire, 19: 7 = despărţire, divorţ.
împle, a, 1: 1; 6: 11 = a îndeplini, a împlini.
împresura, a, 1: 9; 7: 4; 9: 21; 60: 3 = 1. a oprima; 2. a înfăşura; 3. a apăsa, a înăbuşi.
îndemnare, 13: 1 = pricinuire.
îndemnătoare, 13: 1 = pricinuitoare.
îndemnătură, 28: 4 = îndemn.
îngroşa, a, 53: 13 = a lăsa grea, a însărcina.
înşelăciune, 42: 8 = nelegiuire.
înţeles, 39: 21 = prezumţie, presupunere.
învălui, a, VI: 62; 1: 1 = 1. a ataca, a tulbura; 2. a se încăiera.
învăţătură, I: 3, 8 = poruncă.

Jalobă, 21: 2 = acţiune, plîngere în justiţie.
jecui, a, XIII: 103 = a jefui.
jestoc, 21: 10 = iute, violent, crud.

Laz, I: 8, 13 = loc despădurit, desţelenit.
lăsa drept suflet, a, XV: 216 = a testa cu sarcină de binefacere.
leage, I: 7; 21: 7; 32: 24; 9: 19 = 1. drept, lege; 2. judecată; 3. hotărîre judecătorească; 4. religie.
leapădat, a fi, 36: 17 = a fi exclus.
legiui, a, XV: 206; 24: 4 = 1. a legifera; 2. a hotărî judecătoreşte.
leni, a se, 8: 10 = a se lenevi.
limbă de moarte, XV: 212 = testament verbal.

***Răscumpăra**, a se*, 43: 26; 77: 4, 9 = a-și face dreptate, a se răzbuna.
răscumpărare, 43: 26; 46: 10 = reparație pentru o agresiune, răzbunare.
răsipi, a, X: 86, 89 = a dărîma.
răspunde, a, (legea) 25: 7 = a hotărî.
război, XVI: 134; 12: 7, 10, 18, 19, 27 = agresiune, bătaie între persoane.
rîvne, 39: 20 = pofte rele.
rod 12: 18; 39: 18 = 1, neam. rudă; 2. progenitură; 3. v. *om de rod bun.*
ruguci, a se, 39: 22 = a se ruga, a plînge.

***Sămășlui**, a*, 31: 2 = a chibzui.
sămn, seamne, XIII: 143 = indiciu.
sămna, a, XIII: 135 = a însemna, a indica.
scală, XIV: 166 = schelă, vamă.
scaun, -e, 1: 11; 58: 6; 58: 8 = 1. funcție de judecător; 2. instanță de judecată.
scîndălit, 77: 11 = victima unei agresiuni.
scoate capul din nevoie, a-i, 11: 6; 12: 16, 18 = a salva viața cuiva.
scoate din toate ocinile, a-l, 52: 7 = a dezmoșteni.
scuti, a, XIII: 139 = a păzi, a păstra.
secriiaș, 63: 3 = casetă.
secriiu, XIII: 104, 141, 144 = cufăr, ladă.
semințiie, 42: 13 = rudenie.
silă, (a face-), 36: 1—8 = a seduce, a viola.
silitoriu, 37: 10, 11 = siluitor, seducător.
sîmbră, 48: 4 = tovărășie.
simeți, a, VI: 65 = a asmuți, a întărîta.
sinețariu, 63: 1 = armurier.
sireap, 21: 19 = iute, aprig.
sîrg, I: 18; IV: 54 = îndată, imediat.
sîrgui, a, 36: 23; 77: 9 = a grăbi.
slobodzi, a, 15: 7; 57: 4 = 1. a încuviința, a autoriza; 2. a achita (de pedeapsă).
slujnic, 28: 6 = servitor.
sminteală, VII: 70; XV: 212; 42: 14, 16, 17; 43: 25 = 1. supărare, turburare, împiedecare; 2. abatere, neregulă, greșală; 3. nesocotință.
sminti, a, XVI: 235; 13: 2; 24: 6 = 1. a împiedica, a abate; 2. a face rău, a vătăma; 3. a schimba.
smomi, a, 34: 3; 57: 12 = a momi, a amăgi.
socoti, a, XV: 198; 8: 30; 42: 12; 50: 2 = 1. a păzi; 2. a îngriji pe cineva; 3. a considera, a crede; 4. a chibzui, a judeca.
socotitoriu, VI: 67; 16: 11 = 1. paznic; 2. administrator.
sodăș, 5: 6, 7 = chezaș.
sodomlean, -că, 39: 2 = cel ce face sodomie.
soț, soție, XV: 115; 4: 13, 14 = tovarăș.
sparge, a, XVI: 225; 39: 5 = 1. a rupe, a nimici; 2. a anula;
sprijini, a, 11: 24; 12: 6 = 1. a interveni; 2. a apăra.
sprînțar, -e, 26: 7; 21: 8; 43: 8 = 1. ușuratec, nestatornic; 2. echivoce (cuvinte).
spurca, a, 4: 9, 10; 28: 1, 6 = 1. a face necurat; 2. a necinsti trupul.
stavăr, v. *om de stavăr.*
stepenă, 8: 18; 9: 53 = 1. spiță, grad de rudenie; 2. treaptă socială.
strica, a, I: 4; XIII: 148 = 1. a desființa; 2. a cheltui; 3. a deteriora.
stricați, 45: 5 = bolnavi.
strînsoare, XV: 184 = constrîngere.
stropși, a, 7: 4 = a călca, a strivi.
sudalmă, 44: 1 = injurie, ocară.
sudui, a, 1: 1 = a insulta.
svădi, a se, VI: 64; 43: 16 = 1. a se încăera; 2. a se certa.

***Șlic**, -e*, 15: 2 = căciulă boerească.
șuveală, -eale, 26: 4; 77: 16 = pretexte.
șuvăi, a, XV: 205; 16: 2; 32: 32; 42: 10 = a pretexta.

***Tălhui**, a*, XIII: 114 = a tîlhări.
tălhușag, 26: 3 = tîlhărie.
tîmpla, a se, 11: 14 = a se întîmpla.
tocmală, -eale, I: 4; 51: 11; 58: 6, 8, 10; 72: 2, = 1. învoială, convenție; 2. regulă, rînduială; 3. ordin, hotărîre; 4. faptă, acțiune.
tocmi, a, 43: 16 = a-i face să se înțeleagă, a-i împăca.
treapăd, II: 32. = alergătură, folosirea unui animal.
trebui, a, 72: 2 = a întrebuința.

***Țiitoare** (muiare-)*, 9: 18 = femeie întreținută.
țiitoriu, 15: 12 = stăpînitor, suveran.

Ultoane, X: 88 = altoaie.
ultui, a, X: 88 = a altoi.

***Vădi**, a se*, II: 27, 28: 4: 13 = 1. a se dovedi, a se învedera; 2. a reclama, a denunța.
virșuri, 50: 6 = versuri.
volnic, I: 9 = capabil, apt.
voroavă, XII; 95 = vorbă.
vorovi, a, (vorovască), 9: 44, 57, 61 = a vorbi, a grăi.
votrie, v. hotrie.
vracevanii, 8: 28 = leacuri.
vrăciui, a se, 13: 2 = a se doftorici.

***Zăloji**, a*, 6: 10; 29: 1, 2 = 1. a da în garanție; 2. a da în folosință.
zapis, -e, XV: 214 = act privat, înscris.
zburdăciune, 28: 5 = desmăț, desfrînare.
zervi, a, 74: 8 = a face zarvă.
zlobiv (pl. *zlobii*), 1: 9; 54: 6 = scandalagiu.

LISTA FIGURILOR

Fig. 1. — Portretul lui V. Lupu (după N. Iorga, *Portretele domnilor romîni*).

Правилеле ѫпърътещи але се десинтокъ.
ѫпъратулуи Іустиниіань. пентру
мулте фалури деюдеце кътъ ръспунсуло.
рѫндуйте пре. стие. де ѫчепътури.

Правилеле пентру плугари. ши пентру алцъ
лукрътори де пъмѫнтъ.. Прічина, а.

Плугариуль, съ нутае куплугуль день | за а. ли а.
хотаруль алтуа. пентру съ ши маи
лъцеаскъ пъмътуль съу.
Пентру плугариуль чева ѫтра ѫхотаруо | за в. ли ты
алтуа.
Чела чева ара пъмътуль алтуа не ѫтреба. | за г. ли ты
Плугаріи че съ вор токми де ши вор | за д. ли ты
скимба пъмѫнтуриле.
Плугаріи чесъва амцъи ши скимбатуа | за є. ли а.
пъмѫнтулуи.
Плугаріи че ши вор скимба пъмънтуриле | за ѕ. ли ты
де ntre ши алмень.
Плугариуль чева ава пържъ куалтуль. | за з. ли ты
пентру съмѫнътура.. ши ва мерце.

З з чева

Fig. 2. — Începutul scării Pravilei.

ПРАВИЛЕ ТОКМИТЕ А ЛЪ СВ. ШИ СКОЛАСЕ.

Пентрꙋ тоць лꙋкрѣторїи пъмѫн-
тꙋлꙋи. адекъ, Пентрꙋ плꙋгари
пентрꙋ лꙋкрѣторїи вїилор. пентрꙋ
нъимиць. Ши пентрꙋ пъстори.
Арътѫнд ꙟпреꙋнъ тꙋтꙋрор цидецꙋл ши
чертарѣ чѣ не ꙟвада фиеш кърꙋѣ дꙋпъ
дѣла ѣ, карїи вор фаче кꙋ недрептате.

Пентрꙋ плꙋгари, Прїчина деѫтѫи,

Кадесе ꙟтрꙋ плꙋгари, съ шаре ши съш лꙋ
креѕе пъмѫнтꙋль, кꙋ дрептате. иаръ съ
нꙋ кꙋмва ꙟтрѣ ꙁниаскъ, чеши де ꙁхотарꙋ
съꙋ съ ꙟпꙋче хотарꙋ де ꙟпро апелꙋи съꙋ.
Дѣва ечи нечине де ꙁхотарꙋ съꙋ, ши ва
мꙋта хотарꙋл вечинꙋлꙋи съꙋ. де ва фаче
ꙟ ача

Fig. 3. — Începutul textului Pravilei (f.1.r.).

ПѲНЬТРꙊ ПЪСЬТОРИЙ ЧЕСЪ.

Зиче въкарїи шѝ коарїа чеималескъчинѣєвъ.

Причина, а трєа.

м.

Въкарїю ель бꙊкоарїю де съва лꙊа ѫчиреꙊ да лꙊи врешѡвитъ стреинъ дела плꙊ, шн съва мєстєка кꙊалте вите, шн дꙊпачѣ съватъпла ѫчавитъ де ѡбо стрика гадинилє. съꙊрате стъпънꙊ лꙊи съланꙊль ѫчеии вите периите шн дака съва нꙊнолаще, нꙊва ава ниче ѡчерътарє.

ма

Винвъкарь де ва лꙊа ѫдꙊпрлєа оунєоу съпанъж шн дела пїарьде ѫтрачаѕи челаꙊ лꙊать де ва споне стъпънꙊлꙊ ѫтрачаѕи ѕикъдь сътъпънъ ѫкꙊтаре локь цѣмъвътꙊт воꙊл шн пънъ ѫкꙊтаре дечїи нꙊщинꙊ чеглꙊ фъкꙊ де ва ѕиче ѫша нꙊва плъти боꙊль сарж де нꙊнева фи дать цинре ѫтрачаѕи.

ва плъти боꙊль.

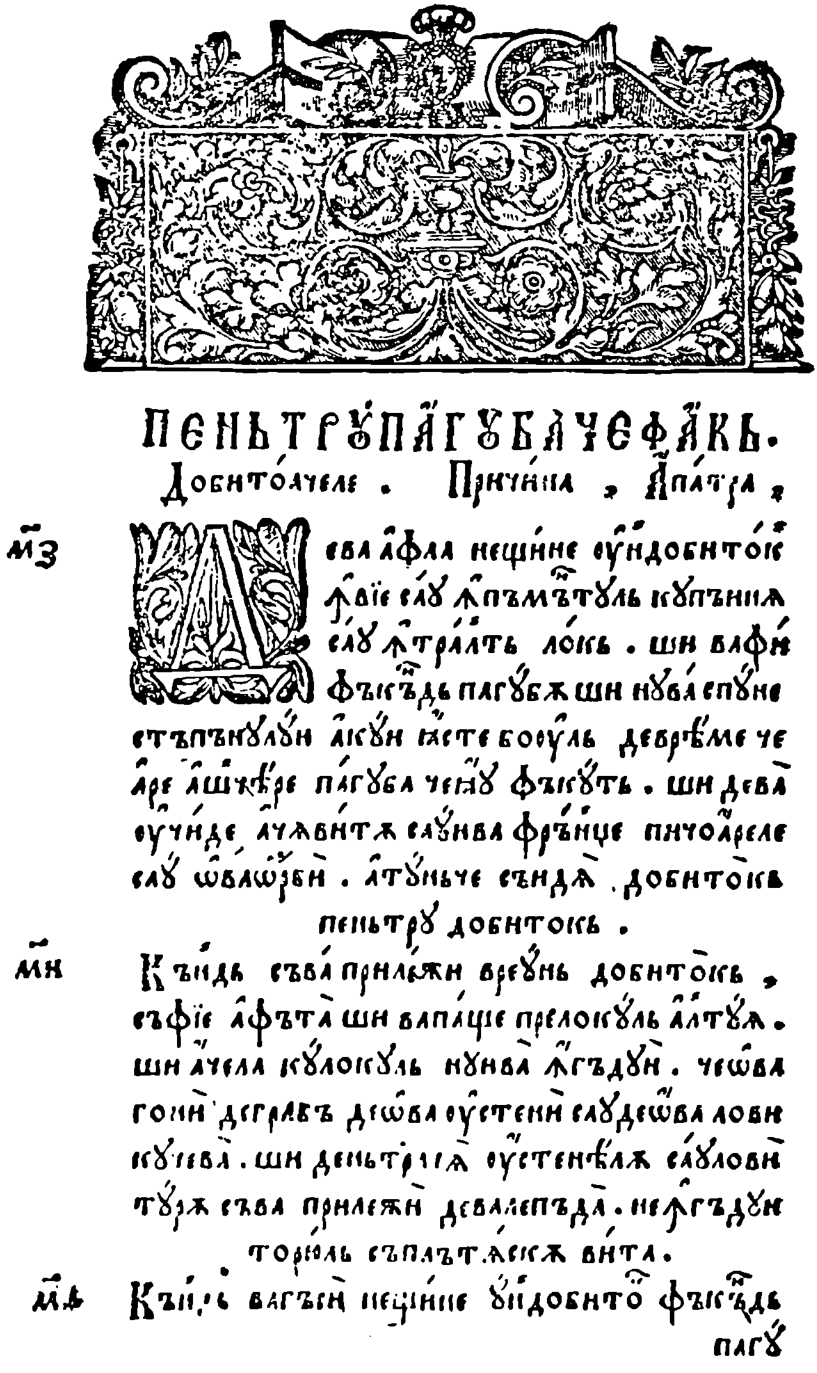
Вꙗка

Fig. 4. — Fila 7 recto cu frontispiciu.

Бъкарилъ чева арꙋнка кꙋтоꙗгꙋлъ чела че н.
.паще вачиле ши вабътъма врешвнтъ, мъ
аꙋнива фрънце пичорꙋлъ. аꙋнивабътъ
ма шкюлъ. ачеста нꙋвафи фъръ
.депагꙋбъ чева пъти пагꙋба стъ
пънꙋлꙋи іаръ дешва лови кꙋ
пїатръ атꙋнче нꙋва пъти
пагꙋба.

Пенъ

Fig. 5. — Fila 8 recto cu vinieta finală.

ПЕНТРꙊ ПАГꙊБА ЧЕ ФАКЪ.

Добитоачеле. Причина, а патра.

мз [А]чева афла нештине оун добиток а воие сау а пъмънтул купниѧ сау а тралть локь. ши ва фи фъкъндь пагꙋбъ ши нꙋва спꙋне стъпънꙋлꙋи ачꙋи ꙗсте боꙋль де врѣме че аре а шкѣре пагꙋба чеꙗꙋ фъкꙋть. ши де ва оучиде а чъвинтъ саꙋ ва фрънџе пичоареле саꙋ ѡ валози. атꙋнче сънда добитокь пентрꙋ добитокь.

мн Кънд съва прилежи врѣꙋнь добитокь, съфїе афъта ши вапаще прелокꙋль алтꙋѧ. ши ачела кꙋлокꙋль нꙋнва ꙟгъдꙋи. чеѡва гони деграбъ деѡва оучени саꙋ деѡва лови кꙋиева. ши дентрꙋча оучениѧ саꙋ лови тꙋрꙗ съва прилежи де ва ле пъда. не ꙟгъдꙋиторꙋль съ пльтꙗскъ вита.

мѳ Кънде ва гъси нештине ꙋн добитокь фъкъндь пагꙋ

Fig. 6 — Fila 8 verso cu frontispiciu.

маи пꙋтѫ сѫчѣ немикꙋ . пентрꙋ кѫши
чаꙋлꙋать вада ꙟнапои .

ПЕНТРꙊ СЕМНЕЛЕ ФꙊРТꙊ.

шагꙋлꙋи . Причина , ѕі .

сі Фꙋртꙋшагꙋль , де врѣме че и се те ꙋнь лꙋкрꙋ , фоарте кꙋне вое а ла арѫта . дрептачѣѧ требꙋе сѫсѫ арате кꙋнеще сѣмне ѡрекарнле ши кꙋнеще препꙋсꙋри кѫтева . сѫмнꙋль фꙋртꙋшагꙋлꙋи ѧсте аша . кѫндꙋ сѫва фꙋра не скꙋи чева сѫстрнцѣ кꙋ глас маре ши сѫфакѣ гѫлчавѫ сѫсѫкꙋтремꙋре тоць . атꙋнчешь ꙟтрачель час кѫндь ворфꙋра . ши сѫарате кꙋмꙋ ѧꙋ спарть кѫмара саꙋ ꙋша саꙋ секрнѫ саꙋ лѫзката ши ате асемена ачесторa аколо ꙋнде ворѕиче кѫꙋфость ачел лꙋкрꙋ чесаꙋ фꙋрать

ск Бѫтѫ тꙋтꙋрор ши фꙋга робꙋлꙋи , чесѫѕиче анѫмитꙋлꙋи аратѫ фꙋртꙋшагꙋль ашидере кѫндꙋ сѫворгѫси скѫри преоундесаꙋ сꙋнть . саꙋ алте чинн , кареле сꙋжесь ладескꙋѧть саꙋ сѫстрнче лок чевафи ꙟкнеоаре .

Тре

Fig. 7. — Fila 33 verso cu frontispiciu.

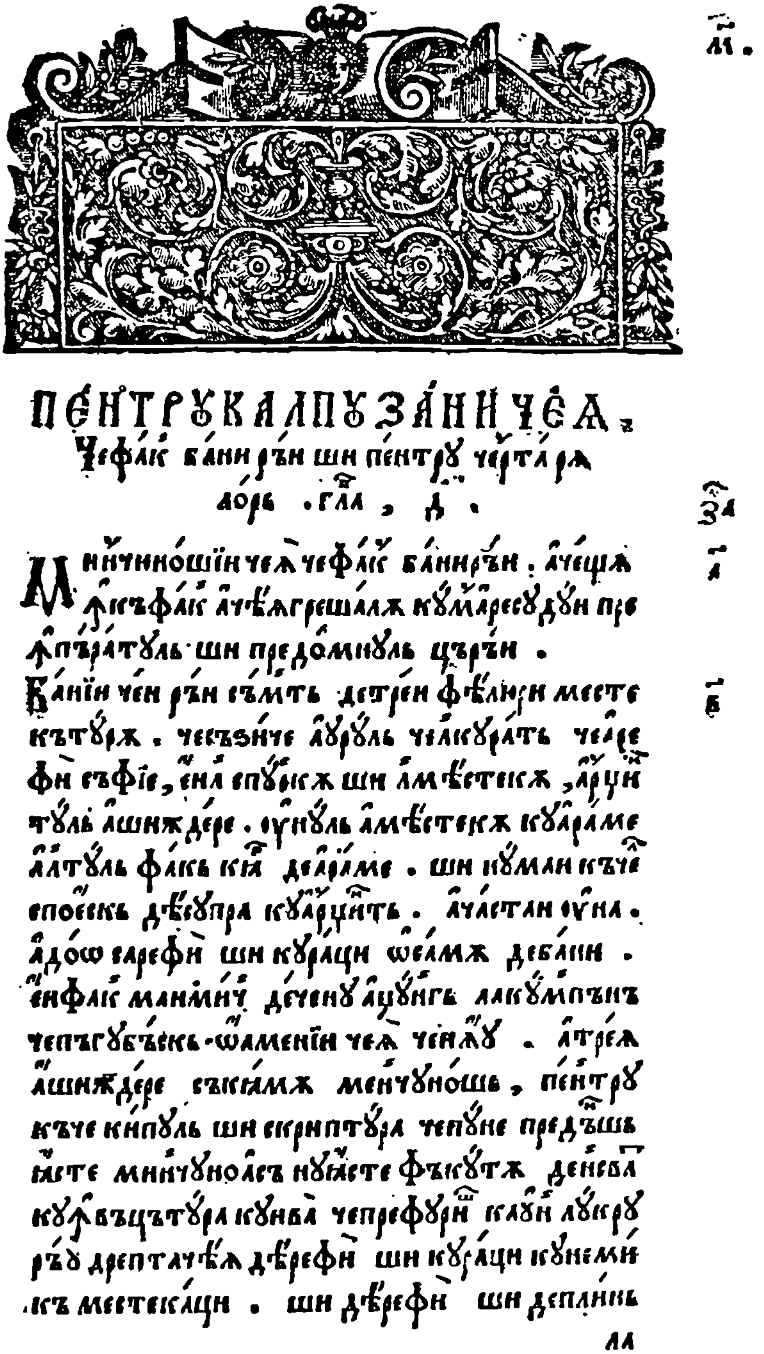
ПЕНТРꙊ ЧЕА ЧЕВОР БОСꙊДꙊИ,
Премаи маріилорь. чесъзиче
Пребоарі. гла, г.

з҃а а҃ Чела чева слꙋжи лаꙋн боарін. ши делва хи
клени ꙟтрꙋчева слꙋжба сꙋдꙋи лꙋ ꙟтрꙋт
кипь делва вътъма. съсъчерте каꙋн сꙋдꙋ
иторн дедомніе.

в҃ Чела чева цинра кꙋива, съне слꙋжаскъ кꙋкре
дницъ. ши маи апои елва сꙋдꙋи
фаче грешалъ кꙋм аре сꙋдꙋи
предомнь.

Пен

Fig. 8. — Glava 3. Aplicarea pedepselor după diferența de clasă socială (f. 39 v.).

м.

ПЕНТРУ КАЛПУЗАНИИ ЧЕА
че фак бани рѣи ши пентру чертарѣ
лор. гла. д.

зи

Минчиношіи чеа че фак бани рѣи. ачещѧ ꙟкъ фак ачеѧ грешалѫ ку маре судуи пре ꙟпъратул ши предомнул цѣрии.

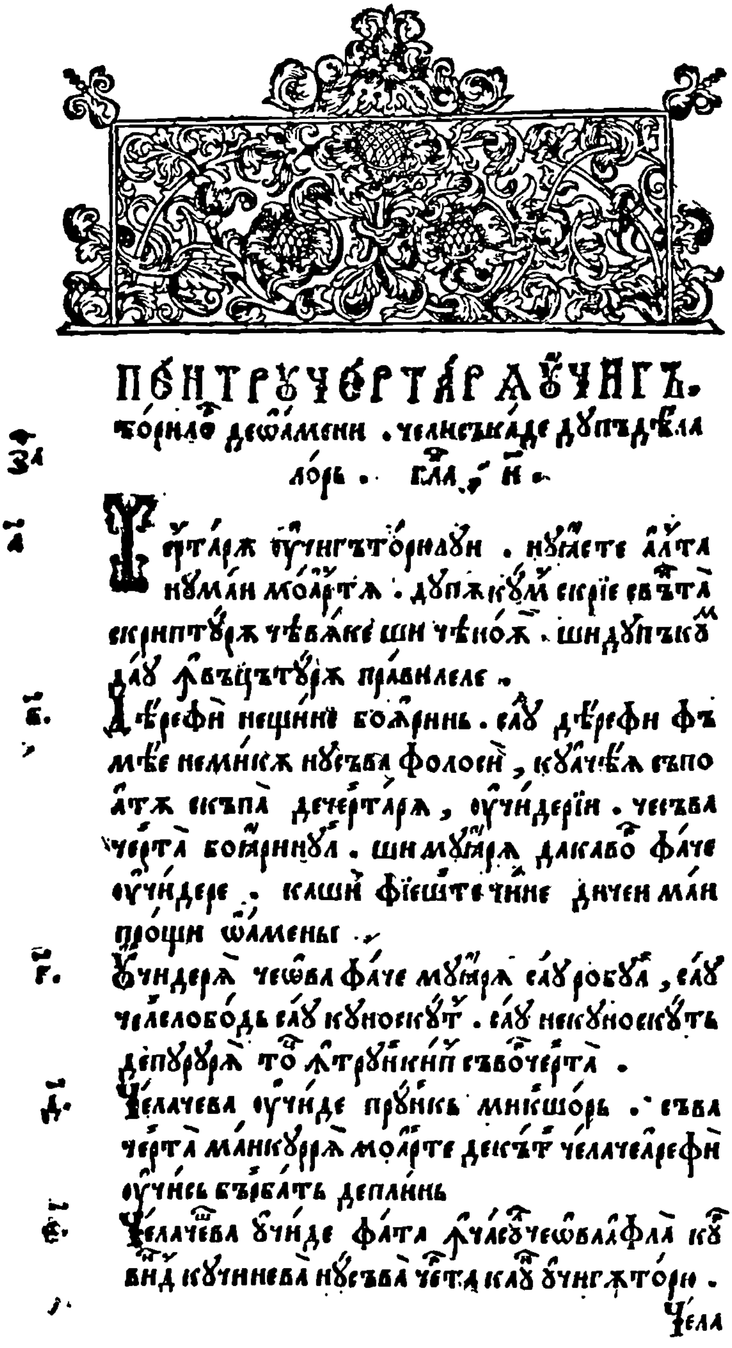
а

Банїи чеи рѣи сѫмт де трей фелюри месте кътурѫ. че съзиче аурул чеа курат чеаре фи съфїе, еиа спуркѫ ши амѣстекѫ, арчинтул ашиждере. унул амѣстекѫ ку араме алтул факе ки деараме. ши нумаи кѫче споеск деасупра ку арцинть. ачаста и уна. адоа сарефи ши курацй ѡеамѫ де бани. ей фак маи мичи де чеиу ацунге ла кумпънъ че пъгубъск ѡаменїи чеа чеи наӕ. ꙟтреа ашиждере съкиамѫ менчуноши, пентру кѫче кипул ши скриптура че пуне предъши ѥсте минчуносъ нуѧсте фъкутѫ де небанкуꙟвъцътура кунвѫ чепрефури каѹи лукру ръѹ дрепта ачѣѧ де рефи ши курацй ку немии къ местекацй. ши де рефи ши деплини

б

ла

Fig. 9. — Fila 40 recto cu frontispiciu.

ПЕНТРꙊ ЧЕРТАРЕ А ꙊЧИГЪ-
торилѡ де ѡамени. челе че съ каде дꙋпъ дѣла
лорь. глава н.

зл

а. Чертарѧ оучигъторилꙋи. нꙋ ѥсте алта
нꙋмаи моартѧ. дꙋпѫ кꙋм скрїе свѧта
скриптꙋрѧ чѣ векѥ ши чѣ ноѫ. ши дꙋпъ кꙋм
дау ѫвъцътꙋрѧ правилеле.

в. Де ва фи нещине боꙗринь. сау де ва фи фъ
мѣе немешѫ нꙋ съ ва фолоси, кꙋ ачѣѧ съ по
атѫ скъпа де чертарѧ, оучидерїи. че съ ва
черта боꙗринꙋл. ши мꙋерѧ дака бо фаче
оучидере. каши фїешчине дин чеи маи
прощи ѡамены.

г. Оучидерѧ чеѡ ва фаче мꙋерѧ сау робꙋл, сау
челе слободь сау кꙋноскꙋт. сау некꙋноскꙋть
де пꙋрꙋрѧ то ѫтрꙋн кип съ во черта.

д. Челачева оучиде прꙋнкꙋ мичшорь. съ ва
черта маи кꙋррѫ моарте де кът челачеа ре фи
оучис бърбать де плинь

е. Челачева оучиде фата ѫчаса чеѡ ва фла кꙋ
вина кꙋчинева нꙋ съ ва черта ка оучигѫтори.
Чела

Fig. 10. — Fila 46 verso cu frontispiciu.

ПЕНТРУ ЧЕАЧЕ УЧИГЪ ПРЕ, фур кънд ѹл вор принде фурънд, де фацъ. Гла(ва) ві.

За.

а. Чела чева оучиде фурул. кънду-л вагъ ин фурънду-и букателе. ну есъ ва черта. де съ ва афла каусъ рупт ъсупра стъпънулуи ку букателе. ша у форть дела оучидерѣ ачаста съ-ц ертѣще. кънд ну ва пута ъл тра ать кип съ-ш колацъ букателе дела ачел фур фъръ нумаи ку моартъ.

б. Поате нещине съш стрънгъ приятелии вечинии. ши алц стреинии кумаре съ-ш скотѣскъ ши съш а пере букателе, фъръ ниче де о чертаре.

г. Униева авъ ламене, вреун лукру стреин ши вор вени съ-л фуре. поате съ учигъ фурии фъръ ниче де о сминтѣлъ, че съ нуче чертаре макар къ ъсте ачел лукру стреин.

д. Тот ашиа поате съ-ш апере букателе, де ла чела че на лецнине шие сокотѣще макаръ де шѣре фи

Fig. 11. — Fila 63 verso cu frontispiciu.

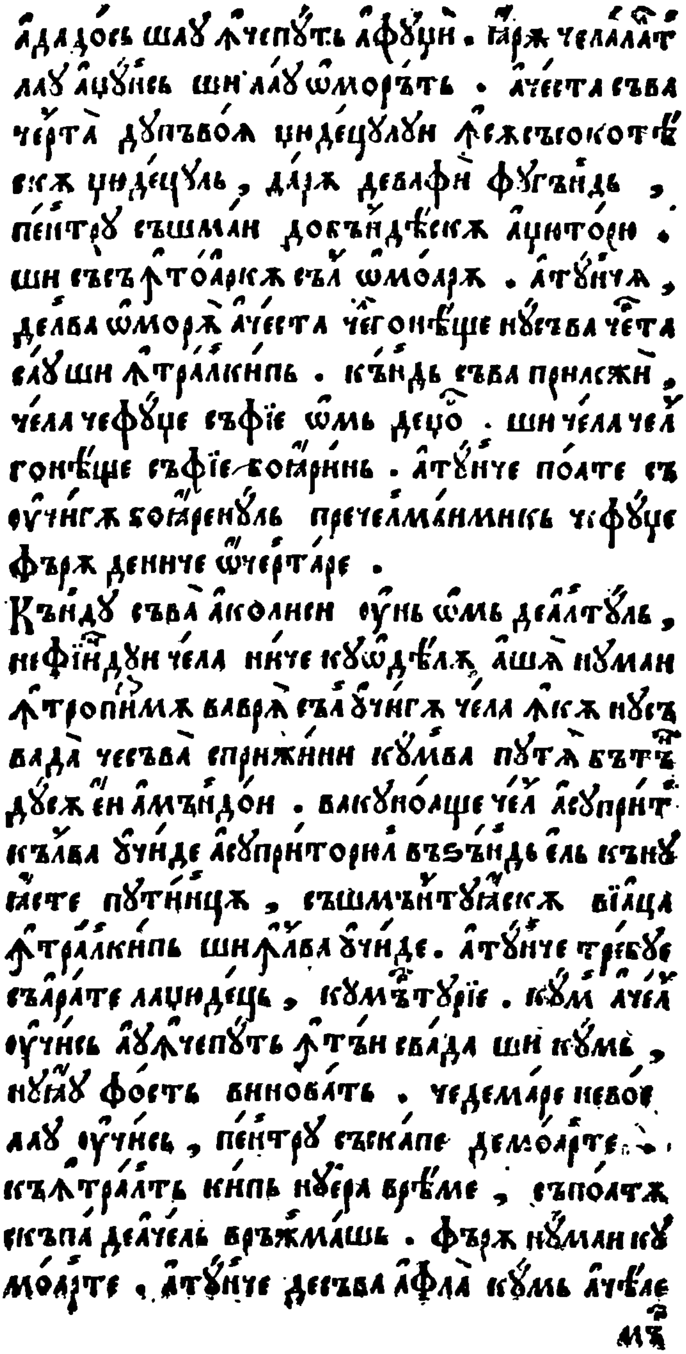
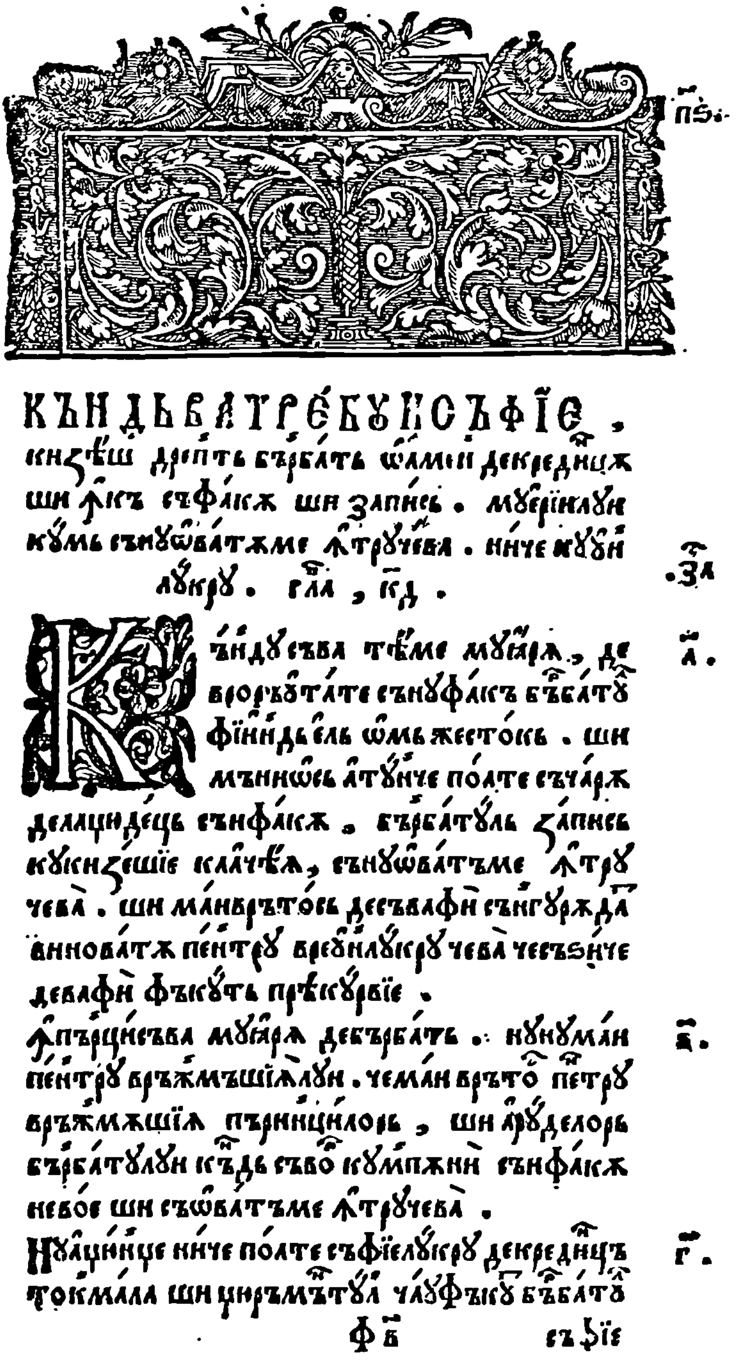

ададоесь шаꙋ ꙟчепꙋть афꙋџи. іаръ челалалт
лаꙋ ацꙋнсь ши лаꙋ ѡморъть. ачеста съва
черта дꙋпъвоа џиндецꙋлꙋи ꙟтежеъюкотѣ
бѧ џиндецꙋль, даръ дебафи фꙋгъндь,
пентрꙋ съшиман добъндѣскъ ацюторю.
ши съсъ ꙟтоарскъ съл ѡмоаръ. атꙋнча,
дебаѡмоаръ ачеста чегонѣще нꙋсъба чета
саꙋши ꙟтраленипь. къндь съба прилежи,
чела чефꙋџе съфіе ѡмь дециѡ. ши чела чел
гонѣще съфіе боіаринь. атꙋнче поате съ
оучигъ боіаренꙋль пречелманимикь чефꙋџе
фъръ дениче ѡчертаре.
Къндꙋ съба акоанен оунь ѡмь деалтꙋль,
нефіиндꙋи чела ниче кꙋѡдѣлъ, аша нꙋмаи
ꙟтрепимъ бабръ съ ꙋчигъ чела ꙟкъ нꙋсъ
бада чесъба спринжини кꙋмба пꙋтъ бътъ
дꙋсъ ен амъндои. бакꙋноаще чела аскꙋприт
къла ꙋнде аскꙋпиториа възъндь ель къ нꙋ
есте пꙋтинцъ, съшмънтꙋіаскъ віаца
ꙟтраленипь ши ꙟалба ꙋнде. атꙋнче требꙋе
съарате лациндець, кꙋмътꙋріе. кꙋм ачел
оучись аꙋꙟчепꙋть ꙟтъи съда ши кꙋмь,
нꙋіаꙋ фость виновать. чедемаре невое
лаꙋ оучись, пентрꙋ съскапе демоарте.
къптралть кипь нꙋера бремѧ, съпоатъ
скъпа деачель бръжмашь. фъръ нꙋмаи кꙋ
моарте. атꙋнче десъба афла кꙋмь ачеле
мъ

Fig. 12. — Glava 12, zăceala 29. Aplicarea pedepselor după diferența de clasă socială (f. 66 v.).

пѕ

КЪНДЪ ВА ТРЕБУИ СЪ ФІЕ .
кинзеш дрепть бърбать шамии декредницъ
ши ѫкъ съфакъ ши запне . муеріилуи
кумь съ нушватъме ѫтручева . ниче кууи
лукру . гла , кд . зл

К ъндусъва тѣме муіаръ , де а .
вореуоттате сънуфакъ бъбату
фіиндъль шмь жестокь . ши
мъниошь ѫтунче поате съчаръ
делацин децъ сънфакъ . бърбатуль запнеь
кукинзешіе клачѣъ , сънушватъме ѫтру
чева . ши манкрътоль десъвафи сънгуръ да
винноватъ пентру вреунлукру чева чесъ ѕниче
девафи фъкуть прѣкурвіе .
ѫпърцнеъва муіаръ дебърбать . нунуман в .
пентру връжмъшіалуи . чеманвръто петру
връжмъшіа пърницилорь , ши ѫруделорь
бърбатулуи къдъ съво кумпъни сънфакъ
небое ши съшватъме ѫтручева .
Иуаципице ниче поате съфіелукру декредницъ г .
токмала ши цирьмътул чауфъку бъбату
фб съ ѕіе

Fig. 13. — Fila 86 recto cu frontispiciu.

ПЕНТРУ КЪТЕ ФАЛЮРЕ ДЕ
лукрури, поате бърбатул съ шгонѣскъ
муіаре де касъ ку путѣрѣ еа фъръ де лѣџе
за. ши фъръ џинеръ џюдецулуи. Гла, ке.

а. Пентру прѣкурвіа, чева фаче
муіаре. поате бърбатул съ
ѡ ескомнъ ши съ ѿгонѣскъ ден
касъ сїнгур ку путѣрѣ са. ши
маи върътось. кънд ва фи курвіа де фацъ
ши арътатъ. іаръ де ва фи прѣкурвіа пре
аскунсь ши требуе арътаре. атунче ну поате
съ ѿгонѣскъ де на касъ шь. фъръ де воа
џюдецулуи.

в. Макаръ. дѣре ши фи у и мартуръ де стони
ши кредничось съ адеверѣзе, прѣкурвіа
муѣріи. іаръ тоть ну поате ку путѣрѣ еа,
ачеста сїнгур съ ѿгонѣскъ.

г. Ну ва пута муіаре ку воа еи, съ съ деспарцъ
де бърбатул шь. ши съ иесъ де ни касъни пентру
прѣкурвіа бърбатулуи чева фи фъкуть.
ши маи върто кънд ва фи лукрул пре аскунсь
ши

Fig. 14. — Fila 87 verso cu frontispiciu.

кꙋвъ́рбать. съва чѣ́рта ши а͡чѣста ши ꙟкъ
съва чѣ́рта маи ръꙋ кънꙋдꙋшва хотри, сꙋгꙋрь
премꙋїаржеа.

ЧЕЛАЧЕШВАЗЪЛОЖИКАСА

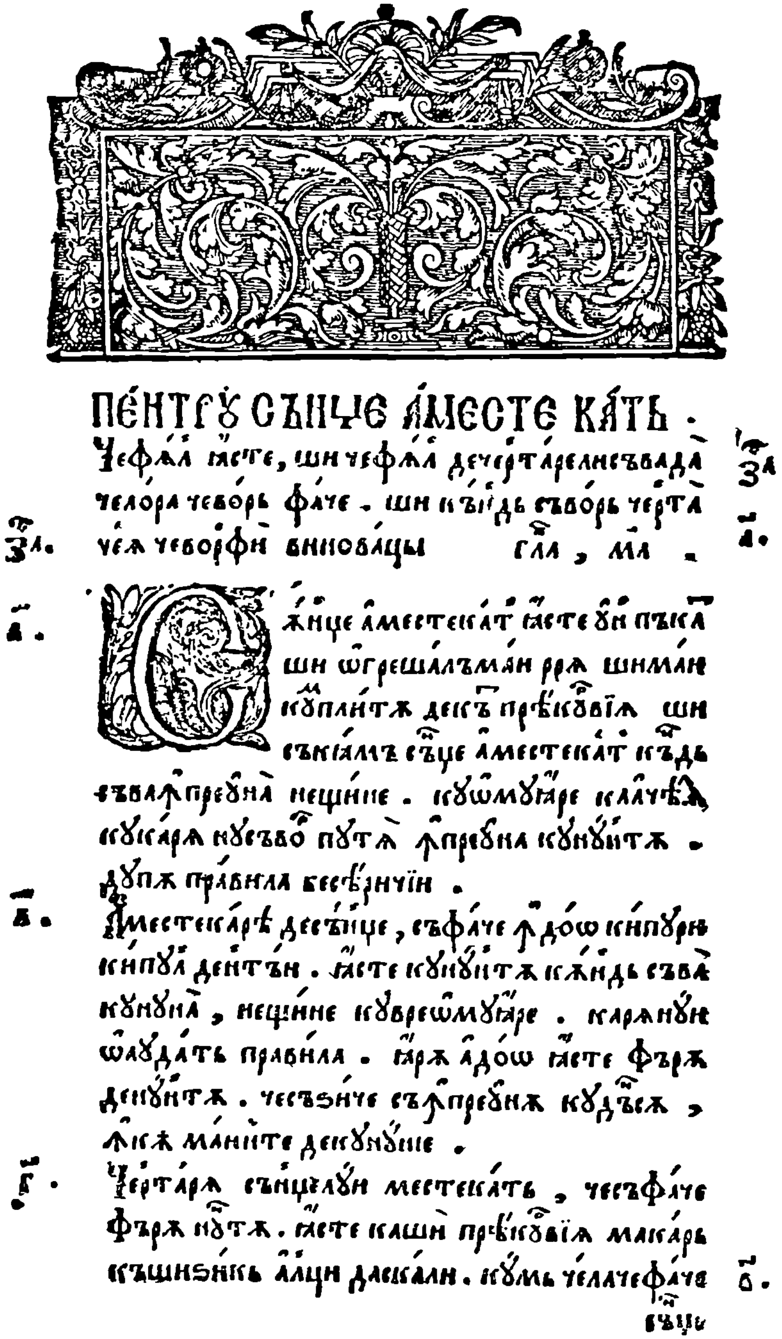
Са. пентрꙋ съсъфакъ аколо прекꙋрвїе ши
местекаре де сънце ши алте фелюри де кꙋвїи
ши де лꙋкрꙋри, скръ́наве кꙋмь нꙋсъкаде.
А͡чѣста съсъчарте ꙟтоате.
Фалюриле, гла кд. — за.

Ри чинеꙋшва зълоажи касеа пентрꙋ — а.
съсъфакъ аколо, кꙋрвїе ши
алтетоатефалюриле делꙋкрꙋри
рѣле ке нꙋсъкаде. ачеласъкїамъ
хотрꙋ ши съва чѣ́рта каꙋнь хотрꙋ. ши кадꙋ
прекꙋрварь. ши каꙋнꙋль дичеꙗ чефаче
сънце амѣстекать чесъꙋнче чеꙗ чешкꙋвъкь
кꙋрꙋделе ши кꙋкꙋкрїнле. ши кꙋкꙋмътреле
саꙋ фичелелорь а͡чѣста съкїамъ сънце амѣсте
кать а͡чѣста ве рва фи бърбать верь мꙋїаре.
кꙋмоате съсъчарте.

Чела чешва зълоажи касеа, пентрꙋсъсъфакъ — в.
аколо сънце амѣстекат. саꙋ содомїе хесъꙋн
кꙋвїе кꙋкопїи. преа͡чѣста съль ѡмоаръ ѡри
кꙋче моате вафи маи кꙋмь плитъ.

ѿ в ꙟкаса

Fig. 15. — Fila 94 recto cu frontispiciu.

ПЕНТРꙊ СЪНЧЕ ЙМЕСТЕКАТЬ.

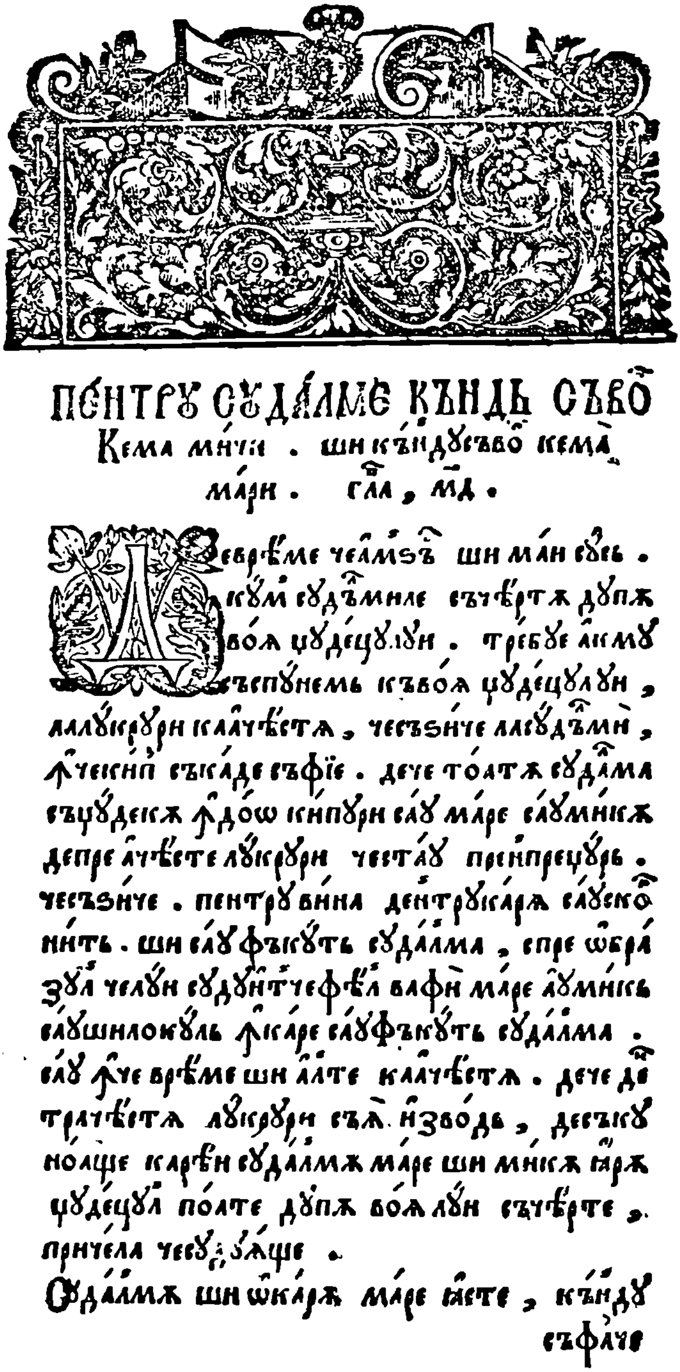
Чефелѣ ѥсте, ши чефелѣ де чертаре не ъвадѫ челора чеворь фаче. ши кѫндь съворь черта чеа чеворь фи виновацї. гла, ма.

Сѫнџе амѣстекат ѥсте ѹн пъкат ши ѡ грешалъ маи рѣ ши маи кѹплинтѫ декѫт прѣкѹрвїа ши съ кїамъ сѫнџе амѣстекат кѫндь съ ва ѫпреѹна нещине. кѹ ѡ мѹїаре а лꙋї. кѹ сара кѹ съ во пѹтѣ ѫпреѹна кѹ кѹнѹнтѫ. дѹпѫ правила бесеѹнчїи.

Амѣстекарѣ де сѫнџе, съ фаче ѫ доѡ кїпѹри кїпѹл дентѫи. ѥсте кѹнѹнтѫ кѫндь съ ва кѹнѹна, нещине кѹ врѣ ѡ мѹїаре. каре нѹ ѡ лаѹдать правила. їарѫ адоѡ ѥсте фърѫ денѹнтѫ. че съ фаче съ ѫпреѹнѫ кѹ дънсѫ, фѫкѫ маните декѹнѹне.

Чертарѣ сѫнџелѹи мѣстекать, че съ фаче фърѫ нѹтѫ. ѥсте каши прѣкѹрвїа макарь кѫши нѫкь алцї даскалї. кѹмь чела че фаче съци

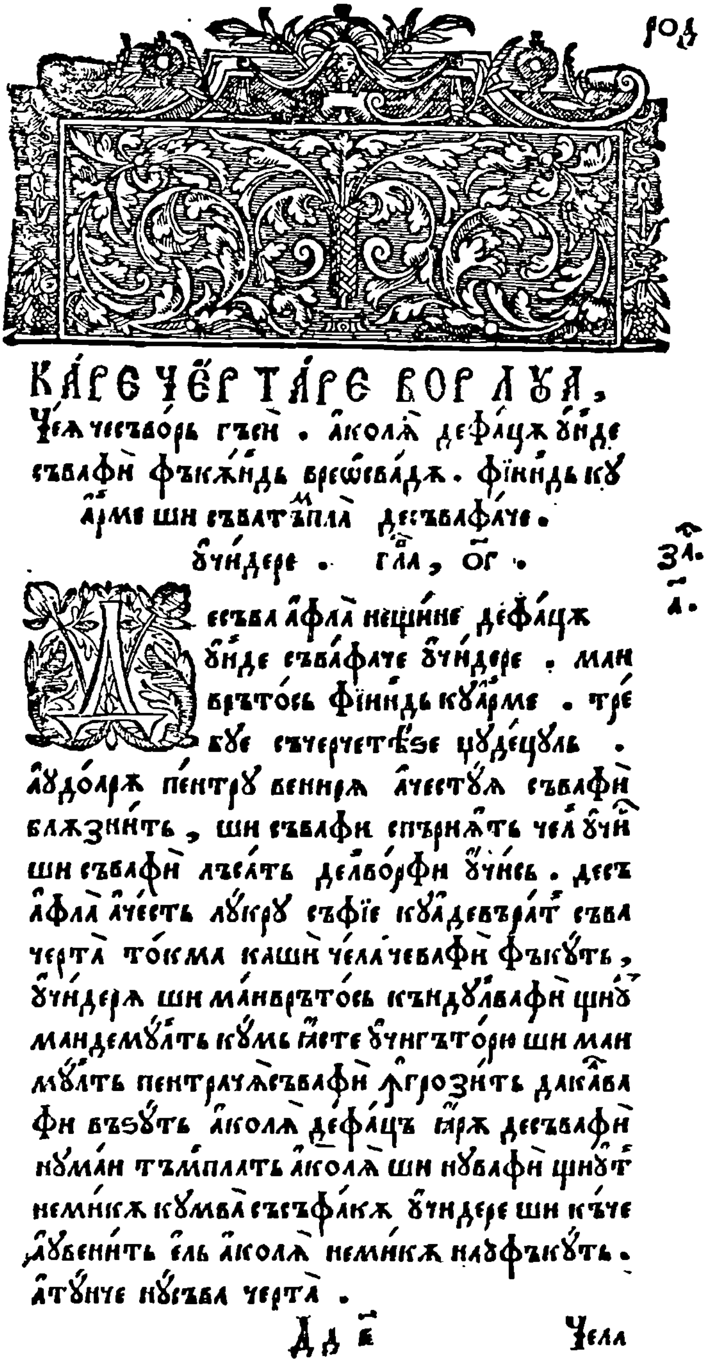
Fig. 16. — Fila 117 verso cu frontispiciu.

Пентрꙋ сꙋдалме кѫнд съ во(р)
кема мичи. ши кѫнд съ во(р) кема
мари. Глл, мд.

Де време че ам ѕъс ши маи сꙋсь.
кꙋм сꙋдъмиле съ чертѫ дꙋпѫ
воѧ џꙋдецꙋлꙋи. требꙋе а ни мꙋ
съ спꙋнем къ воѧ џꙋдецꙋлꙋи,
аллꙋкрꙋри ка ачѣста, че съ ѕиче а лесꙋдъми,
ѫ че кип съ каде съ фїе. дече тоатѫ сꙋдалма
съ џꙋдекѫ ѫ доѡ кипꙋри саꙋ маре саꙋ микѫ
депре ачѣсте лꙋкрꙋри чесаꙋ пре ниприцꙋрь.
чесъ ѕиче. пентрꙋ вина дентрꙋ карѧ саꙋ ско
нить. ши саꙋ фъкꙋть сꙋдалма, спре ѡбра
ѕꙋл челꙋи сꙋдꙋит че фѣл ва фи маре а ꙋмнікь
саꙋ ши локꙋль ѫ каре саꙋ фъкꙋть сꙋдалма.
саꙋ ѫ че време ши алте ка ачѣста. дече де
тр ачѣста лꙋкрꙋри съ ѧ нзводь, де съ кꙋ
ноаще карѣ и сꙋдалмѫ маре ши микѫ иарѫ
џꙋдецꙋл поате дꙋпѫ воѧ лꙋи съ чѣрте,
принчела чеꙋ зисем зѫще.
Сꙋдалмѫ ши ѡкарѫ маре іасте, кѫндꙋ
съ фаче

Fig. 17. — Fila 126 verso cu frontispiciu.

103

КАРЕ ЧЕРТАРЕ ВОР ЛУА,
Чеѧ че стаѹ ѫ греи. аколѫ де фацѫ ѹнде
сѫ ва фи фѫкѫндь вреѡ вадѫ. фіиндь кѹ
арме ши сѫ ва тѫмпла де сѫ ва фаче.
ѹчидере. глава, ог.

зл.
л.

Де сѫ ва афла нещине де фацѫ ѹнде сѫ ва фаче ѹчидере. маи вѫртось фіиндь кѹ арме. тре бѹе сѫ черчетезе џѹдецѹль. аѹдоарѫ пентрѹ венирѫ ачестѹѧ сѫ ва фи блѫзнить, ши сѫ ва фи спѫрнѫть чеа ѹчи ши сѫ ва фи лѫсать де ла вора фи ѹчись. де сѫ афла ачесть лѹкрѹ сѫ фіе кѹ адевѫрать сѫ ва черта токма каши чела че ва фи фѫкѹть, ѹчидерѫ ши маи вѫртось кѫндѹ ла ва фи щиѹ маи де мѹлть кѹмь аре те ѹчигѫтори ши маи мѹлть пентрѹ ачеѧ сѫ ва фи ѫгрозить да ка ва фи вѫзѹть аколѫ де фацѫ іарѫ де сѫ ва фи нѹмаи тѫмплать аколѫ ши нѹ ва фи щиѹть немикѫ кѹм ва сѫ сѫ факѫ ѹчидере ши кѫче ла ѹбенить ель аколѫ немикѫ нау фѫкѹть. атѹнче нѹ сѫ ва черта.

Да е Чела

Fig. 18. — Fila 174 recto cu frontispiciu.

КНИГА НАСТАВЛЕНИЙ ДЛЯ РУМЫН

КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ

Социально-экономическое и политическое положение Молдавии в первой половине XVII в.

Экономика Молдавии в первой половине XVII в. начинает приобретать все более и более аграрный характер. Боярство, захватывая крестьянские земли и эксплуатируя крестьянство, укрепляло свое положение господствующего класса. Феодальная эксплуатация осуществлялась не только с целью удовлетворения потребностей боярского хозяйства, но и для получения зерна, предназначенного на продажу.

Бояре и монастыри, захватывая земли крестьян, нуждались в труде последних, и потому запретили переселение крестьян; пытавшиеся же бежать сурово наказывались. Свод законов, исследуемый в данной работе, как раз и узаконивал эти меры.

В середине XVII в. развились и ремесла. Господари поощряли создание ремесленных объединений (братств), даруя им право иметь собственные статуты, потому что в их интересах было укрепление подобных профессиональных организаций, которые поддерживали монархию и представляли собой новую общественную силу, противостоящую боярству.

В это же время встречаются греческие и турецкие ростовщики и торговцы, занимавшиеся, главным образом, экспортировкой зерна и скота.

В первой половине XVII в. турецкое господство усилилось. Подать (харач), уплачиваемая Турции, удвоилась; турки смещали и заменяли господарей, получая большие денежные суммы при этих частых замещениях. И только необычная длительность правления Василия Лупу (19 лет) сделала возможным составление и напечатание свода законов «Книги наставлений для румын».

Составление „Книги наставлений для румын"

В первой половине XVII века как в Молдавии, так и в Валахии почувствовалась необходимость в закреплении некоторых правовых норм в письменном виде, особенно в области уголовного права. Было необходимо, чтобы судьи руководствовались подобным писаным руководством, в котором

нуждался и сам господарский диван. Указанные обстоятельства побудили Евстратия, бывшего логофета, составить еще в 1632 году уложение «избранное, писанное и составленное из священных писаний, испытанное и нужное» — включающее указания относительно религиозных обрядов, а также собрание канонических правил и указаний относительно обручения, свадьбы, развода, приданного, наследства, изнасилования, суда и т.п. — являвшееся переводом на румынский язык одной части из рукописей Мануила Малаксоса, циркулировавших в Молдавии. Автор выступает здесь как книжник, хорошо знающий классические языки и византийское право. Однако, работа не была отпечатана и даже не содержала самого существенного — уголовного материала, особенно необходимого феодальному государству Молдавии.

В 1646 году появляется в типографии «Трех Святителей» первое молдавское уложение под названием «Книга наставлений для румын по царскому своду законов и по другим постановлениям» („Carte Romîneascǎ de Învǎţǎturǎ de la Pravilele împǎrǎteşti şi de la alte giudeaţe"), законодательство, задуманное и обнародованное, очевидно, господарем, как это следует из отметки, сделанной на титульном листе, и редактированное упомянутым Евстратием.

Господарь нуждался в обширном законодательстве (чтобы и в этом отношении подражать византийской монархии), посредством которого он как представитель господствующего класса установил бы единые уголовные меры, необходимые для укрепления существующего социального порядка.

Правитель полагал, что устранение злоупотреблений судей может быть достигнуто законодательством, в котором существовали бы судейские нормы «добрых... царей».

Внешний вид. В виду того, что подлинника этого законодательства не имеется, рассматривается в качестве подлинника уложение, напечатанное в 1646 году in-folio, состоящее из 17 листов ненумерованных и 186 листов текста, нумерованных, отпечатанных черной и красной краской, с многочисленными фронтисписами, виньетками и концовками. На обороте титульного листа находится государственный герб Молдавии, под которым, по обычаю времени, помещены приветственные стихи, выражающие почтение господарю Василию Лупу.

Предисловие Евстратия. Тексту уложения предшествует предисловие, в котором Евстратий после притчи религиозного характера описывает все усердие Василия Лупу, с большим старанием осуществлявшего поиски в разных странах до тех пор пока не «нашел... учителей и философов, которые извлекли из греческих и латинских книг самые лучшие установления».

Инициатива подготовления уложения приписывается господарю Василию Лупу, распорядившемуся, чтобы логофет Евстратий отобрал необходимые юридические источники и изложил бы их на языке страны.

Автор уложения. Составление «Книги наставлений для румын» не заключалось только в простом переводе иностранного текста, но и в выборе и размещении его в таком порядке, чтобы уложение представляло бы единый характер. Единственное указание в отношение лица, работавшего над составлением законодательства, находим в предисловии логофета Евстратия, представляющего самого себя автором работы, что вполне возможно, имея в виду компетентность Евстратия в даннной области и славу, которую ему принесло уложение, составленное в 1632 году.

В этом отношении, однако, высказывалось мнение, что обязанность составления уложения была вменена не только одному Евстратию, а целой комиссии просвещенных людей, что это будто бы вытекает из самого предисловия. Однако, следует принять во внимание, что в соответствующем месте предисловия под словами «посредством учителей и философов» Евстратий подразумевает не членов какой-то комиссии, но авторов, как например Зонара, Валсамона, Властаря и др., к которым присоединяет и Фаринациуса, извлекших из греческих и латинских книг лучшие постановления и решения славных и святых царей, названные Царскими уложениями.

Показательным, все же, является утверждение Евстратия в этом предисловии, что ему было дано «наставление», чтобы именно он выбрал и перевел бы материал. Не исключено, однако, и то, что Евстратий мог пользоваться помощью и других лиц, без указания их имен, как, например, ученым греком Мелетием Сиригосом, находившимся в то время в Молдавии.

Содержание. Уложение начинается с собрания постановлений, применяемых к землепашцам — leges colonariae — содержащего 11 глав, разделенных на параграфы, относящихся к нарушению границ владений, к обмену землями, к покинутым землям, к разделу урожая и т.п.

За постановлениями «для землепашцев» следует 5 глав из Царских уложений, санкционирующих кражи и являющихся связующим звеном между постановлениями, касающимися землепашцев, и остальными уголовными постановлениями уложения.

Затем следует 78 глав под тем же заглавием Царских уложений, которые санкционируют ряд нарушений уголовного характера — оскорбление, фальшивомонетничество, убийство, двоеженство, прелюбодеяние, сводничество, кровосмешение и т.п. — и указывают мотивы, на основании которых судья может уменьшить наказание. Однако, это уложение содержит не только предписания уголовного права, но и целый ряд предписаний гражданского права, а также и постановления церковного права.

«Книга наставлений для румын» соответствовала историческим материальным условиям Молдавии, общество которой, разделенное на классы, основывалось на феодальной эксплуатации; следовательно, она освящала зависимость крестьянства, прикрепленного к земле, и узаконивала уголовные привилегии боярства; она предусматривала в

то же время различное положение перед законом и для других сословий и слоев, для богатых и бедных, и для общественных низов.

Проступки, задевавшие личную безопасность или классовые интересы господаря и бояр, наказывались сурово.

Церковь и духовенство являются предметом многих гражданских уголовных постановлений, в то время как, с другой стороны, наказания церковного характера предусмотрены для проступков, касающихся частной гражданской сферы, что обнаруживает дух взаимной поддержки, которую государство и церковь оказывали одно другому для сохранения господствующих классовых позиций. Впрочем, религиозный дух, характерный для средневекового законодательства, являлся господствующим в проступках, касающихся семьи, сексуальной жизни и вообще моральной области, точно так же как этот же дух вмешивался в установление наказаний, относящихся к области церковного права, и содействовал ограничению юридических прав язычников и евреев.

Наказания основаны, вообще, на мщении и ставят себе целью запугивание и искупление. Они телесны, самоуправны и разнообразны.

В области обвинения уложение стремилось к включению в сферу уголовного права многих проступков, которые до того времени формирующееся румынское право считало имеющими гражданский характер.

Источники. Что касается источников «Книги наставлений для румын», то самая ранняя попытка объяснить ее происхождение принадлежит бывшему господарю Молдавии Димитрию Кантемиру; в своей работе «Описание Молдавии» в главе «О законах Молдавии» он утверждает, что его предшественник по правлению, Василий Лупу, убедившийся в жалком состоянии молдавской юстиции, учредил комиссию, составленную из сведущих людей, которая собрала в одну коллекцию все писаные и неписаные законы страны, составив таким образом единый свод, который еще и в его время, то есть в начале XVIII века, представлял судебную норму для судей. Под «писаными законами» этот автор подразумевал уложение, которое господарь Александр Добрый якобы составил в начале XV века в виде извлечения из Базилик, а под «неписаными законами» — обычное право.

«Как бы мы не хотели гордиться подобным уложением в 1400 году, все же у нас нет достоверных доказательств относительно его существования. Если же оно существовало, то мы имеем самое раннее доказательство романского характера нашего права, потому что уложение было греко-романским»[1].

И действительно, те 11 глав, что составляют 94 параграфа, образующих первую часть «Книги наставлений для румын» — постановления для землепашцев — являются передачей на языке страны древнего Νόμος Γεωργικός, сельского византийского кодекса, текст которого был приложен, как обычно, к тексту Исаврийских эклог. Евстратий

[1] Andrei Rădulescu, Romanitatea dreptului nostru [Романский характер нашего права], Bucureşti, 1938, стр. 12.

пользовался при переводе редакцией, которая была самой ближайшей к редакции, помещенной Арменополом в конце его Гексагона 1345 года, руководства, известного молдавскому переводчику и упомянутого им в рукописи своего уложения 1632 года. Однако румынский текст меньше подлинного на 11 параграфов, конечно, по той причине, что экземпляр, которым он пользовался, не имел полного текста, как это случилось и с другими экземплярами, циркулировавшими в Европе. Желая сделать свою работу более ясной и доступной, Евстратий во многих случаях расширяет названия и даже текст, вводя объяснения, которые он считал необходимыми; иногда меняет порядок параграфов или вводит подзаголовки внутри глав.

Что касается большей части «Книги наставлений для румын», то С.К. Лонжинеску мог установить еще в 1908 году, на основании предпринятых исследований, руководясь некоторыми указаниями, почерпнутыми из предисловия уложения и особенно из его текста, что работа Praxis et Theoricae criminalis — обширный теоретический и практический сборник в области уголовного права, составленный известным знатоком права Проспером Фаринациусом (1544 —1618) — была источником главной части молдавского уложения.

Лонжинеску опубликовал в 1913 году под общим названием «Старые румынские законы и их источники» [Legi vechi romîneşti şi izvoarele lor] имевший особое значение том, посвященный уложению Молдавии времен Василия Лупу («Pravila Moldovei din vremea lui Vasile Lupu»), в котором дается полный текст этого уложения, параллельно сопровожденный его источниками, а именно: для первых 94 параграфов — соответствующими текстами из Leges colonariae (ex libris Justiniani piae memoriae imperatoris selectae), извлеченными из работ Левциклавиуса и Геймбаха; а начиная с 12 главы уложения — текстами из Фаринациуса, для которых указаны и их источники. Возможно, логофет Евстратий не имел в виду подлинный текст итальянского юриста, но лишь фрагмент, написанный, вероятно по-гречески, как впрочем вытекает из титульного листа уложения, к которому был приложен и его текст.

В сравнении с латинским текстом Фаринациуса работа Евстратия явно обширнее, отдельные части ее выглядят как результат комбинирования многих латинских тектов. Иной раз соответствие между этими двумя текстами вообще отсутствует.

Применение. Что касается практического применения «Книги наставлений для румын», то некоторые более старые румынские историки утверждали, что она будто бы не служила собранием норм для судов, или, что сфера ее применения была якобы очень ограничена, потому что случаи, когда ее постановления принимались во внимание в господарских диванах, были очень немногочисленны. Однако при выводе подобных заключений совершенно упускалось из виду значение само по себе подобного законодательства, а также и роль, которую оно призвано было играть как первый румынский закон в вопросах земельного и уголовного права. Именно по этой причине оно сохранило характер руководящей нормы для судей.

Отсутствие актов, в которых упоминалось бы уложение 1646 года, не означает неприменение этого уложения, потому что наличие пометки «по уложению» могло бы указывать в равной мере как на применение «Книги наставлений для румын», так и на другое какое бы то ни было законодательство, находившееся в обращении. Однако, Димитрий Кантемир утверждает в своей работе, что уложение 1646 года было нормой, применяемой судьями в их приговорах даже в его время, что было вполне естественно, если принять во внимание преимущество над другими руководствами национального законодательства, представлявшего волю господаря и написанного на румынском языке. Так, летописец Николай Костин ссылается на случай смертной казни за похищение невесты другого, случай, предусмотренный и наказуемый «Книгой наставлений для румын»; также и Енакий Когэльничану в «Летописи Молдавской земли» сообщает об убийце, осужденном на смерть «на основании уложения», что снова означает применение «Книги наставлений для румын». Еще одним доказательством применения являются копии этого законодательства, найденные в Молдавии, а также и признание, высказанное господарем Иоанном Скарлатом Калимаки в грамоте по поводу обнародования Гражданского кодекса 1817 года, что уложение 1646 года было раньше применяемо и что позже его экземпляры стали очень редкими.

Издания. Последующие издания «Книги наставлений для румын» появились только в XIX столетии и обязаны своим появлением частной инициативе. Так, Георгий Сион опубликовал в 1875 году издание уложения Василия Лупу небольшой, впрочем, ценности вследствие небрежности, с которой оно было задумано и напечатано.

Более удачное издание было осуществлено Иоанном М. Бужоряну в 1886 году в III томе его коллекции «Старых и новых законодательств Румынии». Но и это издание, хотя и лучшее по качеству, чем издание Сиона, не передает точным образом подлинник.

Третье издание, составленное на этот раз научно, опубликовал в 1912 С. Г. Лонжинеску под названием «Древние румынские законы. Книга наставлений для румын Василия Лупу». Текст уложения, предшествуемый обширным введением и тщательно переписанный, дается параллельно как с латинскими источниками и соответствующими текстами Свода законов Матвея Бассараба, так и с переводом на французский язык. Издание Лонжинеску приобретает еще большее значение, потому что автор его опубликовал полностью не только непосредственные источники Василия Лупу, но и протографы.

Наконец, издание Лонжинеску точно воспроизводит и переплет уложения, и все его декоративные элементы, фронтисписы, виньетки и т.п., которые имеются в подлиннике.

Перевод. «Книга наставлений для румын» была переведена только один раз, на французский язык, и не отдельно, а для пополнения издания Лонжинеску, параллельно с латинским текстом и с соответствующими постановлениями из уложения Матвея Бассараба.

Перевод, сделанный А. Патронье, был произведен отлично, непосредственно со старого языка уложения на французский язык, и включает не только текст законодательства, но и все содержание издания: предисловие проф. Лонжинеску, предисловие переводчика, введение и приложения.

Общие замечания. «Книга наставлений для румын» является первым кодексом Молдавии, который ставит это княжество впереди многих стран в истории европейского законодательства. Романо-византийское право, использовавшееся в Молдавии до появления уложения Василия Лупу, было предоставлено для общего пользования даже на языке народа, способствуя тому, чтобы правосудие Молдавии располагало, главным образом, в области уголовного права, обильным материалом, извлеченным из современного юридического сокровища.

Слава, которой пользовалось тогда это уложение, привела к тому, что оно было принято и отпечатано в 1652 году полностью, хотя и в другом порядке, в тексте Свода законов Матвея Бассараба из Валахии, способствуя таким образом тому, что оба румынские княжества были снабжены еще в половине XVII столетия единым земельным правом и уголовным кодексом.

Рассматриваемая, собственно говоря, как значительный юридический источник средневековой Молдавии «Книга наставлений для румын» не была, однако, обязательным и исключительным законом для правосудия страны и не включала в себя старых национальных юридических обычаев, за которыми, впрочем, она признавала преимущество. Она имела, в основном, характер общего руководства в области уголовного права, оставаясь в силе на протяжении почти 200 лет.

«Книга наставлений для румын» представляет собой важный памятник старого румынского права и истории права. Она представляет в то же время и памятник языка и румынской культуры первой половины XVII века.

Приложения. I. А) тексты из Νόμος Γεωργικός; Б) Греческие рукописи № 532 и 588, находящиеся в Библиотеке Академии РНР; В) Отрывки из Praxis et Theoricae criminalis Проспера Фаринациуса. II. Библиографические указания. Алфавитный предметный указатель, указатель слов, список рисунков.

СПИСОК РИСУНКОВ

LIVRE ROUMAIN DE PRÉCEPTES

RÉSUMÉ

La situation économique et politique de la Moldavie pendant la première moitié du XVIIe siècle

Le caractère agraire de l'économie moldave de la première moitié du XVIIe siècle devient de plus en plus marqué.

Pour renforcer leur position de classe dominante, les boyards s'emparent des terres des paysans et les exploitent afin d'obtenir une production toujours plus grande, qui puisse leur assurer un surplus de céréales destiné au marché.

Pour s'assurer la main d'œuvre nécessaire et bon marché, des mesures ont été prises contre ceux qui s'enfuyaient des domaines des boyards. De telles mesures ont été consacrées par le code de 1646.

Vers le milieu du XVIIe siècle, les métiers se sont également développés. Les voïvodes ont encouragé la constitution d'associations professionnelles leur accordant des statuts, car ces organisations constituaient un appui pour la monarchie et représentaient une nouvelle force sociale, opposée aux boyards.

C'est à la même époque qu'ont paru les commerçants et les usuriers grecs et turcs, dont la principale occupation était le commerce extérieur des céréales et du bétail.

Au cours de la première moitié du XVIIe siècle, la domination ottomane est devenue plus puissante. Le tribut a été doublé, les voïvodes étaient très souvent remplacés par d'autres pretendants pour de grosses sommes d'argent. La durée exceptionnelle du règne de Vasile Lupu (19 ans) a rendu possible l'élaboration et l'impression du code connu sous le nom de *Carte romînească de învățătură* (Livre roumain de Préceptes).

Genèse du Livre roumain de Préceptes

Au cours de la première moitié du XVIIe siècle, le besoin s'était fait sentir, en Moldavie comme en Valachie, de règles de droit écrit, en matière pénale notamment, qui servissent de guide aux juges et au Divan princier lui-même. Cet état de choses décida l'ex-logothete Eustratie à composer dès 1632 un *Code* « extrait, écrit et ordonné, après l'étude de beaucoup de Saintes Ecritures », — recueil de prescriptions religieuses, de règles canoniques et de dispositions relatives aux fiançailles, au mariage, au divorce, à la dot,

aux successions, au viol, aux jugements, etc. —, qui était la traduction en langue roumaine des manuscrits d'Emmanuel Malaxos, qui circulaient à cette époque en Moldavie. L'auteur s'y révèle un érudit connaisseur des langues classiques et du droit byzantin. Son ouvrage, cependant, ne fut point imprimé, et d'ailleurs il omettait presque, une matière essentielle, le droit pénal, devenu particulièrement nécessaire dans l'Etat féodal moldave.

En 1646, l'imprimerie du monastère des « Trois Saints » fait paraître le premier code moldave, intitulé *Carte romînească de Învăţătură de la Pravilele împărăteşti şi de la alte giudeaţe* (Livre roumain de Préceptes extraits des lois impériales et d'autres ordonnances), législation ordonnée et promulguée par le voïvode, comme en font foi les mentions de la page du titre, et rédigée par ce même Eustratie.

Le voïvode avait besoin d'une législation étendue, qui lui donnât le moyen, comme représentant de la classe dirigeante, d'instaurer des mesures pénales unitaires, propres à renforcer l'ordre social existant.

Le souverain pensait pouvoir supprimer les abus des magistrats par une législation s'inspirant des normes judiciaires « des bons... empereurs ».

Aspect de l'ouvrage Le manuscrit original n'étant point connu, on a considéré comme original le code de 1646, in-folio comprenant 17 feuillets non numérotés et 186 feuillets de texte numérotés, imprimé en noir et rouge et orné de nombreux frontispices, vignettes et culs-de-lampe. Le verso de la page du titre porte les armoiries princières de Moldavie avec, au-dessous, selon l'usage du temps, une louange en vers dédiée à Vasile Lupu.

Préface d'Eustratie Le texte du code est précédé d'une préface dans laquelle Eustratie, après une parabole à caractère religieux, exalte le mérite de Vasile Lupu qui a fait des recherches dans bien de pays, jusqu'à ce qu'il ait trouvé « ... des maîtres et des philosophes qui ont extrait de livres helléniques et latins toutes les bonnes ordonnances ».

L'initiative du code est également attribuée au voïvode Vasile Lupu, qui a chargé le logothète Eustratie du choix des sources juridiques et de leur transposition dans la langue du pays.

L'auteur du code Le *Livre roumain de Préceptes* n'est pas la simple traduction d'un texte étranger. La tâche de son auteur a consisté à choisir et à ordonner le matériel de l'ouvrage, de manière à lui conférer un caractère unitaire. L'unique indication relative au rédacteur du recueil nous est fournie par la préface du logothète Eustratie, qui s'y désigne lui-même comme auteur de l'ouvrage, affirmation plausible étant donné la compétence d'Eustratie et le renom que lui avait valu son code de 1632.

On a néanmoins soutenu que la rédaction du code aurait été confiée, non pas à Eustratie seul, mais à une commission d'érudits, comme il résulterait de la préface même. Il convient toutefois de considérer que, par « maîtres » et « philosophes » Eustratie entend non point les membres de quelque commission, mais des auteurs tels que Zonara, Valsamon, Vlastares et autres, auxquels il ajoute Farinaccius, qui ont extrait des livres helléniques et latins les ordonnaces et décisions des « bons et saints empereurs », nommées « Lois impériales »

L'affirmation d'Eustratie, dans cette même préface, que c'est à *lui* qu'a été confiée la tâche d'extraire et de traduire le matériel du code est, à cet égard, plus décisive sans toutefois exclure la possibilité qu'Eustratie ait fait appel au concours d'autres personnes, dont les noms ne sont point cités, telles que le savant grec Meletie Sirigos, qui se trouvait alors en Moldavie.

Contenu du code Le code débute par un recueil de règles relatifs aux laboureurs — *leges colonariae* — comprenant 11 chapitres divisés en paragraphes, traitant des empiétements sur le champ d'autrui, des échanges des terres, des terres abandonnées, du partage des récoltes, etc.

Viennent ensuite 5 chapitres des *Lois impériales* traitant des sanctions applicables aux voleurs.

Réunis sous le même titre de *Lois impériales*, les 78 chapitres suivants sanctionnent toute une série d'infractions d'ordre pénal telles que l'insulte, la fabrication de fausse monnaie, le meurtre, la bigamie, l'adultère, le proxénétisme, l'inceste, etc., avec énumération des circonstances autorisant le juge à atténuer les peines. Ce n'est pas exclusivement des prescriptions de droit pénal que contient ce code, mais aussi des dispositions de droit civil et des règles de droit canon.

Le *Livre roumain de Préceptes* répondait aux conditions matérielles historiques de la Moldavie dont la société, divisée en classes, avait pour fondement l'exploitation propre à l'économie féodale. Ce code consacrait en effet l'assujettissement des paysans attachés à la terre, et légitimait les privilèges des boyards en matière pénale; il consacrait en même temps l'inégalité devant la loi des autres états et catégories de la population, selon leur état de fortune.

Les actes qui portaient atteinte à la sécurité personnelle et aux intérêts de classe du voïvode et des boyards sont sévèrement punis.

L'Eglise et le clergé font l'objet de nombreuses dispositions pénales laïques, tout comme, par ailleurs, des peines de nature canonique sont prévues pour des infractions du domaine privé laïque, ce qui révèle clairement l'assistance que l'Etat et l'Eglise se prêtaient mutuellement pour maintenir leurs positions dominantes de classe. L'esprit religieux, propre aux législations médiévales, prédominait en matière d'infractions touchant la famille, la vie passionnelle et, d'une manière générale, le domaine moral, de même qu'il intervenait pour fixer certaines peines de droit canon et se manifestait dans les discriminations prévues dans les rapports juridiques avec les païens et les juifs.

Les peines ont en général pour principe la vengeance et pour but l'intimidation et l'expiation. Elles sont afflictives, arbitraires et variées.

En matière d'incrimination, le code tend à soumettre au droit pénal nombre de faits que le droit roumain, en voie de formation, avait jusque-là considérés comme étant de nature civile.

Sources du code La première étude des origines du *Livre roumain de Préceptes* est celle du voïvode moldave Dimitrie Cantemir, qui dans sa *Descriptio Moldaviae*, au chapitre « Des lois de la Moldavie », affirme que son prédécesseur Vasile Lupu, frappé par le déplorable état de la justice du pays, institua une commission d'hommes compétents, avec mission de réunir toutes les lois écrites et non écrites du pays, en un code unique.

A l'époque de Dimitrie Cantemir, c'est-à-dire au début du XVIIIe siècle, ce code servait encore aux juges en tant que norme de justice. Par « lois écrites » Dimitrie Cantemir désignait le code que le voïvode Alexandru cel Bun aurait fait rédiger au début du XVe siècle d'après un extrait des Basiliques, alors que par « lois non écrites » il entendait la *coutume du pays*. Pour ce qui est d'un code remontant à l'année 1400, on ne connaît, jusqu'aujourd'hui, aucune preuve certaine de son existence. S'il a néanmoins existé, on y trouverait le témoignage le plus ancien de l'origine romaine du droit roumain, car la législation de ce code aurait été de source greco-romaine [1]).

En effet, les 11 chapitres comprenant 94 paragraphes qui constituent la première partie du *Livre roumain de Préceptes* (les Lois pour les laboureurs) sont la transposition dans la langue du pays de l'antique Νόμος Γεωργικός, code rural byzantin, dont le texte était habituellement joint à celui de l'Eclogue isaurienne. Eustratie s'est servi, pour sa traduction, d'une version qui paraît avoir été la plus proche de celle introduite par Armenopol à la fin de son *Hexabiblos* de 1345, manuel connu du traducteur moldave, qui y avait fait allusion dans le manuscrit de son code de 1632. Cependant le texte roumain contient 11 paragraphes de moins que l'original, du fait, sans doute, que le texte de l'exemplaire auquel on a eu recours était incomplet, comme ce fut également le cas pour d'autres exemplaires circulant en Europe. Dans le désir de rendre son ouvrage aussi explicite que possible, Eustratie amplifie le plus souvent les titres et le texte même, en y introduisant les explications qu'il juge nécessaires; d'autres fois il modifie l'ordre des paragraphes ou introduit des sous-titres dans le corps des chapitres.

Pour une grande partie du *Livre roumain de Préceptes*, S. G. Longinescu, guidé par certaines indications fournies par la préface et surtout par le texte du code (chap. 66, § 8), a pu établir, dès 1908, que *Praxis et theoricae criminalis*, vaste répertoire doctrinal et pratique de droit pénal, œuvre du célèbre juriste Prosper Farinaccius (1544—1618), a été la source de la principale partie du code moldave.

S. G. Longinescu a publié en 1912, sous le titre général d'*Anciennes lois roumaines et leurs sources*, un important ouvrage consacré au *Code de la Moldavie de l'époque de Vasile Lupu*, contenant le texte intégral de ce code et, parallèlement, celui de ses sources, c'est-à-dire, pour les 94 premiers paragraphes, les textes correspondants des *Leges colonariae (ex libris Justiniani piae memoriae imperatoris selectae)* extraits des ouvrages de Leunclavius et de Heimbach, et, à partir du chap. 12 du code, les textes de Farinaccius, dont il indique également les sources. Le logothète Eustratie semble néanmoins avoir utilisé non point le texte original du juriste italien, mais un extrait rédigé, selon toutes probabilités, en langue grecque (ainsi que le spécifie d'ailleurs la page du titre du code) auquel il a sans doute annexé son propre texte.

Par rapport au texte latin de Farinaccius, l'ouvrage d'Eustratie apparaît, de toute évidence, amplifié, parfois du fait même du rapprochement ou de la combinaison de plusieurs textes latins. Parfois, la correspondance des deux textes fait entièrement défaut.

---

[1]) Andrei Rădulescu, *Romanitatea dreptului nostru* [L'origine romaine de notre droit], Bucarest, 1939, p. 12.

Application du code Certains historiens roumains ont prétendu que le *Livre roumain de Préceptes* n'a pas eu pour objet de réunir des normes judiciaires ou que son application a été des plus restreintes, étant donné que les cas où les divans princiers ayant tenu compte de ses prescriptions sont peu nombreux. Pour aboutir à de pareilles conclusions les historiens en question ont sans doute perdu de vue la valeur en soi d'une telle législation, ainsi que le rôle qu'elle était appelée à jouer en tant que première loi roumaine en matière de droit agraire et pénal.

Le fait que le code de 1646 n'est pas mentionné expressément dans les documents de l'époque n'autorise nullement la conclusion que ce code n'aurait point été appliqué. La mention « conformément à la loi », souvent rencontrée, peut en effet indiquer tout aussi bien l'application du *Livre roumain de Préceptes* que celle de toute autre législation moldave du temps. Dimitrie Cantemir affirme d'ailleurs, dans son livre, que c'était le code de 1646 qui, de son temps, servait de norme aux juges pour leurs arrêts, chose naturelle si l'on considère la préférence dont devait jouir, par rapport aux autres manuels juridiques, une législation nationale exprimant la volonté du souverain et étant rédigée en roumain. Ainsi, le chroniqueur Nicolae Costin cite un cas de condamnation à mort pour rapt de la fiancée d'autrui, délit prévu et puni par le *Livre roumain de Préceptes* et de même Enaki Kogălniceanu rapporte, dans ses *Chroniques du Pays de Moldavie*, le cas d'un meurtrier condamné à mort en vertu du code, ce qui implique également l'application du *Livre roumain de Préceptes*. Comme preuves de son application il convient encore de citer les différentes copies de ce code, trouvées en Moldavie, ainsi que le témoignage du Prince Ioan Scarlat Calimach qui, dans le décret par lequel il promulguait le Code civil de 1817, déclarait que le code de 1646 avait été jadis en vigueur et que plus tard les exemplaires en étaient devenus fort rares.

Différentes éditions du code Les éditions ultérieures du *Livre roumain de Préceptes* ne virent le jour qu'au XIXe siècle et furent l'œuvre de l'initiative privée. Ainsi, Gheorghe Sion fit paraître en 1875 une édition d'une valeur toute relative à cause de la manière négligente dont elle fut conçue et imprimée.

Une autre édition, publiée en 1885 par Ioan M. Bujoreanu, dans le 3e volume de sa *Collection de lois roumaines anciennes et récentes*, bien que supérieure à celle de Sion, n'est pas elle non plus rigoureusement fidèle au texte original.

Une troisième édition, celle-là établie de manière scientifique, a été publiée en 1912 par S. G. Longinescu, sous le titre d'*Anciennes lois roumaines: le Livre roumain de Préceptes de Vasile Lupu*. Le texte du Code, précédé d'une ample introduction et transcrit avec un soin méticuleux, est mis en parallèle à la fois avec les sources latines, les textes correspondants de *Îndreptarea legii* (recueil de lois) de Matei Basarab et une traduction en langue française. La valeur de l'édition Longinescu s'accroît du fait que son auteur reproduit *in extenso* non seulement les sources directes du code de Vasile Lupu, mais encore la source des sources.

La même édition reproduit en fac-similé la couverture du Code et tous les éléments ornementaux — frontispices, vignettes, etc. — de l'original.

Traductions *Le livre roumain de Préceptes* n'a été traduit qu'une seule fois, en français, non point isolément, mais en complément de l'édition Longinescu. La traduction, excellente, est l'œuvre d'A. Patrognet. Elle a été faite directement du vieux roumain en français et comprend non seulement les textes de lois proprement dits, mais encore la préface de S. G. Longinescu, celle du traducteur, l'introduction et les annexes du code.

Considérations générales Le *Livre roumain de Préceptes*, premier code de la Moldavie, confère à cette principauté la priorité sur beaucoup d'autres pays dans l'histoire des législations européennes. Par lui le droit romano-byzantin en usage en Moldavie avant la publication du code de Vasile Lupu a été mis à la portée de tous, dans la langue du peuple, la justice moldave ayant ainsi à sa disposition, en matière pénale notamment, un riche matériel tiré du trésor juridique de l'époque.

La renommée dont jouissait alors ce code l'a fait adopter en Valachie, où il a été incorporé intégralement, bien que dans un ordre différent, dans le texte de *Îndreptarea legii* de Matei Basarab, De ce fait les deux principautés roumaines étaient dotées, dès le milieu du XVIIe siècle, d'une législation agraire et d'un code pénal unitaires.

Considéré à juste titre comme une importante source juridique de la Moldavie du moyen âge, le *Livre roumain de Préceptes* n'a pas été néanmoins, pour la justice du pays, une loi obligatoire et exclusive; il ne comprenait point, en effet, les vieilles coutumes juridiques nationales, dont il reconnaissait d'ailleurs la priorité. Il a surtout servi de guide aux magistrats, particulièrement en matière pénale, pendant près de deux siècles.

Le *Livre roumain de Préceptes* marque une date importante de l'ancien droit roumain et dans l'histoire du droit en général. Il est en même temps un véritable monument de la langue et de la culture roumaines de la première moitié du XVIIe siècle.

Annexes I. A) Textes du Νόμος Γεωργικός. B) Manuscrits grecs 532 et 588 de la Bibliothèque de l'Académie de la R.P.R. C) Extraits du *Praxis et theoricae criminalis* de Prosper Farinaccius. II. Indications bibliographiques. Index alphabétique des matières. Index des mots. Explication des figures.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. — Portrait de Vasile Lupu (d'après N. Iorga, *Portraits des voïvodes roumains*).
Fig. 2. — Commencement de la table des matières du code.
Fig. 3. — Commencement du texte du code (recto de la 1re page).
Fig. 4. — Feuillet 7, recto, avec frontispice.
Fig. 5. — Feuillet 8, recto, avec cul-de-lampe.
Fig. 6. — Feuillet 8, verso, avec frontispice.
Fig. 7. — Feuillet 33, verso, avec frontispice.
Fig. 8. — Chapitre 3. Application des châtiments selon la classe sociale du coupable (p. 39, verso).

Fig. 9. — Feuillet 40, recto, avec frontispice.
Fig. 10. — Feuillet 46, verso, avec frontispice.
Fig. 11. — Feuillet 63, verso, avec frontispice.
Fig. 12. — Chapitre 12, paragraphe 29e. Application des châtiments selon la classe sociale du coupable (p. 66, verso).
Fig. 13. — Feuillet 86, recto, avec frontispice.
Fig. 14. — Feuillet 87, verso, avec frontispice.
Fig. 15. — Feuillet 94, recto, avec frontispice.
Fig. 16. — Feuillet 117, verso, avec frontispice.
Fig. 17. — Feuillet 126, verso, avec frontispice.
Fig. 18. — Feuillet 174, recto, avec frontispice.

CUPRINS

[1]) La pag. 39—53 se află «scara» pravilei aşa cum a fost publicată în ediţia originală.

СОДЕРЖАНИЕ

[1]) На стр. 39—53 находится оглавление уложения в таком виде, в каком оно было опубликовано в подлиннике.

TABLE DES MATIÈRES

[1]) Voir pp. 39—53 la table des matières du code, telle qu'elle apparaît dans l'édition originale.

Redactor de carte: MARCU LIVIU
Tehnoredactor: POPESCU IOANA

Dat la cules 22.09.1960. Bun de tipar 13.03.1961. Apărut 1961. Tiraj 1500+50 ex. legate 1/2 pînză. Hîrtie semivelină de 65 g/m². 700×1000/16. Coli editoriale 32,92. Coli de tipar 27. A. 05267 C. Z. pentru biblioteci mari: 34 (498) (0092) «1646». C. Z. pentru biblioteci mici: 34 (R) «16»

Întreprinderea poligrafică nr. 4, calea Şerban-Vodă 133—135, Bucureşti, 1961, comanda 1060.

62

E R A T Ă

Pag.	rîndul	în loc de:	se va citi:	din vina:
25	11 de jos	Alexandru	Scarlat Alexandru	autorului
204	9 de sus	ποσότητι	διπλῇ ποσότητι	»
208	19 » »	Σ-ον	Στ-ον	»
213	19 » »	κατσαπῶντες	κατασπῶντες	»
215	19 » »	interes are	deosebire este	»
228	20 » »	Σ-ον	Στ-ον	»
236	14 de jos	cu pumnul	pentru pumn	»
261	14 de sus	fascias	facias	»
261	18 » »	rea	res	»
262	1 de jos	puniri arbitraria	puniri poena arbitraria	»
266	3 și urm. de sus	vreo modatur	vero datur	»
269	3 » »	quia	quis	»
277	8 de jos	VEL ALIENO...	trebuie trecute la începutul rîndului următor	editurii
282	10 » »	occidere dicatur	occidere quis dicatur	
286	7 » »	et	ei	autorului
295	14 » »	pauperes est testis	pauperes et viles, regula sit quod pauper non est testis	»
311	21 » »	lociti	litici	»
311	14 » »	dictatur	dicatur	»
322	11 de sus	vidua meretrix	vidua erat meretrix	»
332	21 » »	revera	re vera	»
354	10 » »	executes	exeuntis	»
355	19 » »	date	dare	»
357	20 » »	sie	sit	»
359	19 » »	puniti	puniri	»
365	11 de jos	ci	ei	»

Carte romînească de învăţătură

Lei 17,70